

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

**ṬAL'ATÎ ÇELEBİ MAĞZÜ'Ṭ-ṬİBB
(METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)**

Aslı BAZMAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

ṬAL 'ATÎ ÇELEBÎ MAGZÜ'Ṭ-ṬİBB
(METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)

Aslı BAZMAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Aslı BAZMAN tarafından hazırlanan "Mağzû'î-ı Tıbb (Metin-İnceleme-Sözlük)" başlıklı bu çalışma, 11.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Emine YILMAZ (Başkan)

Doç. Dr. F. Binnur ERDAĞI DOĞUER (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Sıdika DURSUN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Aslı BAZMAN

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. F. Binnur ERDAĞI DOĞUER** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Aslı BAZMAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında , bu sonuca erişinceye kadar bana verdikleri manevi destekleri için canım aileme gönülden teşekkürlerimi sunarım. Tüm kızkardeşlerime daimi itici güçleri ve sevgilerinin yanında, yanımda var oldukları için; kızkardeşim Fatma Canlı'ya tezimin teknik operasyonunda verdiği hızlı ve akıcı destek için, sakinliği ve omuzumda hissettiğim varlığı için erkek kardeşim Int. Dr. Ömer Canlı'ya çok teşekkür ediyorum. Hayatımın her anında olduğu gibi, sevinçli ve üzüntülü zamanlarımda varlığından güç aldığım, sanatsever kişiliği ve nazik ruhu ile daima yanımda olan canım annem Ebru Canlı'ya tüm kalbimle teşekkürlerimi ve minnetimi sunarım. İyi ki varsın.

Ruhumun yıkılmış iki eksik odasından biri olan, yaşasaydı acımasız eleştirileri ile beni daha da iyiye taşıyacak olan sevgili babam Dr. Sadık Canlı; ruhun şad olsun. Gidişi ile ruhumdaki odasında derin ve onulmaz bir yara ve kanayan bir kalp bırakan sevgili eşim Fatih Bazman; tezimi bitirdim her nefesimde olduğun gibi dilerim yanımdasın. Ruhun şad olsun.

Lisans ve Yüksek Lisans süreçlerimde, zarifliği ve engin bilgisi ile bana destek olan ,Sn. Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz'a, renkli kişiliği ve iliklerimize kadar bize hissettirdiği dil bilgisi hakimiyeti ile Sn. Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten'e, jüri aşamasında ince eleyip sık dokuyarak eleştirileri ve önerileri ile yolumu aydınlatan ve destek veren Sn. Prof. Dr. Emine Yılmaz'a ve Sn. Dr. Sıdika Dursun'a içten teşekkürlerimi sunarım. Tezimin içerik bilgisinde ihtiyaç duyduğum tıp tarihi alanındaki sorularıma izahları ve dopdolu kişiliği ile katkıda bulunan Sn. Prof. Dr. Mükerrrem Bedizel Zülfikar Aydın'a gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatımın gelmiş olduğum bu bölümünde, danışmanım ve canım hocam olarak; tezimin hazırlık sürecinde, emeğimi ve özenimi çalışmama yansıtmak adına bana desteğini hiç esirgemeyen, aktardığı bilginin bende köklenmesi için gayretlerini hissettiğim, detaycılığı ve güleryüzü ile örnek bir kişilik olan Sn. Doç. Dr. F. Binnur Erdağı Doğuer'e en derin saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

BAZMAN Aslı. *Tal'atî Çelebi Mağzü'î -Tıbb (Metin-İnceleme-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Türk dili çalışmaları için önem teşkil eden edebi eserlerin dışında verimli çalışmalar yapılabilecek en zengin kaynaklardan biri tarihî tıp metinleridir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi tıp metinleri arı dil kullanımı ile günümüz Türkçesi için temel oluşturmaktadır. 14 ve 15. yy metinlerini takiben Osmanlı Türkçesi tıp metinleri 16. yy ve 17. yy Klasik Dönem eserleri olarak; Türkçeleşme, “Batı” kökenli kelimelerin dilimize yerleşmesi ve Farsça ve Arapçanın gramer ve üslup bakımından baskınlaştığı yeni bir tıp dili sahası ile karşı karşıya olunduğunun bir göstergesidir. Dönemin fonetik çerçevesini çıkarmak için tıp eserleri yoğun bir malzemeye sahiptir. Bu çalışmada 16. yy tıbbi malzemeler bitkiler, devalar ve 17. yy Türkçesi geçiş dönemi özelliklerini gösterebilen bir metin olan “Mağzü'î-tıbb” adlı eser transkripsiyon ve sözlük çalışması ile ortaya koyulmuştur. Eser 16.yy meşhur hekimlerinden Yûsufî Herevî'ye ait “Rubâ'ıyyât-ı Yûsufî” eserinin tercümesi olan “Muğzi'î-tıbb” adıyla Milli Kütüphane” 06 mil Yz A 2719/1” no ile yanlış okuma ile kaydedilmiş bir hastalıklar ve devalar kitabıdır. Eser kütüphane kaynaklarında Farsça olarak görünmektedir. Oysa eser Türk dilinde yazılmış bir tercüme metindir. Eserde Yûsufî'ye ait rubailer Farsça'dır. Eserin mütercim/müellifinin 17.yy isimlerinden Tal'atî Çelebi olduğu gerek IRCICA kataloglarında, gerek eserin bir diğer nüshasında ifade edilmiştir. Mütercim/müellif kütüphane kaynaklarında “Tal'atî 'Abd-i Şâhî” ismiyle kitabın adı gibi yanlış ve/veya eksik kaydedilmiştir. Bu çalışmada yazar, eseri ve eser içeriği detaylarıyla doğru tespit edilmeye çalışılmış, yanlış veya eksik kaydedildiği düşünülen eser ve yazar adının düzeltilmesi de amaçlanmıştır. Eserde Yûsufî Herevî'ye ait müfred ve mürekkebe devalar rubailer aracılığı ile anlatılmıştır. Farsça rubailerin Türkçe tercüme edildiği metinde Klasik Osmanlıca döneminde görülen söz dizimi ve dış yapı göze çarpmakta, kısmi olarak yalın Türkçe ifadeler ve arkaik kullanımlar yer almaktadır. Karışık dil özellikleri yoğun olarak görülmektedir. Çalışmanın amacı içeriğin doğru tespit edilmesi, dönem fonetiğinin ortaya çıkarılması ile Türk Dili alanındaki tarihî tıp metinleri söz varlığına katkıda bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler

Rubâ'ıyyât, Tıp, Bitki, Osmanlı Türkçesi, Sözlük, Yûsufî, Tal'atî

ABSTRACT

BAZMAN Aslı. *Tal'atî Çelebi Mağzü't-Ṭıbb (Text-Analysis-Dictionary)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Apart from literary works that are important for Turkish language studies, one of the richest resources on which productive studies can be carried out are historical medical texts. Medical texts of the Old Anatolian Turkish period form the basis for today's Turkish with the use of pure language. Following the texts of the 14th and 15th centuries, Ottoman Turkish medical texts were classified as works of the Classical Period in the 16th and 17th centuries; Turkification is an indication that we are faced with a new medical language field in which words of "Western" origin have settled into our language and Persian and Arabic languages are dominant in terms of grammar and style. Medical works have dense material to derive the phonetic framework of the period. In this study, the work called "Mağzü't-ṭıbb", which is a text that can show the characteristics of 16th century medical tools, plants, remedies and the transition period of 17th century Turkish, was presented with transcription and dictionary study. The work is a book of diseases and remedies recorded with the name "Mugzi't tıbb", which is a translation of the work "Rubâ'ıyyât-ı Yûsufî" by Yûsufî Herevî, one of the famous physicians of the 16th century, and was misreadly recorded in the National Library under the number "06 mil Yz A 2719/1". The work appears in Persian in library resources. However, the work is a translated text written in Turkish language. In the work, Yûsufî's rubais are in Persian. It is stated both in the IRCICA catalogs and in another copy of the work that the translator and author of the work is Tal'atî Çelebi, one of the 17th century figures. The translator/author is recorded incorrectly and/or incompletely in the library resources as "Talati Abd-i Şahi", as is the name of the book. In this study, an attempt was made to accurately identify the author, his work and the content of the work in detail, and it was also aimed to correct the name of the work and author that were thought to be recorded incorrectly or incompletely. In the work, the simple ve composed remedies of Yûsufî Herevî are explained through rubâ'îs. In the text where Persian rubais are translated into Turkish, the syntax and external structure seen in the Classical Ottoman period stand out, and partially include plain Turkish expressions and archaic usages. Mixed language features are frequently seen. The aim of the study is to contribute to the dictionaries of medical texts in the field of Turkish Language by determining the content correctly and revealing the phonetics of the period.

Keywords

Rubâ'ıyyât, Medicine, Plant, Ottoman Turkish, Dictionary, Yûsufî, Tal'atî

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: İNCELEME	9
1.1 MAĞZÜ‘T- TİBB HAKKINDA	9
1.2 MAĞZÜ‘T- TİBB ‘IN KAYITLI NÜSHALARI.....	10
1.3 SEBEB-İ TE’LİF VE İÇERİK.....	13
1.4 DEĞERLENDİRME.....	16
1.5 DİL ÖZELLİKLERİ VE METNİN SÖZ VARLIĞI	18
1.5.1 İmla Özellikleri	18
1.5.2 Metnin Söz Varlığı.....	19
1.5.3 Yabancı Sözcüklerin Yazımı	21
1.5.4 Düzlük Yuvarlaklık Uyumu.....	23
1.5.5 Tekil Kişi İyelik Ekinin Durumu	24
1.5.6 Şekil Bilgisi Özellikleri	24
1.5.7 Kapalı /é/ İle İlgili Görünüm	25
1.6 METNİN KURULUŞU.....	27
1.7 ÖRNEKLİ SÖZLÜK HAKKINDA	28

2. BÖLÜM: METİN.....	29
3. BÖLÜM: SÖZLÜK.....	193
SONUÇ.....	379
KAYNAKÇA	380
EK 1.ORİJİNAL NÜSHA	390
EK 2. ORİJİNALLİK RAPORU	417
EK 3. ETİK KURUL / KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU.....	419

KISALTMALAR

()	Numaralandırma
[...]	Okunmuş, anlamı bulunamamış
{...}	Okunamamış
Ar	Arapça
Bkz	Bakınız
Gr.	Grekçe
E.	Ekler
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
IRCICA	İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
klp.	Kalıplaşmış ifade
krş.	Karşılaştırınız
Lat.	Latince
Lex.	Lexicon (W. Redhouse)
s.	Sayfa
Sry.	Süryanice
Tr.	Türkçe
vlg.	Vulgarize
Yun.	Yunanca

GİRİŞ

Türk dili araştırmalarında tarihsel dönemlerdeki metinlerin tarihin tozlu raflarından indirilerek ortaya çıkarılmaları, lehçe ve ağız araştırmalarına katkıda bulunmaları, gramer özelliklerimizin değişimi ve gelişiminin takibi bakımından çok önemlidir. Söz varlığının belgelenmesi, dil özelliklerinin evrimsel yolculuğunun tespiti için, gerek Eski Anadolu Türkçesi gerek Osmanlı Türkçesi dönemlerine ait metin çalışmalarının artması ve veri havuzunun bilgi, birikimle dolması gerekmektedir. Edebî metinler, tıp ve astronomi metinleri, müzik ve mühendislik metinleri hâlihazırda araştırılmayı beklemektedir.

Eski Türkçe ardından Anadolu sahasında Batı Türkçesinin ilk dönemi Eski Anadolu Türkçesidir. Yazı dilinin zor şartlar altında kurulması, resmî dilin Arapça ve sonrasında Farsça olduğu bir dönemde gecikmiştir. Anadolu Beylikleri dönemi ile beraber Türkçe yavaşça güçlenmeye başlamış ve 14.yy itibariyle pek çok alanda Türkçe eserler verilmeye başlanmıştır.

15. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesi ve siyasi birliğin sağlanmasıyla yazı dili birliği de kurulmuştu. Türkçe bu yüzyılda devlet dili, bilim ve sanat dili olma özelliğini kazanmış, olgun edebî ürünlerini vermeye başlamıştır. 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle fetihle birlikte İstanbul'un bir kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmesiyle başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden dönemdir. 16. yüzyılda dünyanın üç kıtasında çok geniş bir alanda hüküm süren Osmanlı Devleti'nin bütün kurumlarında görülen gelişme dil ve edebiyatta da kendini göstermiştir. Ülkenin değişik yerlerinde birçok şair, mütercim, tezkire yazarı, tarihçi yetişmiş, böylece Osmanlı Türkçesi de büyük bir devletin ilim ve sanat dili olarak Arapça ve Farsça ile rekabet edebilecek bir seviyeye erişmiştir. Bu döneme Klasik Dönem de denmektedir.

Siyasi ve kültürel merkez İstanbul olmuştur. Osmanlı şehzadelerinin valilik ettiği merkezler kültür merkezi hâline gelmiştir. İlişkiler ile ilgili olarak Arap ve Fars kültürünün baskın olması, medreselerde bu dillerin örnek olması, saray ve aydınlar arasında Osmanlı-İslam geleneğinin yerleşmesi, bu dillerin üstün olduğu ve bilim ve

edebiyatta bu dillerde eser verilmesinin övünç vesilesi olması sebepleriyle dil karışık bir hâl almıştır.

Arapça, Farsça kelime ve terkiplerin artarak kullanılması bu dönemdeki edebiyat anlayışıyla da yakından ilgilidir. Yabancı dillerden kelime alma hususunda aşırılığa gidilince dildeki zenginlik yerini bir tür özentiye bırakmış ve bu kelimeler gittikçe daha kalabalık bir kitle tarafından bilinir ve kullanılır hale gelmiştir. Özellikle 17. yüzyıl ve sonrasındaki bazı mensur eserlerde bir sayfalık bir cümle içerisinde Türkçenin iki fiil ve zarf-fiil şekline münhasır kalarak âdetâ kaybolduğu söylenebilir(Özkan, 2007, s.483).

Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün artması (zirve 16.-17. yüzyıl) ve yazı dilinin olgunlaşması ve gelişmesiyle Türkçeden gittikçe artan bir uzaklaşma görülmüştür. Bu şekilde ortaya çıkan yüksek dil, iktidarı elinde bulunduran elitlerin idaresinde, konuşulan varyantlardan önemli ölçüde uzaklaşmış ve sadece Arapça ve Farsça bilgisi olanlarca anlaşılır duruma gelmiştir. Bu, yabancı unsurlarla kurulmuş, ileri derecede seçilmiş, sadece resmi amaçlara yarayan bir tür üslup haline gelmiştir .Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî, Nedîm, Lâmiî Çelebi, Kâtib Çelebi, Evliya Çelebi, Nabi, Necati Bey, Ahmedi, Kınalızâde Ali, Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi gibi isimler Osmanlı Türkçesi ile eser veren isimlerden bazılarıdır.

Osmanlı Türkçesinin karışık dilli olmasının yanında anlaşılmasına da sebep olan unsurlar şöyle sıralanabilir:

- Halk diline girmemiş pek çok kelime şiir ve nesir dilinde kullanılmıştır. 16.yy başından itibaren sınırsız kullanılan Farsça ve Arapça bu kelimelerden bazıları şöyledir: *rûz, dendân, leyl, zerd, seng, çeşm...*
- Arapça ve Farsça dil ve gramer kurallarıyla türemiş biçimlerin kullanımı: *cûy, ref, revân, mühlik, müfsid, kütüb,şikeste...*
- Arapça ve Farsça söz dizimine göre oluşturulan kelime öbekleri ve terkipler: *gül-i ter, ehl-i küfr, gül ü bülbül, devlet-i hüsn, ferhunde-ahter ...*
- Aşırı süs unsurları, edebi sanatlarda yoğunluk. Aruz veznine uydurma çabası, mübalağa, tekrar, iştikak, teşbih gibi sanatlarda yoğun kullanım, kafiye sistemine uyum için kelimelerde çeşitlilik gibi hususlar sebebiyle dilde karışıklık ve sanat kaygısı.

- Nesirde bile cümlelerin seci sanatı veya resmiyet sebebiyle uzun ve ağır cümleler olması. Veysi ve Nergisi özellikle bu tarzda örnektir; 17.yy. Tarih eserleri daha sade dilli kalmıştır denebilir.

Ercilasun, ses özellikleri bakımından iki hususa dikkat çekmiştir: 16.yy sonlarına kadar devam eden, Eski Anadolu Türkçesi dönem özelliği olan küçük ünlü uyumunun var olmayışı. -çoğunlukla 18.yy itibarıyla var olmaya başlar- *başum > başım gözi > gözü*

Eski Anadolu Türkçesi dönemi bazı kelimelerde görülen damak ɲ sesi (bugün ağızlarda görülen) 17.yy ortasına kadar devam etmiş yavaşça ortadan kalkmaya başlamış ve 18. yy ortalarında ise standart dilde artık yok olmuştur. (İstanbul ağzı) *deñiz > deniz* (Ercilasun, 2015, s.459)

Fahir İz'e göre nesir dili başlangıçtan Tanzimat'a kadar paralel üç kolda gelişmiştir:

- Halkın konuştuğu dili esas tutan sade nesir
- Arap ve Fars sözlüklerinden gelişigüzel her kelimeyi alıp onları bu dillerin gramer kurallarına göre kullanan, buna karşılık Türkçe sözlere pek az yer veren, divan şiirinin lafız sanatlarından çoğunu benimseyen, seciyi esas tutan süslü nesir (inşa)
- Orta nesir ne sade ne süslü.

İz'e göre; birinci madde konuşma dili, ikinci ve üçüncü maddeler yazı dili ile ilgilidir. Ona göre sade nesir halk dilini kullanır. Orta nesir halk dilinden uzaklaşmış olup yabancı kelime ve tamlamalar bulundurur. Süslü nesirde ise Türkçe kelimeler azdır, söz sanatları ve seci örnekleri vardır. İz, üslup adı altında bir nevi yazı ve konuşma dilinin özelliklerini ortaya koymaya çalışır. Ona göre konuşma dilinin hâkim olduğu sade nesirde cümleler kısa ve akıcı, Farsça tamlamalar seyrekler. Konuşma dilinde devrik cümle sık sık kullanılır (İz, 1996, s. 19-20).

Biçim Özellikleri

Tekil 1. Kişi ekleri /v/ sesli biçimden uzaklaşmıştır: *aluram ,alurum ve alırım* biçimli olarak görülür.

Çoğul 1. Kişi eki -vUz ise 16.yy a kadar görülür sonra -vUz eki -k olur. *gitsek, seçsek, kırsak*

Çoğul 2. Kişi eki *-sIz > -sInIz* olur *gidersiniz, seversiniz*

Olumsuz geniş zamanda *-mAz* 19.yy'a kadar sürmüştür.

İstek ve geniş zaman eki gibi çok işlevli *-A* 19.yy a kadar sürmüştür: *gide, gele*

Gelecek zaman eki olarak görülen *-Isar* 17. yy dan itibaren *-AcAk* biçimli görülür.

“*durur*” bildirme durumu ekinin biçimi gitgide seyrekleşerek, 17. yy itibariyle ‘*-dur*’ biçimi hâlinde kalmıştır.

-UbAn zarf-fiil eki azalarak sadece *-p* hâlinde kalmıştır.

-gIl emir-pekiştirme eki 19.yy da arkaikleşir.

19.yy itibariyle *-mAdın > -mAdAn* zarf-fiil eki değişimi görülür. *-IcAk ve -gAç* azalır arkaikleşir. *-mAğlA ve -mAğIn* bağlayıcı zarf-fiil ekleri görülür.

EAT */a+yorır/* biçimi ekleşerek *-yor* şimdiki zaman eki olur. 19.yy da *-yor* ile ortadaki vurgusuz seste daralma ile görülür: *alıyor > alıyor*

Tıp metinleri Türk dilinin fonetik ve morfolojik çıkarımlar yapılmasına yönelik çalışmalarda edebî eserlerden sonra ikinci önemli türü oluşturmaktadır. Özellikle 18.yy öncesi metinler konuşma dilinin ipuçlarını hâlihazırda bulabileceğimiz ,15.yy öncesi metinler ise gittikçe arı, duru bir Türkçe ile yalın anlatımın kolaylığını fark edebileceğimiz ve oldukça bol malzemeye ulaşabileceğimiz metinlerdir. Eski Anadolu Türkçesi metinleri Anadolu’da yazılmış ilk tıp metinlerinden biri olarak kabul edilen Tuhfe-i Mübârizî (Erdağı Doğer, 2013), Hazā’inü’s- Sa’ādat (Şehsuvaroğlu, 1961), Cerrāhiyyet’l-Hāniye (Uzel, 1992), Müntehāb-ı Şifā (Önler :1990), Tuhfe-i Murādi (Argunşah, 1999), Kitabü’l-Mühimmāt (Özçelik, 2001), Edviye-i Müfrede (Canpolat-Önler, 2007) , Kemāliyye (Bayat, 2007) metinleri ilk yayımlanan çalışmalardır. Devamında çok sayıda tarihi tıp metni akademik olarak literatüre kazandırılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri 14. ve 15. yy. başta olmak üzere, 16. ve 17. yy’da dahi metinlerde varlığını sürdürmüştür. Tıp metinleri halk diliyle yazıldığı, sade ve süs içermeyen metinler olduğu için, gramer malzemesi bakımından oldukça zengindir. Her ne kadar yayımlanan eser sayısı artsa da yeterli değildir.

Tarihi 7.yy'a dayanan tercümeleler sayesinde Yunanca ve Süryanice çevirilerle gelişim göstermiş olan İslam tıbbı ve onu örnek alan Anadolu ve Selçuklu tıp eserleri de Arapça-Farsça ağırlıklı bir söz varlığı içermektedir. Anadolu Türk tıbbı için kökü Uygurlara dayanan ama eser verme serüveni 14.yy'da başlayan bir geleneğin, Osmanlı ile birlikte tercüme eserler sayesinde Arapça, Farsça, Grekçe terimler ve bitki isimleri ile yeni bir karışık tıp dilinin oluşturmasına sebep olmuştur. Türk dili tıp alanında terim ağırlıklı bir görünüm kazanmış ve alan sözlüklerine ihtiyaç daha fazla olmuştur (Doğan, 2011, s. 104). Metin sözlüklerinin ve dönem dilinin çalışılması, daha çok yayın yapılmış olan Eski Anadolu Türkçesi metinleri ve daha yeni çalışılmakta olan Osmanlı Türkçesi metinleri için, fonetik özellikler ve terimler bakımından 16. ve 17. yy'da verilmiş eserlerin karşılaştırılması yeterli olacaktır (Doğan, 2010, s.163).

Osmanlı tıbbından bahsedilirken tedavi usullerinin ve hastalık biliminin hıtlar nazariyesini esas aldığı bilinmelidir. Kainatın oluştuğu dört ana unsur; toprak, hava, su ve ateş yani *anasır-ı erba'a* insan bedenindeki dört ana unsura karşılık gelmektedir. Bu unsurlar; kan, safra, balgam ve sevda yani *ahlat-ı erbaa* unsurlarıdır. Kan hava ile; balgam su ile; sevda toprak ile; safra ateş ile karşılaşır. İnsan bedeninde yer alan bu maddelerin kendilerine ait hal ve nitelikleri mevcuttur. Yaşlılık, kuruluk, hararet ve soğukluk bu niteliklerdir(Aydın:2005,s.302). Tüm hastalıklar beden bu unsurlarla oluşan dengesinin bozulması neticesinde ortaya çıkar ve tedaviler bu dengenin tekrar kurulması amacı ile ortaya konur

Klasik dönem Osmanlı tıbbı, Anadolu Selçuklu tıbbi gelenekleri ile dönemin kültür merkezleri olan Mısır, Suriye, İran ve Türkistan'dan gelen bilim adamları sayesinde gelişmiştir. Osmanlı tıbbı, tıbbi problemlerin çözümünü İslam tıbbında aramış, Rönesans sonrası Avrupa'da gerçekleşen büyük tıbbi gelişmeleri başlangıçta uzaktan da olsa takip etmeye çalışmış, daha sonra tıbbi eserlerin tercümeleriyle tanışmış, zamanla bunları benimseyip İslam tıp geleneğinden Batı tıbbına yönelmiştir (Bayat, 2010, s.298).

Hekimlerin bir kısmı, ülkenin çeşitli yerlerindeki dârüşşifâlarda, usta-çırak ilişkisi içinde, teorik ve pratik bilgiler öğrenerek yetişmiş, Osmanlı devletinde hekim/tabip yetiştiren ilk tıp kurumu Kanuni Sultan Süleyman'ın Süleymaniye külliyesi olmuştur. Külliyyede akli (felsefi, tabii) ve nakli (dinî-edebî) ilimlerin tahsili için 4 medrese,

dârülhadîs, bağımsız tıp eğitiminin verildiği Süleymaniye Tıp Medresesi, Süleymaniye Darüşşifası ve eczane yer almıştır.

Arapça ve Farsça bilen meraklılar ise bu dillerde yazılmış önemli tıp kitaplarını okuyup teorik tıbbi bilgileri öğrenerek hekimsiz bölgelerde hastaları tedavi ettikleri ve bir kısmının da eser verdikleri bilinir. Ahmedî; *Tervihu'l- Ervah*, ve Mardani; *Kitab-ı Müntehab-ı tıbb* bu tip eserlerdir. Cerrahbaşı, kehhâl, kehhâlbaşılar, yahudi ve hristiyan hekimler ve imparatorluk dışına giderek eğitim alan hekimler de bu dönemin doktorlarıdır. Bazılarından bahsetmek yerinde olacaktır:

İbrâhim bin Abdullah [ö.16. yy ilk yarısı] *Alâim-i Cerrahin* adlı eseri. *Çintar* adlı bir yunanca eserin tercümesidir (Gürlek, 2011).

Ahî Çelebi [ö. 1524] *Risâle-i Hasâtü'l-Kilye* adlı eseri 10 bölümden oluşur. Böbrek ve mesane taşları üzerinedir (Erkun, 1948).

Nidâî [ö. 1567'den sonra] *Menâfi ü'n-nâs* adlı eseri mühimdir. Sade bir Türkçe ile kaleme aldığı eserinde belirtmiştir. Halk tarafından çok sevildiği için yazma nüshaları pek çoktur (Özçelik, 1990).

El-Dürrü'l-Manzûm/Manzûme fi't-Tıbb; aynı yazara ait manzum bir eserdir. Bir diğer eseri ise; *Rebî u's-Selâme* adlı salgın hastalık ve taundan bahsettiği kitabıdır.

Şirvânî Şemseddîn-î İtâkî 16-17.yy. *Teşrîh-i Ebdân ve Tercümân-ı Kibâle-i Feylesofân* adlı eseri bir anatomi kitabıdır.

Emîr Çelebi 17.yy eseri; *Enmûzecü't-Tıbb* Recep Paşa adına yazmıştır. Şahsi tecrübelerini de içeren, çeşitli hastalık ve tedavilerin yanı sıra hekimlere deontolojik tavsiyelerde de bulunduğu eserdir (Ayaz, 2019).

Zeynelâbidîn bin Halîl [ö. 1647] *Şifâ'u'l-Fu'âd li-Hazreti Sultân Murâd* adlı eserinde, bitkisel ve hayvansal gıdalardan, yeme içme mevzuundan, cinsi gücü artırma, saç uzatma gibi konulardan 17 fasıl içinde bahsetmiştir.

Îsâ (Sakızlı) [ö. 1649] Sonradan Müslüman olmuş bir hristiyan ailenin çocuğudur. Sultan İbrahim döneminde hekimbaşı olmuştur. *Devâu'l-Emrâz*. 1644'te Türkçe olarak

yazdığı 362 bölümlük tıbbi eseridir. *Nizâmü'l-Edviye*: İlaçların Arapça, Farsça ve Türkçe isimlerini verdiği eseridir.(Aydın ve Murad, 2019)

Nûh [ö. 1707] *Tercüme-i Akrabadin Meliku*, ünlü bir yabancı tıp bilgini olan Melchios'un eserini tercüme etmeye başlayan oğlundan sonra tamamlayarak bitirmiştir. Saray cerrahbaşısıdır.

Şaban Şifâî (Ahmed bin Şaban) [ö. 1705]; *Tedbîrü'l- Mevlîd*, çocuk ve doğum hastalıklarından bahsedilen ilk eser olma önemindedir. *Şifâiyye fî't-Tıb* isimli eseri de panzehirler ve değerli taşlar üzerinedir.

Kâtibzâde Mehmed Refî [ö. 1769] hekimbaşısıdır. İbn Sina'nın *Kanun* adlı eserini tercüme ettirmiş ve tıbb risaleri yazmış bir hekimdir. Kadılığı sırasında tıbbı kendi kendine öğrenmiştir: *İllet-i Sadriye*, *Evcâu'l-Mefâsıl*, *İllet-i Mesâne*, *Padzehr-i Anber*, *Zafu l-Bâh* ve *Mevâni ü'l-Cebel*

Gevrekzâde Hâfız Hasan [ö. 1801] Süleymaniye Tıp Medresesi baş hekimliği yapmış, 1. Abdülhamid zamanının ünlü hekimbaşısıdır. Avrupa eserleri ile ilgilenmiş fakat yeniliklerden faydalanmamıştır. İslam tıbbı üzerine eserler vermeye devam etmiştir. *Durretü'l-Mensûriyye fî Tercümeti'l-Mansûriyye*: Ebû Mansûr Hasan bin Nûh'un (el-Kumrî) *Gunâ'* ve *Münâ* adlı iç hastalıkları ile ateşli hastalıklardan bahseden eserinin tercümesidir. Girişte kendi hayatı hakkında bilgi vermiştir. *Zübdetü'l-Kühhâliyye fî Teşrihi'l-Basariyye*, *Micennetü't-Tâ ûn ve'l-Vebâ* diğer eserlerinden bazılarıdır. *Risâletü'l-Mûsikıyye Mine'd-Devâi'r-Rûhâniyye*, ruhi rahatsızlıklar ve musiki ile tedavisinden bahsettiği eseridir. *Risâle-i Nikris*, Gut hastalığından bahsetmiştir. *Risâle fî Marazı'l-İskorbüt*, C vitamini eksikliğinden bahsettiği eseridir (Bayat, 2010).

Bu tez çalışmasında **06 mil Yz A 2719/1** “*Mugzi't-Tıbb*” ismiyle, yazar ve/veya müstensihisi olduğu belirtilen “*Tal'atü Abd-i Şahî*” adıyla *Milli Kütüphanesi* kataloğunda kayıtlı bulunan yazma eserin transkripsiyonu yapılmıştır. Eserin yazıldığı ve/veya istinsah edildiği tarih tespit edilerek, eserin dilbilimsel malzemesi doğrultusunda değerlendirilmesi ve eserin dil malzemesi, yapılan sözlük çalışması ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dönemin gramer kuralları ve Osmanlı Türkçesi geçiş dönemi özellikleri ve zamanın imlasının kuralsızlığı da hesap edilerek dönem fonetiğine dair

ipuçları yakalanmaya çalışılmış, geniş bitki, hastalık ve tedavi amaçlı tariflere ait söz varlığı ortaya çıkarılarak, araştırmacılara yeni bir veri grubu sunulmuştur.

1.BÖLÜM İNCELEME

1.1 MAĞZÜ'Ŧ-ŦİBB HAKKINDA

Metin bir tercüme çalışmasıdır. Farsça orijinalinden Türkçeye çevirisi yapılmış bir tercümedir. Manzum bir *Rubâiyyat* hem tercüme edilmiş, hem şerh edilmiştir. Eser hakkında kaynaklardaki bilgi son derece sınırlıdır. Kütüphane kaynaklarında müellif/müstensih belli olmaksızın **Tal'atî Abd-i Şâhî** olarak geçmektedir. Eserin ismi ise **Muğzi't-tıbb** olarak yanlış biçimde kaydedilmiştir. Tüm bu kayıtlara ilaveten bu metin, nadir eserler koleksiyonunda Farsça bölümde numaralandırılmıştır. Bu tez çalışmasını yapmak için araştırma yaptığımız sırada Farsça bölümde rastlanan metnin Türkçe bir tercüme olduğu anlaşılmış ve tıp yazması olması sebebiyle tez konusu olarak seçilmiştir.

Müellif hakkında ilk edinilen bilgi IRCICA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi) Kataloğundaki Osmanlı Müellifleri bölümünde tutulmuş kayıttır. “*Osmanlı tabib ve ulemasından Yūsuf b. Huseyn el- Tal'atî*” olarak *Tal'atî Çelebi* başlığı altında Yūsufî'ye ait *Fevâ'idü'l- Ahyâr* isimli manzum rubâiyyatını *Mağz el- Tıbb* ismiyle tercüme ve şerh etmiştir, denmektedir(İhsanoğlu ve diğerleri, 2008). Aynı kayıтта, içeriğe dair eserde hastalıkların teşhis ve tedavi usulleri, tıbbî bitkilerin tedavide kullanım şekilleri ve isimlerinin anlatıldığı kaydedilir. Bir diğer bilgi de, kitabın sonunda *Rumeli Kazaskeri Mehmet İzzet'e* ve bir takım devlet adamlarına ait takrizlerin olduğudur. Müellif /mütercim *Tal'atî Çelebi'nin* doğum bilgisi verilmemekle beraber, ölüm tarihi bu takrizlere göre tahmin edilerek verilmiş, 1681 tarihinde sağ olduğu kaydedilmiştir. Bu bilginin doğruluğu metin bilgisi kısmında verilecek izahat ile şüpheli olarak kabul edilecektir.

İlaveten, kaynaklarda üç ayrı *Tal'atî* isimli müelliften bahsedilmektedir. Bu isimlerden biri 15. yy veya 16.yy'da yaşamış bir şair olduğu için bizim müellifimiz değildir (Köksal, 2020). Bir diğer kişi, hakkında hiçbir bilgi bulunmayan sadece bir dördlüğü olan bir aşıktır (Çakır, 2020).

Üçüncü kişinin bizim mütercim/müellifimiz olduğu düşünülmektedir. *Tal'atî Hüseyin Efendi* olarak tanınan bir kadıdır. Yümnî tezkiresinde asıl adının *Mustafa* olduğu

bilgisini vermiştir. Safâ-yî de tezkiresinde , Ankaralı olduğunu, İstanbul'a geldiğini ve eğitiminin ardından kadılık görevinde bulunduğunu kaydetmiştir. Hekim olduğuna dair bir bilgi bulunamamıştır. Kızılcatuzla (Ayvacık-Çanakkale) köyünde kadılık görevinde iken 1075/1664 yılında vefat etmiştir. IV. Mehmed'in saltanatı döneminde derlediği bir divanı olduğu bilgisi de bulunur (Çeçen, 2020).

Bursa nüshasında yer alan dönemin *Rumeli Kazaskeri Mehmed İzzet* tarafından yazıldığı IRCICA kataloğunda kaydedilen takriz bilgisine atfedilerek, *Tal'atî Çelebi*'nin ölüm tarihi hakkında *Mehmed İzzet*'in sağ olduğu son tarih ve bu nüshanın istinsah tarihi baz alınmış, bir tahmin yapılarak 1092 (H.) yani, 1681 tarihinde sağ olduğu bilgisi kataloğa kaydedilmiştir. Müellif/mütercimim tezkirede geçen bilgi doğrultusunda ve eser tercümesi esnasında telif ve tercüme tarihlerini not düşmesi ile bu durumun gerçekliği mümkün görünmemektedir. Zira metindeki telif 914 (H.) yani 1508, tercüme 1067 (H.) yani 1657 tarihleridir. Bursa nüshasındaki takrizler yaygın olmayan bir usulle ölümünün ardından da kaydedilmiş olabilir. Bizim esas aldığımız ölüm tarihi tezkiredeki kayıt olmalıdır. Tabi ki; ferağ kayıtlarının karşılaştırılması ve müstensih bilgilerinin tam olarak belirlenebilmesi bu durumu açıklığa kavuşturacaktır.

Mütercim/müellifin kendisi hakkında elimizdeki bir başka bilgi de metin içinde geçen ifadelerden çıkardığımız sonuçtur. *Tal'atî kâbûs* hastalığını anlatırken, daha önce şerh etmiş olduğu Arapça-Farsça bir sözlük olan *Nisâbu's-Sıbyân* adlı eserden bahseder. Bu eser *Mesub b. Ebî Bekir –el- Ferâhî*'ye ait Arapça-Farsça bir sözlüktür. Bu bilgiden yaptığımız çıkarım neticesinde, mütercim/müellif bir sözlük şerhi yapacak dil bilgisine ve kültüre sahiptir. Bu bilgi bizim için *Tal'atî*'nin eğitiminin iyi nitelikte olduğunu ve bu şerhin de değerli olduğunu göstermektedir.

“*bu marâz muqaddemâ şerh eyledigümüz nişâbü ş- şıbyân-ki nâmı beyândur anda tafşîl olunmuşidi*” 27b-2,3

1.2 MAĞZÜ‘T- TİBB ‘İN KAYITLI NÜSHALARI

Katalogda sekiz nüsha kayıtlıdır. Çalışmamız esnasında nüshaların büyük bir kısmına ulaşılmış fakat, *Milli Kütüphane* ve *Millet Kütüphanesi* dijital katalog tasnifi ve çalışmalarına denk gelinmesi sebebiyle çalışma dönemi içinde tüm nüshalara ulaşım sağlanamamıştır. Tez teslim sürecine yakın bir tarihte, nüshalardan katalogda

“mütercim nüshası” olarak bilgisi verilen nüsha farklı bir isimle kaydedilmiş olarak, *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yazma Eserler Veritabanı* üzerinden dijital arama ile bulunarak takrizler ve nüshalar arası genel bir karşılaştırma yapılabilmektedir. Ulaşılabilen diğer nüshalar varak bakımından eksiktir. Bizim üzerinde çalışma yaptığımız Milli Kütüphane **06 mil Yz A 2719/1** no’lu nüsha nesihle yazılması ve derli toplu olması bakımından seçilmiştir. Nüsha kaydında tarih bilgisi yoktur. Dili Türkçe olarak işaretlenmiş fakat; Farsça bölümde Farsça olarak kaydedilmiştir. Kağıt bilgisi çiçek filigranlı, ciltsiz karton kaplıdır, yazı tipi nesihdir. Müstensih /mütercim/müellif bilgisi yer almamaktadır, IRCICA Kataloğu bu bilgiyi anonim olarak vermektedir(İhsanoğlu ve diğerleri, 2008,c.1,s.294). Eserle birlikte bir macunlar ve tarifler risalesi aynı cilt içinde yer almaktadır. Bu risalenin de *Yûsuff*’ye ait olması mümkün görünmektedir. Nüshalar şu bilgilerle kayıtlıdır:

Muallim Cevdet, nr. K.112 talikle 103 yaprak te’lifi 1067, İstinsahı Hattatzade Ahmed tarafından, H. 1142’de. Baştan 1-4 yaprak fihristtir. Sonda 104-108 kısa tıp bilgileri içerir. Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları Alfabetik Kataloğu, s. 118.

Şehid Ali Paşa nr. 2054; talikle yaprak 1a- 43b Ferağ kaydı mevcuttur.

Bursa Genel, nr. 1559; rika ile 107 yaprak İstinsahı mütercim tarafından 17 Rabiülahir 1092’de .

Aziz Mahmud Hüdai, nr. 1736; talikle 85 yaprak 1092’de yazılmış bir nüshadan nakledilmiştir. Ferağ kaydı mevcuttur.

İstanbul Üniversitesi TY, NR. 4345; talikle 89 yaprak. Ferağ kaydı mevcuttur.

Milli Kütüphane, nr. A 2719/1 : nesihle yaprak 1b-161a, 15 satır Kütüphane kaydında eser anonimdir.

İstanbul Üniversitesi TY, nr. 7080 1/1 talikle yaprak 7b-95a İstinsahı İbrahim Hamdi tarafından H. 1156’da.

Reşid Efendi, nr. 707/1 talikle yaprak 1-74. (İhsanoğlu ve diğerleri, 2008, c.1,s. 294)

Metin, buraya kadar verilen bilgiden anlaşılacağı üzere bir tercüme-şerh metnidir. Burada , ana metin *Fevâ'idü'l-Ahyâr* ve yazarı Yûsufî hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Yûsufî , kaynaklarda *Mevlâna Yûsufî, Herevî, Horasanî, Karşî, Mahallî* gibi isimlerle anılan, 16.yy'ın meşhur Heratlı hekimî Muhammed b. Yusuf'un oğludur. Hekim olduğu bilinmekte, *Tabîb* lakabı ile adı kaynaklarda geçmektedir. *Câmi'u'l-fevâ'id* adlı eserinde kendi adını Yûsufî b. Muhammed b. Yûsufî olarak kaydettiği bilinmektedir (Özcan, 2004, s. 454).

Hint- Babür sahasının önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen yazar-hekim, Babür ve Hümayun zamanında saray hekimliği ve münşiliği yapmış, edebi eserleri, tıp eserleri ile zamanına iz bırakmış önemli bir müelliftir. İslam-Hint literatürü için eserleri önemlidir. Hakkındaki bilgiler İran sahasına ait kaynaklardan elde edilmiştir. *Persian Literature* , hekimin tıbbî manzum bir eser yazdığını, bu bilginin *Tuhfah-ı Samî*'de zikredildiğini, *Bedâyi'u'l-İnşâ* adlı eserini Hümayun'a sunduğunu kaydeder (Storey, II, s. 236) Ayrıca bir divanı olduğundan ve iki ayrı Yûsufî olma ihtimalinden bahsetmektedir.

Mağzü'ŧ-Tıbb'ın kaynak aldığı *Rubâiyyat -ı Yûsufî* kaynaklarda farklı isimlerle anılmakla beraber, hekime ait eserlerin bir kısmı bu kaynağın kütüphanelerdeki farklı isimleri olmalıdır.

Eserleri şu isimlerle kaynaklarda kayıtlıdır:

Cevâhirü'l-luğa; Ansiklopedik bir eserdir, üç bölümlü organlar, hastalıklar ve ilaçlar anlatılmaktadır. Kitabın H. 898 (1493) tarihli müellif nüshası London Wellcome Historical Medical Library'dedir (Mss. Arab, nr. 143). Eserin geç tarihli bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.

Bahrü'l-cevâhir fî tahkîki'l-muşalaḫâti'ŧ-tıbbiyye; Ansiklopedik bir tıp sözlüğüdür. Patoloji ve Anatomi terimlerini, tanınmış hekimlere ait bilgiyi ve ilaç özlerini içerir. Te'lif tarihi H.924 olarak kayıtlıdır. Türkiye sınırları içinde Millet ve Topkapı Sarayı Müzesi kütüphalesinde nüshaları bulunmaktadır.

Câmi'u'l-fevâ'id fî'ŧ-tıbb Hekime ait *İlâcü'l-emrâz* veya *Rubâ'ıyyât-ı Yûsufî* ismiyle geçen kitabın şerhidir. *Câmi'u'l-fevâ'id fî 'ilâci'l-emrâz ve Tıbb-i Yûsufî* isimleri

dışında kütüphanelerde çok sayıda isimle kayıtlıdır, bazıları şunlardır; *Sitte-i Zârûriyye; Delâ'ilü'n-nabz; Risâle-i me'kûl ve meşrûb; Delâ'ilü'l-bevl; Risâle-i hıfz-ı şıhhat-i beden; Muqatta'ât-ı Yûsufi; Kaşîde der Esmâ'-i Edviye-i Müfrede; Fevâ'id-i Ahyâr* (Özcan, 2004, s. 454)

Tal'atî'nin tercüme ve şerh ettiği eseri bu çok isimle kaydolmuş olan *Fevâ'id-i Ahyâr/ Fevâ'idü'l- Ahyâr* manzumesi , diğer adı ile *Rubâ'ıyyât-ı Yûsufi* adlı eseridir. Eser manzum bir rubâiler kitabıdır. Manzum olarak devalar, hastalıklar ve bitkiler hakkında yazılmış rubâilerden oluşur. Manzum kısımların yanısıra kısa açıklamaların bulunduğu bu eser, çeşitli tarzda nüshalarla karşımıza çıkar. Varak sayıları farklıdır. Bizim üzerinde çalıştığımız metinde Yûsufî'nin açıklamaları dışında mütercim'in açıklamaları Farsça ve Türkçe olarak yer almaktadır.

Metnin tamamında yer alan manzum kısımlar kısa hastalık ve ilaç bilgilerini içermektedir. Alfabetik bir düzen vardır. Bu düzen metindeki rubâilerin kafiyelerine göre alfabetik sıralanmıştır. Her kafiyedeki son sese göre harf düzeni yapılmıştır. Derkenarda müllif/müstensih bu işaretlemeleri “*ḥarfü'l- bâ'i, ḥarfü'l- ḥā'i, ḥarfü'l- cim*” şeklinde göstermiştir. Bu kafiyeler metin içeriği ile bağlantılı değildir, dolayısıyla ilaç ve hastalık isimlerine dair bir düzen görülmemektedir. Transkripsiyon esnasında bu düzenin bir yararı olmamıştır.

1.3 SEBEB-İ TE'LİF VE İÇERİK

Metnin girişinde bir mukaddime yer alır. Mukaddimedede önce dua ve niyazın ardından yazmak ve okumanın önemine değinerek, bir hastalığa tutulduğunu ve bu sayede bir araştırmaya giriştiğini, sonucunda Yûsufî'nin eserine rastladığını belirtir.

“*mā-fevk-ı ḥamsîn tedbîr-i beden cümleden (13) elzem ve ehemmi-i kütüb-ı tıbb tettebbu' ederek yûsufî merḥūmuḡ (14) bu rubā'ıyyâtına rast geldüm ve birez şeylerini tecrîbe êtdüm (15) gördüm-ki bu nevâdirde bir nüḡa-i müfide ve taḡrîrâtı (2b) (1)cemî'an ehl-i 'aşrḡ müte'ahḡiri olmağıla ṡab'ına muvâfiḡ (2) ve eczā ve aḡākîr her ne ise müḡkilât ve nā-yāb degül (3) bundan özge kitāb olmaz deyu bunı türkîce bir ḡālebe (4) ifrāğ êtmege var ḡuvveti bâzūya getürdüm*” 2a-12,2b-5

Yazar, metnin değerli ve nadir bir nüsha olduğunu belirterek, hastalığı için ilaçlar denediğini ve bu manzumeyi Türkçeye aktarmanın münasip olduğunu kaydeder. Ardından nüshayı ismiyle anarak, mukaddime kısmından alıntı yapar. Müellif burada eser sahibinin fikriyatını aktarmayı amaçlamış olsa gerektir. Ahlat-ı erba'a ve mizaç, tabiat ile ilgili unsurlar, tıp, ilimler ve tedaviler ile ilgili bilgi verdikten sonra, eserin tercüme tarihi ve ismini kaydeder. Tecrübe ettiği ilaçların tariflerinin tam tuttuğuna dair fikrini paylaşarak insanlara faydalı olabilecek, herkesi hastalıklara deva arayabileceği bir iş yaptığının altını çizer.

Müellif/mütercim bu eserin te'lif tarihi olarak 914 (H.) senesini , yani 1508; tercüme için ise 1067 (H.) yani 1657 senesini vermektedir. Tüm bilginlerin rağbet ettiği benzersiz bir nüsha olduğu bilgisini ve te'lif ve tercüme arasında yüz elli üç sene geçmiş olduğunu beyan eder:

“ve tārīḫ-i te'lif-i rubā'ıyyāt ʔokuz yüz on (11) dōrt senesi tārīḫ-i terceme biḫ altmış yedi (12) ḫudūdı bu āna gelince yüz elli üç sene mūrūr (13) étmiş olur eḫıbbā ve mücerribīn bu nüshaya rağbet (14) étmişler ḫakk-ı inṣāf ile nazār olunsa katı bī-nazīr (15) nüshadur bu”(5a-10,15)

İsim için ise Yūsufi'ye ait bu Rubāıyyāt'ı tercüme ederken, hekimin bitki köklerinin özlerini, tedaviye ait öz bilgiyi verdiğini düşünerek, tıbbın özü manasında bu tercümeyle **Mağzū ʔ- Tıbb** adını uygun bulduğunu söyler:

*“ekṣer-i ʔıbbmā mağzını beyān édüp ve 'aḫākırım (2) dahı mağzını iḫtiyār étmekle bu terceme-i za'ifnūḫ (3) nāmı mağzū ʔ-tıbb tesmiye olmak münāsib görüldi”*5b-1,3

Eser başında 14 varak fihrist ve veba duası yer alır. Temmet kısmının ardından çeşitli ölçü birimlerinin isimleri ve para hesapları bulunmaktadır. Bununla birlikte bu ölçülerin bir kısmı metinde geçmemektedir. Metin kısmı ise 158 varak olarak, 1a-161b olarak mevcuttur. Diğer nüshalardan, son bölümü tam olduğu tahmin edilen Bursa nüshasına göre yaklaşık 4 varak eksik gözükmektedir. Bu eksik varakların yanısıra iç varaklardan; 34, 41, 49,75, 87, 90 numaralı varakların da eksik olduğu tespit edilmiştir.

Metnin derkenarında bazen hastalık isimleri tekraren, bazen metin içinde unutulmuş bir harf veya sözcük tekraren, bazen de ilaç veya aş tarifleri yer almaktadır(bkz. Ekler).

Metin içinde bu duruma gönderme yapılmıştır. Alfabetik düzen sadece kafiyeler üzerinden olduğu için metin tercümesinde bir etkisi olmamıştır. Metin içinde ilaç tarifleri verilirken bazen ara başlıklar, bazen ya'nî ifadesi, bazen de Farsça cümleler kırmızı ile işaretlenmiştir. Bunların hepsinin belli bir kurala uyduğu söylenemez. Ayrıca, hastalıklar ara başlıklarla tasnif edilmemiş, ilaçlar bazen kırmızı bazen siyah mürekkeple işaretlenmiştir. Tercüme genel olarak şu sıralama ile yapılmıştır; önce hastalık ismi ve bir Farsça beyan; ardından Rubâi ve Türkçe meali, ardından ilaç tarifi ve tıbbi bitkilere dair açıklamalar verilmiş ve şerh yapılmıştır.

Sebeb-i te'lif için mütercim kendi hastalığını tanık göstermiştir. Tutulduğu hastalığa deva ararken esere rastladığını ve tarife uygun olarak hazırladığı ilaçla iyileştiğini anlatarak metin tercümesine nasıl karar verdiğinden bahsetmektedir.

*“bir tabīb ve bir hekim ve bir cerrāh ve bir mücerrib kalmadı hattā her kim ‘ilāc eder ise bin ğiroş véreyin deyu haqq bilür ki iki kise ğiroş mālından ifrāz ve mümtāz étdüm mecāl olmadı bir gün bu rubā‘iyyāta fā‘iz oldum ba‘de t- tetabbū‘ ilāc-ı ḥanāzīrde bu zımādı gördüm ve kendi kendime dedüm-ki”*143b-9,15

*“‘alime- Allāh kizb degüldür ve bu rubā‘iyyāta ragbete sebeb bu oldı bina‘en-‘aleyh terceme olundı”*144b-1,2

Tercüme esnasında, müellif/mütercim ikinci kez bir hastalık tanımı sırasında tanık göstermeden yararlanmıştır. Zamanın Şeyhülislam makamı *Şeyhülislam Bahâyî Aziz-zâde Mehmet Efendi* ve hastalığından, ölüm sebebi oluşundan bahseder:

*“ziyāde mühlik marāzdur hattā zemānımızda şeyhü l- islām bahāyî efendinün marāz-ı mevti ḥunnāk idî”*65b-3,4

Nitekim; tarihî kayıtlarda Şeyhülislam'ın bir boğmaca hastalığı ile 1654 yılında vefat ettiği bilgisi yer almaktadır (Uludağ, 2020). Bu bilginin verilişi aynı zamanda bize metnin tercüme ve şerh tarihi ile dönem hakkında da kesin bilgi sunmaktadır.

Bu açıklamalardan başka mütercim, eser sahibine ait bazı devaları, tarifleri de ismi ile zikrederek anlatmıştır.

“*nāzım-ı merḥūm yūsufi rahmetü l- lāh-ı ‘aleyh der ki bir mişkāl türbid dahı izāfe oluna zīrā üstādımdan böyle istimā’ étdüm der’* 104a-13,14,15

Bazı eserlerin ve bazı bilginlerin ismi metinde zikredilmiştir. Bu eserlerin, zamanında meşhur olan ve başvuru kitabı olmakla bilinen eserler olduğu muhakkaktır. Bahsettiği bilgin kişilere ait tarifler de vermiştir.

“*müşelleş-i şer’i ki şerbet-i yūsufi demekle meşhūrdur bu cümleyi bir büyük şişe içine vaz’ édüp)altı ay temāmına degin tāb-ı āftāba aşā koyalar’* 89a-11,12,13

Zamanın ünlü hekimbaşı *Hayatizade Mustafa Feyzi Efendi’* den nakl ettiğini ifade ettiği ayrıntılı bir ilaç tarifi de metin derkenarında yer almaktadır(bkz.138a/E).

1.4 DEĞERLENDİRME

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin dil özellikleri 15.yy itibariyle yerini yeni döneme bırakmıştır demek mümkün değildir.Eski Anadolu Türkçesi özellikleri 16.yy ile yaklaşık 18.yy arası bir süreçte bugünkü Türkçe özelliklerine dönüşecektir. Değişim, arkaik kullanımları 19.yy içersinde görebildiğimiz şekilde devam eder (Ercilasun:2015, s.458). Bu dönem araştırmacılar tarafından bir geçiş dönemi olarak görülür. Zira; yabancı sözcük ve eklerin dile girişi zaten başlamış; Osmanlı Türkçesi dönemi içersinde kemikleşmiştir. İç yapı ile dış yapı arasında bağlantı kopmuş, yeni dil bilgisi kuralları ve ekleri yerleşmeye başlamıştır (Korkmaz: 2020, s.112). Secili ve ağdalı üslubun ilim ve sanat çevrelerince kabul görmesi, sade dilin küçümseniyor oluşu müelliflerin ve mütercimlerin anlatımlarında da süslü nesire yönelmelerini sağlamıştır. Eser mukaddimleri biraz daha süslü, eser içerikleri sade olabilmektedir. Nitekim tıp eserleri, sade ve süslü nesrin örneklerini görebileceğimiz eserlerdir. Bu metinde de iki dönem arası keskin bir çizgi ile ayrıldığı için geçiş özellikleri diyebileceğimiz ikili kullanımlar, imlâda karışıklık, ekleşmede kuralsızlık, aynı sayfada satırlar arasında sözcük yazımlarında karışık işaretlemeler görülmektedir. Bir standardizasyondan tam olarak bahsedilemez. Söz dizimi yabancı unsurlardan etkilenmiştir. Küçük ünlü uyumu yer yer görülmeye başlamış, fakat yerleşmemiştir. Geçiş dönemine ait bir diğer önemli gösterge de η sesinin kullanımının sürmesidir. Özellikle 2. Kişi eklerinde ve bazı kelimelerde söz içi η görülmeye devam eder. Osmanlı Türkçesi biçim özellikleri ise geçiş gereği tam tamamlanmamıştır. Bu metinde zaman eklerinin tamamı bulunmadığı

için istek eki *-A* kullanımının devam ettiği, *durur* bildirme ekinin ise yerini *-dur* biçimine terk ettiği, aynı şekilde *-UbAn* zarf-fiil ekinin de kullanımdan düşerek *-p* biçiminin yerini aldığı görülmektedir. Bu metin için kullanımdan düştüğü tespit edilen zarf-fiil ekleri de *-IcAk* ve *-gAç* biçimli eklerdir. Bu ekler metinde görülmemekte, *-mAdIn* zarf-fiil eki yer almaktadır.

Mağzü't-Tıbb söz varlığı bakımından değerlendirildiğinde az sayıda Türkçe sözcük, çok sayıda Arapça ve Farsça sözcük barındıran, üslubu Eski Anadolu Türkçesi dönemi tıp metinlerinden daha süslü bir metindir. Zira; Osmanlı Türkçesi için bu dönem imlada kalıplaşmanın varlık gösterdiği, ünlü uyumlarının ne kalınlık-incelik ne düzlük -yuvarlaklık bakımından tam olarak tespit edilmesinin mümkün olmadığı yeni bir Türkçe döneminin başlangıcıdır.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde görülen, sade arı dilli anlatıma sahip tıp eserleri, konuların çeşitlenmesi ve tıbbi birikimin yabancı kaynakların etkisine daha fazla girmesi nedeniyle bu yüzyılda artık kalıplaşmış imla ve ifadelerin gölgesinde, Arapça, Farsça, Yunanca gibi dillerden pek çok bitki, maden ve tedavi ismi ile daha karışık dilli bir hale gelmiştir.

Eser bir tıp tercümesi olması sebebiyle tercümenin Farsçadan Türkçeye çevirisi esnasında bitki ve hastalık isimleri kimi zaman var oldukları halleri ile, kimi zaman ise Türkçe karşılıkları ile verilmiştir. Tercüme bir sözlük olmamakla beraber, dönem dilinin ağır üslubu, anlatımın yanı sıra her bitki, hastalık ve karışım için üç dilli bazen dört dilli karşılıklar görülmesine neden olmuştur. Mütercim-müellif eserin ilk sahibi olan *Yûsufî*'ye ait rubâilerde geçen bitkileri birkaç kez farklı karşılıkları ile vermiştir.

Osmanlı Türkçesi metinleri üslup ve karışık dillilik yüzünden bir önceki döneme ait eserler kadar net çizgilerle değerlendirilmekten uzaktır. Üzerinde çalıştığımız metinde bir diğer önemli husus şudur ki; Türkçe kelimelerin varlığı; ek eylemler, az sayıda kullanılmış olan ana eylemler ve bazı kelimelerle sınırlı kalmıştır. Bir hastalık veya tedavi usulü anlatılırken devrik cümlelerle önce rubâi çevirisi verilmiş, daha sonra bazen doğrudan bitki isimleri ile beraber hastalık ve ilaç muhteviyatı anlatılmış, bazen de Farsça bir kısa girizgâh ardından çeviri verilmiştir.

1.5 DİL ÖZELLİKLERİ VE METNİN SÖZ VARLIĞI

Metnimiz nesihle harekesiz olarak yazılmıştır. Metin, bir manzum eser çevirisi olduğu için devrik cümleler rubailerin şerhi esnasında çokça görülmektedir. Hareke kullanılmayışı, imlada ses uyumlarını ve ses değişikliklerini tespit etmeyi güçleştirmektedir. Hareke ile tespit edilebilen birkaç kelime bulunmaktadır fakat; bu kelimeler özellikle eklerin okunması sırasında kılavuz olamamıştır. Bu verilerin ışığında 17.yy Osmanlı Türkçesi yazım ve imla özellikleri görülen metnimizdeki kimi farklılıklar ve kimi Eski Anadolu Türkçesi dönemi benzerlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İlâveten, dönem dilinin fonetiği hakkında ipuçları elde edilmesi amaçlanmıştır. Buna göre; elde edilen veriler üç alt başlıkta toplanmıştır:

1.5.1 İmla Özellikleri

Metinde kalıplaşmış imlaya sadık kalınmıştır. Bu sistemin dışına çıkan tam vokalli olarak yazılmış sözcük sayısı oldukça azdır. Dönemin fonetiğine uygun olarak okumaya çalıştığımız bu metinde, diğer dönem eserlerinde görüldüğü gibi vokallerin yazımı nadir olarak görülmektedir. Harfle vokali yazılmış örnekler şunlardır: *karışdıralar (108a-3)*, *şırtlarını (101b-10)*, *uzunlığı (98a-12)*, *ışıcak (106b-5)*, *kuruyup (154a-8)*, *dökilüp (157b-1)*, *ķuru (103a-10)*,

Ön ünlülü ve art ünlülü sözcüklerde, önceki dönemlerde tek kullanımla görülen *s/* ünsüzü karşılığı karışık olarak yer almıştır. Örnekleri şunlardır: *ışıtma, ķasık, şu, ışıcak, issi*

+IA isimden fiil yapım eki karışık imla ile görülmektedir. Standart kullanım yoktur. Osmanlı Türçesi imlâsı gereği ek hem “lam” hem “lam-elif” ile görülmektedir. Bu örnekleme dönemin yazım alışkanlığına uygundur. Zira; *+IA* eki yazımda kuralsız ve karışık olarak bulunmaktadır. Yazılmadığı örnekler şunlardır: *şızlamak (59a-10)*, *uyķulamak (18b-2)*

Aynı şekilde *+IA+n > +IAn* biçimi ile isimden fiil yapım eki ve çatı eki eklenmiş biçimi de karışık olarak “lam-elif-nun” veya “lam-nun” harfleri ile gösterilmiştir: *agırlanmak (63a-5)*, *şulana (28a-10)*, *şulanmak (57a-8)*

İle bağlacı zaman zaman bitişik yazılmıştır. Bu imla biçimi yabancı dilden gelen kelimelerde de uygulanmıştır: *ağıla* (51a-13), *taşülle* (51a-4), *şirüganla* (23a-3), *yağıla* (127a-10), *lu'ābıyla* (140a-13), *olmağıla* (2b-1)

Osmanlı Türkçesi için belirleyici geçiş dönemi özelliklerinden biri, Arap-Fars yazı geleneği etkisidir. Osmanlı Türkçesi başlangıcında Uygur yazı geleneği etkisi ile birlikte görülür. Eklerin ayrı veya gövdeye bitişik yazılıyor oluşu bu iki geleneğin etkisi ile olur (Demir, Yılmaz:2002:479). Geçiş sürecinin devam özelliği gibi görebileceğimiz bu duruma göre; ekleşme kuralsız olarak ayrı veya bitişik yazılan eklerle karşımıza çıkmaktadır.

Ek eylemin geniş zaman kullanımı *-dUr*, yokluk eki *-Iz* bazen bitişik, bazen ayrı yazılmıştır. Yönelme eki olan *-(y)A* eki de yine aynı şekilde görülür. Başka eklerde de benzer örnekler metinde yer almaktadır. Ayrı yazılmış örnekler şunlardır: *bağırsağ-dur* (98a-11), *altı-dur* (98a-11), *yemişi-dür* (86b-3), *beşinci-ye* (98b-8), *iki-sine* (99b-9), *iki-şer* (39a-12), *şarı-ya* (92b-11), *yigirmi-şer* (105b-4), *lu'ābı-nı* (64b-12)

Yabancı dilden alınan ve uzun vokalli yazılması gereken çeşitli sözcükler, bir ikisi dışında kısa yazılmıştır. Arapça med işareti de konmamıştır: *abile*, *ateş*, *amas*, *alude*, *alū*. Dönemin imlâsının bir diğer özelliği de “elif” ve “elif-med” veya “med” kullanımınıdır. Bu kullanımın alıntı kelimelerdeki kısıntısının dışında, Türkçe kelimelerde karşımıza çıkması da yine bir dönem özelliğidir. Şöyle ki; *ād* (27b-12ad), *āk düşmek* (40a-8 *ak düşmek*), *āc* (40b-10 *aç*) *ākā mā'ıldür* (39a-1 *ak*), *āy* (143a-11 *ay*), *āvuç* (11b-1 *avuç*)

İlaveten; *p* sesi için “*p*” ve *ç* sesi için “*ç*” harfi bazı sözcüklerde kullanılmıştır: *kapucu* (98a-15), *açlığından* (88b-9), *parmak* (35b-5), *turpuç* (45b-12), *küp* (66b-12), *içüp* (70a-7), *öksürdükçe* (72b-14)

1.5.2 Metnin Söz Varlığı

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde rastlanabilen fakat; günümüzde ağızlarda varlığını sürdüren, ölçünlü Türkçede kullanılmayan deyişler ile folklorik halk sağlığı tabirleri de dikkat çekicidir: *bogaz olmağa* (67a-1), *burusu tutdı* (129b-11), *yüz yeyici* (159a-2), *gönli döne*, (103a-9) *çımkışmak* (111a-13), *buç etrāk* (101b-8), *göbeği bura* (103a-9), *yuffka deriler* (111b-9), *ınçırık* (91a-2), *ibne* (120a-11), *'illet-i şih* (120a-13), *gici* (120a-

14), *gicimek* (149a-2), *ķurluġan* (106b-6), *taŗra* (160a-3), *ħinnā uralar* (160b-7), *ķirpās* (85b-15)

Ayrıca yer isimleri , bazı müellif ve bilgin isimleri de metinde yer almaktadır: *Antāķyā*, *ŗām*, *ķıbrīs*, *Endelūs*, *İstanbōl*, *‘İrāk*, *Ķaŗımūnī*, *Mıŗ(ı)r*, *Yemen*, *Mekke* , *İŗfahān*, *ŗīrāz*, *Yūsuffi*, *Feyz-i Hindī*, *Cālinūs*

Aynı şekilde kullanılan ölçü birimleri de oldukça çeŗitlidir: *yarımŗar*, *ķıyye*, *ķabza*, *nīm*, *buĉuk*, *direm*, *dirhem*, *küp*, *zīrā*, *baŗman*, *ķīrāt*, *miŗķāl*, *piyāle*, *rub*‘

17.yy yazı dili ile karŗılaŗmıŗ olmamıza karŗın, geĉiŗ dōnemi ōzellikleri de eklerin yazımında ve kalıplaŗmıŗ ifadelerde karŗımıza ĉıkmaktadır. Őu sōzcük ve ifadeler ōrnekleridir: *derlerimiŗ* (62b-10), *olduġıĉūn* (84a-15), *anmıĉūn* (14a-11), *senki* (20b-3), *oldıki* (91b-12), *olki* (42b-3), *vermekiĉūn* (119b-5) Gramer kaideleri, Osmanlı Tųrkĉesine has bir kuralsızlık barındırrsa da Arapĉa telaffuzun yazı dilindeki etkisi tamlama alışkanlıġı ve harekeli tamlama imlāsı ile gōrųlmektedir: *keyfīyyet-i mā’i’l-cųbųn* (108a-1), *da’i l- fīl* (133b-1), *ŗıfat-ı tīlā’-i mezķųr* (77a-11), *ŗirke-i ‘unŗul* (62b-1)

Metin anlaşılır bir dille tercųme edilmiŗ fakat Farsĉa-Arapĉa-Tųrkĉe tamlamalar, kullanımlar ve kalıp ifadeler yoġun bir şekilde tekrar edilerek kullanılmıŗtır. İŗlek kullanım yabancı dildeki sōzcųkler iĉin geĉerlidir. Őu ifade ve kalıplar ōrnek olabilir: *ŗıfat-ı ‘ilāc-ı zehīrde*, *zīkri-ātī*, *‘alē t- tertīb ‘ale’s- seviyye*, *be-ŗaŗ-ı an ki*, *bilā-tevaĉķuf nīk ų bed*, *sīciyye-i taŗŗīl vē s- selām vaĉt-i cā-yı mu’tede* ,*yemīn ų yesāre yek-ser engųŗt*, *tedbīr-i beden ‘alē r-ŗīķ ‘abd-i ōāhī*

Metinde, bųyųk oranda Arapĉa sōzcųklerin Tųrkĉe yardımcı eylemler ile kullanıldıġı gōrųlmektedir. Bu eylemler; Ĵıl-, ēt-, ol-, olun-, ētdir- yardımcı eylemleridir. Yabancı dilden gelen unsurların fazlalıġı ve cųmle yųklemlerindeki etkisi Osmanlı Tųrkĉesi dōnemi metni ĉalıŗıldıġının bir baŗka gōstergesidir. *mųntefīŗ ola* (17a-11), *cųdā ola* (105a-10) *dųr olsun* (100b-7), *fehmi olunur* (4b-7), *helāk olursun* (20b-5), *ħiss ēt* (103a-11), *ħall olunup* (47a-9), *ħalāŗ olasin* (74b-12), *ıŗlāŗ olunmıŗ* (8a-4) *ıķtizā eyledi* (27b-4) *ilķā eyleseler* (128a-14), *mųŗāhedeeyledųk* (25a-1), *baŗŗ Ĵılup* (23a-8) *istimā’ ētdųm* (104a-14)

1.5.3 Yabancı Sözcüklerin Yazımı

Yabancı dilden alınan ifade kalıpları ve sözcüklerde, türkçeleşme görülmektedir. Özellikle hemzeli sözcüklerde *y* sesinin türemesi sıkça ratlanır örneklerdendir. Aynı şekilde türkçeleşme olarak adlandırılabilir bir diğer husus şudur ki; yabancı dilden alınan sözcüklerdeki Türkçe *h* sesini karşılayan *ha* ve *hi* işaretleri çokça birbirlerinin yerine kullanılmıştır. aynı şekilde *z*, *z̄*, *ż* seslerinin işaretleri de karışık olarak kullanılmıştır.

Bazı Arapça kelimeler hem *dal* hem *zal* harfi ile işaretlenmiştir. Bu durum yanlışlık yapılan kelimelerden farklı olarak birkaç örnekte görülür *hazm* (27b-8), *hazm* (88a-7), *zūfā* (71a-15), *zūfā* (71b-4), gibi . *zal* ile yazılması gereken bazı sözcükler *dal* ile yazılmıştır: *hedeyān* (*z*) (16a-6) gibi. Aynı şekilde *zal* yerine *zi* veya *ze*, *şad* yerine *se* veya *še* kullanımı da metinde tespit edilmiştir. Bu karışıklık bir diğer deyişle “*halklılaşan ifadeler*”in yazıya yansıtılması olabilir (Tulum: 2011-174).

Osmanlı Türkçesi yerleşmiş imlâsında görülen Türkçeleşme sebebiyle “*ha*”, “*hi*” ve “*he*” seslerine ait işaretlerin sıkça yer değiştirmesi metinde tespit edilmiş genel bir eğilimdir. Fakat, Türkçeleşme sebebine uygun olarak artlık-önlük uyumunu gözetmek bakımından art ünsüzlerin “*ha*” veya “*hi*”, ön ünsüzlerin “*he*” ile işaretlenmesi gibi bir sonuca varmak mümkün değildir, zira metinde karışık bir işaretleme görülmektedir. Bazı alıntı sözcüklerde ısrarlı bir farklı harfle gösterim dikkat çekmektedir. Şu sözcüklerde karışıklık göze çarpar: *hunnāk* (< Ar. *hunnāk*), *hār* (< Ar. *hār*), *enzerūt* (< Ar. *enzerūt*), *māzū* (< Far. *māzū*), *hulencān* (< Far. *hulencān*), *şant* (< Ar. *şant*), *şahm-ı hançal* (< Ar. *şahm-ı hançal*), *havāss* (< Ar. *havāss*), *hafākān* (< Ar. *hafākān*), *isfanāh* (< Ar. *isfanāh*), *hāşşa* (< *hāşşa*), *zahīr* (< Ar. *zahīr*), *mahlūtan* (< Ar. *mahlūtan*)

Konuşma dilinde başlayarak yazı dilinde yavaş yavaş kendini gösteren vulgarize sözcük yazımları da metinde dönemin fonetiği hakkında bize ipucu vermektedir: *gelan* (84b-3), *seksan* (45b-12), *gagirmek* (88a-7)

Art ünlülü sözcüklerin başında *t* sesi korunmuştur. Art ünlü ile başlayan tüm Türkçe kelimeler metinde şu işaretlemeyle yer alır: *tonmakdan* (120a-3), *tağ üzümü* (81b-10), *tamarlar* (111a-12), *tokuz* (5a-10), *tolu* (26a-9), *toğranmış* (28b-2), *toğrultmak* (32b-4,

toşoğru (33a-1), tokuna (33a-4), taşra (47b-9), talak (96a-9), tarı (100a-6), toksan (111a-2), tağıl (158b-9)

17. yy metinlerinde nazal η sesinin dar bir alanda var olduğu, belli kelimelerde varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Taşra-kent ayrımında bu sesin kentlerde artık diş sesi n olarak varlığını sürdürdüğü kabul edilir.(Tulum: 2002:500) Metinde ikinci tekil iyelik ekleri standart olarak nazal η ile görülmektedir: *senün (60b-10), ikisinün (156a-14), şahibinün, (124b-8), illetin (121a-5), dışın (60a-7)*

Vokallerin yazıda her zaman gösterilmeyişi ve özellikle söz içi ilk “e” vokalinin yazılmayışi dönem özelliklerinden biri olarak metinde görülmektedir: *iki (20b-9), yedi (30a-5), deyu (32b-2), eylemekden (23b-5), derler (9b-5), beş (24b-11), geçmiş (30b-8), dört (29b-12), yeşil (37a-3)* gibi..

Ön seste, iç seste ve son seste oluşan türemeler Osmanlı Türkçesi için belirleyici fonetik özelliklerden biridir. Bu türemeler alıntı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Türeme ve ikizleşme ile karşımıza çıkan bu dil özelliği, metinlerde görülen çift biçimli imla ile 17.yy fonetiğini etkileyecek boyutta olduğu anlaşılmıştır (Duman:1993:56). Bizim metnimizde bu durum, türemenin görüldüğü ve görülmediği iki örnek ile dönemin Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi arasında geçiş dönemine ait olduğuna dair bize ipucu vermektedir. Vurmak anlamlı *ur-* fiili 17.yy itibariyle *v* türemesi ile metinlerde yer alır. Metinde tek biçimli haliyle sadece *ur-* biçimi ile görülmektedir. Türeme gerçekleşmemiştir : *hinnā uralar (160b-7), igne ururlar (112a-8)*

Bir diğer türeme ses *y/ise* Arapça alıntı kelimelerde “*hemze*” işaretinin görülmediği *i* sesi yerine türemeye karşımıza çıkmıştır: *fevāyid (119b-8), zāyika (63a-10)*. Bu türeme örnekleri metinde eski halleri ile yer almamaktadır. Geçiş dönemi metni özelliklerine uygun olarak, türeme az sayıdaki örnekte gerçekleşmiştir.

Yuvarlak vokaller “*vav*” harfi ile metinde genel anlamda ilk hecede ve ikinci hecede görülmektedir. Vokalin yazılmadığı örnek sözcükler şunlardır: *ovalar (107b-10), koyup (107b-9), dört (136b-12), kül (141b-4)* gibi.

Metinde yer alan bazı sıfat-fiil kullanımlarında konuşma dilinin etkisi ile orta hecede ünlü daralması olan sözcüklerin yazımında sadece “*mim*” harfinin olması konuşma

dilinin yazı dilindeki tezahürü olabilir. Ek ardından gelen ön damak ünsüzü /y/ sesi sebebiyle bir incelve/daralmadan bahsetmek mümkündür. Çünkü *-mA* olumsuzluk eki ve geniş zaman sıfat-fiilinin beraber eklendiği gövdelerde “elif” işaretlemesi yoktur. Bu sözcükler dönem telaffuzu gereği /a/ > /ı/ okumasına uygundur. Dönemin fonetik özelliklerini incelerken bu görünüm bize ipuçları verebilir: *oñulmayan (158a-7) < oñulmıyan?, yapışmayana (110a-13) < yapışmıyana?, bulunmayan (4b-15) < bulunmıyan?, olmayan (50a-9) < olmıyan?, olmaya (61b-2) < olmıya?, aldırma (129b-5) < aldırma?, çıkmaya (160b-9) < çıkmıya?, gelmeyen (2a-10) < gelmiyen?, görmeyene (44b-1) < görmiyene?*

-mA eki isim-fiil durumunda iken daralma söz konusu olmadığı için yazımında *mim+elif* harfleri görülmektedir: *olmasından (149a-4), kaynaması (89b-6), yakması (147a-4), açılması (40b-7)*. Aynı şekilde Bu imlânın eğilimi metin genelinde bu biçimde yer almaktadır, tek bir örnekte eğilim bozulmaktadır, bu örnekte *-mA* eki *mim* ile yazılmıştır: *olması (26a-8)*

1.5.4 Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Metinde düzlük yuvarlaklık uyumu standart bir şekilde görülmemekle birlikte, birkaç örnekte tespit edilen hareke ve vokalin gösterimi; bize bir uyumun başladığına, en azından konuşma dili ve yazı dili arasındaki farklılığın devam ettiğine dair bir ipucu vermektedir. Şu sözcükler vokalli ve uyumsuz örneklerdir: *oldığı (22b-14), olduğundan (24b-15), olduğunun (26a-8), olduğün (84a-15), karışdırup (155b-8), olduğu (147b-15), verilüp (140b-1), gelir (130b-13)* İsimlerde, türemiş sözcüklerde de durum karışıktır : *uzunlığı (98a-12), kapucu (98a-15), şarılık (95a-5)*. Çekimli fiiller metnin üslubu gereği sadece 3. Tekil kişi geniş zaman, 3. Çoğul kişi geniş zaman, 2. Tekil kişi emir ve 3. Tekil kişi istek-emir ile 1. Tekil kişi istek eki olarak görülmektedir. Bu ekler vokalli yazılan örneklerde karışıktır: *çekmesün (102a-3), eylesün (92a-5) vëreyin (143b-10), deyeyin (74b-11), alurlar (101b-10), étdireler (100a-8) étsün (93a-2) alınur (67a-11)*

Sözcük gövdelerinde tam vokalli ve uyumlu örnekler şunlardır: *sidik (119a-3) kuru (157b-7), kendi (26b-10), şoru (22b-2)*. Aynı sözcükler tam vokalli ve uyumsuz olarak da görülmüştür: *kurı (88b-2), kendümi (144a-4) şorı (23b-15) karşı (63a-2)*

+IU, +II, isimden isim yapım eki metin genelinde istikrarlı olarak uyumludur: *tuzlu* (4b-13), *şulu* (70b-8), *tatlı* (101a-2). Metin genelinde sadece şu iki sözcük münferit olarak düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışındaki örneklerdir. *agrılı* (114a-6), *dükenlü* (51b-9)

Önlük-artlık uyumu metinde belli bir standart imlâyla sağlanmıştır. Örnekleri: *şışmek* (121b-13), *bağlamak* (123b-4), *tutulmak* (123b-9), *görecek* (42b-2), *kızarmakdur* (132a-9)

Düzlük yuvarlaklık uyumu bakımından metinde tutarsızlık vardır. Ettirgen çatı eki olan *-dlr* uyuma girmiş ve düz gövdeli fiillerde düz ünlülü görülmektedir. Kendi içinde en tutarlı yazıma sahip eklerden biri budur: *étdireler* (160b-3), *étdirüp* (16b-2), *karışdırup* (71a-9), *bulaşdırup* (127b-8), *indirüp* (25b-4)

Metinde ikili kullanımlar Eski Anadolu Türkçesi tıp metinlerinde karşımıza çıktığı haliyle birkaç örnekte yer alır: *şoğuk*, *şovuk*, *issi*, *ışıcak*, *ķuru*, *ķurı*, *şoru*, *şori*

1.5.5 Tekil Kişi İyelik Ekinin Durumu

3. tekil kişi İyelik eki metinde vokalin yazıldığı ve yazılmadığı sözcükler olarak karışık şekillidir. Bu durum bir kurala bağlı değildir ve bu durumun yanı sıra düzlük yuvarlaklık uyumu bazı bitki ve anatomiye ait isimlerde kalıplaşmış şekilde tespit edilmiştir: *ķuzı ķulağı* (113b-15) *şu yolu* (116a-4). Uyum göstermeyen örnekler ise şunlardır: *semiz otı* (117b-1), *pelid yosunı* (83a-7), *ebū cehīl ķarpuzı* (10a-8), *şıgır ödi* (47a-12) *ķoruk şuyı* (148a-14) *it üzümü* (76a-8) *ķadın tuzluğı* (93a-6)

Ek her zaman gösterilmediği için okuma esnasında genel eğilime uyulmuştur. Dolayısıyla tam bir düzlük yuvarlaklık uyumu görülememiştir.

1.5.6 Şekil Bilgisi Özellikleri

Zarf-fiil eki *-mAdAn*, *-mAdIn* Osmanlı Türkçesi metinlerinde bilindiği üzere iki biçimli olarak yer alır. Şu sözcüklerde görülebilir: *olunmadın* (50b-11), *olmadın* (89b-5) (118b-10) *gelmedin* (129b-5), *olmadan* (91b-6)

Zarf fiil eki daima *-Up* biçimi ile yuvarlak vokallidir: *ķaynadup* (57b-1), *olup* (59b-6), *ķızarup* (61a-5), *batup* (62a-1) *olunmayup* (64a-3)

Zarf-fiil eki metinde olması beklendiği gibi çeşitlidir. *-Duk, --dA, -Inca*, biçimleri diğer örneklerdir: *kırılduğda (103b-11), olinca (114b-8), kavlince (146b-14), kaynadup (148a-7), kuruyup (154a-8)*

Belirtme durumu eki metin genelinde *-(y)I* biçimi ile yer almakla birlikte, birkaç örnekte *-n* biçimi, 3. Tekil kişi iyelik *-ın* gibi düşünülüp \emptyset olmayan bir biçime gönderme ile görülmektedir : *olmağın (2b-11), tarafın (19a1), 'aselin (19a-3), etin (26a-1)* Aslında biçim değişmiyor olmakla birlikte, iyelik eklerinden sonra kullanılmamış bir belirtme hali durumundan bahsetmek nasıl mümkünse bu örneklerde de aynı şekilde bir $+\emptyset$ belirtme hal ekinden bahsedilebilir (Gülsevin:2017:24).

Geçmiş zaman sıfat fiil eki *-dlk, -dUk* iki biçimi ile de görülmektedir. Kimi zaman uyuma girerek daralmakta, kimi zaman yuvarlaklaşmaktadır: *idigi (153a-8), oldığı (5a-3), olduğundan (24b-15)*

1.5.7 Kapalı /é/ İle İlgili Görünüm

Türkçe eski metinlerde bir diğer önemli fonetik özellik olan kapalı *é* varlığı, *i/é* gösterimi bakımından yaşanan karışıklıktır. Eski Türkçe döneminden itibaren metinlerde görülen kapalı *é* ile rastlanan sözcükler belli sayıdadır. Burada üzerinde söz söylenecek husus; ekin hangi işaretle gösterildiği ve fonetik olarak *e* veya *i* hangi sese doğru değişim göstermiş olabileceğidir. Zira Osmanlı Türkçesi metinlerinde açık *e* veya *i* sesi zaten işaretlenerek gösterildiği için bu konu kapalı *é* sesinin nasıl gösterildiği ve okunması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eski Türkçe döneminden itibaren Osmanlı Türkçesi dönemine kadar gelen kapalı *é* ile ya da *i* ile yazılmış fakat zaman zaman kararsızlık göstermiş kökler *e* veya *i* olarak değişmiş, Türkiye Türkçesine geldiğimizde düzenli olarak *e* ile yazılmış olanlarda *e* ile yazımın sürdüğü görülmüştür. (Yılmaz: 1991, s. 160-161)Bu bilginin yanında kök hecede *e* sesinin Osmanlı Türkçesi metinlerinde çoğunlukla *ye* harfi ile gösterilmesi, bu sözcüklerin tamamında kapalı *é* varlığının değil, iki biçimliliğe kanıt olduğu, yahut bir diğer bakışla *ye* harfinin kapalı *é* varlığına bir kanıt olduğu görüşlerine binaen; incelenmiş bir kısım metinlerde nöbetleşme görülen imlada bugün *e* veya *i* sesine değişim gösterdiği görülmüştür (Yılmaz: 2007s.531).

Eski Türkçe döneminden bu yana tespit edilmiş olan kapalı –uzun ve kapalı kısa *é* işaretlemesine sahip kelimelerin hangileri olduğu Ana Türkçede kapalı *é* ünlüsünün varlığına dair yapılan incelemelerle ortaya konmuştur (bkz. Ana Türkçede Kapalı *é* Ünlüsü: Yılmaz,2007 s.535). Tespit edilen listeden metnimizde yer alan sözcükler ve işaretlemeleri şöyledir.

Şu sözcükler bazen *é*, bazen *i* ile, bazı sözcükler sadece *e* ile işaretlenmeden yazılmıştır:

eşek, eşek, yer, gece, iki, yedi, beş, yigirmi, bez, yel, geç, geç, yetmiş, bel, ye-, ye-, de-, de-, ét-, et-, vér-, veril-, indir-, endir- yet-

Bu sözcükler metinde işaretli oldukları vokalle okunmuş, Osmanlı Türkçesi geleneği olan ilk hecede *é/e* vokalini işaretlememe alışkanlığı sebebiyle vokalsiz yazılan sözcükler açık *e* ile okunarak kaydedilmiştir.

derler (9b-5), dèrler (9b-8), yeyeler (152a-7), endireler (86a-8), indirüp (89b-4), ètmeyüp (137a-12), vérilmiş (148a-12), vérür (153b-8), yetmemiş (144b-14), edüp (45b-8)

bel şovuklığı (111b-13), bezdür (65b-2) yel (110a-7), yetmiş (9a-10), yedi (11a-9), geç (88a-7), geç (160b-12), gece (24b-13), iki (89a-9) eşek (116a-13), eşek (114b-9), beş (131b-12), yigirmi (136a-4), yel (110a-7), yer (145a-9) deyu(160a-2)

Bu sözcüklerin transkripsiyonunda iki kuraldan faydalanılmıştır. Bu kurallar şunlardır: Osmanlı Türkçesi gramerinde üç adet *y* harfi yanyana gelmez. İkinci kurala göre; çoğunlukla ilk hecede ön ses değilse *e* sesi harfle işaretlenmez. Bu gramer kuralları çerçevesinde iki örnek kök ve türemiş biçimleri örnek alınmıştır: yeyici, edici, deyu örneklerinde, *i* sesi ilk sözcükte üç kez yanyana gelmemiş, konsonant gösterilmiş, vokal yazılmamıştır. İkinci sözcükte ön seste *é* gösterilmiş, arada *d* konsonantı ardından *i* vokali *y* harfi ile gösterilmiştir. Üçüncü örnekte ise ilk hecedeki *é/e* sesi açık veya kapalı gösterilmemiştir. Bu örnek sözcüklerdeki eğilime göre transkripsiyon esnasında sözcükler Eski Türkçeden beri geldikleri biçimlerle değil, Türkiye Türkçesindeki biçimleri ile kaydedilmiştir.

1.6 METNİN KURULUŞU

Metin tek bir nüsha kullanılarak okunmuş ve transkripsiyonu yapılmıştır. Diğer nüshalar sadece gözlem için kullanılmıştır. Metnin transkripsiyonu yapılırken Arapça ve Farsça sözcükler yazıldığı gibi okunmuştur. Bazı hastalık isimleri metin içinde “hemze” olmadan fakat derkenarda “hemze” ile gösterilmiştir. Sonunda “hemze” olan ve metinde işaretlenmemiş sözcükler yazıldıkları gibi okunmuştur (*cüz, cüz’, şey, şey’, eczā, eczā’, mā, mā’, kay’, kay*).

Arapça-Farsça tamlamalarda “ye” veya “hemze” veya “esre harekesi” sınırlı sayıda mevcuttur, metin genelinde tamlamalarda işaret bulunmadığı için bağlamdan yola çıkılarak tamlamaların transkripsiyonu yapılmıştır.

Ekleşmede ayrı yazılan ekler (-) ile gösterilmiştir. Ayrı yazılması gerektiği halde bitişik yazılan sözcükler (-) ile gösterilmiştir.

Metinde tarafımızca okunamayan sözcükler {...} şeklinde işaretlenmiştir.

Metinde tarafımızca okunduğu halde anlamca karşılığı bulunamayan sözcükler [...] şeklinde işaretlenmiş ve bu biçimle sözlükteki yerine taşınmıştır.

Metinde nadir harf yanlışları tamamlanarak okunmuş ve kaydedilmiştir.

İkiz ünsüzlü sözcüklerde bazen “şedde” vardır, bazen yoktur. Bazen metin içinde ikiz ünsüzlü sözcükler “şedde” olmaksızın yazılmış ve derkenara “şedde” ile geçirilmiştir. Transkripsiyon yapılırken işaret var kabul edilmiştir.

Metinde Osmanlı Türkçesi imla özellikleri gereği, bazı sözcükler medli olması gerekirken kısa, kısa olması gereken bazı Türkçe sözcükler uzun gösterilmiştir. Transkripsiyon bu duruma uyumlu olarak yazılan biçim esas alınarak yapılmıştır.

Metinde bir Türkçe sözcük, bir Türkçeleşmiş sözcük tam harekelidir; *bevlin*, (110b-4), *didreden* (136b-10). Bu sözcükler baz alınarak vokalsiz yazılan kelimeler doğru okunmaya çalışılmıştır. İyelik ekinde düzlük yuvarlaklık uyumu +*nUḥ* biçimindeki tamlayan eki, aksi görülmediği ve metinde standart bir uyum olmadığı için yuvarlak alınmış, düz gövdeli sözcüklerden sonra gelen +*ḥ* tamlayan eki uyumlu okunmuştur.

Metinde yer alan *kapalı é* ile yazılmış sözcükler, yazıldığı gibi; *kapalı é* ile olması gereken fakat işaretlenmemiş/vokali gösterilmemiş sözcükler görüldüğü gibi *é* veya *e* ile okunmuş ve transkripsiyonu yapılmıştır. Bu görüşle amaçlanan, dil çalışmaları için araştırmacılara gereken malzemeyi yorumsuz sunabilmektir. (*ét-, et-, géç, geç*) gibi.

Metindeki Farsça bölümler orijinal metinden kesilerek Türkçe metnin aralarındaki yerlerine yapıştırılmıştır. Bu sayede Türkçe metnin kopukluk olmadan takip edilebilmesi amaçlanmıştır.

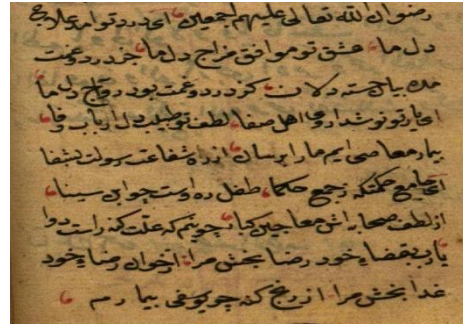
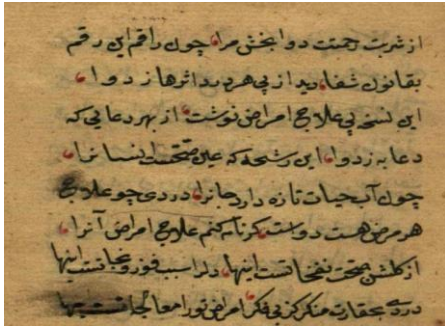
1.7 ÖRNEKLİ SÖZLÜK HAKKINDA

Metinde yer alan tüm sözcükler madde başı olarak alınmıştır. Madde başı sözcükler fiiller, isimler, bitki, hayvan ve hastalık isimleri ile tedavi usülleridir. Tıbbi bitkiler, hastalıklar ve organ adları sözlükte Latince karşılıkları ile yer almıştır. İki ayrı yazımla gösterilen sözcükler aynı maddede alınmıştır. Aynı biçimle fakat ayrı anlamlarda kullanılmış farklı sözcükler farklı madde başı yapılmıştır. Diğer yandan farklı biçimle fakat aynı anlamlarda kullanılmış farklı maddelerdeki sözcükler arasında da karşılaştırma verilmiştir. Her madde başı sözcük için tek örnekli bir dizin ilavesi mevcuttur. Metindeki Farsça Rubâiyyât ve Farsça açıklamalara ait sözcükler sözlüğe dahil edilmemiştir.

2. BÖLÜM METİN

(1a) bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

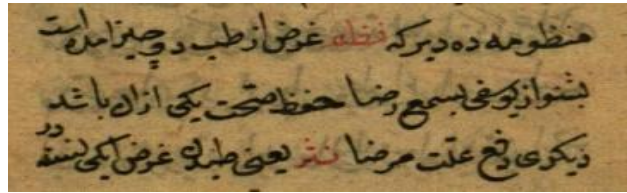
elḥamdü-li'llāhi rabbi'l-ālemān ve's-şalātü ve's-selāmu 'alā (2) seyyidinā muḥammedin ve'alā ve eşḫābihī'l-müte'ddibīn bi-ādābih (3) rıdḫvānallāhu te'alā 'aleyhim ecma'in

(1b) (9) neşr ammā ba'de çünki.....şādık şallī Allāhü (10)'aleyhi ve sellem el-'ilme 1- 'ilmān 'ilmü'l- ebdān şümme 'ilmü'l- edyān (11) buyurmalarıyla 'ilm-i ebdān 'ilm-i edyān üzerine taḫdīm olunmuş (12) ma'lūm oldı-ki şıḫḫat-i beden olmayınca ḫā'at ve 'ibādete (13) kuvvet ve liyākāt mutaşavver degül imiş bundan mā'adā (14) tıbbā müte'allık niçe eḫādīs-i şerīfe ve niçe kelimāt-ı ḫikmet (15) ḡāyāt-ı münīfe vārid ü şadır olduğından ḫaḫ'-ı nazar

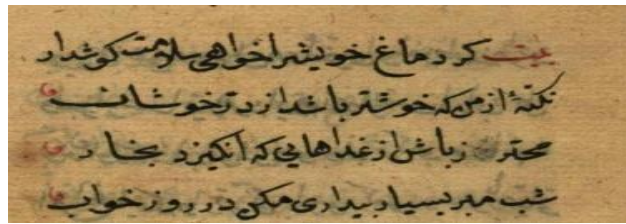
(2a) (1){.....}nübüvvetden tıbbu '-n nebī demekle meşhūr bir kitāb-ı (2) müsteḫāb daḫı ref'-i niḫāb édüp ümmet-i za'ifenüñ (3) edyānını niçe ıslāḫ buyurdılar ise ebdānını daḫı ıslāḫa (4) sa'y buyurmışlar şallā l- lāhu 'aleyhi ve 's- sellem imdi 'ilm-i tıbbı ta'allüm (5) elzem-i levāzımdan oldığı muḫarrer oldı lākin bu 'ilm-i şerīf (6) ve fenn-i laḫīf bir cerr-i bī-girāndur ve şaḫrā-yı bī-pāyāndur (7) külliyyet ile ḡavırına ve aşl olmaḡa mecāl-i maḫall ve bizim 'ālemde (8) ise cemī' mizāc zāhiren ve baḫinen muḫtāc-ı 'ilācdur (9) mā-lā yüdrükü küllüh lā yetrikü küllüh vefḫınca bi-ḫadri 1- vüs' (10) teḫayyüd lāzım gelmeyen li-menşe'i ḫalebkār-ı füyüzāt-ı ilāhī (11) kemīne ḫal'atī-yi 'abd-i şāhī neşr gördüm mizācda birez (12) 'illet ve sen ise mā-fevḫ-ı ḫamsīn tedbīr-i beden cümleden (13) elzem ve ehemmi-kütüb-ı tıbb tetebbu' éderek yūsufī merḫūmuñ (14) bu rubā'ıyyātına rast geldüm ve birez şeylerini tecrube étdüm (15) gördüm-ki bu nevādirde bir nüşḫa-i müfide ve taḫrīrātı (2b) (1) cemī'an ehl-i 'aşrıñ müte'aḫḫiri olmaḡıla ḫab'ına muvāfiḫ (2) ve eczā ve aḫāḫīr her ne ise müşkilāt ve nā-yāb degül (3)

bundan özge kitāb olmaz deyu bunu türkīce bir k̄alebe (4) ifrāğ étmege var kuvveti bāzūya getürdüm bu rubā'ıyyātı ve (5) merhūm- ı mezbūruñ tıbbā müte'allıq vāfir eşerlerine fā'ız (6) oldum ekşer-i nās fürsle istīnās eylemedigine binā'en müşāhid-i (7) maqşūde türkī libās ilbās étmegi ma'kūl görüp (8) bu emr-i {...}teveccüh ve 'azīmet ve mübāşeret eyledüm merhūmunuñ (9) fevā'idü 1- ahyār nām-ı risāle-i manzūme-i müdevvenesinden (10) bir kaç muqaddime irādı lāzım ve maḥille daḥı münāsib (11) olmağın taḥrīr olundu nāzım-ı merhūm risāle-i (12) manzūmede dēr ki nazm

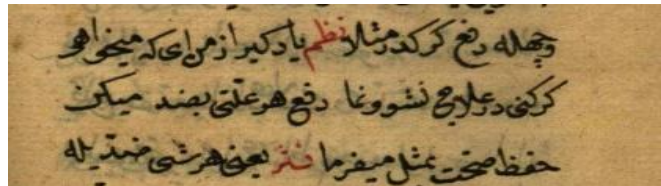

(14) neşr ya'nī tıbdan ğaraż iki nesnedür (15) biri hıfz-ı şıḥhat biri merzādan 'illeti def ve yine dēr ki

(3a) (1)

(5) neşr bu daḥı hıfz-ı şıḥhatdür ki buḥār-ı ğalīz mütevellid (6) olacak aḡdiye ve eṭ'imededen perhīz ve gece çok peydā olup (7) gündüz çok uyumağ bu kadar ḥimyeden sonra mizāca (8) bir tarīk ile fütūr mutataarrıf olur ise anı daḥı aḥz (9) vechile def gerekdür meşelā nazm

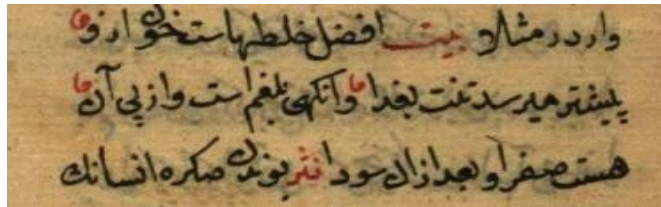
neşr ya'nī her şey zıddıyla (12) mekşūf oldığı gibi 'ilāc daḥı zıddıyla olmağ gerek bir 'illetin (13) māddesi ḥārr u yābis ise bārid ü raṭb ile bārid ü raṭb (14) ise ḥārr u yābis ile me'ālice oluna tıbb ile teḳayyüd eden (15) iḥvān evvelā aḥlāṭ-ı erba'ayı anlaruñ

ṭabāyi'ni (3b) (1) bilmek gerek nāzım-ı merḥūm her birini bu vechile beyān (2) ve ṭabī'atlarını böyle 'ayān édüp dēr ki nazm (3)

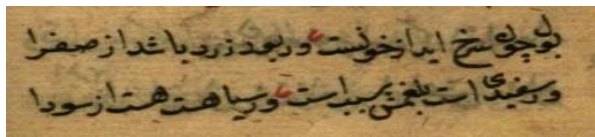

(7) neşr ya'nī bu dört hıltıñ biri ḳandur ṭabī'atı hevā gibi (8) germ ü ter ḥār u raṭb ma'nāsına türkīce issi ve yaş (9) biri daḥı balġamdur ṭabī'atı şu gibi serd ü ter bārid ü raṭb (10) ma'nāsına türkīce şoġuġ ve yaş biri daḥı şafrādur (11) ṭabī'atı āteş gibi germ ü ḥuşk ḥār u yābis ma'nāsına (12) türkīce issi ve ḳurı biri daḥı sevdādur ṭabī'atı toprak gibi (13) serd ü ḥuşk bārid ü yābis mā'nāsına türkīce şoġuġ (14) ve ḳuru demekdür bundan ma'lūm oldı-ki aḥlāt-ı erba'a ile 'anāşır-ı (15) erba'anuñ ittiḥād ve imtizācı var imiş meşelā

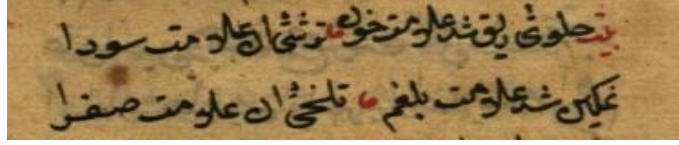
(4a) (1) dem hevā balġam āb şafrā āteş sevdā ḥāk ve (2) bunlaruñ biri biri üzerine efdāliyyetleri daḥı vardur meşelā beyt

neşr bundan soñra insānuñ (6) beşeresinden daḥı ṭabī'atı ma'lūm olur meşelā beyt (7) sūrḥī renk şedd-i 'alāmet-i ḥūn zerdī ān 'alāmet-i şafrā (8) şed sefīdi 'alāmet-i balġam tīre ki hem 'alāmet-i sevdā (9) neşr bir ādemiñ beşeresi ve levni ḥumrete mā'il ise (10) demevī şarıya mā'il ise şafrāvī beyāza mā'il (11) ise balġamī siyāha mā'il ise sevdāvī idi ki ba'de' (12) n-nażar ḥiss olunur ve insānuñ ṭabī'atı ḳarūresinden (13) daḥı fehm ve idrāk olunur meşelā beyt (14)

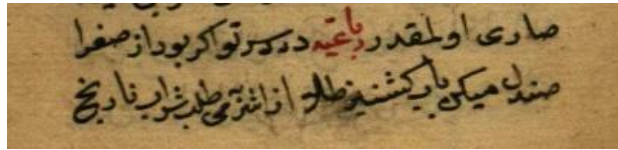
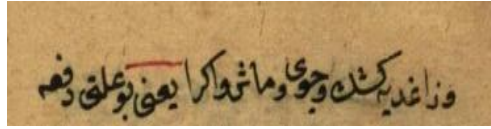
(4b) (1) neşr qarūrenūḡ levni sūrḡ olsa ‘alāmet-i dem (2) zerd olsa şafrā beyāza mā’il olsa balḡam (3) siyāha mā’il olsa sevdā ḡukm olunur ve yine dēr ki (4)

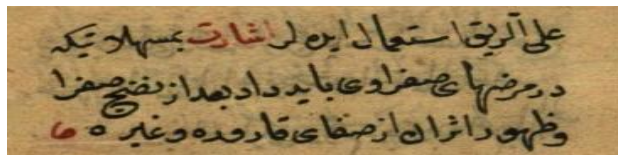
(6) neşr ya’nī insānuḡ aḡzınuḡ lu‘ābından daḡı mizācı (7) ne maḡūle ḡılta mā’il idi ki fehm olunur meşelā her (8) çend bir ādem ki ‘ale’ş-şabāḡı bīdār olduḡda aḡzına (9) olan lu‘ābı eger şīrīn ma’nāsına türkīce tatlı (10) ise ‘alāmet-i dem ya’nī ḡan eger ḡāmız turş (11) ma’nāsına türkīce ekşi ise ‘alāmet-i sevdā (12) eger murr telḡ ma’nāsına türkīce acı ise ‘alāmet-i şafrā (13) eger māliḡ nemekīn ma’nāsına türkīce tuzlu ise ‘alāmet-i (14) balḡam bu mecmū‘ānuḡ şu ḡadar fā’idesi (15) müşāhede olunur ki ḡabīb bulunmayan maḡalde

(5a) (1) bir ādem ḡabī‘atı ne maḡūle ḡılta mā’il olduḡını (2) beşeresinden ve qarūresinden ve lu‘ābından mehmā- emken (3) fehm ve idrāk édüp ednā bir şey ile mübtelā olduḡı (4) ‘illeti aḡsen vechile def’ etmek mümkin olur ve taḡrīr (5) olunan me‘ācīn ve eşribe ve aḡdiye ve merāḡim (6) ve zımād ve kimād ve naḡūl ve ve ḡılā ve sūfūf ki (7) vardur ekşerī her diyārda bulunur ve tedārik olunmaḡa (8) daḡı mecāl vardur hele bu ‘abd-i faḡīr bī- nihāye şeylerini (9) tecribe eyledim Allah bilür ḡiç teḡallūf etmedi (10) ve tāriḡ-i te’lif-i rubā’iyyāt ḡoḡuz yüz on (11) dōrt senesi tāriḡ-i terceme bīḡ altmış yedi (12) ḡudūdı bu āna gelince yüz elli üç sene mūrūr (13) étmiş olur eḡıbbā ve mücerribīn bu nüşḡaya raḡbet (14) étmişler ḡaḡḡ-ı inşāf ile naḡar olursa ḡatı bī-naḡīr (15) nüşḡadur bumevḡi‘ine vāḡi‘ola nāzım-ı merḡūm (5b) (1) ekşer-i ḡıbbīḡ maḡzını beyān édüp ve ‘aḡāḡırınḡ (2) daḡı maḡzını iḡtiyār etmekle bu terceme-i za‘ifnūḡ (3) nāmı maḡzu‘ḡ-ḡıbb tesmiye olmak münāsib görüldi (4) ḡaḡīm vedūd olan ḡālīḡ kevn ü mekān ve rāzīḡ (5) ins ü cānn cennet {dārū‘ş-şifā- yı (6) ‘ālemde muḡḡāc ‘ilāc olan ‘alīl’ü-l mizāc ‘ibādını (7) ḡayd-ı ‘illet ve bend-i emrāz ve zilletden ḡalāş buyurup (8) nāzım ve şārīḡ ve mütercim ve ‘āmil ve nāzırını maḡzar-ı (9) ‘ināyet eyleye āmin be-cāḡu‘n-nebiyyü‘l-emīn ḡıbbīḡ (10) ecel-i muḡaddere ḡaḡ‘ā fā’idesi yoḡdur ancak (11)

şabāḥ (10) ‘alé r-rīḳ isti‘māl édeler ğidā mercimek ve mürdümük (11) şudā‘i şafrāvi der{.....} az şafrā {...}ya‘nī (13) şudā‘ ki şafrādan ol ‘alāmeti ağız acı ve yüz göz (14) sarı olmağdur rubā‘iyye

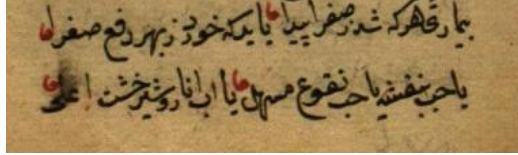

(7a) (1)... ya‘nī bu ‘illeti def‘e ya‘nī bu ‘illeti def‘e (2) ‘ilāc şandalı kişniş şuyı ile ışladup (3) köhne kettān bezi ile başa zemān zemān tılā eyleyeler (4) eşribeden turunc şerābı ağıdiyeden keşkek ki qabı (5) çıkmış nīm küfte arpayı bir miğdār şu ile ğalīz (6) olunca řabḥ édüp cirminden tecrīd eyledükden şonra (7) bir laşif keşķāb olur anı isti‘māl édeler (8) eřibbānuḡ mā‘ü-ş-şā‘ir dedükleri bundan raķīkdür ve (9) māş ki türkīce mürdümükdür eger erişte aşıdur türkīce (10) ana erişte dەرler bunları isti‘māl eylemek gerekdür (11) şıfat-ı şerāb-ı nārinc seksan mişķāl kefi alınmış (12) beyāz şekeri ķadar-ı kifāye şu ile kıvāma gelince ķaynadup (13) āteşden indirdikden şonra bir miğdār tedbīr édüp (14) ba‘dehu yigirmi mişķāl nārinc şuyı izāfe oluna (15) ba‘dehu bir ķaşuķ şerbete yedi ķaşuķ şu ķoyup şabāḥ (7b) (1) ‘alé r-rīḳ isti‘māl édeler işāret

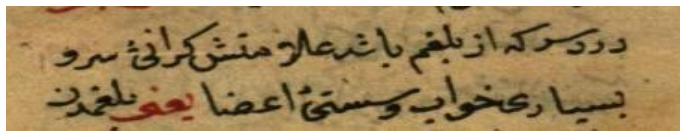

(4) şıfat-ı munzıc ve perende-i şuğrā iki mişķāl benefşe (5) ve iki mişķāl gül-i sürḥ ve iki mişķāl nīm küfte toḡm-ı (6) kāsni ve beş ‘aded baḡār erigi ve yigirmi ‘aded sibistān (7) bu cümle şey bir ķadeḡ řu ile nişfi ķalınca ķaynadup (8) ba‘dehu bir miğdār řāf şeker ile nīm germ isti‘māl édeler (9) ğidā küfte noḡūd-āb ve māş-ı muķaşşer ve piliç veyā (10) erkek tāze ķoyun eti tāze kişniş vee ıřfanāḡla (11) ķalye édüp isti‘māl édeler

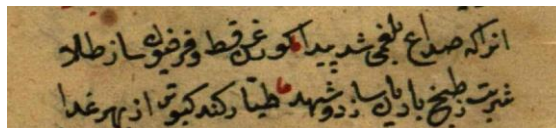
ammā be-şarṭ-ı anki şerbet (12) isti'māli vaktinde eṭ'imeyi ekşisiz isti'māl edeler (13) hem der 'ilāc-ı şudā'ı şafrāvī rubā'ıyye

(8a) (1) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc yā ḥabb-ı benefşe yā nukū' - i (2) müshil yā āb-ı enār şîr -hışt isti'māl etmekdür (3) şıfat-ı ḥabb-ı benefşe iki dirhem türbid ve bir dirhem buyān balı ve (4) nīm direm şarı helîle kabı ve ıslāḥ olunmuş (5) bir dānek saḳmūniyā ki maḥmūdedür ve bir dānek (6) anīsūn bu cümleyi ba'de' d-daḳḳ ve' s- saḥḳ elekden geçürdükden (7) sonra şu ile ḥabb edüp isti'māl edeler şıfat-ı (8) nukū' - i- müshil bir miḳdār laṭif sināmekkī ve beş mişḳāl (9) şarı helîle kabı ve toḥmekānı ve nīlūfer her birinden nīm küfte (10) ikişer mişḳāl ve on mişḳāl temürhindī ve otuz 'aded (11) sibistān bu cümleyi bir kāse şu ile yigirmi dört (12) sā'at ısladup şabāḥ tecrīd eyledükden sonra (13) yigirmi mişḳāl taşfiye olunmuş şîr-hışt ki türkīce kudret (14) ḥalvāsı dەرler izāfe edüp nīm germ isti'māl edeler (15) şıfat-ı tertīb-i şîr-hışt yigirmi şîr-hıştı (8b) (1) yigirmi mişḳāl gül-āb ile ḥall ve şāf ve kırk mişḳāl (2) āb-ı enār- ı meyḥūş ile mārrū'z- zıkr nukū' - i müshile izāfe (3) edüp {.....}nīm germ isti'māl edeler şudā'ı balḡamī

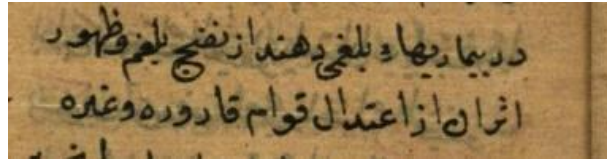
ya'nī balḡamdan (6) olan baş ağrısının 'alāmeti baş ağır çok (7) uyuyup a'zāsı hemişe süst olmaḳdur rubā'ıyye

(10) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc başa kuşt yaḡı ferfiyūn (11) yaḡı ṭılā olmaḳdur eşribeden taḅḅ bādyān ve aḡdiye (12) den tāze gögercin şıfat-ı rūḡan-ı kuşt dört mişḳāl (13) kuşt

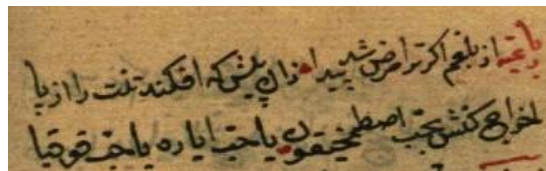
ki türkîce topalakdur ve selîha ve fülful ve ‘ākır (14) qarhā ve ferfiyūn her birinden üçer dirhem ve iki mişkāl (15) cünd-i bīdester ki türkîce kunduz hāyesidür bu cümleyi

(9a) (1) nīm kūfte bir kāse şu ile nısfı qalınca qaynadup (2) ba‘dehu seksan mişkāl yā zeyt yā şīruḡān izāfe (3) édüp şuyı gidüp dühni qalınca taḃḡ oluna (4) şıfat-ı rūḡan-ı ferfiyūn iki (5) mişkāl yā nānā yā yarpuz ve (6) bir mişkāl cünd-i bīdester ve bir mişkāl ‘ākırqarhā ve nīm mişkāl kündüs ki (7) ‘ūdū’l- ‘uṭas daḡı dērler ve nīm mişkāl mevīzec (8) ki ufacıq yabān üzümüdür bu cümleyi nīm küp (9) bir kāse şerāb yāḡūd şu ile nısfı qalınca (10) qaynadup ba‘dehu yetmiş mişkāl yā zeyt yā rūḡan-ı (11) küncüd ki şīruḡāndur izāfe édüp tekrār şuyı (12) gidüp yaḡı qalınca qaynadalar dühn-i ferfiyūn budur (13) şıfat-ı taḃḡ-ı bādyān yarım avuç bādyānı bir kāse (14) şu ile nısfı qalınca qaynadup şāf eyledükden (15) sonra on mişkāl şehd-i şīrīn ya‘nī ‘asel izāfe (9b) (1) édüp nīm germ isti‘māl edeler beyān-ı mehilātī ki (2)

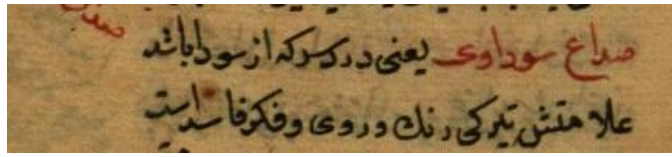
(4) şıfat-ı munzic ve perende-i balḡam bādyān veyā {...} ve (5) anīsūn ve persiyāvşān ki türkîce baldırıkara dērler (6) her birinden ikişer mişkāl ve beş ‘aded encīr bu cümleyi (7) nısfı qalınca qaynadup on mişkāl gül-qand ya‘nī (8) gülbeşeker-i ‘alī-ki gül-engübīn dērler anuḡla ḡall ve şaf (9) édüp nīm germ isti‘māl edeler şıfat-ı gül-qand-ı ‘alī (10) nısf batman dögülmiş gül {...} ve bir batman ‘asel (11) ba‘de l ḡalt bir şīşeye vaż‘ ve kırk gün {...} (12) aṣa qoyalar ba‘dehu yarım avuç kuru güli daḡq ve bir miqdār (13) gül-āb ile mezc édüp ol şīşenüḡ içine vaż‘ (14) ba‘dehu bir kāse ‘asel daḡı izāfe édüp bir iki üç (15) ḡulve edince taḃḡ ba‘dehu maḡallinde isti‘māl edeler

(10a) (1) rubā‘iyye

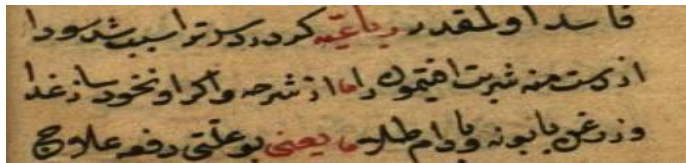
(3) ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc yā ḡabb-ı iştamḡikūn (4) yā ḡabb-ı eyāre yā ḡabb-ı kūḡiyā ile balḡamı yerinden (5) iḡrāc etmek gerekdür şıfat-ı ḡabb-ı iştamḡikūn (6) türbid ve

şabr-ı suḳuṭrī ve ḥabbu' n-nīl her birinden nīm direm (7) besfāyic ve şarı helīle ḳabı her birinden rub' direm (8) ve şaḥm-ı ḥanzal ki ebū cehīl ḳarpuzıdır ve maḥmūde-i (9) maṭbūḥa her birinden nişf dānek ve nişf (10) direm ıslāḥ olunmuş ġāriḳūn daḫı izāfe olunup (11) yā kerefs veyā bādyān şuyı ile ḥalt ve ḥabb édeler (12) şıfat-ı ḥabb-ı eyāre bir direm türbid ve ḥabbu' n-nīl ve (13) anīsūn her birinden nīm direm ve bir dānek şaḥm-ı ḥanzal ve (14) iki dānek nemek-i hindī bu cümleyi daḳḳ ve saḥḳ (15) ve elekden geçdükdən sonra nīm direm ıslāḥ olunmuş (10b) (1) ġāriḳūn ve bir direm ayāric-ı fayḳara izāfe ve kifāyet (2) miḳdārı bādyān şuyı ile taḥmīr ve ḥabblar oluna (3) şıfat-ı ayāric-i fayḳara maşṭakī ve za'ferān ve sūnbül ve (4)ḥabb-ı belesān ve 'ūd-i belesān ve asārūn ve seliḥa ve (5) dārçin her birinden birer mişḳāl ve şabr-ı suḳuṭrī (6)'inde'l-ba'z on altı ve 'inde'l- ba'z sekiz mişḳāl (7) bu cümleyi daḳḳ ve saḥḳ ve elekden geçirüp bir şişede (8) ḥıfz ve lede'l-ḥāce isti'māl édeler şıfat-ı (9) ḥabb-ı ḳūḳiyā şabr-ı suḳuṭrī ve 'uşāre-i afsentīn (10) yāḥūd afsentīn yaprağı ve maşṭakī her birinden birer direm (11) ve maḥmūde ve şaḥm-ı ḥanzal her birinden birer dānek yā āb-ı (12) kerefs yā āb-ı bādyān ile taḥmīr édeler ve ḥabblar édeler (13)

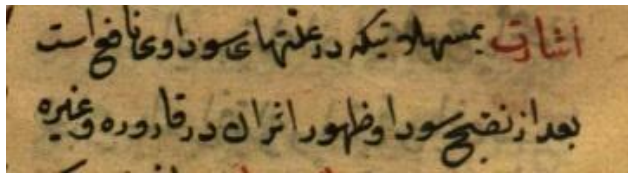
(15)ya'nī sevdādan olan baş ağrısının 'alāmeti

(11a) (1) sāḥibinün yūzi gözi {...} ve fikri (2) fāsīd olmaḳdur rubā'iyye

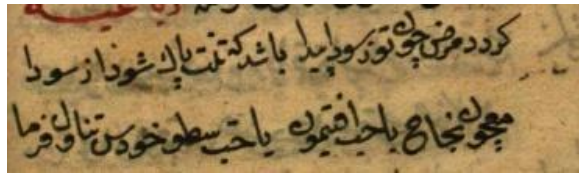
(4)...ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc (5) eşribeden şerbet-i eftīmūn ağdıyeden ḳoyun etinün ayaklarına (6) ḳarīb olan yerleri ve erişte ve noḥūd-āb ve (7)edhāndan pāpātya yağı ve bādām yağı ve bu (8) edhānı şāḥib-i 'illetün başına tılā édeler (9) şıfat-ı şerbet-i eftīmūnī yedi mişḳāl eftīmūn bir kāse (10) şu ile ḳarası ḳıçınca taḫḫ ba'dehu yetmiş mişḳāl (11) beyāz şeker ile daḫı tekrār ḳıvāma gelince ḳaynadup (12) her şabāḥ bir ḳaşuḳ şerbeti

yedi kaşuk şu ile hall (13) ve isti'māl edeler şıfat-ı dühn-i pāpūne otuz direm (14) pāpātya gülini yüz mişkāl şiruġān ile bir şışe içinde (15) kırk gün aftāba karşı aşı koyalar ve yāhūd yarım (11b) (1)avuç kuru pāpātya gülini bir kāse şu ile nışfi (2) kalınca kaynadup cirminden tecrīd etdükden sonra (3) nışf kāse şiruġān ile şuyı gidüp ve yağı (4) kalınca kaynadalar şıfat-ı dühn-i bādām otuz mişkāl (5) muķaşşer bādāmı beş direm şeker ile muħkem dögüp (6) daķķ olunurken laħza laħza laħza üzerine nīm germ şu (7) taķtīr olup ba'dehu bir bakır kap ile āteşe koyup (8) müte'eşşir olduķca dühni çıkar şıķup dühnin alalar (9) işāret

(11) şıfat-ı munzıc ve perende-i sevdā ustuhūduş ki (12) türkice karabaş dedükleri çeçekdür ve bādrencebūya ki (13) oġul otudur ve lisānū' ş-şevr ve persiyāvşān(14) ve bādyan ve aşı-ı sūs-i muķaşşer ki türkice buyān (15) kökidür kabı çıķmış ola nīm germ küp her birinden

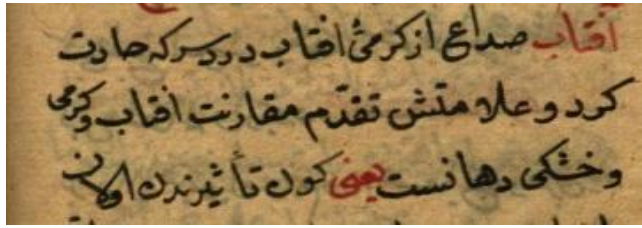
(12a) (1) ikişer mişkāl bu cümleyi bir kāse şu ile nışfi (2) kalınca kaynadup cirmlerinden tecrīd olunduķdan (3) sonra bir miķdār beyāz şeker izāfe edüp (4) nīm germ isti'māl edeler aġdiyeden nohūd-āb ve (5) isfanāh ve dārçini ve za'ferān ile taḅh (6) olunmuş şavuk tenāvül oluna rubā'iyye (7)

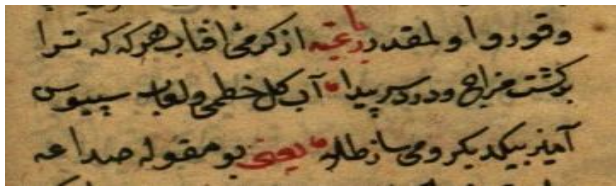
(9) ya'nī sevdāyı bedenden iħrāca 'ilāc yā ma'cūn-ı (10) necāh ve yā ḥabb-ı eftīmūn ve yā ḥabb-ı karabaşdur şıfat-ı (11) mā'cūn-ı necāh siyāh helile ve helile-i kabli kabı (12) ve belile kabı ve emlec her birinden yedişer mişkāl (13) ve ustuhūduş ve besfāyic ve eftīmūn ve türbid her birinden (14) üçer buçuk mişkāl bu cümleyi daķķ ve saħķ elekden (15) geçürdükden sonra lāciverd-i maġsül ve ġāriķūn (12b) (1) bi-mūyine ber- {.....} ya'nī ġāriķūn-ki kıl elekden (2) geçürilmiş ola zirā ġāriķūn sā'ir eczā gibi hāvende

(3) dağk ve saħk olunmaz mantara müşābih bir şey ma'lūmdur (4) netīce bunların her birinden aħz ve mecmū'ini ba'de' (5) l- ħalt kifāyet miqdārı 'asel ile sā'ir me'ācīn (6) gibi ṭabh' edeler ve miqdār- ı şerbeti üç mişkālden (7) beş mişkāle varıncadır şıfat-ı ḥabb-ı eftīmūn (8) bir mişkāl eftīmūn ve nīm direm besfāyic ve ḥarbak-ı siyāh ki (9) türkīce karaca ot dērler ve nemek-i hindī her birinden (10) rub' direm ve iki dānek ustuhūdus ve ayāric-ı (11) faykara ki şudā'-i balgamīde mezkūrdur ve ġāriķūn (12) bī-mūyīne{.....}her birinden nīm direm izāfe (13) édüp yā şu yā benefşe şerābı yāḥūd anā müşābih (14) şeyler ile ḥabb' edeler şıfat-ı ḥabb-ı ustuhūdus (15) ustuhūdus ve eftīmūn ve besfāyic her birinden

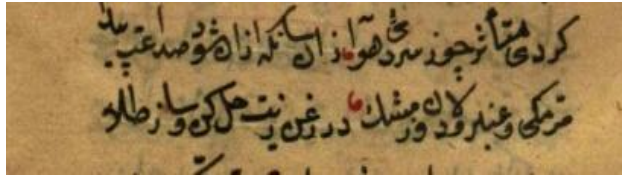
(13a) (1) rub' direm ve türbid ve helīle-i kābli ḳabı ve şarı helīle (2) ḳabı ve şabr-ı sukutrī her birinden nīm direm ve bir dānek (3) şaḥm-ı ḥanzal bu cümleyi dağk ve saħk ve elekden geçürdükden (4) sonra iki direm ġāriķūn {.....} (5) izāfe édüp şu ile ḥabblar edeler şudā'ı ez germī-yi (6) āftāb

(8)...ya'nī ġün te'sīrinden olan (9) baş ağrısının 'alāmeti oldur ki muḳaddem ḥarāret-i (10) şemse muḳārin olmuş ola türkīce anā ışıcağ (11) geçdi dērler 'alāmeti sāḥibinūñ ağız ışıcağ (12) ve ḳuru olmağdur rubā'ıyye

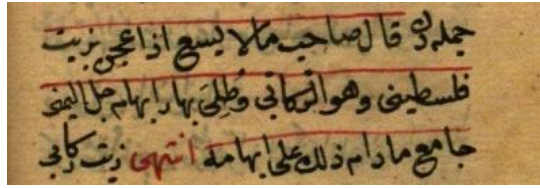

ya'nī bu maḳūle şudā'a (15) 'ilāc ḥatmī ġülinūñ şuyını lu'āb-ı sepyūs ile ki (13b) (1) bezr-i ḳaṭūnādur bir yere ḥalt' édüp şāḥib-i 'illetūñ (2) başına ṭilā' edeler şudā'ı ez serdī-yi hevā (3) 'arız şod 'alāmetes teḳaddüm bi-mülākāt-ı bürüdet (4) hevā ve serdī-yi ve sefidī-yi bevlest ya'nī (5) baş ağrısı ki bürüdet-i hevādan 'arız olmuş ola ki (6) türkīce anā şoğuk geçdi dērler mülākāt-i bürüdet (7) teḳaddüm étmişdür 'alāmet-i şāḥibinūñ başı şoğuk (8) ve bevli beyāz olmağdur rubā'ıyye

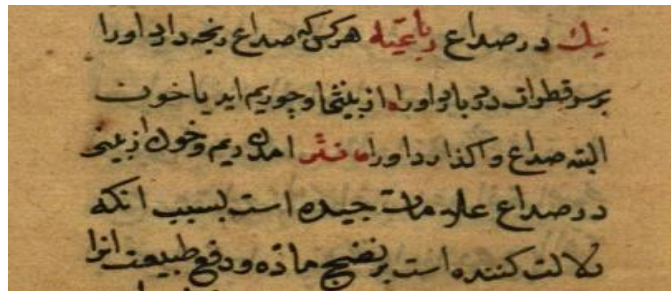

(11) ya'nī bu şudā'ī derf'e 'ilāc mürr-i mekkī ve 'anber ve (12) lāden ve müşk bu mecmū'ini zeyt ile ḥall édüp (13) başa tılā étmekdür mürr-i mekkī zumūğdan bir zamkđur (14) ḥālişi ve mağşūşı olur mağşūşı oldur ki (15) içine yatū'ātdan ba'zı eşyā eşyā ḥalt édeler

(14a) (1) südlügen dedükleri ot gibi ve anā müşābih ba'zı (2) otlar ki südleri çıka ol maķūleleri yatū'āt (3) dërler zehr-nāk ve kätıl şeylerdür her biri inşā' Allāh (4) te'ālā 'an- karīb maḥalde tafşil olunur mürr-i mekkīnün (5) ḥālişi oldur ki levni kırmızı-ya mā'il ve ḥōş-büy ve (6) sengin olur ḥavāşş ve menāfi' i bī-nihāyedür (7) cümleden

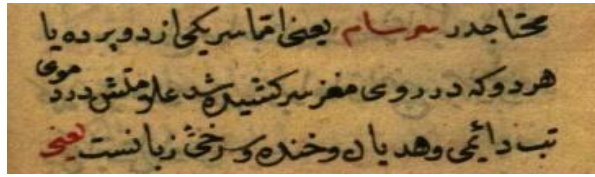

intihā zeyt-i rikābī (10) zeyt-i infākđur ve zeyt-i infāk ḥām zeytündan (11) iḥrāc olunan zeyte dërler ehl-i 'irāk anā anıñçün (12) zeyt-i rikāb dërler ki şāmdan 'irāka develer ile getürürler (13) ve ehl-i mışr anā zeyt-i filistīn dërler ihtiyārāt- (14) bedi'ide mufaşşal mezkūrdur şıfat-ı tılā-i mezkūr (15) nīm mişkāl medkūḳ mürr-i mekkī ve nīm (14b) (1) mişkāl 'anber ve nīm mişkāl erimiş lāden ve nīm dānek müşk-i ḥāliş (2) izāfe olunup yā zeyt yā şīruğān ile ḥalt (3) olunup zemān zemān başa tılā oluna 'alāmet-i (4) nīk der şudā' rubā' iyye

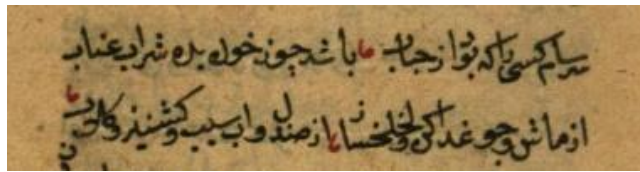

(9) ya'nī bir şudā' şāhibinūñ burnından iriñ ve yā kan (10) gele 'alāmet-i şihhāt'dür zīrā mādde-yi nuzc vèrmiş ve ṭabī'at-ı (11) def' etmiş olur şakīka ya'nī nīm derd-i ser ya'nī (12) şakīka deyu yarım baş ağrısına dèrler ez derd-i şakīka (13) ey ki {...} tedbīr-i niķāb (14) yā bi-gülāb (15) ya'nī bu derdi def'e 'ilāc zamğ-ı 'arabī ve za'ferān

(15a) (1) ve efyūn cümleyi gül-āb ile taħmīr édüp başa ṭlā étmezdür (2) şıfat-ı ṭlā-i mezkūr bir mişkāl zamğ-ı 'arabī ve nīm mişkāl (3) efyūn ve nīm dānek za'ferān bu cümleyi daķķ ve saħķ ve gül-āb (4) ile taħmīr ve bir kāğıdñ üzerine vaz' édüp başıñ (5) ağrıyan ṭarafına ṭlā édeler ve bu şakīka bürüdetten (6) olduğı taķdīrcedür ammā ḥarāretten olan şakīkaya (7) 'ilāc bir miķdār şandal ve kāfūr ve za'ferānı ḥıyār şuyı (8) ile taħmīr édüp üzerine vaz' édeler bu maħall ziyāde ihtimāma (9) muħtācdur

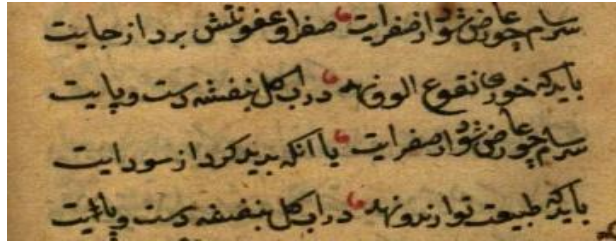
ya'nī (12) ser-sām bir şışdūr ki ādemūñ beynisi üzerinde iki perde (13) vardur biri raķīķ ve biri ġalīz gāh olur ki ol şış (14) perdenūñ birinde gāh ikisinde ḥādīş olur demeviyyū' (15) l-mizāc olanlarda 'alāmeti dā'imā ışıtmā ṭuta ki aña teb-i (15b) (1) dā'imī dèrler gāh olur ki hezeyān söyler ve gāh beyhüde ḥandeler (2) éder ve dā'imā dili kıızıl olur rubā'iyye

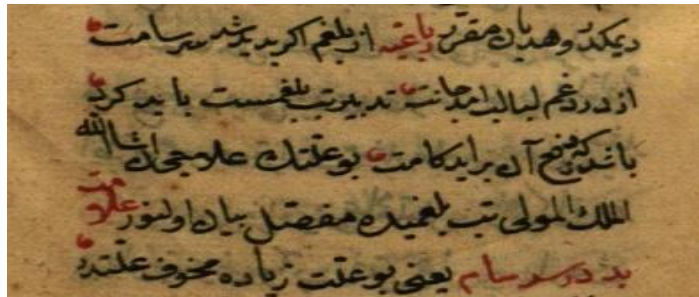
(5) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc eger ḥareket-i demden ise eşribeden (6) şerāb-ı 'ünnāb ve ağdiyeden mürdümük ve arpa {...} (7) muħtelīṭ rāyihālı şeyler istişmām oluna demekdür müşk (8) ve 'anber ve 'ūd ve gül ve gül-āb gibi şıfat-ı şerāb-ı 'ünnāb (9) on beş dāne yā yigirmi 'aded 'ünnābı bir kāse şu ile nışfi (10) ḳalınca ḳaynadup cirminden tecrīd étdükden şonra otuz (11) mişkāl beyāz şeker izāfe édüp tekrār kıvāma gelince (12) ṭabḥ

oluna şerbet-i 'ünnāb olur şıfatü l- {...} (13) nīm mişkāl beyāz şandal ve yedi mişkāl elma şuyı (14) ve on mişkāl tāze kişniz şuyı ve beş mişkāl gül-āb (15) bu cümleyi bir şişede hıfz ve lahza lahza şişe ağzına....

(16a) (1) şāhib-i 'illetüñ burnın vaz' ve istişmām éde hem der (2) 'ilāc-ı ser-sām çün ez şafrā bod 'alāmeteş teb- (3) tiz-i dā'imī {...} ya'nī şafrādan (4) olan ser-sāmıñ 'alāmeti teb-tiz-i dā'imī ki bir ān (5) ısıtmadan hālāşa mecāl olmaya iktizā éder ki (6) hārif hedeyān-gū ve bed-hū ola rubā'ıyye

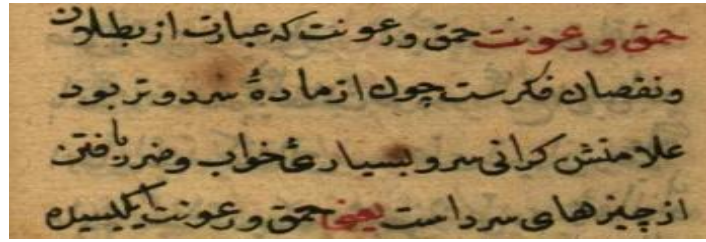

(11) ya'nī ser-sām ki şafrādan yā'ufūnet ola evvelā (12) şafrāyı ve şafrānuñ 'ufūnetini nuķū'-i ālū ya'nī erik (13) nuķū'ı ile ki keyfiyyet-i nuķū'dur şudā'-i şafrāvī-(14) güzeşt birinden qaldurmak ya'nī iħrāc étmek gerek (15) ve şāhib-i 'illetüñ ellerini ve ayaklarını benefşe gülünün (16b) (1) şuyına vaz' eylemek gerek {...} sevdā ile zühūr éder (2) ise ol zemānda evvelā telyin-i ṭabī'at étdirüp (3) ba'dehu {...} mezkūr olan nuķū' ve gül-i benefşe şuyı (4) ile taqayyüd oluna tenbīh mu'ālece-yi 'alilün mizācını (5) bildikten sonra olur mā'dām mizāc bilinmeye 'ilācın (6) fā'idesi olmaz hem der 'ilāc-ı ser-sām çün ez balğam bod (7) 'alāmeteş teb-i nermi dā'imī ve hedeyān-est {...} ya'nī ser-sām balğamdan (8) oldı ise 'alāmeti teb-i nerm-i dā'imī demek ısıtması (9) dā'im olur ve lākin olkadar şiddetli olmaz hafif olur (10) demekdür ve hezeyān muqarrer rubā'ıyye

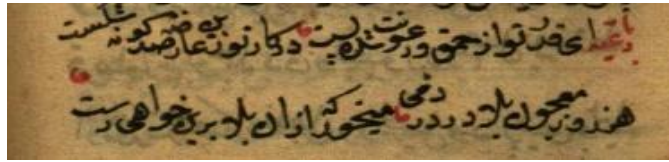

kara üzüm bu cümle dağk ve üçyüz direm 'asel ile halı (11) olunduğdan sonra fülful ve zencebîl ve dârcînî ve belîle (12) kabı ve emlec ve şaytarac ve zerāvend-i müdahrec ve pāpādyā (13) köki her birinden onar mişkāl bu cümle dağk ve saħk ve elekden (14) geçdükdən sonra 'asel-i ma'mül-i mezkūr ile halı ve tabh (15) oluna miqdār-ı şerbeti bir miqdārdan ya'nî bir mişkālden

(18a) (1) iki mişkāle varıncadır ğidā kebāb ve kavurma ve nahv-hümā (2)

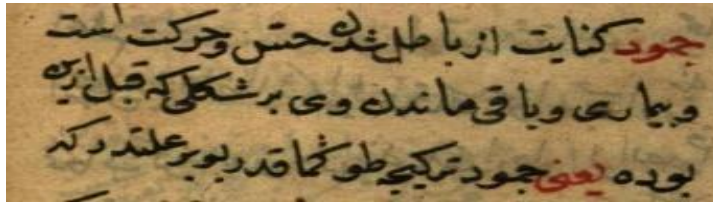
(5)...ya'nî hümķ ve ru'ūnet ikisi de (6) bir ma'nāyadır türkice mesmū' degüldür aħmak olanuğ (7) fikri bātıl ve nāķış olmağdur māddeşi sođuķ (8) ve yaşdan oldu ise 'alāmeti baş ağır olup (9) çok uyumaķ ve sođuķ şeylerden mutazarrır olmağdur (10) rubā' iyye

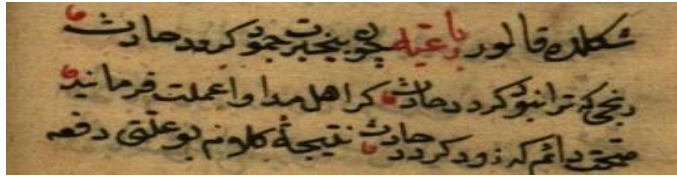
(12) ya'nî bu 'illeti def'e 'ilāc küll-i yevm birer direm belādır (13) ma'cūnı tenāvül étmekdür şıfat-ı ma'cūn-ı belādır fülful (14) ve kuş ve vecc ve kara çörek otı her birinden onar (15) mişkāl ve sezāb ve çıntıyāne ve zerāvend-i müdahrec (18b) (1) ve habbu'l- ğār ve cünd-i bīdester ve şaytarac ve ğardal (2) her birinden beşer mişkāl bu cümle dağk ve saħk ve elekden geçdükdən (3) sonra ikiyüz elli mişkāl 'asel ve on mişkāl dühn-i (4) cevz ve dört buçuk mişkāl belādır balı cümleyi bir yere (5) halı édüp ma'cūn olduğdan sonra miqdār-ı şerbeti (6) her şabāh birer diremdür ğidā kebāb ve emşāl {...}va'l-lāhu (7) a'lem şıfat-ı dühn-i cevz otuz mişkāl cevz-i rümî (8) için beş mişkāl şeker ile dağk ve saħk édüp üzerine (9) nemek-āb-ı germ ya'nî üzerine bir miqdār tuzlu ısıcaķ (10) şu taktir édeler ve şudā'-i sevdāvide mezkūr olan (11) dühn-i bādām gibi ihrāc oluna keyfiyyet-i ihrāc-ı 'asel-i (12) belādır 'inde'l- eṭibbā müşkil

işlerin biri dahı budur (13) evvelā belādır dedükleri dırahtın aşlına muttaşıl (14) olan başını kaṭ' édüp 'asel nümāyān olduğda bir yaşsı (15) hadīd kışacla āteşe koyup temām kızdukdan sonra

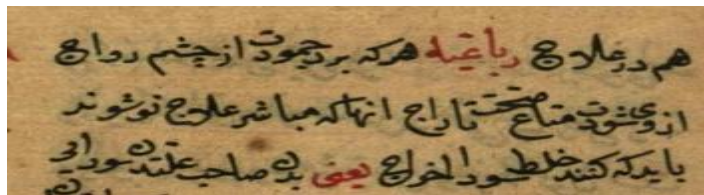
(19a) (1) 'asel olan tarafın kışacla şokup başın aşağa (2) tutup altına bir ṭabaḳ vaz' edeler ve ḥarāret-i (3) āteş ile ṭabağa nāzil olan 'aselin aḥz edeler ve (4) ol maḥalde rāyihāsından be-gāyet ihtirāz olunmaḳ gerekdür (5) duḥān ve buḥārundan ḥāşıl olan rāyihāsı damāğa (6) şu'ūd eder ise 'azīm zarar ve keder irās eder (7)

(9)...ya'nī cümūd türkice tonmaḳdur bu bir 'illetdür ki (10) şāhibi hiss ve ḥareketden kalur ve bir ḥastedür ki (11) bu 'arızadan muḳaddem ne şekilde ise yine ol (12) şekilde kalur rubā'iyye

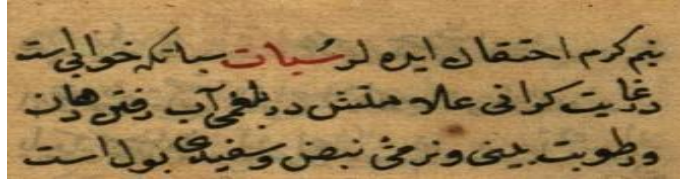
(14)...netīcetü' l- kelām bu 'illeti def'e (15) ilāc eşribe-i müshilāt ve muvāfiḳ-ı ihtikānātdur (19b) (1) hem der 'ilāc rubā'iyye

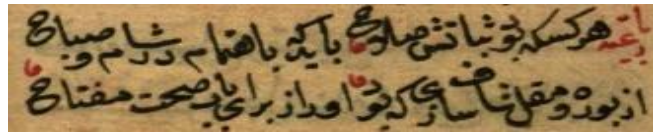
ya'nī beden şāhibi 'illetden sevdāyı (4) ihrāc bu ṭarīḳ ile olur ki marīz bī-şu'ūr iken ihtikān (5) édüp 'aklı başına geldükde ba'zı müshilāt-ı eşribe (6) isti'māl étdürelér cümlesi şudā'-i sevdāvīde taḥrīr (7) olunan müshil şerbetleridür şıfat-ı ḥuḳne ki ihrāc-ı (8) sevdā-kend südde beş mişḳāl sināmekī ve üç mişḳāl nīm küfte (9) besfāyic bādyān ve persiyāvşān ve pāpādyā ve nīlūfer (10) şapı her birinden ikişer mişḳāl ve otuz 'aded

sibistān (11) bu cümleyi bir kâse şu ile nısfı kalınca kaynadup (12) şâf eyledükden sonra şeker-i sürh ki hām şekerdür ve (13) mağz-ı fülüs ki hıyārşenber balıdur her birinden onar mişkāl (14) ve iki mişkāl ve iki mişkāl dühn-i bādām ve üç mişkāl pāpādyā yağı (15) bu cümle ba'de'ṭ- ṭabḥ cirmlerinden tecrīd olunup

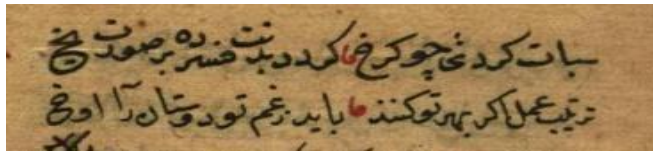
(20a) (1) nīm germ ihtikān édeler

(4) ya'nī sūbāt ziyāde uyğuya mübtelā olmağdur (5) balğamīde 'alāmeti ağız şalyārlanmağ ve burun (6) şulanup nabz yumşaq ve bevl beyāz olmağdur (7) rubā' iyye

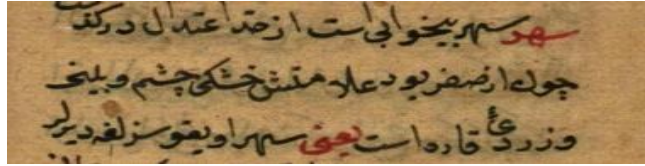
(9) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc beyānı ātī şāfi isti'māl (10) eylemekdür şıfat-ı şāf-ı mezkūr būre-i ermenī ki natrūndur (11) būrağ dağı dërler iki nev'dür biri ifrīkī biri (12) ermenī-dür ermenīsi beyāz ve şıq olup ziyāde kuvvetli-(13) dür nīm mişkāl ve nīm mişkāl muql-ı azrağ bunları (14) dağğ ve sağğ ve elekden geçürdükden sonra āb-ı bādyan (15) ile tağmīr ve şāf édeler hem der 'ilāc-ı sūbāt ez 'arīza-i (20b) (1) sūbāt

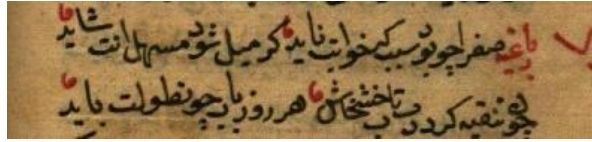
(3) mefhūm rubā'ī budur ki senki marāz-ı sūbāta mübtelā olasan (4) eger sağa bu 'illeti def' édecek müşhilātla mu'ālece (5) étmezler ise helāk olursun dōstlarıñ ğam-nāk (6) olurlar ūğ dëmek türkīce ūğ dëmekdür seniñüçün (7) feryād éderler dëmekdür zıkr-i 'amelī ki sūbāt {...}(8) 'illetihā-yı balğamī {...} müfid bod beş mişkāl sināmekī (9) ve iki mişkāl kañtaryūn-ı sağīr ve persiyāvşān (10) ve bādyan şebş ve hulbe ki boy toğmıdur ve pāpādyā (11) her birinden ikişer mişkāl ve beş 'aded encīr bu cümleyi (12) bir kâse şu ile nısfı kalınca kaynadup şāf (13) eyledükden sonra on mişkāl fānīd ki penīr (14)

şekeridür ve yāhūd hām şeker ve iki mişkāl (15) muḳl-ı azrak ve iki mişkāl būre-i ermenī bu cümleyi

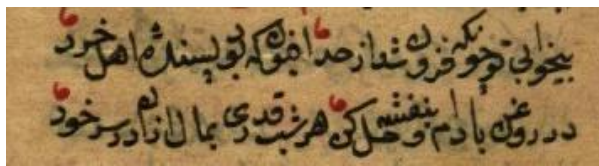
(21a) (1) ol şu ile ḥall ve şāf ve bir mişkāl türbid ve nīm (2) mişkāl zencebīl bu cümle daḳḳ ve saḥḳ olunup (3) beş mişkāl şīruḡan ile nīm germ isti‘māl oluna (4) seher seher

(6)...ya‘nī seher uykusuzluḡa dērler (7) bir marāzduḡ ḥadd-i i‘tidālī geçmiş ola eger safrādan (8) olur ise ‘alāmeti göz ve burun ve bevl şarı olmaḡdur (9) rubā‘iyye

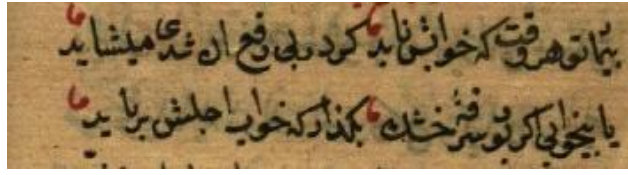

(11) ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc evvel müshilātla olur ki (12) māddetü‘ ş-şafāyī bedenden iḥrāc eyledükden sonra ḥaṣḥāş (13) şuyı ile dimaḡı tenkiye edeler ba‘dehu her gün arpa (14) şuyın ‘illetün üzerine ki murād başduḡ nuṡul (15) edeler ıştılāḡ-ı eṡṡbāda nuṡul ‘illetün üzerine (21b) (1) şu gibi bir şey’ dökmege dērler zīmād türkīce yaḡıdır (2) ḳuru olmaya zift ve saḡız ve bunlara müşābih şeylere (3) dērler kimād bunun ḡilāfidur zīrā ol muṡlaḡ (4) ḳuru şeyler ile olur toz ve kül ve kepek ve darı (5) gibi bunlara kimād dērler hem der ‘ilāc-ı seher rubā‘iyye

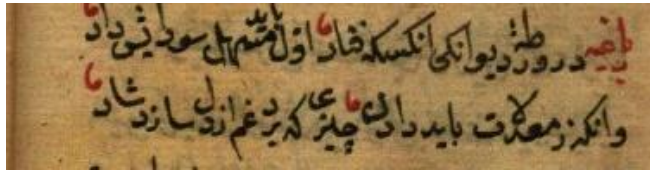

(8) ya‘nī uykusuzluḡ ki ḥaddi tecāvüz ede aḡa ‘ilāc (9) efyūnı yā dühn-i bādām yā dühn-i benefşe ile ḥall yā (10) ikisi ile ḥall edüp başa tılā edeler şıfat-ı (11) rūḡan-ı benefşe on beş mişkāl benefşe gülini yüz (12) mişkāl dühn-i bādām ile bir şıseye ḳoyup ḳırḳ gün (13) āftāba ḳarşu aşa ḳoyalar ve yāḡud yarım avuḡ ḳurı (14) benefşe gülini bir kāse şu ile nişfi ḳalınca ḳaynadup (15) şāf eyledükden sonra nīm kāse dühn-i bādām izāfe

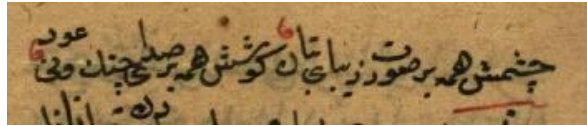
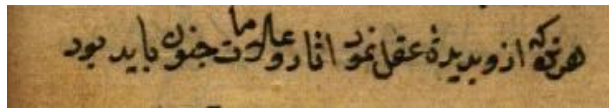
(22a) (1) edüp tekrār şuyı çekilüp yaḡı ḳalınca ḳaynadalar (2) ‘alāmet-i {.....} rubā‘iyye

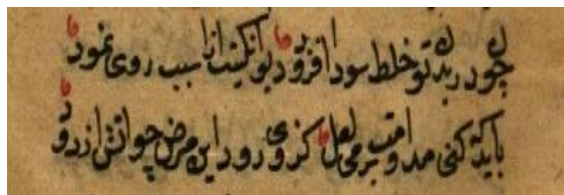
(5) ya'nī bir 'alīl ki uyumağa kâdir olmaya ve münevvim (6) şeyler te'sīr  tmeye ve  uru  ks r ge daĥı girift r (7) ola ' k beti mevtd r c n n d v neg  ya'n  delil k (8) rub 'iyye

(10) ya'n  c n na evvel 'il c m shil-i sevd  olacaĥ (11) eşribe ve iĥtik n ba'dehu mu'addil tına miz c  ta'd l (12)  de ba'z  m ferriĥ tdur meŐel  b rid miz c olanlara (13) ' d ve 'anber gibi ve y bis miz c olanlara Şandal ve (14) k f r gibi hem der 'il c   c n n rub 'iyye

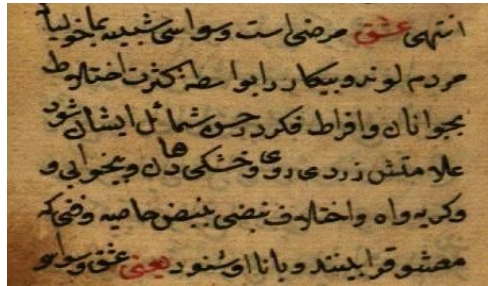

(22b) (2) bu 'illeti def'e Şori olan 'il  lardan  avl-i n z m-  (3) h b nla  lfet ve Őuĥbet ve esv t-  ĥasene ve naĥm t-  (4) m stahsene isti'm dur bu mar z n ĥud Ő  ise (5) m dde-i sevd dandur ki muĥterik demden ĥ s l olup (6) buĥ r-  redisi dim ga Şu' d  tmeden neş'et (7)  der ziy de ihtim mlarum hem der 'il c-  c n n rub 'iyye

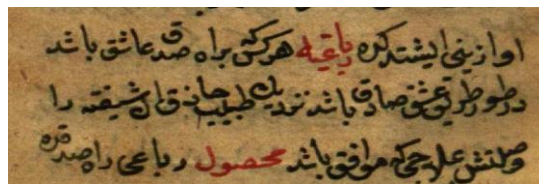

(10) bu maħalde nāzım cünūna ‘ilāc türkice hemiſe ſerāb (11) biçmekdür demiſ ammā ‘aqla ve tab‘a ſerāb (12) dāfi‘-i cünūn olmak ‘acebdür belki ‘aqlı zā‘il éder (13) bu maķūle müzīl-i ‘aql olan ſey cünūnı nice def‘ (14) éder egerçi ħamr nāfi‘ oldıđı mansūſdur ammā (15) maĥſūſ bir ‘illete ‘ilāc oldıđı lā neslem ‘uķalā yek

(23a) (1)ķatı çok fuĥūlden ‘alā tārīķū‘l- cüdā istimā‘ (2)olunmuſdur ki ħamr ħelāl olsa bile isti‘māl étmez idük (3) zīrā ol ‘aql-i pāk geh bir cevher tābına gider geh levāzım-ı (4) dāreyn anuſla iĥrāz olunur benī-ādeme maĥſūſ bir (5)‘atiyyetü‘l- heniyedür ādem anı kendünden def‘e nice ikdām (6) éder Allāh‘u-a‘lem murād-ı nāzım bāde-i ħaķīķatdür ki (7) murād-ı nuķ mürſid-i kāmildür anlaruſ kelām-ı ĥikmet-i encāmları (8) bir mertebe neſ‘e baĥſ kılup tālībāndur ki ol raĥīķıſ (9) cür‘a-nūſı eflātūn ve bu ‘illiye ‘aql i‘tā éder (10) intihā

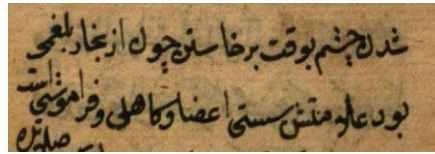
(15)...ya‘nī ‘aſķ-ı vesvāsī (23b) (1) bir marāzıdır ki mā-ĥūlyā ve mālĥūlyā ve mālīĥūlyā (2) üçü daĥı lügatdır ya‘nī aña müſābih bu maķūle (3) ſeyler ergen ve bī-kār tāze ādemlere ‘arīz olur (4) cuvānānla keſret-i iĥtılātđan ve ĥüsn-i ſemā‘ilini tefekkür (5) eylemekden ‘alāmeti renk-i rūyı ſarı ve ađzı ķurı (6) ve dā‘imā uyanıķ ve ađlayup āĥ vāĥ étmek ve nıſfı (7) muĥtelif olmak ĥuſūſā ki maĥbūbını górdükde yā (8) āvāzını éſitdükde rubā‘iyye

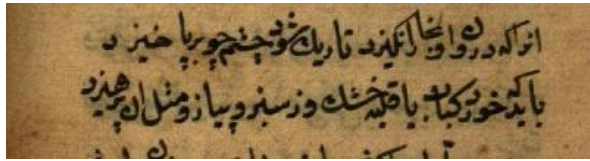
(10)... maĥſūl rubā‘ī rāĥ-ı ſıdķda (11) tavr-ı ‘aſıķā gibi ſādıķ ola ‘ilācı vuſlat-ı maĥbūbdur (12) demiſ vuſlat müyesser olmaz aĥbābı maĥbūbınuſ (13) ba‘zı nā-hemvār

evzā'in naql ile tebrīd edeler ki sebab-i (14) nefretdür ve yāhūd te'ehhül étdireler nisvānla mu'āşeret (15) elbette müzīl-i 'aşkdur bu zıkr olunan şori olan

(24a) (1) aḥvāl-i 'aşkdur ki bir yād-kār bir şāhid-i bāzāre giriftār (2) olup cismānī-yi vuşlat t̄alibi ola ammā ol maḵsūd (3) bi'z-zāt olan 'aşk-ı ḥakīkī ki şüret-perest olmayup (4) t̄alib-i ma'nā-yı el-ma'ānī ola ol ġayrı baḥşdür bu (5) cerīdenün anı taḥkīka taḥammüli yoḡdur intihā seder tarīk (6)

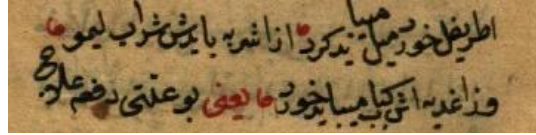

(8)...ya'nī seder türkīce göz ḡararmaġa d̄erler ekşer şalātda (9) rükū'dan ḡavmeye ve secdeden ḡiyāma teveccühde 'arız olur (10) eger buḡār-ı balġamdan ḡādīs oldı ise 'alāmeti (11) a'zā süst ve kāhil ve unutmaġı olmaḡdur rubā'iyye

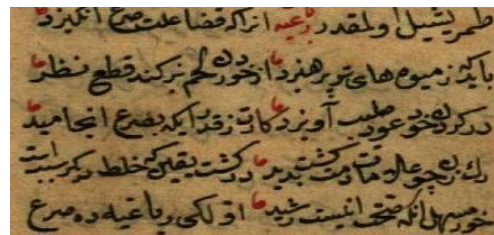

(14) ya'nī bu 'illetün ekşer-i dimāġa buḡār-ı su'ūdından ḡādīs (15) olur şāḡib-i 'illetün ekşer-i zemānda aġdiyeden kebāb ve ḡalye (24b) (1) tenāvül édüp şoġan şarımsak emşālinden (2) perhīz lāzımdur bu 'illete bu 'abd-i faḡīr daḡı mübtelā olmaḡ (3) oldı ḡavī 'ilāc bunları buldımkı zıkr olunur (4) on mişḡāl müleyyin ġül-be-şeker ve on mişḡāl nīlüfer ḡāmīresi (5) bulunmaz ise bunun daḡı şerbeti bedel olur ve on mişḡāl (6) benefşe ḡāmīresi bulunmaz ise bunun daḡı şerbeti (7) bedel olur ve on mişḡāl ḡarabaş ma'cūnı ve on (8) mişḡāl it̄rīfil-i şaġīr ma'cūnı bu cümleyi bir yere ḡalt (9) édüp küll-i leyletin 'inde' n-nevm beş mişḡāl tenāvül oluna (10) ġāyetle nāfi'dür buḡārı dimāġa su'üddan men' éder ġāḡī (11) ayāric-ı fayḡarā ve yāhūd k̄ūḡiyā ḡablarından daḡı 'inde' n-nevm beşer dāne (12) isti'māl olunsa ve aḡyāne kişnīzi daḡḡ édüp şeker (13) şerbeti ile pişirüp ġecelerde birer ikişer finecān isti'māl (14) oluna 'azīm-i menāfi'i müşāhede olunur müttfeḡ(un) -'aleyh (15) olduġından ḡaḡ'-ı naḡar kendümüz daḡı niḡe kerre tecribe eyledük

(25a) (1) ‘azīm-i menāfi‘ini müşāhede eyledük intihā devvār (2) gerd-beden ser çün ez balgāmī bāşed ‘alāmeteş girānī (3) ser ve ruṭubet beynī ve nermī-i nabż est ya‘nī bu devvār (4) dēdükleri ‘illet türkīce baş dönmeğ derler eger buḥār (5) balgāmī dimāğa şu‘ūd étmeden nāşī ḥādīş oldı ise (6) ‘alāmeti baş ağır olup burun şulanmağ ve nabż (7) yumşaq olmağdur rubā‘iyye

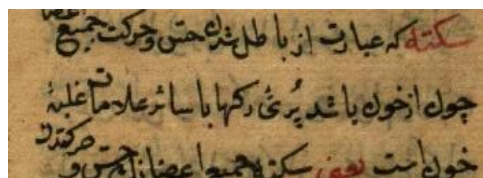

(9)... ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc (10) me‘ācinden itrifil-i şağır eşribeden şerāb-ı līmūn (11) ağdıyeden kebāb ve emşālī şıfat-ı mā‘cūn-ı itrifil-i (12) şağır helīle-i siyāh ve emlec ve helīle-i kābilī ḳabı (13) ve şarı helīle ḳabı ve belīle ḳabı her birinden onar mişḳāl (14) cümleyi daḳḳ ve saḫḳ ve elekden geçürüp b‘dehu yigirmi mişḳāl (15) dühn-i bādām ile eczā‘-i medḳūḳayı temām ovalar (25b) (1) tā dühn-i eczā içinde maḥv ve cüdā édince ba‘dehu kifāyet (2) miḳdārı ‘alī ḳıvāma gelince ḳaynadup ma‘cūn édeler (3) şıfat-ı şerāb-ı līmūn seksan mişḳāl şekerı ḳıvāma (4) getürüp āteşden indirüp el taḥammül édecek maḥalde (5) yigirmi mişḳāl līmūn rubbı izāfe olunup yeter ile müteḥaccir olunca (6) taḥrīk édeler şar‘ ki ma‘rūf ve meşhūrest (7) ‘alāmeteş der cemī‘ aḳşām girānī ser ve sebze-i {...}(8) zīr zebānest ya‘nī şar‘ıñ envā‘ı ve aḳşāmından (9) ‘alāmeti odur ki baş ağır ve dilinüñ altında olan (10) ṭamar yeşil olmağdur rubā‘iyye

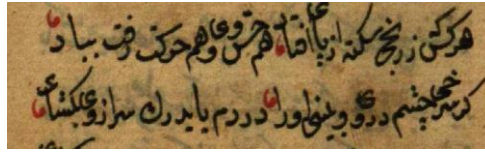

(14)...evvelki rubā‘iyyede şar‘ (15) ‘illetini def‘e ‘ilāc evvel yaş mīvelerden perḥīz

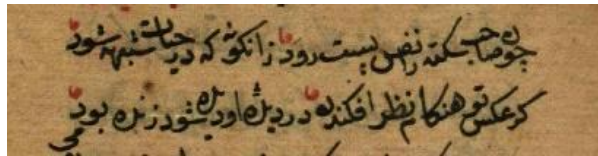
(26a) (1) şāniyā buzağı etin yēye ve boynına (2) ‘ūd-ı şalīb aşalar ‘ūd-ı şalīb türkīce ayu güli dēdükleri otdur ikinci (3) rubā‘iyyede ‘ilāc eger demden ise faşd ve eger ğayr-ı (4) hılıṭ sebep ise müşilātla teḳayyūd oluna dēmekdür (5) sekte ki ‘ibādet

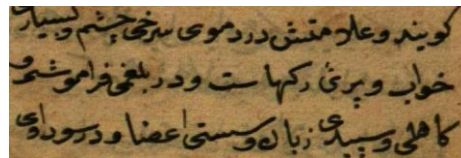
(7)...ya'nī sekte cemī' a'zānuḥ ḥiss ve ḥareketden (8) bāṭıl olmasına dērler demden oldıgınuḥ 'alāmeti (9) tamarlar ṭolu olup sā'ir 'alāmet ḡalebe-i dem her ne ise (10) ol 'alāmetler ile olur rubā'iyye (11)

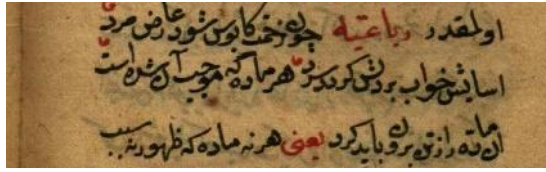
(13) ya'nī šāḥib-i sekte ḥiss ve ḥareketden ḳala ve yūzi ḡozi (14) burnı kıp-kızıl ola elbette ḥareket-i demdendür fī'l-ḥāl (15) baş ṭamarından faşd etdürmek gerek 'alāmet-i ān-geh (26b) (1)šāḥib-i sekte zinde-est yā mürde rubā'iyye

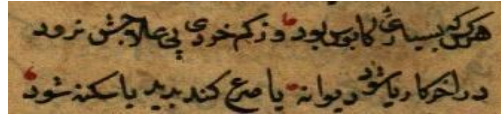
(4) ya'nī çünkü šāḥib-i sekte bī-şu'ūr yata zinde mi mürde mi (5) bilinmeye ol maḥalde gözine nazār oluna eger rā'i kendini (6) anuḥ gözünde āyīnede görür gibi görür ise zindedür (7) görmez ise mürdedür ḥālīḳ-ı kār-ḡāḥ-ı zemīn ve āsmān (8) teḳaddūs-i kibriyā {...} muṭlakā ḡozde bir nūr ibdā' (9) étmiş ki ḡüiyā āyīne-i 'ālemnümādur her kim baksa kendini (10) görür şöyle ki ḥayāt gide ol daḥı zā'il olur kendi (11) kimseyi görmedigi gibi kimse daḥı onda bir şey' (12) göremez kābūs ki avām-ı mir'āt ābdü'l-cinne (13)

(27a) (1) ḥuşkī çeşm ve beynī ve tūregī reng-i rüy ve fikr fāsīd (2) ya'nī kābūs 'illetine 'avām-ı vilāyet mir'āt-ı 'abdül-cinne (3) dērler demevīde 'alāmeti ḡozi kıızıl olup çok (4) uyumaḳ ve ṭamarları ṭolu olmaḳ ve balḡamīde unutmāḡı (5) ve kāḥil olup dili beyāz ve a'zāsı süst olmaḳ (6) ve sevdāvīde ḡozi ve burnınuḥ içi ḳuru ve yüzünüḥ (7) rengi siyāḥa mā'il cemī' zemānda fikri fāsīd (8) olmaḳdur rubā'iyye

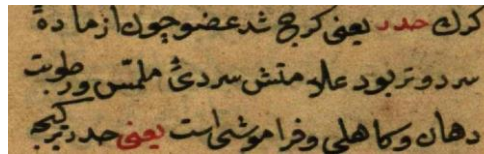

(10)...ya'nī herne mādde ki zuhūr ne sebeb (11) ola ol māddeyi tenden iħrāc gerek rubā'iyye

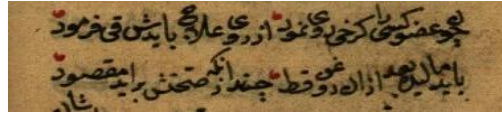
(14) ya'nī bir kimesne hemīše kābūsa mübtelā olsa elbette (15) anuñ 'ilācıyla tekayyüd etmek lāzımdur ihmāl eder ise (27b) (1) yā dīvāne olur yā sekteye mübtelā olur demekdür (2) bu maraz muqaddemā şerh eyledigümüz nişabü' ş- şıbyān-ki (3) nāmı beyāndur anda tafşil olunmuşidi lākin bu maħalde (4) daħı iktizā eylediki bir miqđār beyān oluna imdi (5) ma'lūm ola ki bu kābūs bir hayāldür 'inde' n- nevm (6) 'arız olur nefsi tażyik ve hareketi men' eder (7) münzirātdan bir maħūf 'illetdür ve muqaddime-i şar'dur demünç (8) ve yā balğamıñ ve yā sevdānuñ buħārundan ve sū'-i hażmdan (9) hāşıl olur 'inde' s- sükūnül- hareke dimāğa dimāğa şu'ūd eder (10) gāh dimāğın bürüdetinden gāh yubūsetinden hādiş (11) olur def'aten dimāğı kabz eder ādem hiss ve hareketden (12) qalır fāriside ādı 'abdü'l- cenen ve deyu sürk (13) ve sükācedür 'arabide kābūs ve zāğūţ ve cāşūm (14) ve nīdlān ve türkide ise ağır basma dەرler ekşer-i (15) zemānda merzencūş ki ezānū'l- fārdur anı istişmām

(28a) (1) etmek gerek ve sikencübīn daħı nāfi'dür ağıdiyeden (2) za'ferān ve dārçinī ile tabh olunmuş noħūd-āb (3) ve laħm-ı tihū ki türkice ügü kuşıdır tenāvül olunmak (4) gerek hader ya'nī

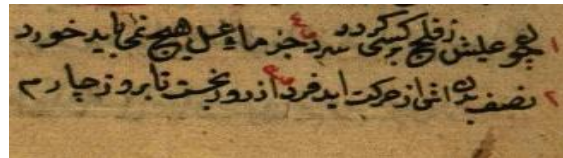

(6)...ya'nī hader türkice (7) uyuşmağa dەرler a'zāda hareket za'if olur (8) bir şey aħzına kādir olmaz eger mādde-i bārid ü raṭbdan (9) ya'nī soğuk ve yaşdan hādiş oldu ise

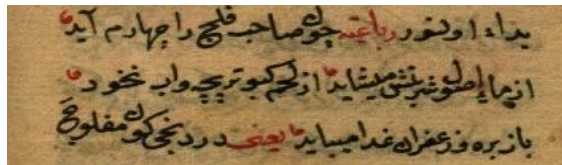
‘alāmeti (10) a‘zāsı şovuk buz gibi olup ağzı şulana (11) ve kâhil ve unuŧsağı ola rubā‘iyye

(14) ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc evvel kay‘ ba‘dehu ol uyuŧan (15) a‘zāyī rūġan-ı kuŧı ile ovmağdur ŧıfat-ı rāzūyī ki (28b) (1) balğam rā bekā-i def‘-kend toħm-ı turb ve ŧebŧ ve piyāz-ı nergis ki (2) toġranmıŧ ola her birinden onar miŧkāl nīmkuŧte cümleyi (3) bir kāse ŧu ile niŧfi kılınca kaynadup ŧāf eyledükden (4) ŧonra on beŧ miŧkāl ‘asel ve bir direm būre-i ermenī (5) ħalt ve ŧāf ve bir kaŧuğ sirke izāfesiyle nīm germ (6) isti‘māl edeler ve ħīn-i kay‘de gözüni ve karnını (7) muħkem baġlayalar ki mutažarrır olmaya intihā fālic (8) ya‘nī bātıl ŧuden ħiss ü ħareket niŧf-ı beden der tül (9) ‘alāmeteŧ der balğamī sefidī-yi rüy ü ruṭubet beynī ve (10){...}ya‘nī felc türkıce eli ve ayağı alındı dەرler (11) tülā niŧf-ı beden ħiss ve ħareketden kılup bātıl (12) olmağdur balğamīde ‘alāmeti yüzi āk ve burnı ŧulanur (13) unuŧsağı olmağdur rubā‘iyye

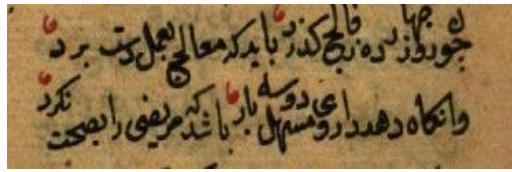

(29a) (1) ya‘nī bu felc zühür étدیġi ġünden dördinci ġüne varınca (2) meflüc mā‘-i ‘asel içmek gerek ŧıfat-ı mā‘-i ‘asel (3) on miŧkāl ‘aseli yüz miŧkāl ŧu ile yetmiŧ direm (4) kılınca kaynadup üç baħŧ edeler ve her ġün bir baħŧını (5) beŧ miŧkāl ġülābla içüreler muğaddemā mu‘ālece bununla (6) bed‘en olunur rubā‘iyye

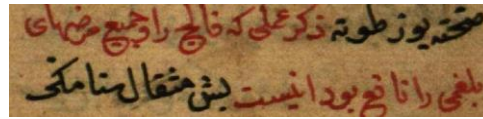

(8)... ya‘nī dördüncü ġün meflüce (9) mā‘-i uŧül vەرeler aġdiyeden göġercin palazı (10) ve rīze ki kimnündür kimnün ve za‘ferān ile ŧabħ olunmuŧ (11) noħūd-āb yedireler ŧıfat-ı mā‘-i‘l- uŧül bādyān köki (12) kabı ve kerefs köki kabı ve kebere köki kabı ve adħır ki mekke (13) ayrıġı dödükleri otdur her birinden ikiŧer miŧkāl cümlesini (14) bir kāse ŧu

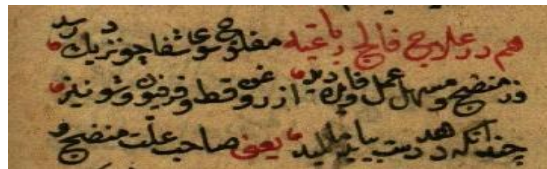
ile nişfi kalınca kaynadup ba‘dehu on (15) mişkāl ‘asel izāfesiyle nīm germ içürelər nev‘- (29b) (1) diger mā‘-i uşul bādyān köki qabı ve adhır köki (2) ve kerefs köki qabı her birinden beşer direm ve anīsūn (3) ve bādyān her birinden üçer direm ve mevīz dāne bīrūn-(4) gerde ya‘nī on direm çekirdegi çıkmış kıvımlı üzüm (5) bu cümleyi bir batman şu ile nişfi kalınca kaynadup (6) şāf eyledükden sonra bir batman ‘asel ile hall ve kıvāma (7) gelince tabh ve on mişkāl şerbete beş mişkāl gül-āb (8) izāfe edüp nīm germ birkaç güne degin her şabāh (9) içürelər hem der ‘ilāc-ı fālic rubā‘iyye

(12) çünkü felc zühürından on dört gün geçe gerekdür ki (13) iki üç kerre müşhil şerbet vèrelər ki marīzi ola ki (14) şihhate yüz tuta zıkr-i ‘amelī ki

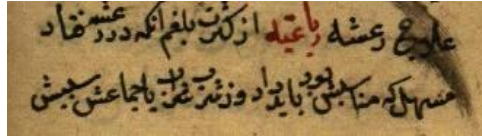

(30a) (1) ve nīm küfte besfāyic ve qantūryūn-ı daḳīk (2) her birinden beşer direm ve üç direm kerefs ve pāpādyā (3) ve anīsūn ve şebş ki toraḳ otıdur her birinden (4) ikişer mişkāl ve iki direm şahm-ı hanḳal bu cümleyi (5) bir kāse şu ile nişfi kalınca tabh ve şāf ve yedi (6) direm büre-i ermenī ve on beş direm ‘asel içinde (7) hall ve şāf ve beş mişkāl yā zeyt yā dühn-i pāpādyā (8) izāfe edüp nīm germ bir iki kerre nūş étdireler (9) hem der ilāc-ı fālic rubā‘iyye

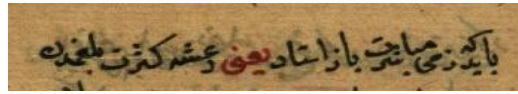

(11)...ya‘nī şāhib-i ‘illet munzic ve (12) müşhil şerbetler ile fā‘ide-mend olduğdan sonra (13) rūḡan-ı kuşt ve ferfiyūn ve şevnīz ki qara çörek otı (14) dur a‘zāsını ovalar kuşt ve ferfiyūn edhānı (15) şudā‘-i balḡamīde mezkūrdur şıfat-ı rūḡan-ı şevnīz (30b) (1) yigirmi mişkāl şevnīz ve otuz mişkāl acı bādām yağı (2) bu ikisini beş mişkāl beyāz

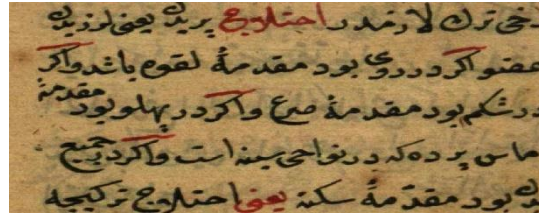
ağır (12) olup çok şu içmekdür ve yāhūd şerāba mübtelā (13) ve yāhūd cimā‘a mübtelā olmağdan dağı olur hem der (14)‘ilāc-ı ra‘şe rubā‘iyye

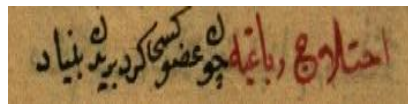
(31b) (1)

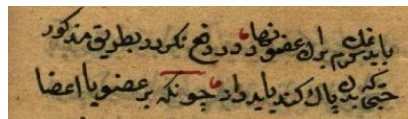
...ya‘nī ra‘şe keşret-i balğamdan (2) oldı ise balğamı müshilātla bedenden iħrāc ve yāhūd (3) şürb-i şerāb yā cimā‘dan oldı ise ikisini (4) dağı terk lāzımdur iħtilāc

(8)...muğaddeme-i sekte ya‘nī iħtilāc türkice (9) segirmege dërler bu bir ‘illetdür ki eger dā‘imā yüzde (10) olur ise muğaddeme-i lağvedür eger şikemde olur (11) ise muğaddeme-i şar‘dur eger pehlüda olur ise (12) insānuñ sīnesi içinde bir perde vardur ki ol (13) perdenüñ şişmesi muğaddemesidür eger cemī‘ beden (14) segirse muğaddeme-i sektedür hem der ‘ilāc-ı (15) iħtilāc rubā‘iyye

(32a)

(2)...çünkü bir 'uzv yā a'zā (3) ihtilāca başlaya ol didreyen 'uzva (4) tuzı kızdurup üzerine laḥza laḥza kimād (5) étmek gerek māddeşi kılllet üzre ise fi' (6) l- ḥāl def' olur eger anıḥla def' mümkün olmaz ise (7) bedeni pāk edecek bir ḥabb vardur anı isti'māl (8) étmek gerek şıfat-ı ḥabb-ı mezkūr bir mişkāl şabr-ı (9) suḳutrī ve bir direm türbid ve ḥabbu'n-nīl ve anīsūn (10) her birinden birer direm ve nīm direm şahm-ı ḥanzal ve nemek-i (11) hindī muḳl-ı azrak ve keşirā her birinden birer dānek (12) cümleyi daḳḳ ve saḥḳ ve elekden geçürüp iki direm (13) kıl elekden geçmiş ḡāriḳūn izāfe olunup yā āb-ı (14) kerefs yā āb-ı bādyān ile ḥabb édeler teşennüc (15)

درهم کشیده شد عضو چنانچه را نشو

(32b)

علمتس در بلغمی کرانی اعضا و فراموشی
و سفیدی بول است یعنی تشفی دیونز کجی

(2)... ya'nī teşennüc deyu türkice (3) siñirler çekilüp büzülmeye dërler ancılayın çekilür (4) ve büzilür ki hīç bir vechle toḡrultmak kâbil (5) olmaz balḡamīde 'alāmeti a'zāsı ağır ve unu(6)tsaḡı ve bevli beyāz olmaḳdur rubā' iyye

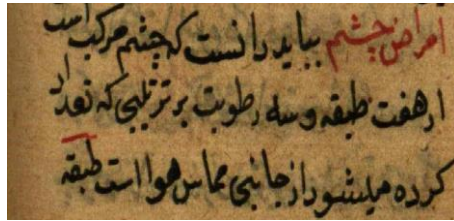
چو عضو ترا تشفی از بلغم شد افزود ترا سخت و در وقت کم شد
در نتیجه کوشن رود آنکه علمتش مشکل کرد در وقت چو حکم شد

(9) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc müshilātla tenḳiye-i (10) dimāḡdur ihmāl olunup 'illet turduḳça ziyāde (11) olmaḳ iḳtizā éde sonra 'ilāc müşkil olur (12) demekdür temeddüd ya'nī rast manend 'uzv (13) çün....serd ü ter büd 'alāmeteş serdī (14) mülemmes ve girānī a'zā ve nermī nabz est (15) ya'nī bir marāzıdur ki siñürler gerilür ve çekilür

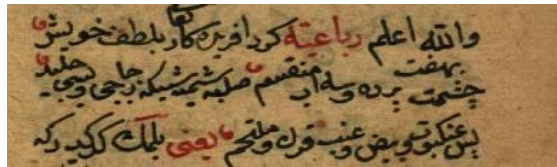
(33a) (1) a'zā toştoḡru ḳalur taḥriḳe ḳādir olamaz (2) eger māddeşi bārid ü raḥb ise 'alāmeti ol (3) 'uzva bir ādem yapışsa eline buz gibi (4) soḡuḳ toḳuna ve a'zāsı ağır ve nabzı yumşak (5) ola rubā' iyye

اوله در باغینه هر کس که گرفتار نمید کردید
و آنکه خوب مسهل فایده اند در وقت که فشار
بارونی بکوشن باید بود یعنی بوعلقی دفع علاج

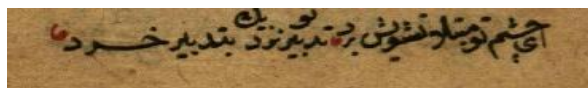
(7)...ya'nî bu 'illeti def'e 'ilâc (8) evvel müşhil ḥabblar ile bedeni pāk êdüp ba'dehu anduḡ (9) dëdükleri yallı ḡurduḡ iç yaḡı ile ve yā ayunuḡ (10) iç yaḡı ile ol 'azāyı ovmaq gerek (11) emrāz-ı çeşm

(14) mültahime ṭabaḡa-i ḡarniyye ruṭubet-i beyziyye ṭabaḡa-i (15) 'ankebūtiyye ruṭubet-i celīdiyye ve ruṭubet-i züccāciyye (33b) (1) ṭabaḡa-i şebekiyye ṭabaḡa-i meşimiyye ṭabaḡa-i şulbiyye (2) ve- Allāh' u-a'lem rubā'iyye

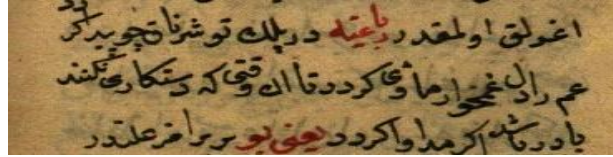

(4)... ya'nî bilmek gerekdür ki (5)göz yedi ṭabaḡa ve üç ruṭubetden mürekkebdür 'alē't-tertīb (6) ta'dād olunur hevā cānibine olan ṭabaḡāt (7) ṭabaḡa-i mültahime ve ṭabaḡa-i ḡarniyye ve ṭabaḡa-i 'inebiyye (8) ve ruṭubet beyze ṭabaḡa-i 'ankebūtiyye ve ruṭubet-i (9) celīdiyye ve ruṭubet-i züccāciyye ṭabaḡa-i şebekiyye (10) ṭabaḡa-i meşimiyye ṭabaḡa-i şulbiyye mādāmki bu ṭabaḡāt (11)ve bu ruṭubāt bilinmeye göze 'ilāca mecāl yoḡdur (12) intihā berde ki dāneder enderūn pilk (13) bi-mevzi 'i ki müje {...} ya'nî bir dānedür ki gözün (14) kirpik olan mevzi 'inde ḡadiş olur rubā'iyye

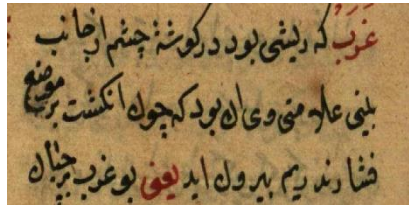

(35a) (1) ḡoyalar yāḡūd yarım avuç ḡuru kırmızı (2) gül varaḡın bir kāse ile nişfi ḡalınca (3) ḡaynadup cirminden tecrīd êdükden şonḡa yarım (4) kāse şīruḡanla daḡı şuyı gidüp yaḡı (5) ḡalınca ḡaynadalar şirnāḡ ki ziyādeti penbe-i der pilk (6) bālest 'alāmeteş kirānī-yi pilk der vaḡt-i (7) bāz-gerden çeşm est ya'nî şirnāḡ deyu türkice (8) göz

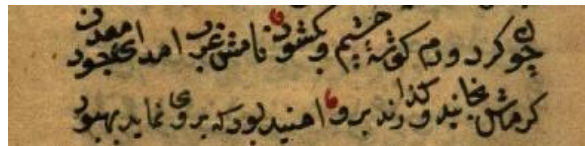
kağında yama gibi lahm-ı zā'id biter anā derler (9) 'alāmeti gözün üst kağıdını kaldurmağda (10) ağırlık olmağdur rubā' iyye

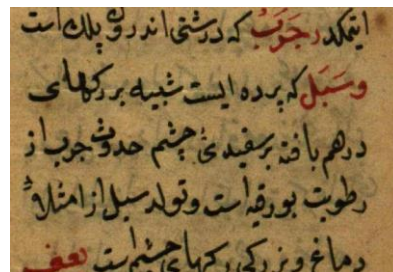
(12)... ya'nī bu bir yaramaz 'illetdür (13) dest-kārī ba'zī üstād kehhāller bunı bir vechle (14) kaṭ' ederler imiş o ma'nāyadur 'ilāc olunmaz (15) ise şonra 'ilāc müşkil olur demekdür (35b) (1)ğareb ki

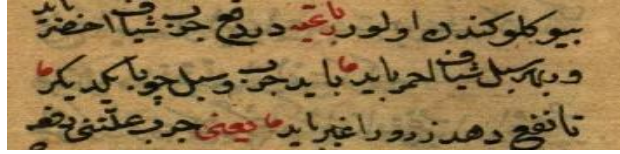
(3)...ya'nī bu ğareb bir çıban (4) gibi şeydür gözün burun cānibinde 'alāmeti (5) budur ki kaçan ol 'illetün üzerine parmak (6) vaż' etseler iriñ çıka bu 'illete ekşer-i nās (7) mübtelādur tekāyyüd olunmağ gerek rubā' iyye

(10) ya'nī 'ilāc merdümeği çeyneyüp üzerine üzerine vaż' (11) etmekdür cereb ki

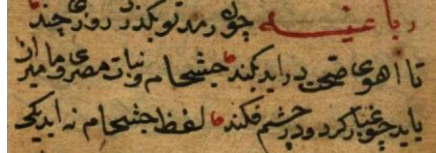
(36a) (1) cereb göz қаpaғының ішінде һадиш olur (2) taş gibi bir maddedür ve sebel bir perdedür (3) biri-birine örölmüş şamarlar gibi ekşer gözün ağında (4) olur һudüş-ı cereb ruṭubet-i būraqiyye ve tevellüd-i (5) sebel imtilā'-i dimāğdandır ve göz şamarlarınınu (6) büyüklüğinden olur rubā' iyye

(8)... ya'nī cereb illetini def'e (9) ilāc şiyāf-ı aḥzar ve sebel illetini def'e ilāc (10) şiyāf-ı aḥmer ve ikisini def'e ilāc zerūr-ı aḡber (11) dūr şıfat-ı şiyāf-ı aḥzar üç direm jengār (12) zengār daḡı dەرler iki nev'dür biri ma'denī (13) biri amelī ma'denī olan bakır ma'deninden ḡāşıl (14) olur laṭifi odur ve iqlimā-yı nuḡre ki kılimā daḡı (15) dەرler envā'dur fızza ve zehebī ve nüḡāsī (36b) (1) ve ma'denī ve amelī ve lāciverdī amelī olan (2) altun ve gümüş ile olur ve merḡaşışā ki bir adı (3) daḡı ḡacerü' n- nürdur ve bir adı daḡı ḡacer-i rūşenāyīdür (4) bu üçünden maşnū' bir şeydür ma'denisi deryādan (5) çıkar kıbrıs ceziresinde bulunur ve zamğ-ı arabī ve (6) sefidī-yi ürzüber dedükleri ḡālibā ṭabāşir olmaḡdur (7) bu cümleden ya'nī jengār ve iqlimā-yı nuḡre ve zamğ-ı arabī (8) ve sefidī-yi erzir her birinden ikişer direm cümle (9) ferdā-ferdān daḡḡ ve saḡḡ ve ince elekden geḡürdükden (10) şonra āb-ı sezāb türkice sedef dedükleri yapraḡın (11) şuyı ile ve nişf direm uşak ki sezāb şuyı (12) ile ḡall olmuş olanı daḡı izāfe edüp (13) ba'de'l- ḡalt ve t- taḡmīr şiyāf edeler şıfat-ı şiyāf-ı (14) aḡmer altı direm sādenc ki tütüyā-yı maḡsüldür (15) ve laṭifi bedur beş direm zamğ-ı arabī ve iki direm

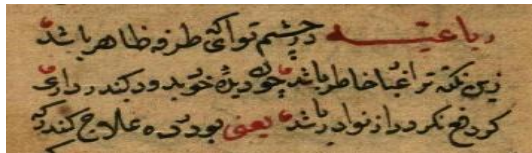
(37a) (1) rüy-ı suḡte ḡālibā bu daḡı ṭabāşir olmaḡ gerek (2) ve iki direm zāk-i zerd ya'nī şarı zāk arabice (3) zāc dەرler bu daḡı envā'dur beyāz ve kırmızı ve yeşil (4) ve şarı olur zāke fāriside zāc-ı {...} (5) dەرler ve iki direm jengār ve nīm direm za'ferān (6) bu cümleyi ya'nī sāzenc ve zamğ ve rüy-ı suḡte (7) ve zāk-zerd ve zengār ve za'ferān ferdān-ferdān (8) daḡḡ ve saḡḡ ve elekden geḡürüp şu ile taḡmīr ve (9) şāf edeler şıfat-ı zerūr-ı aḡber tütüyā-yı maḡsül (10) ve şibḡ ki fāriside ve şirāzda{....} ve (11) tütüyā-yı ekber dەرler ve vedā' daḡı dەرler bir aḡ boncuḡdur türkice yılan (12) başı demekle

meşhūr şādef nev'indendür qalın (13) ve buruşuq bir şeydür ya'nī qatır boncuğı dağı dērler (14) ve iki direm tūtiyā ve iki direm şibḥ bu dağı tūtiyā (15) nev'indendür ve beş mişḳāl nebāt-ı mıṣrī cümleyi (37b) (1) daqq ve saḥḳ ve elekden geçürüp ğubār édeler zerūr-ı (2) ağber olur remed derd-i çeşm ya'nī göz ağrısı (3) rubā'yye

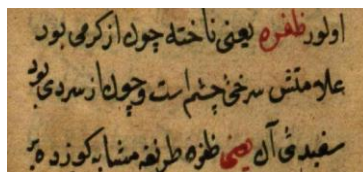

(5)...lafz-ı çeşhām ne idigi (6) ma'lūm olmadı her ne ise nebāt-ı mıṣrī ve māmīrān (7) bu cümle ba'de'd- daqq ve 's-saḥḳ elekden geçürüp sāhib-i (8) remed iktihāl éde şıfat-ı tertīb-i edviye-i mezkūr (9) bu üç eczāyı cem' eger māmīrān bulunmaz ise (10) anzurūt bedel olur bir gün bir gece eşek südi (11) ile ısladup ba'de'l- ihrāc gölgede tecvif (12) ve her birinden birer mişḳāl daqq ve saḥḳ ve elekden (13) geçürüp ğubār olduqdan sonra iktihāl olunur (14) tarfe ki noqta-ı sürḥ yā kebūd būd ber sefidī-yi (15) çeşm ya'nī bu tarfe dedükleri 'illet noqtaya

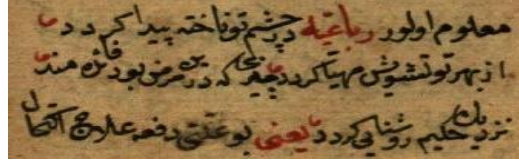
(38a) (1) müşābih bir kızıl yā gök şeylerdür gözün ağında (2) rubā'yye

(4)...ya'nī bu derde 'ilāc kündür ki (5) günlük dedükleri zamğdur anuḥ dūdesini sürme gibi (6) göze çekeler qavī 'ilācdur elbette def' éder demek (7) olur zafere ya'nī

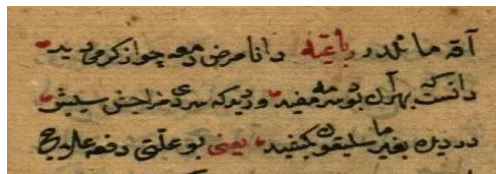

(9) sefidî-yi ân ya'nî zafere tırnağa müşâbih gözde bir (10) 'illetdür eger issiden oldu ise 'alâmeti göz (11) kızıl olmağdur şovukdan oldu ise 'alâmeti (12) göz aқа mā'il olmağdur bu rubā'iyeden (13) ma'lûm olur rubā'iyeye

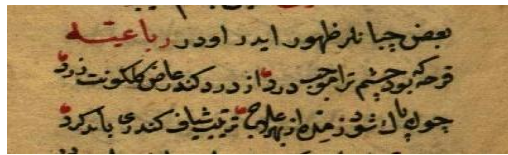
(15) ...ya'nî bu 'illeti def'e 'ilâc iktihâl-i (38b) (1) rûşenâyîdür şıfat-ı rûşenâyî rûy-ı suhte (2) râsih dağı olmak ihtimâldür ve şâdenc ki fârisîde (3) şâdene ve 'arabîde hâcerü d- dem dërler envâ'dur 'adesî ve (4) câversî biri mercimek ve biri dariya müşâbih (5) demekdür maqbûlı hindî ve 'adesî olanıdır bir taşdur (6) yerden çıkar her birinden birer direm ve fülful ve dâr-ı (7) fülful ve za'ferân ve şahm-ı hanzâl her birinden rub' direm ve (8) jengâr ve şabr-ı suqutrî ve büre-i ermenî her birinden (9) nîm direm ve bir direm iklimâ-yı zer bu cümle dağk ve sahk (10) olunup elekden geçdükdün sonra bir laţif rûşenâyî (11) olur iktihâl olunacak dağı budur dem'a (12) ya'nî âb reften çeşm çün ez germî bûd 'alâmeteş (13) sürhî-yi çeşm est ve çün ez serdî bûd sefidî-yi ân (14) ya'nî dem'a dâ'imâ göz yaşarmağa dërler issiden (15) olsa 'alâmeti göz kızarmak şovukdan olsa.....

(39a) (1) āka mā'ildür rubā'iyeye

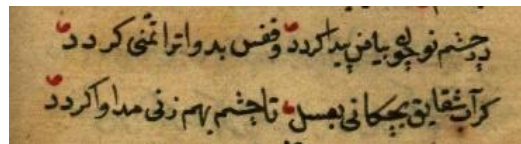
(3)...ya'nî bu 'illeti def'e 'ilâc (4) basilikûn dedükleri sürmeyi iktihâldür şıfat-ı (5) basilikûn on beş direm tabâşîr ve kefi deryâ ki (6) türkîce deniz köpüğü dërler ve iklimâ-yı zer ve nemek-i (7) nişâburî sâzenc-i mağsûl ve cünd-i bîdester ve (8) sürme-i işfahânîki işmid dedükleri şeydür ve kühl-i (9) simânî ki kühl-i cilâ dağı dërler ve sünbül ki üç nev'dür (10) hindî rûmî cibillî ve sünbül'ü-ı tıbb sünbül-i 'aşâfir (11) dërler murâd budur bu eczânun ba'zından beşer direm (12) ve ba'zından iki-şerdür demişler ve karanfûl ve uşne ki (13) şeybetü'l- 'acûzdur devâ miskin çüz'-i a'zamîdür (14) şarmaşuk

ve çam ve cevz ve bellüt ağaçlarında (15) nābit olur ğayetle laṭīf beyāz ve ḥūṣ-būy (39b) (1) olanıdır bunların her birinden birer direm ve şabr-ı (2) suḳuṭrī ve māmīṣān ve māṣiyā ve hilāliye (3) ve (4) şakāyık-ı nu‘mānī ki kırmızı çiçekleri olur ekşer (5) deryā kenārında ve dāmense-i kühsārda olur (6) kaṣımūnī vilāyetinde kinse otı dēler bu ikisinden (7) ya‘nī şabr-ı suḳuṭrī ve māmīṣādan beşer direm ve mürr-i mekkī (8) ve nūṣādur ve zerdeçūpe bunların her birisinden üçer (9) direm ve dört direm sarı helile kabı bu cümleyi daḳḳ (10) ve saḥḳ ve elekden geçürüp ğubār olduḳda kühl-i basilīkūn (11) olur qarḥatū‘l-‘ayn riş-i çeşm türkīce gözde (12) ba‘zı çibānlar zuhūr eder odur rubā‘iyye

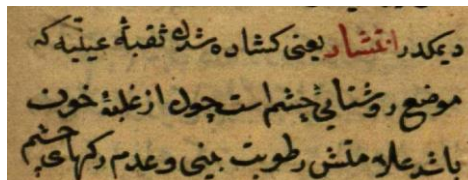

(15) ya‘nī midde-i iriṅ ve gözde ḥādīṣ olur sarı şudur

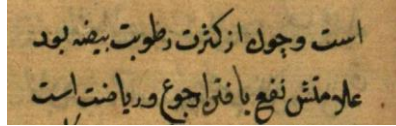
(40a) (1) bu ‘illeti def‘e ‘ilāc şiyāf-ı kündürī isti‘māl etmekdür (2) şıfat-ı şiyāf-ı kündürī ya‘nī türkīce günlüğü eşek (3) südi ile ısladup gölgede tecvīf etdikden sonra (4) efyūn ve keşirā her birinden birer direm ve nīm direm kuru (5) günlük ve sekiz direm ḳalāy ve dört direm zamḡ-ı ‘arabī (6) bu cümleyi daḳḳ ve saḥḳ ve elekden geçürüp yumurta ağı (7) ile şāflar edeler beyāz ki sefidī būd ber-siyāhī-yi (8) çeşm ya‘nī türkīce gözde āḳ düşmek rubā‘iyye

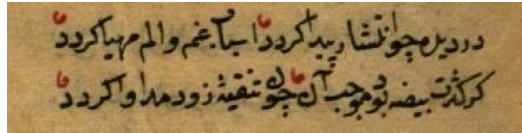
(11) ya‘nī şakāyık ki muṭlaḳ lālenūn şuyını şıḳup (12) ‘asel ile beyāz düşen göze çekeler beyāzını giderür (13) demekdür intişār ya‘nī küşāde

(40b) (1)

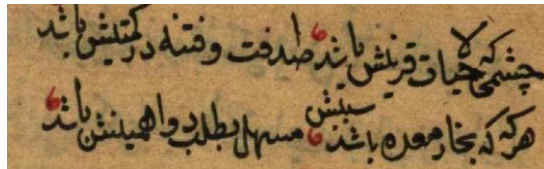

(3) ya' nī intişār aña dèrler ki gözün ŧabakātı bālāda (4) mezkūrdur ol ŧabakadan biri daħı ŧabaka-i 'inebiyyedür (5) gözün rüŧenālıġı andandur ve öbür sürāħı ya' nī ŧefbe (6) dedükleri delükle müŧābih bir ŧeydür intişārda (7) ol ŧefbe açılır eger açılması ġalebe-i demden ise (8) 'alāmeti burun ŧulanup gözün ŧamarları (9) görünmekdür ve eger beyza ruŧbetinün keŧretünden (10) olur ise āç olmaġdan ve riyāzat üzre olmaġdan (11) nef' müŧāhede etmekdür rubā' iyye

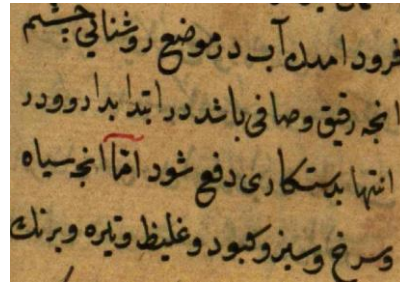

(14) ya' nī eger 'illet keŧret-i bayzadan icāb etdi ise (15) 'ilāc hemān tenķiye-i dimāġdur ŧıfat-ı ħabbī ki tenķiye-i dimāġ

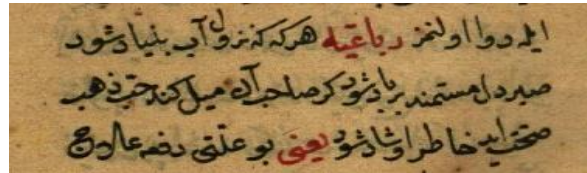
(42a) (1) çeŧmī ki

(3) ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc buħār-ı ma' deden ħāşıl (4) olan fażalātı müŧhilātla iħrācdur ŧıfat-ı (5) ma' de rā ez aħlat pāk kerdāned daġġ ve saħġ (6) olunup elekden geçmiş nīm miŧķāl ŧabr-ı suķutrī (7) ve kıl elekden geçmiş bir miŧķāl ġāriķün ve iki (8) miŧķāl iŧrifil-i ŧaġir ma' cūnı ki ŧıfatı 'ilāc-ı devvārda (9) mezkūrdur bu cümleyi bir yere ħalt yā benefŧe ŧerbeti (10) ve yā aña müŧābih ba' zı eŧribe ile mezc ve ħabb ve maħallinde (11) isti' māl edeler nezdü'l- mā' i fı'l- 'ayn ya' nī (12)

(42b) (1) kec būd bīdār ve 'ilāc pezīr ve ne bed-est-gārī (2) ya' nī bir ādemiñ gözünñ görecek maḥalline şu inse (3) ol-ki ince ve sāfi şudur aña ibtidāda dārū ve (4) intihāda el işi ile mu'ālece olunur şöyle ki (5) siyāh ve kıızıl ve yeşil ve gök ve bulanık renk ola (6) ve yāhūd rengi bir renge benzemeye aña dārū ve ğayrı (7) ile devā olunmaz rubā'iyye

(9)... ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc (10) ḥabb-ı zeheb isti'mālidür şıfat-ı ḥabb-ı zeheb (11) bir mişkāl şabr-ı suḳutrī ve şarı helīle kabı ve (12) maştakī ve keşirā ve maḥmūde ki bir adı daḥı (13) saḳmūniyādur bir giyāhıñ 'uşāresidür ve yatū'at (14) nev'indendür yatū'at dēdükleri şebrem ve lāġiyye (15) māzeryūn ve mähüdāne ve ğartanişādur bunların

(43a) (1) südleri vardur müshil ve mühlikdür biri şebrem (2) dūr ki bir zīrā' ḳaddi ve ḥurde budakları ve mercimek (3) gibi aḳça ve şarıca çiçekleri olur ve köki ziyāde (4) büyükdür biri lāġiyyedür şebş güline müşābih māsı (5) vardur ḳaṭ' olunsa vāfir südi çıkar yaprağı (6) seyrek ve şarıya mā'ildür ekşerī-yi 'alā bundan (7) olur dērler biri daḥı māzeryūndur türkīce (8) ḳulapa dēdükleri otur iki nev' olur yaprağı (9) zeytūn yaprağına ve kendi şireme beñzer siyāh (10) renk olanı ḳuvvetli olur biri daḥı mähüdānedür (11) fārsīde ḥabbetü'l- mülk dērler merdimekden büyük (12) levni siyāh ve kırmızı-ya mā'ildür ğilāfi böğrölce (13) ğilāfına beñzer ve südi beyāz olur biri daḥı (14) ğartanişādur buña ehl-i şām müherrā ve ehl-i şarḳ (15) ḳılḳī ve ba'zı 'aşāblar 'usluc dērler āzer-būnuñ (43b) (1) kökidür dērler biri daḥı saḳmūniyā ki maḥmūdedür (2) nebātınun ḳaddi üç dōrt zīrā' olur budakları (3) çok ve güli çadır çeçegi güline müşābih

beyāz renkdür (4) laṭīfi odur ki şāf ve ḥafif ve müteḥalḥıl ola (5) levni {...} gibi yumşak ve bir yere sürilse fı (6) l- ḥāl ezilür şuda tiz ḥall olur maḥlülü süd gibi (7) beyāz olur ba'zı eṭibbā maḥmūd(e)nün ḡāyet laṭīfi anṭākya (8) tağlarında olur demişler ol-ki siyāh (9) ve yā şarı ve yā ḡāyetle pek ola ve tırnakla ezilmeye ziyāde (10) muzırır ve yaramazı odur kefiyyet-i ṭabḥ-ı maḥmūde (11) bunu evvelā bir kettān bezi kisenün içine koyup (12) ba' dehu yā ayva ve yāḥūd elmanuḥ için çıkarup (13) kīse ile ortasına vaż' ve ol aḡzı olan (14) sürāḥı bir çöple muḥkem kapayup elmayı ḥamīr içine (15) koyalar ba' de' ṭ- ṭabḥ çıkarup gölgede tecvīf

(44a) (1) edeler miqdār şerbeti egerçi mizāca göre olur (2) demişler ammā iki dānekden ziyāde isti'māl (3) olunmak cā'iz degüldür baḳiyye-i ḥabb-ı zeheb maḥmūde-i (4) maṭbūḥa-i mezkūre ve za'ferān her birinden birer dānek (5) ve iki dānek kırmızı gül bu cümle daḳḳ ve saḥḳ (6) olunup elekden geçdükdən sonra şu ile ḥabb (7) ve isti'māl oluna 'aşā ya'nī

واستعمال اولنه عشای یعنی شکر و زرد
مردی را حارث کرد که چشم ایشان سیاه باشد

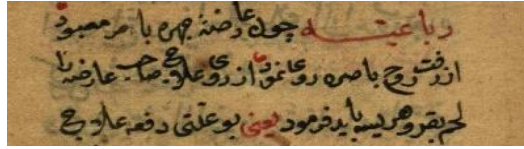
(9) ya'nī 'aşā deyu baḳar köre derler bu ekser gözi siyāh (10) olanda olur rubā'iyye

اولانه اولور باغی اغلظت بیضه چو شکر و زرد
صد کونه غم و الم لجمه روزها که چشم ایشان سیاه باشد
نزد خرد میوه ها قناد یعنی بو علقی بیضه عاری

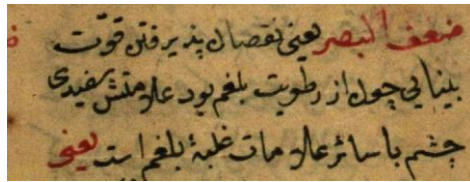
(12) ...ya'nī bu 'illeti def'e ilāc (13) 'uḳalā katında 'aseli rāzyāne şuyı ile ḥalt' edüp (14) göze çekmekdür sürme gibi cehr ya'nī

کوزه چکمه که رسمه کبی جهر یعنی روز کوی
آنکه مردی را عارض شود که چشم ایشان زرد

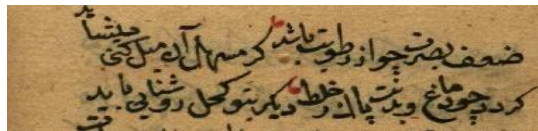
(44b) (1) bod ya'nī gündüz görmemek 'aşā görmeyene (2) dërler cehr gündüz görmeyene dërler ekşer bu 'illet (3) gözi gök olanlarda olağandır müşkil marazdur (4) rubā' iyye

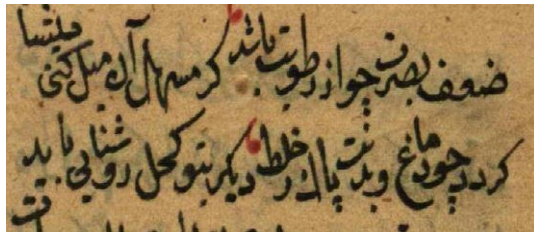
(6)...ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc (7) ağdiyeden şığır eti ile herise tenāvül êtmekdür (8) za'fū'l- başar ya'nī

ya'nī (11) za'f-ı başar dëdükleri gözde olan görmek (12) kuvveti ki vardur havāss-ı hamse-i zāhireden aña kuvvet-i (13) bāşıra dërler ol kuvvete nuqsān gelmekdür eger (14) ruṭūbet-i balgamdan oldı ise 'alāmeti göz (15) āḳ olmāḳdur sā'ir balgam 'alāmetleri ile rubā' iyye

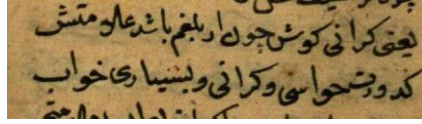

(45a) (1)

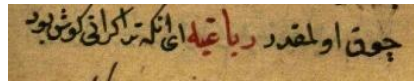

(3) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc evvel isti'māl-i müşilāt (4) ile dimāğ ve bedeni ahlātđan pāk êdüp ba' dehu (5) kühl-i rüşenāyī iktihālیدür şıfat-ı kühl-i rüşenāyī (6) delinmedük bir mişḳāl incü ve bir mişḳāl māmīrān-ı çinī (7) ve nīm mişḳāl büre-i ermenī ve iki

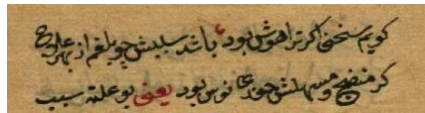
mişkāl ƙaranfūl ve za‘ferān (8) ve sūrme her birinden nīm mişkāl ve bir ƙirāt müşk-i (9) hālīş bu cümle muhkem daƙƙ ve saħƙ olunup ince elekden (10) geçüreler laţif kühl ve isti‘māl olunur ƙaraş (11) ya‘nī

(13) ya‘nī ƙulak eger balġamdan ise ‘alāmeti (14) cümle havāss mütekedir baş ağır ve uyƙu (15) çok olmaƙdur rubā‘iyye

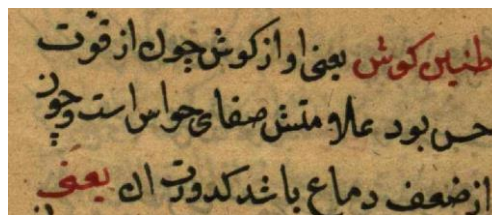

(45b)

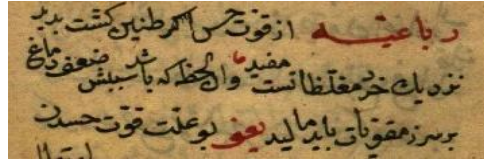

(2)... ya‘nī bu ‘illete sebeb (3) balġam ise ‘ilācı munzıc ve müşhil şeyler ile balġamı (4) bedenden iħrāc etmektür şıfat-ı dārüyī ki dāfi‘-i (5) balġam būd nīm mişkāl şabr-ı suƙutrī ve şaħm-ı hanzal (6) ve türbid ve maħmūde ve muƙl-ı azrak her birinden birer dānek (7) cümlesi daƙƙ ve saħƙ ve elekden geçdükdən sonra (8) ƙıl elekden geçmiş nīm direm ġāriƙūn izāfe edüp (9) kerefs ile ħabb ve isti‘māl edeler balġam def‘ olduƙdan (10) sonra her şubħ ve şām ƙulaġına nīm germ turb (11) yaġı taƙtīr edeler şıfat-ı rüġan-ı turb beyāz (12) yā siyāh turpuñ seksan mişkāl şuyını yā zeyt (13) yā şīrūġan ile ki vezni yigirmi mişkāl ola (14) şuyı gidüp yaġı ƙalınca ƙaynadalar ve turb (15) toħmınuñ dühnini daħı şīrūġan gibi iħrāc edeler

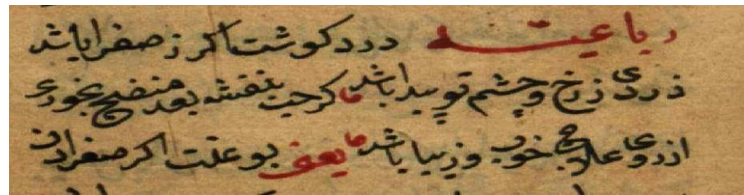
(46a) (1) ƙanīn ġuş ya‘nī avāz-ġuş

ya'nī (4) ṭanīn türkīce çınlamağa dērler eger kuvvet-i ḥisden (5) ḥādīs oldı ise 'alāmeti cemī' -i ḥavāss şafā (6) üzre olup mütekeddir olmamağdur eger za'f-ı (7) dimāğdan ḥādīs oldı ise ḥavāss mütekeddir olmağdur (8) rubā'ıyye

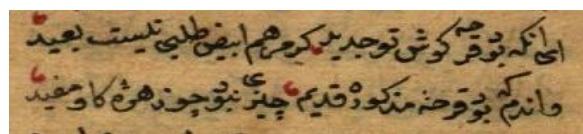

(10)...ya'nī bu 'illet kuvvet-i ḥisden (11) oldı ise 'ilāc eṭ'imedēn muğallizāt isti'māl (12) oluna ḥaşḥaş ve marūl gibi eger za'f-ı dimāğdan (13) ise 'ilāc başa muḳavvī dūhnler tılā olunmağ (14) gerekdür gül yağı ve mürd yağı gibi şıfat-ı rūğan-ı (15) mürd mürd türkīce mersīndür otuz mişkāl (46b) (1) mersini on mişkāl şūrūğanla şuyı gidüp (2) yağı kalınca ḳaynadalar tāzesi bulunmaz ise (3) ḳurusından yarım avuç mersini bir kāse şu ile (4) nişfi ḳalınca ḳaynadup ba'de't- tecrīd nīm kāse (5) şīrūğanla şuyı gidüp yağı kalınca ḳaynadalar (6) veca'u'l- üzñ derd-i gūş türkīce ḳulağ ağrısı (7) rubā'ıyye

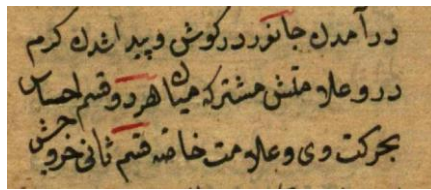

(9) ... ya'nī bu 'illet eger şafrādan (10) oldı ise şāḥibinūñ yūzi gözi şarı olur (11) ol maḥalde 'ilāc munzıc ve müshil şeyler isti'māl (12) édüp ba'dehu ḥabb-ı benefşe tenāvül olunmağdur (13) şıfat-ı ḥabb-ı benefşe der şudā' -i şafrāvī-güzeşt (14) bir mücerreb 'ilāc daḥı budur ki vecci ya'nī egir dēdükleri (15) köki ağızda çeyneyüp bir bez içine vaz' édüp

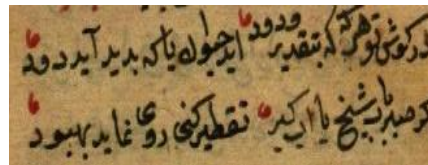
(47a) (1) şuyını ḳulağa taktir etseler fi'l- ḥāl bi-iznī (2) l- lāh te'ālā def' olur farşatü'l- üzñ ya'nī (3) rīş-i gūş türkīce ḳulağda çıban olmağ rubā'ıyye

(6) ya'nī kulağda olan çıban yeñi ise merhem-i ebyaž (7) eski ise 'ilāc-ı zehre-i gāv ki şıgır ödidür (8) anuñla müdāvā oluna şıfat-ı merhem-i ebyaž iki direm (9) beyāž bal mūmı dört direm gül yağıla ĥall olunup (10) bādehu sefīde-i kāçğarī-yi şüste ki murād esfīdācdur (11) izāfe olunup cümlesi ĥalt olunduğda lañif merhem (12) olur isti'māl oluna şıfat-ı isti'māl-i zehre-i (13) gāv bir cüz'ü şıgır ödini iki cüz'ü 'asel ile ĥalt (14) édüp kettān bezinden maşnū' fitiller édüp ol (15) fitilleri anuñla ālūde édüp şabāh aḥşam (47b) (1) kulağıñ içine ḥakīmāne važ' édeler duḥūlu' (2) l- ḥayevān fī'l- üzñ ve tevellüdü' d-dūd fihā ya'nī (3)

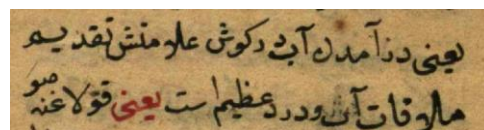

(6) aḥyānā ya'nī kulağa ḥayevān girmek ve anda ḳurd (7) tevellüd etmek ikisininüñ beyñlerinde fark oldur ki (8) ḥayevānuñ ḥareketi ḥiss oluna ve ḳısm-ı tābında 'alāmet 'alāmet (9) odur ki ḳurdlar eḥyānā taşra çıқа rubā' iyye

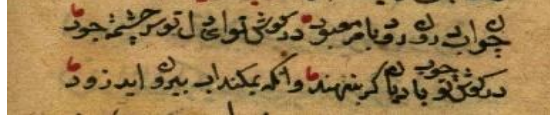

(12) şīḥ 'ilāc-ı cerīde muḳaddemā beyān olundu keber (13) türkīce kebere dēdükleri otdur ya'nī bu 'illeti def'e (14) 'ilāc şabr-ı suḳutrīyi yā şīḥ şuyı yā kebere şuyı (15) ile ĥalt ve mezc édüp şāḥib-i 'illetün ledé'l- ḥāce

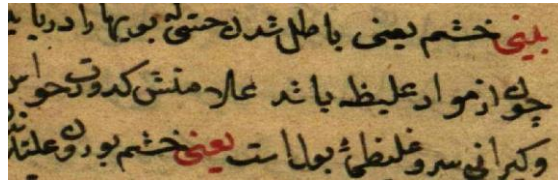
(48a) (1) kulağına taḳṭir etmekdür duḥūlu'l- mā' i fī'l- üzñ (2) ya'nī

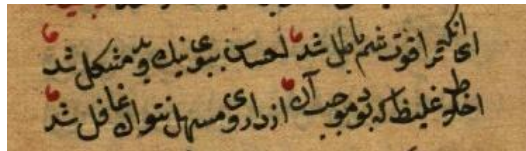
ya'nī kulağına şu (4) kaçmak 'alāmeti oldur ki muqaddem şuya girilmiş ola (5) ve vecā'ı ziyāde ola rubā' iyye

(8) ya'nī bunu def'e ilāc bādyān çöpini kulağına (9) vaz' edüp bir miqdār tevaqqufdan sonra kulağını (10) maşş etseler fī'l- hāl def' olur demekdür emrāz-ı (11) beyni haşem ya'nī

(13)...ya'nī haşem burun illetlerinden (14) bir illetdür ki hiss-i revāiyh eden kuvvet-i şämme ol illet (15) sebebi ile bātil olur bir şey'i istişmāmına kadar olamaz (48b) (1) eger mevād-ı gālīzadan oldı ise 'alāmeti havāss (2) mütekedir ve baş ağır ve bevl gālīz olmağdur rubā' iyye

(5) ya'nī çünkü seniñ kuvvet-i şämmen bātil olup (6) nīk ü bed revāiyh ihsāsı saña müşkil ola eger mücib-i (7) illet aḥlaṭ-ı gālīza ise dārū-yı müşhil ile ol (8) hıltı bedenden ihṛac etmekden gāfil olma demekdür (9) şıfat-ı müşhilī ki aḥlaṭ-ı gālīza rā def' kend bir [direm] (10) şabr-ı suḫuṭrī ve bir dānek şahm-ı hanḫal ve sünbül ve za'ferān (11) ve dārçini ve asārūn ve ḥabb-ı belesān afsentīn (12) ve maşṭakī ve maḥmūde ve türbid ve selīḥa her birinden (13) nīm dānek bu cümleyi daḫḫ ve saḫḫ olunup elekden (14) geçdüken sonra şu ile ḥabb ve isti'māl edeler (15) netnū'l- enf ya'nī bed-būy-ı beyni çün ez ta'affün hıltı ki

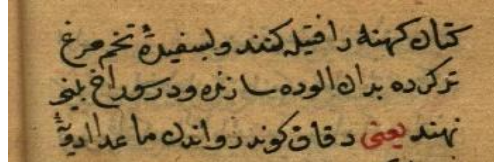
(50a) (1)

(2) ya'nī burunda zuhūr eden qurūhı def'e ilāc merhem-i (3) ebyāz dur ve şıfat-ı merhem-i ebyāz der qarhatü'l- üz-n-i (4) merkūm şed ru'āf ya'nī hūn reften beynī çün ez (5)

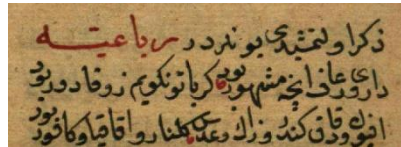
(7)... ya'nī ru'āf türkice burun (8) qanamağa dەرler bu maqūle şeyler mutlaq merzā içindür (9) eşahhā için degüldür zīrā mariz olmayan ādemiñ burnı (10) qanamaq katı maḥūf şey degüldür ammā merzāda çok (11) hazzı yokdur netice eger ru'āf buhrān günlerinde (12) olursa maḥūfdur meşelā marizın marazınınuñ (13) dördinci ve tokuzuncı ve on birinci ve on dördinci (14) günidür ıstılāh-ı eṭibbādur buhrān kuḥḥ 'arābī degüldür (15) müvellidīn lisānidur anlarda emrāz-ı hāre 'ariz (50b) (1) olur rubā'ıyye

(3)... ya'nī ru'āf eger buhrān (4) günlerinde olur ise anı tutmaq gerek zīrā tutmaqda (5) ḥaṭar-ı 'azim vardur sā'ir eyyāmda olur ise (6) dıqāq-ı kündür ile anı tutmaq ḥekime āsāndur dıqāq-ı (7) kündür günlük ufağına dەرler kendi kendinden un (8) gibi olur bir laṭif şeydür 'ale'l- ḥuşuş bu illete (9) bür'ü's- sā'a maqūlesidür başka ṭabī'atı (10) vardur günlükde ol kadar nef' müşāhede olunmaz (11) ammā nafi' olan daqq olunmadın kendi kendine (12) un gibi olmaq gerekdür besten hūn beynī bi-dıqāq-ı (13) kündür ve ḡayrān ez edviye-i ru'āfiyye ki ba'd ez {...}(14)

(51a) (1) kettān-ı köhne

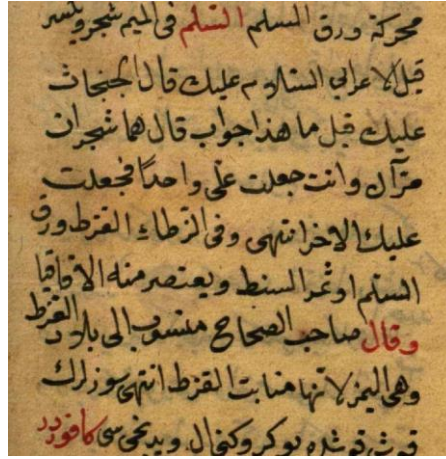

(3)...ya 'nī dıķāk-ı kündür ve andan mā'adā edviye-i (4) ru'āfiyye ki vardur sīciyye-i tafşille inşā' Allāh (5) anlar ile burun ķanıını tıtmak Őu minvāl üzre (6) olur ki evvelā dıķāk-ı kündürü tekrār daķķ edüp (7) ve elekden geĉirüp ğubār eyledükden Őonŗa Őāhib-i (8) ru'āfiñ burnına bir ķalem ile üfüreler ve yāhūd dıķāk-ı kündürü (9) kendisi istiŐmām ede mücerrebdür ve yāhūd (10) dıķāk-ı kündürü tāze ķiŐniz Őuyı ile ħall (11) edüp burnına taķķir edeler ve yāhūd (12) dıķāk-ı kündürü köhne kettān bezi ile fetil edüp (13) ba' dehu yumurŗa aĝıla ālūde eyledükden Őonŗa (14) burnınuñ delüklerine vaż' edeler bunlaruñ (15) cümlesi mücerrebdür ta' dād-ı edviye-i ru'āfiyye ki bālāda (51b) (1) zıkr olunmıŐıdı bunlardur rubā' iyye

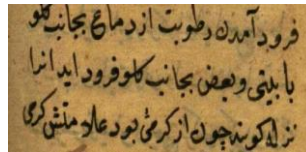

(4) ya 'nī bu yedi eczānuñ cümlesi ķaţ'-ı ru'āf eder (5) ki keyfiyyetleri bālāda kündür-i dıķāk beyānı gibidür efyün (6) ma'lūm dıķāk-ı kündür ma'lūm zāk ol daĝı (7) bālāda mezkürdur 'ades bu daĝı ma'lūmdur ki (8) mercümekdür aķākıyā bu ki 'uşāre-i ķaţţ demiŐler (9) ķaţţ ise türkice dükenlü dedükleri aĝaçdur (10) ve bir ĝayrı Őecer daĝı olmak mesmū'dur ihtiyārāt-ı (11) bedī' ile ķaţţ bir dikendür anuñla post (12) dibāĝat ederler demiŐ ve cālīnūsdan bir Őey (13) daĝı rivāyet ederler ki aķākıyā zamĝ-ı ķaţţ (14) ola ve bir rivāyet daĝı vardur aķākıyā rubb-ı (15) Őecer-i ħarnüb ola ya 'nī türkice keĉi boynuzı

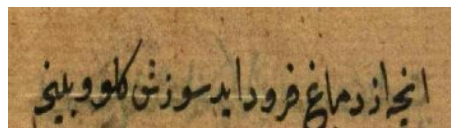
(52a) (1) ağacının rubbı ola mışrda sant ve hanz (2) dërler imiş kâle şâhibu'l- kāmūs el-fazt-ı muharrike varaku's- selem es-selem

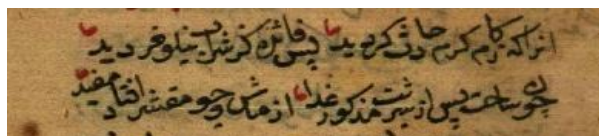
(11)ve yedinci-si kāfūrdur (12) bu daḥı ma'lūmdur vé's- selām zūkām ya'nī

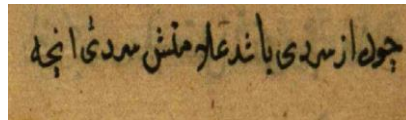
(52b) (1)

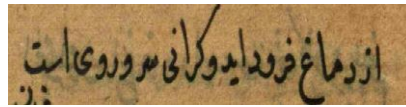
(2) est ya'nī zūkām dimağdan yā boğaza ve yā (3) buruna nāzile olur bir ruṭūbetdür ba'zı ki boğaz (4) cānibine ine aṅa nezle dërler çünki issiden ola (5) 'alāmeti ol-ki dimağdan aşağı ine boğazı (6) ve burnı yaḳarak nāzil olur rubā'iyye

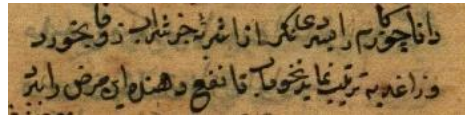
(9) ya 'nī issiden olan zükāma 'ilāc eşribeden şerāb-ı (10) nīlūfer ağdiyeden māş-ı muğaşşer arpa tenāvül etmektür (11) şıfat-ı şerāb-ı nīlūfer dört mişkāl bir piyāle (12) şu ile nişfi qalınca qaynadup cirminden tecrīd (13) êtdükden sonra kırk mişkāl beyāz şeker izāfe êdüp (14) tekrār şeker kıvāma gelince qaynadalar hem der 'ilāc-ı zükām (15)

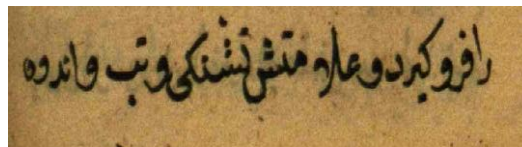
(53a) (1)

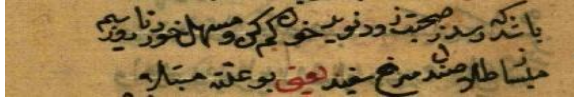
(2) ya 'nī zükām ki şoğukdan ola 'alāmeti dimağdan (3) nāzile şey' sıvuk sıvuk nāzil ola ve baş (4) ağır ve yüz ağır olmaqdur rubā'ıyye

(7) ya 'nī şovuğdan olan zükāma 'ilāc eşribeden şerāb-ı (8) zūfā ağdiyeden nohūd-āb şıfat-ı şerāb-ı zūfā (9) iki direm zūfā ve bādyān köki qabı ya keber köki ve (10) kerefs köki qabı ve persiyāvşān her birinden birer mişkāl (11) ve on'aded encir bu cümleyi bir piyāle şu ile nişfi (12) qalınca qaynadup cirmlerinden tecrīd eyledükden sonra (13) yetmiş mişkāl beyāz şeker izāfe êdüp tekrār kıvāma (14) gelince qaynadalar māşerā ya 'nī āmās-ı sürh ki temām rüy-ı (15)

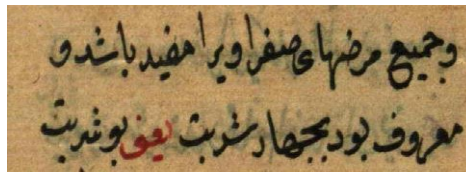

(53b) (1) est ya 'nī māṣerā dēdükleri 'illet yüzde bir (2) kırmızı şışdür temām insānuḡ yüzini (3) isti'āb éder 'alāmeti ziyāde şusuzlık (4) ve ışıtmā dāimā ġam-ġin ve enduh-nāk olmağdur (5) rubā' iyye

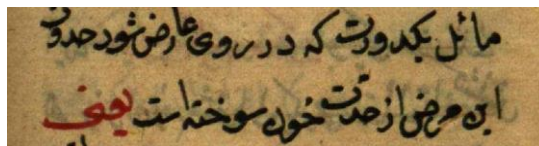

(7)... ya 'nī bu 'illete mübtelā (8) oldınşa ġam çekme yakında saḡa şıḡhatden müjde (9) gelür hemān faşđ eyle ve müshilāt isti' māl eyle (10) üçinci güne deġin bunlar ile tekayyüd eyle ba' dehu beyāz (11) şandal ve kırmızı şandalı 'illetün üzerine tılā (12) eyle şıfat-ı tılā' -i mezkūr bu iki şandalın (13) her birinden nīm mişķāl yigirmi mişķāl tāze kişniş (14) şuyı ile ḡall ve köhne bezi ile üzerine zemān (15) zemān tılā édeler şıfat-ı müshilī ki māṣerā

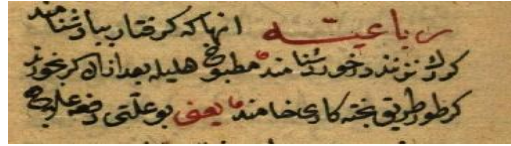
(54a)

(2)...ya 'nī bu şerbet (3) bir şerbetdür ki māṣerā emrāzına bu cemī' safrāvi (4) olan marāzlara müfiddür ve cihār şerbet demekle (5) meşhürdur temürhindī ve ālü-yı buḡarā her birinden (6) otuz mişķāl bir gece şabāḡa deġin bir kāsede (7) vāfirce şu ile ışladup şabāḡ cirmlerinden (8) tecrīd édüp yigirmi mişķāl şir-ḡışt ki türkice (9) kudret ḡalvāsı dērler on mişķāl ġül-āb ile (10) ḡall olmuş ola anı daḡı izāfe édüp cümlesini (11) nīm germ nüş édeler bādişnām ya 'nī sürḡi ki (12)

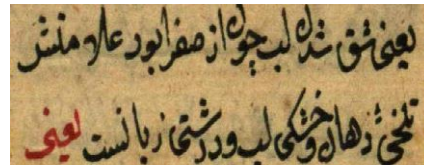

ya 'nī (14) bu bādişnām küdürete mā' il kırmızı bir 'illettür (15) ekşer insānuḡ yüzünde 'arız olur bu 'illetün (54b) (1) ḡudūşı muḡterik olmuş kaḡnuḡ ḡiddetindendür (2) rubā' iyye

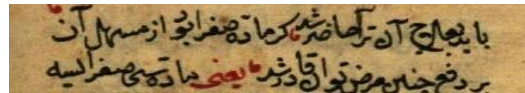

(4)... ya' nī bu ' illeti def' e ' ilāc (5) evvel faşd ba' dehu maṭbūḥ-ı helile isti' mālīdūr (6) şıfat-ı maṭbūḥ-ı helile nīm küfte helile-i (7) siyāh ve post-ı şarı helile ve helile-i kâblī (8) kabı her birinden dörder mişkāl ve benefşe ve kırmızı gül (9) ve toḥm-ı kerefs ve nīm küfte toḥm-ı kāsni her birinden (10) ikişer direm ve ' ünnāb ve sibistān her birinden (11) yigirmişer ' aded ve temürhindi ve ālu-yı buḥārā her birinden (12) on beşer direm bu cümleyi bir kāse şu ile nışfi (13) kalınca kaynadup cirmlerinden tecrīd eyledükden (14) sonra yigirmi mişkāl şir-ḥıştıñ ki şu ile ḥall (15) olmuş ola cümlesini bir yere ḥalt' edüp nīm germ

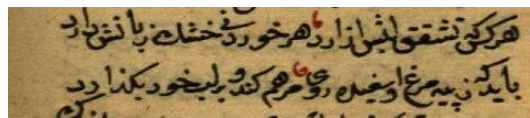
(55a) (1) şāḥib-i ' illete içireler gıdā nīm küfte noḥūd-āb (2) ve māş-ı muḳaşşer ve tāze kişniz ile ṭabḥ olunmuş (3) piliç ve ' s- selām emrāz-ı leb neşeffe' -i' ş- şifāh

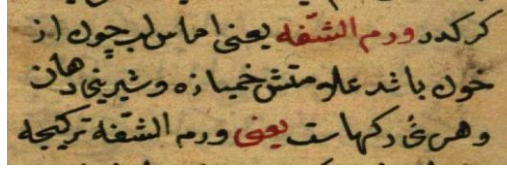
ya' nī (6) dudak çatlamak eger şafrādan ise ' alāmeti (7) ağız acı ve dudak kuru ve dil arı olmakdur (8) rubā' iyye

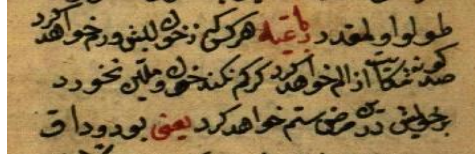
(10)... ya' nī māddesi şafrā ise (11) bedenden müşilātla anı iḥrāc' et demekdür beyān-ı (12) merhemī ki şikāk-ı leb-rā def' kend āyīnest rubā' iyye

(15) ya' nī bu ' illete giriftār olan kebāb ve ḳavurma ve bunların (55b) (1) emşāli yābis ya' nī kuru şeylerden perḥiz ba' dehu (2) pih-i murğ ki ṭavuğun iç yağıdır ve esfide-i (3) rüy-ı rāsuht ki türkice rastuḳ ṭaşı dērler (4) bu ikisini merhem' edüp üzerine vaz' etmek (5) gerekdür veremü' ş- şifāh ya' nī

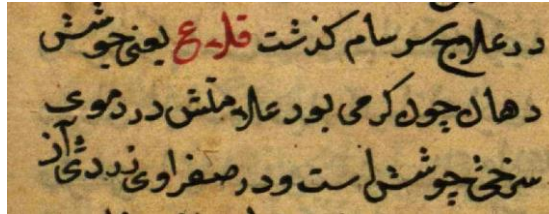

(7)...ya' nī veremū' ş- şifah türkîce (8) dudak şişmege dërler eger kıandan ise (9) 'alāmeti dā' imā esneyüp ağızı tatlı ve tamarları (10) tolu olmağıdur rubā' iyye

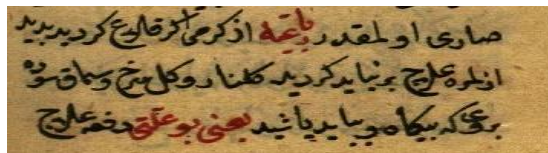

(12) ...ya' nī bu dudak (13) veremi kıandan oldı ise buña 'ilāc evvelā faşđ (14) sāniyā müleyyin şeyler ile müdāvā olunmağ gerek şıfat-ı (15) müleyyini ki cemī' marāzhā-yı demevī ve şafrāvī-rā

(56a) (1) nāfi' būd elli mişkāl temürhindī ve elli 'aded 'ünnāb (2) bir gece şabāhā degin şuda ışlanmış ola (3) şāf' edüp yā şeker yā şekersiz isti' māl' edeler ağıdiyeden (4) māş-ı muқаşşer ve erişte aşı ve tāze kişniş ki (5) temürhindī şuyı ile bir miğdār ħumūzet verilüp (6) ba' de' t- tabh tenāvül oluna şıfat-ı şerāb-ı 'ünnāb (7) der 'ilāc-ı sersām-güzeşt kulā' ya' nī

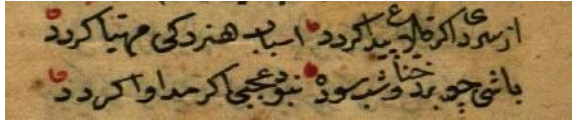

(10) ya' nī kulā' deyu ağızda zühür eden ufacığ (11) sivilcilere dërler eger issiden oldı ise (12) 'alāmeti demevīde sivilciler kırmızı ve şafrāvīde (13) şarı olmağıdur rubā' iyye

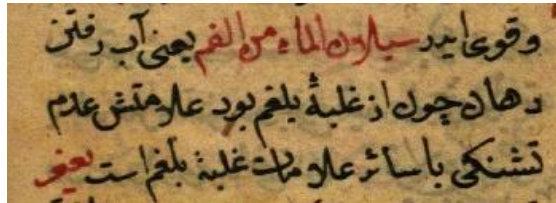
(15)...ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc (56b) (1) enār çiçeği ve kırmızı gül ve döğülmüş summāk bu mecmū' ını (2) ba' de' d- dağğ ve' s- saħk elekden geçürüp ki ve bī-gāh (3) ol

sivilcilerün üzerine saçmağdur zīrā (4) bunların cümlesi mücevvef şeylerdür tecvīf eder (5) ya'nī kurudur hem der 'ilāc-ı kulā' çün ez serdī (6) bāşed 'alāmeteş der balğamī sefidī-yi cūşış est (7) ve der sevdāvī siyāhī-yi ān ya'nī kulā' eger şovukdan (8) oldı ise 'alāmeti balğamīde sivilciler ve beyāz ve sevdāvīde (9) siyāh olmağdur ki bu rubā'iden fehm olunur rubā'iyye

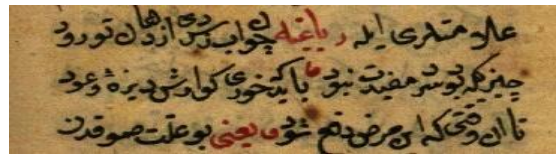

(12) ya'nī bu 'illet şovukdan oldı ise 'ilac (13) hınnā ile şebbi ba'de'd- dağğ ve's- saħk üzerine saçalar (14) şebb envā'dur anā zāc-ı bellūd derler kühsārdan (15) [mütefātır]olur ba'de'n- nüzül buz münce mid olur

(57a) (1) ol-ki yemen kühsārında olur beyāz olur ve şarıya (2) mā'il olur bir miğdār hāmız olur gāyetle laṭīfi (3) şebb-i yemānīdür hāşşası sirke ve 'asel ile kaynadup (4) mażmaza eyleseler müteħarrik olan dişleri muħkem (5) ve kavī eder seyelāü'l- mā'i mine'l- fem ya'nī ā-reften

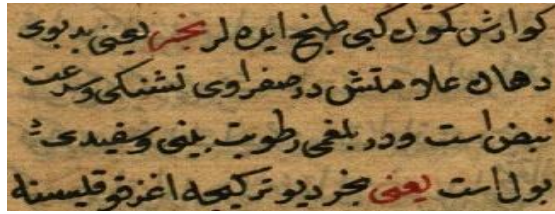
(7)...ya'nī (8)türkīce ağız şulanmağ eger gālebe-i balğamdan ise 'alāmeti (9)şuya çoklık meyl etmeyüp ṭavr-ı sā'ir gālebe-i balğam (10)'alāmetleri ile rubā'iyye

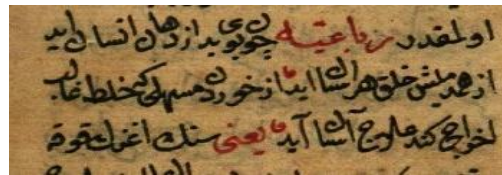
(12)...ya'nī bu 'illet şovukdan (13) oldı ise 'ilac güvāriş-rīze ve güvāriş 'ūd(14) rīze kemmūndur 'ūd ma'lūm şıfat-ı güvāriş-rīze (15) yüz mişkāl nebāt-ı mışrī ve yāhūd beyāz şekeri (57b) (1) kıvāma gelince kaynadup ba'dehu on mişkāl (2) kemmūn ki yigirmi dört sā'at sirkede ıslanmış ola (3) gölgede tecvīf edüp bir miğdār āteşe dağı (4) gösterilmiş ola dört mişkāl zencebīl ve üç mişkāl (5) fülful ve bir mişkāl būre-i ermenī bu cümle dağğ ve saħk (6) olunup elekden geçdükdən şonra ol kıvāma gelmiş (7) şekere

izāfe edeler güvāriş-i kemmūn olur ba‘dehu (8) bu ma‘cūnı bir pāk mermer ile yine bir yaşşı mermer üzerinde (9) saḥk ve elekden geçüreler güvāriş-i ‘ūd daḥı (10) böyle taḥḥ ve tertīb olunur eczāsı daḥı bunlardır ki (11) zıkr olunur şıfat-ı güvāriş-i ‘ūd beş direm ‘ūd-ı (12) kumārī ve dört direm turunc ḳabı ve ḳaranfūl ve bāzbāz ki (13) besbāsedür ve maşṭakī her birinden üçer direm ve (14) dār-ı fūlful ve cevz-i bevḩa her birinden birer direm cümlesini (15) ba‘de d- daḳḳ ve s- saḥk yüz mişḳāl nebāt-ı mışrī ile

(58a) (1) güvāriş-i kemmūn gibi taḥḥ edeler baḥar ya‘nī

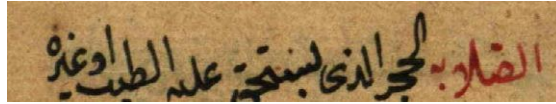
(4)...ya‘nī baḥar deyu türkīce ağız ḳoḳısına (5) dērler eger şafrādan oldı ise ‘alāmeti (6) şuyı ḳoḳ içmek ve nabzı serī‘ olmaḳdur (7) balḡamīde dā‘imā burnı şulanup bevli beyāz (8) olmaḳdur rubā‘iyye

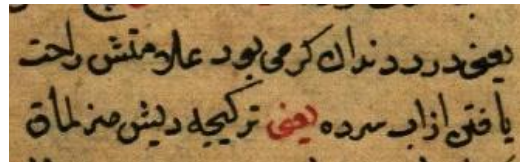
(10)...ya‘nī seniñ ağızıñ ḳoḳa (11) ve ḥalk seniñle hem-dem olmaḳdan hırāsān ola ‘ilāc (12) bedenden ḥılt-ı ḡālībi ya‘nī her ḳanḡı ḥılt fāsīd-i (13) müte‘affin oldı ise müşilāt-ı isti‘māl ile (14) anı bedenden iḥrāc eyle demekdür ba‘dehu dā‘imā ağızıñdan (15) ḥabbu‘l- miski eksik étme zīrā ḥabb-ı misk o maḳūle (58b) (1) bed rāyihayı def‘ edeler şıfat-ı ḥabbu‘l- misk kebābe (2) ve sünbül ve turunc ḳabı ve ḥülencān her birinden birer (3) mişḳāl ve ḳaranfūl su‘d ki ṭopalaḳdur ve ḳırfe (4) ḳırfetü‘d- dārçinīdür dārşinī daḥı dērler her birinden (5) ikişer mişḳāl ve bir bucuḳ mişḳāl zencebīl ve misk-i (6) ḥāliş üç dānek cümleyi daḳḳ ve saḥk ve elekden (7) geçürüp yedi mişḳāl ayva şuyı ve beş mişḳāl (8) gülāb ki içinde iki mişḳāl zamḡ-ı ‘arabī ḥall olmuş (9) ola cümleyi bir yere ḥalt ve noḥūd gibi ḥabb ve gölgede (10) tecvīf ve isti‘māl edeler nev‘-i diger ḥabbu‘l- misk (11) yūsufi merḥūm i‘tidāle bu daḥı aḳrebdür demiş (12) ve kendi iḥtirā‘ étmiş meşelā beş mişḳāl maşṭakī (13) nişf mişḳāl müşk-i ezfer ve yetmiş mişḳāl nebāt-ı (14) mışrī

cümleyi ferdā ferdā daḳḳ ve saḥḳ ve elekden (15) geḳürüp biri birine ba‘de‘l- ḥalt şalābe
édeler

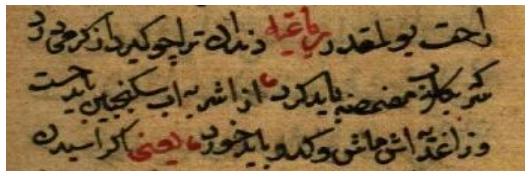
(59a) (1) eş-şalābe

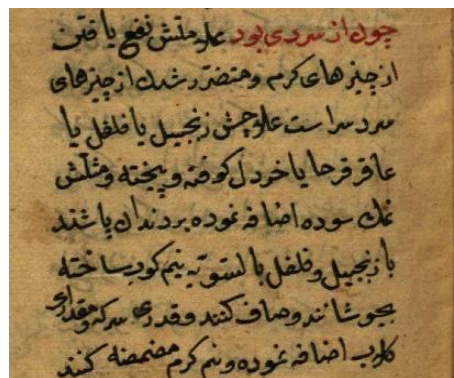
(2) ya‘nī şalābe bir taşdur ki üzerinde edviye saḥḳ (3) olunur ba‘dehu yā beyāz keşirā
veyā zamḡ-ı ‘arabī ki (4) nişf mişḳāl ola muḳaddemā bir miḳdār gülāb ile (5) ışlanmış
ola şabāḥ gülābı zamḡdan tecrīd (6) ve ol şu ile eczā-yı mezkūrī ba‘de‘l- ḥalt ve‘l- ḥamīr
(7) gölgede tecvīf ve maḥallinde isti‘māl édeler a‘lā (8) ḥabb-ı misk olur emrāz-ı
dendān veca‘ús- sinn (9) ya‘nī derd-i dendān

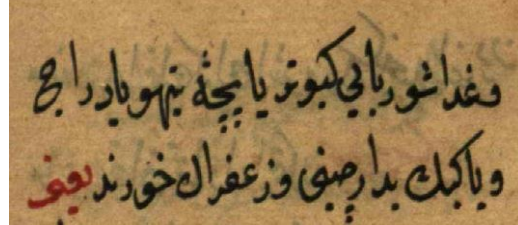
(10)...ya‘nī türkīce diş şızlamak (11) eger issiden oldu ise ‘alāmeti şovuk şudan (12)
rāḥat bulmaḳdur rubāiyye

(14)...ya‘nī eger issiden (15) oldu ise ‘ilāc gülāb ile sirkeyi hemīşe (59b) (1) mażmaza
étmek gerek eşribeden sikencübīn ağdıyeden (2) māş ve ḳabaḳ tenāvül étmekdür sıfat-ı
sikencübīn (3) yüz mişḳāl şekeri kıvāma gelince ḳaynadup (4) otuz mişḳāl sirke izāfe
olunduḳdan şonra (5) bir iki ‘uluv édincedaḳı tekrār ḳaynadup (6) bir laṭīf sikencübīn
olup her şabāḥ bir ḳaşuḳ (7) şerbeti yedi ḳaşuḳ şu ile ḥall ve isti‘māl édeler (8) çün

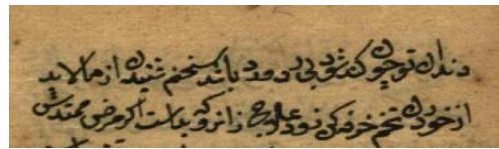

(60a)

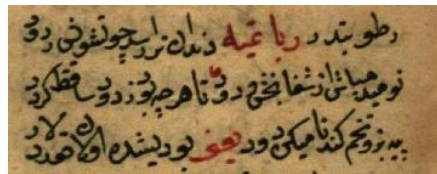

(2)... ya' nī (3) diş şızısı eger şovuk şeylerden oldı ise (4) 'ilācı zencebīl yā fūlfūl yā 'ākırkarhā yā ḥardal (5) ki dögülmüş ola ve elekden geçmiş ola her kaçığı (6) müyesser oldı ise bir olkadar dögülmüş tuz (7) izāfe édüp dişüñ üzerine saçalar ve yāḥūd (8) zencebīl ile fūlfūli berāber ince dögüp şu ile kaçnadup (9) şāf étdükden sonra bir miqdār sirke ve bir miqdār (10) gülāb izāfe édüp nīmgerm mażmaza ağıdiye (11) den gögercin ile taḥḥ olunmuş ve yā durrāc ve yā (12) tihū ile ve keklik ile ve dārçinī ve za'ferān ile (13) taḥḥ olunmuş laṭif şūrbālar tenāvül étdireler (14) demekdür ve 's- selām žars ya' nī kend şuden (15) dendān ya' nī diş oynamak ve düşmek rubā' iyye

(60b)

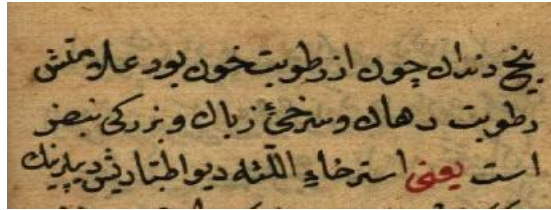

(3) ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc semiz otunun toḥmını ekşer (4) zemānda yemekdür demekdür dūdu's- sīnn ya' nī germ-dendān-ı (5) ḥudūs ibn- marāz ez ta'affūn ruṭubet est ya' nī (6) dişde kurd olmak bu marāzın ḥudūsı ta'affūn ve (7) ruṭubetdür rubā' iyye

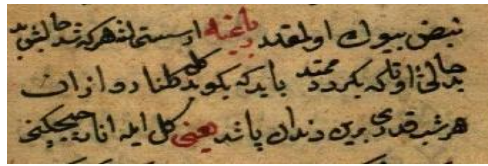

(9)...ya‘nī bu dişde olan urdlar(10) dan senūn iin tevī hāıl oldu ise (11) ifā-ba olan vedūd Allāh sūbhānehu ve te‘ālā (12) hāzretlerinden nevmīd olma bua ‘ilāc buzaının (13) i yaını pırasa tomı ile ‘ūd gibi ātee koyup (14) deānına dilerini tūt cūmle urdlar dōkilūr (15) dēmekdūr istirhā‘īl- lie ya‘nī

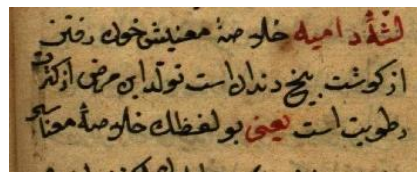
(61a)

(3) est ya‘nī istirhā‘īl- lie deyu eibbā di diplerinūn (4)eti gevek olmaa dērler eger ruūbet-i demden (5) oldu ise ‘alāmeti aız ulanup ve dil kızarup (6) nabz bōyūk olmadur rubā‘iyye

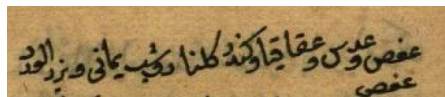
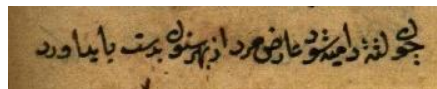

(8)ya‘nī gūl ile enār iegini (9) dōgūp her gee di diplerine ekmek gerek (10) lie- i dāmiye

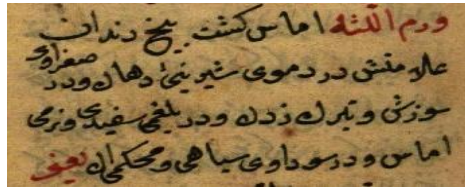

(12)... ya‘nī bu lafzın hālaa-i ma‘nāsı (13) di diplerinde olan etlerden eker zemānlarda (14) an gelmekdūr bu ‘illet eker-i keret ruūbetden mūtevellid olur rubā‘iyye

(61b)

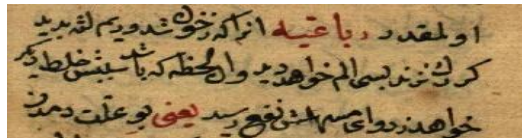

(2) ya'nī...mazūdur eyüsi tāze ola delügi olmaya (3) ve levni kırmızı-ya mā'il ola 'ades ma'lūm aḳāḳiyā (4) edviye-i ru'āfiyede mezkūrdur kündür (5) kezālik gülnār şeb-i yemānī ḳulā'da zıkr olundı bezr' (6)ül-verd gül toḥmıdır {...} bir miḳdār edviyeyi (7) süfūf édüp dişe sürmege senūn dërler (8) eṭıbbā ıştılāhında ya'nī cümleyi daḳḳ ve saḫḳ édüp (9) diş diplerine ekmek gerek demekdür ve's- selām (10) veremü'l- lişse

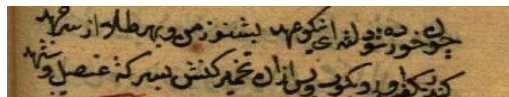

(13) ...ya'nī (14) veremü'l- lişse deyu eṭıbbā diş diplerinüñ eti şişmege (15) dërler demevide 'alāmeti ziyāde veca' olup

(62a) (1) ağız tatlı olmaḳdur şafrāvīde batup oḳ gibi (2) şancımaḳdur balḡamīde şiş beyāz olup (3) yumşaq olmaḳdur sevdāvide şiş siyāh ve muḫkem (4) olmaḳdur rubā'iyye

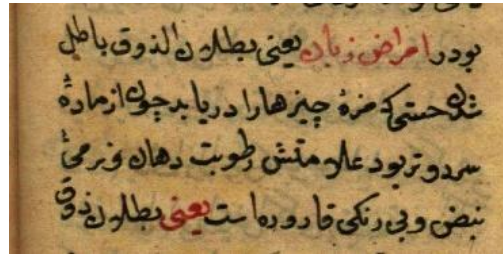
(6)... ya'nī bu 'illet demden (7) oldı ise 'ilāc faşd eger ḡayr-ı ḫılt ise (8) müşilāt ile ol aḫlātı bedenden iḫrāc etmek (9) gerekdür ve's- selām te'ekkülü'l- lişse ya'nī ḫürde şuden (10) ḫurend est ya'nī diş etleri yenmek bu 'illetün (11) ḫudüşı bir māddedendür ki hem keskin hem ekl edici rubā'iyye

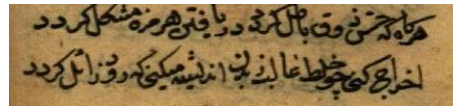
(14) ya'nī günlügi döḡüp 'unşul sirkesi ve 'asel ile taḫmīr (15) édüp 'illetün üzerine tıllā etmek gerek şıfat-ı (62b) (1) sirke-i 'unşul 'unşul eşkil dedükleri şoḡandur (2) türkice aṭa şoḡanı dërler başalü'l- fār ve başalü'l- ḡuz (3) daḫı dërler başalü'l- fār demege sebeb

‘aşşāblar dērler ki fāre (4) ya‘nī muhān buña mā’ildür bulduğı yerden çıkarur (5) ekl eder hattā a‘cām dağı bu sebebden piyāz-müş dērler (6) imiş ekşer nērgis nābit olan yerlerde çok bulunur (7) dērler yerden çıkarduklarında bunu hādīm ederler (8) hādīm etmek ol imiş ki bu soğanuñ erkegi ve (9) dişisi olur imiş erkeğini çıkarduklarında ortasından (10) iki pāre ederler imiş hādīm edtüğ dērlerimiş (11)ve dişisini dağlarlar imiş bu tarīk eyle ki tuğlayı (12) kızdururlar çürümesün deyu köküne başarlar imiş (13) bununla hem çürümez ve hem kuvveti gitmez imiş geldük şadede (14) bir batman toğranmış başal-i ‘unşulı bir hefte gölgede (15) tecvif edüp ba‘dehu gölgede anı sekiz batman

(63a) (1) sirkenün içine koyup elli altmış gün tāi aftāba (2) karşı aşarlar imiş ve bir nev‘i dağı budur ki bunu (3) sirke ile vāfir kaynadup ba‘dehu cirminden tecrid eyledükden (4) sonra bir şīşe ile güne aşarlar imiş ve bir miqdār ‘asel (5) dağı kosalar dağı laṭif olur imiş sirke-i ‘unşul (6) budur emrāz-ı zebān ya‘nī

(9)...ya‘nī butlān-ı zevk (10) odur ki kuvvet-i zāyika her nesneyi lezzetden ve (11) çāšnīsinden ve ta‘āmından hiss ve fehm ede butlānına (12) sebep mādde-i bārid ü raṭb ise ‘alāmeti ağız şulanup (13) nabz yumşak ve bevl bī- reng olmağdur olmağdur rubā‘iyye

(63b) (1) ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc her kağığı hılt gālib ise (2) anı bedenden ihrācdur şıklu‘l- lisān ya‘nī

انی بزرگ انرا حد در ثقل اللسان یعنی کرانی
 زبان چون از بلغم باشد علامتش عدم تشنگی
 و آب رختن دهان و سفیدی زبانست یعنی

(4)...ya' nī (5) dil ağırılanmak eger balğamdan oldı ise 'alāmeti (6) şuya meyl etmemek ve ağız şulanmak ve dil beyāz (7) olmağdur rubā' iyye

اولقدر بر اعیه الحاکم کرانی زدیانت باشد
 در چمن بلغم چو نیشاب باشد باید که کوی غرض از خوردن
 خدائک دین مروت است یعنی بوعلمی دفع علاج

(9)...ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc (10) sirke ve ħardal ile biraz zemān ġarğara oluna şıfat-ı (11) ġarğara-i mezkūr on mişkāl ħardalı bir kāse şu ile (12) nışfi kalınca kaynadup şāf eyledükden şonra (13) bir kaşuk sirke izāfe edüp nīm germ zemān zemān (14) ġarğara edeler veremü'l- lisān amās-ı zebān (15) ya' nī dil şişmek rubā' iyye

یعنی دل تشنگی با عیه امان زانه از خوردن

(64a)

سخنی یان حد مروت باشد کرانی و نشو عاقده حکم
 زدی خوردن مروت است یعنی بونی دفع قصد

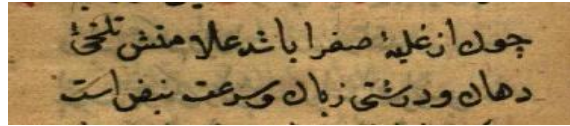
(2)...ya' nī bunı def' faşd ile (3) olur demekdür ġaflet olunmayup faşd oluna (4) teşakkuku'l- lisān ya' nī

تشقق اللسان یعنی تشق شدن زبان چون
 از ماده کرم خشک بود علامتش تشنگی
 دهان و تشنگی است یعنی دل چابالاقن کرانی

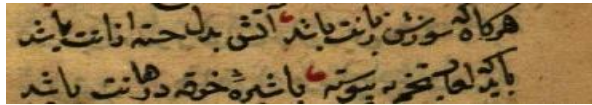
(6)...ya' nī dil çatlamak eger ħār (7) u yābis mādleden oldı ise 'alāmeti ağız (8) kuru ve şusamak rubā' iyye

قور و صوصامق با عیه هر کس تشقق زبان باشد
 تشوش بر سخنی از تشق باید که کثیره در علاج سیمون
 حل کرده مدم در دهان باشد یعنی علاج کثیره

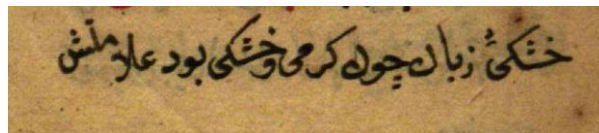
(10)... ya'nī 'ilāc keşīrayı (11) bezr-i қаtūnā lu'ābıyla hālṭ ve hāl edüp bir zemān (12) ağızda tūhmağa müdāvemēt edeler bezr-i қаtūnā (13) türkīce baġā yapraġı dedükleri otuṅ toḥmıdır (14) fārsīde aṅa seypūs ve asfiyūs derler (15)iki nev'dür eyüsi siyāh ile kırmızı-ya ma'il (64b) (1) olan nev'idür ve min ḥavāşşa şu ile lü'ābı (2)'ilācdur qavrulsa gül yağıla isti'māl (3) olunur daḳḳ olunup isti'māl olunsa mühlikdür (4) zehr-i qātıldür ḥarḳatü'l- lisān ya'nī sūziş-i zebān (5) çün

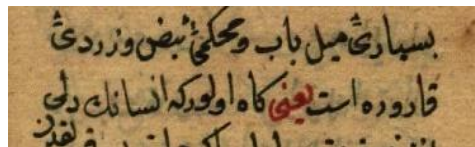
(7) ya'nī gāh olur ki ḥarāretten insānuṅ dili (8) āteş gibi yanar eger ġalebe-i şafrādan ise 'alāmeti (9) ağız acı ve dil ḳatı ve nabz serī' olmaḳdur rubā'iyye

(12) ya'nī buṅa 'ilāc ayva toḥmınuṅ lu'ābını semiz otınuṅ (13) lu'ābı ile hālṭ ve mezc edüp biraz zemān ağızda (14) tūhmaḳdur mücerreb 'ilācdur ceffāfu'l- lisān ya'nī (15)

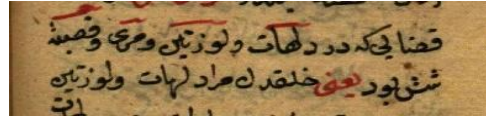
(65a)

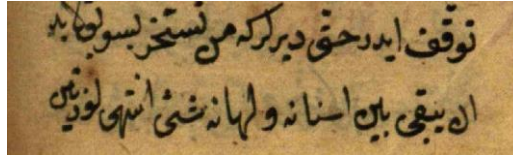
(2)...ya'nī gāh olur ki insānuṅ dili (3) ağızda ḳubḳuru olur eger ḥarāretten ve ḳuruluḳdan (4) oldı ise 'alāmeti şuya ziyāde meyl edüp (5) ve nabz muḥkem ve bevl şarı olmaḳdur rubā'iyye

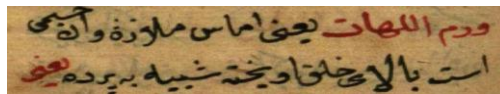
(8) ya' nī 'ilāc bezr-i ẓatūnā lu' ābını semiz otı lu' ābıyla biraz (9) zemān maẓmaẓa
 êtmekdür emrāz-ı ḥalk murād bi-ḥalk (10)

(11)...ya' nī ḥalkdan murād lehāt ve levzeteyn (12) ve merī ve ẓaṣabe-i ṣuṣda olan
 veca' dur lehāt (13) boğazda vāḳi' bir laḥmdur ṭa' ām ekṣer anda bir miḳdār (14)
 tevaḳḳuf êder ḥattā dërler ki

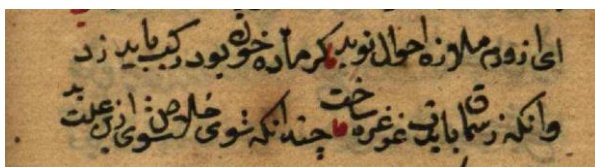

(65b) (1) daḥı boğazın iki tarafında bādāma müṣābih iki (2) ğudde ya' nī bezdür gāh
 müntefiḥ olur aṇa ḥunnāk dërler (3) ziyāde mühlük marāzdur ḥattā zemānımızda şeyḥu'
 (4) l- islām bahāyī efendinün marāz-ı mevti ḥunnāk idi (5) merī boğazda mecrā-yı ṭa' ām
 ve ṣerāb olmaḳ üzre (6) dūr el-merī mecrāyü' ṭ- ṭa' ām ve ṣ- ṣerāb ve ḳilü'l- merī (7)
 mecrāyü' ṭ- ṭa' ām ve l- ḥalkün mecrāyü'l- mā'-i ğüzāfī (8) l- muğreb ẓaṣaba-i em' ānuḥ
 ya' nī bağırsaḳların (9) aşıldur ḥattā nāzım-ı merḥūm yūsufi ta' rīflerinde dër ki (10)
 veremü'l- lehāt ya' nī

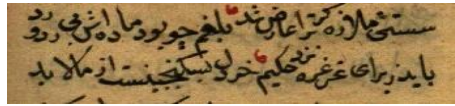

ya' nī (12) melāzedür aşıll bādām ḥāṣıl olan arza dërler (13) bu maḥalde melāzeden
 murād bādāma müṣābih olan (14) ğuddelerin mekāmı demek olur veremü'l- lehāt (15) ol
 maḥallin müntefiḥ olmasıdır ve ol ḥabbdur

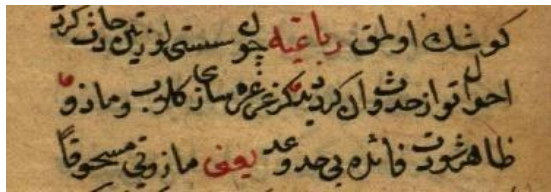
(66a) (1) boğazın yukarısından aşılımış perdeye müṣābih rubā' iyye

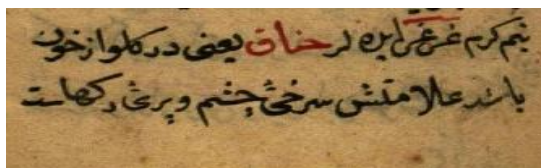
(4) ya'nī çünki senün aḥvāliñ verem-i melāzeden (5) bed ola māddeşi ḥün ise faşd édüp (6) ba'dehu summāk şuyı ile ğargara étmek lāzımdur şıfat-ı (7) ğargara-i mezkūr bir miqdār summākı bir kāse şu ile (8) nişfi qalınca qaynadup cirminden tecrīd édüp (9) bir miqdār gülāb izāfesiyle bir kaç kerre nīm germ (10) ğargara étmekdür istirḥā'ı'l- lehāt ya'nī süst (11) şuden melāze ya'nī türkīce boğaz etrāfında (12) olan *levzeteynün gevşek olmasıdır rubā'ıyye

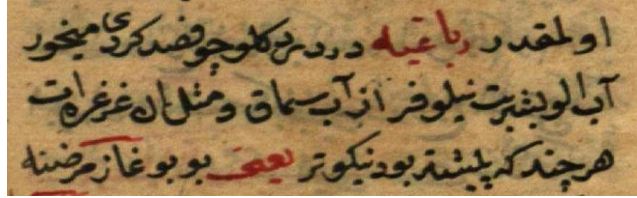
(15) ya'nī buña 'ilāc ḥardalı sikencübīn ile ekşer (66b) (1) zemānda ğargara étmekdür şıfat-ı ğargara-i mezkūr (2) bir miqdār ḥardalı on mişkāl sikencübīn ile (3) ḥalt ve meze édüp ekşer zemānda nīm germ ğargara (4) eyleyeler şıfat-ı sikencübīn der veca'u's-sinn mezkūrest (5) istirḥā'ı'l- levzeteyn ya'nī süst şuden [...] (6) deḥān ya'nī levzeteynün bī-z-zāt kendüleri (7) gevşek olmağ rubā'ıyye

(9)...ya'nī māzūyı mashūkan (10) gülābla ḥalt édüp mirāren ğargara étmek gerek (11) şıfat-ı ğargara-i mezkūr on direm māzūyı nīm (12) küp bir piyāle şu ile nişfi qalınca qaynadup (13) ba'de't- tecrīd on mişkāl gülāb izāfesiyle (14) nīm germ ğargara édeler ḥunnāk ya'nī

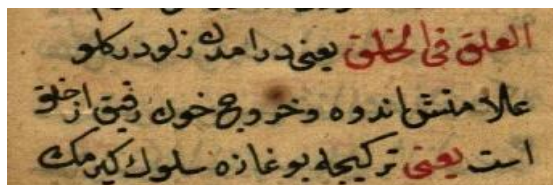

(67a) (1) ya'nî türkîce boğaz olmağa ḥunnāk dèrler kandan (2) oldu ise 'alāmeti göz kızarup tamarlar tolu (3) olmaqdur rubā' iyye

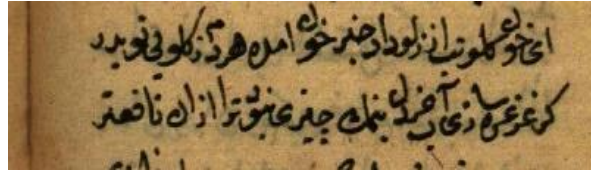

(5) ...ya'nî bu boğaz marazına (6) 'ilāc erik şuyı ile nîlüfer şerbeti içirüp summāk (7) şuyı ve aña müşābih ḥāmız şeyler ile ğargāra (8) olunsa ziyāde nef' i müşāhede olunur demekdür (9) ve evvelīn mertebe 'ilāc faşddur ḥunnākda bu 'illet (10) zuhūr êtdiği gibi bir kaç kerre êtdirmek gerek (11) ve bunda kâsd dil altından alınur ve faşddan (12) evvel zinhār ğargāra êtdirmeyeler zîrā zarar ve mûcib -i (13) elemdür elem ise cezb-i madde-i za'idedür faşddan (14) şonra āb-ı summāk ve zirik ve şāh-tūt ve ğüre (15) ve sirke ve enār-ı turş ve ğayrihā bu maķūle ḥāmız şeyler ile (67b) (1) nīm germ ğargāra êtdireler ve aĝdiyeden māş-ı muķaşşer (2) ve erişte aşı ve temürhindi şuyı ile taḃḃ olunmuş (3) tâze kişniş müzevveresi temürhindi bulunmaz ise (4) ayva şuyı ve turunc şuyı ile taḃḃ ve tenāvül (5) êtdireler ve telyīn-i taḃī'at daḃı nāfi'dür (6) ba'zı ḥuķneler ile ki inşā' Allāh marāz-ı şūşada (7) zıkr olunur ba'dehu on mişķāl maĝz-ı fülūs ki (8) ḥıyārşenbe balıdur bir piyāle yā inek südi (9) ve yāḥud buĝday kepegi lu'ābı ile ḥall ve şāf (10) êdüp iki mişķāl dühn-i bādām ki şıfatı (11) sudā'-i sevdāvide mufaşşal mezkürdür (12) zemān zemān nīm germ ğargāra êtdireler ve ol (13) maḥallerde ğıdā piliç şuyı ile taḃḃ olunmuş (14) noḥūd-āb nīm küfte ve māş-ı muķaşşer ve ekşi-siz (15) isfināḥ müzevveresi zereḥ fāriside zererik

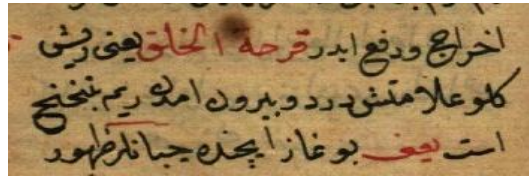
(68a) (1) ve zerenk Dımaşķ ve İşfahānda gül-ĝāfişe (2) ve za'ferān renk dèrler enberbārisdür türkîce (3) kadın tuzluĝı dèrler iki nev'dür berrī (4) ve bostānisi olur şāhtūt ekşi kara (5) tutdur ğüre koroķ ma'adāsı ma'lüm duḥūlü' (6) l- 'alaķ fī'l- ḥalk ya'nî

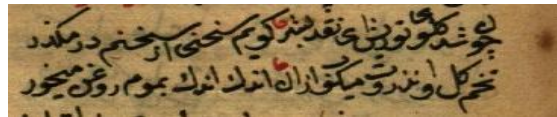
(8)...ya'nī türkīce boğaza sülük girmek (9)'alāmeti şāhibi dā'imā endūhnāk ve maḥzūn (10) olup ağızından ince kan gelmekdür rubā' iyye

(13) ya'nī bunı def'e 'ilāc ḥardal şuyı ile tuzı (14) ḥalt' edüp ğargāra' etmekdür şıfat-ı ğargāra-i mezkūr (15) on mişkāl nīm küfte ḥardalı bir kāse şu ile (68b) (1) nışfi kalınca kaynadup şāf' etdükdən (2) şonra beş mişkāl tuzı ol şu ile ḥalt' edüp (3) nīm germ bir kaç kerre ğargāra' eyleyer sülükleri (4) iḥrāc ve def' eder qarḥatü'l- ḥalk' ya'nī

(6)...ya'nī boğaz içinde çıbanlar zuhūr (7) etse 'alāmeti ziyāde veca' ve naḥnaḥ' etdükçe (8) ya'nī öksürdükçe kan gelmekdür rubā' iyye

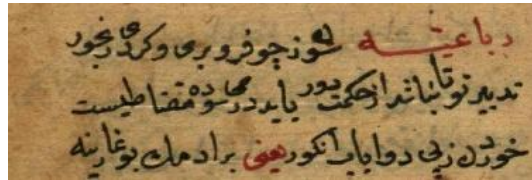
(11) ya'nī mūm-ı rūğandan murād bir yağıdur ki eṭibbā' anı (12) kāfūrī bal mūmı ve gül yağı ile maṭbūḥ bir yağı (13) icād' ederler ṭarīķi' oldur ki bir buçuk direm kāfūrī (14) bal mūmını üç buçuk direm gül yağı ile ki şıfat-ı (15) qarḥatü'l- üznde mezkūrdur ḥall' edüp iki direm

(69a) (1) enzerūt ve bir direm medkūk ve elekden geçmiş (2) gül toḥmı izāfe' edüp ba'dehu bir miqdār ḥurde fitiller' edüp ol fitilleri (3) birer birer tāze yumurṭa şarısı ile ālūde ve her şabāḥ (4) birer ikişer dāne i'māl' edeler ya'nī (5) ekl' edeler ğidā tāze rūfudān yumurṭa şarısı (6) enzerūt zümūğdan bir zamğıdur neşebü'l- 'azīm (7) ve'ş- şevk

fī'l- ḥalk̄ ya' nī bend şuden üstühvān (8) yā ḥār der gulū ya' nī türkice boğaza yā kemik yā (9) diken tırmağ rubā' iyye

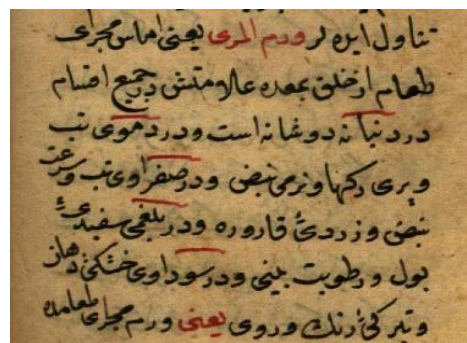

(11)...ya' nī netice-i rubā' ī (12) bir ādemün boğazına kemik yā diken tursa 'inde' (13) t-
ta'ām büyük luğme isti'māl ēde tā ki luğme (14) ol şeyleri aşığa getürür demekdür
bel' u'l- ebr (15) ya' nī {...}ya' nī boğaza igne batsa (69b) (1) rubā' iyye

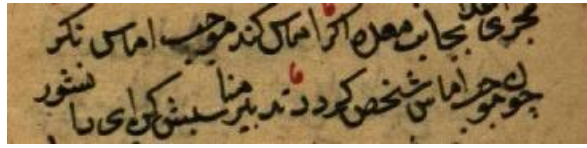

(3) ...ya' nī bir ādemün boğazına (4) igne batsa bir direm mıknāṭisi bir miqdār (5) üzüm
şuyı ile içeler iḥrāc ēder demekdür (6) tarīk-i ihtiyār kerden mıknāṭis ān-est ki mıknāṭisa
(7) 'acemler seng-i āhen-i rubā dērler muḥkem dağğ ve saḥğ (8) olunup elekden
geçdüken şonra tekrār şalābe (9) ēdüp bir kaşuğ şerāb-ı engür ile ḥalt̄ ve şabāḥ (10) 'ale'
r- rīk bilā- cūr' a- nūş ēdeler nīm sā' atden (11) şonra beş mişkāl sināmekkī ve kırmızı
gül ve gül-i (12) benefşe her birinden iki-şer mişkāl ve on 'aded (13) sibistān bu
cümleyi bir piyāle şu ile nışfi (14) kalınca kaynadup şāf eyledükden şonra on (15) beş
mişkāl şīr-ḥışt şīre-i darı ol

(70a) (1) bākī kalan şu ile ḥall ve tekrār şāf ēdüp anı (2) daḥı bilā-tevaḥḥuf ve bilā-
cūr' a-nūş ēdeler ba' dehu (3) ṭabī' at-ı icābet ēdeler ol maḥalde mıknāṭis süre(4) ler ki ol
ignenün etrāfını ihāta ve cezb ētmişlerdür (5) ol etrāf ve cevābını muḥkem aḥz ēdüp bi-
iznih sübhānehu (6) iḥrāc ēder ba' de'l- ḥurūc üzerine kand ve gülāb (7) ve toḥm-ı
reyḥān içüp ağıdiyeden noḥūd-āb (8) tenāvül ēdeler veremü'l- merī ya' nī

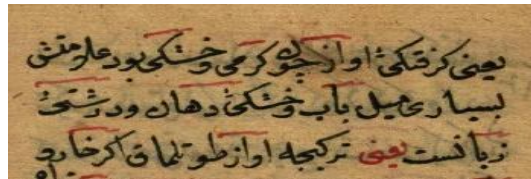

(14)... ya'nī verem mecrā-yı ta'āmda (15) bir şişdür boğazdan ma'deye varınca ve cemī' (70b) (1) aqsāmda derd-i miyān-ı dū-şāne 'arapça ketefeyn (2) türkīce şırtıda olan *iki kürek kemigi ki vardur (3) anā derler ya'nī bu 'illet cemī' aqsāmda iki kürek (4) ortasında bir veca' peydā olur 'alāmeti odur ki (5) demevīde ışıtmā ve tamarlar tulu ve nabz yumşak (6) olur ve safrāvīde yine ışıtmā ve nabz serī' (7) ve qarūre şarı olur balgāmīde bevl beyāz (8) ve burun şulu sevdāvīde ağız kuru (9) ve yüz ve göz tīre-reng olmak ya'nī maḥşūş (10) bir renkde qarār ētmeye anā tīre-reng derler rubā'iyye

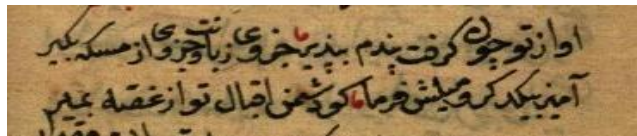

(13) ya'nī netīce-i rubā'ī oldur ki bu 'illet her kaṅgı hıltıdan (14) ḥādīs oldı ise ol hıltı münāsib tedābir-i (15) şā'ibe ile bedenden iḥrāc ēdin demekdür cehu's- şavt

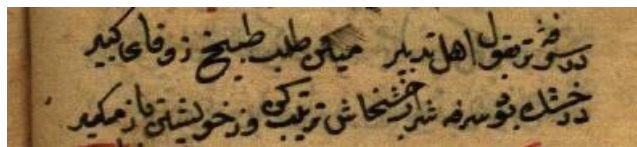
(71a) (1) ya'nī

(3)... ya'nī türkīce āvāz tūtlmak eger ḥār u (4) yābis şeylerden oldı ise 'alāmeti şuya ziyāde meyl (5) ve ağız kuru ve dil iri olmaḳdur rubā'iyye

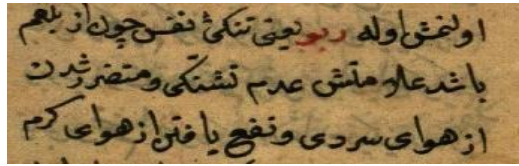
(8) ya'nī bir miḳdār nebāt şekerini ba'de'd- daḳḳ ve' s- saḥḳ bir miḳdār (9) tere yağı ile qarışdırup zemān zemān tenāvül ēdeler (10) kendi mücerrebimizdür bī-şübhe sü'āl ya'nī surfe türkīce (11) öksürük envā'idur rubā'iyye

(14) ya'nī öksürük ki yaş ola def'ine 'ilāc taḃīḥ-i (15) zūfā-yı kebīrdür kuru olur ise şerāb-ı ḥaşḥāş (71b) (1) isti'māl olunmaḳ gerek zūfā iki nev'dür birine (2) raḃb birine

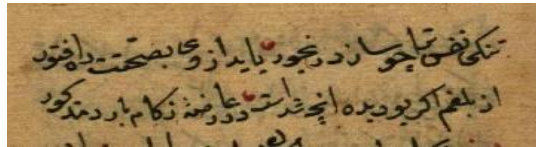
yābis dērler yābis bir otdur yaprağı (3) ħinnā yaprağı gibi cepli ve bostānī olur ziyāde laṭīfī (4) beytū'l- muḳaddes kuhsārında nābit olandur ki aṅa zūfā-yı (5) mıṣrī dērler bu maḥalde murād bu zūfādur birine dağı (6) raṭb dērler ḳoyun yapağısınun vesahı ya' nī kiridür (7) şıfat-ı ṭabīḥ-i zūfā zūfā ve bīḥ -ı [muḥ-ı terāşide] (8) buyān köki nīm küfte evvelā her birinden ikişer direm (9) ve persiyāvşān ve toḥm-ı kerefs ve bādyān kökinün (10) ḳabı ve toḥm-ı encure ki ıdırğan dikenidür ve ferfiyün (11) her birinden birer direm bu cümleyi bir piyāle şu ile (12) nişfi ḳalınca ḳaynadup şāf eyledükden şonra (13) on mişḳāl nebāt-ı mıṣrī izāfesiyle şirīn (14) edüp nīm germ bilā-cür' a-nüş edeler ğidā noḥūd- (15) āb şıfat-ı şerāb-ı ḥaşḥāş toḥm-ı ḥaşḥāş ve

(72a) (1) ḥaşḥāş ḳabı her birinden ikişer bucuḳ mişḳāl bir kāse (2) şu ile nişfi ḳalınca ḳaynadup şāf eyledükden (3) şonra otuz mişḳāl süzülmiş ve kefi alınmış şeker ile (4) ḥalt ve ḳıvāma gelince ṭabḥ ve her gün yedi mişḳālden (5) on mişḳāle varınca nīmgerm nüş edeler ğidā (6) piliç ve muḳaşşer mercimek ve erişte āşı ve tāze ḳişniş (7) ki ḥaşḥāş suyu ekşisi ile ṭabḥ ve ıslāḥ (8) olunmuş ola rebv ya' nī

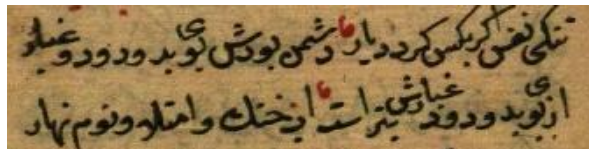

(11) ya' nī fetḥa rā' i muḥmele ve sükün bā' i ve vāv ile (12) rebv 'usrū'n- nefes ve ḏīḳu'n- nefes dēdükleri (13) illetdür balğamdan oldı ise 'alāmeti şu (14) istememek ve dā' imā şovuḳ (15) hevādan mutazarrır ve issi hevādan müntefi' olmaḳ rubā' iyye

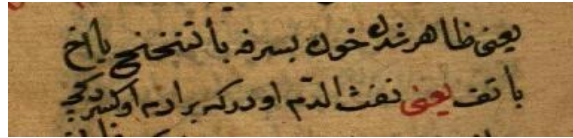
(72b)

(3) ya' nī zükām-ı bāridde olan 'ilāc ve ta'ām ve şerāb (4) ile buṅa dağı 'ilācdur işāret {...(5)...} şerḥe ḥācet yoḳ rubā' iyye

(8) ya‘nī bu ‘ illete mübtelā olan bed rāyihālī şeylerden (9) ve duḥān ve ḡubārdan ziyāde şaķınmaķ gerek (10) ḡuṣūṣā şovuk şu ve imtilā ve gündüz uyumaķ (11) bunların cümlesi muzırrdur şāḡib-i ‘ illet ihmāl eder (12) ise ḡāl müşkil olur demekdür nefṣü‘ d- dem (13) ya‘nī

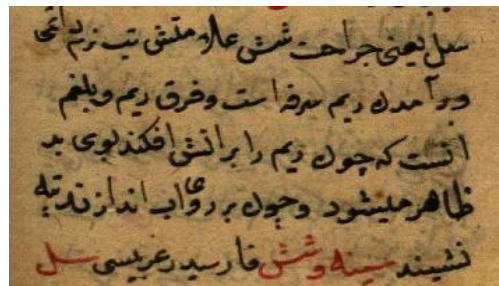

(14) ...ya‘nī nefṣü‘ d- dem odur ki bir ādem öksürdükçe (15) ve yāḡud naḡnaḡ edüp aḡ tūf etdükçe boḡazından

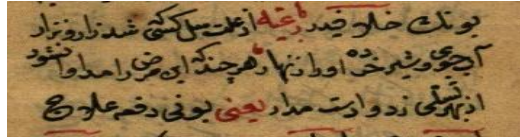
(73a) (1) kan gele odur rubā‘ iyye

(3) ...ya‘nī bu ‘ illete giriftār olanlar (4) aḡdiyeden arpa şuyı ki muḡaddemā zıkr olunmuşdur (5) ve mercimek tenāvül edüp eşribeden şerbet-i encübār (6) ile teḡayyüd etmek gerek şıfat-ı şerbet-i encübār altı (7) mişķāl nīm küp encübārı bir piyāle şu ile nişfi ḡalınca (8) ḡaynadup şāf eyledükden şonḡa otuz mişķāl şeker (9) ile daḡı ḡivāma gelince tekrār ḡaynadalar şerbet-i (10) encübār olur sell ‘ ilāc-ı emrāz sine ü şeş (11) sell ya‘nī cerāḡat

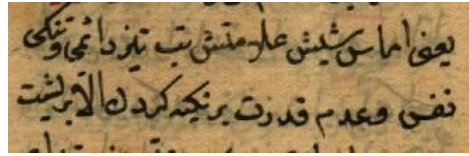

(73b) (1) türkîsi sînede ve 'aşıl bağarsuqlarda çıbanlar (2) zühûr etmekdür bu 'illetün 'alâmeti odur ki meslûl (3) olan âdemi dâ'imâ hîffet üzre ısıtma tutar (4) ve öksürdükçe boğazından iriñ gelür (5) iriñ ile balğam farq olunmak murād olunsa çıkan (6) nesneyi âteşe bir bıraksalar bir yaramaz rāyiha zāhir (7) olur şuya atsalar şuyun dibine gider balğam (8) bunun hilāfidur rubā'iyye

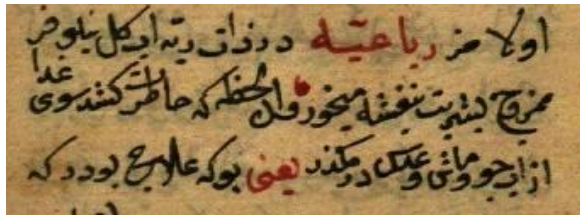

(10)...ya'nî bunu def'e 'ilâc (11) arpa şuyı ve eşek südidür demekdür sell (12) bir yaramaz 'illetdür eger bununla ziyâde tekkayyüd olunup (13) müdāvā olunur ise şifā-yāb olur ihmâl (14) olunur ise gıtdükçe meşne olur nihāyet şāhib-i (15) 'illete tesellî için müdāvādan el çekmeñ 'ilâc

(74a) (1) yetürir degüldür elbette helāk etmek muqarrerdür demek (2) ister hele buña ihtimām lâzımdur zātü'r- riyye (3) ya'nî

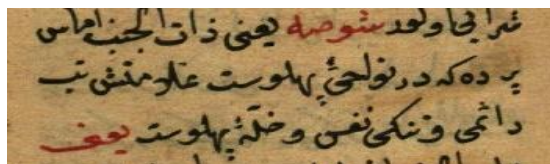

(5) ya'nî bu zātü'r- riyye dedükleri 'illet bağarsaqlarıñ (6) aşlında bir şışidür 'alâmeti dâ'imâ şuden (7) ısıtma ve nefesi dar olup yatmak murād êtdükde (8) şırtı üzerine yatar yemîn ü yesāre yatmağa kâdir (9) olamaz rubā'iyye

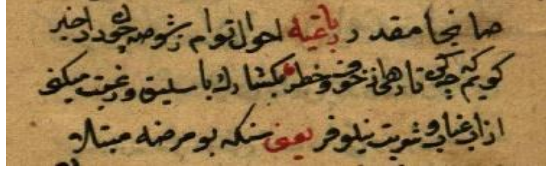

(11) ... ya'nî buña 'ilâc budur ki (12) nîlüfer şerbeti ve benefşe şerbeti ve ağdiyeden arpa (13) şuyı ve mâş-ı muқаşşer ve mercimek tenāvül etmekdür (14) şıfat-ı şerbet-i benefşe altı mişkāl gül-i benefşeyi (15) otuz mişkāl şeker ile şerbet-i encübār gibi tabh

(74b) (1) êdeler ki şıfat-ı nefşüd- demde mezkûrdur benefşe (2) şerābı olur şavşa ya'nî

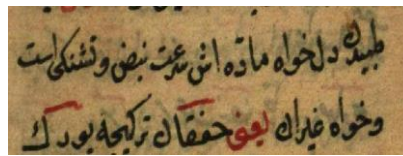

(5) zātü'l- cenb insānuñ şadrı içinde olan (6) perdenüñ şişmesine dërler 'alāmeti dā'imā
(7) ısıtma tutup nefes dar ve eṭrāf-ı sīne (8) şancamağdur rubā'iyye

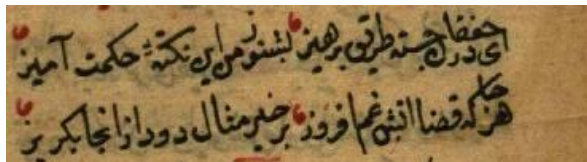

(10) ya'nī senki bu maraža mübtelā (11) olasın saña bir söz deyeyin tā ki ḥavf u
ḥaṭardan (12) ḥalāş olasın evvelā bāselik ṭamarından faşđ (13) étdür şonra şerbet-i
'ünnāb ile şerbet-i nīlūfere (14) rağbet eyle demekdür şıfat-ı şerbet-i nīlūfer der- 'ilāc-ı
(15) ḥunnāk-güzeşt ma'lūm ola ki insānuñ kollarında

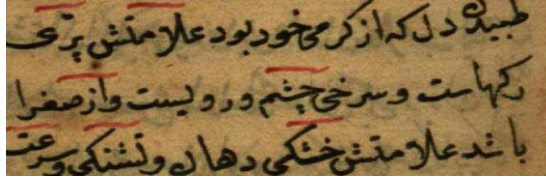
(76a) (1)berī ziyāde olmasından olur yā fāsıd ve müte'affin (2) olmasından olur imdi ol
hılı {.....(3).....}bedenden gāh faşđ ve gāh müshil ve gāh ḥuḳne (4) ile her kaḅırsı ṭab'a
muvāfik ise anıñla 'amel (5) olunur ve ḥalās olunmağa daḅı mecāl vardır (6) şıfat-ı
ḥuḳne ki şavsı ve zātü'r- riyye ve zātü'(7) ş- şadr ez-sūd ü men būd gül-i benefşe ve
nīlūfer şapı (8) ve 'inebü's- şa'leb türkice it üzümüdür ve gül toḅmı (9) her birinden
ikişer mişḳāl 'ünnāb ve sibistān her birinden (10) otuzar 'aded ve beş 'aded ālū-yı
buḅārā ve nīm küp (11) yedi mişḳāl kāçize ki toḅm-ı 'aşfürdur bu cümleyi (12) āb-ı
çuğundur ya'nī çükündür şuyı ile ki bir piyāle ola (13) nısfı ḳalınca ḳaynadup şāf
eyledükden şonra (14) şuda ḥall olunmuş yigirmi mişḳāl şir-ḅışt o daḅı (15) cirminden
tecrīd olunmuş ola cümlesini bir yere ḅalt (76b) (1) ba'dehu beş mişḳāl şıgır yağı izāfe
édüp (2) nīm germ iki nevbet ḥuḳne édeler ḅafaḳān ya'nī (3)

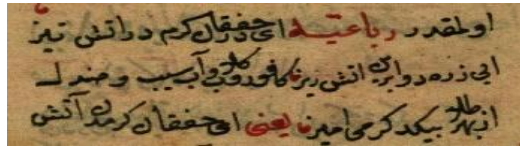
(4)...ya'nī ḅafaḳān türkice yürek (5) oynamasına dërler gāh māddeşi sür'at-i nabz ve (6)
şusuzlık ve gāh ḅayr-ı şey olur rubā'iyye

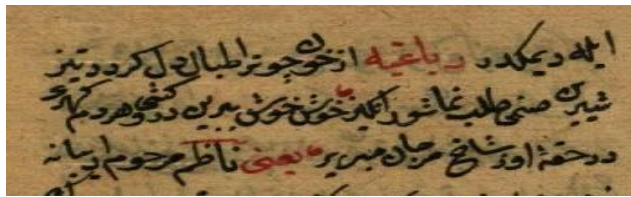
(9) ya'nī çünkü kazā ve kader-i āteş-i ğamm yakmağā şurū' edesen (10) ol āteşden duḥān gibi firār eyle demekdür ḥafaḳānuḥ (11) mādde-i 'azamesi ğammıdır 'alā küll-i ḥall ğamm irāş edecek (12) şeylerden perhīz eyle demekdür hem der 'ilāc-ı ḥafaḳān (13)

(77a) (1) -ī nabz ve zerdī-yi qarūre-est ya'nī ḥafaḳān (2) ḥarāret-i demden oldı ise 'alāmeti ṭamarlar ṭolu (3) ve yüz göz kızıl olmağdur şafrādan oldı ise 'alāmeti (4) ağız kuru ve şusuzluk ve sür'at-i nabz ve qarūre şarı (5) olmağdur rubā'ıyye

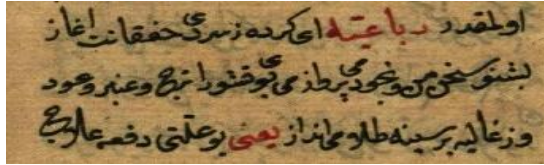
(7) ez...ya'nī ey ḥafaḳān-ı germden āteş-i (8) tizde olan devā yolunda ol āteşin üzerine (9) bir şu saç ya'nī ḥafaḳān bir āteş-i tiz ki bir maraz-ı (10) mu'lemdür bārid şeyler ile anı söyündürmege sa'y et tafşili (11) āti bārid şeyler ile şıfat-ı tılā-i mezkūr nişfet (12) mişḳāl beyāz şandalı iki dānek kāfūr ve on (13) mişḳāl elma şuyı ve beş mişḳāl gülāb ile ḥall (14) edüp ma'de ta'āmdan ḥālī iken bir bezün üzerine (15) vaz' edüp cān evi dedükleri maḥalle gāh bī-gāh tılā (77b) (1) eyle demekdür rubā'ıyye

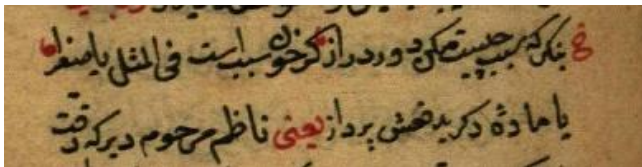
(3)...ya'nī nāzım-ı merḥūm edībāne (4) neşr-i hüner edüp dēr ki çünkü sen bu'illete mübtelā oldun (5) evvelā 'alē'ṭ-ṭarīḳu'l-ḥelāl yā bir bīkr cāriye al ve yāḥūd (6) bir maḥbūbeyi tezevvüc edüp andan sonra ol maḥbūbe-yi (7) dil-sitānı sīneye çek ve anuñ dürcine ya'nī (8) ḥuḳḳasına şāḥ-ı mercān ālet-i tenāsülde kināyetdür (9) ḥuḳḳa rahminden kināyet olduğı gibi güher-feşān ol (10) ya'nī cimā' daḥı bu marazı dāfi' dür demek ister (11) hem der 'ilāc-ı ḥafaḳān çün ez serdī bāşed 'alāmeteş (12) der balğamī

‘adem-i tişnekkī ve asāyiş {...} ez hevā-yı (13) germ ve nermī-yi nabz ve der-sevdāvi muḥkemī ān ya ‘nī (14) ḥafaḳān balgāmdan oldu ise ‘alāmeti şuya meyl (15)  tmey p issi hevādan dinlenmek ya ‘nī ḥazlanmak

(78a) (1) ve nabz yumşak olmak sevdāvide nabz muḥkem (2) olma dur rubā‘iyye

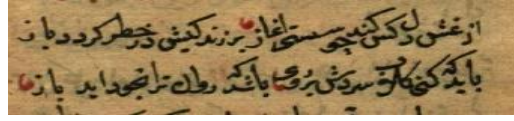

(4)... ya ‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc (5) ekşer zemānda turunc  abı istiřmām  d p ‘ d ve ‘anber (6) ile tebh r ve beyānı āt  g liyyeyi sinesine t l   tmekd r (7) şifat-ı g liye bir miş k l ‘anberi erid p bir miş k l (8) şeker ile bir miş k l miski da   ve sa   ve elekden ge ir p (9) d rt miş k l ḥabbu‘l- b n ki der aşl-ı pesne-i g liye d mekle (10) meş rdur kıy feti fındıga m ş bihd r  abı (11) fundu   abından ten kd r ve t z şikeste olur (12) fustu u‘l- h viye d rler ta‘mı bir miş d r acıdur (13) ey si b y k ve ḥ ř-b y olur net ce-i kel m otuz (14) miş k l ḥabbu‘l- b nı beş miş k l şeker ile ba‘de‘d- da   (15) ḥalt  d p ḥabbu‘l- b nu  d hnini cevz d hni gibi (78b) (1) iḥr c  deler ki şifat-ı ru‘ net ve ḥum da tahr r (2) olunmuşdur şifat-ı r gan-ı n l fer on beş miş k l (3) t ze g l n l feri y z miş k l d hn-i b d m ile bir şişeye (4) vaz‘  d p kır  g n  ft ba  arşu aşa koyalar (5) şifat-ı r gan-ı b d m ‘illet-i dev rda mezk rdur (6) ve y ḥ d yarım avu  kuru g l n l feri bir piy le şu ile (7) nişfi  alınca  aynadup ş f eyled kden şonra nişf (8) piy le r gan-ı b d m iz fe  d p anılla daḥı tekr r şuyı (9) gid p ya ı  alınca  aynadalar laşif r gan olur (10)  aşy ki [ba ş] meş rest ya ‘n  bu  aşy ve  aş her ne (11) ise t rk ce bayılm  ve u unma a d rler rub ‘iyye

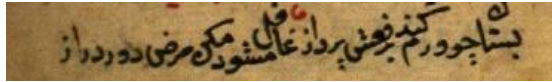

(13)... ya ‘n  n zım-ı merḥ m d r ki di  at (14) ile g r bu ‘illete sebep ned r eger dem ise vey  şafr  ise (15) her birin n bedenden birer keyfiyyet ile iḥr clarına sa‘y

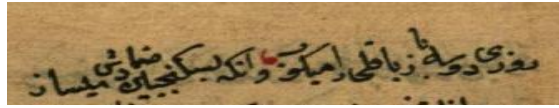
(79a) (1) ile dèmek ister hem der 'ilāc-ı ğaşy rubā'iyye

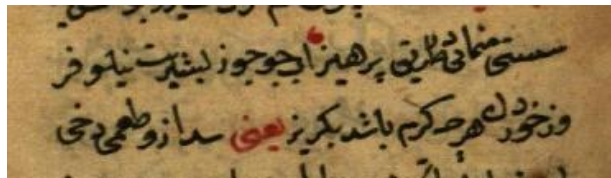
(4) ya'nī šāhib-i 'illet bayıla bayıla geçe gide gāyetle (5) ḥaṭar-ı derā ve bayılmalar içinde cā'iz ki sefer görine (6) imdi evvel yüzine şovuk şovuk gülāb saçalar (7) cā'iz ki cānı gitmiş iken yine kendüye gele dèmekdür (8) veremü'ş- şedī ya'nī āmās-ı {...} 'alāmeteş der- (9) demevī ve safrāvī sūrḥī ve zerdī āmās-est (10) ve der- balgamī ve sevdāvī sefidī ve tīregī ān ya'nī (11) türkice insānuḡ memeleri şişmek demevī ve (12) safrāvī olanlarda 'alāmeti şiş kırmızı ve sarı (13) olmağdur balgamī ve sevdāvī olanlarda şiş beyāz (14) renk ve tīre-reng olmağdur rubā'iyye

(79b)

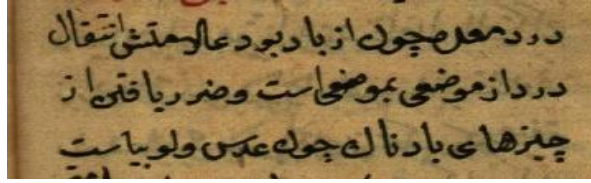

(2) ya'nī nāzım tenbīh édüp dèr ki bu verem zūhūr éde (3) def' iyle ziyāde muḳayyed olunup ğāfil olmamağ gerek (4) zīrā bu marāz dūr-dırāz olmağda 'ālem yoğdur bunu (5) def'e 'ilāc mışr baklasını muḫkem dögüp şıfatı (6) istirḥā-i lehātda taḥrīr olunan sikencübīn ile (7) ba'de'l- ḥalt zımād édüp 'illetün üzerine vaz' (8) ètmekdür kılletü'l-leben ya'nī ki şīr ya'nī süd az olmağdur (9) rubā'iyye

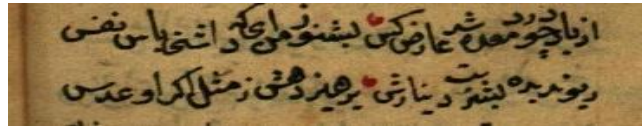

(11)... ya'nī süd az ve ṭa'mı daḥı (12) bī-meze ola evvelā ba'z-ı eṭ'ime ve eşribeden perhīz (13) ve ictināb ètmek şāniyā arpa şuyı ki envā'ı bālāda (14) ve hāmiş-i varakada mübeyyen ve mestürdur her kaḡsı (15) vakte ve ṭab'a münāsib ise iḥtiyār édüp

(80a) (1) ve şifati zātü'ş- şadrda taḥrīr olunan nīlūfer (2) şerbeti ile teḳayyüd olunmaḳdur veca' -ı ma'de ya'nī (3)

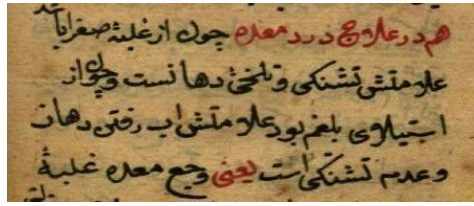

(6) ya'nī ma'de ağrımaḳ eger rīḥden oldı ise 'alāmeti (7) ağrı bir mevzi'den bir mevzi'e intikāl édüp (8) rīḥ mütevellid olacaḳ mercümeḳ ve bögrülceden (9) mutazarrır olmaḳdur rubā' iyye

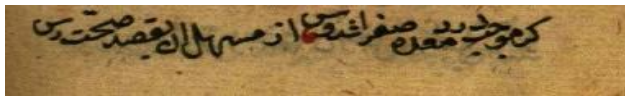

(12) ya'nī bu' illeti def'e 'ilāc rīvend ile şerbet-i dīnārī (13) isti'māl édüp erişte ve mercimeḳden perhīz étmekdür (14) şıfat-ı şerbet-i dīnārī nīm küp toḥm-ı kāsni ve gül-i (15) sürḥ her birinden ikişer mişḳāl ve kāsni kökinüḡ (80b) (1) ḳabı ve lisānū's- şevr ve küşüt ki ükşüt ve şeker-i (2) şāvız-ḥamül dērler türkīce yapraḳsız şarmaşıḳdur (3) her birinden birer mişḳāl bu cümleyi bir piyāle şu ile (4) nısfı ḳalınca ḳaynadup şāf eyledükden şonra (5) otuz mişḳāl şeker izāfe édüp cümleyi kıvāma (6) gelince ṭabḥ ve her şabāḥ on iki mişḳāl şerbet-i (7) gülāb ile memzüc şu ile ḥall ve bir mişḳāl döğülmiş (8) rīvend ya'nī rāvend-i çīni izāfe édüp nīm germ rağbet (9) éderler ve veca' bir miḳdār sākin olmaḡa müteveccih olunca (10) ağdıyeden noḥūd-āb ve ma'cūn-ı kemmūne müdāvemmet (11) olunmaḳ gerek şıfat-ı ma'cūn-ı kemmūn kemmūna rīze daḡı (12) dērler bir miḳdār kemmūnı bir gün bir gece sirke ile (13) ışladup ba'de'l- ihrac gölgede tecvīf ve bir (14) miḳdār ḳavurduḡdan şonra yüz mişḳāl bu kemmūn-ı (15) ma'mülde ve otuz mişḳāl fülful ve zencebīl ve rūḡan-ı

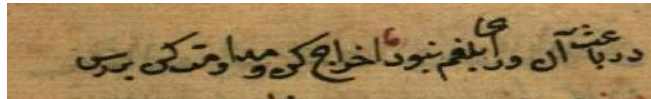
(81a) (1) sezāb ve dühn-i pāpūden türkīce yarpuz yapraḡı (2) yaḡı her birinden kırḳ mişḳāl ve on mişḳāl būre-i (3) ermenī bu cümleyi daḳḳ ve saḡḳ ve elekden geçürdüḡden (4) şonra üç edviye miḳdārı kıvāma gelmiş 'asel ile (5) sār me'ācin gibi ṭabḥ ve lede'l- ḥāce isti'māl (6) éderler miḳdār-ı şerbeti bir mişḳālden iki mişḳāle varınca (7) hem der 'ilāc-ı derd-i ma'de çün ez

(10)...ya'nī veca'-ı ma'de ğalebe-i (11) şafrādan oldı ise 'alāmeti ziyāde şusuzlık (12) ve ağız acı olmaqdır ve eger balgām müstevlī olmasından (13) oldı ise 'alāmeti ağız şulanup şuya (14) çoklık meyl etmemekdür rubā' iyye

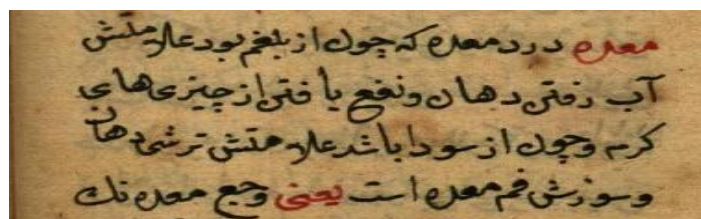

(81b)

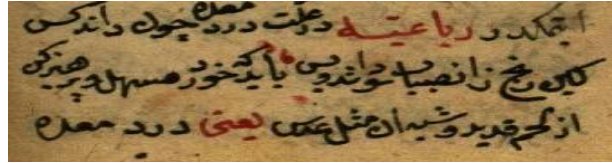

(2) ya'nī mūcib-i derd-i ma'de şafrā ise müşhil-i (3) şafrā ile anı bedenden iħrāc eger balgāmdan oldı ise (4) res dēdükleri şey'e müdāvemet olunmağ gerek res (5) yek-ser engüşt ez ve hūrend ya'nī resden bir parmağ (6) yemek kifāyet eder demekdür beyān-ı res bīş (7) cedvār nev'inden bir hār ve mühlik kökdür ruṭubetden (8) olan emrāza nāfi'dür eczā-yı resden bīş (9) ve zencebīl ve fūlfül ve dār-ı fūlfül ve 'ākırqarhā ve (10) mevīzec ki zebīb-i cebelī-dür ki türkīce tağ (11) üzümü mevīzec fārsīde mevīzekdür eyüsi (12) mışrī olandur ki hām olmaya siyāh renk ola ki (13) anā mevīzec-i ħacerī dağlı dērler bunların her birinden (14) birer mişkāl ve yedi mişkāl nebāt-ı mışrī ve 'inde'l-ba'z (15) bīş bir mişkāl ve zencebīl ve fūlfül her birinden iki-şer

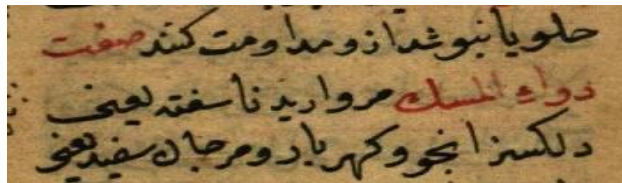
(82a) (1) mişkāl ve nebāt-ı mışrī altı mişkāl bākisi (2) hāli üzredür bu cümleyi dağ ve saħk ve elekden (3) geçürüp sufūf olduğdan sonra her şabāh (4) yek-ser engüşt isti'māl edeler hem der'ilāc derd-i (5) mā'de

(8)...ya'nī vecā'-ı ma'denüñ (9) bir 'alāmeti daḥı odur ki eger balğamdan oldı ise (10) ağız şulanup issi nesnelerden nef' bulmağdur (11) ve eger sevdādan oldı ise 'alāmeti ağız ekşi (12) olup ma'denüñ ağızı yanar şeklinde ḥarāret (13) étmekdür rubā'ıyye

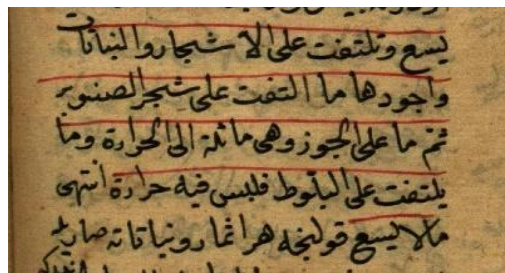

(15)...ya'nī derd-i ma'de (82b) (1) 'illetini çünki bir kimse bile ki bu renc-i sevdā manşab (2) olmasından ya'nī nüzülinden ḥadīş olmışdur (3) gerekdür ki müshilāt isti'māl olunup laḥm ve şīr-i (4) ḳadīd ve nān-ı ḳadīd ve āb-ı ḳadīd ve māş ve (5) 'adesden perhīz oluna ve ba'd-ı ez tenḳıye-i (6) dimāğ ve ta'dīl-i mizāc bi-devā'ı'l-misk

(9)...ya'nī (10) beyāz mercān ve ibrişim-i munḳarış ya'nī mıḳrāşla (11) kırkılmış ibrişim ve zürünbād ve derūnec-i 'aḳrebī (12) her birinden birer mişḳāl ve behmen-i sürḥ ve sefid (13) ve sünbül ve ḳāḳüle ve ḳaranfül ve sāzec-i hindī ki (14) iki nev'dür hindī ve rümī hindisine māmehistān (15) ve mālābijen dەرler cevz-i rümī yaprağına

(83a) (1) yaprağına müşābih yaprağı olur nīlūfer gibi (2) şu içinde nābit olur çiçeği şu üzerine (3) çıkar köki olmaz laḥif ḥōş-būy olur (4) yaprağınuñ bir ḥarafı şarı ve bir ḥarafı yeşile (5) mā'il olur ve uşne ki şeybetü'l-'acūzdur (6) fārsīde devāle ve devālī ve devā'ı'l-misk (7) dەرler türkīsi pelid yosunudur laḥif (8) odur ki beyāz ve ḥōş-būy ola ve fī mā lā-(9) yesa' ve

intihā(13) mā-lā-yesa' kavlince her eṣmār ve nebātāta şarıla (14) ki (15) ḥarārete mā'il ola bellūṭ ağacında olanda (83b) (1) ḥarāret yokdur demiş intihā ḥarāret ve yubūseti (2) mu'tedildür ve cünd-i bīdester ve dār-ı fülful ve zencebīl (3) her birinden nıṣf mişķāl ve daḳḳ olunmuş bir dānek (4) ḥālīş misk ba'de'd- daḳḳ ve's- saḥḳ bu cümleyi (5) ya'nī incü ve mercān ve kehrübā ve ibrişim ve zürünbād (6) ve derūnec-i 'aḳrebī ve behmen-i sūrḥ ve behmen-i sefid (7) ve sūnbül ve ḳāḳüle ve ḳaranfül ve sāzec ve uşne (8) ve cünd-i bīdester ve dār-ı fülful ve zencebīl ve misk (9) bu on yedi 'aded eczāyı iki edviye miḳdārı (10) 'asel ile sā'ir me'ācīn gibi ṭabḥ ve (11) şışede ḥıfz ve lede'l- ḥāce isti'māl (12) édeler miḳdār-ı şerbeti nıṣf mişķālden bir mişķāle (13) varıncadur uşne-i devā'ıl- misk budur şıfat-ı (14) nūş-ı dārū şīrāmula ve şīrāmulac iki-side (15) birdür eṭibbā sūd ile ıṣladup

(84a) (1) bir miḳdār ṭabḥ édeler ki tā ṭabī'atında olan (2) ḳabzı bir miḳdār zā'il ola ya'nī emleci bir gün (3) bir gece şıgır südi ile ıṣladup gölgede (4) tecvīf eyledükden sonra yüz mişķāl emleci (5) toḳuz yüz mişķāl şu ile üçyüz mişķāl ḳalınca (6)ḳaynadup şāf eyledükden sonra iki yüz mişķāl (7) süzülmiş ve köki alınmış ve taḥhīr olunmuş beyāz (8) şekeri seksān 'asel ile ve ba'de'ṭ-ṭabḥ (9) üçyüz mişķāl ḳalan emlec şuyı ile ḳıvāma (10) gelince ḳaynadup ba'dehu elli mişķāl gül-i sūrḥ (11) ve beş mişķāl su'd [küfi] ve üçer mişķāl ḳaranfül (12) ve maşṭakī ve asārūn ve ikişer mişķāl ḳāḳüle-i (13) kebīr ve besbāse ve ḳırfe ve cevz-i bevḵā ve sūnbül (14) ve zerneb ki rıclü'l- cerād demekle meşhūrdur (15) çekirge ayağına müşābih olduğıcün hindiler (84b) (1)merc ve 'acemler serner güstānī dērler bir cüz'dür (2)zerenbād gibi müferriḥ ve muḳavvīdür bu cümleyi ya'nī (3)ma'mül ve ḳıvāma gelen 'aselden ma'adā gül (4)ve su'd ve ḳaranfül ve maşṭakī ve asārūn ve ḳāḳüle (5) ve besbāse ve ḳırfe ve cevz-i bevḵā ve sūnbül ve zerneb (6) bu on bir 'aded eczāyı daḳḳ ve saḥḳ ve elekden (7) geçürüp cümleyi bir yere ḥalt édüp ba'dehu beş (8) mişķāl za'ferān ve nıṣf mişķāl ḥālīş misk (9) bu ikisini bir miḳdār ḳand-ı nebāt ile şalābe édüp (10) ve bir miḳdār gülāb ile ḥall ve bu cümleyi ol 'asel-i (11) ma'mül-i maṭbūḥa ṭarḥ édüp sā'ir me'ācīn (12) gibi ṭabḥ édeler isti'mālī 'ale'r- rīḳdūr ve miḳdār-ı (13) şerbeti bir mişķālden iki mişķāle varıncadur (14) uşne-i nūş-dārū-yı şaḥīḥ budur veremü'l- ma'de

بعضها من معدن عاوميش در رموى

(85a) (1)

تیب و درد و شیرینی دهان است و در زاری
تیب تیز و قوی و تشنگی و همه چیز را بی غیظ
و در بلغمی نرمی اما س و در زاری حکایت آن

(4) ya'nī verem-i ma'de deyu ma'de şişmege dërler (5) demevîde 'alâmeti teb ve ağız acı olmağ şafrāvîde (6) teb tîz ve kuşmağ ve şusuzlık ve bir şey'e rağbet (7) êtmemek balğamîde şiş ve yumşak sevdāvîde (8) şiş katı olmağ rubā'iyye

شیش قوی اولی **رابعه** چون معدن است
خوگرم و ده بخوریم هر اس دره ورم بو خط در
جز تفتنه به مد او مشتاق **یعنی** اگر ورم معدن

(10)...ya'nī eger verem-i ma'de (11) demden ise faşd ile kendiçe ḥavf vërme eger (12) bir ğayrı mādde ise tenkiye-i beden ile müdāvā eyle (13) demekdür cümle emrāza 'ilâcdur bu kay ki kināyet (14) ez-ḥareket-i ma'de-est ya'nī

از حرکت معدن است **یعنی** دفع چیزی بسوی
خارج از طریق فم علاوه متش در صفاوی

(85b)

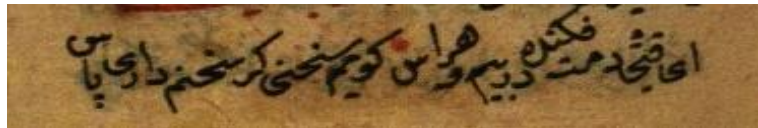
در دغا آنچه دفع شود و در بلغمی سفید و در سردی

(2)...ya'nī kay türkîce kuşmağa dërler (3) ma'denüñ ḥareketinden kināyetdür her nesne ki (4) ma'deden taşra çıka şafrāvîde 'alâmeti (5) çıkan şey sarı balğamîde beyāz sevdāvîde (6) siyāh olmağdur rubā'iyye

سیاه اولمقد **رابعه** در کفی سفید است
چیز بخورید **رابعه** در خط و رنگی براید نبود
بهتر از این می و جلاسن **یعنی** سنگ قی علتند

(8)...ya'nî sen-ki kay 'illetinde (9) şafrâ hiss edesen anı def'e 'ilâc ayva şerâbı (10) ve limûn şerâbı eger ğayr-ı hıltı ise şerâb-ı (11) şerâbı ile habbu'l- asdur şıfat-ı şerâb-ı şerâbı (12) zencebîl ve kâkûle ve kıranfûl ve nîm küp 'üd her birinden (13) birer direm bir kirpâs-pâre içine bağlayup (14) ba'dehu yüz mişkâl ayva şuyı ve elli mişkâl hamr-ı (15) hâliş ya'nî eyü şerâb ile hâlt ve ol kirpâs ile

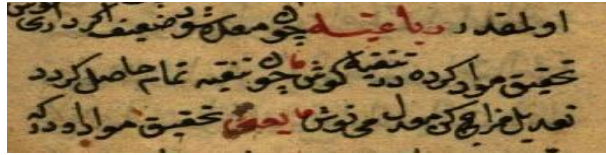
(86a) (1) eczâyı içine vaz' ve nışfı kalınca kaynadup (2) ba'dehu seksan mişkâl pâk şeker ile dağı (3) kıvâma gelince kaynadalar ba'dehu maştakî ve misk-i (4) hâliş ve za'ferân her birinden birer dânek bu üç (5) eczâyı yâ gülâb ve yâ şu ile hâll olmuş ola ol (6) kıvâma gelen ma'mûl-ı hamruñ içine izâfe edüp (7) iki üç 'ulve dağı kaynaya andan sonra âteşden (8) endireler işte şerâb-ı şerâb budur şıfat-ı (9) şerâb-ı bihî yüz mişkâl ayva şuyı-nı elli mişkâl (10) şeker ile kıvâma gelince kaynadalar yâhüd seksan (11) mişkâl şekere yigirmi mişkâl ayva rubbı izâfe edüp (12) kıvâma gelince kaynadalar işte ayva şerâbı budur (13) şıfat-ı rubb-ı bihîbir batman ayva şerâbını ki ayva (14) ayva şuyıdır âteş-i nerm ile dört bölükde bir bölüğü (15) kalınca kaynadalar ayva rubbı olur şıfat-ı şerâb-ı (86b) (1) limûn 'illet-i devârda mezkûrdur şıfat-ı (2) şerâb-ı habbu'l- âs habbu'l- âs fârsîde mürd-(3) dâne ve mürud-dâne türkîde mersîn yemişi-dür (4) yigirmi mişkâl habbu'l- ası bir buçuğ piyâle şu ile (5) nışfı kalınca kaynadup ba'dehu seksan mişkâl (6) şeker izâfe eyledükden sonra tekrâr kıvâma gelince (7) kaynadalar şerâbu'l- as olur ve yâhüd kuru (8) nîm küfte bir miqdâr habbu'l- ası bir batman şu ile (9) nışfı kalınca kaynadup şâf eyledükden sonra (10) nışf batman şeker izâfe edüp tekrâr kıvâma (11) gelince kaynadalar lañif şerbet olur kay'î'd- dem (12) ya'nî ber-âmiden hûnez- ma'de yâ 'uzv-ı diger (13) {...}ya'nî türkîce kıan kıusmak yâ ma'deden (14) yâ ğayrı 'uzuvdan gele rubâ'ıyye

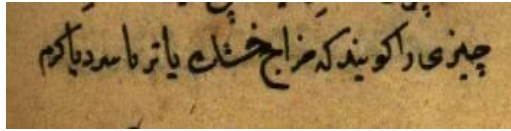
(88a) (1) degüldür şahîh olmaz aç olan âdem ne kıadar (2) inçursa mutazarrır olmaz za'fu'l- ma'de geh (3)

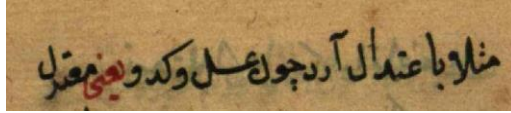
(5) ya'nī ma'de za'if olmak kuvvet-i hāzımanuñ (6) za'findan 'ibāretdür 'alāmeti ekşi ekşi (7) gagirmek ve ta'ām fem-i ma'dede geç hazm (8) olmağdur rubā'iyye

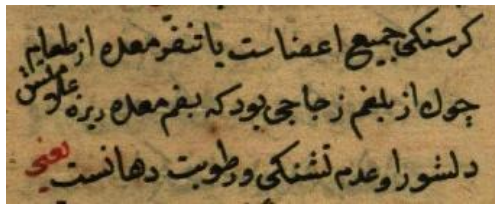
(10)... ya'nī tahkīk-i mevādd odur ki (11) 'illet ne ma'kūle hıltıdan hādiş ve hāşıl oldı (12) anı bilmekdür ba'dehu ol hıltı bedenden tenkıye ile iħrāc (13) eyle çünki tenkıye eyle çünki tenkıye temām hāşıl ola ta'dil-i mizāc (14) étmekiçün mu'tedil şeyler iç demekdür mu'tedil (15)

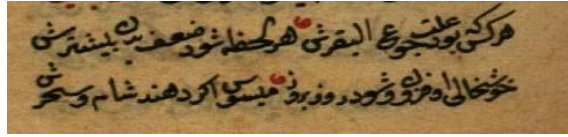
(88b)

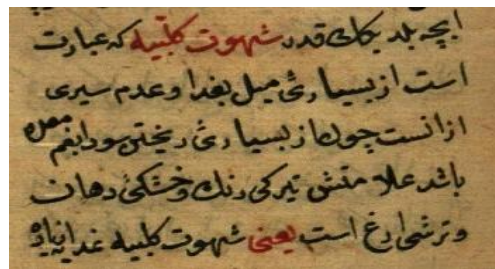
(1)...ya'nī mu'tedil (2) bir nesneye dەرler ki mizāc yā qurı ve yā yaş yā şovuk (3) yā issī bunları i'tidāle getüre bāridi 'asel yābisi (4) kabağ i'tidāle getürdigi gibi cū'ıl- bağar ki kināyet ez (5)

(7)...ya'nī (8) cū'ıl- bağar sığır gibi me'kulātđan ğınā gelmeye bu 'illet (9) cemī' a'zānuñ açlığında kināyettür ve yāhūd (10) ta'āmdan ma'de nefret éde çünki balğam-ı zücāciden (11) ya'nī sırçaya müşābih saht-ı balğamdan hādiş (12) ola ki fem-i ma'deye dökile 'alāmeti gönli dar (13) ola ve şu istemeye ve ağzı şulana rubā'iyye

(89a) (1) ya'nī bu 'illete mübtelā olan ādem ki dā'imā za'if (2) ola anuñ ḥōṣḥāl olması gündən güne şām (3) ve seher meysūs ile olur demekdür şıfat-ı meysūs (4) kırk 'aded gül-i süsen ve nīm kūfte kışt ve nīm kūfte (5) karanfül ve nīm kūfte kaşabu'z-zerire ve nīm kūfte asārūn (6) ve sūnbül ve maştaķī her birinden iki-şer direm ve milḥ-i (7) enderānī ve nīm kūfte seliḥa her birinden üçer direm (8) ve dört direm nīm kūfte 'ūd-i belesān ve nīm direm (9) za'ferān ve iki dānek misk ve bir buçuķ direm yā (10) dūhn-i belesān ve yā zeyt ve dört batman müşelleş-i (11) şer'ī ki şerbet-i yūsufī demekle meşhürdür bu (12) cümleyi bir büyük şişe içine vaz' edüp (13) altı ay temāmına degin tāb-ı āftāba aşı koyalar (14) altı aydan sonra laṭif meysūs olur işte (15) meysūs dedükleri yādigār budur şıfat-ı müşelleş-i (89b) (1) yūsufi otuz üç batman üzüm şiresini āteşe (2) koyup köpügi alınduķdan sonra on batman kalınca (3) kaynadalar ba'dehu yigirmi batman şu izāfe edüp bir iki üç (4) 'ulve daḥı kaynaduķdan sonra āteşden indirüp (5) bārid olmadın bir küpe vaz' ve ağızını bend edeler (6) tā kendi zātından ğulveye başlayınca temām kaynaması (7) kaṭ' olduķdan sonra bir laṭif müşelleş olur iç (8) içebildiğün kadar şehvet-i kelbiyye ki 'ibāret

(12)...ya'nī şehvet-i kelbiyye ğidāya ziyāde (13) meylden 'ibāretdür ve ta'āmdan şib' gelmemek (14) daḥı andandur çünkü fem-i ma'deye sevdā ziyāde dökülme (15) sinden ola 'alāmeti tīre-reng olup ağızı

(91a) (1) 'alāmeti dā'imā ısıtma tutup ve dā'imā ciger (2) ağırmak ve ağırlık ve kuru öksürük ve inçkırık (3) şafrāvide teb tiz ve dil sarı ve kusduķça (4) ekşer şafrā gelmek balğamīde şiş yumşak ve (5) sevdāvide muḥkem olmaķdur rubā'iyye

(8) ya 'nī bu verem-i kebed eger ḥareket-i demden ise faşd olunsa (9) ziyāde nef' müşāhede eder ḥadden ziyāde eger gayrı (10) ḥılt ise anı daḥı eshel-i vechle bedenden ih̄rāc (11) etmek gerek mukayyi'āt ve müşilāt ile ḥımye (12) daḥı şurūṭındandır 'aşaş-ı mufriṭ ya 'nī tişnekkī ki (13) ez- ḥadd-i i 'tidāl

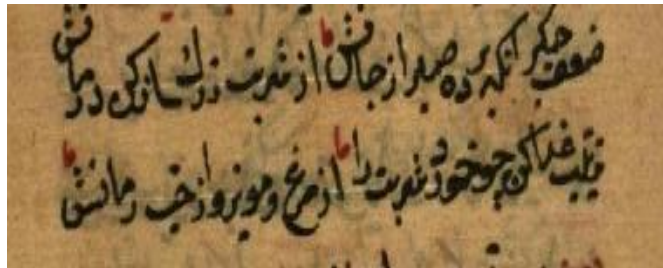
(91b)

(1)... ya 'nī (2) 'aşaş-ı mufriṭ ve tişnekkī ziyāde şuya mā' il (3) olup bir mertebe şü içme ki ḥadd-ı i 'tidālī geçer (4) gider hiç bir vechle sīr-āb ve ziyān ya 'nī (5) şudan kanmağa mecāl olmaz eger bu farṭ-ı 'aşaş (6) ma' de yā cigerde ḥarāret olmadan ise 'alāmeti (7) odur ki şovuk şudan ziyāde rāḥat bula ki (8) şovuk hevādan o kadar bulmaya meşelā şovuk şudan (9) ḥazlanur şovuk hevādan ḥazlandığından ziyāde (10) āh bir şovuk şü olsa dēr āh bir şovuk hevā olsa (11) dēmez ammā ḥarāret ḳalbede olsa bunun ḳıdd-ı (12) kāmilidür imdi ma' lūm oldıki bir 'alīl şovuk (13) şudan ziyāde rāḥat bulsa anuḳ 'illeti (14) ma' lūm olur ki ma' dede yā cigerdedür ḫilāfı (15) daḥı ma' lūm rubā' iyye

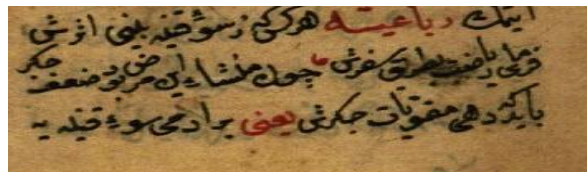
(92a)

(2)... ya 'nī bu 'aşaş-ı mufriṭ şöyle ki (3) ḥarāretten görine teşvīşe düşüp anuḳ 'ilācı (4) yolından ayak çekme ḳābil 'ilācdur tenāvül eylediği (5) ağıdiyeyi ekşer ḳoruk ile isti' māl

eylesün eşribeden (6) mey-ḥōş enār şerbeti içsün demekdür şıfat-ı şerbet-i (7) enār-ı mey-ḥōş bir batman ekşi enār şuyını nısf batman (8) şeker ile kıvāma gelince kaynadup ba‘dehu yigirmi mişkāl (9) rubb-ı enār-ı mey-ḥōş izāfe olunup bir iki ‘ulveden (10) sonra āteşden indireler bir a‘lā şerbet olur (11) şıfat-ı rubb-ı enār seksan mişkāl ekşi enārın (12) şuyını yigirmi mişkāl kalınca kaynadalar a‘lā rubb (13) olur za‘fu‘l- kebed ya‘nī za‘f-ı ciger ‘alāmeteş (14) zerdī-yi rüy ve tıregī-yi reng ve bī-rağbeti ya‘nī (15) za‘f-ı cigeriñ ‘alāmeti yüzi şarı ve tıre-(92b) (1) reng olup ya‘nī laḥza laḥza levni müteğayyir (2) ola ve bir şey’e rağbet etmeye rubā‘iyye

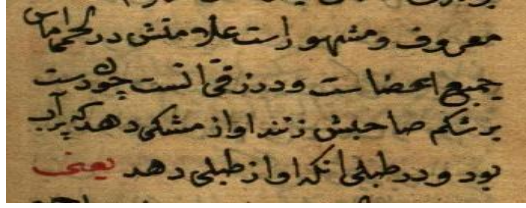

(5) ya‘nī bu ‘illete dermān eşribeden şerbet-i zereñ (6) ağdiyeden tavuk ve kırı üzüm ve enār isti‘māl (7) etmekdür ve‘s- selām sū‘īl- kınye ki muḳaddime-i (8) istiskā der ‘alāmeteş sefidī-yi reng mā‘il (9) bi-zerdī ve āmās-ı dest ü pāy ve kırr kırr şikem-est (10) ya‘nī sū‘īl- kınye istiskā muḳaddimesidür (11) ‘alāmeti odur ki şāhibinüñ rengi şarı-ya mā‘il (12) beyāz olup eli ve ayağı şişmek ve karnı kırr kırr (13) etmek rubā‘iyye

(15)... ya‘nī bir ādemi sū‘i- kınyeye

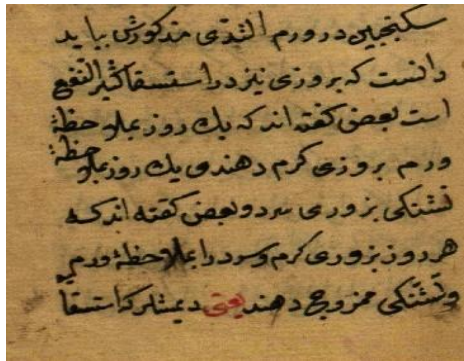
(93a) (1) mübtelā göresen emr eyle ki sefer ile riyāzātı cem‘ (2) etsün ya‘nī hem riyāzāt hem sefer etsün çünkü (3) bu marazın menşe‘i za‘f-ı ciger ola cigere (4) kuvvet verecek muḳavviyāt isti‘māl etsün (5) muḳavviyāt-ı ciger enār ve zereñ ki ‘anberbārisdür (6) türkçe kadın tuzluğu dedükleri ḥabbedür (7) ve kāsni bunlar muḳavvi-yi ciger olan edviye-i bāride (8) dendür edviye-i ḥārreden dārçini ve zencebīl ve (9) bunların emsāli şeylerdür ve‘s- selām istiskā (10)

(13)...ya'nī (14) istiskā-i laḥmīnūn 'alāmeti šāḥibinūn cemī' (15) a'zāsı şışmekdür ve zıkkī odur ki şāḥibinūn (93b) (1) ҡarına el ҡosalar şu ile olu tıamışın (2) gibi āvāz vērūr ve ablinūn 'alāmeti odur ki (3) şāḥibinūn arın abl gibi āvāz vère rubā'ıyye

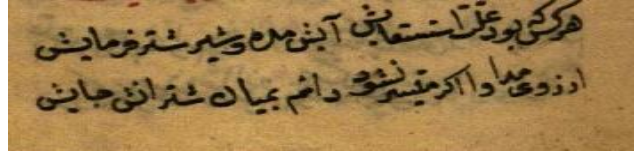
(6) ya'nī müstesķi dermān aleb éder ise rīvend (7) ve sikencübīn münāsibdür ağıdiyeden durrāc ve gögercin (8) palazı ve ziyāde enār yemek daı nāfi'dür şıfat-ı (9) sikencübīn der-verem

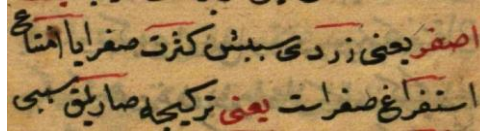
(15) ...ya'nī demişler ki istiskāya

(94a) (1) büzūrī keşīru' n- nef'dür ba'z demişler ki istiskā (2) verem olmak mülāḥazasıyla bir gün issi büzūrī (3) vèreler bir gün şusuzlık mülāḥazasıyla şovuk büzūrī (4) vèreler ba'z demişler ki müstesķiye verem ve tişnekī (5) mülāḥazasıyla issi ve şovuk büzūrī memzūc vèreler (6) şıfat-ı büzūrī-yi germ-i bādyān iki nev'dür biri resmī (7) ve biri rūmī resmī bādyān hindden gelendür rūmī (8) bādyān anīsündür bādyān-ı resmī ve bādyān-ı (9) rūmī ve om-ı kerefs her birinden beşer mişķāl ve bādyān (10) kōki abı ve kerefs kōki abı her birinden iki-şer (11) mişķāl bu cümleyi bir kāse şu ile nışfi alınca (12) aynadup şāf eyledükden şora yetmiş mişķāl (13)

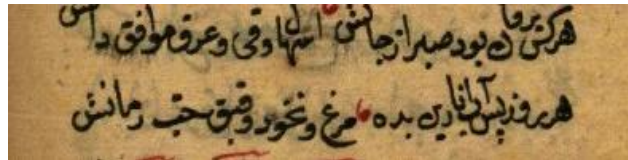
beyāz şekeri ki şāf olmuş ve kıvāma gelmiş ola (14) izāfe édeler ve her şabāh bir kaşuk şerbete yedi (15) kaşuk şerbete yedi kaşuk 'ırq-ı kāsni ile hāll olmuş ola anı içireler (94b) (1) şıfat-ı büzürī- yi serd nīm kūfte kāsni nīm kūfte (2) tohm-ı hıyār ve nīm kūfte tohm-ı bādrenğ ki bādrençbüya (3) ve bāzrenbüya ve turcān ve bakla-i utriciyyedür fārsīde (4) {...}türkīde oğul otudur ve nīm kūfte kavun (5) çekirdegi her birinden beşer mişkāl ve kāsni kökinüñ (6) kabı iki mişkāl ve seksan mişkāl şeker ile büzürī-yi (7) germ gibi tabh ve her şabāh bir kaşuk şerbeti yedi kaşuk (8) bādyān 'ırkı ile hāll édüp içireler eger memzūc (9) içürmek murād olunur ise nīm kaşuk büzürī-yi (10) germden ve nīm kaşuk büzürī-yi serdden üç buçuğ kaşuk (11) 'ırq-ı kāsni ve üç buçuğ kaşuk bādyān 'ırkı ile (12) hāll édüp içireler bu cümleden mu 'tedīldür hem (13) der 'ilāc-ı istiskā rubā' iyye

(95a) (1) ya'nī müstesķī-ye şu yerine deve südi içürmek (2) gerek eger deve südi bulunmaz ise deve olan (3) maħallerde iskān édeler bu daħı 'ilācdur yerekān-ı (4) aşfer ya'nī

(5) ...ya'nī türkīce şarılık sebebi (6) yā şafrā çoğlığı yā şafrā kūsmağ demekdür rubā' iyye

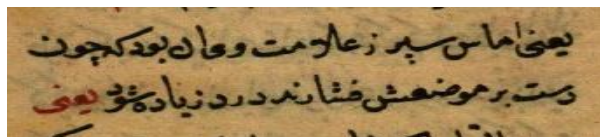

(9) ya'nī bu 'ilāc ishāl ve kay étmek ve derlemek (10) muvāfiğdur her gün enār şuyı içürüp ba' dehu tavuğ (11) ve noħūd-āb müzevvereleri ki cümlesi ekşi ile ta'biye (12) olunmuş ola ve enār daħı bu 'illeti def'e 'ilāc olmağ (13) üzre ittifağ éderler hem der 'ilāc yerekān-ı aşfer rubā' iyye

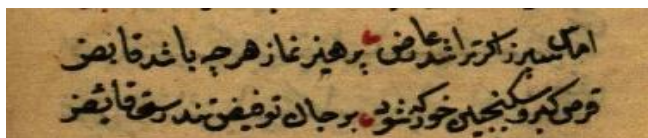

(95b) (1) ya' nī yereḳān-ı aşfere bir 'ilāc daḡı kāsñi şuyı (2) içmekdür eger anuñla daḡı ḡalāş olmaz ise sikencübīn-i (3) dīnārī vēreler muvāfiḳ 'ilācdur şıfat-ı sikencübīn-i dīnārī (4) nīm kūfte zereñ ve nīm kūfte bezrū'- verd her birinden sekizer (5) direm ve nīm kūfte toḡm-ı kāsñi beş direm ve kāsñi kökinüñ (6) ḡabı ve kebere kökinüñ ḡabı ve kerefs kökinüñ ḡabı ve bādyān (7) kökinüñ ḡabı ve bādyān her birinden üçer direm bu cümleyi (8) iki yüz seksan mişḳāl şı ve otuz mişḳāl keskin (9) sirke ile bir gün bir gece ışladup ba' dehu nışfi ḡalınca (10) ḡaynadup şāf eyledükden sonra üçyüz mişḳāl şeker (11) ile daḡı kıvāma gelince ḡaynadalar ba' dehu her şabāḡ bir ḡaşuḳ (12) şerbeti yedi ḡaşuḳ yā 'ırḳ-ı kāsñi ve yā şı ile ḡall ve nūş (13) édeler ḡidā nīm kūfte noḡūd-āb ve pilic ve māş-ı muḡaşşer (14) ve zereñ ekşisi ile ḡabḡ olunmuş ve yā temürhindī (15) ekşisi ile ḡabḡ olunmuş tāze kişniş ve şöyle

(96a) (1) ma'lūm ola ki bu yereḳān-ı aşfer nerm ya' nī yumşaq (2) olur ise sebebi keşret-i sevdādur yāḡūd istifrāḡ (3) ile sevdāyı bedenden iḡrāc müte'azzir ola ol maḡalde (4) 'ilāc bedenden sevdāyı iḡrāc ve bālāda taḡrīr olunduḡı (5) üzre ta'dīl-i mizācdur ve's-selām veremü't-tıḡāl (6) ya' nī

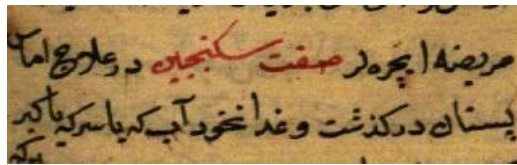
ya' nī (8) veremü't-tıḡāl ki fārsīde āmās-ı süpürzdür türkīce (9) ḡalak şişmege dērler 'alāmeti oldur ki ḡaçan tıḡālın (10) üzerine el ile başalar vec' i ziyāde olur rubā' iyye

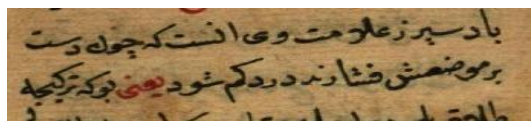
(13) ya' nī bu 'illete mübtelā olan ādem evvelā ḡabīz şeylerden (14) perḡiz étmek gerek şāniyā ḡurş-ı keber ile sikencübīn isti'māl (15) étmek gerek şıfat-ı ḡurş-ı keber keber

türkîce kebere dedükleri (96b) (1) otdur iki nev' olur birinün ħabbesi olur (2) ve birinün daĥı şekli ħıyāra müşābih bir şey' dür hattā (3) ħıyār-ı kıṣā ve ħıyāru'l- keber demekle meşhūrdur eyüsi (4) bostānisi-dür nef'i kökinün ħabındadır imdi (5) beş direm kebere kökinün ħabı ve iki direm zerāvend-i (6) tavīl ki şecere-i rüstem ve aristulūĥiya ve endelüsde (7) masmaħārir ve maskārān dērler yūnān dilinde ħaṭūr-(8) dur lītūs-dur erkek olur ve rengi zerāvend-i müdahrec (9) gibi za'ferān renk olur türkîce ħarġa düvelegi demekle (10) meşhūrdur ve fencengüşt ve muħl-ı siyāh her birinden (11) altışar direm ve fencengüşt dedükleri yaprak ki vardur aña (12) eşlak ve erşed ve sibistān ve sehād ve a'yunı's- serātīn (13) ve sencsbūye ve aġīs ve ħabbu'l- fakd ve tāhire ve (14) ħantaḫilūn ve zū-ħamse-i avrāħ zū-ħamse-i aṣābi' (15) ve fencengüşt ve pencgüşt dedükleri beş parmaġa müşābih

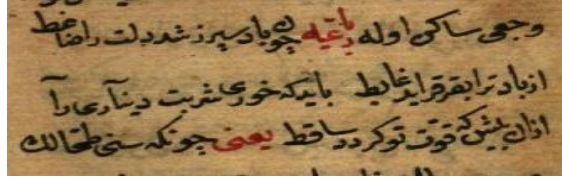
(97a) (1) yaprakdur farsīde fülful-i berrī ve şirāze-i toĥm-ı dil-(2) āṣūb türkīde ayıd ve ayıd toĥmı yapraġı dērler (3) intihā ve muħl-ı siyāh daĥı zümügdan bir cümleyi (4) ya'nī beş direm kebere köki ve iki direm zerāvend-i tavīl (5) ve altışar fencengüşt ve muħl-ı siyāh ba'de'd- daħħ ve's- saĥħ (6) elekden geçürüp otuz direm köhne ħālīş sirke ki dört (7) direm uşak ol sirkenün içinde ħall olmuş ola cümleyi (8) bir yere ħalt ve taĥmīr étdükden sonra ħurşlar édüp (9) her şabāĥ 'aler-rīħ bir mişħāl ħurşı on mişħāl (10) sikencübīn ve yigirmi mişħāl yā 'ırħ-ı kāsni ve yā 'ırħ-ı (11) bādyān ve yāĥūd mā-i ħarāĥ ya'nī pāk şu ile ħall (12) olmuş ola anı daĥı bādyān şuyına izāfe édüp (13) marīza içüreler şıfat-ı sikencübīn der 'ilāc

(15)ekşisi ile taĥĥ olunmuş ola ve ħavī 'ilācdur ammā ki (97b) (1) eṭ-ṭıbbu'l- mülük vefħınca ħaylī teklīfe muĥtācdur (2) Allahu te'ālā 'ināyet eyleye riĥu't- ṭıĥāl ya'nī (3)

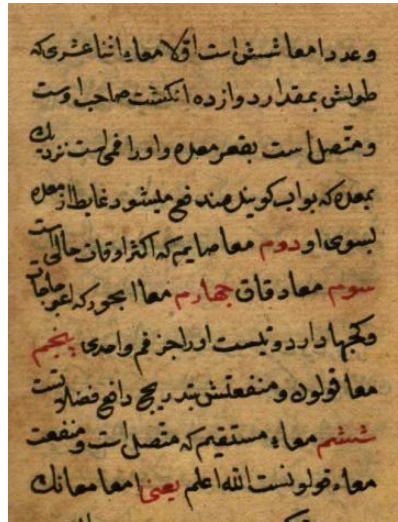

(4) ya'nī buña türkīce (5) ʔalaḡ yeli dērler 'alāmeti odur ki üzerine el ʔoşalar (6) veca'ı sākin ola rubā' iyye

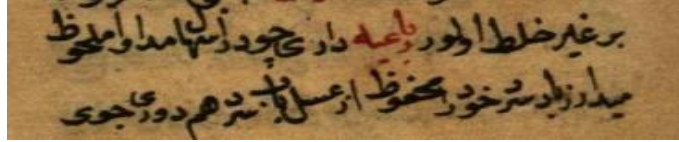
(8) ... ya'nī çünki seni tıḡḡālın (9) rīḡi ya'nī ʔalaḡın yeli şıḡa ve ol yelden ʔazā'-i (10) ḡacet kırr kırr ile gele bunı def'e 'ilāc şerbet-i dīnārī (11) isti'mālīdür ki şıfatı derd-i ma'dede mezkūrdur (12) sāḡıḡ olan ʔuvvetin tekrār yerine gele dēmekdür (13) ekşer zemānda bu 'illet şāḡibi bu şerbet-i dīnārī ile (14) teḡayyüd eylese ziyāde nef'in müşāhede ēder Allah te'ālā a'lem (15) emrāz-ı mi'ā em'ā cem'-i mi'ā {...}

(98a)

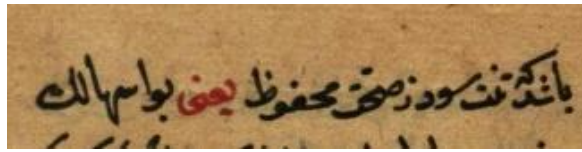

(10) mi'ā-yı ʔulūnest Allāhu -a'lem ya'nī em'ā mi'ānuḡ (11) cem'idür türkīce baḡırsaḡ-
dur ve'adedi altı-dur (12) evveli mi'ā-yı isnā 'aşerīdür ki ḡulı ya'nī uzunlḡı (13)
şāḡibinūḡ parmaḡı ile on iki parmaḡdur ve ma'denūḡ (14) içine ya'nī dibine muttaşıldur
ve ma'deye ʔarīb bir (15) aḡzı vardur aḡa bevḡāb ya'nī ʔapucı dērler ḡayıtı (98b) (1)
ma'deden anuḡ cānibine o def' ēder ikinci (2) baḡırsaḡa sā'im dērler ekşer evḡātda ḡālī
ḡurur (3) üçüncü baḡırsaḡa a'ver dērler bu baḡırsaḡ ḡālībā yā ḡāyetle (4) yaramazdur ve
yā ḡāyetle za'ifdür körlikden ʔaḡ'-ı (5) nazar {...} za'if olmak üzre ḡāmus (6) beyān etmiş
hele her ne ise bu baḡırsaḡ egri bügri (7) bir şey ancak ve zātında egrilik muḡarrer ve

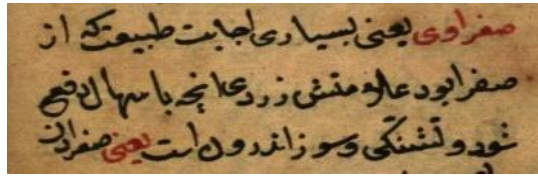
ağzı dağı (8) birdür beşinci-ye kılûn dërler menfa'ati odur ki (10) tedricle def'i fazalât eder altıncı-ya müstekîm (11) dërler muttaşıldur ve kılûn bağırsağınun menfa'ati-dür (12) Allahu- a'lem ve ahkem mutlak ishâl hâh-sebebeş (13) şafrâ bûd ve hâh- hılt ya'nî sebebi gâh şafrâ ve gâh (14) bir gayr-ı hılt olur rubâ' iyye

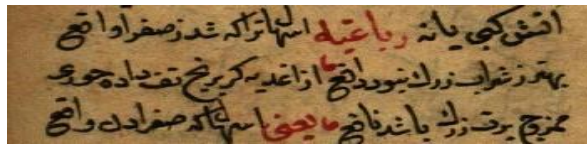
(99a)

(1)...şihhat maḥfûz ya'nî bu ishâliñ (2) def'ine müdāvā mülâhaza edesen evvelâ gerekdür ki (3) şovuk rûzgârdan vücûdını hıfz edesen (4) şâniyâ şovuk şu ile dağı ğusl etmek cā'iz degüldür (5) hâşıl-ı kelâm şovukdan ziyâde ictinâb gerekdür ishâl-i (6) şafrāvî ya'nî

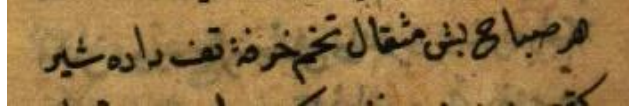

(8).... ya'nî şafrâdan (9) olan ishâliñ 'alâmeti odur ki hem çok çok (10) kazâ'-yı hâcet êde ve hem hâric olan fazalânun (11) rengi şarı ola ve ziyâde şuya meyl êde ve derûnı (12) âteş gibi yana rubâ' iyye

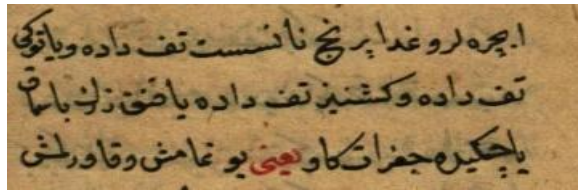
(14)... ya'nî ishâl ki şafrâdan vâki' (15) ola anı def'e 'ilâc şerâb-ı zereñ ve zereñ rubbı ile (99b) (1) kavrulmuş pirinç gibi olmaz demekdür şıfat-ı şerbet-i zereñ (2) ve rubb o der' ilâc za'f-ı ciger güzeşt ishâl-i demevî (3) bu 'illete ishâl-i demevî dërler iki kısma münkasımdur biri (4) kebedî ki anâ {...}kebedî dërler 'alâmeti (5) odur ki ekşer bunun ishâli gecelerde vâki' olur (6) hâdden ziyâde sürer ve biri dağı mia'vidür anâ(7) [zû-

sentār-bāy]mia' vī dērler bağırsaklarda oldu(8)ğičün 'alāmeti bunun ishāli ekşer
gündüzde (9) vāki' olur ve kanı çok sürmez iki-sine dağı 'ilāc (10) her şabāh beş mişkāl
tohm-ı hurfe-i tef dāde şīr

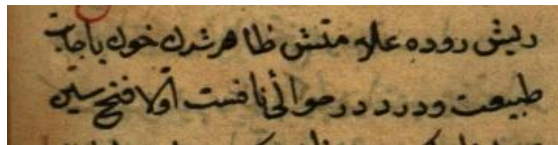

(11) {...}ya' nī şīruğanla bir gece yatup ve muḳaddemā semiz (12) otı tohmını bir
miḳdār āteşde ḳavurup şīruğanla (13) vaż' ēdeler demekdür ve on mişkāl şeker ile şīrīn
(14) olmış şerbet-i şandal ve nīm küfte bir mişkāl encübār (15) ve yā beş mişkāl ḥabbu'
l- as bir miḳdār şu ile ḳaynadup

(100a) (1) şāf ola ol şu ile şerbet-i şandalı ḥall ēdüp (2) içürelere ve gīdā piriñç

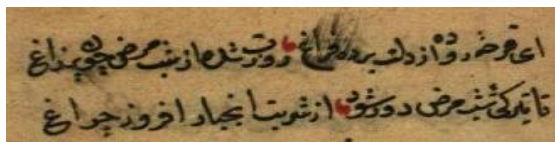

(4) ...cuğrāt-ı gāv ya' nī yunmamış ve ḳavrulmuş (5) piriñç ve yā ḳabı çıkmış ve (6) bir
miḳdār ḳavrulmuş tarı ve bir miḳdār ḳavrulmuş kişniş bunları şurbā ēdüp (7) yā zereñ
rubbi yā summāk yā süzölmüş şıgır yoğurdı (8) ile tenāvül ētdireler tā ishāl ḳaṭ' olunca
(9) bu ṭa'ām ve şerābı isti'māl ētmek gerekdür seḥ ya' nī (10)

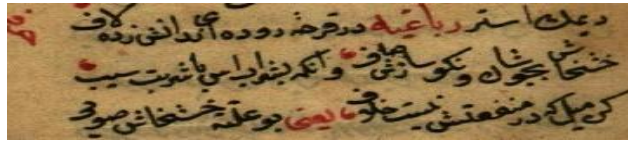

(11) ... evvelā fetḥa-i sīn-i (12) mūhmele şāniyā kesr-i cīm şālīşā sūkūn-ı ḥā-i mūhmele
ile (13) seḥ bağırsaklarda çıban-lar zuhūr ētmesine dērler (14)'alāmeti odur ki 'ind-i
ḳazā'īl- ḥāce ḳan zāhir (15) ola ve göbek eṭrāfında veca' ola rubā'iyeye

(100b)

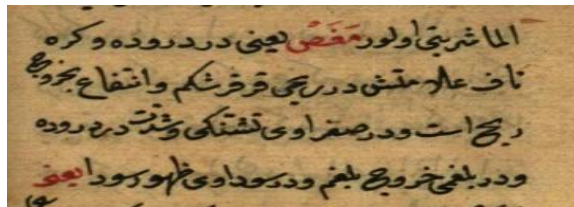

(3) ya'nī bağırsaklarda olan qarhalar ya'nī çıbanlar senün (4) gönliñden ferāğı iletdi ya'nī fariğ-i bāl kıoma (5) zīrā senün gündüzki marāz gēcesinde per-i zāğ gibi (6) ya'nī kuzğun kıanadı gibi siyāh ētdi eger ŗeb-i marāz (7) tīreligi dūr olsun dērsen çerāğı encübār (8) ŗerbetinden yağ ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc ŗerbet-i (9) encübāra mūdāvemet ile hāşılolur dēmekdür hem (10) der 'ilāc-ı seħ ya'nī bu dağı seħ 'illette 'ilācdur (11) dēmek ister rubā'ıyye

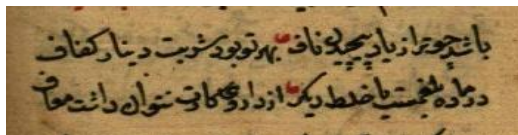

(13) ... ya'nī bu 'illete hāşhāş suyu (14) ile ŗerbet-i as dur yā ŗerbet-i elma dağı kıavī 'ilācdur (15) dēmekdür ŗıfat-ı ŗerbet-i as der-'ilāc-ı [ŗefşü'd-demmm]

(101a) (1) dāneste ŗed kezālık ŗerbet-i encübār ŗıfat-ı ŗerbet-i (2) sīb altmış mişkal tatlı elma ŗuyını otuz (3) mişkal ŗeker ile kıvāma gelince kıaynadalar laţif (4) elma ŗerbeti olur mağāş ya'nī

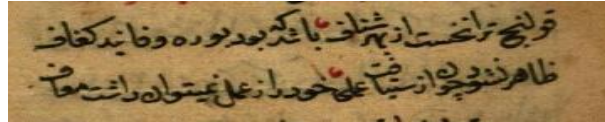

(7) ve der balğamī ħurūc-ı balğam ve der sevdāvī zuhūr-ı sevdā ya'nī (8) mağāş bağırsaklarda bir veca'dur türkīce aña göbek borusı (9) dērler rīhi olanda 'alāmeti kıarnında kırr kırr rīh ħurūcından (10) müntefi' ola ŗāfrāvīde 'alāmeti ŗuya ziyāde meyl (11) ēde ve bağırsaklarda dōrd ŗiddet üzre ola balğamīde (12) ħurūc-ı balğam sevdāvīde ħurūc-ı sevdā rubā'ıyye

(15) ya'nī eger bu 'illet mutlak rīhdan hāşıl oldu ise (101b) (1) buña ŗerbet-i dīnār kıfāyet ēder ŗıfat-ı ŗerbet-i dīnār (2) der nefħa-'ü't-ıhāl güzeŗt eger balğam ve yāhūd bir

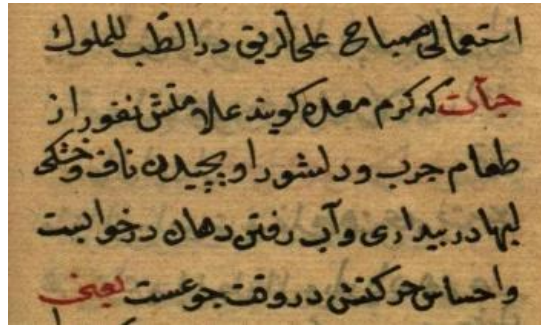
ğayrı (3) hıltıdan hâdiş oldı ise anı def' için (4) mu'aleceden fâriğ olmaya demekdür kulunc ya'nî derd-i (5) rûde ki bā-ķabz-ı tabī'at bûd ya'nî kulunc dedükleri (6) illet bağırsaqlarda ķabz tabī'at ile hâdiş olur (7) bir veca'dur gâhî kemāl-i şiddet ve hiddetinden beyne'l- ketefeyn (8) bir veca' peydā olur ba'zı bun etrāk şırtında olmak (9) mülāhaza eder ba'zı kâfir-i mā-cerā-yı erāzıl gel çıkaralum (10) deyu vâfir aķçaların alurlar ve faķirlerin şırtlarını (11) pāre pāre ederler yine def' olmaz rubā'iyye

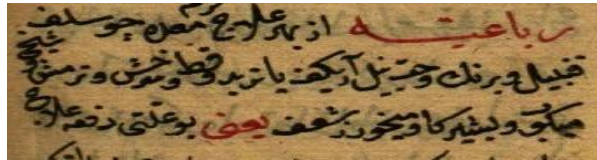
(14) ya'nî bu kuluncı evvelā def'e 'ilāc oldur ki būre-i ermenī (15) ve fānīd ki peynir şekeridür bunlar ile bir kaç kerre şiyāf

(102a) (1) edeler eger bu şāflardan fā'ide müşāhede etmez ise (2) bir buzdan daħı 'ilāc olunur 'ilācdan el (3) çekmesün demekdür zıkr-i 'amelī ki envā'-ı kulunc rā (4) nāfi' bûd beş mişķāl sināmekkī ve bādyān ve toħm-ı kerefs (5) ve şebş ve hulbe her birinden üçer mişķāl ve gül-i benefşe (6) ve gül-i hātmi her birinden ikişer mişķāl ve nīm küfte (7) on mişķāl toħm-ı 'aşfūr ve nīm piyāle çükündür (8) şuyı bu cümleyi bir kāse şu ile nişfi kılınca (9) kaynadup şāf eyledükden sonra on mişķāl (10) hām şeker ve on mişķāl hıyārşenber balı ve yedi (11) direm būre-i ermenī ki şuda muķaddemā hāl olmuş (12) ola ve iki mişķāl rūgan-ı bādām ki şıfat-ı (13) cefāf-ı unufda mezkūrdur izāfe edüp (14) nīm germ hukne edeler ağdiyeden ziyāde yaşlı (15) hurūs eti ile tabh olunmuş şurba tenāvül etdireler (102b) (1) andan nāşī kulunc bir miķdār içilse gerekdür anı (2) istişāle ma'cün-ı hıyārşenber lāzımdur anı (3) isti'māl edeler şıfat-ı ma'cün-ı hıyārşenber kırk (4) mişķāl beyāz türbid nemek-i hindī ve rubb-ı sūs (5) her birinden yedişer mişķāl (6) ve bādyān-ı rümī ve maştaķī her birinden beşer mişķāl (7) bu cümleyi daķķ ve saħķ ve elekden geçürüp (8) yigirmi mişķāl gül-i benefşe beş mişķāl maħmūde-i (9) meşuviyye ile ki şalābe olunmuş ola hāl edüp (10) kırk mişķāl rūgan-ı bādām ile curab ve yüz mişķāl (11) hıyārşenber balı ile sirişte ve yüz mişķāl 'asel (12) zamm olunup bir yere hāl ve bir mertebe imtizāc (13) vèreler ki eczā biri birine gire ol mertebeye (14) geldükden sonra isti'māl olunur miķdār-ı şerbeti (15) beş mişķālden yedi mişķāle varıncadur ve zemān-ı

(103a) (1) isti'mālī şabāh 'ale'r- rıķdūr e't-ıbbu'l- mülük-i (2) hayyāt ...

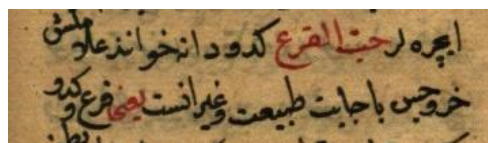

ya'nī (6) ḥayyāt ḥayyenūn cem'idür yılanlar demekdür murād (7) bu maḥalde ma'dede kurdlar tevellüd eder imiş anlardur (8) 'alāmeti odur ki şāhib-i cereb ta'āmdan teneffür (9) éde ve gönli döne ve göbeği bura ve dudakları (10) kuru ola uyanık iken ve uyur iken ağızı (11) şulana ve açlıktan kurdların hareketini hiss éde (12) rubā'iyye

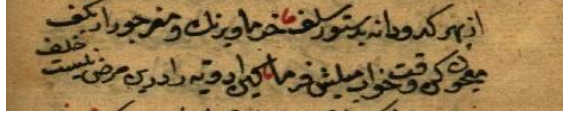

(14)....ya'nī bu 'illeti def'e ilāc (15) bu eczā-yı mezkūreyi şıgır südi ile tenāvül etmekdür (103b) (1) ḳanbīl şāhib-i ḳāmūs ḳanbīl zenbīl vezni üzre (2) remliyye ya'nī ḳumsal yerlerde nābit olur (3) levni kırmızı-dur ḳabızdur kurdları katl (4) ve ihṛac eder büzürdur demiş biring birinc-i (5) kābilī ebrinc ve beranḳ daḫı dەرler levni kırmızı-ya (6) mā'ildür laṭīfi küçügidür ḳātil-i ḥaṣerātdur ḥabb-ı nīl (7) ma'lūm seraḥs her diyārda bir adı var imiş (8) cildārū ve gildār cümān saḡber gidegān yūnānca (9) baṭāris ve eflihūn dەرler erkegi ve dişisi olur (10) te'şirde fark yokdur eyüsi büyük ve siyāh renk (11) olanıdur kırıldıḳda içi fustuḡa benzer bu daḫı (12) ḳātil-i ḥaṣerātdur şīḫ yarpaḡa müşābih yavşan (13) dedükleri otdur demişler şıfat-ı tertīb-i edviye-i (14) mezkūr ḳanbīl ve biring ve seraḥs ve termiş ki mışır (15) baḳlasıdır her birinden birer direm ḥabbu'n-nīl ve şīḫ her birinden

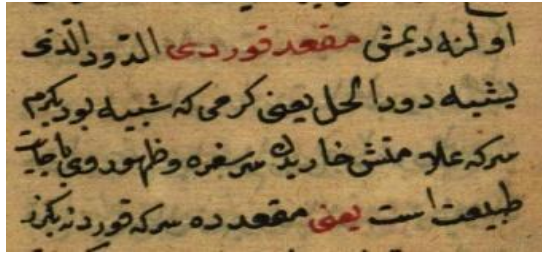
(104a) (1) nişf direm cümleyi daḳḳ ve saḫḳ ve elekden (2) geçürüp bir piyāle şıgır südi ile memzūc nīm germ (3) içüreler ḥabbu'l-ḳar'

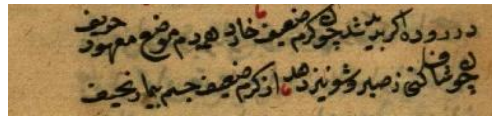
(4)ya 'nī qar' ve kedū (5) türkice kabağdur kabağ habbı demekden murād-ı eṭibbā baṭn-ı (6) insānda olan kurtlar ve soğulcanlar demekdür 'alāmeti (7) kaẓā'-i ḥācette ve gayr-ı vaḳitte anların ḥurūcudur rubā'ıyye

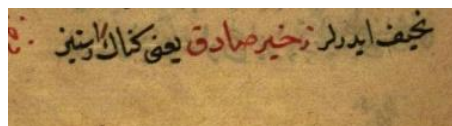
(10) ya 'nī bu mezkūrātı cem' ve isti'māl eyle demekdür şıfat-ı (11) tertīb-i edviye-i mezkūre iki mişkāl biring ve on (12) mişkāl ceviz içi beş mişkāl çekirdeksiz ḥurmā (13) nāzım-ı merḥūm yūsufi rahmetu'l-lāh-ı 'aleyh der ki bir mişkāl (14) türbid daḥı izāfe oluna zīrā üstādımdan böyle istimā' (15) étdüm der bu eczāyı cüdā cüdā daḳḳ ve saḥḳ ve bir yere (104b) (1) cem' ve vaḳt-i ḥābda kifāyet miḳdārı isti'māl (2) oluna demiş maḳ'ad ḳurdu

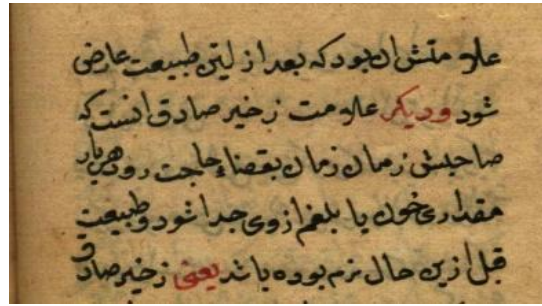
(5)... ya 'nī maḳ'adde sirke ḳurdına benzer (6) ḳurdlar mütevellid olur 'alāmeti odur ki maḳ'adın ağızı (7) gicir ve ḥelāda ḥurūc ve zuhūr éder rubā'ıyye

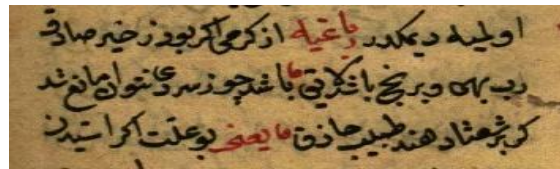
(10) ya 'nī bağırsağda bu maḳ'ule za'if ḳurdlar bed bed ola (11) ḥarīfın mevzi'-i ma'hūdını gicide eger şabr ile kara (12) çörek otını şāf édüp getürse ḥalāş (13) olur demekdür eger def'ine mübāşeret olunmaz ise (14) ol za'if ḳurdlar ḳavī olup ḥarīfi ve zarīfi (15) naḥīf éderler zaḥīr-i şādık ya 'nī {...}

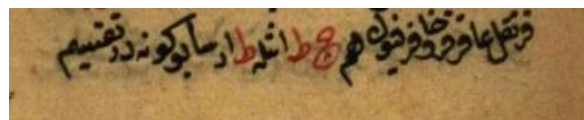
(105a)

(5)...ya'nī zaḥīr-i şādık (6)odur ki ḥadden ziyāde līnet 'ārız ola (7) bir 'alāmeti daḥı odur ki ṭabī'at-ı līnetden sonra (8)'ārız ola ve bir 'alāmeti daḥı odur ki şāḥibi (9) zemān zemān każā-'i ḥācete vara ol maḥalde yā bir (10) miḳdār ḳan yā bir miḳdār balḡam cüdā ola ve ṭabī'at bundan (11) evvel bir miḳdār nerm ola ya'nī yumşak ola ki ḳabz (12) olmaya dēmekdür rubā'iyeye

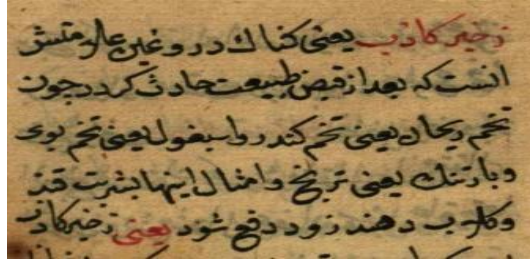

(14) ... ya'nī bu 'illet eger issiden (15) oldı ise 'ilāc ayva rubbı ile ṭabḥ olunmuş (105b) (1) birinc eger şovukdan oldı ise 'ilāc ma'cūn-ı (2) berşa 'şādur şıfat-ı rubb-ı bihī der 'ilāc-ı ḳay'-i (3) taḥrīr{...}şıfat-ı berşa 'şā fūlfül-i beyāz ve bezrū (4) l- benc her birinden yigirmi-şer mişḳāl ve on mişḳāl (5) efyūn ve beş mişḳāl za'ferān ve sūnbül ve 'ākırḳarḫā (6) ve ferfiyūn her birinden birer mişḳāl bu cümleyi daḳḳ (7) ve saḫḳ ve elekden geçürüp yüz altmış mişḳāl 'asel (8) ile sā'ir me'ācīn gibi ṭabḥ edüp her şabāḥ (9) 'ale'r- rīḳ bir dānek isti'māl oluna ziyāde isti'māl (10) olunmaz ḡidā ḳavrulmuş birinc ve ḳavrulmuş kemmūn (11) ve bir nev' berşā'şā daḥı a'dād-ı edviye beyt (12) basīṭ ve bezr ve za'ferān ferencmüşk neşa ḳaranfül entüle{...}ve ferfiyūn ḳarḫā (13) beyāz şamḡ ve saḳız fūlfül ve on üç eczā{...}ma'cūn olur dēmiş ḥükmen (14)basīṭ ve bezr-i benc ve şamḡ ve fūlfül ferencmüşk ve za'ferān neşa saḳız {...} ve nīm (15) ḳaranfül 'ākırḳarḫā ve ferfiyūn

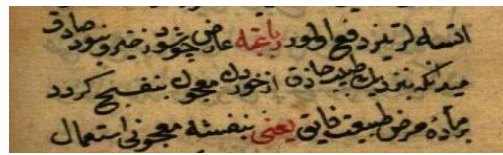

hem {...} {...} takṣīm

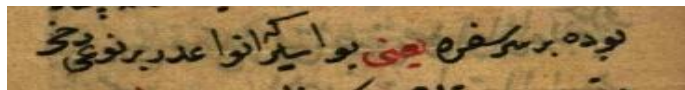
(106a) (1) zaḥīr-i kāzīb ya 'nī

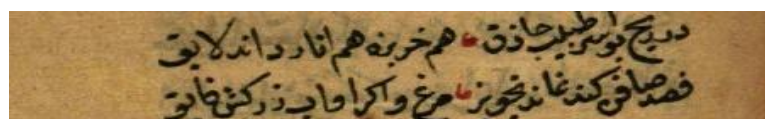
(5)... ya 'nī zaḥīr-i kāzīb (6) odur ki ṭabī'at-ı kabh̄ olduḡdan Őonra ḥādīs ola (7) toḡm-ı reyḥān ve toḡm-ı kendir ve toḡm-ı boy ve turunc ve bunların (8) emṣāli eṣyāyı Őeker Őerbeti ve gūlāb ile ḥalt ve nūṣ (9) ētseler tīz def' olur rubā' iyye

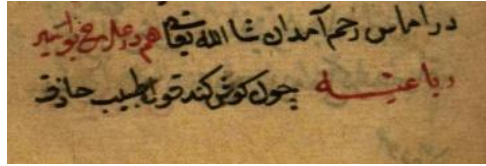
(11)... ya 'nī benefṣe ma' cūnī isti' māl (12) ētmek daḡı bu ' illete ḡavī ' ilācdur demekdür Őıfat-ı ma' cūn-ı (13) benefsec on miṣḡāl gūl-i benefṣe ve beṣ miṣḡāl türbid ve (14) iki miṣḡāl rubb-ı sūs ve bir direm maṭbūḡ maḡmūde ve bādyān (15) ve anīsūn her birinden nīm direm bu cümle daḡḡ ve saḡk (106b) (1) ve elekden geḡdükden Őonra on miṣḡāl 'asel ve yigirmi (2) miṣḡāl Őeker bu ikisini me'an ḡıvāma gelince ḡaynadup (3) eczāyı ba' dehu ilkā ēdüp ma' cūn ēdeler miḡdār-ı (4) Őerbeti üç miṣḡālden-dür Őerbetinün üzerine (5) bir miḡdār ıŐıcaḡ Őu iḡmek gerek ḡıdā māṣ-ı muḡaṣṣer (6) ve eriṣte ve ısfanāḡ bevāsīr bevāsīr ki dāne-i ḡend (7)

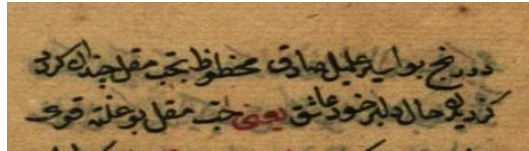
(8) maḡ' adde bir ḡaç sigil zuḡurıdur rubā' iyye

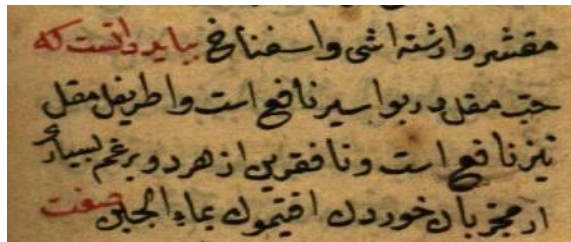
(11) ya'nī ekl-i enār ve ıarpuz ve řāfen ıamarından fařd ve ağdıye (12) den ıavuk ve 'anberbāris ekşisi ile maıbuıh erişte (13) aşı bu 'illeti def'e 'ilācdur dēmekdūr ma'nā-yı řāfen

(107a)

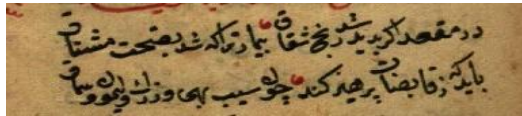
(2)... ya'nī ıabb-ı muıł bu 'illete ıavı (3) 'ilācdur dēmekdūr şıfat-ı ıabb-ı muıł belıle-i kābulı (4) ve helıle-i sıyāh her birinden onar direm ve üç direm sekbinec (5) ve iki direm ıardal bunlar ba'de'd-ı daıı ve's-ı saıı elekden (6) geıdükden şonıra otuz miřkāl āb-ı gendenā ki ve on (7) beř direm muıł-ı azrak iıinde ıall olmiş ola bu cümleyi (8) bir yere getürüp ba'de't-ı taıımır ıabb ve isti'māl edeler (9) miııdār-ı isti'mālı iki diremdür řabāıı 'ale'r-ı rıı (10) isti'māl olunmaı gerek ğıdā tāze ıavuk ve māř-ı (11) muıaşşer ve erişte aşı ve

(14)... bi-mā'-ı l-ı cübün şıfat-ı (15) ııışıl-ı muıł otuz miřkāl muıł ki ııııcaı (107b) (1) řuda ıall olmiş ola řāf eyledükden şonıra seksan (2) miřkāl kıvāma gelmiş 'asele ilıā oluna ba'dehu (3) helıle-i kābulı ıabı ve şarı helıle-i kābulı ıabı (4) ve eftimün her birinden onar miřkāl daıı ve saıı (5) olunup elekden geıdükden şonıra cümleyi bir yere (6) ıaltı ve ba'de't-ı taıımır ıabb ve isti'māl edeler (7) miııdār-ı şerbeti bir miřkālden iki

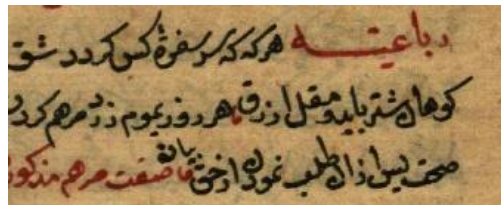
mişkâle varınca (8) keyfiyyet hürden eftimün bi-mā' -i 'l-cübün beş mişkāl (9) eftimūnı bir bez içine koyup yetmiş mişkāl ısıcağ (10) peynir şuyı ile ol kadar ovalar ki cümle mezesi (11) peynir şuyına çıka ba' dehu ol şu ile yigirmi mişkāl (12) şır-hıştı hall ve şāf ve üç kaşuk neccār eriginün (13) şuyını izāfe édüp nīm germ içürel eger bir (14) mişkār kavī olmağ murād olunur ise beş mişkāl (15) sināmekkī kaynadup anı dağı izāfe édeler

(108a) (1) keyfiyyet-i mā'il-cübün bir kâse gök keçinün (2) gözleri dağı gök ola südini ısıdup (3) üç kaşuk keskin sirke ile karışdıralar temām (4) peynir şuyından cüdā ola ki bir sarı şudur fārside (5) ol şuya zerd-āb dērl eger bevāsīr vāsıtasıyla (6) fem-i mağ' adde sigil hādış ola andan nāşī (7) kulunc gibi ve ziyāde veca' 'arız ola ol zemān (8) bāsilik tamarından faşd olunup iki yan (9) başlarında olan umca kemiklerinün üzerine (10) sülük yapışdıralar ve yāhūd ol mağalden (11) hacāmet étdireler eşribeden tohm-ı reyhān ve (12) gülāb ile ezilmiş benefşe şerbeti içürel ve ağdiyeden (13) ziyāde ince kağ' olunmuş erişte ile maṭbūh māş-ı (14) muğaşşer tenāvül étdireler andan sonra gül ve ḥaṭmī (15) ve tohm-ı ḥaṭmī ve nān-ı külāğ ve şebş ki torağ otıdur (108b) (1) ve kuru benefşe ve iklilü'l- melik ve bunların emşāli (2) müyesser olandan cümlesini şu ile kaynadup (3) şāf eyledükden sonra zemān zemān beline degin (4) nīm germ ol şuyun içine oturalar mādde taḥlil (5) olup yā nefḥ temām ḥāşıl ola eger bunlar ile (6) kendi kendinden ol ol sigil şekel çibanlar deşilür ise (7) fe-bi-hā ve illā neşter ile ol çibanları deşdirüp (8) māddeyi iḥrāc édeler ki bir dağı zuhūr étmek mümkün (9) olmaz şıkağ' l- mağ' ad rubā' iyye

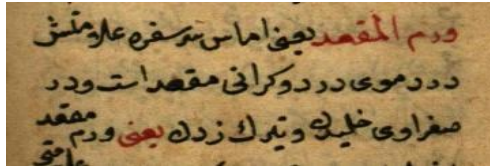

(12) ya 'nī bu marağ şıkağ-ı mağ' ad ki senün marīzindür (13) bedīd ola ve bīmār dağı sahte müştāk ola elma ve ayva (14) ve 'anberbāris ve līmūn ve summāk ve bunların emşāli (15) ekşi kābız şeylerden perhīz ve ictināb étmek gerek

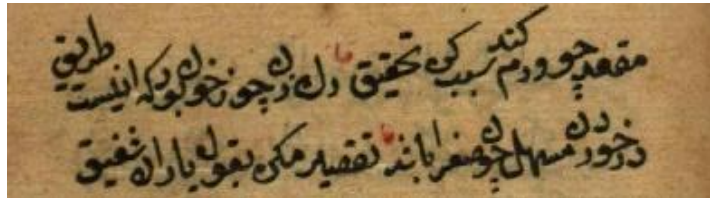
(109a) (1) demekdür beyān-ı merhemi ki şıkağ-ı mağ' ad rā def' kend (2) rubā' iyye

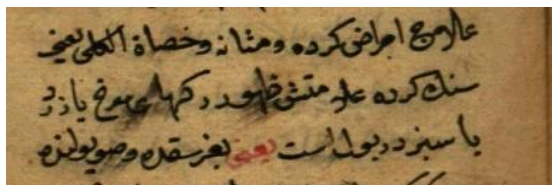
(4)...şifâ-ı merhem-i mezkûre (5) bir buçuk mişkâl şarı bal mûmı ve on beş mişkâl (6) kohân şutur ya'nî deve hörgücünün yağı ki hâll (7) olmuş ola üç mişkâl muql-ı azrak bu dağı hâll olmuş (8) ola ve on mişkâl gendenâ şuyı bu cümleyi bir yere (9) hılt ve şalâbe eyledükden sonra laţif merhem olur (10) veremü'l- mağ'ad ya'nî

(12)... ya'nî verem-i mağ'ad (13) insānuñ mağ'adı şişmege dërler demevîde 'alâmeti (14) mağ'ad âğır âğır acımağ ve şafrāvîde mağ'ad (15) şancamağ ve oğ gibi batmağdur rubā' iyye (109b)

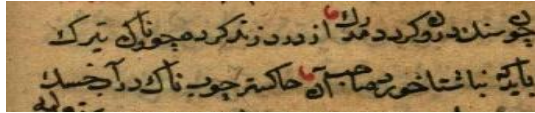

(3) ya'nî ma'nā-yı rubā'î eger kandan oldı ise faşđ (4) şafrādan oldı ise bedenden şafrāyı müshilāt ile (5) ihrāc eyle demekdür şifâ-ı müshil ki ishāl-i şafrā (6) kend üç mişkâl sinameki ve on mişkâl temürhindî (7) ve gül-i benefşe ve gül-i sürh ve nîm küfte toğm-ı kāsni her birinden (8) iki-şer mişkâl ve otuz 'aded sibistān bu cümleyi bir kâse (9) şu ile nişfi kâlinca kaynadup şâf eyledükden sonra (10) yigirmi mişkâl şîr-hışt ki şuda hâll olmuş ola anı (11) dağı izāfe édüp nîm germ nüş édeler gürde (12) 'ilāc-ı emrāz gürde

(14)... ya' nī bağırsağda ve şu yolında (15) ve bögrekde taş olmak 'alāmeti bevl maḥallinde

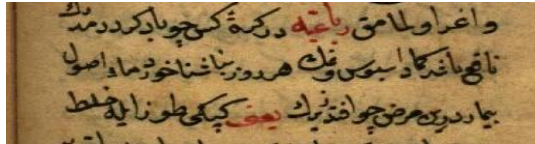
(110a) (1) kırmızı yā sarı yā yeşil kum zuhūr etmek rubā' iyye

(4) ya' nī bāğ çubuğunun gülini marūl şuyı ile isti' māle (5) müdāvemet eylese def' eder demekdür rīḥu'l- kiliyye (6) ya' nī

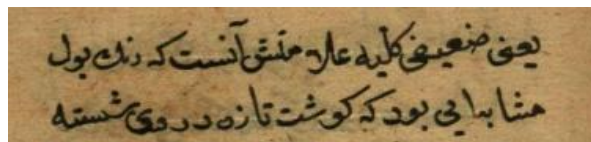

(7)...ya' nī bögrekde yel olmak (8) 'alāmeti veca' bir mevzi' den bir mevzi' e intikāl (9) ve ağır olmak rubā' iyye

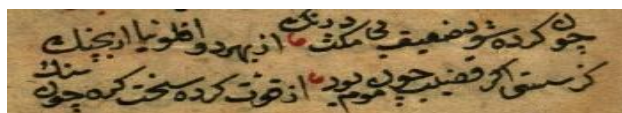

(11)...ya' nī kepegi tuz ile ḥalt (12) édüp üzerine kimād etmek gerek zımād yapışan yaqıya (13) dەرler kimād bu maḳūle kuru yapışmayana dەرler ve her gün (14) 'ale' r- rīk mā-' i uşul isti' māl oluna şıfat-ı (15) mā-' i uşul der fālic güzeşt za' fu'l- kiliyye (110b)

(1) ya' nī za' ifi kiliyye

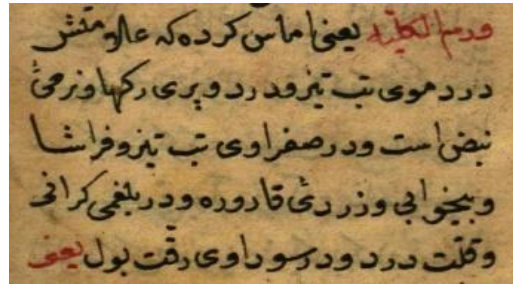

(3) bāşed ya' nī bögrek za' if olmanın 'alāmeti (4) odur ki bevlinḡ rengi tāze eti yıkasalar ol (5) şu nice olur ise bevl daḡı öyle ola rubā' iyye

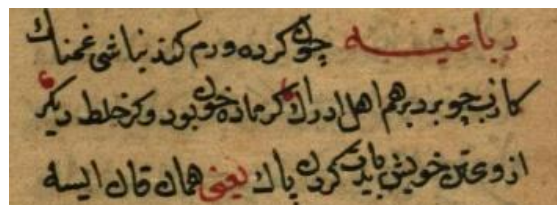

(8) ya'nī gürde bögrekde za'if olsa ma'cün-ı fulūniya (9) kuvvet vērür hattā bir ādemün ālet-i tenāsüli za'if (10) olmak bögrek za'afındandır şöyle ki bögrek kavī ola (11) ālet dahı kavī olur demekdür şıfat-ı ma'cün-ı fulūniya (12) fülful ve bezrū'l- benc her birinden yigirmişer direm ve on direm (13) efyūn ve beş direm za'ferān-ı sünbül ve 'aqrıqrhā ve (14) ferfiyūn her birinden ikişer direm ve bir direm cünd-i bīdester (15) ve zurunbād ve {...}-ı 'akrebī her birinden nişf direm

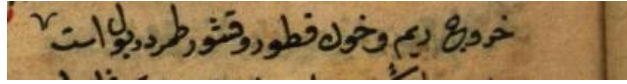
(111a) (1) misk ve delüksiz incü her birinden nişf mişkāl cümleyi (2) daqq ve sahq elekden geçdükden sonra toksan (3) mişkāl 'asel ile ma'cün edeler miqdār-ı şerbeti nişf (4) dānekdür 'alē'r- rīk isti'māl olunur gıdā rūfudān (5) yumurta sarısını zamk-ı 'arābī ile tenāvül etmek gerek (6) veremū'l- kiliyye ya'nī

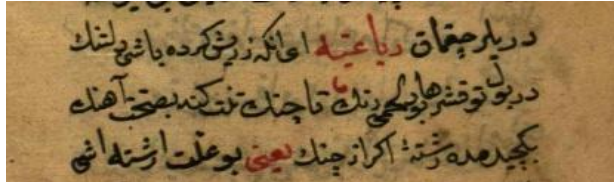
(10)... ya'nī (11) bögrek şişmek demevīde 'alāmeti teb tīz (12) ve ziyāde veca' ve tamarlar tolu ve nabz nerm şafrāvīde (13) teb tīz ve beden çıkışmak ya'nī hālden hāle (14) mütehavvil ve uyku gelmemek ve qarūre (15) sarı olmak balgāmīde bedende ağırlık ve veca' haddēn (111b) (1) ziyāde olmak ve sevdāvīde bevl ince olmak (2) rubā' iyye

(4)... ya'nī hemān qan ise (5) faşd gayr-ı hılt ise anı bilüp bedenden iħrāc etmek (6) gerek demekdür qarhatū'l- kiliyye ya'nī rīş gürde 'alāmeteş (7)

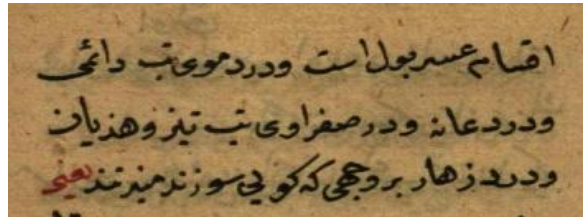

*karhatü'l- kiliyye (8) 'alāmeti iriñ çıkmak ve uyuşmış hibr gibi ğalīz (9) ğalīz kanlar çıkup ve it derisi gibi yufka (10) deriler çıkmak rubā' iyye

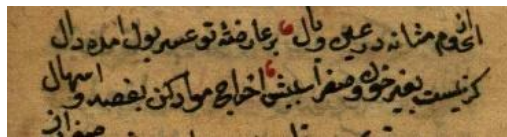

(12)... ya'nī bu 'illet erişte aşı (13) yemekle def' olur demiş bu ise türkçe bel şovukluğu (14) dēdükleri 'illettür çok 'ilāca muhtācdur ve's- selām (15) veremü'l- meşāne ya'nī āmās-ı meşāne 'alāmeteş der cemī'

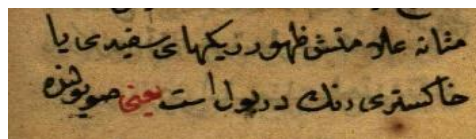
(112a)

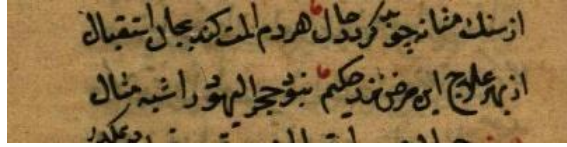
(3)...ya'nī (4) meşāne şişmek cemī' aqsāmda 'usret üzre tebevül (5) demevīde dā'imā ışıtmā ve kāsıkdan aşāğa türkçe (6) ustura tutacak maħalde veca' şafrāvide teb tīz (7) ve şayıklamak ve kāsıkdā bir mertebe ve bir vechile şancmak (8) zuhūr eder ki gūyā ki igne ururlar rubā' iyye

(11) ya'nī bu 'illet sebab-i kan (12) oldı ise faşd ve şafrādan oldı ise müşhil şerbetler ile bedenden ol mevāddı (13) iħrāc etmektür haşşātü'l- meşāne ya'nī seng-i (14)

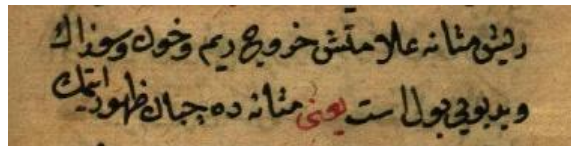

(15)...ya'nī şu yolında (112b) (1) taş olmak 'alāmeti beyāz ve yāhūd kül renginde (2) kumlar zuhūr étmekdür hīn-i tebevülde rubā' iyye

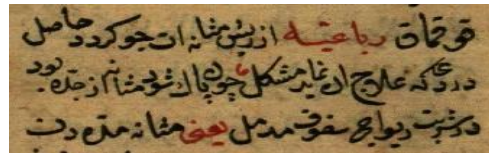

(5) ya'nī hācerü'l- yehūd isti'māli bu 'illeti def' éder demekdür (6) tarīk-i ihtiyār kerden hācerü'l-yehūd {...}ki toḥm-ı ḥaṭmī (7) ve toḥm-ı kerefs ve sünbül her birinden birer mişkāl bunları kaynadup (8) şāf eyledükden sonra nısf mişkāl selm-alū ki (9) türkçe erik püsi dedükleri zamğdur ve yāhūd (10) zamğ-ı 'arabī ki şuda ḥall olmuş ola kifāyet miğdārı (11) beyāz şeker ile tatlı édüp üzerine üç (12) dānek saḥḥ olunmuş hācerü'l-yehūd izāfe (13) nīm germ içürelər gıdā noḥūd-āb hācerü'l- yehūd seng-i (14) yehūdān ve hācerü'z- zeytūn dērlər zeytūna müşābih (15) zeytūn cirminde belki bir miğdār daḥı ziyāde

(113a) (1) bir taşdur gögercin ḥāyesi kadarca olur (2) demişler eyüsi zeytūn denk olanıdur (3) üstinde ḥaṭlar olur birbirine muvāzin şām (4) vilāyetinde olur dērlər uzun ve yaşşı ve degirmi (5) olur luğat-ı 'aşşābīnde seng-i meşāneye müfid (6) olmak üzre taḥrīr olunmuş qarḥatü'l- meşāne ya'nī (7)

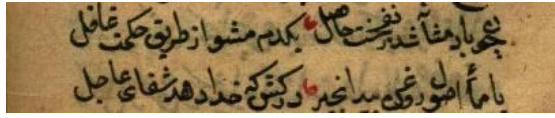
(8)...ya'nī meşānede çıban zuhūr étmek (9) bu daḥı bel şovuklığı maḳülesidür 'alāmeti kan (10) ve iriñ ve bevl yolını yaḳarak gelmek ve bed (11) koḳmak rubā' iyye

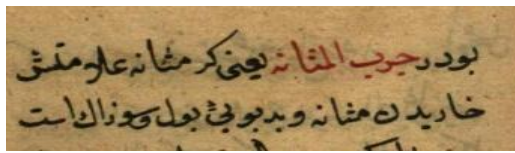
(13)... ya'nī meşāne middeden (14) ya'nī iriñden pāk ola şerbet-i rīvāc ile süfūf-ı (15) müdemmil bitirici süfūf ile müdāvā eyle demekdür (113b) (1) şıfat-ı rīvāc bir batman ḳand-ı sefidī şu ile (2) ḳıvāma gelince kaynadup üzerine üç piyāle (3) āb-ı rīvāc izāfe édelər rubb-ı rīvāc rubb-ı (4) ayva gibi taḥḥ olunur şıfat-ı 'ilāc-ı zeḥīrde (5) zıkr olundu

şifat-ı süfuf-ı müdemmil mağz-ı tohm-ı (6) hıyār ve mağz-ı tohm-ı bādyāniḡ ya' nī oğul otı ve (7) kavun çekirdegi içi her birinden ikişer mişkāl (8) ve gil-i ermenī ve keşirā nişāste ve erik zamḡ (9) ve semiz otunuḡ tohmı ve ṭabāşir-i hindī her birinden (10) nışf mişkāl ve bir mişkāl rāvend-i çinī cümleyi (11) dögüp elekden geçdülden sonra her gün iki (12) mişkālını on mişkāl şerbet-i rīvāc ile ḡall (13) édüp içürelər rīvāc fārsīde rīvās-dur (14) türkçe işhun dēdükleri otdur ba' z buḡa (15) kuzı kulaḡı ve ba' z ayrıḡ ve ba' z lahana dēmiş

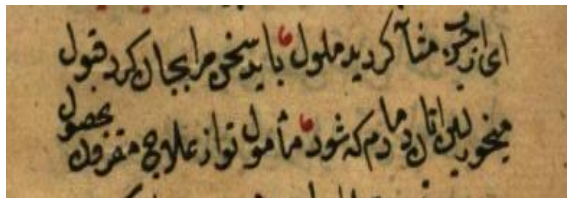
(114a) (1) ḡālib budur ki kuzı kulaḡı dēdükleri ḡāmız (2) varaḡdur şerbeti 'aynī ile enār şerbeti gibidür 'ilāc-ı (3) 'aṭaşda zıkr olundı rīḡu'l- meşāne ya' nī (4) bād-ı meşāne 'alāmetēş derd ve 'usr-ı bevl ve 'adem-i (5) ḡirānī-est ya' nī meşānede yel olmak 'alāmeti (6) veca' -ı meşāne ve ḡüçle tebevül ve aḡrılı olmak rubā' iyye

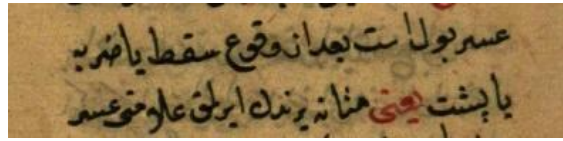
(9) ya' nī ṭarīḡ-i ḡikmet oldur ki mā-'ı uşul ile rūḡan-ı (10) bīd-encir isti' māl oluna şifat-ı mā-'ı uşul der (11) 'ilāc-ı rīḡ-i killiye ḡuzeşt şifat-ı rūḡan-ı bīd-encir (12) bīd-encir 'arabça ḡırva' şirāz dilince kinetü türkçe (13) kene aḡacı mağz-ı bīd-enciri dögüp bir miḡdār şu (14) ile yaḡı yüzine çıkınca ḡaynadalar ba' dehu ol dühni (15) nezāketle şudan iḡrāc edeler rūḡan-ı bīd-encir (114b) (1) budur cerebū'l- meşāne ya' nī

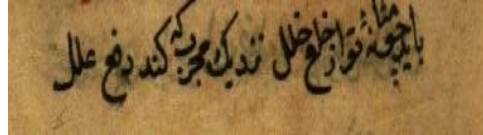
(3) ya' nī meşāne ḡicimek 'alāmeti ḡaşıyup yürimek (4) ve bevl bed-bū olmak ve yaḡarak çıkmaḡ rubā' iyye

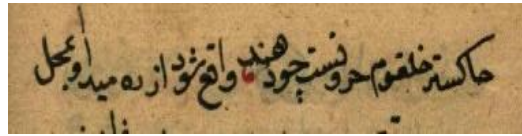
(7) ya' nī bu ' illete mübtelā olan hemişe yaban eşeginiḡ (8) südini içüp yürimek gerek ḡalāş olunca (9) bulunmaz ise bayaḡı eşek südi daḡı kifāyet (10) éder

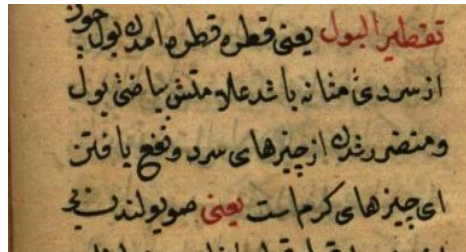
(12) yā...ya' nī meṣāne yerinden ayrılmak 'alāmeti 'usr-ı (13) bevl yā düşdükden sonra vāki' ola ve yāhūd (14) şırtına bir darb-ı şedidden sonra olur rubā' iyye

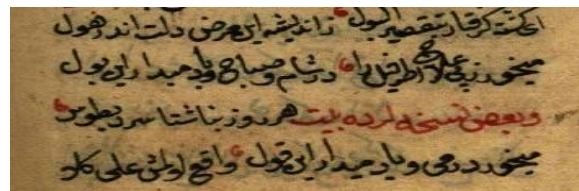
(115a)

(2) ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc hūrūsuñ boğazını (3) yakup kül êtdükden sonra ba'zını üzerine kimād (4) ba'zını ba'z şerbetler ile içürelér demekdür (5) taqṭirü'l- bevl ya' nī kaṭre kaṭre

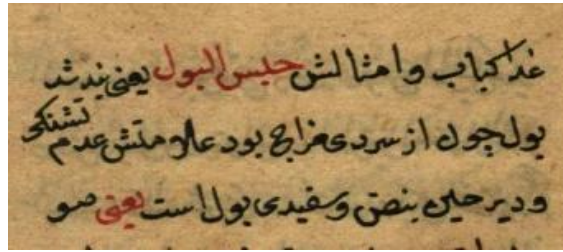

(8)... ya' nī şu yolından bī-(9) ihtiyār bevl kaṭre kaṭre inmek şu yolunuñ (10) şovukluğundan oldu ise 'alāmeti bevlñ rengi (11) beyāz ve şovukdan mutazarrır issiden nef' bulmak rubā' iyye

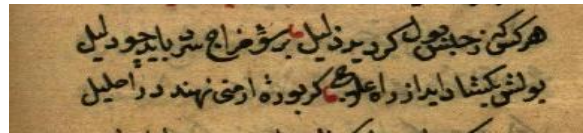

(15)...vāki' olmuş 'alā külli't (115b) (1) taqdīr ya' nī bu 'illeti def'e 'ilāc ıtrifil-i kebīr (2) ve meşrudītūs isti' mālīdür ıtrifil isti' māl olunur (3) ise miqdār-ı şerbeti bir mişkālden iki mişkālê varınca (4) ve meşr isti' māl olunur ise bir direm isti' māl oluna (5) şıfat-ı ıtrifil-i kebīr post-ı helīle-yi kābli ve siyāh (6) helīle ve post-ı belīle ve emle

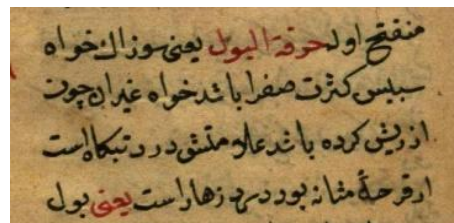
ve fülful ve dār-ı fülful (7) her birinden otuzar direm ve zencebîl ve buzaydân (8) ve besbāse ve şaytarac-ı hindî ve şakākul-i mısrî (9) ve sarı ve gülgünî tūdūrî ki türkçe kuş etmegi (10) ve ıstıbān daḥı dēler ve behme-yi beyāz ve behme-yi sūrḥ (11) ve lisānū'l- 'aşafîr ve toḥm-ı ḥaṣḥāş her birinden (12) onar direm bu cümleyi ba' de' d- daḥḥ ve 's- saḥḥ rûḡan-ı (13) bādām ile ki şıfat-ı ḡulunca mezkûrdur cizb (14) édüp üç edviye miḡdārı 'asel ile ma' cūn (15) édeler miḡdār-ı şerbeti bir mişḡalden iki mişḡale varınca (116a) (1) ḡidā kebāb ve emşāleş ḡabsū'l- bevl ya' nī

(3)... ya' nī şu (4) yolu tūtilmak mizāc şovuklığından oldı ise (5) 'alāmeti şuya çoklık meyl étmemek ve nabz kec kec (6) atup bevl beyāz olmaḡdur rubā' iyye

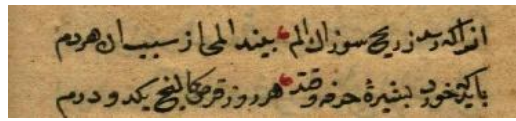

(9) ya' nī buḡa 'ilāc zekerinūḡ iḡine būre-i ermenî (10) şoḡmaḡdur bulunmaz ise nemek-i nisabūrîyi simsim gibi (11) müdevver tirāş édüp anı koyalar yāḡūd iki dānek (12) ḡiltīt ki engūze daḥı dēler türkçe ḡaşnı (13) dēdükleri zamḡdur eşek südi ile ḡall édüp (14) nīm germ iḡüreler ve göbegine varınca nīm germ şu iḡine (15) oturalar ve yāḡūd nīm germ şuyı zemān zemān (116b) (1) zehārına ya' nī 'ānesine ki türkçe ustura tūtilan (2) yerdür ol mevzi 'a ve ḡazıyup ve ḡuşyelerine nuḡul (3) édeler ḡidā nīm kūfte noḡūd ile ḡabḡ olunmuş pilic-i (4) veşîre maḡz-ı kāḡîre ya' nī aşbūr toḡm-ı lü' ābı (5) ile maḡlūt isti' māl édeler her çend ki tebevvl (6) iḡtizā éde ḡā' imā tebevvl édeler ki mesāmmāt-ı bevl (7) münfetih ola ḡurḡatū'l- bevl ya' nī

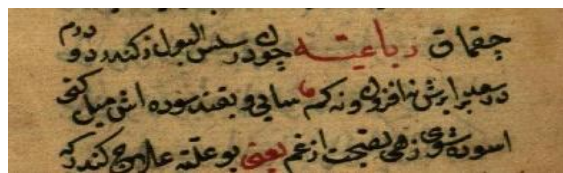

(10)... ya'nī bevl (11) şu yolını yakarak gelmek sebebi gāh keşret-i şafrā (12) ve gāh ğayr-ı şey' olur eger bögrekde çibanlar zühürından (13) oldu ise 'alāmeti tebahgāhda ya'nī boş bögrekde (14) veca' peydā olmağdur eger şu yolında çiban zühürından (15) oldu ise 'alāmeti zehārda ya'nī ustura

(117a) (1) tutacak maħalde veca'dur rubā'iyye

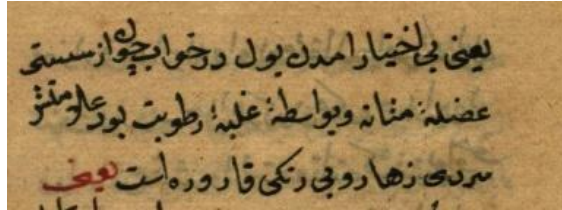

(4) ya'nī bu 'illeti def'e ilāc semiz otunun lü'ābı şeker (5) ile içüp her gün kırş-ı kākneçden bir iki direm tenāvül (6) étmekdür şıfat-ı kırş-ı kākneç it üzümüne müşābih zarf (7) içinde bir ħabbedür a'cām buña ['arūsun der-perde] dërler (8) kākneç ve mağz-ı toħm-ı ħıyār ve mağz-ı bādrenğ ve muķaşşer bādām (9) ve rubb-ı sūs ve nişāste ve zamğ-ı 'arabī ve keşirā ve ħün-ı (10) siyāvşān ki demü'l- aħaveyndür fāriside ħün-ı dü- (11) birāder türkide iki kardaş kani dërler ve kündür-i deryāyī ki (12) şehdāne günlükdür her birinden onar direm ve iki direm (13) toħm-ı kerefs ve bir direm efyün bu cümleyi daķķ ve saħķ (14) olunduğdan sonra āb-ı bādyan ile ħamir édüp (15) kırşlar édeler ve her gün iki direm kırş nīm piyāle (117b) (1) semiz otı lü'ābiyle ve on mişķāl beyāz şeker ile (2) lezzet vërüp ħall eyledükden sonra ħabblar édeler (3) ğidā māş-ı muķaşşer vāreşte ve tāze kişniş bu üçünü (4) lü'āb-ı ħaşĥāş ile ħalt édüp tenāvül édeler (5) selesü'l- bevl ya'nī bī-iħtiyār āmeden bevl çün (6) ez serdī meşāne būd 'alāmeteş 'adem-i tişnekkī ve ħurūc-ı (7) bevl bī-süzāneş-est ya'nī bī-iħtiyār ve lā- yenķati' (8) bevl ħurūc étmek eger bürüdet-i meşāneden oldu ise (9) 'alāmeti şuya meyl étmemek ve bevl yaķa yaķa (10) çıķmak rubā'iyye

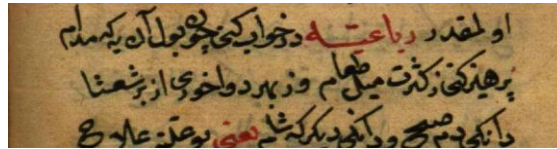

(12)...ya'nī bu 'illete 'ilāc kündür ki (13) günlükdür ve su'd ki topalağdur bu iki-sini berāber saħk (14) 'édüp beyāz şeker ile maħlūtan süfuf 'édüp (15) bir zemān isti'māl 'etmekdür el-bevlü-fi'l- firāş

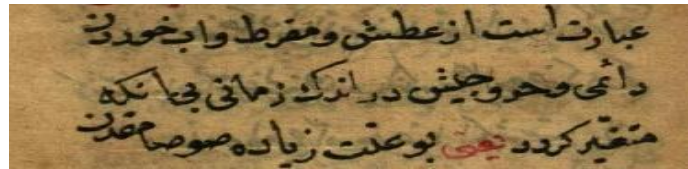
(118a) (1)ya'nī

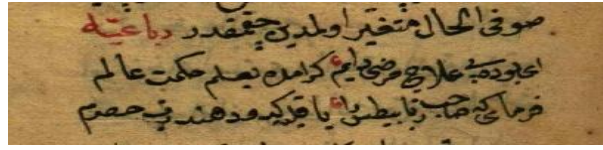
ya'nī (4) döşege işeyenüñ eger gālebe-i ruṭūbet vāsıtasıyla (5) süstī-yi 'āzele-i meşāneden oldı ise 'alāmeti (6) kaşık ve eṭrafı bürüdet üzere olup qarüre bī-reng (7) olmağdur rubā' iyye

(9)... ya'nī bu 'illete 'ilāc (10) ṭa'āmı az tenāvül 'édüp şıfatı 'ilāc-ı zaħırde (11) beyān olunan berşā' şā ma'cūnından şabāh aħşam (12) birez zemān birer dānek isti'māl 'etmekdür ve bir iki (13) üç def'a deve südi içürseler daħı def' olur (14) mücerredür ve merħūm yūsufi bu maħalde bu 'illete bir kavī (15) 'ilāc daħı taħrİR eylemiş meşelā ṭavşan tersini bir kaç (118b) (1) kerre gāh niş direm ve gāh bir direm tenāvül (2) eyleseler nef'i müşāhede olunur demiş ziyā (3) bīṭus bi-kesrū'l- za'ı'l- mu'ceme ve meddü'l- yā' i ve kesrū'l- bā' i (4) bi-noğta taħte ve sükünu'l- yā' i bi-noğtayn taħte ve kesrū' (5) ṭ- ṭā' i ve sükünu's- sīnū'l- muhmeleteyn ziyābīṭus ki (6)

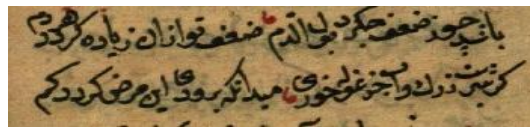

(8)... ya'nī bu 'illet ziyāde şuşamağdan (9) ve dā'imā şu içmekden 'ibāretdür ma'a-zālik içdigi (10) şu fı'l-hāl müteğayyir olmadın çıkmagdur rub' iyye

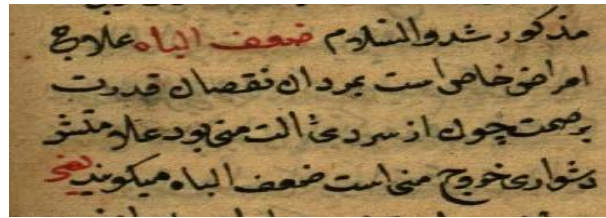

(13) ya'nī bu 'illet sāhibi ekşer zemānda қоруқ rubbı ile (14) қабак қалыesi yemek gerek şıfat-ı rubb-ı hışrım (15) bir miқdār қоруқ şuyını āteş-i nerm ile gālīz olunca

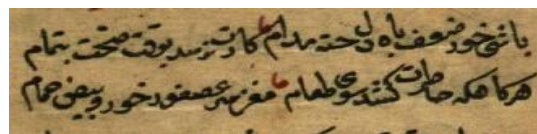
(119a) (1) қaynadalar bevlü d- dem āmeden hūn bi-tarīk-i bevl (2) çün ez za'f-ı ciger bāşed mā'il būden bevl (3) bi-riққat-est ya'nī sidik yolından қan ile (4) maһlūt bevl gelse eger za'f-ı cigerden ise 'alāmeti (5) bevl raқıқ olup gālīz olmaқdur rubā'iyye

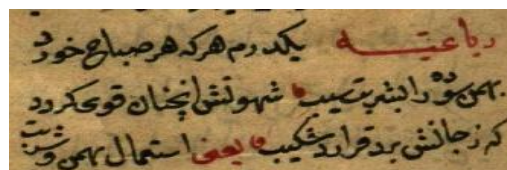
(8) ya'nī bu 'illete 'ilāc āb-ı ҳargüle ile şerbet-i zirik (9) isti'mālidür şıfat-ı şerbet-i zirik der 'ilāc-ı ishāl-i (10)

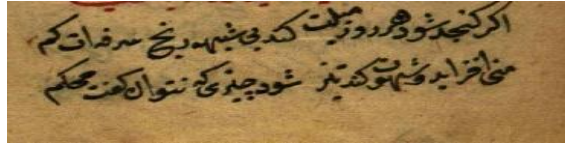
(14) bu beyān-ı ricāle maһşūs olan emrāz (15) 'ilācıdur cümleden za'f-ı bāh ki cimā'a 'adem-i (119b) (1) қudretdür eger ālet menī бүrūdetinden oldı ise (2) 'alāmeti menī zor ile çıқmākdur rubā'iyye

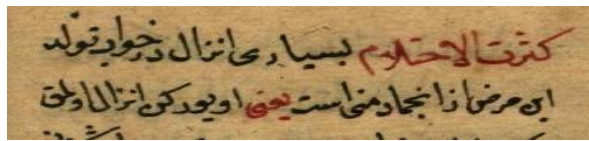
(5) ya'nī bāha қuvvet vėrmeқиçün her gāh ki iştihā ile та'ām (6) tenāvül oluna ekşer zemānda serçe beynisi ile gögercin (7) yumurtası tenāvül olunsa nāfi'dür demekdür hattā (8) yūsufi merhūm fevāyidü'l- ahyār manzūmesinde dєr ki (9) rubā'iyye

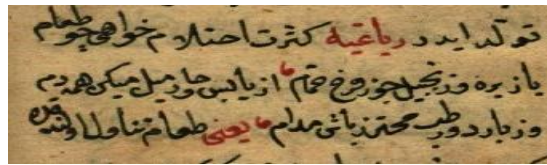
(11)...ya 'nī isti' māl-i behmen ve şerbet-i (12) sīb nāfi' bāh-est ve diger isti' māl-i sīsām daḥı (13) muḳavvī-yi bāhdur ve yine dēr ki rubā' iyye

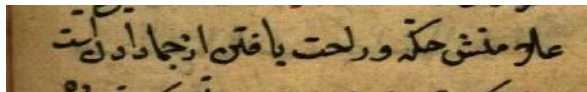
(120a) (1)

(2)... ya 'nī uyurken inzāl olmak (3) türkçe aña düş azma dërler bu 'illet menī tonmaḳdan (4) tevellüd eder rubā' iyye

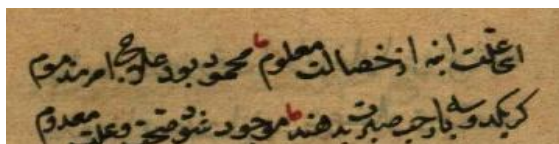

(6)...ya 'nī ṭa'ām tenāvül olunduḳda (7) kemmün ve zencebīl ile ṭabḥ olunmuş gögercin palazı (8) tenāvül olunup hemīşe ḥārr u yābis eṭ'imeye meyl (9) ve bārid ü raṭb olan ağdiyeden perhīz ve ictināb (10) oluna ḥārr u yābis zencebīl ve 'asel ve bārid ü raṭb (11) semiz otı ve emşāl-ān ibne ez 'illet-i şih {...}(12)

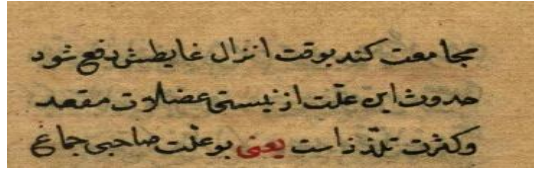

(13) ya 'nī buṅa 'illet-i şih dërler bu bir 'illetdür ki maḳ'adde (14) bir gici ḥādīs olur ba'zı eşyā ile taḥrīḳ (15) olunsa rāḥat bulur ḥikke gibidür rubā' iyye

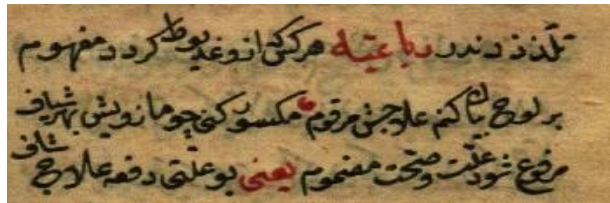
(120b)

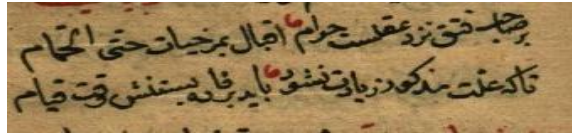
(3) ya' nī bu ' illete giriftār olan şabr ve taḥammül étse daḥı (4) def' olur ve yāḥūd bir iki üç def' a ḥabb-ı şabr tenāvül (5) étse anuñla daḥı def' olur demekdür sıfat-ı ḥabb-ı (6) şabr bir direm şabr-ı suḳuṭrī türbid ve ḥabbu' n-nīl ve anīsūn (7) her birinden nışf direm şaḥm-ı ḥanzal ve nemek-i hindī (8) ve muḳl-ı azrak ve keşirā her birinden nışf dānek (9) bu cümleyi daḳḳ ve saḥḳ ve elekden geçdükdən sonra kıl (10) elekden geçmiş nışf direm ğārikūn izāfesiyle (11) yā āb-ı kerefs ve yā āb-ı bādyān ile taḥmīr édüp ḥabblar (12) édeler ve ekşer zemānda tenāvül édeler ğıdā nīm küfte (13) noḥūd-āb ve piliç ve mās-ı muḳaşşer ve ısfanāḥ ' azyūt (14) feth-i ' ayn-i muhmele ve sükūn-ı zāl-ı mu' ceme ve zamm-ı bā' i ve sükūn-ı (15) vāv ve tā- ' i muhmele ile [' azyūt] ' illeti ki çün şāḥibeş (121a) (1)

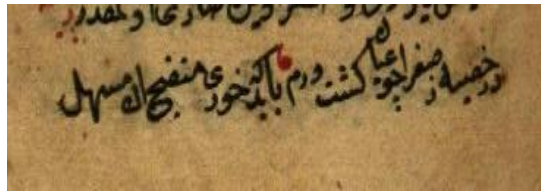
(3)... ya' nī bu ' illet şāḥibi cimā' (4) étse ḥīn-i inzālde dübürinden fażalāt def' éder (5) bu ' illetiñ ḥudūşı maḳ' adıñ süstliginden nāşī (6) dīḳ ya' nī dar olmasından ve ḥīnū' l- inzālde keşret-i (7) telezzüzde dir rubā' iyye

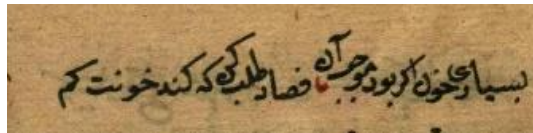
(9)... ya' nī bu ' illeti def' e ' ilāc şāf-ı (10) māsūdur sıfat-ı şāf-ı mezkūr bir māsū ki yeşil renk (11) ola ve deligi daḥı olmaya ya' nī içinde ḳurd olmaya ḥācet (12) miḳdārı aḥz olunup ba' de' d- daḳḳ ve ' s- saḥḳ elekden (13) geçdükdən sonra şerbet-i ḥabbū' l- ās ki mersīndür sıfateş (14) dem-i ' ilāc-k ḳay' -i güzeşt anuñla taḥmīr ve ḥabblar édüp (15) şubḥ ve sām götüreler ğıdā aş-ı summāk fetḳ ki (121b) (1) ki bebād-ı feth meşḥūr-est ya' nī türkçe bu ' illete (2) debe olmaḳ dērler meşḥūr ' illetdür rubā' iyye

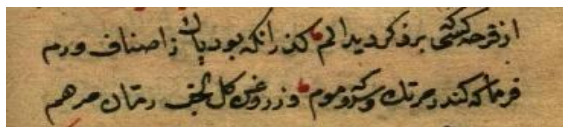
(5) ya'nī şāhib-i 'illet hemīşe marhīyātdan ictināb (6) etmek gerek hattā hammāme daḥī az vara marhī ol nesneye (7) dērler ki 'uzvı harāret ve ruṭūbet ile yumuşada ve (8) gevşede meşelā ışıcağ şu gibi ve 'illet ziyāde (9) olmamak için kasağ bağı dēdükleri nesne ile (10) ol münfatağ olan mevzi 'i kıyām ve hareket ētdükçe (11) bend ēdeler veremü'l- ḥuşye āmās-ı ḥuşye 'alāmeteş (12) der- demevī sürhī-yi āmās-est ve der şafravī zerdī-yi-(13) ān ya'nī ḥuşye şişmek ma'lūmdur demevīde 'alāmeti (14) şiş kırmızı ve şafravīde sarı olmağdur rubā'iyye

(122a) (1)

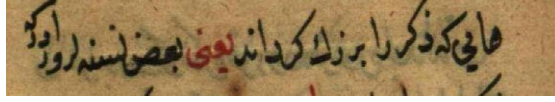

(2) ya'nī bu 'illetün māddesi şafrā ise munzıc ve müşhil-i (3) şafrā şerbetleriyle dūr 'ilacı eger ḥūn ise faşd ētdirmekdür (4) qarḥatü'l- kâzib riş-i zeker ya'nī türkçe ālet-i (5) tenāsülde çıbanlar zāhir olmağdur rubā'iyye

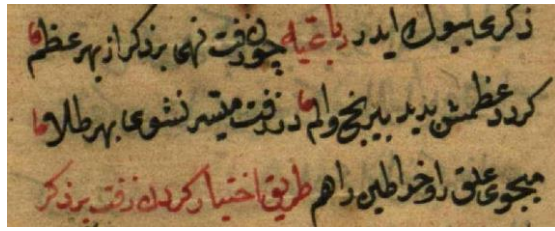

(8) ya'nī bu 'illete 'ilāc beyānı ātī merhemlerdür şıfat-ı merhem-i mezkūr (9) bir buçuk mişkāl kâfūrı bal mūmı-nı şıfat-ı qarḥatü'l- ḥulefāda (10) zıkr olunan rūğan-ı gül ki vardur yedi mişkāl ol rūğan-ı gül (11) ve üç mişkāl sirke bu üçini bir yere getirüp ḥall eyledükden (12) şonra kavrulmuş enār dāneleri ve mertek ki mürdesengdür (13) bu ikisinden dörder mişkāl dağğ ve saḥğ olunduğdan şonra (14) şalābe ēdüp cümlesini bir

yere getirüp laṭif merhem (15) olur ol merhemi 'illetün üzerine zımād edeler ma'nā-yı (122b) (1) ma'nā-yı šalābe baḥrde mezkūrdur mu'azzamat-ı zeker çiz (2)

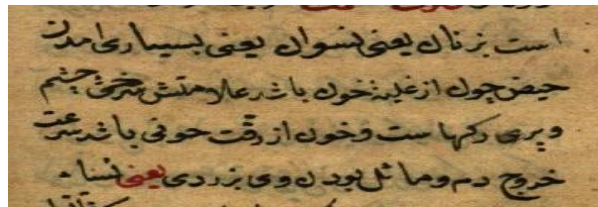

.... ya'nī ba'zı nesnelər odur ki (3) zekeri büyük eder rubā'iyye

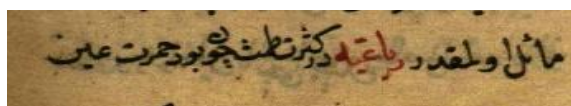

(6) evvelā bir miqdār pāk zifti āteşde kızmış bıçaq ile āheste (7) āheste kesüp bir şu görmüş pāk cedīd bez üzerine (8) zifti vaz' edeler ve ol bez ziyāde gerilmiş ola temām (9) ṭūl ve 'arzı ve 'umkī taḥmīn olunduğdan şonra nīm germ (10) zekere zımād edeler tā şovuyınca tura ba'dehu birini daḥı (11) ḥāşıl-ı kelām her gün on nevbet böyle edeler bir kaç gün (12) müdāvetden şonra zeker 'azīm büyür aşlā rih ve elem (13) daḥı vèrmez cümle eṭibbā ve mücerribīn bunun üzerine müttefiklerdür (14) ve bir tarīki daḥı budur ki 'alaq ki fārisī zalū türkīsi (15) sülükdür ḥarāṭīn balçık içinde ḥāşıl olur uzun

(123a) (1) ve kırmızı yer şoğulcanıdır bu ikisini pāk şu ile (2) ṭāhir edüp gölgede kurudalar ba'dehu ba'de'd- daḥk (3) ve's- saḥk elekden geçürüp şiruğanla ḥalt edüp (4) bir kaç gün şām ve seḥer zekere ṭilā edeler 'acāyib (5) göreler keşretü't-ṭamş 'ilāc-ı emrāzī ki ḥāşī-(6) est be-zenān ya'nī nisvān

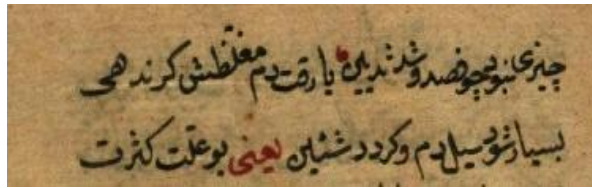

(9).... ya'nī nisā' (10) ṭa'ifesine maḥşūş olan emrāzdan biri keşretü't-ṭamş (11) ya'nī bī-vaḥt zenān ḥayz görmek ki 'inde'l- fiḫā (12) aṇa istiḥāza dèrler ekşer gālebe-i demden

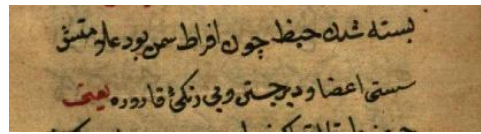

ise ‘alāmeti (13) gözleri kızıl ve tamarları tolu olmak ve yāhūd rikḳat-i (14) demden ise ‘alāmeti ḳan sūr‘atle çıkup levni şarı-ya (15) mā‘il olmakdur rubā‘iyye

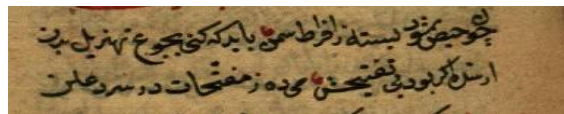
(123b)

(2)... ya‘nī bu ‘illet keşret-i (3) demden ise zenānuḡ gözleri kızıl olur ol zemān (4) memelerini bağlamak gerek ve rakīḳ olan ḳanı muḡallızāt ile (5) taḡlīz etmek gerek ta‘āmdan muḡallızāt şıḡır eti ve herīse (6) ve bunun emsāli ḡalīz ta‘āmlardur ihtibāsu‘-ṭams (7)

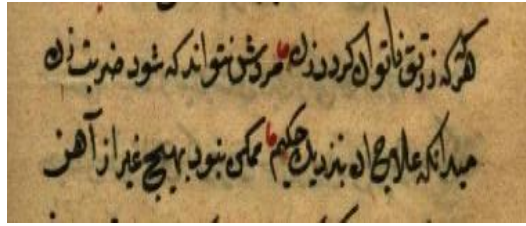

(9) ḡayz tūtilmak eḡer farṭ-ı semenden ya‘nī ziyāde semizlikden (10) oldı ise ‘alāmeti a‘zāsı süst ve nabzı baḡı ve (11) ḳarūre bī-reng olmakdur rubā‘iyye

(14) ya‘nī buḡa sebeb eḡer semizlik ise ta‘āma perhīz edüp (15) ziyāde ta‘ām yemekden ictināb oluna ki ḳillet-i ekl mūcib-i

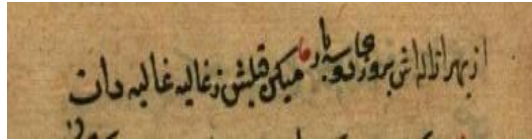
(124a) (1) hüzāldür erbāb-ı riyāzat semiz olmazlar ḡani meşhūrdur ki (2) cān boḡazdan girer dēler süddeden ise tefṭīḡ-i (3) südde için müfettiḡāt tenāvül oluna müfettiḡ açıcı demekdür (4) kerefs ve kāsni ve bādyān müfettiḡātandur denef (5) ya‘nī perde ki berdehn-i ferc ḡādiş kereded māni‘-i cima‘ (6) şod ya‘nī türkçe ısshılık dedükleri ‘illetdür ferciḡ (7) etrāfında ḡādiş olup cimā‘a māni‘ olur rubā‘iyye

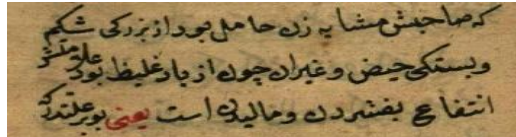
(10) ya' nī buṅa 'ilāc keskin sikkīn ile kesmekdür bu laḥmı olduĝı (11) taqdīr cedür şöyle ki kemik ola aṅa min ba'di- 'ilāc olmaz (12) nütüvvü r-raḥm nisvānuḅ raḥmi yumrulanup ṭaşra çıkmak (13) 'alāmeti kāsıkda ve maḳ' adde ve tebahgāhda ya' nī (14) boş bögrekde veca' ve a' zā lerzān olmaḳdur rubā' iyye

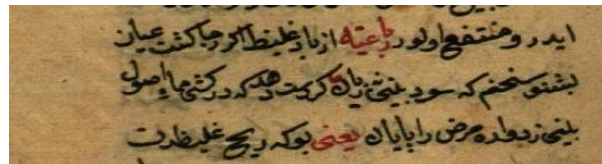
(124b) (1)

(2) ya' nī buṅa sebeb eger ruṭūbet-i raḥm ise anuḅ izālesiçün (3) günde bir iki kerre yāḥūd üç kerre fercine ĝāliye vaż' (4) édeler şıfat-ı ĝāliye ḥafaḳānda mezkūrdur recā (5)

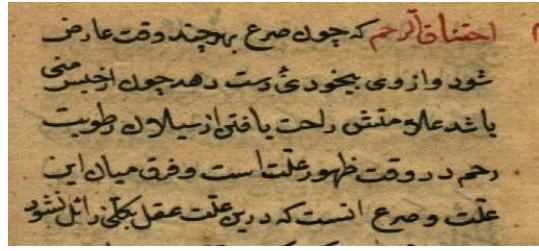

(7)...ya' nī bu bir 'illetdür ki (8) şāḥibinüḅ gebe ḥātun gibi ḳarnını şışürür ve ḥayzını (9) baĝlar eger rīḥ-i ĝalīzdan ḥādīş oldı ise (10) 'alāmeti cemī' zemānda sıkmaḳdan ve ovmaḳdan ḥazz (11) éder ve müntefi' olur rubā' iyye

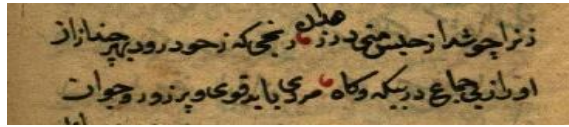

(13)...ya' nī buṅa rīḥ-i ĝalīzdan (14) ḥādīş olduĝı taqdīrce 'ilāc bir zemān mā' i- uşūl (15) isti' mālidür ki şıfatı rīḥ-i meşānede mezkūrdur

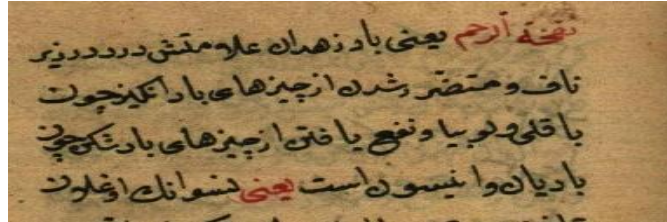
(125a) (1)

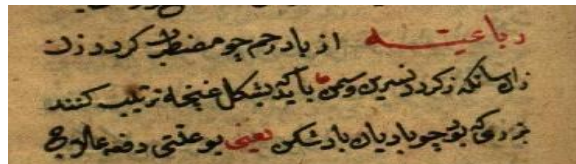
(6) ya'nī bu 'illet şar' gibi ekşer vaqıtde 'arız olur (7) ve şāhib-i 'illette bi-hūdluḡ el vērūr eger ḡabs-i menīden (8) ise 'alāmeti 'illette zuhūrı vaqıtinde raḡmden seyelān (9) eden ruḡbetden rāḡat bulmaḡdur ve şar' ile bu 'illet (10) meyānında farḡ oldur ki bu 'illette 'aḡıl bī'l- külliye zā'il (11) olmaz şar' bunun ḡilāfidur rubā' iyye

(14) ya'nī bu 'illete def'e ḡavī 'ilāc bir mizācī ḡavī nev-civānuḡ (15) ki ḡuvveti ve zūrı yerinde ola anuḡ 'āşīḡāne cimā' idur (125b) (1) nefḡatū'r- raḡm ya'nī

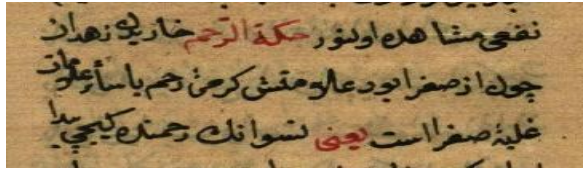
(4)...ya'nī nisvānuḡ oḡlan (5) yataḡında riḡ peydā olmaḡ 'alāmeti göbek altında (6) veca' peydā olmaḡdur ve yā riḡ ḡādīş olacaḡ aḡdiyedenki (7) baḡla ve böḡrölce mutazarrır olup ve dāfi-i riyāḡ olacaḡ (8) eşyādanki bādyān ve anīsündür nef' ve rāḡat bulmaḡdur (9) rubā' iyye

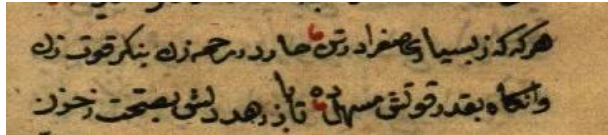
(11)... ya'nī bu 'illete def'e 'ilāc (12) dāfi'-i riyāḡ olan ba'zı büzūr-ı vüçüb isti'mālidür (13) şīfat-ı büzūrī ki bād-ı raḡm rā {...} bādyān ve anīsün (14) ve toḡm-ı kerefs ve sezāb

ve sa‘ter bu cümleyi ‘ale’s- seviyye dağk (15) ve saħk ve elekden geçürdükden sonra ‘asel ile qarışdırup

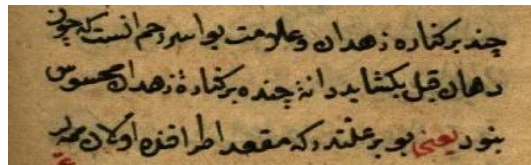
(126a) (1) ħabblar êdeler ve ol ħabbları birer birer getüre ‘azîm (2)

(4)...ya‘nî nisvānuḡ raħminde gici peydā (5) olmak eger şafrādan oldı ise ‘alāmeti raħm ziyāde (6) issi olmağdur şafrā ġalebesinden sā‘ir ‘alāmetler ile rubā‘iyye

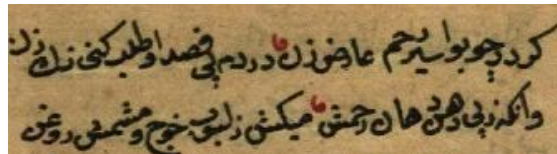

(9) ya‘nî ġalebe-i şafrādan oldıġı muğarrer olur kuvvet (10) ve ġudreti miğdārı müşhil şerbet vēreler tā ki şıħhat (11) ile ġönli ħüzünden ħalāş ola bevāsîrū‘r- raħm ki dāne-i (12)

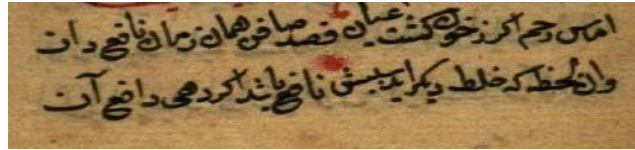
(14)...ya‘nî bu bir ‘illetdür ki mağ‘ad eṡrāfında olan memeler (15) gibi nisvānuḡ daħı raħminüḡ eṡrāfında dāneler olur rubā‘iyye

(126b) (1)

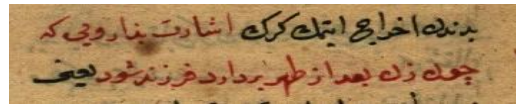

(3) fetħu‘d- dāl-i müħmele dehn fāriside māliden ‘arabide tılā (4) türķide bir ‘uzva bir şey sürmege dērler intihā ya‘nî bu ‘illete ‘ilāc evvel faşd (7) êdüp ba‘dehu lübüb ki cem‘-i lübbdur mağz ma‘nāsınadur hōħ (8) şeftālū mışmış zerdālū nisvānuḡ ħablinüḡ

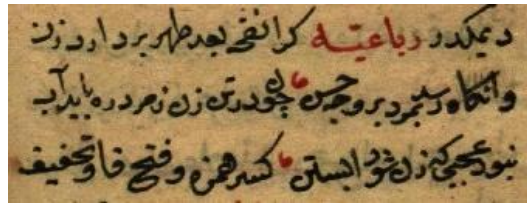
(2) ya' nī raḥm ki midde ya' nī irinḍen pāk ola bir ferzece (3) peydā édüp bir kaç gün fercine vaż' oluna ferzece (4) merhem gibi bir şeydür şıfat-ı ferzece-i mezkūr iki mişkāl (5) şehdāne günlük ve enār ḳabı her birinden nīm mişkāl (6) bu cümleyi ba' de' d- daḳḳ ve' s- saḥḳ elekden geçürüp şu ile (7) sirişte édüp ferzece édeler ba' dehu ḳoyun yünine (8) bulaşdırup ferce vaż' édeler veremü' r- raḥm ya' nī (9) āmās-ı zehdān 'alāmeteş der cemī' aḳsām 'usr-ı bevl-(10) est ve derd ve der balgāmī nermī-yi āmās ve der sevdāvi (11) muḥkemī-ān ya' nī raḥm şişmek 'alāmeti cemī' aḳsāmda (12) 'usr-ı bevdür ve veca' ve balgāmīde şiş yumşak ve (13) sevdāvide muḥkem olmaḳdur rubā' iyye

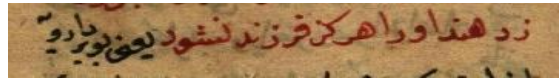
(128a) (1) ya' nī eger demden ise şāfen ya' nī baş ṭamarından (2) faşd eger ğayr-ı ḥıltı sebep oldı ise ol ḥıltı (3) bedenden iḥrāc étmek gerek işaret

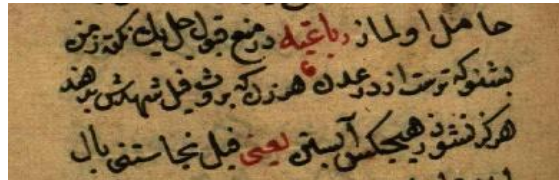
(4)....ya' nī (5) bu bir dārūya işāretdür ki nısvān ḥayzından (6) ṭāhir olduklarında getürseler ḥāmil olurlar (7) demekdür rubā' iyye

keşr-i hemze ve feth-i fā ve taḥfif-i (10) ḥā-i mühmele-i meftūḥa ile ifeḥā ot otlamağa (11) başlamazdan muḳaddem ḳuzunun ḳursağında olan (12) peynir gibi bir şey vardur anā dērler anuḥ farsīde (13) adı peynir-māyedür ḥattā bir miḳdār ışıcaḳ şuda (14) ol peynir-māyeden bir miḳdār ilkā eyleseler fī' (15) l- ḥāl peynir olur māyeden gölgede (128b) (1) ḳurudup ba' de' d- daḳḳ ve' s- saḥḳ elekden geçürdükdən (2) şonra bir miḳdār 'asel ile sirişte édüp ḥātūn (3) ḥayzdan pāk olduḳda anı bir kaç gün fercinde (4) getürse ba' de' l- mücāma' at ḥāmil olur demekdür (5) ve' s- selām beyān-ı dārūyī ki çün buḥürdan (6) ...

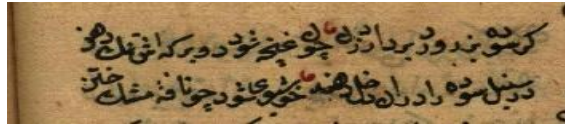

ya' nī bu bir dārūya (7) işaretdür ki nisvān ḥayzdan tāhir oldukları (8) vaqıtde yā kızlar nā-bāliḡ iken yedirseler min ba' di (9) ḥāmil olmaz rubā' iyye

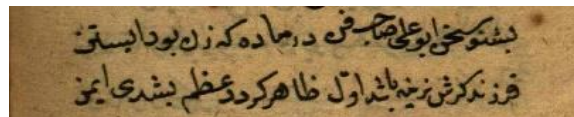

(11)...ya' nī fil necāsetini bal (12) ile qarışdırup zene yedirseler min ba' di ḥāmil (13) olmaz demekdür muḡayyaḡ ve muḡayyeb ferc zıkr-i dārū-yı (14) ferc {...} ve ḥūṣ-būy ger dāned ya' nī bu dārū (15) ferci dar ve ḥōṣ- bū éder rubā' iyye

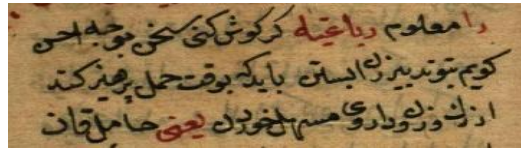
(129a)

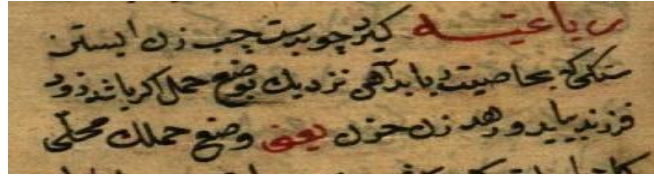
(3) ya' nī ṭarīḡ-i isti' māl edviye-i mezkūre {...} bezr-i (4) verd gül toḡmıdur üç direm ve sūnbül-i ṭayyib iki direm (5) ba' de' d- daḡḡ ve' s- saḡḡ ṣalābe eyledükden ōnra orta (6) parmaḡını gülāb ve yāhūd ōu ile ıṣladup (7) zıkr olunan eczāya paramaḡını bulaşdırup parmaḡını (8) fercine idḡāl ve fercinde parmaḡı kızınca ṭuṭa (9) ba' dehu iḡrāc éde mücerrebdür 'alāmet-i ān-geh ferzend (10) der-raḡm-ı māder pesr-est yā duḡter ya' nī ḥāmil ḡātūnuḡ (11) ōikeminde cenīn erkek-mi dişimidür biline rubā' iyye

(14) ya' nī ḥāmilin ṣaḡ memesi büyük olsa erkek (15) olur dērler abisten gebe ḡātūn 'azm {...} (129b) (1) eymen ṣaḡ demekdür işāret-i tedbīr-i zen-i ḥāmil- (2) rā ma' lūm rubā' iyye

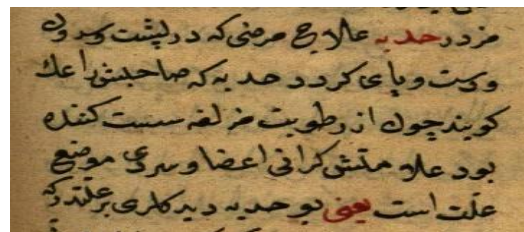

(4) ... ya 'nī hāmīl k̄an (5) aldırmaya ve müshil şeyler isti 'māl ʿetmeye demekdür (6) beyān-ı tedbīr-i zenī ki düşvār zāyed ya 'nī vaż' -ı haml (7) ʿederken zaḥmet çeken nisvānıñ tedbīri beyānındadır (8) rubā' iyye

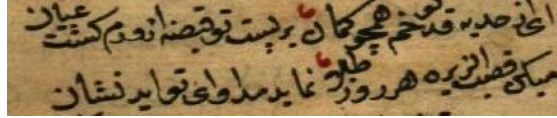
(10) ... ya 'nī vaż' -ı hamlıñ maḥalli (11) gelmiş ola türkçe aña burusı tutdı d̄erler ol (12) hāmiliñ şol eline bir p̄arça mıknāṭīs taşı (13) v̄ereler ol taş elinde iken veled laḥn vechile (14) ve eshel tarīk ile bilā-zahmetin velā meşakḳatin d̄ünyāya (15) gele ammā ve ḳat' ī gelmedin itmeyeler zīrā ḥāşibe {...}

(130a) (1) fī'l- ḥāl cezb ʿeder saḳat vāki' olur ḥattā (2) bu rubā' iyyatı terceme eşnāsında kibār-ı 'ulemādan bir efendiniñ (3) ziyāretine varduḳ ḡayetle muştarib gördüm (4) ve bī-tekellüfāne su'āl ʿtdükde on on iki (5) gündür ehlimiz vaż' -ı haml eylemek ister ammā bir ḥāle (6) vardıki veledi māderinden ḳat' ʿtdük imdi (7) d̄edükde faḳīr fī'l- ḥāl bir p̄arça mıknāṭīs (8) bulup içeri gönderdük ān-ı ḡayr-ı munḳasimde vaż' -ı (9) haml ʿdüp ḥalāş oldı bu daḡı kendi tecribe (10) mizdür ḥadbe 'ilāc-ı maraḳi ki

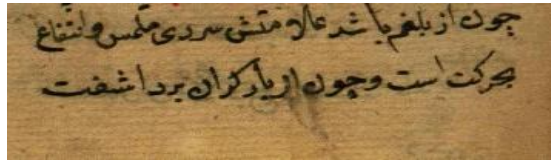

(14) ... ya 'nī bu ḥadbe d̄edükleri bir 'illetdür ki (15) aña 'akk daḡı d̄erler türkçe gürüz olup şırtı (130b) (1) yumrulanup taşra çıka ve fī'l- ḳāmus el- ḥadb-i (2) muḥarrike

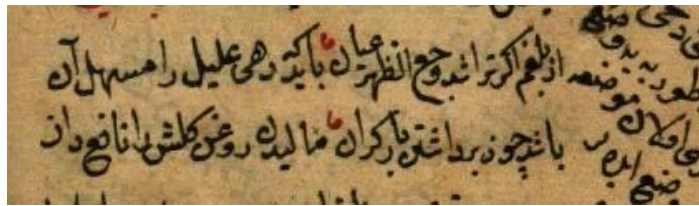
hurūcu'z- zahr ve duḥūlu's- şadr ve'l- batn (3) intihā ve bu 'illet şırttan mā'adā yan kemiklerinde (4) ve elde ve ayakda daḥı zuhūr éder bir marāzdur eger (5) ruṭūbet-i mezleka-i süst olmaḡdan oldı ise (6) 'alāmeti a'zā ağır ve mevzi'-i 'illet şovuk olmaḡdur rubā' iyye

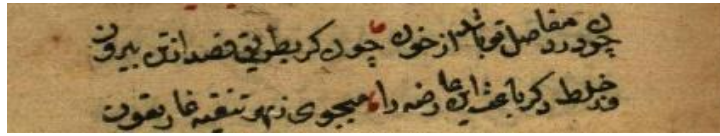
(9) ya'nī bu 'illetiñ üzerine kaşabu'z- zerīreyi daḡḡ ve saḡḡ (10) ve elekden geçürüp 'asel ile sirişte eyledükden şonra nīm germ (11) 'illetiñ üzerine tılā édeler kaşabu'z- zerīre (12) bir ince kāmışdur sīsām çöpine müşābih hindden (13) gelür meşhūr şeydür veca'u'z- zahr ya'nī derd-i {...}(14)

(131a) (1) būd teḡadd-ı sebab ya'nī şırt ve arḡa aḡrısı eger balḡamdan (2) oldı ise 'alāmeti serdī melmes ya'nī mevzi'-i 'illet (3) şovuk olmaḡdur ve ḡareketden nef' müşāhede éde (4) eger bir ağır şey götürmekden oldı ise sebab teḡaddüm (5) étmış olur aña göre teḡayyüd olunur rubā' iyye

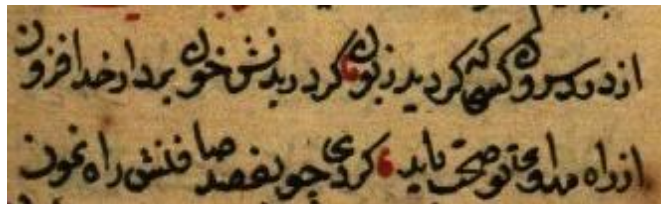

(8) ya'nī bu 'illete sebab ise müshili balḡamdur öylece (9) mu'ālece oluna eger bir ağır şey ḡaldurmaḡdan oldı (10) ise oldı ise ol mevzi' i dā'imā gül yaḡı ile ovalar şıfat-ı (11) rūḡan-ı gül der ḡarḡatü'l- ḡazīb-ḡuzeşt veca'u'l- mefāşıl (12) ya'nī derd-i bend-hā 'alāmeteş der-demevī ve şafrāvī (13) sürḡi ve zerdī mevzi' derd-est ve der-balḡamī ve (14) sevdāvī sefidī ve tūregī-yi-ān ya'nī insānuḡ (15) mafşallarında olan veca' demevī ve şafrāvīde 'alāmeti (131b) (1) ol mevzi' ler kıızıl ve şarı ve balḡamīde ve sevdāvīde (2) beyāz ve tūre-reng olmaḡdur rubā' iyye

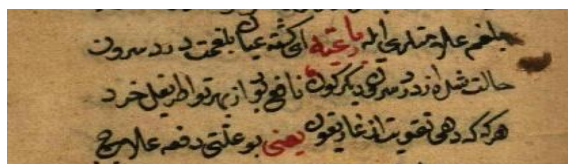

(5) ya'nī bu ' illete sebeb dem ise faşd ile bedenden iħrāc (6) eger ğayr-ı hılt ise bir ay tenkiye-i ğārīkūn isti'māl (7) eylemekdür tarīk-i ihtiyār kerden ğārīkūn der-veca' -ı (8) mefāşıl {...} ħāh-ı müfred būd ħāh-ı mürekkeb {...} ki (9) beş mişkāl sināmekkī ve gül-i nīlūfer-i deryāyī ve gül-i sürh (10) ve persiyāvşān ve bādyān ve tohm-ı kāsni nīm küfte her birinden (11) ikişer mişkāl sūrincān nīm küfte bir buçuğ mişkāl (12) ve otuz 'aded sibistān ve beş 'aded alū-yı buhāra (13) cümleyi bir kāse şu ile nışfi kalınca kaynadup (14) şāf eyledükden sonra on altı mişkāl şir-ħışt ki (15) muqaddemā ol şuda ħall olmuş ola anı daħı izāfe

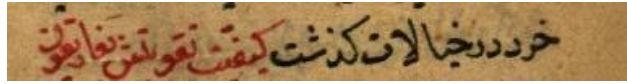
(132a) (1) ve şāf eyledükden sonra bir mişkāl ğārīkūn (2) sefid müyine benzer anıda ya'nī kıl elekden geçmiş beyāz (3) ğārīkūn ola izāfe édüp nīm germ nūş (4) édeler ğidā nīm küfte noħūd-āb ve piliç ve māş-ı muqaşşer (5) ve tāze kişniş veca' u'l- verik ya'nī derd-i serūn (6) çün ez ħūn būd 'alāmeteş germī mevzi' -i derd ve sürhī-yi (7) çeşm derdī bā-sā'ir 'alāmāt ğalebe-i ħūnest ya'nī yan (8) kemiklerinde aĝrı ħādiş olmak eger demden ise 'alāmeti veca' (9) olan mevzi' issi olup yüz göz kızarmağdur sā'ir (10) ğalebe-i dem 'alāmetleri ile rubā'iyye

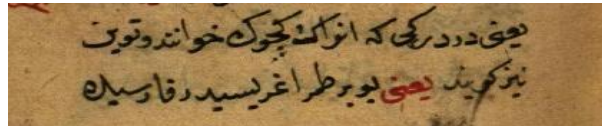
(13) ya'nī eger bu ' illet ğalebe-i demden oldı ise baş tamarından (14) faşd étdirmek gerekdür hem der 'ilāc-ı veca' u'l- verik (15) çün ez balğam bāşed 'alāmeteş serdī melmes ve girānī (132b) (1) serūn ziyāde şüden derd-i der-şeb ve kem şüden (2) derd-i der-rūz bā-sā'ir 'alāmāt balğamest ya'nī (3) balğamdan oldı ise 'alāmeti veca' olan mevzi' (4) şovuk olup yan kemikleri şekil ve veca' ı gécelerde (5) ziyāde olup gündüzlerde az olmağdur sā'ir ğalebe-i (6) balğam 'alāmetleri ile rubā'iyye

(8) ...ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc (9) ma'cūn-ı ıtrifil-i şağīr ile gārīkūndur şıfat-ı ıtrifil (10)

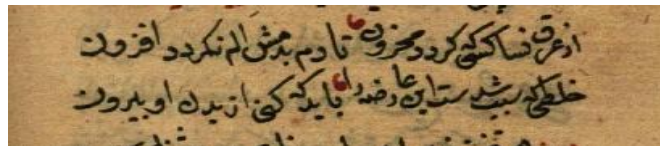

(11)...ki iki mişkāl ıtrifil-i şağīre kıl elekden (12) geçmiş bir mişkāl gārīkūn izāfe olunup seher (13) 'alé'r- rīk isti'māl oluna gıdā nohūd-āb 'ırkū'n- nār (14) ya'nī

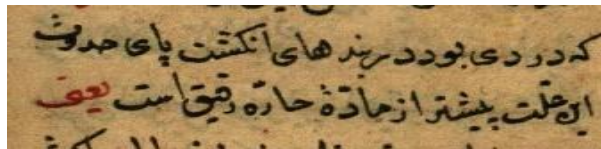

(15) ya'nī bu bir tamar ağrısıdur fārsīde

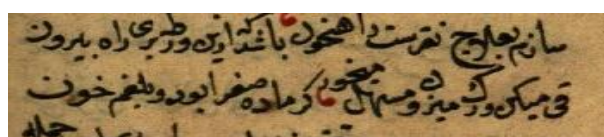
(133a) (1) reg güçük ve {tüyen} dēler rubā'iyye

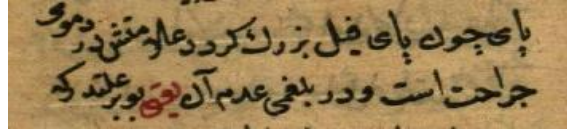
(4) ya'nī her kaᅅᅅı hılt bu māddeñiñ hūdūşına sebep (5) oldu ise ol hıltı bedenden ihrāc etmek gerekdür (6) her hıltıñ keyfiyyet-i idrāki ve tabī'atları bu tercemeniñ (7) muqaddimesinde mufaşşal beyān olunmuşdur nıkris (8) ki derdi

(9) ...ya'nī (10) bu derd ayak parmaklarının bendlerinde olur ekşer (11) bu 'illetiñ hūdūşı mādde-i hārre-i raqīkadur rubā'iyye

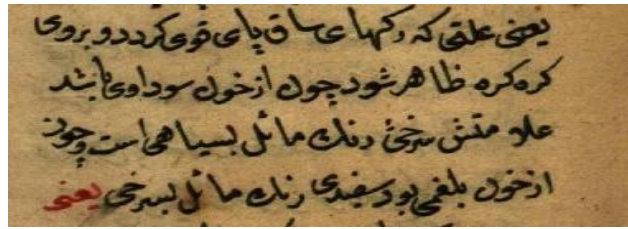
(14) ya'nī bu māddeye her ƙanġı hılt sebep oldı ise cümle (15) sinin ĩlācı ve faşđ etmek ve müşilāt (133b) (1) isti'mālidür da'ı'l- fil ya'nī bīmārī ki sāk-i (2)

(3) ...ya'nī bu bir 'illetdür ki (4) şāhibinün baldırī fil ayaġı gibi büyük olur (5) demevīde 'alāmeti ol mevzi' de cerāhat olup (6) balġamīde cerāhat olmamaƙdur rubā'iyye

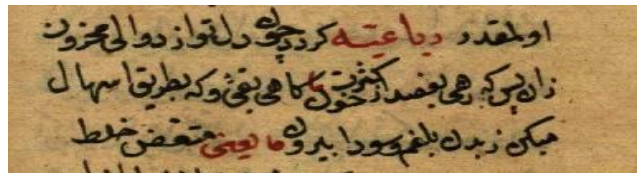

(9) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc zāhir bedeni faşđ ile (10) taḥḥir ve bāḥin teni müşilātla pāk eylemekdür devālī (11) ya'nī

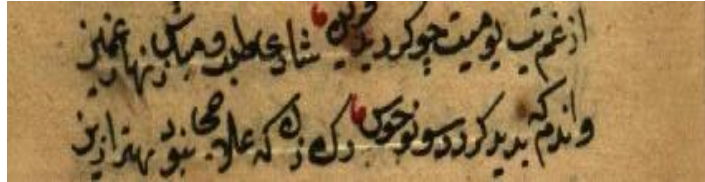
(15) bu bir 'illetdür ki baldırda olan ƙamarları ƙavī eder

(134a) (1) ve üzerinde yumru yumru şeyler zāhir olur (2) eger sevdāvī olan demden oldı ise 'alāmeti (3) rengi kızıl olup siyāha mā'il olmaƙdur balġamī ƙandan (4) oldı ise beyāz renk olup ƙırmızı-ya mā'il (5) olmaƙdur rubā'iyye

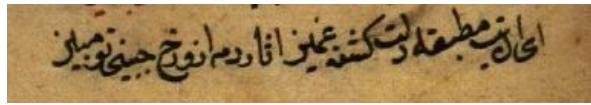

(7) ...ya'nī müte'azz hılt (8) ma'lūm olduƙdan şonra 'ilāc ol hıltı iḥrācdur (9) ḥummā-yı yevm 'ilāc teb-hā ḥummā-yı yevm ve sūnuḥūs ya'nī (10) yek-rūze ve tebī ki ez ġaleyān-ı ḥūn bāşed 'alāmet-i (11) ḥummā-yı yevm ki ez ġamm ḥādiş kereded vuƙū'aş ba'de ez ġamm-ı (12) mufrıḥ-est ve 'alāmet-i sūnuḥūs teb-i dā'imī (13) ve sürḥī ƙeşm ve

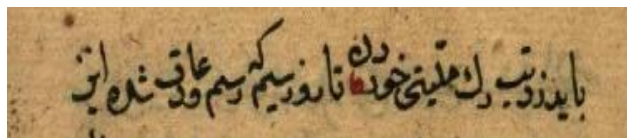
rūy ve ‘adem bed-būyī bevl-est (14) ya‘nī ḥummā-yı yevmiyye ki sūnūḥūs dēmekle ma‘rūfdur (15) her gün tūtan ıŝıtma dērler bir ıŝıtma ki (134b) (1) ğaleyān-ı demden ola ‘alāmeti ğamdan ḥādīṣ olup (2) her gün tūtmākdur vuḳū‘ı ğamm-ı mafratdan ŝonra (3) olur ve ‘alāmet-i sūnūḥūs teb dā‘imī ve yüz (4) göz kızarup bevl bed-būy olmakdur rubā‘iyye

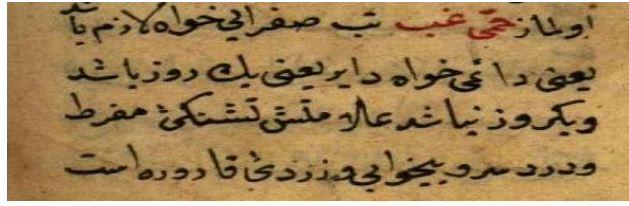
(7) ya‘nī her gün ıŝıtma tūtmāğa sebep ğammudur mümkin (8) olduğı mertebe mağmūm olmağa sa‘y oluna eger (9) ğalebe-i demden ise ‘ilācı faŝddur ḥummā-yı muṭbıka (10) ya‘nī tebbī ki ez ‘ufūnet ḥūn būd ‘alāmeteŝ teb-i (11) dā‘imī ve sūrḥi-yi reng ve ruy ve girānī a‘zā ve bed-(12) būyī ya‘nī bu ḥummā ki ‘ufūnet-i demden ola ‘alāmeti (13) hemīŝe tūtup aralıq vērmemek ve renk ve rūy (14) sūrḥ ve a‘zāsı ağır ve bevli bed-bū olmakdur rubā‘iyye

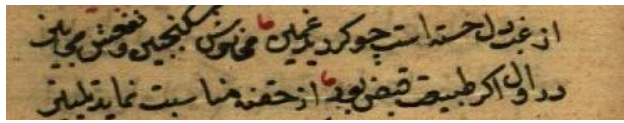
(135a) (1)

(2) ya‘nī teb-i muṭbıka ki demden ḥādīṣ ola ŝāḥibinūḡ (3) cebīn-i mübeyyeninde āŝarı müŝāhede oluna ‘ilāc faŝd (4) ve üç ğüne varınca müleyyin ŝeyler isti‘māl ētmekdür (5) ŝıfat-ı müleyyinī ki der teb-i muṭbıka muvāfiḡ būd temürhindī (6) ve ālū-yı buḥārā ve tāze kiŝniŝ her birinden on beŝer miŝkāl (7) ‘unnāb ve sibistān her birinden otuzar ‘aded bu cümleyi (8) bir ğece ŝabāḥa deĝin ıŝladup ba‘dehu ŝāf (9) eyledükden ŝonra ŝeḥer ‘ale‘r- rīḡ nūŝ ēdeler ğidā māŝ-ı (10) muḡaŝŝer ve eriŝte ve temürhindī ile ki ŝuyı ile taḡḡ (11) olunmuş tāze kiŝniŝ bu maḡallerde bundan eyü ğidā (12) olmaz ḥummā-yı ğıbb teb-i ŝafrāyī

(135b) (1) ya' nī safrādan olan ḥummā gāh lāzım olur ya' nī (2) dā' imā tıtar gāh dāyir ya' nī bir gün tıtar bir gün tıtmaz (3) 'alāmeti ziyāde şusuzlık ve bāş ağrısı ve uyumayup (4) ve kārūresi hemīşe zer olmaqdır rubā' iyye

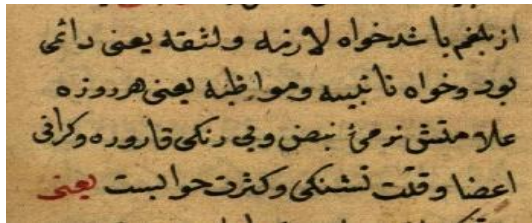

(7) ya' nī bu ḥummāya 'ilāc sikencüb'indür li 'azīm nef' i (8) müşāhede olunur eger evvel ṭabī' atda kabz var ise (9) bir münāsib ḥuḳne etmek lāzımdır şıfat-ı sikencüb'in (10) der-veremü 'ṭ-ṭıḥḥāl ma' lūm şed şıfat-ı ḥuḳne ki (11) der-ibtidā' -i teb münāsib-est benefşe ve ḥatmī (12) ve ḥubāzī ki ebe-gümeçidür ve nılūfer şapı ve 'inebü' (13) ş-şa'leb ki it üzümüdür her birinden iki mişkāl (14) ve 'ünnāb ve sibistān her birinden yigirmişer 'aded (15) ve mağz-ı kāçire nīm küfte ya' nī asfūr toḥmı içi

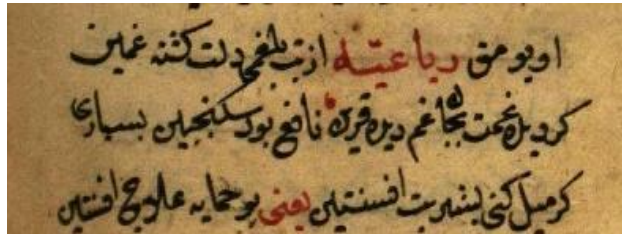
(136a) (1) on direm bu cümleyi bir kāse şu ile nışfı (2) ḳalınca ḳaynadup şāf eyledükden sonra ferfiyūn (3) beş mişkāl ve terencüb'in ve terengüb'in daḫı dërler (4) başra balıdur yigirmi mişkāl bu cümle şuda ḥall (5) olmuş ola ve on direm şıgır yağı ile ki zamm (6) olmuş ola nīm germ ḥuḳne edeler ğidā māş-ı (7) muḳaşşer ve erişte ve temürhindī şuyı ile ṭabḥ (8) olunmuş tāze kişniş ve bu ḥummānıñ yedinci yā (9) onıncı ve yā on ikinci ve yā on altıncı günlerde (10) müshil isti' māl oluna şıfat-ı müshilī ki der-ğıbb (11) nezdik-i bisyārī ez mücerrebān nā faḳirī (12) müshilātest otuz mişkāl temürhindī (13) ve iki mişkāl gül-i benefşe ve yigirmi 'aded 'ünnāb (14) bu cümleyi bir gece şuda ıslanmış ola (15) seher şāf edüp yigirmi mişkāl şir-ḥışt ve on (136b) (1) mişkāl mağz-ı fülüs ki ḫıyārşenber balıdur bu iki- (2) sini daḫı şuda ḥall olmuş ola bunları daḫı (3) şāf edüp bir mişkāl bādām yağı ki şıfatı (4) taḳtirü'l- bevilde zıkr olunmuşdur zamm edüp isti' māl (5) edeler eger ğıbb ğayr-ı ḥāmız olacaḳ olur ise (6) 'alāmeti odur ki nevbeti olan on iki sā' ati tecāvüz (7) eyleye beş mişkāl sināmekkīyi şu ile ḳaynadup şāf (8) eyledükden

sonra evvelki şerbete anı dahil izāfe edeler (9) ğidā nohūd-āb nīm küfte ve piliç ve māş-ı mukaşşer ve ekşisiz (10) tāze kişniş ve muṭlak didreden ışıtmada tenkiyeden (11) sonra her gün cüz'-i a'zamī yā haşhāş kabı ve yā (12) elekden geçmiş dār-ı fülful dört mişkāl erimiş 'asel ile (13) sirişte edüp hummānuḥ nevbetinden iki sâ'at muqaddem (14) tenāvül edeler ve yāhūd 'uruḡ-ı yūsufi nüş edeler (15) ve 'uruḡ-ı yūsufi şerbet yūsufiden çıkmak gerek

(137a) (1) ve şıfat-ı şerbet-i yūsufi der-cū'i-l baqar dāneşte şed (2) ve ğidā māş-ı mukaşşer ve nohūd-āb nīm küfte ve yā ince (3) erişte ve yā piliç ve pirinç be-şart-ı anki üzerine (4) dārçinī ve dār-ı fülful ekilmiş ola hummā-yı balġamī ya'nī tebbī ki (5)

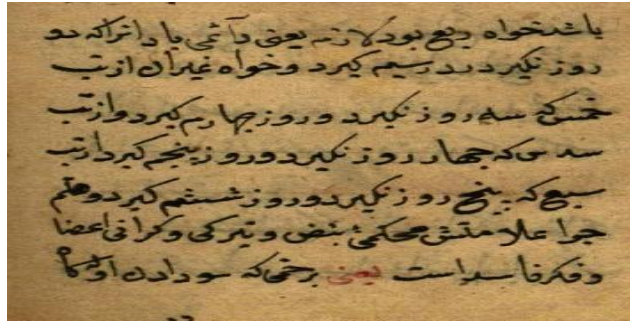
(8)...ya'nī (9) bir hummā ki balġamdan olsa gāh lāzime ve [lüşka] ya'nī (10) dā'imī ve gāh nā'ibiyye ve muvāzibe ya'nī her gün tuta (11) 'alāmeti nabz yumşak ve qarüre bī-reng ve a'zā (12) ağır olup şuya ziyāde meyl etmeyüp çok (13) uyumak rubā'iyye

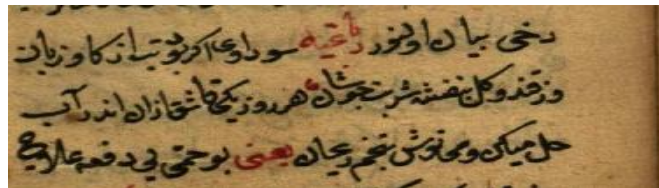
(15) ...ya'nī bu hummāya 'ilāc afsentīn (137b) (1) şerbeti ile sikencübīn isti'mālidür şıfat-ı şerbet-i afsentīn (2) dört direm afsentīn ki türkçe pelin dەرler üç direm (3) kerefs ve iki direm nīm küfte seliḥa bu cümleyi bir kāse (4) şu ile nısfı qalınca qaynadup şāf eyledükden (5) sonra yetmiş mişkāl beyāz şekeri kıvāma gelince qaynadup (6) bu şerbetden beş mişkāl şerbeti beş mişkāl sikencübīn (7) şerbetine ḥalṭ edüp bu iki şerbeti yedi qaşuḡ şu ile (8) memzūcen her şabāḥ 'ale'r-rīḡ nüş edeler şıfat-ı sikencübīn (9) der-'ilāc-ı emrāz-ı dendān-güzeşt ğidā nīm küfte nohūd-(10) āb ve māş-ı mukaşşer ve zencebīl ve fülful ile ṭabḥ olunmuş (11) isfanāḥ eger za'afdan ḥavf olunur ise piliç izāfe (12) siyle isti'māl oluna ve nazc-ı māddeden sonra münāsib (13) müshil şerbet verile

şifat-ı müşhilī ki ḥummā-yı balğamī-rā (14) nāfi ‘ būd beş mişkāl nīm kūfte ḥāşş sināmekkī besfāyic (15) ve nīm kūfte toḥm-ı kāsni ve persiyāvşān ve bādyān ve toḥm-ı

(138a) (1) kerefs her birinden iki-şer mişkāl ve üç mişkāl zereḥ (2) ve otuz ‘aded sibistān bu cümleyi bir kāse şu ile (3) nişfi ḡalınca ḡaynadup şāf eyledükden sonra terencübini (4) ḡām şeker ve mağz-ı fülūs her birinden onar mişkāl ki cümlesi (5) ol şuda ḡall olmuş ola ba ‘dehu ḡıl elekden ḡemiş nişf (6) mişkāl ḡāriḡūn ve bir mişkāl rūḡan-ı bādām ki şifateş (7) der-ḡıbb-ı mezkūr şed zamm edüp nīm germ nūş edeler (8) bir laḡif şerbetdür ḡummā-yı sevdāvi ya ‘nī tebbī ki ez sevdā (9)

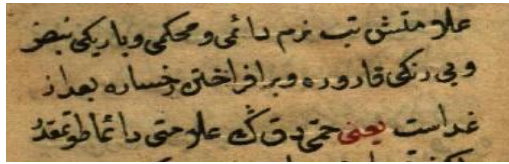

(15)... ya ‘nī bir ḡummā ki sevdādan ola ḡāḡ (138b) (1) rub ‘ olur lāzım ya ‘nī dā ‘imī ki dā ‘ir ile ola iki (2) ḡün ḡutmayup üçüncü ḡün ḡuta ve ḡāḡ bunların (3) ḡayrı olur meşelā teb-i ḡams ki üç ḡün ḡutmaz dördüncü (4) ḡün ḡutar ve yāḡūd teb-i sūdūs ki dört ḡün ḡutmaz (5) beşinci ḡün ḡutar ve yāḡūd teb-i teb-i seb ‘ ki beş ḡün ḡutmaz (6) altıncı ḡün ḡutar [hellūme-ceran] ‘ alāmeti nabz muḡkem ve tiz ki (7) bevl ve a ‘zā aḡır ve fikir fāsīd olmaḡdur ‘ilācları (8) daḡı beyān olunur rubā ‘iyye

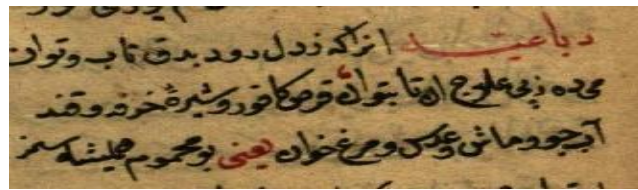

(10) ...ya ‘nī bu ḡummāyı def ‘e ‘ilāc (11) bu şerbetlerdür ki zıkr olunur şifat-ı şerbet-i mezkūr ḡāv-(12) zebān ḡūhī ya ‘nī lisānū ‘ş- şevr ki ḡaḡlarda nābit ola (13) ve ḡül-i benefşe-i kebūd her birinden beşer mişkāl bunları (14) bir buçuk kāse şu ile ḡaynadup şāf eyledükden sonra (15) altmış mişkāl şāf şeker ile memzūc ḡaynadalar ki

(139a) (1) kıvāma gele ba‘dehu her şabāh bir kaşuk şerbete yedi (2) kaşuk şu ve iki mişkāl tohm-ı reyhān ve bir miqdār gülāb (3) izāfe edüp nüş edeler ve bilmek gerekdür ki mādde-i (4) hummā-yı sevdāvī ve demevī olur aña faşd lāzımdur (5) eger şafrāvī ve yā ğayri ise aña münāsib müshil şerbet (6) lāzımdur şöyle şerbet ki hummā-yı sevdāvī-ye müfīd ola (7) ve gāh olur ki ol sevdā muhterik şafrādan olur (8) yā ğayrısından olur ol zemān beş mişkāl sinā (9) mekkī ve nīm küfte besfāyic ve lisānū‘ş- sevr ve persiyāvşān (10) ve bādyān ve şāhterac ve nīm küfte tohm-ı kāsni her birinden (11) ikişer mişkāl ve yigirmi ‘aded ‘ünnāb ve on ‘aded (12) alū-yı buhārā bu cümleyi bir kāse şu ile nişfa karup kaynadup (13) şāf eyledükden sonra on dört mişkāl şir-hışt (14) ve on mişkāl mağz-ı fülüs ki bu ikisi şuda hall olmuş (15) ola ve kıl elekden geçmiş nīm mişkāl ğārīkūn ve bir (139b) (1) mişkāl rūġan-ı bādām-ki şifateş der-veca‘-ı dendān (2) {...} izāfe edüp nīm germ isti‘māl edeler (3) ğidā nīm küfte nohūd-āb ve piliç ve māş-ı muqaller ve dārçinī (4) ile taḥl olunmuş isfanāh hummā-yı dıkkī ya‘nī teb-i dıkkī (5)

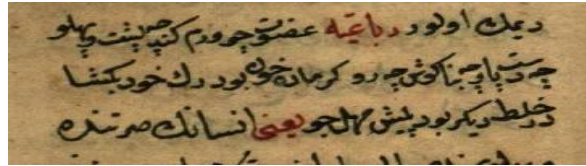
(7) ...ya‘nī hummā-yı dıkk-ıñ ‘alāmeti dā’imā tutmağdur (8) ve lākin ḥiffet üzre tutar ve nabz muḥkem ve ince ve (9) kārüre bī-reng ve ba‘de‘ta‘ām yüzi münevver olmağ (10) rubā‘iyye

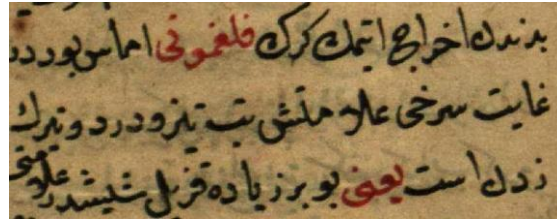
(12) ... ya‘nī bu maḥmūm hemīşe semiz (13) otınuş şuyı ve şeker ile kuruş-ı kāfūr isti‘māl edüp (14) ağıdiyeden arpa şuyı ve māş-ı muqaşşer ve mercimek ve piliç (15) tenāvül ede şıfat-ı kuruş-ı kāfūr mağz-ı tohm-ı kedū ya‘nī

(140a) (1) kabak çekirdegi içi ve kavun çekirdegi ve ayva çekirdegi (2) her birinden beşer direm ve kırmızı gül ve buyān balı ve taḥāşir-i (3) hindī her birinden üçer direm zamğ-ı ‘arabī ve şandāl-ı (4) beyāz ve nişāste her birinden ikişer direm bādyān (5) ve

kāfūr ki envā' dur kayşūrī ve riyāhī bunlar beyāz dur (6) ve azār ve isfereg bunlar mā'ī-ye mā'ildür laṭīfi (7) kayşūrī ve riyāhīdür ki qar gibi beyāz olur (8) ve dēmişler ki kāfūr ecnāsdur cümlesi sıfāle-i hindde (9) hāşıl olur ve dirāht-ı kāfūr bir incerek beyāz (10) kırmızı-ya mā'il ağaçdur intihā ya'nī bādyān ve kāfūrī (11) her birinden birer direm bu cümleyi ba'de'd- daḳḳ ve's- saḥḳ (12) elekden geçürdükden sonra lu'āb-ı{.....} ile ya'nī (13) boy otunu lu'ābıyla sirişte edüp kurşlar (14) edeler ve her şabāḥ bir mişḳāl kurş nīm piyāle (15) semiz otı şiresiyle ḥall ve bir miḳdār beyāz (140b) (1) şeker ile lezzet verilüp nūş edeler marazī ki (2) bir zāhir a'zā bedīd āyed ez āmās-hā ve cūşiş-hā (3) ve ḡayrān ya'nī zāhir a'zāda zuhūr eden şişler (4) ve sivilciler gibi şeyler zāhir olur anuḥ beyānındadır (5) dēmek olur rubā'iyye

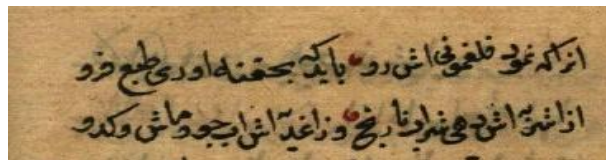

(7) ...ya'nī insānuḥ şirtında (8) ve pehlūsında ve eli ayağı ve kulaḳ ardı ve yüzinde (9) zuhūr eden şişler ki vardur eger mādeleri ḳan ise (10) faşd eger ḡayrı ḥılt ise ol ḥıltı müşhilāt ile (11) bedenden iḥrāc etmek gerek felğumuni

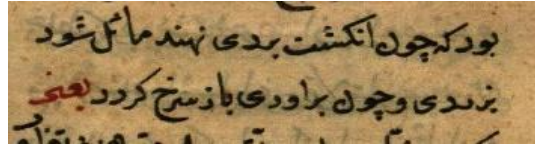

(13) ... ya'nī bu bir ziyāde kızıl şişdür 'alāmeti (14) odur ki bayağı ısıtması olur ammā teb-tiz ve ziyāde (15) veca' ve dā'imā oḳ gibi şancmak rubā'iyye

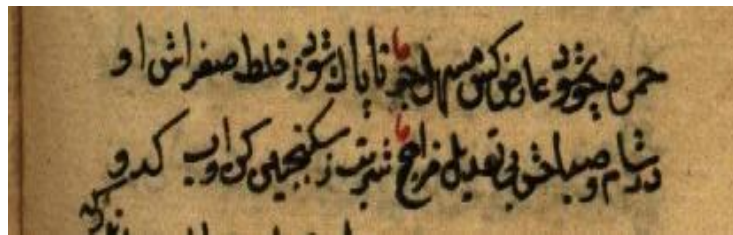
(141a)

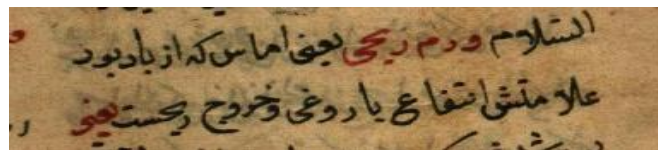
(3) ya'nī bu 'illeti def'e ilāc ihtikān ve eşribeden (4) şerāb-ı nārinc ki şifateş der-şuda'-i şafrāvī (5) dāneşte şed ağıdiyeden arpa şuyı ve māş-ı muqaşşer (6) ve kabağ ħumre ya'nī sūrĥ-bād ki 'alāmeteş sūrĥī (7) būd ki çün

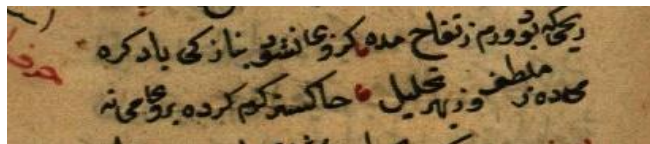
(8) ya'nī (9) buña sūrĥubbād dërler bir 'illetdür 'alāmeti hemişe kızarup (10) tırmaq üzerine parmaq basseler şarı-ya meyl (11) eder kaldursalar yine sūrĥ olur rubā'iyye

(14) ya'nī bu 'illeti def'e kavī 'ilāc isti'māl-i müshilātdur ki (15) ħılt-ı şafrādan bedeni pāk ède ba' dehu şabāĥ ve şām (141b) (1) ta'dil-i mizāc için şerbet-i sikencübīn ile kabağ (2) şuyı isti'mālidür şifat-ı sikencübīn derd-i der-dendān (3) mezkūr şed keyfiyyet-i ger fiten-i āb-ı kedū.....bir kabağı (4) ħamir ile kaplayup temām taĥĥ olunca āteşli kül içine (5) vaz' edeler ba'de't- taĥĥ iĥrāc olunduğda üzerine (6) bir miqdār şu gelse gerekdür ol şuyı aĥz edeler ve' (7) s- selām verem-i rīĥī ya'nī

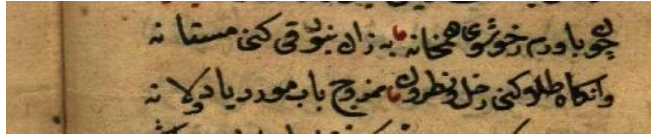

(8) ... ya'nī (9) bu bir şişdür ki rīĥden ĥādiş olur 'alāmeti (10) odur ki gegirmekden ve ĥurūc-ı rīĥden müntefi' ola rubā'iyye

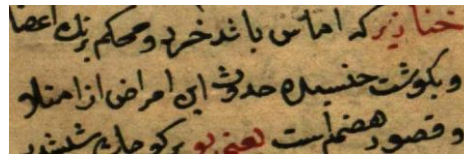

(13) ya'nī bir verem ki rīĥī ola aña tüffāĥ şişler vèrmemek (14) gerek tüffāĥ şol nesnedür ki andan rīĥ mütevellid (15) ola bögrölce gibi tā ki nezāketle rīĥī mün'akid

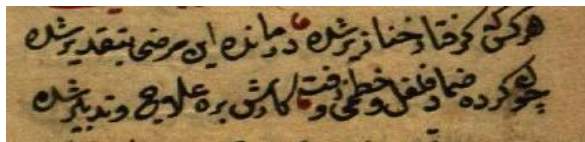
(142a) (1) olmaya ve mulatıf şeyler virmek gerekdür māddeyi (2) terkik êde zūfā gibi andan sonra ol 'illetin (3) üzerine tahlil için dā'imā ısıcağ kül (4) komak gerekdür ve 's-selām verem-i rahv ya'nī āmās-ı (5) nerm tevellüd ibn ez balğam-ı rakik-est ya'nī bir yumşak (6) şiş bu 'illet rakik balğamdan tevellüd eder rubā'iyye

(9) ya'nī çünkü sen bu 'illete giriftār oldın saña (10) evvelā 'ilac birez mestāne kay'i etmekdür ba'dehu beyān-ı (11) ātī şeyler tılā oluna demekdür şıfat-ı tılā-i mezkūr (12) natrūn ki būre-i ermenīdür bir mişkāl dögüp elekden (13) geçdülden sonra bir miqdār sirke ve bir miqdār yā mürddur (14) ki mersīndür anuñ şuyı ve yā dülāne şuyı ile (15) ve bir miqdār 'asel ile sirişte nīm germ tılā oluna (142b) (1) dülāne demişler ki bu düvel-i tälisfer dedükleri (2) otdur ve {...}yā kev dağı dèrler bunda ihtilāf (3) çokdur kimi hind zeytūnının varakı ve kimi ağacının (4) kabı ve kimi besbāse ve kimi lisānū'l- aşāfir (5) demiş bir kalın kabuğdur dārçinī-ye müşābih (6) ve siyāha ma'il Allāhu a'lem bi-hakikatū'l- hāl (7) ḥanāzır ki

(9)... ya'nī bu bir küçük şişdür (10) muhkem a'zā renginde bedene yapışmış bir lahm-ı zā'ide benzer (11) türkçe buña şıraca dèrler bu 'illetin ḥudūsı (12) imtilā ve kuşūr-ı hażmdandur rubā'iyye

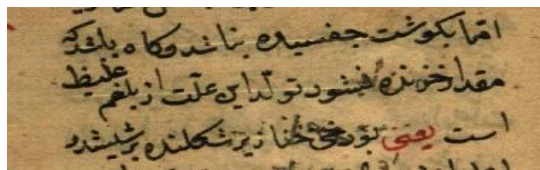

(15) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilac tafşili ātī zımādı

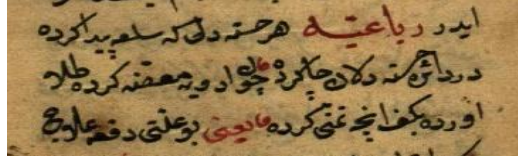
(143a) (1) üzerine vaz' eylemekdür şıfat-ı zımād-ı mezkūr (2) iki mişkāl fülful ve bir mişkāl kadar ḥatmī güli (3) bu ikisini dağğ ve saḥğ olunup elekden geçdülden (4) sonra

on mişkāl hālîş pāk zifti kaynadup (5) insān taḥammül edecek maḥalde bu şeyleri içine (6) vaż' édüp kirpās pārelere taḫsīm eyledükden (7) sonra 'illetin üzerine zımād edeler bu 'abd-i faḫîr (8) mütercim-i ibn-i rubā' iyyāt tal' āti-yi ḫaḫîr bu 'illete (9) mübtelā oldum lākin bu 'illet ḫilāf-ı ma' hūd benim (10) ḫaşşalarım etrāfında ḫādîş oldu beş altı (11) āy mürürından sonra bu şeylerde bir bŷy-ı bed peydā (12) oldu-ki ne 'ūzu bî'l-lāh ol rāyiḫa-i müntineye (13) insān degül taḡlar taḥammüle ḫādir olamazdı (14) hele ne ḫāl ise müdāvā ile teḫayyüd olundu (15) ammā buña bir şey te'sîr etmek iḫtimālî yok (143b) (1) dünyāda mu'ālece maḫŷlesinden her ne ḫadar (2) müshilāt ve eṣribe ve aḡdiye ve ḫubŷb ve nuṭŷl (3) ve zımād ve kimād var ise cŷmlesi iḫtiyār olundu (4) nef' görmek degül belki gitdükçe mümtedd ve (5) müştedd oldu ŷeb-i yemenî ne ḫadar ḫār ŷeydür (6) daḫḫ ve saḫḫ édüp üzerine avuḫ avuḫ vaż' (7) ederdüm ḫat'ā ne icā' ederdi ve ne te'sîr (8) İstanbŷl gibi bir ŷehr-i 'azîmde 'arz olunmaduḫ (9) bir ṭabîb ve bir ḫekîm ve bir cerrāḫ ve bir mücerrib ḫalmadı (10) ḫattā her kim 'ilāc eder ise biñ ḡiroş vēreyin (11) deyu ḫaḫḫ bilŷr ki iki kîse ḡiroş mālımdan (12) ifrāz ve mümtāz étdüm mecāl olmadı bir gün (13) bu rubā' iyyāta fā'iz oldum ba'de't- tetabbŷ' ilāc-ı (14) ḫanāzîrde bu zımādı gördüm ve kendi (15) kendime dēdüm-ki ḫanāzîr cem'-i ḫinzîrdür benim

(144a) (1) yanımda ise bu 'illet ḫinzîrden eṣedd bir şey (2) belki bizim ḫanāzîre fa'idesi ola deyu fî'l- ḫāl (3) zımād-ı mezkŷrî ta'biye édüp gece üzerine (4) vaż' édüp yatdum ŷabāḫ olduḫda kendümi (5) ŷu içinde müteḡarriḫ buldum eyā ne ola deyu (6) vāfir tefekkŷr étdüm ammā ŷu ḫadden ziyāde (7) hele her ne ḫāl ise ḫalkdum 'arîzaya naḫar (8) étdüm gördüm ki ancak eṣeri ḫalmıŷ cŷmlesi (9) ŷu olup aḫmıŷ gitmiŷ ne ŷiŷi ve ne rāyiḫası (10) var Rabbŷ'l- 'ālemîn ḫazretine ŷŷkr édüp ḫurbān (11) kesdüm ŷöyle bir müfid zımād 'arîzaniḫ cirmi (12) bir küçŷk taŷ ḫadar farz olunsa seyelān (13) éden ŷu bir ḫaç saḫa {...} ŷu olur (14) eger ol ŷu bir yere cem' olsa bi-Rabbî l- 'ālemîn (15) ve bi-ŷidḫ-i Muḫammedŷ'l- emîn beş on ādemi ḡarḫ ederdi (144b) (1) 'alime- Allāḫ kiḫb degŷldür ve bu rubā' iyyāta raḡbete (2) sebep bu oldu bina'en- 'aleyḫ terceme olundu (3) intihā sil'a ki āmās bŷd bi-ŷekl-i ḫanāzîr (4) ammā

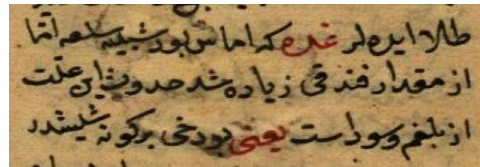

(6) ...ya'nī bu daḥī ḥanazīr şeklinde bir şişdür (7) ammā yā pişmiş laḥm gibi degüldür gāh olur ki bu şiş (8) karpuz kadar olur bu 'illet balğam-ı ğalīzden tevellüd (9) éder rubā' iyye

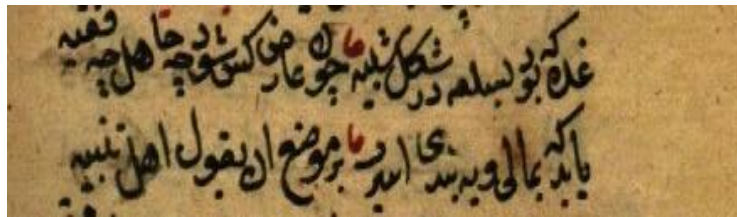

(11) ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc (12) zikri-ātī edviye-i mu'aşşına tīlā olunmaḡdur zikr-i edviye-i (13) mu'aşşına ve şıfat-ı tīlā kered ān āhen-āb (14) fārsīde şu yetmemiş kireçdür ve tūfāl-mis ki tūbāl (15) ve tūvāl daḥī dەرler demirden çıkar bir şeydür her birinden

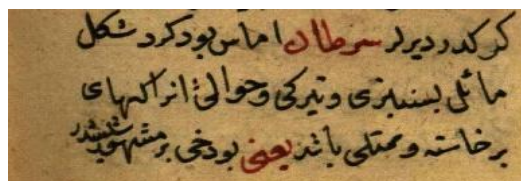
(145a) (1) ikişer mişkāl ve zernīḥ ve būre-i ermenī her birinden (2) birer mişkāl bunları döğüp elekden geçdükden (3) sonra on mişkāl rūğan-ı gül ki şıfatı veca'ı (4) zahrda mezkürdür bir yere cem' ve 'illetiñ üzerine (5) tīlā édeler ğudde ki

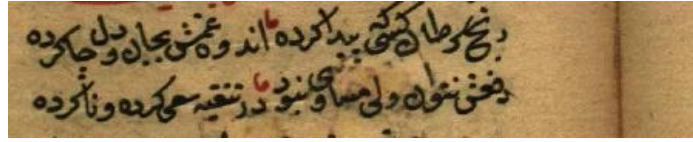
(7)...ya'nī bu daḥī bir ğüne şişdür (8) sil'aya müşābih ammā bu funduḡ miḡdārından ziyāde (9) olmaz türkçe yer şişi dەرler rubā' iyye

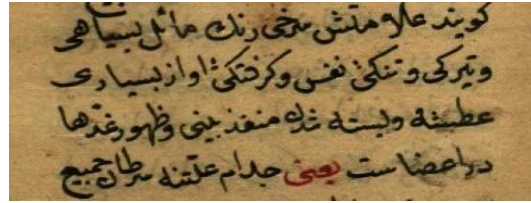
(12) ya'nī bu 'illeti ovup üzerene ḡurşun baġlamak (13) gerekdür dەرler seretān

(15) ... ya'nī bu daḥı bir meşhūr şışdūr (145b) (1) degirmi şekil rengi tıregī şekil yeşile ma'ıldür (2) ve etrāfında kalkmış tamarlar müşāhede olunur (3) içleri tolu tolu rubā'ıyye

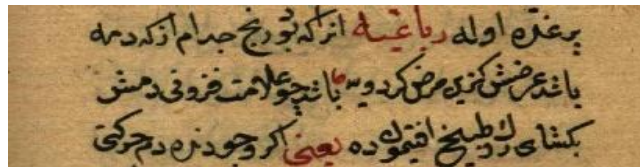

(6) ya'nī bu 'illeti def'e kavī 'ilāc (7) tenķiye-i dimāg tenķiye-i dimāg-cüdām ki en-rā seretān-ı cemī' a'zā (8)

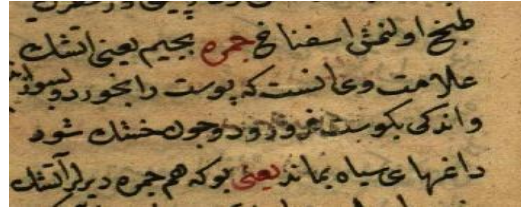
(11)...ya'nī cüdām 'illete seretān-ı cemī' (12) a'zā daḥı dērler imiş 'alāmeti odur ki řāḥibiniġ (13) rengi sürġ gibi ola ammā siyāha ve tıregī-ye mā'il ola (14) ve nefsi dar ve āvāzı boġuġ ve bozuġ olup ġok (15) ġok aġsıra ve burnınıġ menfezi tıtıla a'zāsı

(146a) (1) pūr ġudde ola rubā'ıyye

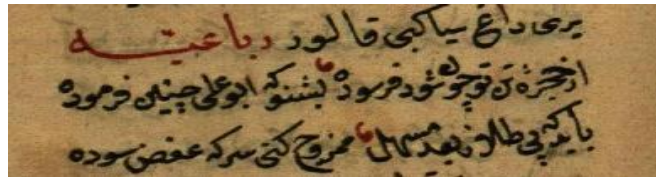

(3) ...ya'nī eger vüçüdında dem ġareketi (4) ve ziyādeliġi ġiss olunur ise fařd olunup şabih (5) eftimün vērile şıfat-ı şabih-i eftimün yedi direm (6) ġaş sināmekkī ve beř direm helile-i kablī şabı ve nīm (7) küfte besfāyic ve bādyān ve persiyāvřān (8) ve nīm küfte toġm-ı kāsni her birinden üçer direm ve 'ünnāb (9) ve sibistān her birinden yigirmişer 'aded ve beř 'aded (10) ālū-yı buġārā cümleyi bir kāse řu ile nişfa şarib (11) řabġ ve řāf etdükdēn şonra beř direm eftimünü (12) bir kīse içine şoyup zıkr olunan mā'mül řuda (13) mezesi ġıkınca ovalar ba'dehu yigirmi miřkāl terencübīn-i (14) sefid ve on miřkāl maġz-ı fülüs bunları daḥı (15) ol řu ile ġall ve řāf olunduġdan şonra bir miřkāl (146b) (1) rüġan-ı bādām ki şıfatı vecā'-ı dendānda mezkürdür (2) izāfe edüp nīm germ içeler

ġidā nīm kūfte nohūd-(3) āb ve semiz tavuḵ eti ve dārċinī ve za'ferān ile (4) ṭabḥ olunmuş isfanāḥ

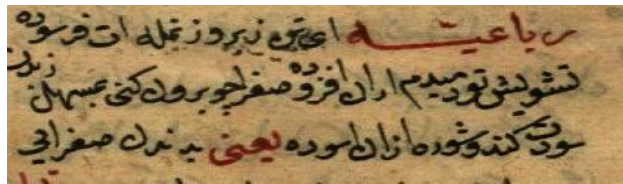

(7)...ya'nī buṅa hem cemre dērler āteşek (8) daḥı dērler 'alāmeti oldur ki cild-i insānı ākile gibi (9) ekl ēder ve āteş gibi yaḳar yandurur gāh olur ki cildi (10) daḥı tecāvüz ēdüp laḥma daḥı te'sīr ēder ḳuruduḳda (11) yeri dāğ-ı siyā gibi ḳalur rubā' iyye

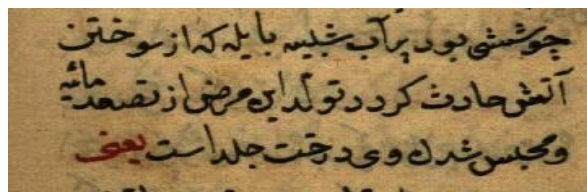

(14) ya'nī ebū 'Alī ḳavlince buṅa 'ilāc evvel müşhil (15) şerbetler verilüp ba'dehu üzerine sirke ile memzūc

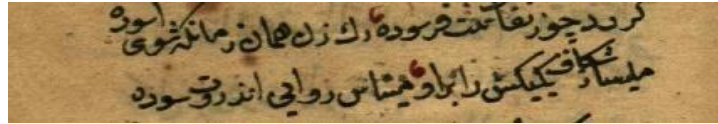
(147a) (1) 'afz-ı süde döğülmiş māzūdur nemle çū şişhā-yı (2) zīre ki ḥāriş ve sūziş-i būd ḥudūş ibn-i 'illet ez (3) şafrā-yı ḥarīf-i laṭif-est ya'nī bu nemle ḳabarcık (4) gibi ḥurde çıbanlardur hem gicisi hem yaḳması (5) olur bununḥ ḥudūşı şafrā-yı ḥırrīf-i laṭifinden-dür (6) rubā' iyye

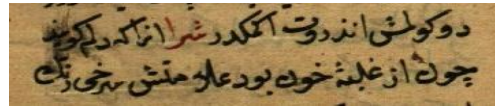
(8)...ya'nī bedenden şafrāyı (9) müşhilātla iḥrāc ēdüp ḥalāş olmaḳdur neffāt (10)

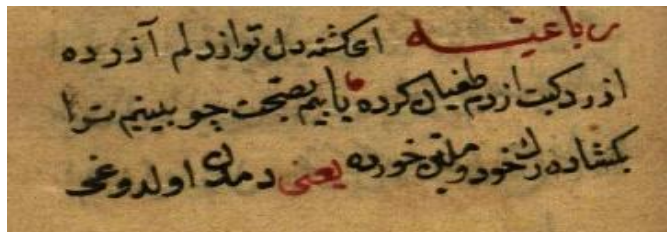
(12) ... ya'nī (13) bu daḥı bir şulu kabarcıkdur 'uzva āteş (14) işābet ētse bence kabarup şulanur ise (15) bu daḥı 'aynī ile öyle olur ve cederī ve bütūr (147b) (1) maḳūlelerine daḥı neffāt dērler ancak bu marāzın (2) tevellüdi ebḥire-i mā'iyenün dimāğa su'ūdından (3) ve dimāğda maḥbes ve taḥt-ı cildde müte'affin (4) olduğındandır rubā'iyye

(7) ya'nī buḡa 'ilāc evvel faşddur ba'dehu ol çıbanların (8) ferdā ferdā sīnelerini çāk çāk édüp üzerlerine (9)

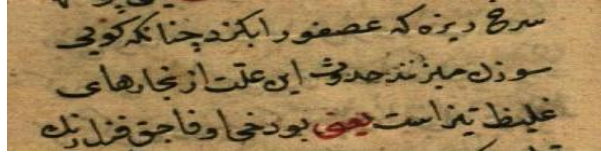
(11) est ya'nī buḡa dulum daḥı dērler bu 'illet (12) eger ğalebe-i demden ise 'alāmeti rengi sürḥ olmaḳdur (13) rubā'iyye

(15) ḥūrde ya'nī demden olduğı

(148a) (1) taḳdīrce 'ilāc faşddur ğayrı ḥılıtdan oldı ise (2) isti'māl-i müshil şıfat-ı mülleyinī şirā ve cemī' marāzhā (3) ve demevī rā nāfi' būd 'ünnāb ve sibistān her birinden (4) ellışer 'aded ve temürhindī ve ālū-yı buḡārā her birinden (5) onar mişḳāl 'inebü's- şā'leb ve nīm küfte toḡm-ı kāsni (6) ve gül-i nılüfer-i deryāyi her birinden üçer direm bu cümleyi (7) bir buçuk piyāle şu ile nışfi ḳalınca ḳaynadup (8) şāf eyledükden şonra on dört mişḳāl terencübīn-i (9) sefid ki muḳaddemā zıkr olunan şuda ḥall olmuş (10) ola anı daḥı izāfe édüp nīm germ nüş edeler (11) ğidā mercimek ve māş-ı muḳaşşer ve tāze kişniş ki (12) temürhindī şuyı ile yā limün ḥumūzātı vērilmiş (13) ola faşd ve

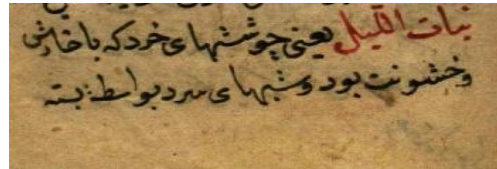
telyīn-i ṭabī‘atdan sonra her gece yigirmi (14) mişkāl yā limūn şuyı ve yā қoruk şuyı yā sirke (15) ile beş mişkāl rūḡan-ı gül ki şıfat-ı veca‘-ı zahrda (148b) (1) mezkūrdur yā şirūḡanla bir miқdār gülāb hālṭ (2) olunup ‘illetiñ üzerine nīm germ süreler (3) şabāḥ ḥammāma varalar ḥaşaf ya‘nī çū şişhā-yı (4)

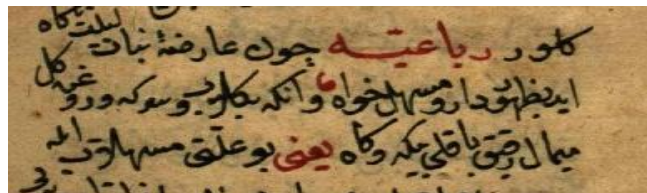
(6)... ya‘nī bu daḥı ufacıq kızıl renk (7) қabarcıq gibi çıbanlardır ‘uzvı ıdırur şanki ol (8) mevzi‘a igne batırurlar öyle ḥiss olunur bu (9)‘illetiñ ḥudūşı buḥār-ı ḡalīz-i tīzdendür rubā‘iyye

(12) ya‘nī bu ‘illete ‘ilāc her gün ḥammāma müdāvemet (13) édüp ḥāric-i ḥammāmda şovuk şu ile ḡusl étmemekdür (14) nebātü‘l-leyl ya‘nī

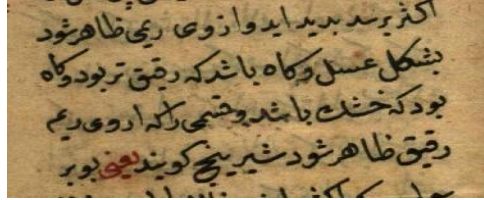

(149a) (1)şuden mesāmāt-ı ‘arız şod ya‘nī bu daḥı қabarcıq (2) şeklinde sivilcilerdür gicimek ve ḥuşūnet ile olur (3) ekşer şovuk gecelerde mesāmātıñ mün‘akid ya‘nī (4) baḡlı olmasından ‘arız olur insānuñ (5) gövdesini eṭbbā mücevvef қamışa teşbih éderler (6) ke-ennhu gövdede niçe kerre biñ ince ince delükler (7) ola ḥāricden ve dāḥilden ‘illetler anlardan (8) nüfūz éde aña mesāme dērler cemī‘i mesāmāt (9) gelür rubā‘iyye

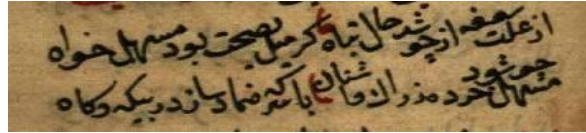

(11)...ya‘nī bu ‘illete müshilāt ile (12) bedenden ihrāc édüp üzerine beyānı ātī edviyeyi (13) ṭilā étmek gerek şıfat-ı tertīb-ı edviye-i mezkūr (14) on mişkāl baқla unını beş

mişkāl gülāb ve on (15) mişkāl rūḡan-ı gül ile ki şıfatı sil'ada mezkūrdur (149b) (1) bir mişkāl sirke ile ḡalt'édüp nīm germ bedene (2) tılā'édeler baḡladan murād mısış baḡlasıdır ki (3) türmis daḡı d'érler sa'fe ya'nī çü şeş ki (4)

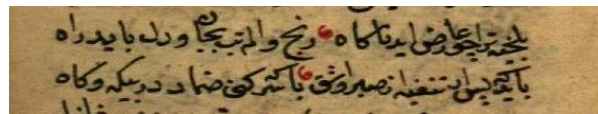

(7) ...ya'nī bu bir (8) sivilcidür ki ekşer başda zāhir olur ve bundan (9) 'asel şeklinde bir nev' irin çıkar ḡāh (10) raḡiḡ ve ḡāh ḡuru olur ve bunun bir kısmı (11) daḡı var andan raḡiḡ ya'nī ince irin çıkar (12) aḡa şirīnec ve şirinc derler rubā'ıyye

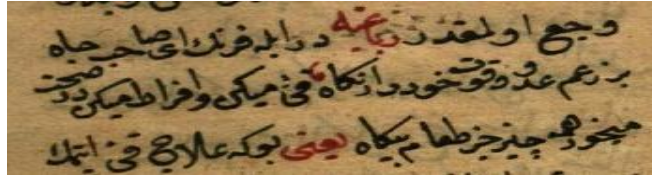

(15) ya'nī bunı def'e 'ilāc isti'māl-i müshilātdur ba'dehu

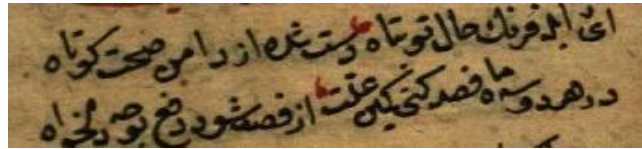
(150a) (1) bu edviyyeyi 'illetin üzerine zımāddur şıfat-ı (2) zımād-ı mezkūr zāk-i siyāh şāf-ı aḡmerde (3) mezkūrdur ve uşnān türkçe çoḡan d'édükleri (4) kökdür iki mişkāl zāk-i siyāh ve beş mişkāl (5) uşnān bunları d'ögüp elekden geçürdükden (6) şonra bir mişkāl sirke ile sirişte'édüp 'illetin (7) üzerine zımād'édeler [bilḡuyye] ki ez cins-i sa'fe-(8) est ve en-rā [peşte-i ḡurdekī] {...}ya'nī bu [bilḡuyye] (9) daḡı sa'fe cinsindendür ve aḡa [peşte-i ḡurdekī] (10) daḡı d'érler imiş ke-ennehu südi siḡeḡe müşābih ola rubā'ıyye

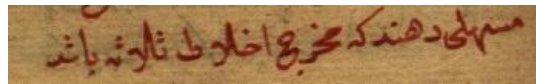
(13) ya'nī bu 'illete 'ilāc evvelā tenḡiye-i dimāḡ-dur şāniyā (14) bu edviyye-i tılādur şıfat-ı zımād-ı mezkūr on mişkāl (15) uşaḡ ki altmış mişkāl sirke ile ḡall olmış ola (150b) (1) beş mişkāl şabr-ı suḡutrı-yi daḡı d'ögüp (2) izāfe eyledükden şonra üzerine zımād'édeler (3) fireḡiyye ya'nī abile-i firenk 'alāmeteş çü şeş (4) a'zā ve derd-i bend-hā-est ya'nī firenk ḡabarcıḡı (5) 'alāmeti odur ki a'zāda cūşiş ve bendlerde (6) veca' olmaḡdur rubā'ıyye

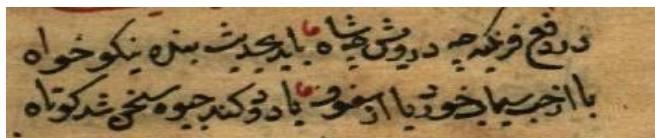
(8)...ya'nī buṅa 'ilāc ḳay' ʔtmek (9) ve ok cima' ʔtmemek ve iřtiḩāsız yemek yememekdr (10) hem der 'ilāc-ı abile-i firenk-i rubā' iyye

(13) ya'nī iki ayda  ayda bir faşd ʔtdirmek daḩı (14) buṅa ḳavī 'ilācdur ve ba'de ez faşd ve munzic-ı sevdā (15)

(151a) (1) gāriḳn be-myīne {...} ānīde ya'nī ḳıl elekden (2) geçmiş bir miřḳāl gāriḳn ve iki dānek ayāric-ı (3) fayḳarā biri birine ḩalt ʔdp benefşe şerbeti (4) ile sirişte ḩabblar ʔdp ve řabāḩ 'alē'r- riḳ (5) isti'māl ʔdeler çünki ḩabblar 'amel ʔdp  (6) dört nevbet řabī'at-ı icābet ʔde beş miřḳāl (7) ḩāř sināmekkī ve nīm kfte besfāyic ve 'inebş- şa'leb (8) her birinden üçer miřḳāl gl-i srḩ ve persiyāvřān (9) ve řāhterac her birinden ikişer miřḳāl ve bir miřḳāl (10) gl-i nīlüfer-i deryāyī ve otuz 'aded sibistān bu cümleyi (11) bir kāse şu ile nişfa ḳarıp ḳaynadup řāf (12) eyledükden şonşra on beş miřḳāl şir-ḩıřt ki (13) muḳaddemā ol şu ile ḩall olmiş ola nīm germ rağbet ʔdeler (14) nki bunlaruṅ 'amelleri iḩrāc ola toḩm-ı reyḩān (15) ve glāb ile şeker şerbeti vēreler gıdā noḩd-āb (151b) (1) hem der 'ilāc abile-i firenk-i rubā' iyye

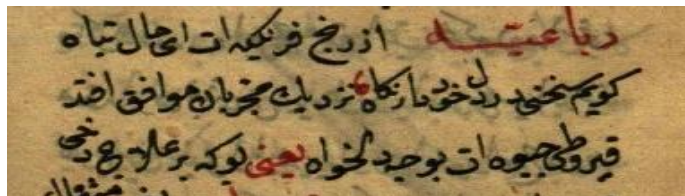

(4) ya'nī buṅa 'ilāc yā ḩabb-ı sīmāb ve yā sffdan (5) ba'zı şey ve yāḩd cīveyi ttsi eylemekdür (6) şıfat-ı ḩabb-ı sīmāb sīmāb ki 'abd dērler (7) hārib dērler ve zībaḳ dērler türkçe jīve dēdükleri (8) srb-i müzābe müřābih bir meřḩr şeydür yedi miřḳāl (9) sīmāb ve on beş miřḳāl ḳand-ı siyāḩki aṅa ḳuřāre (10) dērler şekerin rgidr siyāḩ renk bulanış şekil (11) bir şeydür ḩāřřaten bu 'illete 'ilācdur ve pāk buğday (12) unı ve

şığır yağı bu ikisinden altışar mişkāl (13) bu cümleyi bir birine hālṭ ḗdūp sīmāb-geşte olunca (14) ya'nī eczānuḡ içinde maḡv-ı vūcūd ḗdince elleri ile (15) muḡkem ovalar ba'dehu evvel olan eṡyāyı on dōrt

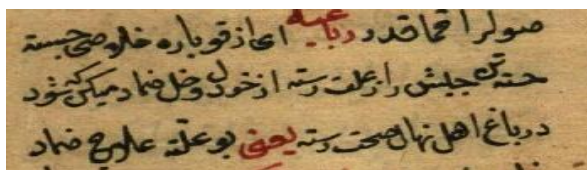
(152a) (1) baḡş ḗdūp her şabāḡ bir baḡşını ve her aḡşam (2) bir baḡşını ekl ḗdeler ve mu'tedīl libāslar giyeler ba'dehu (3) ez-şihḡat ṡuzsuz piriḡ lū'ābı ya'nī pirinci şu ile (4) vāfir ḡaynadup lū'ābını alalar yā beyāz şeker ve yā nebāt (5) ile hālṭ ḗdūp muḡhallebi gibi olduḡda ekl eyleyeler (6) ve ṡuzsuz māyeli etmek ve ṡuzsuz yā ḡuzı paçası (7) ve yā buzağı paçası yeyeler şıfat-ı sūfūf-ı (8) sīmāb helīle-i zengī ve sarı helīle ḡabı ve helīle-i (9) kāblī ḡabı ve belīle ḡabı ve fūlful her birinden ikişer (10) mişkāl bu cümleyi dōḡūp eleyūp yedi mişkāl (11) sīmāb ve on beş mişkāl beyāz şeker cümleyi bir yere (12) hālṭ ḗdūp sīmāb olunca elleri ile ovalar (13) bunu daḡı kezālik on dōrt baḡş ḗdūp (14) şabāḡ ve aḡşam birer baḡş tenāvūl ḗde ve her yedikçe (15) üzerine bir miḡdār ḡūlāb iḡeler ve mu'tedīl libāslar (152b) (1) giyūp bālāda zıkr olunan aḡdiyeyi isti'māl ḗdeler (2) şıfat-ı dūd-ı kerdēn cīve altı mişkāl sīmābı (3) üç baḡş ḗdūp ve her ḡūn bir baḡşını bir tīmūr (4) buḡurdān ile etki altına ḡoyup tūtsi ḗdeler (5) ve mu'tedīl libāslar giyeler tūtsi ḗtmezden muḡaddem (6) ḡōḡsinden boynına varınca şālda setre ḗdeler ki (7) sīmābıḡ duḡānı dimaḡa şu'ūd ḗtmeye zīrā (8) ḡōze zarar īrāş ḗder ve yine ma'hūd yemekleri yeyeler (9) ve eger heftede üç mūte'ākīb her ḡūn māş (10) miḡdārı pişmiş beyāz ve yā sūrḡ sīmābdan (11) her birini tenbūl ile yeyeler ve yāḡūd üç direm (12) dārḡinī-yi dōḡūp şeker ile hālṭ ḗdūp (13) her şabāḡ yemeḡe mūdāvetem eyleseler hem cerāḡat-ı (14) abileyi bitirūr ve hem a'zāda olan veca'ı def' (15) ḗder eger buḡār-ı sīmābdan tūtsi eṡnāsında ḡōze

(153a) (1) ḡōze buḡār işābet ḗtmış olsa iḡlīmīyā-yı zer ki (2) şıfatı şāf-ı aḡzarda mezkūrdur andan bir miḡdār (3) daḡḡ ve saḡḡ ve şalābe ḗdūp her şabāḡ mīl ile (4) anı iḡtiḡāl ḗdeler tā-ki ḡōzūḡ nūrını kemāfī (5) l-evvel yerine ḡetüre nāzım-ı merḡūm yūsufinūḡ (6) kendi mūcerrebidūr iḡlīmīyā-yı zer hindden ḡelūr (7) bir varaḡdur ṡa'mı ḡaranfūle ve yaprağı nārinc yapraḡına (8) mūşābihdūr ne idigi ḡabbu'l- miskde mezkūrdur (9) rubā' iyye

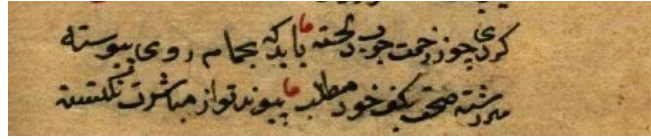
(11) ...ya'nī buña bir 'ilāc dahı (12) kīrūtī-yi cīvedür şıfat-ı kīrūtī-yi cīve nısf mişkāl (13) bāl mūmını üç mişkāl şıgır yağı ve beş mişkāl (14) buzağı bögreginün üç kerre şu ile taḥhīr olunmuş (15) yağı ile ḥall ve altı mişkāl sīmāb ve dört mişkāl (153b) (1) döğülmiş ḥāş ḥinnā ile ḥalt'édüp sīmāb-(2) geşte olunca elleri ile ovalar ba'dehu üç baḥş (3) édüp her gün bir baḥşını vücūda bütün tılā (4) édeler kulaḫ ardlarına ve kıltuk ardlarına degürmekden (5) ihtirāz édeler ve tā mizāc şıḥḥat-i müteveccih olunca (6) mu'tedil libāslar giyüp eḥ'ime-i ma'hūdeyi tenāvül (7) édeler ve eger çü şeş dehān-ı teşvīş {...} ya'nī (8) ağızda olan uçuk gibi sivilciler elem vērür ise (9) ol bir kaç gün teskīn-i derd için ḥatmī yā ebem -(10) gömeci yā benefşeyi şu ile ḳaynadup şāf (11) eyledükden şonra zemān zemān ağızda tūtalar (12) ağızda olan lū'āb azalınca cihet-i def' i cūşiş (13) semiz otı ve ḫabāşir ve sumāk bunları 'alē's- seviyye (14) döğüp abilelerin üzerine ekeler eger ḳabarcık (15) müzmin olup oñulmayup bir zemān tursa

(154a) (1) şubḫ ve şām merhem-i nūreyi üzerinden eksik (2) étmeyeler şıfat-ı merhem-i nūre üç mişkāl bal (3) mūmını on mişkāl yā gül yağıla ki şıfatı zāhrda (4) mezkūrdur yā şirūganla ḥall ve üç kerre şu ile (5) yunmuş ve gölgede ḳurmuş on iki mişkāl (6) kireci āb ile şalābe ve bir mişkāl döğülmiş beyāz (7) keşirā izāfe édüp merhem olduḫda üzerine (8) tılā édeler eger abile ḳuruyup beyāz renk (9) olup geriven ya'nī temregi gibi elde ve ayakda ve (10) yāḥūd sā'ir a'zada olur ise siyāh (11) fūlfūli şu ile ḡalīz olunca ḳaynadup zımād (12) gibi bir kirpās-pāre ile üzerine vaz' édeler (13) fī'l- ḥāl def' olur ḳūbā ya'nī geriven ez mādde-i (14) raḳīḳa būd 'alāmeteş zuhūr-ı zerd ābest ya'nī (15) ḳūbā ve geriven türkide temregi-ye dērler eger mādde-i (154b) (1) raḳīḳadan zuhūr étđi ise 'alāmeti şarı (2) şular aḳmaḳdur rubā' iyye

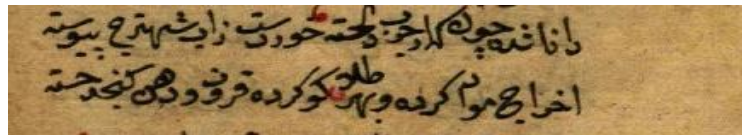

(4)...ya'nî bu 'illete 'ilâc zîmâd-ı (5) hall ve hardaldur zîmâd-ı mezkûr beş mişkâl hardal (6) dögüp elekden geçürdükden sonra sirke ile hall (7) edüp zîmâd edeler bu zîmâd bu 'illete şol zemân (8) vaz' olunur ki 'illet cildi geçüp lahma gâyir ya'nî (9) ete nüfûz etdükde ya'nî geçdükde olur ki ol-zemân (10) anâ ihtiyâc vardır ammâ geçmediği hâlde iki (11) mişkâl sarı kükürdi ve iki mişkâl sîmâb (12) bu ikisini beş mişkâl sığır yağı ve beş mişkâl (13) buzağı böğreginin yağı ki üç def'a şu ile (14) tañhîr olunmuş ola bir yere halı ve sîmâb katlı (15) olunca elleri ile ovup merhem olduğdan

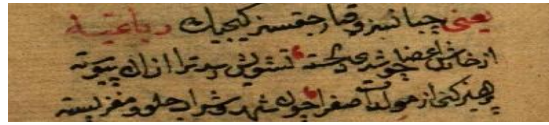
(155a) (1) sonra üç bahş edeler ve her gün bir bahşını yâ âftâb (2) yanında ve yâ âteş kenârında bedene tılâ edüp bir sâ'at (3) şabr edeler ba'dehu yâ hammâmda ve yâ hâric-i hammâmda (4) nîm germ şu ile tañhîr edeler bu dârû muṭlak (5) cerebe ve hâriş a'zâya dañı nâfi'dür cereb (6) ya'nî ki ḥâh-ı ḥuşk bûd ḥâh-ı ter ya'nî türkçe (7) gıcik gâh kuru ve gâh yaş olur rubâ'iyye

(10) ya'nî buña kavî 'ilâc müdâvâdan hâlî olmamak (11) ve tevekkül ber-ḥaḳḳdur hem der 'ilâc-ı cereb-i rubâ'iyye

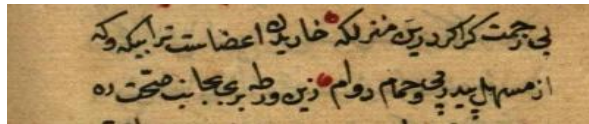

(14) ya'nî beyânî âti tılâdur bu 'illete 'ilâc şîfat-ı (15) tılâ-i mezkûr bir miqdâr dögülmiş ve elenmiş (155b) (1) kurütü iki şâ'at ışıcaḳ şu ile ısladup (2) merhem gibi olunca elleri ile ovalar ba'dehu yâ cuğrat ki (3) yoğurt-dur ve yâ sirke dürdi otuz mişkâl (4) dögülmiş elenmiş on mişkâl sarı kükürdi (5) ve beş mişkâl şîrûğan bunları bir yere halı (6) edüp üç bahş edeler ve her gece bir bahşını (7) a'zâya sürüp şabâh hammâma varalar ve yâ (8) hâric-i hammâmda buğday kepegini sirke ile qarışdırup (9) nîm germ anuñla bedenini pâk edeler ḥıkketü'l- a'zâ (10) min ğayr-ı cereb ya'nî hariden a'zâ ki bî-kerd bûd (11) ya'nî çıbansız ve kabarcıksız gıcimek rubâ'iyye

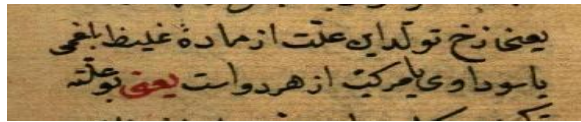

(14) ya'nī bu maḳūle 'ilel ekṣer-i ṣafrādan ḥāşıl olur (15) giriftār olan yārān ṣafrā tevellüd êdecek aḡdiyeden

(156a) (1) perhîz ve dahı bal ve tatlı şerbetler ve fustuḳ ve funduḳ (2) ve bu maḳūle şeylerden perhîz êtmek gerek-dür hem der-(3) 'ilāc-ı ḥāriş-i a'zā-yı rubā'iyye (4) bî-zahmet

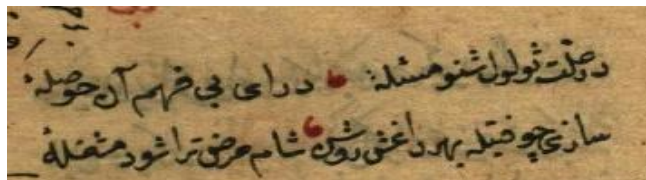

(6) ya'nī bu 'illete 'ilāc pey-der-pey müshilāt ve müdāvemet-i (7) ḥammāmdur ve her gece āb-ı līmūn yā ḡüre yā sirke-i rūḡan (8) ve yā şırūḡanla memzūc ola üzerine bir miḳdār ḡulāb (9) izāfe oluna 'illet-i şerāda keyfiyyeti mezkūrdur nīm germ (10) vücūda tılā olunup şabāḥ ḥammāma gitmekdür şü'lül (11) ya'nī

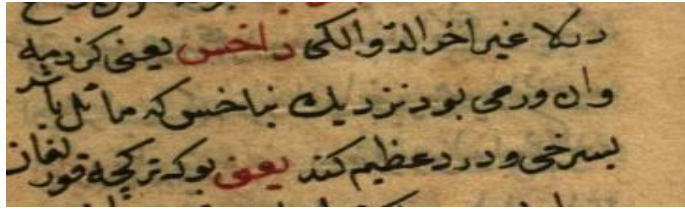

(12)...ya'nī bu 'illete (13) türkçe sigil dërler bu 'illet mādde-i ḡalīza-i (14) balḡamiyeden yā sevdāviyeden ve yā ikisinūḡ terkībinden (15) ḥāşıl olur demekdür rubā'iyye

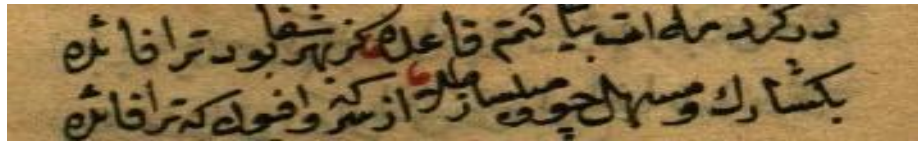
(156b)

(3) ya'nī yūsufi merḥūm ḳavlince buḡa 'ilāc dāḡ-(4) dur ya'nī

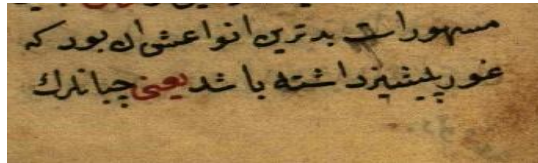

(6) ...ya'nī buṅa türkçe kırluğan (7) dèrler şişdür ekşer tırnağa qarīb mevāzi' de (8) olur levni kırmızı-ya mā'il ziyāde derdi (9) ya'nī veca' ı olur meşhūrdur rubā' iyye

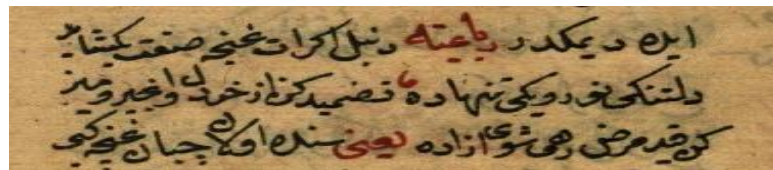
(12) ya'nī buṅa 'ilāc faşd ve müşilātdur ve sirke ve efyūnı (13) memzūcen üzerine tıllā edeler dümmel ki bed nīl-i

(14)

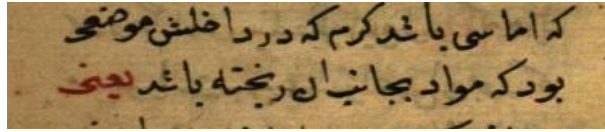

(15) ...ya'nī çıbanların

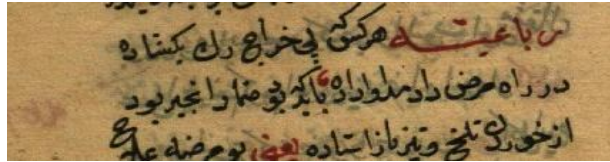
(157a) (1) gāyetle yaramazı odur ki cildi geçüp lahma nüfūz (2) éde demekdür rubā' iyye

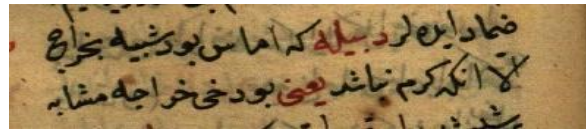
(4)...ya'nī sende olan çıban gönça gibi (5) açılmaz ise aṅa ḥardal ve encīr ve mevīz tazmīd (6) eyleye tā-ki kayd-ı marazdan ḥalāş olasen demekdür (7) şıfat-ı zīmād-ı mezkūr on 'aded yā tāze yā kıru (8) encīri muherrā olınca kıynadup çekirdegi çıkmış (9) yedi mişkāl kıru üzümü on 'aded muherrā olmuş (10) encīr ile merhem gibi olınca dögüp ba'dehu üzerine (11) üç mişkāl dögölmiş ḥardal izāfe édüp (12) nīm germ çıbanuṅ üzerine tıllā edeler ḥurāc (13) ki

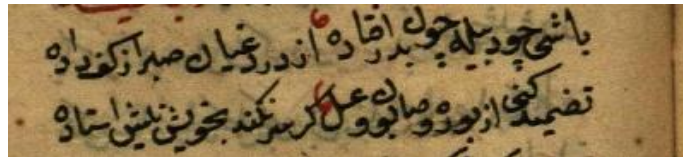
(14)...ya'nī (15) bu bir āteş gibi şişdür ol şişin içinde (157b) (1) bir mevzi'a mevādd dökilüp ya'nī bir cānibine dēmekdür (2) rubā' iyye

(4)...ya'nī bu marāza 'ilāc (5) faşddur ba' dehu üzerine zīmād-ı encirdür ve acı (6) ve tiz tab' olan eṭ' imeden perhīzdür şıfat-ı (7) zīmād-ı mezkūr yā kuru ve yaş enciri pişirüp (8) muherrā olduqdan sonra merhem gibi üzerine nīm germ (9) zīmād edeler dübeyle ki

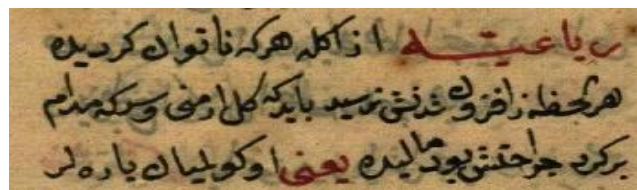

(10)...ya'nī bu daḡı ḡurāca müşābih (11) bir şişdür o kadar issi degıldür rubā' iyye

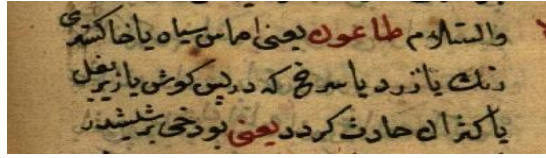

(14) ya'nī buḡa zikri-ātī zīmād 'ilācdur anuḡla (15) olmaz ise nişter ile açmak gerekdür şıfat-ı zīmād-ı

(158a) (1) mezkūr būre ve şābūn her birinden dörder mişkāl (2) būre ve şābūn dögüp ve eleyüp on mişkāl (3) 'asel ile nīm germ üzerine zīmād edeler ekile (4) ya'nī cerāḡatī ki 'uzv-rā{....}ya'nī ekl ede (5) rubā' iyye

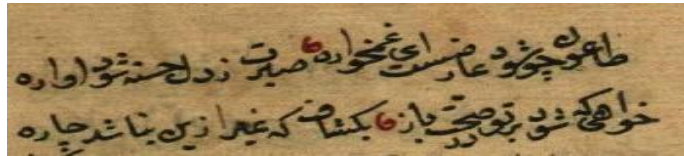

(7)...ya'nī oñulmayan yāreler (8) elbetde ākile olur tedbiri budur ki müdām ol (9) cerāhatiñ etrāfına sirke ile gil-i ermenī süreler (10) ve's- selām tā'ün ya'nī

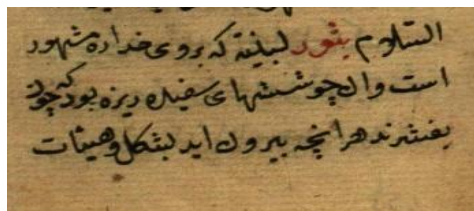

(12) ya'nī bu dañı bir şışdür (13) rengi siyāh gāh kül gibi bī-reng gāh şarı gāh (14) kırmızı olur ekşer kulağ ardlarında ve yā kołtuğ (15) altlarında ve yā uyлуğ aralarında hādiş olur rubā'iyye

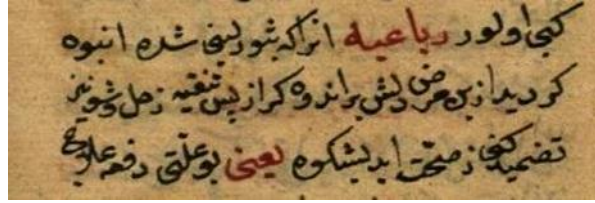
(158b)

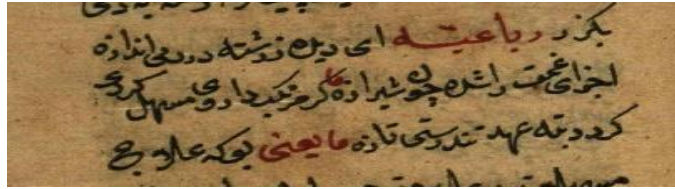
(3) ya'nī nāzım-ı merhūm kavlınce bunu nişter ile deşdirmekden (4) ğayrı çāre yoğdur ammā mücerribān katlarında kaṭ'ā (5) tā'ūna 'ilāc olmaz dünyāda ne kağar ādem ve ḥayevān (6) var ise tā'ün işābet etse yigirmi dōrt (7) sā'atde şübhesiz katl eder eger sā'il su'al eder (8) ise ki dünyāda biñ ādem ve ḥayevān gördük tā'ün (9) işābet etdi kimi deşildi ve kimi tağıldı (10) cevāb budur ki o isābet eden hār çıbanlardan (11) bir çıbandur anlara dañı tāğūn ıtlāğ olunur (12) ammā tā'ün-ı mā'hūda kaṭ'ā çāre yoğdur ve' (13) s- selām

(159a) (1)dāne-i ḥaşḥāş nārsīde būd ya'nī bu bir şeydür ki (2)'inde'l- eṭibbā yüz yeyici demekle meşhūrdur ve bu (3) bir cins ḥurde beyāz sivilcilerdür ki şığduğda içinden (4) çıkan iriñ aynī ile nārsīde ḥaşḥāş toñmı (5) gibi olur rubā'iyye

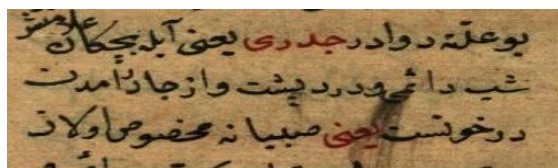

(7) ...ya'nī bu 'illeti def'e 'ilāc (8) müshilāt ve mullaṭṭifāt ile tenkiye-i dimāğ-dur (9) sonra üzerine ḥall ve şūniz zīmādı lāzımdur (10) şıfat-ı zīmād-ı mezkūr on mişkāl kara çörek (11) otını döğüp ve eleyüp kadar-ı kifāye sirke ile (12) sirişte zīmād edeler gece zīmād edüp şabāḥ (13) ışıcaḡ şu ile pāk etmek gerekdür 'ırq-ı (14) medenī ya'nī 'illet-i rişte ya'nī fārsīde rişte (15) derler bir 'illetdür insānuḡ vücūdında ṭanbūra (159b) (1) kirişine benzer vāfir şeyler çıkar erişteye daḡı (2) benzer rubā' iyye

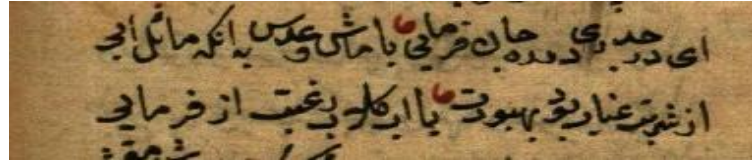

(4)...ya'nī buḡa 'ilāc (5) müshilātdur 'alāmeti ḡiss olunur ise faşd (6) daḡı nāfi'dür ve ba'de {...}dārū-yı müshil (7) ve faşd taḡlil-i dem edecek laṭif ḡıdālar (8) meşelā nīm küfte noḡūd-āb ve māş-ı muḡaşşer ve yā tāze (9) ve yā ḡuru şarımsaḡı döğüp şıḡır yaḡıla (10) ṭabḡ edüp yemek gibi ve inhād şuyından bir miḡdār (11) şuyı bir zarf içine koyup üç ḡün ṭurduḡdan (12) sonra eczā-yı 'arziyyesi ḡa'rine çökdükde (13) ol şudan içmek gibi dört mişkāl buzaḡınuḡ (14) iç yaḡını üç baş tāze ve yāḡūd cüdā-cüdā (15) bir ḡaḡ şarımsaḡı merhem gibi olunca

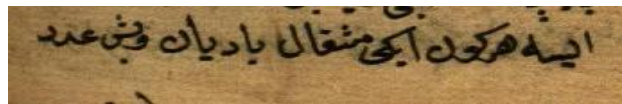
(160a) (1) döğüp şalābe étdükden sonra cerāḡat (2) ziyāde olmasun deyu üzerine zīmād edeler (3) tā ki cerāḡat zaḡmetini ṭaşra çıḡa bunlaruḡ cümlesi (4) bu 'illete devādur cederī ya'nī

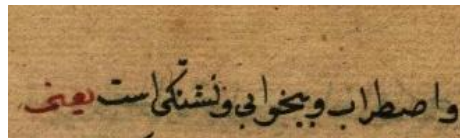
(6)...ya'nī şıbyāna maḥşūş olan (7)'illetlerdendür 'alāmeti odur ki teb dā'imī ve (8) derd {...}ve ez cā der-āmiden ḥūnest rubā'iyye

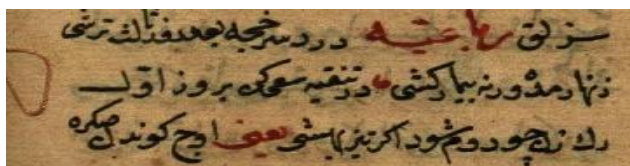
(11) ya'nī bu 'illet eşnāsında me'külāt māş-ı muḳaşşer (12) ve mecimekdür eşribeden gülāb ile memzūc şerbet-i (13)'ünnāb ki keyfiyyeti ser-sāmda mezkūrdur eger (14) çiçek altıncı ve yedinci rūzda bīrūn étmez (15) ise her gün iki mişḳāl bādyān ve beş 'aded (160b) (1) enc'iri şu ile ḳaynadup şāf eyledükden (2) şonra şerbet-i 'ünnāb ile muḥtelit' içürmek gerek (3) ve g'īdā-yı mezkūrı tenāvül étdireler ve ta'āmiḳ (4) üzerine tāze bādyān ekeler eger şāḥib-i cederī (5) tıfıl ise bunları māderine tenāvül étdireler (6) ve cederī ki zuhūra ḳarīb ola şāḥibinūḅ tabanı (7) altına ḥımnā uralar ve yā kāfūrı ve yā sirkeyi (8) tāze ḳışniş şuyı ile ḥall édüp gözlerine (9) taḳt'ir édeler tā ki gözlerinde çiçek çıḳmaya (10) ve on üçüncü yā on dördüncü günü çiçeği yā altun (11) ve yā gümüş igne ile deşeler ki ḳurumağa yüz tuta (12) eger geç ḳurur ise yaz günlerinde ise çöp şandalı (13) ḳış günlerinde ise ılgun ağacını etegi altına (14) ḳoyup āteşle anı tebḥ'ir éde ḥaşbe ya'nī sūrḥce (15)

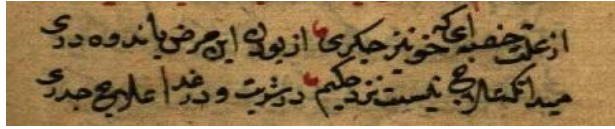
(161a) (1)

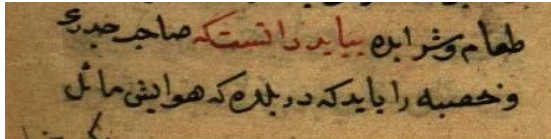
ya'nī (2) ḥaşbe fārsīde sūrḥce 'arabīde ve türkīde yine (3) ḥaşbedür 'alāmeti teb-i dā'imī ve nefesi bed (4) ḳoḳup enduh-nāḳ olmaḳ ve uyumaḳ ve (5) şusuzlık rubā'iyye

(7)...ya'nī üç günden sonra (8) marīza ekşi şeyler vermeyeler zīrā helāk eder ve (9) evvelki gün tenkiye ikinci günü faşd ettirmek (10) gerek hem der 'ilāc-ı haşbe rubā' iyye

(13) ya'nī bu 'illete 'ilāc cümle cederī 'ilāclarıdır (14) ta'ām ve şerābda

mağz-ı tıbbım bi- fuyūzāt-ı hudāyiçün tal'ātī şükr ki ibn-i sāl bi- itmām resīd şed bi- tevfiq-i ezel sāl'ataş tāriheş zāt-ki ibn-i tarz-ı pesendide bi-encāmesidür temmet

EKLER

1a. el yazılı tıbb kitābı

3b.beyān-ı ṭabāyi‘ aḥlāt ve ‘anāşır

3b/çıkma; ‘anāşır-ı erba‘a

4a.1.beyān-ı efdaliyyet-i ḥılthā, 2. beyān-ı beşere-i ihsāniyye 3.beyān-ı qarūre

4b. beyān-ı ḥalvetī-yi rīk

6a.1.şudā‘-i muṭlaq, 2.ḥarfū’l-elif, 3.şudā‘-i demevī

6b. şudā‘-i şafrāvī

8b. şudā‘-i balgamī

9b/çıkma; noḥūd-āb

10b. 1.afsentīn, 2.şudā‘-i sevdāvī

11b.şıfat-ı müleyyin-i ‘acāyib-i berā-yı sevdā beş dirhem senā-i mekkī{..} anīsūn {...}şeker nişf līmūn beş fīncān şenā-i mekkī-yi eliyle ufaqlayup ve anīsūnı ve şekeri ve līmūnı bıcaḳ ile ufacuḳ parça édüp beş fīncān şu ile cümlesini bir kāseye vaz‘ yigirmi dört sâ‘at terk olunduḳdan şonra bezden sıkulup posası atılup şerbeti isti‘māl oluna

13a.şudā‘-i ez-germī-yi āftāb

13b.şudā‘-i ez-serdī-yi hevā

14b.1.şakīka, 2.ḥarfū’l-bā’i

15a.sersām

16a.1.ḥarfū’l-tā’i 2/çıkma; şafrādan

17a.nisyān

18a.ḥumḳ ve ru‘ūnet

19a. 1.cūmud, 2.ḥarfū’l-şā’i

19b. ḥarfū’l-cīm

20a. 1.sübât, 2.ḥarfü'l-ḥā'i

20b- ḥarfü'ḥā' i

21a.seher, 2.ḥarfü'd-dāl

22a. cünun

22b. şuḥbet-i beyân

23a. 'aşk

24a. seder

25a. devvār

25b. şar'

26a. sekte

26b. kâbūs

28a. ḥader

28b. 1. ya'nî dorāg otıdur, 2. şıfat-ı terkîb-i kay 3. fâlic

29b. bir rıtl yüz yigirmi sekiz dirhemdür ve iki rıtl bir batmandur rıtl $128+128= 256$
batman

30b.lakve

31a. ra'se

31b.iḥtilâc

32a. teşennüc

32b. temeddüd

33a. emrāz-ı çeşm

33b. berde

35a. şırnāk

35b. 1. ğareb, 2. cereb, 3. sebel

37a/çıkma; bir aķ boncuķdur

37b. 1. remed, 2. ıarfe

38a. zafere

38b. dem´a

39b. ıarĥatü´-l´ayn

40a. 1. beyāz, 2/çıkma; lāledür, 3. İntişār

42a. nezdü´l-mā´i fi´l-´ayn

44a. 1. ´aşā, 2. Cehr

44b. za´fü´l- başar

45a. ıaraş

46a. ıanīn-gūř

46b. vecau´l-´üzn

47a. qarḥatü'l- 'üzn

47b. düḥūlu'l- ḥayevān fi'l- 'üzn

48a. 1. düḥūlu'l- mā'-i fi'l- 'üzn, 2. emrāz-ı beynī

48b. netnü'l- enf

50a. ru'āf

51b/çıkma; gülnār, enār çiçegi

52a. 1.ḥikāye, 2.zükām

53a. māşerā

54a. bādişnām

55a. emrāz-ı leb

55b. veremü'ş- şifah

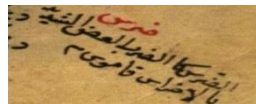
56a. kulā'

57a. seyelānü'l- mā'-i- mine'l- fem

58a. baḥar

59a. emrāz-ı dendān

60a.1.żars

60b. düdu's- sinn, 2.istirḥā'-i'l- lişse

61a. lişse-i dāmiye

61b. veremü'l- lişse

62a. te'kkülü'l- lişse

63a. emrāz-ı zebān

63b. 1. şıklü'l- lisān, 2. veremü'l- lisān

64a. teşakkuku'l- lisān

64b. 1. harkatü'l- lisān, 2. ceffāfu'l- lisān

65a. emrāz-ı halk

65b. veremü'l- lehāt

66a. 1. istirhā'-i'l- lehāt, 2. çıkma; levzeteynü

66b. 1. istirhā'-i'l- levzeteyn, 2. hunnāk

67a. harfū'r- rā'i

68a. duhūlu'l- 'alak fi'l- halk

68b. karhatü'l- halk

69a. 1/çıkma; édüp ol fitilleri, 2. neşebü'-l 'azm ve'ş- şevk fi'l- halk, 3.bel'u'l- ebr

70a. veremü'l- merī

70b.1/çıkma; iki 2. cehhu'ş- şavt

71a. sü'al

72a. rebv

72b. nefşü'd- dem

73a. sell

74a. zātü'r- riyye

74b. şavşa

76b. 1. hafakān, 2. harfū' zā' i

78b.1/çıkma; der- 'illet-i ğaşy dide- dāneş ki bāz 2. ğaşy

79a. veremü'ş-şedy

79b. kılletü'l- leben

80a. 1. veca'-ı ma'de, 2. harfū's- sīn

82b- terkīb-i devā'-i misk {...} {...} {...} kehrübār mercān-ı aḥmer derūnec-i 'aḳrebī

zürünbād 'ūd besbāse za'ferān behmen-i ebyaz ferencmüşk zencebīl kebābe dār-ı fūlfūl

behmen-i aḥmer sādec sūnbül-i hindī karanfūl cünd-i bīdester uşne bu cümle eczā'saḥḳ

saḥḳ ve ince elekden geçürüp mecmū'eczānuḳ beş {...} 'asel ve nışfı {...} sā'ir me'ācīn

gibi kıvāma getürüp eczāyı daḥı idḥāl edüp ḥıfz edeler vaḳt-i ḥācetde bir dirhem

miḳdārı isti'māl oluna

84b. veremü'l- ma'de

85a. ḳay

86b. ḳay'-i'd- dem

88a. za'fu'l- ma'de

88b. cū'i'l- baķar

89b. ŧehvet-i kelbiyye

91a. 'aŗaŗ-ı mufriŗ

92a. za'fu'l- kebed

92b. sū'i'l- kınye

93a. istiskā

95a. 1. yerekān-ı aŗfer, 2. ħarfū'ŗ- ŧād

96a. 1.veremü'ŗ- tıħħāl, 2. ħarfū'd- dād

97b. 1.rīħu'ŗ- tıħħāl, 2. ħarfū'ŗ- ŧā'i 3. emrāz-ı mi'ā

98b. 1. muŗlak ishāl, 2. ħarfū'z- zā'i

99a. 1. ishāl-i ŧafrāvī, 2. ħarfū'l- 'ayn

100a. seħ

100b.1. ħarfū'l- ħayn, 2. ħarfū'l- fā'i

101a. maħaŗ

101b. ķulunc

103a. ħayyāt

104a. ħabbū'l- ķar'

104b.1. maḳ'ād ḳurdu, 2. zaḥīr-i şādıḳ

105a. ḥarfū'l- ḳāf

106a. zaḥīr-i kāzib

106b. bevāsīr

107a. gendenā türkīce pırasadur

108b. şıḳaḳu'l- maḳ'ad

109a. veremü'l- maḳ'ad

109b. kürde

110a. 1. ḥarfū'l- kāf, 2. rīḥu'l- kiliyye, 3. nıṣfū'l- kiliyye

111a. veremü'l- kiliyye

111b. 1. ḳarḥatü'l- kiliyye, 2/çıkma; ya'nī bögrekde çıban olmaḳ, 3.veremü'l- meşāne

112a. 1. ḥarfū'l- lām, 2. ḥaṣṣatü'l- meşāne

113a. ḳarḥatü'l- meşāne

114a. rīḥu'l- meşāne

114b. 1. cerebü'l- meşāne, 2. ḥal'u'l- meşāne

115a. taḳtīru'l- bevl

116a. 1. ḥabsü'l- bevl, 2. diğer ḥapsü'l- bevl aḳ günlük üç dirhem pāk işlāhı ve beyāzı olmaḳ üzre pāk ḥavanda döğüp pür nıṣf kāse ışıcaḳ şu ile ḳaruşdurup isti'māl oluna ḡāyet mücerredür tecrube olunmuşdur ve şahīhdür

116b. Һurkatü'l- bevl

117a. Һarfü'l- mīm

117b. 1. selesü'l- bevl, 2. el-bevlü fi'l- firāş

118b. ziyābīţus

119a. 1. bevlü'd- dem, 2. za' fü'l- bāh

120a. 1. keşretü'l- iħtilām, 2. ibne

120b. 'azyūt

121a. fataķ

121b. veremü'l- Һuşye

122a. Һarĥatü'l- Һazīb

122b. mu'azzamāt-ı zeker

123a. 1. keşretü't- tamş, 2. Һarfü'n- nūn

123b. iħtibāsu't- tamş

124a. 1. denef, 2. nütüvvü'r- raħm

124b. recā

125a. iħtināķu'r- raħm

125b. nefĥatü'r- raħm

126a. 1. ĥikketü'r- raħm 2. bevāsīrū'r- raħm

126b. teşakkaḳu'r- raḥm

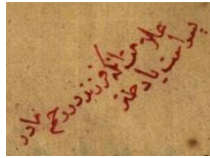
127a. qarḥatü'r- raḥm

127b. veremü'r- raḥm

128a. sebeb-i ḥaml-i dārū

128b. 1. māni'-i ḥaml, 2. muzayyak ve muṭayyeb ferc

129a. 1. ferzece bekāreti i'āde eder esrār-ı mektūmedendür siyāh ḥorūs kemigini mişli
 kadar üzüm çubuğı ile yaqub ol muḥterik kemigi ve çubuk külini pire bevli ile
 karuşdurduqdan soñra isti'māl edeler,

129a. 2.

129b. tedbīr-i zen-i ḥāmil

130a. ḥadbe

130b. veca'u- z- zahr

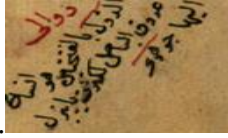
131a. 1. me'ālice-i illet-i zahr mücerreb-est eflāḥ tuzı ve ṭarı ve papātyā çiçeğı her
 birinden birer ḳabza eflāḥ tuzını noḥūd miqdārı kırup bir ṭābede ṭarı ile tuzı ḳavurup
 ba'dehu pāpātya çiçeğini daḥı izāfe edüp bir bez ṭorbaya vaz' nīm germ ağırı olan
 mevzi'a bir ḳaç def'a vaz' edeler soğuyınca ṭura ba'dehu yine tekrār āteşde ṭābe ile
 kızdırup zemān zemān def' olunca edeler, 2. veca'u'l- mefāşıl

132a. veca'u'l- verik

132b. 'ırķu'n- nār

133a. niķris

133b.1. dā'i'l- fīl, 2. devālī

133b.3.

134a. ĥummā-yı yevm

134b. ĥummā-yı muṭbıķa

135a. ĥummā-yı ğıbb

137a. ĥummā-yı balġamī

137b.matbūĥu'l- {...}ĥummāyāt-ı nā'ıbenüñ ibtidālarında isti'māl olunur müfettiĥ ve muķatṭa' ve muĥallildür her faşılđa her tende her mizācda isti'mālī cāyızdır 'āvārız-ı balġamiyye ve sevdāviyye'i def' ve {...} édüp a'zā- i bātıniyyeye ķuvvet vērür miķdār-ı isti'mālī otuz diremden elli dirheme dekdür şıfatı budur şevket ve ķoyun eti birer ķabza ve pāpātya çiçeĝi yarım ķabza ve ķaṅaryün-ı şaĝır ve pelin yarımşar ķabza çintiyāne iki direm ve aĝaç ķavunı çekirdeĝi üç direm ve iki direm aĝaç ķavunı ķabı ve hindibā bir ķaba mā'-ı şāfi ile nişfi ķalınca ṭabĥ olunup şubĥ ve mesā iki fincān isti'mālīne müdāvememet oluna

138a. 1. iki ĝün ṭutmayup üçinci ĝün ṭutan ĥummāya 'ilāc her ĝün pāpātyā çiçeĝini ķaynadup bir miķdār şeker izāfe édüp her şabāĥ bir fincān isti'māl oluna ba'dehu bir aydan şonra iki kıyye pelini döĝüp ve şuyını şıķup bir yoĝurt çanaĝına nişfina deĝin kül ķoyup ve ma'hūd şuyı bir depe cāmenüñ içine ķoyup ve yoĝurt çanaĝınınuñ üzerine vaż'

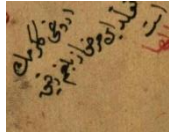
ve taşrasından kömür ile bir iki gün kaynadup tā koyulınca ba‘dehu ara-baş ile abblar düp külli yevm ikişer dāne isti‘māl eyleyeler aflet olunmaya mücerrebdür nal ser-eıbbā ayātī-zāde 2. ummā-yı sevdāvī

139b. ummā-yı dıı

140b. 1.marazī kibir zāhir a‘zā bedīd āyed, 2. arfū’l- vāv, 3. felgumuni

141a. umre

141b. 1.verem-i riı, 2.{...} gegirmek

141b. 3. 4. arfū’l- hā

142a. verem-i rahv

142b. anāzīr

144b. sil‘a

145a. 1. udde, 2. sereān

145b. cūdām

146b. 1. cemre, 2. abarcıa bir mücerreb ‘ilāc daı oldur-ki tiryā ve ve aya tuzı ve yumura şarısı üçini berāber bir yere alt düp bir bez pāresine süzüp üzerine vaz‘ edeler mücerrebdür

147a. 1. nemle, 2. neffā 3.şirā

148. 1. aşaf, 2. nebātū’l- leyl

149b. sa'fe

150a. [belhiyye]

150b. firengiyye

154a. k̄ubā

155a. cereb

155b. 1. ya'nī ocağ kurumı, 2. hıkketü'l- a'zā

156a. 1.şülül

156b. 1. bu'illate 'ilāc ma'cūn bir miqdār sünnetlice otını gölgede kurudup ve ince saħk
édüp ba'dehu üç{.....} 'aseli ma'cūn kıvāmına getirüp āsele izāfe édüp şubh mesā
isti'māl édeler def' ola, 2. dāhıs, 3. dümmel

157a. hurāc

157b. dübeyle

158a. 1. ekile, 2. tã'ün

158b. büşür

159a. 'ırq-ı medenī

160a. 1. cederī, 2. ħarfü'l- yā'i

160b. ħaşbe

3. BÖLÜM SÖZLÜK

āb, ab (Far.) su “..ve zi ağdiye-aş āb çü ve māş ve kedü”141a-2

‘abd (Ar.) civa (krş. **sīmāb, hārib, zībaq, jīve**) “şıfat-ı ḥabb-ı sīmāb sīmāb ki ‘abd dërler” 151b-6

‘abd-i faķır (Ar.) aciz kul, köle anlamında tevazu ifadesi. “hele bu ‘abd-i faķır bī-nihāye şeylerini (9)tecribe eyledim” 5a-8,9

‘abd-i şāhī (Ar.) (klp.)hükümdarın kulu kölesi anlamında tevazu ifadesi. “kemīne ṭal‘atī-yi ‘abd-i şāhī neşr gördüm” 2a-11

‘abdü'l- cenen (Far.) kâbus, ağırlık basması.(krş.**sürk , sükāce, kâbūs , zāgūt, cāşüm , nīdlān ,ağır basma**) “fārisīde ādı ‘abdü'l- cenen ve deyu sürk (13)ve sükācedür” 27b-12

abile (< ābile Far.) su kabarcığı, sivilce. “dögüp abilelerin üzerine ekeler eger kabarcık (15)müzmin olup...” 153b-14,15

abile-i firenk (Far) Frenk kabarcığı , Frengi (Sifilis) “firengiyye ya ‘nī abile-i firenk ‘alāmeteş çü şeş (4)a‘zā ve derd-i bend ” 150b-3

ābisten (Far.) gebe. “şağ memesi büyük olsa erkek (15)olur dërler ābisten gebe ḥātūn ‘azm...”129a-15

a‘cām : (Ar.) Arap olmayanlar, Acemler “ekl eder ḥattā a‘cām daḥı bu sebebden”62b-5

‘acāyib : (Ar < ‘acā’ib) garip, tuhaf. “bir kaç gün şām ve seḥer zekere ṭilā edeler ‘acāyib (5) göreler” 123a-5

‘aceb : (Ar.) garip, tuhaf. “dāfi ‘-i cünūn olmaķ ‘acebdür belki ‘aklı zā’il eder” 22b-12

‘acem (Ar.) Arap olmayan, İrani, yabancı. “‘acemler seng-i āhen-i rubā dërler” 69b-7

acı tatlı karşıtı, acı “ve otuz mişķāl acı bādām yağı”30b-1

acı- bedenın bir yeri ağrımak, sızlamak. “maķ‘ad āğır āğır acımaķ ve şafrāvīde maķ‘ad şancamaķ” 109a-14

aç- tıbbi olarak yarmak, deşmek. “olmaz ise nīşter ile açmak gerekdür”157b-15

aç : tok olmayan, yemek isteği bulunan. “degüldür şahih olmaz aç olan ādem ne kadar inçkursa mutazarrır olmaz” 88a-1,2

açıcı açmak işini yapan ilaç. “müfettiḥ açıcı demekdür (4)kerefs ve kāsni ve bādyān müfettiḥātdandur”124a-3,4

açıl- 1. açılmak 2. çözülmek “ol şefbe açılır...”40b-7

açlık : 1. aç olma hali. 2. aşırı istekli olma. “cemī a zānuḥ açlığından kināyetdür” 88b-9

ad isim “...ve merkaşīşā ki bir adı”36b-2

‘a **dād** (Ar.) adetler “ve bir nev berşā’şā dahı a dād-ı edviye” 105b-11

‘**aḍale** (Ar.) kas. “süstī-yi azele-i meşāneden oldı ise alāmeti” 118a-5

‘**aded** (Ar.) tane. “kāsni ve beş aded bahār erigi ve yigirmi aded sibistān”7b-6

ādem (Ar.) insan “...ki ādemün beynisi üzerinde”15a-12

‘**adem** yokluk “za f-ı bāh ki cimā a adem-i kudretdür”119a-15

adhır ayrık otu (Andropogon nardus) (krş. **mekke ayrığı**) “adhır ki mekke ayrığı dedükleri otdur”29a-12,13

afsentin (Far.) pelin otu , veronika, yavşan. (Artemisia abshinthum) “dört direm afsentın ki...”137b-2

aftāb (< āfītāb Far.) güneş “...kırk gün aftāba karşı aşı koyalar”78b-4

ağaç ağaç “kırmızı-ya mā il ağaçdur”140a-15

ağaç kavunu ağaç kavunu, turunç (Citrus medica) “ve ağaç kavunu çekirdegi” 137b/E

ağdiye (Ar.) yenilen, içilen şeyler, gıdalar “olunan me’acın ve eşribe ve ağdiye ve merāhim” 5a-5

ağır- ağırlı, acılı olmak. (krş.**ağrı-**) “alāmeti baş ağır olup”18a-8

ağır basma ağır, karabasan uğraması (krş. ‘abdü’l- cenen, sürk , sükâcedür , kâbûs, zâgûṭ , câşûm, nîdlân) “türkîde ise ağır basma dèrler”27b-14

ağır ol- 1. yavaşlamak 2. ağır gelmek “a’zâ ağır olup şuya ziyâde”137a-11,12

ağırluk 1.yük , baskı. 2. durgunluk, gevşeklik. 3. yavaşlık “kaldurmağda ağırluk olmağdur”35a-9,10

ağız ağız, yüzde yer alan bir organ “ol ‘alâmeti ağız acı ve yüz göz”6b-13

ağla- ağlamak “ve dâ’imâ uyanık ve ağlayup”23b-6

ağrı sinir uçlarındaki rahatsızlık hissi, ağrı, sancı “diger ya’nî baş ağrısı sebebi gâh” 6a-7

ağrı- ağrımak “ağrıyan tarafına tîlâ edeler” 15a-5

ağrılanmağ ağrısı olmak “‘alâmeti baş ağrılanmağ ve...”17b-1

ağrılı ağrılı, acılı olan. “veca’-ı mesâne ve güçle tebevül ve ağrılı olmağ” 114a-6

ağşır- <aksır- aksırmak, hapşırmak. “çok ağşıra ve burnının menfezi tütıla”145b-15

ağzâ > a’zâ (Ar.) uzuvlar, organlar “uyuyup a’zâsı hemîşe süst olmağdur”8b-7

ağ tûf ét- feryat etmek, inlemek. “ve yâhud naḥnaḥ édüp ağ tûf étdukçe...”72b-15

ağbâb (Ar.) ḥabîbler, dostlar, dost, tanıdık kişi “müyesser olmaz ağbâbı maḥbûbınun”23b-12

ağkem (Ar.) en iyi hüküm veren Allah, anlamında kalıp ifade. “Allahu- a’lem ve ağkem muṭlağ ishâl” 98b-12

ağlât (Ar.) hıtlar “ya’nî baş ağrısı sebebi gâh ağlâtđan”6a-7

ağlât-ı erba’a (Ar.) eski tıp anlayışında vücudun oluştuğuna inanılan dört unsur “evvelâ ağlât-ı erba’ayı anlarun ṭabâyi’ni”3a-15

ağmağ (Ar.) akli kıt, beyinsiz, bön “ağmağ olanun fikri bâıl”18a-6,7

ağmer (Ar.) kıpkırmızı, kırmızı “şiyâf-ı ağmer ve ikisini def’e ilâc”36a-10

aḥsen (Ar.) daha güzel, çok güzel “‘illeti aḥsen vechile def’ etmek”5a-4

aḥşam (Far.) akşam, güneşin battığı zaman “şabāḥ ve aḥşam birer baḥş”152a-14

aḥvāl : (Ar.) Durum, haller. “ya’nī çünkü senün aḥvālün verem-i melāzeden bed ola”66a-4

aḥyānā (Ar.) bazen, arada sırada “isti’māl olunsa ve aḥyānā kişnizi”24b-12

aḥz (Ar.) alma, alış işi “netice bunların her birinden aḥz”12b-4

aḥz **êt-** (Ar. Tr.) “nāzil olan ‘aselin aḥz edeler”19a-3

aḥzar (Ar.) yemyeşil, yeşil “şifati şāf-ı aḥzarda mezkūrdur”153a-2

aḥ 1.beyaz, ak “göz aḥa mā’il olmaḥdur”38a-12 2. gözün beyaz kısmı (Sklera) “gök şeylerdür gözün aḥında”38a-1

‘**aḥ(1)** : (Ar.>‘aḥl) 1.akıl, us. 2.düşünce. “zīrā ol ‘aḥl-i pāk geh bir cevher tābına gider” 23a-3

aḥākıyā (Far.) akasya ağacı (Acacia)(krş. **kaḥz, dükēnlü**) “aḥākıyā bu ki ‘uşāre-i kaḥz dēmişler”51b-8

aḥākīr (Ar.) bitki köklerinde yapılan ilaç “ve eczā ve aḥākīr her ne ise müşkilāt”2b-2

aḥça beyaza dönük, beyazca “gibi aḥça ve şarıca çiçekleri olur”43a-3

aḥça para birimi olarak kullanılan gümüş sikke. >aḥçe “deyu vāfir aḥçaların alurlar”101b-10

‘**aḥırḥarḥā** (Ar.) pireotu, nezleotu (Artemisia dracuncululus/Anacycluspyrethum) “efyün ve beş direm za’ferān-ı sünbül ve ‘aḥırḥarḥā” 110b-13

ākile (Ar.) yeyici, oyucu yara (Corrosif) “cild-i insāni ākile gibi”146b-8

‘**akk** (Ar.) kambur (krş. **ḥadbe, gürüz**) “aḥa ‘akk daḥı dērler türkçe gürüz olup şırtı yumrulanup taşra çıḥa” 130a-15

aḥmak akmak, sıvılar için daha aşağı gitmek. “eger mādde-i (154b)(1)raḥīḥadan zuhūr etdi ise ‘alāmeti şarı (2)şular aḥmaḥdur”154b-2

aķreb (Ar.) daha yakın “yūsufī merhūm i‘tidāle bu dahı aķrebdür demiş”58b-11

aķsām (Ar.) kısımlar, bölümler “şar‘ıñ envā‘ı ve aķsāmından”25b-8

al- 1. almak, kendine ulaştırılmak 2. sağlamak “deyu vāfir aķçaların alurlar...”101b-10
“vāfir kaynadup lü‘ābını alalar” 152a-4

a‘lā (Ar.) 1. daha iyi 2. mükemmel 3. pek güzel “bir a‘lā şerbet olur”92a-10

‘alā küll-i ħāll (Ar.) her hal ve şartta. “‘alā küll-i ħāll ğamm irāş edecek” 76b-11

‘alā: (Ar.) 1.üzerinde. 2.Göre. “fuĥūlden ‘alā tarīķu‘l- cüdā istimā‘ olunmuşdur” 23a-,2

‘alaķ (Ar.) sülük (Hirido medicinalis) (krş. **sülük, zalū**) “‘alaķ ki fārisī zalū türkisi sülükdür” 122b-14

‘alāmet (Ar.) işaret, belirti. “aņa istiĥāza dەرler ekşer ğalebe-i demden ise ‘alāmeti gözleri kızıl..”123a-12

aldır- tıbbi olarak vücuttan çıkarmak “ĥāmil ķan (5)aldırmaya ve müşhil şeyler isti‘māl etmeye” 129b-4

‘ale‘r-rīķ (Ar.)(klp.) aç karnına. “gülābe bir kaşuķ limūn şuyı izāfe edüp şabāĥ (10)‘ale‘r-rīķ isti‘māl edeler”6b-9,10

‘ale‘s- seviyye : (Ar.) eşit derecede, oranda. “semiz otı ve ĥabāşir ve sumāķ bunları ‘ale‘s- seviyye (14)dögüp”153b-13

‘ale‘t- tarīķu‘l- ĥelāl (Ar.) helal ve makbul yol üzere. “evvelā ‘ale‘t- tarīķu‘l- ĥelāl yā bir biker cāriye al” 77b-5

‘ale‘t- tertīb (Ar.)(klp.) bu usül üzere “‘ale‘t- tertīb ta‘dād olunur”33b-5,6

‘ale‘s- seviyye (Ar.)(klp.) eşit ölçüde, eşit seviyede “cümleyi ‘ale‘s- seviyye daķķ”125b-14

alın- : 1. giderilmek, çıkarılmak 2. yutulmak, içilmek 3. zaptedilmek 4. elde edilmek “ve bunda ķasd dil altından alınur” 67a-11 “..seksan mişķāl kefi alınmış”7a-11

‘ālī (Ar.) yüce. “gülbeşeker-i ‘ālī-ki gül-engübīn dەرler” 9b-8

‘alīl (Ar.) hasta, illetli kişi. “ya ‘nī bir ‘alīl ki uyumağa kâdir olmaya” 22a-5

‘alime-Allāh (Ar.) en iyisini Allah bilir, muhakkak anlamında bir yemin ifadesi.
“‘alime-Allāh kizb degüldür”144b-1

Allāh’u-a’lem (Ar.) “Allah en iyi bilir” anlamında bir kalıp ifade “Allāh’u-a’lem murād-ı nāzım”23a-6

Allahu- a’lem (Ar.) (klp.)“ O bilendir” anlamındaki kalıp ifade “Allahu- a’lem ve aḥkem muṭlak”98b-12

alt üstün karşıtı, taban, aşağı bakan kısım “tutup altına bir tabak...”19a-2

altı altı sayısı “altı direm sādenc ki tütüyā-yı mağsüldür”36b-14

altıncı altı sayısı sıra sıfatı. “çiçek altıncı ve yedinci rüzda bīrūn étmez” 160a-14

altışar altı sayısından üleştirme ile her biri “altışar direm ve fencengüşt dedükleri”96b-11

altmış altmış sayısı “uşak ki altmış mişkāl sirke ile ḥall olmuş ola”150a-15

altun altın madeni (Aurum) “altun ve gümüş ile olur”36b-2

ālū (Far.) erik cinsi meyveler “nuḳū’-i ālū ya ‘nī erik” 16a-12

ālūde (Far.) bulaşmış, karışmış “fitilleri anuḡla ālūde édüp”47a-15

ālū-yı buḡāra (Far.) Buhāra eriği (Prunus-Rosaceae) “beş ‘aded alū-yı buḡāra (13)cümleyi bir kāse şu ile nişfi ḡalınca ḡaynadup” 131b-12,13

āmās-ı süpürz (Far.) dalak şişmesi (krş. **veremü t- tıḡāl**)“fārsīde āmās-ı süpürzdür türkīce”96a-8

‘amel I (Ar.) belli amaçla yapılan iş “çünkü ḡabblar ‘amel édüp üç” 151a-5

‘amel II ishal, sürgün “ve em ‘ā ve meşānede olan kuvvetler fāsīde olmaḡıla (6)‘amelden ḡalmış olur” 17a-6

‘amelī (Ar. Far.) pratik, elverişli “biri ‘amelī ma‘denī olan baḡır”36a-13

‘**ameli** : İshal olan kişi ve durumu. “şihhate yüz tuta zıkr-i ‘ameli ki fâlic” 29b-34

ammā (Ar.)1.ancak , fakat 2. buna rağmen “kalye edüp isti‘māl édeler ammā be-şartı-ı anki”7b-12

‘**an- karīb** (Ar.) yakında. “‘an- karīb maḥalde tafşil olunur” 14a-4

aḩa (bkz.ol)

aḩa III ol adılının yönelme durumu “aḩa erişte dërler”7a-10

‘**anāşır-ı erba‘a** (Ar.) felsefi olarak dört ana unsur teorisi; toprak, su, ateş, hava. “‘anāşır-ı erba‘anun ittihād ve imtizācı var” 3b-15

‘**anber** (Ar.) amber, mimoza türü. (Geum Urbanum) “mişķāl ‘anber ve nīm mişķāl erimiş ladin” 14b-1

‘**anberbāris** (Ar.) Diken üzümü, kadın tuzluğu.(Berberis vulgaris) (krş.zereḩ) “tavuk ve ‘anberbāris ekşisi ile maḩbūḩ erişte” 106b-12 >emberbāris

ancaḩ 1.yalnızca 2.daha çok, güçlkle. 3. nihayet, sonunda “ecel-i muḩaddere ḩaḩ‘ā fā’idesi yokdur ancaḩ”5b-10

ancılayın onun gibi “büzülmege dërler ancılayın çekilür”32b-3

anda, onda III ol adılının bulunma durumu “nāmı beyāndur anda tafşil olunmuşidi”27b-3

anda, onda(bkz.ol)

andan (bkz.ol)

andan IVol adılının çıkma durumu “gözün rüşenālığı andandur”40b-5

anduk sırtlan, andık kurdu (krş. yallı ḩurd) “anduk dëdukleri yallı ḩurdun”33a-8,9

‘**āne** (Far.) kasıklar, kasık tüyleri “ya‘nī ‘ānesine ki türkçe ustura tutilan”116b-1

anı (bkz.ol)

anı II ol adılının belirtme durumu “ḩılıt ise anı bilüp bedenden iḩrāc étmek”111b-5

‘**anīfe** (Ar.) şiddetli. “ya‘nī bu ‘illeti def‘ ilācı terk hareket-i ‘anīfeden..”6a-11

anīsūn (Far.) anason (pimpinella anisum) “anīsūn bu cümleyi ba‘de‘d-dakḳ...”8a-6

anlar (bkz.ol)

anlar V onlar “ğayr-ı vakıtde anların ḥurūcıdur”104a-7

Anṭākya (Ar.) Antakya ili “ğāyet laṭīfi anṭākya ṭağlarında olur”43b-7,8

anuḥ (bkz.ol)

anuḥ VI ol adılının tamlayan durumu “ētse anuḥla daḥı def‘ olur”120b-5

anzurūt- anzarūt (> ‘anzerūt Ar.) gözotu ve salgısı (Astragalus sarcocolla) “anzurūt bedel olur” 37b-10

ara mesafe, iki şeyin arası. “altlarında ve yā uyulḳ aralarında ḥādīş olur”158a-15

‘**arabī** (Ar.) 1.Arap dili. 2.Arap kavmine ait. “ya‘nī bu derdi def‘e ‘ilāc zamğ-ı ‘arabī ve za‘ferān” 14b-15

‘**arabīce** (Ar-Tr.) Arapça (krş.**arapça**) “zāk ‘arabīce (3)zāc dērler” 37a-2,3

aralık iki şey arasındaki açıklık. “hemīşe ṭutup aralık vèrmemek ve” 134b-13

ard >art arka taraf, ön karşıtı. “ve pehlūsında ve eli ayağı ve ḳulaḳ ardı ve yüzinde”140b-8

arı temiz “dudaḳ ḳuru ve dil arı olmaḳdur”55a-7

aristolūḥiya (Lat.) zeravent (Aristolochia) “aristolūḥiya ve endülüsde masmaḳārır ve maskarān dērler” 96b-6 (krş.**zerāvend-i ṭavīl** , **şecere-i rüstem** ,**masmaḳārır** , **maskarān** , **ḳaṭūr** , **liṭūs** , **ḳarğa düvelegi** , **zerāvend-i müdahrec**)

arḳa vücudun bel ve boyuna kadar olan sırt kısmı. “sebeb ya‘nī şırt ve arḳa ağırsı eger balğamdan (2)oldı ise” 131a-1,2

arpa arpa (Hordeum) “çıkḳmış nīm küfte arpayı bir mīḳdār şu ile..”7a-5

‘**arż** (Ar.) talepte bulunulan hal ve durum “bir şehr-i ‘azīmde ‘arż olunmadıḳ” 143b-8

‘arz (Far.) genişlik “tül ve ‘arzi ve ‘umkı tahmîn olunduğdan sonra” 122b-9

‘arziyye (Ar.)1. bir şeyin ortası, orta kısım. 2. damıtma işleminin ardından dipte kalan katı kısım.“şonra eczā-yı ‘arziyyesi qar‘ine çökdükde...” 159b-12

aş- asmak, sarkıtmak “‘ūd-ı şalīb aşalar...”26a-2

as,ās (Ar.) mersin ağacı ve yemişi (Myrtica communis) (krş. **mürd**) “habbu’ l- as fārsīde...”86b-2

aş(a) koy- asarak bırakmak “vaz‘ édüp kırk gün āftāba karşı aşı koyalar”78b-4

‘aş(ı)l (Ar.) bilhassa, özel olarak. “türkisi sinede ve ‘aşıl bağarasuklarda çibanlar zühür etmektür” 73b-1,2

aş(ı)l (Ar.)1.temel olan, önde gelen. 2.oriijinal “ve bādyān ve aşı-ı sūs-i muqaşşer ki”11b-14

āsān (Far.) kolay “anı tutmak hekīme āsāndur” 50b-6

āsār (Ar.) işaretler, belirtiler. “cebīn-i mübeyyeninde āsarı müşāhede oluna” 135a-3

asārūn (Far.) kediotu (Asarum europaeum) “asārūn ve habb-ı belesān....”49b-11

aşbūr safran , yalancı safran. (<Ar. ‘aşfūr) (Carthamus tinctorium) (krş. **kāçire**) “mağz-ı kāçire ya‘nī aşbūr tohm-ı lü‘ābı ile maḥlūt isti‘māl edeler” 116b-4

‘asel (Ar.) bal “şonra on mişkāl şehd-i şirīn ya‘nī ‘asel izāfe” 9a-15

‘aşfūr (Ar.) yalancı safran, uspur (Carthamus tinctorium)(krş. **aşbūr, kāçire**) “on mişkāl tohm-ı ‘aşfūr ve nīm piyāle çükündür” 102a-7

aşlā hiçbir zaman. (<Ar. aşıl tenvinli hali)“azīm büyür aşlā rih ve elem (13)daḥı vērmez”122b-12

aş yenmek üzere pişirilen yiyecek “ve erişte aşı ve tāze kişniş ki”56a-4

‘aşā (Ar.) görme zayıflığı, körlük “būd ya‘nī gündüz görmemek ‘aşā görmeyene”44b-1

aşağa- aşağı aşağı, bir şeyin alt kısmı “aşağa getürür demektür”69a-14

‘aşk (Ar.) melenkoli, kuruntu, sevdalanma (krş.mā-ḥūlyā , mālḥūlyā, māliḥūlyā)
“elbette müzīl-i ‘ışkdur bu zıkr olunan şorı olan” 23b-15

‘aşk-ı ḥakīkī (Ar.) tasavvufi bağlamda Allah’a ulaşma yolu “bi’z-zāt olan ‘aşk-ı ḥakīkī
ki şüret-perest olmayup” 24a-3

‘aşk-ı vesvāsī (Ar.) kuruntulu aşk, melankoli “ya’nī ‘aşk-ı vesvāsī”23a-15

‘aşşāb (Ar.) otçu, kökçü. (Herbalist) “başalü l- fār dèmege sebeb ‘aşşāblar dèrler ki”
62b-3

at- atmak. “şuya atsalar şuyunḡ dibine gider” 73b-7

aṭa soġanı : Ada soġanı. (Urginea maritima) (krş. ‘unsul, eskil, başalü l- fār, başalü l-
ġuz) “türkice aṭa soġanı dèrler”62b-2

‘aṭaş (Ar.) susuzluk, hararet. “‘ilāc-ı ‘aṭaşda zıkr olundi” 114a-2,3

‘aṭaş-ı mufriṭ (Ar.) aşırı susuzluk hali. (krş. tişnekkī) “‘aṭaş-ı mufriṭ ve tişnekkī ziyāde
şuya mā’il olup”91b-2,3

āteş (Far.) ateş “ayva şuyıdur āteş-i nerm ile...”86a-14

‘atiyye (Ar.) baġış, hediye. “dāreyn anıḡla iḡrāz olunur benī-ādeme maḡşuş bir
‘atiyyetü l- heniyedür” 23a-4

‘avām (‘avāmm >Ar.) “ya’nī kābūs ‘illette ‘avām-ı vilāyet mir’āt-ı ‘abdül- cinne
dèrler” 27a-2

āvāz (Far)1. ses, seda 2. feryat “türkice āvāz ṭutılmak”71a-3

a’ver (Ar.) körbaġırsak “üçinci baġırsaġa a’ver dèrler” 98b-3

avuç avuç “şonra bir avuç gülḡatmī”6a-12

ay yılın otuz günlük on iki parçasından biri “altı ay temāmına deġin tāb-ı āftāba aṣa
ḡoyalar” 88b-13

‘ay(1)n (Ar.) Arap alfabesindeki on sekizinci harf “feth-i ‘ayn-i muḡmele ve sükün-ı
zāl-ı mu’ceme” 120b-14

ayak organ olarak ayak, bacağın yere basan kısmı (Pedes) “nīm germ ol şuyun içine ayaklarını komağdur”6a-14

‘**ayān** (Ar.) açıkça görünen “ve tabī‘atlarını böyle ‘ayān édüp dér ki”3b-2

ayāric-ı fayqarā (Ar.) acı müshil macunu “ayāric-ı fayqarā ve yāhūd kūkıyā”24b-11

ayid ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus) (krş. **fencengüşt ,eşlak , erşed ,sibistān ,sehād , a‘yuni‘ s- serātīn ,sencsbūye, ağıs , habbu‘l- faqd , fāhire , қаңтаfilūn , zū-ḥamse-i avrāk, zū-ḥamse-i aşābi‘ ,pencgüşt ,fülfül-i berrī , şirāze-i toḥm-ı dil-āşüb**) “toḥm-ı dil-āşüb türkide ayid ve ayid toḥmı yaprağı dēler” 97a-2

āyine (Far.) ayna “anun gözünde āyinede görür gibi”26b-6

‘**ayn** (Ar.) göz. “karḥatū‘l- ‘ayn rīş-i çeşm türkice gözde (12)ba‘zı çibānlar zuhūr eder” 39b-11

‘**aynī** (>aynı Far.)benzer şekilde, aynen. “çıkan irin aynī ile nārsīde ḥaşḥāş toḥmı gibi olur”159a-4

ayrık ayrık otu (Cynodon dactylon) (krş.**rīvāc,rivās, ışhun ,kuzı kulağı ,ayrık, lahana**) “kuzı kulağı ve ba‘z ayrık ve ba‘z lahana dēmiş” 113b-15

ayrılmak ayrı düşmek. “ya‘nī meşāne yerinden ayrılmak”114b-12

ayu ayı (Ursidae) “ve yā ayunun iç yağı”33a-9,10

ayu güli ayı gülü, şakayık şakayık (Paeonia) (krş.**ūd-ı şālib**) “türkice ayu güli dēdikleri” 26a-2

a‘yuni‘ s- serātīn (Ar.) ayıt otu, hayıt (**Vites agnuscastus**) (krş.**eşlak , sibistān, sehād, erşed sencsbūye , ağıs, habbu‘l- faqd, fāhire , қаңтаfilūn , zū-ḥamse-i avrāk, zū-ḥamse-i aşābi‘ , fencengüşt, pencgüşt , fülfül-i berrī , şirāze-i toḥm-ı dil-āşüb, ayid**) “ve sehād ve a‘yuni‘ s- serātīn”96b-12

ayva ayva ağacı ve meyvesi. (Cydonia oblonga) “ba‘dehu yā ayva ve yāhūd elmanun”43b-12

az az, miktar olarak az “...ki şir ya‘nī süd az olmağdur”79b-8

a'zā (Ar.) (Ç) > 'uzuv organlar, uzuvlar “‘alāmeti a'zāsı süst ve nabzı ba'fī”123b-110

azal- eksilmek “ağızda olan lü'āb azalınca cihet-i def'i cūşış..” 153b-12

'azame : (Ar.) nüyüklük. “hafaķānuḡ mādde-i 'azamesi ġammdur”76b-10,11

a'zamī (Ar.) en fazla, en çok “şonra her ġün cüz'-i a'zamī”136b-11

āzer-bū (Far.) bir diken kökü (Cyclamen caum?) (krş. **müherrā**, **āzer-bū**, **ķılķī**, 'usluc)

“‘aşāblar 'usluc dērlē āzer-būnuḡ”43a-15

'azīm (Ar.) büyük. “mūdāvemētden şonra zeker 'azīm büyür” 122b-12

'azīmet (Ar.) sebat, kararlı olma. “teveccüh ve 'azīmet ve mübāşeret eyledüm” 2b-8

['azyuvṭ] ?

B

bād (Far.) rüzgar, yel “bād-ı meşāne 'alāmeteş derd ve..”114a-4

bādām (Far.) badem (Aygladus communis) “kākneç ve maġz-ı toḡm-ı ḡıyār ve maġz-ı bādrenġ ve muķaşşer bādām” 117a-8

ba'de (Ar.) sonra anlamında kelime başlarına gelen Arapça edat. “anīsūn bu cümleyi ba'de'd-daķķ ve's- saḡķ elekden geķürdükden” 8a-6

ba'dehu (Ar.) daha sonra, sonra. “ķıvāma gelince ķaynadup ba'dehu on mişķāl..” 57b-1

bāde-i ḡaķīķat (Far. Ar.) (klp.) tasavvufi anlamda hakikat bilgisi “Allāh'u-a'lem murād-ı nāzım bāde-i ḡaķīķatdūr ki” 23a-6

bādrenbūya (Ar.) oġlotu veya kovan otu (Melissa officinalis) (krş. **bādrenġ**, **bāzrenbūya** , **turcān** ,**baķla-i utriciyye**, **oġul otu**) “bādrenbūya ki (13)oġul otıdur” 11b-12,13

bādrenġ (Ar.) oġlotu veya kovan otu. (Melissa officinalis) (krş. **bādrenġ**, **bādrenbūya** ,**bāzrenbūya** , **turcān** ,**baķla-i utriciyye**, **oġul otu**) “maġz-ı bādrenġ ve muķaşşer bādām”117a-8

bādyān (Far.) yıldız anasonu (İllicium verum)(krş. **anīsūn**,**bādyān-ı resmī**, **bādyān-ı rūmī**) “‘ırk-ı kāsni ve üç buçuk kaşuk bādyān ‘ırkı ile hall édüp” 94b-11,12

bāġ (Far.)üzüm yetiştirilen yer, bağ “üzüm şuyı ile içeler”69bb-5

baġā yapraġı pire otu (Plantago psyllium) (krş. **bezr-i kaṭūnā**, **seypūs** , **asfiyūs**) “türkice baġā yapraġı dedükleri otuñ toħmıdır” 64a-13

baġırsak baġırsak, barsak “ya‘nī baġırsaklarda olan karḡalar ya‘nī çıbanlar” 100b-3

baġla- 1.baġlamak 2.boħça yapmak 3. sargı ile sarmak “muħkem baġlayalar ki mutazarrır olmaya” 28b-7

baġlı baġlanmış, kapalı “baġlı olmasından ‘arız olur”149a-4

bāh (Ar.) Şehvet, cinsi istek “za‘f-ı bāh ki cimā‘a”119a-15

baħar (Ar.) aġız kokusu. “ya‘nī baħar deyu türkice aġız koķısına dەرler” 58a-4,5

baħr (Ar.) metinlerdeki büyük bölümlerden her biri “ma‘nā-yı şalābe baħrde mezkūrdur”122b-1

baħş (Ar.) tartışılan konuşulan mevzu, konu. “tālib-i ma‘nā-yı el-ma‘ānī ola ol ġayrı baħşdür bu” 24a-4

baħş ét- (Far.) vermek, baġışlamak “bir mertebe neş’e baħş kılup tālibāndur ki ol raħiķıñ” 23a-8

baħş porsiyon, parça. “ķalınca ķaynadup üç baħş edeler ve her ġün bir baħşını..” 29a-4

bā‘i (Ar.) be veya bā , Arap alfabesindeki ilk harf

baķ- bakmak, görmek “ġūyiyā āyīne-i ‘ālemnümādur her kim baķsa kendini görür” 26b-9,10

baķır bakır madeni. “taķtīr olunup ba‘dehu bir baķır ķap ile āteşe koyup” 11b-7

bāķī (Ar.) geriye kalan “bāķī ķalan şu ile ġall”70a-1

baķiyye (Ar.) kalıntı. “baķiyye-i ġabb-ı zeheb maħmūde-i (4)maṭbūħa-i mezkūre ve za‘ferān her birinden birer dānek” 44a-3,4

bağla (Ar. >bağlī) bakla. (Vicia faba) (krş. **Mısır baklası, termiş, türmis**) “bağla ve böğrölce mutazarrır olup”125-7

bağla-i utriciyye (Ar.) oğul otu, kovan otu. (Melissa officinalis) (krş. **bādreng, bādrenbūya ,bāzrenbūya , turcān ,bādreng, oğul otı**) “ve bağla-i utriciyyedür fārsīde...”94b-3

bal arıların yaptığı bal (krş **‘asel**) 2. olgun meyvelerin kabuğundaki tatlı sıvı 3. ağaç kabuğu usaresi “fil necāsetini bal (12)ile karşıdırup zene yedirseler” 128b-11,12 “mağz-ı fülūs ki hıyārşenber balıdur “ 19b-13

bal mūmı (Tr. Far.) balmumu, arıların salgıladığı sarı kremi madde “bir buçuk mişkāl sarı bal mūmı” 109a-5

bālā (Far.) bir şeyin üstü, yukarısı. “giyüp bālāda zıkr olunan ağdiyeyi isti‘māl edeler” 152b-1

balçık koyu çamur “hārātīn balçık içinde hāşıl olur”122b-15

baldır bacakta diz kapağı ve bilek arasındaki bölüm (Regio suralis) “şāhibinün baldırı fil ayağı gibi...”133b-4

baldırı kara baldırıkara (Aspelinum adianthum) (krş. **persiyāvşān**) “anīsūn ve persiyāvşān ki türkīce baldırıkara dērler” 9b-5

balğam (Ar.< Yun.) Ahlāt-ı erba‘a unsurlarından biri 2. solunum yolunda yer alan hastalık sırasında fazlalaşan sümüksü yapıdaki madde “biri dağı balğamdur tabi‘atı şu gibi” 3b-9

balğamī (Ar. Far.)1. balgamla ilgili 2. Ahlat-ı erbaa’ya göre balgami mizaç “balğamīde ‘alāmeti ağız şalyārlanmak” 20a-5

balğamī (Ar.<Yun) Balgamī mizaç.“el-melikū’l-mevlā teb-i balğamīde mufaşşal beyān olunur” 16b-13

bān (Ar.) sultani söğüt, sepetçi söğüdü, ban ağacı (Salx viminalis)(krş. **fustuğu’l-hāviye, aşl-ı pesne-i gāliye**) “mişkāl habbu’l- bān ki”78a-9

Bārī (Ar.) Her şeyi takdirince yaratan anlamında Allah'ın ismi. “tedbīr edecek kadardır cenāb-ı bārī celle” 5b-12

bārid (Ar.) soğuk “mu’lemdür bārid şeyler ile anı söyündürmege” 77a-10

bārid ü raṭb (Ar.) soğuk ve yaş “sebeb mādde-i bārid ü raṭb ise ‘alāmeti ağız şulanup” 63a-12

baş- basmak, kuvvetle sıkıştırmak. “kızdururlar çürümesün deyu köküne başarılar imiş” 62b-12

başalü’l- fār adasoğanı. (Urginea maritima) (krş. ‘unşul, esşkil, aṭa soğanı ,başalü’l- ğuz) “başalü’l- fār ve başalü’l- ğuz daḥı dērler”62b-2,3

başalü’l- ğuz adasoğanı (Urginea maritima) (krş. ‘unşul ,esşkil , aṭa soğanı, başalü’l- fār) “başalü’l- ğuz daḥı dērler” 62b-2,3

bāselik (> Ar. bāsilik) şah damarı “evvelā bāselik ṭamarından faşd”74b-12

basilikūn (Ar. <Gr.) şah-ı sürme, göz uyuzu tozu. “basilikūn dedükleri sürmeyi iktiḥāldür” 39a-4

başra balı kudret helvası. (krş. terencübīn, terengübīn, terencübīn-i sefid)) “başra balıdur yigirmi mişkāl bu cümle”136a-4

baş ağrısı baş ağrısı. (krş. şudā’) “baş ağrısı ki bürüdet-i hevādan ‘arız olmuş ola ki” 13b-5

baş dönme baş dönmesi, göz kararması ile beraber, etraftaki eşyanın dönmesi hissi(Vertigo) (krş. devvār, devār) “dedükleri ‘illet türkice baş dönme dērler” 25a-4

baş: 1.Baş, kafa .2. Bir şeyin topalak ucu.3. Bir şeyin uçlarından biri.3.Bazı yiyecekler için adet. “ya’nī bu ‘illeti def’e ‘ilāc başa kuşṭ yağı ferfiyūn” 8b-10 “dıraḥṭıñ aşlına muttaşıl (14)olan başını kaṭ’ edüp” 18b-13,14

başka başka, farklı. “başka ṭabī’atı vardır” 50b-9,10

başla- başlamak “tā kendi zātından ğulveye başlayınca temām kaynaması kaṭ’ olduğdan sonra” 89b-6,7

bat- batmak, sivri bir şey girmek. “ağız tatlı olmakdur şafrāvīde batup oğ gibi” 62a-1

baṭ(1)n (Ar.) karın, vücuttaki karın bölgesi (Abdomen) “ḥurūcu’z- zahr ve duḥūlu’ş- şadr ve’l- baṭn” 130b-2

baṭāris (Yun.) kuzgun otu, fıstığı.(krş. **seraḥs**, **cildārū** , **gildār** ,**cümān** ,**sağber** ,**gidegān** , **efliḥūn**) “baṭāris ve efliḥūn dērler”103b-9

bāṭıl (Ar.) boş, çürük “ṭulā nişf-ı beden ḥiss ve ḥareketden ḳalup bāṭıl olmakdur” 28b-11,12

bāṭımen (Ar.) İçtenlikle, kalben. “ḥalk ʔtdıgi eşyā ile zāhiren mu’ālece ve bāṭınen (14)tevekkül” 5b-13

batır- batırmak “mevzi’ a igne batırurlar” 148b-8

baṭī (Ar.) ağır, yavaş “ve nabzi baṭī...”123b-10

baṭman iki ile sekiz okka aralığında bir ağırlık ölçüsü. “bu cümleyi bir baṭman şu ile nişfi ḳalınca ḳaynadup” 29b-5

bayağı sıradan, bayağı “odur ki bayağı ışıtması olur”140b-14

bayıl- bayılmak, şuur kaybı “ya’ nī şāḥib-i ’illet bayıla bayıla geçe”79a-4

bayılma bayılma durumu “ḥaṭar-ı derā ve bayılmalar içinde”79a-5

bayzā (Ar.) göz akı, gözün sert tabakası. “ya’ nī eger ’illet keşret-i bayzadan icāb ʔtdi” 41b-14

ba’z (1) (>Ar.) Bazı, bir takım şeyler, kimseler. “mülāḥaza ʔder ba’zi kāfir-i mā-cerā-yı erāzīl gel ḳıkaralum deyu...” 101b-9,10

bāzbāz (bezmāz >Ar.) küçük hindistan cevizi (Myristica fragrans) (krş. **besbāse**) “ḳamārī ve dört direm turunc ḳabı ve ḳaranfūl ve bāzbāz” 57b-12

bed (Far.) kötü, çirkin “bevl yolını yaḳarak gelmek ve bed (11)ḳoḳmak” 113a-10,11

bedel (Ar.) karşılık “bulunmaz ise bunun daḥı şerbeti bedel olur” 24b-5

beden (>Ar.) beden, vücut “ya’ nī bu ’illeti def’e ’ilāc zāhir bedeni faşd ile” 133b-9

bedīd (Far.) açık, ortada olan “bedīd ola ve bīmār dahı suhte müştāk ola” 108b-13

bed-ḥū (Far.) huysuz “ḥarīf hedeḡān-gū ve bed-ḥū ola” 16a-6

be-gāyet (Far.) fazlasıyla, son derece “ol maḡalde rāyīḡasından be-gāyet iḡtirāz olunmaḡ gerekdūr” 19a-4

behmen (Ar.) kuduzotu (Statices limonium, Centaurea behen) (krş.**behmen-i sūrḡ**, **behmen-i sefid**, **behme-yi beyāz**, **behme-yi sūrḡ**) “ve derūnec-i ‘akrebī ve behmen-i sūrḡ”83b-6

bel bel, sırtın orta bölümü “zemān zemān beline degin”108b-3

bel şovuḡluḡı bel soḡukluḡu hastalıḡı (Gonore.) (krş. **ḡurḡatūl-bevl**) “bu ise türkçe bel şovuḡluḡı”111b-13

belādır Far.(<belādūr) beladır, Hint meyvesi (Semecarpus anacardium) “ceviz ve dört bucuḡ mişkāl belādūr balı cümleyi bir yere ḡalt édüp” 18b-4,5

belesān (Ar.) pelesenk ağacı ve yaḡı. (Commiphora opobalsamum) (krş. ‘ūd-ı **belesān**) “ḡabb-ı belesān afsentīn ve maştākī ve maḡmūde ve türbid” 48b-11,12

[**belḡiyye**] ?

belīle (Far.) belile otu (Bellerica myrobalan) (krş.**belīle-i kabulī**) “helīle ve post-ı belīle ve emle ve fūlfūl ve dār-ı fūlfūl” 115b-6

belīle-i kabulī (Far.) belile otu (Bellerica myrobalan) “şıfat-ı ḡabb-ı muḡl belīle-i kabulī”107a-3

belki (Ar. Far.) belki, olabilir, ihtimal olur ki “dāfi’-i cünūn olmaḡ ‘acebdūr belki ‘aḡlı zā’ il éder” 22b-12

bellūt (Ar.) pelit, meşe. (Quercus) “şarmaşuḡ ve çam ve ceviz ve bellūt ağaçlarında (15)nābit olur” 39a-14,15

bend ét- (Far.Tr.) bağlamak “vaż’ ve aḡzını bend édeler”90b-5

bend I (Far.) mafsal, boḡum “parmaḡlarınınḡ bendlerinde olur”133a-10

bend II (Far.) gam, gussa. “kayd-ı illet ve bend-i emrâz ve zilletten halâş buyurup” 5b-7

benefsec (Ar.) menekşe (Viola tricolor) “şifat-ı ma‘cün-ı benefsec on mişkâl gül-i benefşe” 106a-12,13

benefşe (Far.) Menekşe. (Viola tricolor) “gülhatmî ve bir avuç benefşe...”6a-12

benî-âdem (Ar.) insanlar “dâreyn anuñla ihrâz olunur benî-âdeme maḥşûş bir ‘atiyyetü l- heniyyedür” 23a-4,5

benze- benzemek, uygun olmak. “ve yâhūd rengi bir renge benzemeye anâ dârü ve ğayrı ile devâ olunmaz ” 42b-6,7

benzer sıfat olarak, eş , yerini tutan. “zeytün yapraġına ve kendi şireme benzer siyâh” 43a-9

berâber (Far.) birlikte, eşit miktarda. “zencebîl ile fülfuli berâber ince dögüp şu ile kaynadup” 60a-8

beranġ (Far.) kabulî otu, helile. (krş. **biring, ebrinc, birinc-i kâbilî**) “ve ihrâc eder büzürdur demiş biring birinc-i kâbilî ebrinc ve beranġ daġı dërler” 103b-4

ber-ġaġġ (Far.Ar.) hakikaten, doğruluk üzerine “ve tevekkül ber-ġaġġdur”155a-11

berşâ‘ şâ –macunu (Ar.) bir tür tıbbi macun “şifat-ı berşâ‘ şâ fülful-i beyâz ve...”105b-3

besbâse küçük hindistan cevizi (Myristica fragrans) (krş. **bâzbâz, lisânü l- aşâfir, cevz-i bevvâ, kırfe**) “...ve besbâse ve kırfe ve cevz-i bevvâ”84a-13

besfâyic (Far.) pelit yosunu. (polypodium vulgare) “besfâyic ve şarı helile kabı her birinden rub‘ direm” 10a-7

beş (<bêş) beş sayısı, beş “beş mişkâl şeker ile daġġ ve saġġ édüp üzerine” 18b-8

be-şart-ı an ki (Far.) (klp.)O şartla ki. “ammâ be-şart-ı anki şerbet (12)isti‘ mâli vaktinde eḡimeyi ekşisiz isti‘ mâl édeler” 7b-11,12

beşer beşer “her birinden beşer mişkâl bu cümle daġġ ve saġġ” 18b-2

beşere (Ar.) Cilt, deri. “bir ādemiñ beşeresi ve levni ħumrete mā’ il ise” 4a-9

beşinci beşinci, beş sayısı sıra sayı sıfatı “beşinci gün tutar ve yāħūd...”138b-5

bevāsīr (Ar.) basur memeleri (Hemoroid) “rīh-i bevāsīr ṭabīb-i ħāzık hem...”106b-9

bevāsīrū r- raħm (Ar.) rahim kisti (Endometriozis) “ħüzünden ħalāş ola bevāsīrū r- raħm ki” 126a-11

bevl (Ar.) idrar (krş. **sidik**) “şulanup nabz yumşak ve bevl beyāz olmaħdur” 20a-6

bevṵāb (Ar.) on iki parmak bağırsağı (krş. mi’ā-yı işnā ‘aşerī, ħapucı) “ağız vardur aña bevṵāb...” 98a-15

beyān (Ar.) 1.Açıklama.2. Bildirme 3.Bildirim “ēderken zaħmet çeken nisvāniñ tedbiri beyānındadır” 129b-7

beyāni āti (>Ar. āti’l-beyān) aşıağıda anlatılacak olan “bu ‘illeti def’e ‘ilāc beyāni-āti şāfi”20a-9

beyāz (Ar.) beyaz renk. (krş. **aķ**) “...beyāz şamğ ve saķız”105b-13

beyħūde (Far.) boş, gereksiz “dā’ imī dērler gāħ olur ki hezeyān söyler ve gāħ beyħūde ħandeler ēder” 15b-1

beyn (Ar.) ara. “tevellūd ētmek ikisinün beynlerinde fark oldur ki” 47b-7

beyni beyin “ser-sām bir şişdür ki ādemün beynisi üzerinde iki perde” 15a-12

beyt (Ar.) beyit, şiirde iki mısralık parça “efḍāliyyetleri daħı vardur meşelā beyt...”4a-2

Beytü l- muħaddes müslümanların ilk kıblesi, Beytü’l-Maħdis “beytü’ l- muħaddes kuhsārında nābit olandur”71b-4

bez (<béz) II gудde. “gудde ya’ nī bezdür gāħ müntefih olur aña ħunnāk dērler” 65b-2

bez I 1. pamuk veya keten dokuma 2. kumaş parçası “āheste kesüp bir şu görmiş pāk cedid bez üzerine (8)zifti vaż’ ēdeler” 122b-7

bezr (Ar.) tohum “ve nīm küfte bezrü’l- verd...”95b-4

bezr-i kaṭūnā (Ar.) pireotu tohumu (Plantago psyllium) (krş.sepyūs, bağa yaprağı, asfiyūs) “bezr-i kaṭūna lu ‘ābıyla ḥalṭ ve ḥall édüp bir zemān” 64a-11

bezrū l- benc (Ar.) (krş. **bezr-i benc**) kırmızı tatula, bengilik otu “füfül ve bezrū l- benc” 110b-12

bıçak bıçak, kesici alet “āteşde kızmış bıçak...”122b-6

bi- (Ar.) ile manasındaki Arapça ön ek “bi-mülākāt-ı bürüdet...”13b-3

bī- ihtiyār (Far.Ar.) irade dışında “ya ‘nī bī-ihtiyār ve lā- yenḳati”117b-7

bī- nihāye (Far. Ar) Sonsuz. “dahı mecāl vardur hele bu ‘abd-i faḳīr bī- nihāye şeylerini (9)tecribe eyledim” 5a-8,9

bī- nuḳṭa (Ar.) nokta ile “tevekkül-i ḥaḳḳdan ğayra çāre yoḳdur bī- nuḳṭa” 5b-14

bī- reng (Far.) renksiz “nabz yumşak ve bevl bī- reng olmaḳdur” 63a-13

bīdār (Far.) uyanık olma hali “bir ādem ki ‘ale’ ş-şabāhı bīdār olduḳda” 4b-8

bīd-encīr (>Far. bī-dencīr) kene otu (Ricinus communis)(krş. **hırva, kinetū, kene ağacı**) “bīd-encīr isti ‘māl oluna”114a-10

bī-gāh (Far.) vakitsiz “vaż ‘ édüp cān evi dēdükleri maḥalle gāh bī-gāh ṭlā” 77a-15

bī-girān (Far.) ağır, zahmetli olmayan “ve fenn-i laṭīf bir cerr-i bī-girāndur”2a-6

bīḥ (Far.) kök “şıfat-ı ṭabīḥ-i zūfā zūfā ve bīḥ -ı [muḥ-ı terāşide]” 71b-7

bihī (Far.) ayva meyvesinden yapılan “şıfat-ı rubb-ı bihī bir baṭman ayva”86a-13

bī-ḥüdlük (Far.) kendinden geçmişlik “ve şāḥib-i illetine bī-ḥüdlük el vērür”125a-7

bī-kār (Far.) evlenmemiş, bekar “ergen ve bī-kār tāze ādemlere ‘arız olur” 23b-3

bikr (Ar.) bekar, evlenmemiş kız “yā bir bikr cāriye al”77b-5

bil- 1.bilmek, öğrenmiş olmak. 2. anlamak. 3. değerlendirmek. “faşd ğayr-ı ḥıṭt ise anı bilüp bedenden iḥrāc étmek” 111b-5

bilā-tevaḳḳuf (Ar.) (klp.) durmaksızın, beklemeden “daḥı bilā-tevaḳḳuf ve bilā-cür‘a-nūş”70a-2

bilā-zaḥmetin velā meşakḳatin (Ar.) (klp.) zahmetsiz ve güçlük olmaksızın “ve eshel tarīḳ ile bilā-zaḥmetin velā meşakḳatin..”129b-14

bile 1. bile, hem de 2. dahi “olunmuşdur ki ḥamr ḥelāl olsa bile isti‘māl étmez idük” 23a-2

bile üstelik “ḥamr ḥelāl olsa bile isti‘māl étmez”23a-2

bilin- 1. bilinmek 2. tanınmak “ve bu ruṭübāt bilinmeye göze ‘ilāca mecāl yokdur” 33b-11

bīmār (Far.) hasta “bedīd ola ve bīmār daḥı suḥte” 108b-13

bī-meze (Far.) lezzetsiz “bī-meze ola evvelā ba‘z-ı eṭ‘ime” 79b-12

bī-naẓīr (Far. Ar.) benzersiz, eşsiz. “ḥaḳḳ-ı inşāf ile naẓar olunsa ḳatı bī-naẓīr nüşhadur” 5a-14

bī-pāyān (Far.) sonsuz “ve şahrā-yı bī-pāyāndur” 2a-6

bir bir sayısı, bir “biri daḥı balğamdur ṭabī‘atı şu gibi serd” 3b-9

biraz biraz, az miktarda olan. (krş. **birez**) “ya‘nī şāḥib-i laḳve birāz zemān aḡzında cevzi bevvā ṭuta” 30b-10,11

bī-reng (Far.) renksiz “ḳarūre bī-reng olmaḳdur” 118a-6,7

birer birer “her birinden birer direm ve nīm direm şaḥm-ı ḥanzal..” 32a-10

birez (krş. **biraz**)

birez ,**biraz** biraz, az miktarda olan (krş. **biraz**) “evvelā ‘ilāc birez mestāne ḳay‘i étmekdür” 142a-10

biri biri >birbiri İki ve veya daha fazla kişi karşılıklı olarak. “bunların biri biri üzerine efdāliyyetleri daḥı vardur” 4a-2

birinc-i kâbilî (Far.) kabuli otu, helile (Embelia Ribes) (krş.**birinc**, **ebrinc**, **beranķ**) “birinc-i kâbilî ebrinc ve beranķ dağı dêrler” 103b-4,5

birinc (Far.) kabuli otu, helile (Embelia Ribes) (krş.**birinc-i kâbilî**, **ebrinc**, **beranķ**) “ve iħrâc êder büzürdur dêmiş birinc...” 103b-4

birkaç birkaç “birkaç gün ħabb-ı ayâric isti‘mâlidür” 30b-14

bîrûn (Far.) uzaklaştırmak, atmak “yedinci rûzda bîrûn êtmez” 160a-14

bîrûn-gerde (Far.) fazla olan “mevîz dâne bîrûn-(4)gerde ya‘nî on direm çekirdegi” 29b-3,4

bîş (Ar.) bildircin otu (Aconitum napellus) “bîş bir mişkâl ve zencebîl ve fülful” 81b-15

bî-şu‘ûr (Far.Ar.) bilinçsiz “ya‘nî çünki şâhib-i sekte bî-şu‘ûr yata” 26b-4

bî-şübhe (Far. Ar.) şüphesiz “kendi mücerrebimizdür bî-şübhe...” 71a-10

bit- aniden ortaya çıkmak “göz қаpağında yama gibi laħm-ı zâ‘id biter” 35a-8

bî-tekellüfâne (Far. Ar.) zahmetsizce “ve bî-tekellüfâne su‘âl êtdükde” 130a-4

bitir- 1. bitirmek. 2. sona erdirmek. 3. mahvetmek “abileyi bitirür ve hem...” 152b-14

bî-vaķt (Far. Ar.) zamansız “ya‘nî bî-vaķt zenân ħayż görmek” 123a-11

biz çoğul birinci şahıs “...ve bizim ‘âlemde” 2a-7

bi‘z-zât (Ar.) doğrudan doğruya. “bi‘z-zât olan ‘ışķ-ı ħaķîķî ki şüret-perest olmayup” 24a-3

boğaz boğaz, yutak (Larinks) “ya‘nî türkîce boğaz olmağa ħunnâķ dêrler” 67a-1

boğuķ kısık ses “ve âvâzı boğuķ ve bozuķ olup” 145b-14

boş bögrek böğür, boşluk (Hypochondriac and lombar region) (krş. **tebahgâh**) “boş bögrekde veca‘ ve a‘zâ lerzân” 124a-14

boy (>büy) çemen otu.(Trigonella foenumgraecum) (krş.**ħulbe**, **şebş**) “boy otunuĸ lu‘âbıyla sirişte êdüp ķurşlar êdeler” 140a-13,14

boy(u)n boyun, vücutta baş ile beden arasındaki bölüm “şāniyā buzağı etin yeye ve boynına ‘ūd-ı şalīb aşalar” 26a-1,2

bozuk bozulmuş olan “āvāzı boğuk ve bozuk olup çok...” 145b-14

bögrek böbrek (krş. **kilye, gürde**) “buzağı bögreginüñ üç kerre şu ile” 153a-14

bögrülce börülce. (*Vigna sinensis*) “bağla ve bögrülce mutazarrır olup ve dāfi-i riyāh olacak” 125b-7

bölük kısım, parça “dört bölükde bir bölüğü...”86a-14

böyle bu şekilde “hāşıl-ı kelām her gün on nevbet böyle édeler” 122b-11

bu bu (adıl) “ya’ nī cümūd türkice tonmağdur bu bir ‘illetdür ki” 19a-9

buçuk yarım “bir buçuk kāse şu ile kaynadup şāf eyledükden sonra” 138b-14

budağ dal, sürgün “bir zīrā‘ kaddi ve hurde budağları ve mercimek (3)gibi aqça ve sarıca çiçekleri olur” 43a-2,3

buğday buğday (*Triticum aestivum*) “ve yāhud buğday kepegi lu’ābı ile hall ve şāf édüp” 67b-9,10

buhār (Ar.) buhar “göze buhār işābet étmiş olsa” 153a-1

buhrān (Ar.) hastalığın şiddetli dönemi, kriz. “netice eger ru’āf buhrān günlerinde (12)olursa maḥūfdur” 50a-11,12

buhūrdan (Far.) buhurluk, tütsü yakılan kap “buhurdān ile etki altına koyup”152b-4

bul- bulmak, sağlamak, temin etmek. 2. ulaşmak. 3. seçmek, ayırmak. “kavī ‘ilāc bunları buldımki zikr olunur” 24b-3

bulanuk açık olmayan , karışık “siyāh ve kızıl ve yeşil ve gök ve bulanuk renk ola” 42b-5

bulaşdır- bulaştırmak, sürmek “eczāya parmağını bulaşdırup” 129a-7

bulun- bulunmak durumu veya işi. “benefşe hamāresi bulunmaz ise bunun daḥı şerbeti bedel olur” 24b-6,7

bun >mun aptal, akıl hastası “olur ba‘zı bun etrāk” 101b-8

bur- burmak, sancımak “ve gönli döne ve göbegi bura” 103a-9

bur(u)n burun, koku alma organı “buruna nāzile olur bir ruṭūbetdür ba‘zı ki boğaz cānibine ine” 52b-3,4

būraḳ (Ar. <Lt.) boraks madeni (B) (krş. **natrūn**, **büre-i ermenī**, **büre-i ifrīkī**) “būraḳ daḥı dērler iki nev‘dür” 20a-11

büre-i ermenī (Ar.) boraks madeni (B) (krş. **natrūn**, **būraḳ**, **büre-i ifrīkī**) “jengār ve şabr-ı suḳutrī ve büre-i ermenī her birinden” 38b-8

buru sancı “burusı tıtdı dērler” 129b-11

buruşuḳ düzgün olmayan, kırıışmış “ve buruşuḳ bir şeydür ya‘nī ḳatır boncuḡı daḥı dērler” 37a-13

buṭlān (Ar.) hükümsüz olma. “buṭlānına sebep mādde-i bārid ü raṭb ise” 63a-11,12

buṭlān-ı zevḳ (Ar.) tat kaybı. “buṭlān-ı zevḳ odur ki ḳuvvet-i zāyika her nesneyi lezzetden ve çāšnīsinden ve ta‘āmından ḥiss ve fehm ēde” 63a-9,10,11

būy (bū >Far.) koku. (krş. **bū**) “göz kızarup bevl bed-būy olmaḳdur” 134b-4

buyān meyan otu ve kökü. (Glycyrrhiza glabra) (krş. **sūs**) “buyān köki nīm küfte evvelā her birinden ikişer direm” 71b-8

buyur- : buyurmak, nezaketli ifadede etmek, eylemek yardımcı eylemi. “sa‘y buyurmışlar şallā l- lāhu ‘aleyhi ve ‘s- sellem imdi” 2a-4

buz buz, donmuş su “‘uzva bir ādem yapışsa eline buz gibi” 33a-3

buzaḡı sütün henüz kesilmemiş inek yavrusu “şāniyā buzaḡı etin yeye...” 26a-1

buzaydān (buzīdān > Far.) tilkitaşāḡı, itkasarı (Orchishircina) “her birinden otuzar direm ve zencebīl ve buzaydān” 115a-7

bürüdet (Ar.) eski tıbb için dört esastan biri ,soğukluk “baş aḡrısı ki bürüdet-i hevādan ‘ārız olmış ola ki” 13b-5

bür'ü s- sâ'a (Ar.) anlık çözüm. “bir laṭif şeydür 'ale'l- ḥuṣūṣ bu 'illete (9)bür'ü s- sâ'a maḳūlesidür” 50b-8

büşür (Ar.) sivilceli, kabarcıklı hastalık, akne (Acne Pustules) (krş. **yüz yeyici**) “ve' (13)s- selām büşür”158b-13

bütür : (Ar.>beter) 1. kaşıntı, kabarcıklar 2. beter hastalığı (Worse) “ve cederī ve bütür...”147a-15

büyü- büyümek, gelişmek “müdāvemeden sonra zeker 'azīm büyü” 122b-12

büyük büyük, ölçü bakımından diğerlerine göre daha geniş veya uzun veya çok. “cümleyi bir büyük şīşe içine vaz' edüp” 89a-12

büyüklik büyük olma, genişlik “sebel imtilā'-i dimāğdandır ve göz tamarlarının büyüklüğünden olur” 36a-5,6

büzür (Ar.) tohumlar. “ve iḥrāc eder büzürdür” 103b-4

büzürī-yi germ (Ar. Far.) sıcak tabiatlı tohumlar “şifat-ı büzürī-yi germ-i bādyān” 94a-6

büzürī-yi serd (Ar. Far.) soğuk tabiatlı tohumlar “ve nīm kaşuḳ büzürī-yi serdden üç buçuḳ kaşuḳ” 94b-10

büzül- büzülmek, toplanarak daralmak “siñürler çekilüp büzülmege dërler” 32b-3

C

cā'iz (Ar.) uygun görülen “daḥı gısl etmek cā'iz degüldür” 99a-4

Cālīnūs Galen, deneysel fizyoloji kurucusu bilim adamı

cāme (Far.) elbise, giyecek şey “cāmenüñ içine koyup” 138a-1/E

cān (Far.) 1 insan ruhu. 2 hayat. 3 kuvvet “cā'iz ki cānı gitmiş iken” 79a-7

cān evi (Far. Tr.) vücudun göğüs bölgesi “vaz' edüp cān evi dedükleri maḥalle” 77a-15

cānib (Ar.) yan taraf “ta'dād olunur hevā cānibine olan ṭabakāt” 33b-6

cānn (Ar.) cinler “ins ü cānn cennet...”5b-5

cāriye (Ar.) halayık, kadın “yā bir bıkır cāriye al” 77b-5

cāşūm (Ar.) ağır basma, kabus (krş. ‘**abdü’l- cenen, sürk ,sükācedür , kábūs ve zāgūt , cāşūm , nīdlān, ağır basma**) “kábūs ve zāgūt ve cāşūm...” 27b-13

cāversī (Ar.) dariya benzeyen “cāversī biri mercimek...” 38b-4

cebīn-i mübeyyen (Ar.) yüzde bir bölge, beyaz alın “cebīn-i mübeyyeninde āşārı müşāhede oluna” 135a-3

cederī (Ar.) çiçek hastalığı (Variola) “tāze bādyān ekeler eger şāhib-i cederī”160b-4

cedīd (Ar.) yeni “bir şu görmüş pāk cedīd bez üzerine” 122b-7

cedvār (Ar.) zencefil türü bir kök (Curcuma zedoaria) (krş.**zürünbād**) “cedvār nev’inden bir hār”81b-7

cefāf-ı unuf (Ar.) kurutulmuş ve taze (otlar) “cefāf-ı unufda mezkūrdur”102a-13

ceffāfu’l- lisān (Ar.) dil kuruluğu “mücerreb ‘ilācdur ceffāfu’l- lisān ya’nī” 64b-14

cehr (Far.) gece görme, gündüz görememe hastalığı “cehr gündüz görmeyene dērler” 44b-2

cehu’ ş- şavt (Ar.) ses kısıklığı “şā’ibe ile bedenden iħrāc edin demekdür cehu’ ş- şavt” 70b-15

celgūze (Far.) çam fıstığı veya köknar içi. (Pinaceae)(krş. **şām fustuğı içi**) “bir adı dağı felāsife ma’cūnıdır mağz-ı celgūze” 17b-7

cem’ (Ar.) 1.bir araya gelme, toplanma. 2. çoğul “cem’idür türkīce bağırsağ-dur” 98a-11

cem’ēt- (Ar. Tr.) toplamak “sefer ile riyāzātı cem’ etsün” 93a-1,2

cem’ ol- (Ar. Tr.) toplanmak “bir yere cem’ olsa” 144a-14

cemī’ (Ar.) hep, bütün “cemī’ a’zānuñ açlığından kināyetdür” 88b-9

cemī’an (Ar.) hep birlikte, tamamı beraber “cemī’an ehl-i ‘aşrın müte’ahhiri olmağıla”2b-1

cemre iltihaplı kabarcıklı , ateşli deri hastalığı. (Veneral disease, ulcer, syphilis) (krş. **āteşek**) “ya’nī buña hem cemre dërler” 146b-7

Cenāb-ı bārī celle Allahu Te’ālā için yaratan, celal sahibi.

cenīn (Ar.) fetüs “şikeminde cenīn erkek-mi dişimidür” 129a-11

cennet (Ar.) Cennet, ölüm sonrası müslümanın gireceği nimet dolu yer “ins ü cānn cennet” 5b-5

cep (Ar.) bitkilerde yarık yerler “hınnā yaprağı gibi cepli” 71b-3

cerāhat (>cirāha Ar.) yangı, yarada irin birikmesi “demevīde ‘alāmeti ol mevzi’de cerāhat olup” 133b-5

cereb (Ar.) 1. uyuz (Skabies) 2. kaşıntı “cerebe ve hāriş a’zāya dağı nāfi’dür” 155a-5

cerebül- meşāne (Ar.) mesanede kaşıntı “budur cerebül- meşāne ya’nī” 114b-1

cerīde (Ar.) kayıt defteri “‘ilāc-ı cerīde muḳaddemā beyān olundı” 47b-12

cerr (Ar.) çekmek, celbetmek “ve fenn-i laḳif bir cerr-i bī-girāndur” 2a-6

cerrāḫ (Ar.) hekim, operatör “bir ḫabīb ve bir ḫekīm ve bir cerrāḫ” 143b-9

cev(i)z (Ar.) ceviz “ve on mişḳāl dühn-i cevz” 18b-3,4

cevāb (Ar.) yanıt “cevāb budur ki o isābet eden ḫār çıbanlardan” 158b-10

cevher (Ar.) maya, yaratılıştan helen kıymet “zīrā ol ‘aḳl-i pāk geh bir cevher tābına gider” 23a-3

cevz-i bevvā (Ar.) küçük hindistan cevizi. (Myristica fragrans) (krş. **besbāse**, **ḳırfe**, **cevz-i rümī**) “dār-ı fülful ve cevz-i bevvā...” 57b-14

cevz-i rümī (Ar.) Küçük hindistan cevizi. (Myristica fragrans)(krş. **besbāse**, **ḳırfe**, **cevz-i bevvā**) “ve mālābijen dërler cevz-i rümī yaprağına” 82b-15

cezb ét- (Ar. Tr.) kendine çekmek “fī’l- ḫāl cezb eder saḳaḳ vāḳi’ olur” 130a-1

cezīre (Ar.) ada “çıḳar ḳıbrıs cezīresinde bulunur” 36b-5

ciger (Far.) karaciğer ve akciğer “ma‘de yā cigerde ḥarāret olmadan ise” 91b-6

cihār (Far.) dört “olan marāzlara müfiddür ve cihār şerbet demekle” 54a-4

cihet (Ar.) yön, taraf “ağızda olan lü‘āb azalınca cihet-i def‘i cūşış” 153b-12

cild (Ar.) deri, ten “vaz‘ olunur ki ‘illet cildi geçüp” 154b-8

cildārū (Far.) kuzgun otu. (krş. **seraḥs**, **gildār** , **cümān saġber**, **gidegān** ,**baṭāris** ,**efliḥūn**)
“cildārū ve gildār...”103b-8

cimā‘ (Ar.) cinsi münasebet “ya‘nī cimā‘ daḥī bu marāzı...”77b-10

cins (Ar.) çeşit “bir cins ḥurde beyāz sivilcilerdür” 159a-3

cir(i)m (Ar.) meyve ve etlerin yenen bölümü “olinca ṭabḥ édüp cirminden tecrīd eyledükden şonḡra” 7a-6

cismānī-yi vuşlat (Ar.) (klp.) bedeni kavuşma, dünyevi aşkta kavuşma “olup cismānī-yi vuşlat ṭālībi ola” 24a-2

cīve (Ar.) civa (krş. **sīmāb** , **‘abd** , **hārib** ,**zībaḡ** , **jīve**) “ba‘zı şey ve yāḥūd cīveyi tütsi eylemekdür” 151b-5

cizb (Ar.) porsiyon “cizb édüp üç edviye miḡdārı” 115b-13,14

cuġrat (Far. <Tr.) yoġurt (krş. **yoġurt**) “yoġurt-dur ve yā sirke dürdi”155b-3

cū‘ī l- baḡar (Ar.) doymazlık, sığır gibi aç olmak (Voracity) “cū‘ī l- baḡar sığır gibi me‘külātdan ġinā gelmeye”88b-8

curab (Far.) bir çeşit horoz (heath-rock) “rūġan-ı bādām ile curab ve” 102b-10

cūşış (Far.) coşma, hareketlilik “‘alāmeti odur ki a‘zāda cūşış ve bendlerde...” 150b-5

cuvānān (Far.) Genç, taze diri kadın veya erkekler “cuvānānla keşret-i iḡtılātdan ve...”23b-4

cüdā (Ar.) ayrı, uzak “bu eczāyı cüdā cüdā daḡḡ ve saḡḡ...”104a-15

cüdā ét- (Ar.) uzaklaştırmak “tā dühn-i eczā içinde maḡv ve cüdā édince..”25b-1

cüdā ol- (Ar.)ayrı düşmek “mikdār ƙan yā bir mikdār balġam cüdā ola..”105a-10

cüdām (> cüzām Ar.) cüzam hastalığı “ya‘nī cüdām ‘illetine seretān-ı cemī’” 145b-11

cümān (Far.) kuzgun otu. (krş. **serahs**, **gildār** , **cildārū**, **saġber**, **gidegān** ,**baġāris** ,**efliġūn**)
“gildār cümān saġber gidegān...”103b-8

cümle (Ar.) hepsi, tamamı “bu cümleyi bir kāse šu ile nišfı ƙalınca ƙaynadup” 19b-11

cümūd (Ar.) donmak “ya‘nī cümūd türkice tonmaƙdur” 19a-9

cünd-i bīdester (Far.)çavşır otu ve zamkı.(Ferula elaeochytris) (krş. **ƙunduz hāyesi**, **šīr-
hıšt**) “ve ġabbu‘l- ġār ve cünd-i bīdester ve šaytarac” 18b-1

cünūn (Ar.) delirme. (krş. **dīvānegī**, **delilūk**) “‘ākıbeti mevtdür cünūn dīvānegī ya‘nī
delilūk” 22a-7

cür‘a-nūš (Far.) içen, içki içen “bilā-cür‘a-nūš edeler” 70a-2

cüz’ (Ar.) parça, kısım “ġāv bir cüz’ü šıġır ödini iki cüz’ü ‘asel ile...” 47a-13

cüz’-i a‘zamī (Ar.) alınabilecek en fazla ölçüdeki parça (ilaç için) “devā miskiñ cüz’-i
a‘zamīdür” 39a-13

Ç

çadır çeçegi (Far. Tr.) kuzusarmaşığı (Convovulus arvensis) “çok ve güli çadır çeçegi
güline”43b-3

çāk çāk ét- (Far.Tr.) yırtmak, parçalamak “sīnelerini çāk çāk édüp...”147b-8

çam çam (Pinus) “şarmaşuk ve çam ve cevz...”39a-14

çanaġ yayvan toprak kap “ve yoġurt çanaġınınuñ üzerine”138a-1/E

çāre (Far.) ilaç, deva “ġayrı çāre yoġdur ammā...”158b-4

çāšnī (Far.) lezzet, çeşni “çāšnīsinden ve ta‘āmından ġiss ve fehm ede” 63a-11

çatla- yarılmak “dudaġ çatlamak eger šafrādan ise”55a-6

çeçek , **çiçek I** çiçek “çok ve güli çadır çeçegi güline müšābih” 43b-3

çek- 1. hissetmek. 2. sürmek. 3.uzaklaşmak “ğam çekme yakında saña”53b-8

çekil- 1.sıvı için azalmak, kurumak. 2.toplanmak “sinjirler çekilüp büzülmege dërler”32b-3

çekirdek meyvenin kabuğu sert tohumu, içi “ya'nī on direm çekirdegi çıkmış kızıl üzüm” 29b-4

çekirge çekirge böceği (Caelifera insecta) “çekirge ayağına müşābih olduğıçün...”84a-15

çerāğ (Far.) yağ fitili “tīreligi dūr olsun dersen çerāğı encübār...”100b-7

çeyne- çiğnemek “köki ağızda çeyneyüp bir bez içine”46b-15

çıban çıban, apse (Furuncle) “çıbanlar zühür eder”39b-12

çık- 1. çıkmak. 2. ayrılmak. 3. elde edilmek, sağlanmak. 4. dışarı çıkıntı oluşturmak. 5. görünmek “şu ile karası çıkınca...”11a-10 “otlar ki südleri çıka” 14a-2

çıkar- 1. dışarı çıkarmak. 2. elde etmek. 3. vücuttan atmak “yerden çıkar her birinden”38b-6

çımkışmak 1. uyuşmak, ürpermek 2. ağrımak “teb tīz ve beden çımkışmak...” 11a-13

çınlama(k) (krş.ṭanīn) kulakta çın sesi ile çınlamak “türkīce çınlamağa dërler”46a-4

çıntıyāne (< centiyāna Lat.) çentiyana otu “ve sezāb ve çıntıyāne...”18a-15

çiçek, çeçek II çiçek hastalığı ve kabarcığı, su çiçeği (Varicella zoster) “taqtīr edeler tā ki gözlerinde çiçek çıkmaya” 160b-9

çinī 1.Çin diyarına ait 2.daha iyi olan “bir mişkāl incü ve bir mişkāl māmīrān-ı çinī”45a-6

çoğan çöven otu (Gysophila struthium) (krş.uşnān) “uşnān türkçe çoğan dedükleri”150a-3

çok çok , fazla olan “çok uyumak ve şoguk şeylerden...”18a-9

çoklık çokça, çok olan “şuya çoklık meyl etmeyüp” 57a-9

çök- sıvı için dibe oturmak “‘arziyyesi ka‘rine çökdükde”159b-12

çöp 1. meyve dalı veya sapı 2. saman “sürāhı bir çöple muhkem...”43b-14

çörek otu çörek otu. (Nigella sativa) (krş. şevnīz, şūnīz) “çörek otını şāf edüp”104b-12

çubuk ince dal “ya‘nī bāğ çubuğunun gülünü” 110a-4

çuğundur (<çukundur Far.) (krş. **çükündür**) bir tür pancar.(Beta vulgaris folliora) (krş. çükündür, çükündür) “‘āb-ı çuğundur ya‘nī çükündür” 76a-12

çünkü (Far.) 1. şundan sebep 2. madem ki “ya‘nī çünkü senün aḥvālün” 66a-4

çürü- çürümek, bozulmak “bununla hem çürümez” 62b-13

çürük bozulmuş, bozuk “dérler şekerin çürügidür” 151b-10

D

dāfi (Ar.) savuşturan, ortadan kaldıran. “dāfi‘-i cünün olmak ‘acebdür belki ‘aklı zā‘il eder” 22b-12

dāğ (Far.)tedavi amaçlı vücutta kızgın demirle yapılan yanık “ya‘nī Yūsufi merḥūm kavlince buña ‘ilāc dāğ-dur” 156b-3

dāğ-ı siyā (Far. Ar.) dağlama ile kararan yer “yeri dāğ-ı siyā gibi qalır” 146b-11

dahı dahi bağlacı “bir nev‘i dahı budur ki...” 63a-2

dāhil (Ar.) iç, iç taraf “ola ḥāricden ve dāhilden ‘illetler anlardan nüfūz ede” 149a-7,8

dāhıs (Ar.) dolama, etyaran (krş. **qurluğan, şülül**)

dā‘imā (Ar.) devamlı, sürekli. “eder ve dā‘imā dili kızıl olur” 15b-2

dā‘imī (Ar.) sürekli, devamlı. “olur ve ‘alāmet-i sūnūḥūs teb dā‘imī ve yüz göz kızarup” 134b-3,4

dā‘ir (Ar.) güneşir “rub‘ olur lāzım ya‘nī dā‘imī ki dā‘ir ile ola” 138b-1

daķık (Ar.) ince ince dövülmüş, un haline gelmiş “ve nīm küfte besfāyic ve qantūryūn-ı daķık” 30a-1

daḳḳ (Ar.) ufalamak “iki dānek nemek-i hindī bu cümleyi daḳḳ ve saḥḳ” 10a-14

daḳḳ ét (Ar.)kırılıp ufalamak (bkz.daḳḳ) “beş mişḳāl şeker ile daḳḳ ve saḥḳ édüp” 18b-8

daḳḳ olun- (Ar.)kırılıp ufalanmak “daḳḳ ve saḥḳ olunmaz manṭara müşābih bir şey ma‘lūmdur” 12b-3

dāl (Ar.) Arap alfabesindeki sekizinci harf “fethu‘ d- dāl-i mühmele dehn” 126b-3

dāne (Far.) 1.tane 2.tohum gibi ufak oluşum

dāne (Far.) tane, adet “on beş dāne yā yigirmi ‘aded ‘ünnābı bir kāse şu ile” 15b-9

dānek (Far.) tanecik, adet “bir dānek saḳmūniyā ki maḥmūdedür” 8a-5

dar dar, geniş olmayan “ışıtma ve nefesi dar olup yatmak murād étdükde” 74a-7

ḍarb-ı şedīd (Ar.) şiddetli vuruş “şırtına bir ḍarb-ı şedīdden sonra olur” 114b-14

dārçīn (Far.)tarçın (Cinnamomum) (bkz. dārçīnī) “dārçīn her birinden birer mişḳāl ve şabr-ı suḳuṭrī” 10b-5

dārçīnī (Far) tarçın (Cinnamomum) (bkz. dārçīn) “tīhū ile ve keklik ile ve dārçīnī ve za‘ferān ile” 60a-12

dāreyn (Ar.) dünya ve ahiret “gider geh levāzım-ı (4)dāreyn anuṅla iḥrāz olunur” 23a-3,4

darı darı (Panicum uiliaceum) (krş. **ṭarı**)“kuru şeyler ile olur toz ve kül ve kepek ve darı gibi” 21b-4,5

dār-ı fūlfūl (> dār-ı filfil Far.) başbiberi (Piper longum) “ve fūlfūl ve dār-ı fūlfūl ve za‘ferān” 38b, 6-7

dārşīnī (Far.) amber kabuğu (krş. kırfe) “kırfe (4)kırfetü‘ d- dārçīnīdür dārşīnī daḥı dērler” 58b-3,4

dārū-yı müşhil (Far.Ar.) kolaylaştırıcı, boşaltıcı ilaç “ba‘de ez irtikāb-ı dārū-yı müşhil (7)ve faşd taḳlīl-i dem édecek laṭīf ḡıdālar” 159b-6,7

dārū ş-şifā (Ar.) hastane, şifahane. “dārū ş-şifā- yı ‘ālemde muḥtāc ‘ilāc olan” 5b-6

dāyir (> dā'ir Ar.) (krş. **dā'ir**) günaşırı “dā'imā tutar gāh dāyir ya'nī bir gün tutar bir gün tutmaz” 135b-2

dê- 1.demek 2.tanımlamak, isimlendirmek 3. sanmak.4. kabul etmek “a'zā dahı dërler imiş” 145b-12 “ya'nī buña dulum dahı dërler” 147b-11

de dahi “ya'nī hūmķ ve ru'ūnet ikisi de (6)bir ma'nāyadır” 18a-5,6

debe (>debbe Ar.) (Hernia) (krş. **fetķ**) fitik “debe olmaķ dërler meşhūr 'illetdür” 121a-2

def (Ar.)1.def etme. 2.prtadan kaldırma. 3. savuşturma

def'êt- (Ar. Tr.) savuşturma, ortadan kaldırma. “'illeti ahsen vechile def' etmek mümkün olur” 5a-4

def'a (Ar.) defa, kere “üç def'a deve südi içürseler dahı def' olur” 118a-3

def'aten (Ar.) tekrar tekrar “def'aten dimāģı kabz' eder” 27b-11

degin –e kadar , -e dek “üçinci güne degin bunlar ile teķayyüd eyle” 53b-10

degirmi deģirmi, yuvarlak olan “degirmi Şekil rengi tīregī Şekil yeşile ma'ildür” 145b-1

degül deģil “yetürir degüldür elbette...”74a-1

degür- deģdirmek “édeler kulaķ ardlarına ve ķoltuķ ardlarına degürmekden” 153b-4

delilük deli olma hali (krş. dīvānegī) “ola 'āķıbeti mevtdür cünün dīvānegī ya'nī delilük” 22a-7

delin- delinmek “delinmedük bir mişķāl incü ve bir mişķāl māmīrān-ı ķīnī” 45a-6

delük delik “burnının delüklerine vaz' édeler” 51a-14

delüksiz deliksiz “delüksiz incü ve kehrübār ve mercān-ı sefid ya'nī” 82b-9

dem (Ar.) kan “ise 'alāmet-i dem ya'nī ķan eger hāmız turş” 4b-10

dém kan bkz.dem “münzirātdan bir maķūf 'illetdür ve muķaddime-i sar'dur dēmiņ” 27b-7

demevî (Ar.) 1.kanla ilgili. 2. Kan hakim mizaç sahibi. “demevî şarıya mā'il ise şafrāvî beyāza mā'il” 4a-10

demeviyyü l-mizāc (Ar.) asabi yaratılışı olan. “perdenüñ birinde gāh ikisinde hādîş olur demeviyyü l-mizāc olanlarda” 15a-14

demir demir madeni (Fe) “ve tūvāl dahı dërler demirden çıkar” 144b-15

demü l- ahaveyn (Ar.) kardeş kanı ağacı (Calamus draco) (krş. **hün-ı siyāvşān, hün-ı dübirāder, iki kardaş kanı**) “hün-ı siyāvşān ki demü l- ahaveyndür fāriside hün-ı dübirāder türkide iki kardaş kanı dërler” 117a-10,11

dendān (Far.) diş “rūğan-ı bādām ki şıfatı vecā'-ı dendānda mezkürdur” 146b-1

denef (Far.) tehlikeli hastalık (krş. **ışşılık**) “denef ya'nī perde ki” 124a-4,5

deniz köpüğü mürekkep balığı sırtı veya deniz kabuğundan elde edilen tuz (krş. kefi deryā) “türkice deniz köpüğü dërler ve iklimā-yı zer” 39a-6

denk (< Ç teng) eşit, denk “demişler eyüsi zeytün denk olanıdır” 113a-2

derd (Far.) 1.dert 2. Hastalık. 3.ur, çiban “ya'nī bu derdi def'e ilāc zamğ-ı arabī ve za'ferān” 14b-15

derd-i çeşm (Far.) göz ağrısı “ağber olur remed derd-i çeşm ya'nī göz ağrısı” 37a-2

derd-i güş (Far.) kulak ağrısı (krş. veca'u'l-üzn) “veca'u'l- üzn derd-i güş türkice kulak ağrısı” 46b-6

derd-i ma'de (Far.) mide hastalıkları “şıfatı derd-i ma'dede mezkürdur” 97b-11

derd-i miyān-ı dü-şāne (Far.) iki kürek kemiği (scapulae) “aqsāmda derd-i miyān-ı dü-şāne arapça ketefeyn türkice şırtda olan *iki kürek kemigi ki vardır” 70b-1,2

derd-i ser (Far.) baş ağrısı “def' etmiş olur şakīka ya'nī nīm derd-i ser...” 14b-11

derd-i şakīka (Far. Ar.) migren, yarım baş ağrısı “şakīka deyu yarım baş ağrısına dërler” 14b-12

deri deri, cilt “galiz kanlar çıkup ve it derisi gibi yufka” 111b-9

derle- terlemek “ya‘nī bu ‘illete ‘ilāc ishāl ve kay  tmek ve derlemek” 95a-9

dermān (Far.) ilaç, are, tedavi (krş. ‘ilāc, devā’, çāre) “ya‘nī bu ‘illete dermān eşribeden şerbet-i zereņ” 92b-5

derūn (Far.) karın, i “rengi řarı ola ve ziyāde řuya meyl  de ve derūnı (12)āteř gibi yana” 99a-11

derūnec-i ‘akrebī (Ar.) ıyanotu (Polygonum bistorta) “ve derūnec-i ‘akrebī ve behmen-i sūrĥ ve behmen-i sefid” 83b-6

deryā (Far.) deniz “deryā kenārında ve dāmense-i k hsārda olur” 39a-5

dest-kārī (Far.) el içinde usta “dest-kārī ba‘zı ũstād kehhāller” 35a-13

deş- deşmek, yarmak, tıbbi m dahalede bulunmak “ve yā g m ş igne ile deşeler ki” 160b-11

deşdir- oyarak yerinden çıkarmak “fe-bi-hā ve illā neşter ile ol çıbanları deşdir p” 108b-7

deşil- deşilmek, oyularak çıkarılmak (krş. **d şil-**) “kendi kendinden ol ol sigil şekel çıbanlar deşil r ise” 108b-6

devā (> deva’ Ar.) are, ilaç (krş. ‘ilāc) “‘ac z dur devā miskiņ c z’ -i a‘zam d r” 39a-13

devā olun- (> devā’ Ar.) fayda etmek “ve yāĥ d rengi bir renge benzemeye anā dār  ve ayrı(7)ile devā olunmaz” 42b-6,7

devā’  l- misk (Ar.) pelid veya am ağaçlarında olan yosun (Mescus Aboreus) (krş. uşne ,şeybet ’l- ‘ac z, devāle ,devālī ,devā’  l- misk , pelid yosunı) “devāle ve devālī ve devā’  l- misk d rler t rkisi pelid yosunıdır” 83a-6,7

devāle (Far.) pelit yosunu (krş. devālī , devā’  l- misk, ‘uşne, şeybet ’l- ‘ac z, devā’  l- misk, pelid yosunı) “fārside devāle ve devālī ve devā’  l- misk d rler” 83a-6

devālī I (Far.) (bkz. **devāle**)

devālī II (Ar.) bir çeşit damar hastalığı, varis (Varix) “pāk eylemekd r devālī”133b-10

devār (Ar.) baş dönmesi (bkz. devvār) “līmūn ‘illet-i devārda mezkūrdur” 86b-1

deve deve “zeyt-i rikāb dērler ki şāmdan ‘irāka develer ile getürürler” 14a-12

devvār (Ar.) baş dönmesi , vertigo (krş. devār) “ya‘nī bu devvār dedükleri ‘illet türkīce baş dönme dērler” 25a-3,4

dıķāķ-ı kündür (Ar.)ufalanmış günlük (krş. kündür-i dıķāķ) “efyūn ve dıķāķ-ı kündür ve zāk ve ‘ades gülnār” 51b-3

dıķķ (Ar.) ince ağrı, sık ateş “ile tabh olunmuş isfanāh hummā-yı dıķķī ya‘nī teb-i dıķķī” 139b-4

dımaşķ (Ar.) Şam şehri “ve zerenk Dımaşķ ve İşfahānda gül-gāfişe” 68a-1

dıraht (Far.) ağaç “evvelā belādır dedükleri dırahtıñ aşlına muttaşıl” 18b-13

dıraht-ı kāfūr (Far.Ar.) kafur ağacı (Camphorosma monspeliaca) “hāşıl olur ve dıraht-ı kāfūr bir incerek beyāz” 140a-9

didre- 1. titremek 2. üşüme “ihtilāca başlaya ol didreyen ‘uzva..” 32a-3

didred- titretmek “ve ba‘zı a‘zāsını didredür” 31a-9,10

didreden ışıtmā döneke ateş (Febris) “tāze kişniş ve muṭlaķ didreden ışıtmada tenkiyeden” 136b-10

diger (Far.) diğere, öteki, başka. “diger ya‘nī baş ağrısı sebebi gāh ahlāṭdan” 6a-7

dīķ (Ar.) darlık “dīķ ya‘nī dar olmasından ve hīnū‘l- inzālde keşret-i telezzüzdedir” 121a-6,7

diken 1.diken 2. sert batıcı bitki “ķabı ve toḥm-ı encere ki ışırğan dikenidür ve ferfiyūn” 71b-10

diken ṭurmaķ boğazda diken kalması “yā hār der gulū ya‘nī türkīce boğaza yā kemik yā (9)diken ṭurmaķ” 69a-8,9

dıķķat (Ar.) önem verme “ya‘nī nāzım-ı merḥūm dēr ki dıķķat (14)ile kör bu ‘illete” 78b-13,14

dīku n- nefes (Ar.) nefes darlığı (krş.rebv, ‘usrū n- nefes) “dīku n- nefes dedükleri”72a-12

dil dil “ve kâhil olup dili beyâz ve a‘zâsı süst olmak” 27a-5

dil dil, lisan “masmakârir ve maskarân dêrler yünân dilinde kaçūr-dur” 96b-7

dil-sitân (Far.) gönül alan “ol maḥbūbe-yi (7)dil-sitānı sīneye çek” 77b-6,7

dimāġ I (Ar.) 1.beyin 2. şuur, bilinç “buḥār-ı redīsi dimāġa şu‘ūd étmeden”22b-6

dimāġ II damak ““şuyı ile dimāġı tenķiye édeler”21a-13

dīnār (Sry.) bağ sarmaşıġı tohumu (Cuscuta) tedavi edici bir şerbet “ya‘nī bu‘illeti def‘e ‘ilāc rīvend ile şerbet-i dīnārī (13)isti‘māl édüp” 80a-12-13

diñlen- sakinleşmek “diñlenmek ya‘nī ḥazlanmak”77b-15

dip dip, alt kısım “dögüp her gece diş diplerine ekmek gerek” 61a-9

direm (Far.) dört yüzde birlik okka miktarı bir ölçü birimi (bkz. dirhem) “nīm direm şarı helīle kabı ve iślāḥ olunmuş” 8a-4

dirhem (Ar.) dört yüzde birlik okka miktarı bir ölçü birimi (bkz. direm) “şifat-ı ḥabb-ı benefşe iki dirhem türbid” 8a-3

diş diş. “diş diplerinde olan etlerden ekşer zemānlarda” 61a-13

dişi dişi, eril karşıtı “dişisi olur imiş erkeğini çıkarduklarında ortasından” 62b-9

dīvāne (Far.) deli “yā dīvāne olur yā sekteye mübtelā olur demekdür” 27b-1

diyār (Ar.) belde, yöre “vardur ekşerī her diyārda bulunur” 5a-7

dōst (Far.) seven, dost “étmezler ise helāk olursun dōstların ġam-nāk (6)olurlar” 20b-5,6

dög- dövmek, ufalamak veya ezmek için bir şeyin üzerine vurmak “berāber ince dögüp şu ile kaynadup” 60a-8

dögül- dövülmek, ufalanmak veya ezilmek amacıyla bir şeyin üzerine vurulmak. “enār çiçegi ve kırmızı gül ve dögülmüş summāk” 56b-1

dök- 1. dökmek, sıvıyı boşaltmak 2. Üzerinden atmak “dehānına dişlerini tut cümle kırdlar dökilür” 6-b-14 “ola ki fem-i ma‘deye dökile” 88b-12

dökil- 1.dökülmek 2.boşaltılmak 3. yerinden çıkmak “dehānına dişlerini tut cümle kırdlar dökilür” 60b-14

dön- dönmek “dédükleri ‘illet türkice baş dönmek derler” 25a-4

dörder dörder “kabı her birinden dörder mişkāl ve benefşe ve kırmızı gül” 54b-8

dördinci dördüncü, dört sıra sayısı “dördinci ve toközüncü ve on birinci ve on dördüncü” 50a-13

dört dört sayısı. “tāze gögercin şıfat-ı rügan-ı kuş dört mişkāl” 8b-12

döşek yatak “döşege işeyenün eger galebe-i ruṭübet vāsıtasıyla” 118a-4

dudak dudak “dudak çatlamak eger şafrādan ise ‘alāmeti ağız acı” 55a-6,7

dūdu’s- sīnn(Far. Ar.) “zemānda yemekdür demekdür dūdu’s- sīnn ya‘nī germ-dendān-ı hudūş” 60b-4

duhān (Ar.) duman “duhān ve buḥārundan ḥāşıl olan rāyihası damāğa (6)şu‘ūd eder” 19a-5

duhān (Ar.) duman “ve duhān ve gubārdan ziyāde şaķınmak gerek” 72b-9

duhūlu’ l- ‘alak fī’ l- halk boğaza sülük girmesi “güre koruk ma‘adāsı ma‘lūm duhūlu’ l- ‘alak fī’ l- halk ya‘nī” 68a-5,6

duhūlu’ l- hayevān fī’ l- üzn (Ar.)kulağa hayvan girmek “kulağın içine ḥakīmāne vaż‘ edeler duhūlu’ l- hayevān fī’ l- üzn ve tevellüdü‘ d-dūd fihā” 47b-1,2

duhūlu’ l- mā’i fī’ l- üzn (Ar.)kulağına su kaçmak “kulağına taķtīr etmekdür duhūlu’ l- mā’i fī’ l- üzn” 48a-1

dülâne (Far.) bir çeşit elma (krş. **düvel-i tälisfer**, **kev**, **hind zeytünü varağı**, **besbāse**, **lisānū'l- aşāfir**) “yā dülâne şuyı ile ve bir miqdār ‘asel ile sirişte” 142a-14,15

dulum (Far.) sivilce (krş. şirā) “ya‘nī buña dulum dağı dèrler” 147b-11

dür ol- (Far. Tr.) uzak olmak “tireligi dür olsun dèrsen çerāğı encübār (8)şerbetinden yak” 100b-7,8

dür-dırāz (Far.) uzun uzadıya “zırā bu marāz dür-dırāz olmağda” 79b-4

durrāc (Ar.) çil kuşu, tura. (Francolinus) “ve sikencübīn münāsibdür ağdiyeden durrāc ve gögercin” 93b-7

dübeyle (Ar.) küçük cerahatli tümör , düblet “zımād edeler dübeyle ki” 157b-9

dübür (Ar.) makat “hīn-i inzālde dübürinden fuzalāt def‘ eder” 121a-4

dühn (Ar.) bitki ve hayvanlardan elde edilen yağ. “müte’ eşsir olduğça dühni çıkar” 11b-8

dükenlü dikenli (krş. kazt) “kazt ise türkice dükenlü dedükleri ağaçdur” 51b-9

dümmel (Ar.) apse (abscess) “memzūcen üzerine tılā edeler dümmel ki” 156b-13

dünyā (Ar.) dünya “tā‘ūna ‘ilāc olmaz dünyāda” 158b-5

dürc (Ar.) rahim (krş hūqqa, raḥm) “ve anuḡ dürcine ya‘nī (8)hūqkasına şāḡ-ı mercān” 77b-7,8

dürd (Far.) tortu “yā sirke dürdi otuz mişkāl” 155b-3

düş- 1.düşmek 2. varlık göstermek 3.kapılmak “çeşm ya‘nī türkice gözde āḡ düşmek” 40a-8 “bevl yā düşdükden şonra vāḡi‘ ola” 114b-13

düş azma boy abdesti almak gerekmek “türkçe anā düş azma dèrler” 120a-3

düvel-i tälisfer (Ar.(> Gr.) hint zeytini ağacı yaprağı ve kökü (krş. **dülâne**, **kev**, **hind zeytünü varağı**, **besbāse**, **lisānū'l- aşāfir**) “bu düvel-i tälisfer dedükleri otdur” 142b-1,2

E

ebem-gümece ebegümece (Malva sylvestris) (krş. tohm-ı hübbāzī, hīr, nān-ı kelāğ “gül-
i hıtmī ve tohm-ı hübbāzī ki türkçe ebem-gümece” 127a-5

ebhire-i mā' iye (Ar.) nefes, su buharı “tevellüdi ebhire-i mā' iyenün dimāğa su'üdından”
147b-2

ebrinc (Far.) kabulü otu, helile.(Embelia Ribes) (krş.**biring, birinc-i kâbilî , beranç**)

ebrinc (>biring Far.) helile otu ve meyvesi (Embelia ribes) (krş. **biring , birinc-i , kâbilî ,
beranç**) “kâbilî ebrinc ve beranç dahı dërler” 103b-5

Ebū Alī (Ar.) İbn-i Sīnâ (980-1037 MS)

ebū cehīl karpuzı (Ar. Tr.) acıelma (Citrullus colocihynthis) (krş. **şahm-ı hançal**) “ve
şahm-ı hançal ki ebū cehīl karpuzıdır” 10a-8

ebyāz (Ar.) aklık “def'e 'ilāc merhem-i (3)ebyāz'dur” 50a-2,3

ecnās (Ar.) cinsler “ve dëmişler ki kâfūr ecnāsdur cümlesi sifāle-i hindde” 140a-8

ecved (Ar.) en iyisi “ecvedü fustuk ve cevz ağaçlarına şarılandır ki” 83a-14

eczā (Ar.) 1. ilaç 2. parçalar (krş. **eczā'**) “ve eczā ve aqākır her ne ise müşkilāt ve nā-yāb
degül” 2b-2

eczā'-i medkūka (Ar.) dövülüp toz yapılmış ilaç “dühn-i bādām ile eczā'-i medkūkayı
temām ovalar” 25a-15

eczā-yı 'arziyye (Ar.) genişçe parçalar, büyük kısım “şonra eczā-yı 'arziyyesi qar'ine
çökdükde” 159b-12

edhān (Ar.) bitki ve hayvanlardan elde edilen yağlar (krş.dühnler) “edhāndan pāpātya
yağı ve bādām yağı” 11a-7

edibāne (Ar. Far.) edebiyatçıya yaraşır tarzda “ya'nī nāzım-ı merhūm edibāne neşr-i
hüner édüp” 77b-3,4

ednā (Ar.) küçük “fehm ve idrāk édüp ednā bir şey ile mübtelā olduğı (4)'illeti” 5a-3,4

edviye (Ar.) devalar, ilaçlar (krş. **edviyye**) “şonra üç edviye miqdārı kıvāma gelmiş” 81a-4

edviye-i bāride (Ar.) soğuk devalar “ve kāsni bunlar muqavvi-yi ciger olan edviye-i bāridedendür” 93a-7,8

edviye-i hārre (Ar.) sıcak devalar “edviye-i hārreden dārçini ve zencebīl” 93a-8

edviye-i tılā (Ar.) sürülecek ilaçlar, merhemler “bu edviyye-i tılādur şıfat-ı zımād-ı mezkūr” 150a-14

efdāliyyetler (Ar.Tr) üstünlükler “bunların biri biri üzerine efdāliyyetleri dahı vardır” 4a-2

efendi bey, ilim sahibi, okumuş kimse (>Yun.) “bu rubā’iyyāti terceme eşnāsında kibār-ı ‘ulemādan bir efendinün” 130a-2

Eflāṭūn (>Platon Yun.) Eflatun, Platon

eflihūn (Yun.)yavşan otu, pelin(Artemisia) (krş. **habb-ı nīl**, **serahs** , **cildārū** , **gildār** ,**cümān** ,**sağber** ,**gidegān**, **baṭāris**, **yavşan**) “baṭāris ve eflihūn dērler erkegi ve dişisi olur” 103b-9

eftimūn başboğan, serent (Cuscuta epythimum) “eşribeden şerbet-i eftimūn ağdiyeden koyun etinün ayaklarına” 11a-5

efyūn (Far.> Yun. opion)(Opium) afyon, haşhaştan elde edilen uyuşturucu madde “efyūn ve dıķāķ-ı kündür ve zāk ve ‘ades gülnār” 51b-3

eger (Far.) eğer, şayet “rubā’iyyede ‘ilāc eger demden ise faşd” 26a-3

egerçi (Far.) gerçi, her ne kadar “egerçi hāmır nāfi’ oldığı manşüşdur ammā” 22b-14

egil- eğilmek, çarpılmak “ağzı yüzi ve gözi egilmeye dērler” 30b-6

egir egir otu, kasıkotu (Acorus calamus) (krş. **vecc**) “bir mücerreb ‘ilāc dahı budur ki **vecci** ya ‘nī **egir** dedükleri” 46b-14

egri bügri eğri büğrü yamuk yumuk “beyān étmiş hele her ne ise bu bağırsak egri bügri” 98b-6

egrilik eğri olma hali “bir şey ancak ve zātında egrilik muḳarrer” 98b-7

eḫādīs-i şerīfe (Ar.) Hz. Peygamber’in sözleri. “tıbba müte’allik niçe eḫādīs-i şerīfe ve niçe kelimāt-ı ḫikmet” 1b-14

ehemm (Ar.) çok önemli “elzem ve ehemm-i kütüb-ı tıbb tetebbu’ ederek” 2a-13

ehl (Ar.) (hlk.) (krş. eh(i)l)1.karı kocadan her biri, aile 2. bir yerin halkı, topluluk “ehlimiz vaz’-ı ḫaml eylemek ister ammā” 130a-5 “ve ehl-i mısır anā zeyt-i felestīn dērler” 14a-13

ehl-i ‘aşr (Ar.) devrin ilim adamları “cemī’an ehl-i ‘aşrın müte’ahḫiri olmağıla” 2b-1

eḫyānā (Ar.) ara sıra, bazen “odur ki ḫurdlar eḫyānā taşra çıka” 47b-9

ek- ekmek “dögülmiş anzarūt ekmekdür” 147b-9

ek- ekmek, serpmek “dögüp abilelerin üzerine ekeler” 153b-14

ekil- ekilmek, serpilmek “dārçinī ve dār-ı fülül ekilmiş ola” 137a-4

ekile (>ekle Ar.) kaşıntılı yara, yenirce “zīmād edeler ekile (4)ya’nī cerāḫatī ki” 158a-3,4

ekl ét- (Ar.Tur.) 1. yemek 2. yeyip yok etmek “ḫudūsı bir māddedendür ki hem keskin hem ekl edici” 62a-11

ekl eyle- (Ar. Tur.) 1.yemek 2.yiyerek zarar vermek “ḫudūsı bir māddedendür ki hem keskin hem ekl edici” 62-11

ekşer (Ar.) 1.çok fazla 2. genellikle “sivilcidür ki ekşer başda zāhir olur” 149b-8

ekşerī (Ar.) çoğunlukla “vardur ekşerī her diyārda bulunur” 5a-7

ekşeriyyā (Ar. Far.) çok defa, çok zaman “ekşeriyyā ruḫūbet-i balğamdan ḫādīs ve mütevellid olur” 30b-7

eksik eksik “ḫabbu’l- miski eksik étme zīrā ḫabb-ı misk” 58a-15

ekşi 1.ekşi 2. meyvenin asitli kısmı “za’findan ‘ibāretdür ‘alāmeti ekşi ekşi gagirmek” 88a-6,7 “ki ḫaşḫāş suyı ekşisi ile taḫḫ ve işlāḫ” 72a-7

ekşisiz tatlı olan, ekşi olmayan “isti‘mālî vaktinde et‘imeyi ekşisiz isti‘māl edeler” 7b-12

el el “hālî edüp sîmâb olunca elleri ile ovalar” 152a-12

elbetde (>el-betteten Ar.) (krş. **elbette**) elbette, şüphesiz “elbetde âkile olur” 158a-8

elek elek “ve saḥḳ ve elekden geçürdükden sonra ‘asel ile qarışdırup” 125b-15 **encir** (Far.) incir (Ficus carica) “zîmâd-ı mezkûr yâ kuru ve yaş enciri pişirüp” 157b-7

elem (>Ar.) acı, sancı, ağrı “müdâvemetden sonra zeker ‘azîm büyür aṣlâ rîḥ ve elem (13)daḥî vërmez” 122b-12,13

elen- elenmek “dögülmiş elenmiş on mişḳâl şarı kükürdi” 155b-4

elli elli sayısı “sirkenün içine koyup elli altmış gün” 63a-1

ellişer ellişer “ellişer ‘aded ve temürhindî ve âlû-yı buḥārâ” 148a-4

elma elma (Pirus malus) “nîm mişḳâl beyâz şandal ve yedi mişḳâl elma şuyı” 15b-13

elzem (Ar.) çok gerekli “elzem ve ehem-i kütüb-ı tıbb tetebbu‘ ederek” 2a-13

elzem-i levâzım (Ar.) en mühim meslek grubu (tıp) “‘ilm-i tıbbî ta‘allüm (5)elzem-i levâzımdan oldığı muḳarrer oldı” 2a-5

em‘â (Ar.) bağırsak “emrâz-ı mi‘â em‘â cem‘-i mi‘â” 97b-15

emle amlacotu (Phyllanthus enblica) (krş.**emlec**) “belîle ve emle ve fülful ve dâr-ı fülful” 115b-6

emlec (Ar.) amlacotu (Phyllanthus enblica) (krş.**emle**) “üçyüz mişḳâl kalan emlec şuyı ile kıvâma” 84a-9

emr eyle- (Ar. Tr.) emretmek “mübtelâ göresen emr eyle ki sefer ile riyâzâtı...” 93a-1

emrâz (Ar.) hastalıklar “mevellidîn lisânıdır anlarda emrâz-ı ḥâre ‘arız olur” 50a-15

emrâz-ı zebân (Ar. Far.) dil hastalıkları “budur emrâz-ı zebân ya‘nî...” 63a-6

emşâl (Ar.) benzer olanlar “ve bâriteng turunc ve emşâl..” 106a-4

emşāl-ān (Ar. Far.) benzerleri “semiz otı ve emşāl-ān” 120a-11

enār (Far.) (*Punica granatum*) (krş. **rummān**)“ya‘nī ekl-i enār ve karpuz ve şāfen tamarından faşd” 106b-11

enberbāris (Ar.) dikenüzümü, kadıntuzluğu (*Berberis vulgaris*) (krş.**zereñ, zererik, zerenk, gül-gāfişe, za‘ferān renk , kadın tuzluğu**) “enberbārisdür türkīce kadın tuzluğu dērler” 68a-2,3

encām (Ar.) son bulan “murād-ı nuṭk mürşid-i kāmildür anların kelām-ı hikmet-i encāmları” 23a-7

encure (Far.) ısırgan otu (*Urtica*) “ve toḥm-ı encure ki ısırgan dikenidür” 71b-10

encübār (Ar.) başparmak otu (*Potentilla erecta*) “mişkāl nīm küp encübārı bir piyāle şu ile nişfi kalınca” 73a-7

Endelüs (Ar.) Endülüs “şecere-i rüstem ve aristulūhiya ve Endelüsde masmaķārir ve maskārān dērler” 96b-6,7

endir- indirmek (krş.**indir-**) “iki üç ‘ulve daḥı kaynaya andan şonra āteşden endireler” 86a-7

enduh-nāk (Far.) yaşlı, kaygılı “ve ışıtmā dāimā ğam-gīn ve enduh-nāk olmaķdur” 53b-4

engūr (Far.) üzüm (*Vitis vinifera*) (krş. **üzüm**)“bir kaşuķ şerāb-ı engūr ile ḥalt” 69b-9

engüş (Far.) parmak “yek-ser engüş isti‘māl edeler” 82a-4

engüze (>engüdān Far.) kadiğacı , baldırgan(*Ferula assa-foetida*) (krş. **ḥiltīt, kaşmı**) “ḥiltīt ki engüze daḥı dērler” 116a-12

envā‘ (Ar.) çeşitler “ve kāfūr ki envā‘ dur kayşūrī ve riyāḥī” 140a-5

enzerūt (Far.) gözotu ve salgısı “enzerūt ve bir direm medķūķ ve elekden geçmiş” 69a-1

erāzīl (Ar.) alçak, adi kimseler “mülāḥaza eder ba‘zı kāfir-i mā-cerā-yı erāzīl gel çıkāralum” 101b-9

erbāb (Ar.) ustalar, işin iyi anlayanları “hüzāldür erbāb-ı riyāzat semiz olmazlar” 124a-1

erbāb-ı riyāzat (Ar.) az yiyen kişiler, perhiz yapanlar “hüzāldür erbāb-ı riyāzat semiz olmazlar” 124a-1

ergen evlenecek yaşa gelmiş kimse “ergen ve bī-kār tāze ādemlere ‘arız olur” 23b-3

eri- erimek “elekden geçmiş dār-ı fūlful dört mişkāl erimiş ‘asel ile” 136b-12

erik erik (Rosaceae- prunus domestica) (krş. **ālū**) “ilāc erik şuyı ile nīlūfer şerbeti içirüp summāk” 67a-6

erik püsi (Tr. Yun.) erik zamkı, selm-ālū (Acacia nilotica) (krş. **selm-ālū**, **zamğ-ı ‘arabī**, **erik zamğı**) “türkçe erik püsi dedükleri zamğdur” 112b-9

erik zamğı (Tr. Ar.) bir çeşit zamk, selm-ālū (Acacia nilotica) (krş. **selm-ālū**, **zamğ-ı ‘arabī**, **erik püsi**) “gil-i ermenī ve keşirā nişāste ve erik zamğı” 113b-8

erişte (>rişte Far.) ev makarnası “māş ki türkice merdümeğdür eger erişte aşıdur” 7a-9

erit- eritmek “şıfat-ı gāliye bir mişkāl ‘anberi eridüp bir mişkāl” 78a-7

erkek erkek “erkek tāze koyun eti tāze kişniş vee ısfanāhla” 7b-10

erşed (Ar.) ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus) (krş. **eşlak** , **sibistān**, **sehād**, **a‘yuni s-serātīn**, **sencsbüye** , **ağīs**, **habbu’l- fakd**, **ṭāhire** , **kaṇtafilūn** , **zū-ḥamse-i avrāk**, **zū-ḥamse-i aşābi’** , **fencengüşt**, **pengüşt** , **fūlful-i berri** , **şirāze-i toḥm-ı dil-āşüb**, **ayid**) “eşlak ve erşed ve sibistān ve sehād” 96b-12

eşahhā sıhhatli olanlar (Ar.) “eşahhā için degüldür zīrā marīz olmayan ādemīn” 50a-9

eşer (Ar.) 1. belirti 2. kitap, te’lif “merhūm- ı mezbūruṅ ṭıbbā müte‘allik vāfir eşerlerine fā’iz (6)oldum” 2b-5,6 “ëtdüm gördüm ki ancak eşeri kalmış” 144a-8

esfidāc (<isfidāc Far.) üstübeç, kurşun karbonat (krş. **sefide-i kâçğarī-yi şüste**) “sefide-i kâçğarī-yi şüste ki murād esfidācdur” 47a-10

esfide-i rüy-ı rāsuḥt (Far.) rastuk taşı (Antimon) “ve esfide-i (3)rüy-ı rāsuḥt ki türkice rastuk taşı dërler” 55b-2,3

eshel (Ar.) çok kolay “ve eshel tarīk ile bilā-zahmetin velā meşakḳatin” 129b-14

eshel-i vech (Ar.) en kolay yol “hılṭ ise anı daḥı eshel-i vechle bedenden iḥrāc” 91a-10

eşlak (Ar.) ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus) (krş. **erşed**, **sibistān**, **sehād**, **a’yunī s-serātīn**, **sencsbūye**, **ağīs**, **habbu’l-fakd**, **ṭāhire**, **ḳanṭafilūn**, **zū-ḥamse-i avrāk**, **zū-ḥamse-i aşābi’**, **fencengüşṭ**, **pençgüşṭ**, **fūlül-i berrī**, **şirāze-i toḥm-ı dil-āşüb**, **ayid**) “eşlak ve erşed ve sibistān ve sehād” 96b-12

eşmār (Ar.) meyveler “mā-lā-yes’ ḳavlince her eşmār ve nebātāta şarıla” 83a-13

eşnā (Ar.) işin yapıldığı an “ya’nī bu ‘illet eşnāsında me’külāt māş-ı muḳaşşer” 160a-11

esne- esnemek “dā’imā esneyüp ağızı tatlı ve ṭamarları” 55b-9

esrār (Ar.) gizli saklı olanlar, sırlar “esrār-ı mektūmedendür” 129a-1/E

esvāt-ı ḥasene (Ar.) güzel, iyi sesler, sohbetler “ḥübānla ülfet ve şuḥbet ve esvāt-ı ḥasene” 22b-3

eşedd (Ar.) şiddetli “yanımda ise bu ‘illet ḥinzīrden eşedd bir şey” 144a-1

eşek eşek “arpa şuyı ve eşek südidür” 73b-11

eşribe (Ar.) içecekler “eşribeden şerbet-i eftīmūn ağıdiyeden ḳoyun” 11a-5

eşyā (<eşyā’ Ar.) şeyler, nesneler “ḥalk ḗtdiği eşyā ile zāhiren mu’ālece” 5b-13

ēt- yapmak, etmek, eylemek “āteşden indirdikden sonra bir miḳdār tedbīr ḗdüp” 7a-13

et et “ḥurūs eti ile ṭabḥ olunmuş şurba tenāvül ḗtdireler” 102a-15

ḗtdir- “ve ḡidā-yı mezkūrı tenāvül ḗtdireler” 160b-3

etek alt kısım “ḳış günlerinde ise ılıgun ağacını etegi altına” 160b-13

eṭibbā (Ar.) hekimler, doktorlar “eṭibbā ve mücerrebīn ḳarar vemişler” 17a-12

eṭ’ime (Ar.) yemekler “olacak ağıdiye ve eṭ’imeden perhīz” 3a-6”

eṭ’ime-i ma’hūde (Ar.) bilinen yemekler “mu’tedīl libāslar giyüp eṭ’ime-i ma’hūdeyi tenāvül” 153b-6

etki etki “buḥurdān ile etki altına koyup tütsi edeler” 152b-4

etmek ekmek “ve tuzsuz māyeli etmek ve tuzsuz yā kuzı paçası” 152a-6

eṭrāf (Ar.) çevre, yöre “ḥaṣṣalarım eṭrāfında ḥādīş oldı” 143a-10

etrāk (Ar.) (vlg.) türkler “bun etrāk şırtında olmak” 101b-8

ev ev “ya’ nī laḳve şāḥibi bir karanlık evde oturup” 31a-3

evkāt (Ar.) vakitler “ekşer evkātda ḥālī ṭurur” 98b-2

evvel (Ar.) evvel, başlangıç olarak “evvel baş ṭamarından faşddur” 6b-7

evvelā (Ar.) öncelikle, ilk “aḥavān evvelā aḥlāt-ı erba’ ayı anlarıñ ṭabāyi’ ni” 3a-5

evvelin (Ar.) ilk önce “ve evvelin mertebe ‘ilāc faşddur” 67a-9

evvelki (Ar.) önceki “evvelki gün tenḳiye ikinci günü faşd etdirmek” 161a-9

evzā’ (Ar.) haller “ba’ zı nā-hemvār evzā’ in naql ile tebrīd edeler” 23b-13

eyā (Far.) ey ! hey! hitap sözü “şu içinde müteḡarriḳ buldum eyā ne ola” 144a-5

eyāre (Ar. >Gr. iyārecet) laksatif etkili bir tür bileşik “yā ḥabb-ı eyāre yā ḥabb-ı kūkiyā ile balḡamı” 10a-4

eyle- yapmak, etmek, eylemek “ekşer-i nās fursle istinās eylemedigine binā’ en” 2b-6

eymen (Ar.) sağ (sol karşıtı) “eymen sağ demekdür” 129b-1

eyü iyi “iki nev’ dür eyüsi siyāh ile kırmızıya ma’ il” 64a-15

eyyām (Ar.) günler “sā’ ir eyyāmda olur ise” 50b-5

ezānū l- fār mercanköşk, farekulaḡı (Origanum majorana) (krş. **merzencüş**) “zemānda merzencüş ki ezānū l- fārdur anı istişmām” 27b-15

ezil- ezilmek “gülāb ile ezilmiş benefşe şerbeti içüreler” 108a-12

F

fā’ide (Ar.) fayda “edeler eger bu şāflardan fā’ide müşāhede etmez ise” 102a-1

- fā'ide-mend** (Ar. Far.) yararlı “müshil şerbetler ile fā'ide-mend olduğdan sonra” 30a-12
- fā'iz ol-** (Ar.) başarılı olmak “merhūm- ı mezbūruñ tıbbā müte'allik vāfir eşerlerine fā'iz oldum” 2b-5,6
- faķır** (Ar.) 1.zavallı, aciz 2.bendeniz, ben (aciz) “deyu vāfir aķçaların alurlar ve faķirlerin şırtlarını” 101b-10 “dēdükde faķır fi'l- hāl bir pāŗa mıķnāţis” 130a-7
- fālic** (Ar.) felç, inme (>Ar.) “muħkem bađlayalar ki mutażarrır olmaya intihā fālic” 28b-7
- fānīd** (Far.) peynir şekeri “ve fānīd ki peynir şekeridür bunlar ile bir kaç kerre şiyāf” 101b-15
- fāre** (Ar.) fare (Mus musculus) “dērler ki fāre ya'nī muħān buña mā'ildür” 62b-3,4
- fariğ-i bāl** (Ar.) rahat “ya'nī fariğ-i bāl koma” 100b-4
- fārisī** (Ar.) Farsça (krş. fārsī) “fārsice ħirdür şirāz dilince nān-ı kelāğ” 127a-6
- farķ** (Ar.) fark, başkalık “te'şirde farķ yokdur eyüsi büyük ve siyāh renk” 1-3b-10
- farķ olun-** (Ar. Tr.) ayırt edilmek “iriñ ile balğam farķ olunmak murād olunsa çıkan” 73b-5
- farşatü l- üzn** (Ar.) kulak çıbanı (krş. riş-i gūş) “farşatü l- üzn ya'nī riş-i gūş türkice kulakda çıban olmak” 47a-2,3
- farţ-ı 'ataş** (Ar.) aşırı susuzluk (krş. 'ataş-ı mufrit) “şudan ķanmağa mecāl olmaz eger bu farţ-ı 'ataş” 91b-5
- farţ-ı semen** (Ar.) aşırı kilolu olma “ħayz tutilmak eger farţ-ı semenden ya'nī ziyāde semizlikden” 123b-9
- farz olun-** (Ar. Tr.) sanılmak “bir küçük taş kadar farz olunsa” 144a-12
- faşd** (Ar.) damarı keserek kan almak “evvel baş tamarından faşddur” 6b-7
- faşd êtdir-** (Ar. Tr.) kesme yoluyla kan aldirmek “safrā şerbetleriyleür 'ilacı eger ħün ise faşd êtdirmekdür” 122a-3

fāsīd (Ar.) bozuk (krş. **fāsīde**) “bevl ve a‘zā ağır ve fikir fāsīd olmağdur” 138b-7

fazalāt (Ar.) fazlalıklar, dışkı (redundancy) (krş. fazalā) “olan fazalātı müşhilātla iħrācdur” 42a-4

fe-bi-hā (Ar.) pek iyi, tamam “fe-bi-hā ve illā neşter ile ol çıbanları deşdirüp” 108b-7

fehm ét- (Ar.) anlamak “fehm ve idrāk édüp ednā bir şey ile mübtelā” 5a-3

fehm olun- (Ar. Tr.) anlaşılmak “ne mağūle hılta mā’il idi ki fehm olunur” 4b-7

felāsife ma‘cūmı (Ar.) bir çeşit tıbbi macun (krş. **māddetü'l- ħayāt**) “bir adı dağı felāsife ma‘cūnıdur” 17b-7

felc (Ar.) felç, inme “çünkü felc zühürından on dört gün geçe gerekdür” 29b-12

felğumuni (< Yun.)göz kapağı veremi , deri iltihabı “bedenden iħrāc étmek gerek felğumuni...” 140b-11

fem (Ar.) ağız “ola ki fem-i ma‘deye dökile” 88b-12

fencengüş (Far.) ayıt otu, hayıt.(Vites agnuscastus)(krş. **eşlak , erşed, sibistān ,sehād , a‘yuni’s- serātīn ,sencsbūye, ağıs , ħabbu’l- fağd, t̄āhire , ħanṭafilūn , zū-ħamse-i avrāk, zū-ħamse-i aşābi’ ,pencgüş ,fülül-i berri, şirāze-i toħm-ı dil-āşūb**) “altışar direm ve fencengüş dedükleri yaprak” 96b-11

fenn-i laṭīf (Ar.) incelikli ilim, tıp “ve fenn-i laṭīf bir cerr-i bī-girāndur” 2a-6

ferāğ (Ar.) rahatlık “gönliñden ferāğı iletdi” 100b-4

ferc (Ar.) dişi üreme organının dışı (Vulva) “fercine idħāl ve fercinde parmağı kızınca tuṭa” 129a-8

ferdā-ferdān (Ar.) tek tek (krş.**ferdān-ferdān, ferdā ferdā**) “ferdā-ferdān dağğ ve sağğ ve ince elekden geçürdükden” 36b-9

ferencmüşk (Far.) miskotu (Mimulus moschatus) “behmen-i ebyaz ferencmüşk zencebīl kebābe” 82b/E

ferfiyūn (Ar.) sütleğen otu ve salgısı (Euphorbia officinarum) (krş. **māhūdāne**, **şebrem**, **ḥabbetü'l-mülk**, **südlügen**) “ferfiyūn her birinden ikişer direm ve bir direm cünd-i bīdester” 110b-14

feryād èt- (Ar. Tr.) üzüntüyle haykırmak “feryād èderler demekdür” 20b-7

ferzece bir çeşit fitil “sirişte èdüp ferzece èdeler ba‘dehu koyun yününe” 127b-7

fetha (Ar.) Arapça üstün harekesi “evvelā fetha-i sīn-i mühmele” 100a-11,12

Fevā'idü l- ahyār (Ar.) Yūsufi'nin adı geçen eseri (krş. **fevāyid**) “fevā'idü l- ahyār nām-ı risāle-i manzūme-i müdevvenesinden” 2b-9

fizza (Far.) gümüş “envā'dur fizza ve zehebī ve nüḥāsī” 36a-15

fi- (Ar.) harf-i cer, içinde anlamı katar “cālīnūs neşr eş-şürü'ı fi'l- muḳaddime” 6a-3

fıkr (Ar.) 1.düşünce 2.akıl “ve fikri (2)fāsīd olmaḳdur” 11a-1,2

fıl (Ar.) fil “ya'nī fıl necāsetini bal ile ḳarışdırup” 128b-11,12

fi'l- ḥāl (Ar.) hemen , o anda “māddesi ḳillet üzre ise fi'l- ḥāl def' olur” 32a-5,6

Filistīn (Ar.) Filistin “ve ehl-i mısr aḳa zeyt-i filistīn dèrler” 14a-13

fincān (Ar.) “şerbeti ile pişirüp geçelerde birer ikişer fincān isti'māl” 24b-13

firār eyle- (Ar.Tr.) kaçmak “ol āteşden duḥān gibi firār eyle demekdür” 76b-10

firenk ḳabarcığı (Fr. Tr.) frengi, sifilis (krş. **firengiyye**, **abile-i firenk**) “ya'nī firenk ḳabarcığı 'alāmeti odur ki” 150b-4,5

fitil (>fetil Ar.) yoğun ve donmuş yağ kıvamlı ilaç (krş. **fetīl**) “ba‘dehu bir miḳdār ḥurde fitiller èdüp ol fitilleri” 69a-2

fuḥūl (Ar.) öncü ilim adamları “ḳatı çok fuḥūlden 'alā ṭarīḳu'l- cüdā istimā'” 23a-1

fulūniya (> Gr.?) bir çeşit ilaç “ya'nī gürde bögrekde za'if olsa ma'cūn-ı fulūniya” 110b-8

funduk (Far.) fındık (*Corylus maxima*) “perh̄iz ve daḥı bal ve tatlı şerbetler ve fustuk ve funduk” 156a-1

fustuk (Ar.) fıstık (*Pistacia vera*) “ecvedi fustuk ve cevz ağaçlarına şarılandır” 83a-14

fustuḳu’l- hāviye (Ar.) sepetçi söğüdü , sorkun (*Salix viminalis*) (krş. ḥabbu’l- bān, aṣl-ı pesne-i ğāliye) “fustuḳu’l- hāviye d̄erler ta’ mı bir miḳdār acıdur” 78a-12

fūlfūl (Ar.) biber (*Piper*) (krş. **fūlfūl-i beyāz**) “fūlfūli şu ile ğalīz olunca ḳaynadup” 154a-11

fūlfūl-i berrī (Ar.) ayıt otu, hayıt.(*Vites agnuscastus*) (krş. **fencengüş** ,**eşlak** , **ersed** ,**sibistān** ,**sehād** , a’yunı’s- **serātīn** ,**sencsbūye**, **ağīs** , **ḥabbu’l- faḳd** , **ṭāhire** , **ḳanṭafilūn** , **zū-ḥamse-i avrāk** , **zū-ḥamse-i aṣābi’** ,**pencgüş** , **şirāze-i toḥm-ı dil-āşūb**) “yapraḳdur farsīde fūlfūl-i berrī” 97a-1

fūlūs (Lat.) hıyarçenber, acur (*Cassia fistula*) “zıkr olunur ba’dehu on mişḳāl mağz-ı fūlūs ki” 67b-7

fürs (Ar.) Fars olan, İranlı “oldum ekşer-i nās fūrle istīnās eylemedigine”2b-6

fütür (Ar.) gevşeklik, bezginlik “bir ṭarīḳ ile fütür mutataarrıf olur ise anı daḥı aḥz” 3a-8

füyüzāt (Ar.) feyizler, bereketler “teḳayyūd lāzım gelmeyen li-menşe’i ṭalebkār-ı füyüzāt-ı ilāhī”

G

ġāfil (Ar.) düşüncesiz, dikkatsiz “ḥıltı bedenden iḥrāc etmekden ġāfil olma demekdür” 48b-8

ġaflet (Ar.) dikkatsizlik, aymazlık “olur demekdür ġaflet olunmayup faşd oluna” 64a-3

gagirmek geyirmek, gaz çıkarmak (krş. gegirmek) “gagirmek ve ṭa’ām fem-i ma’dede geç hazm” 88a-7

gāhgāh (Far.) ara sıra, zaman zaman (krş. **geh.....geh**) “diğer ya’nī baş ağrısı sebebi gāh aḥlātđan bir ḥılt gāh bir ğayrı nesne olur” 6a-7,8

gāhī (Far.) ara sıra “gāhī ayāric-ı faykarā ve yāhūd kūkıyā” 24b-10-11

galebe (Ar.) üstünlük “tamarlar tolu olup sā’ir ‘alāmet galebe-i dem her ne ise” 26a-9

galeyān (Ar.) taşkınlık, kaynama “galeyān-ı demden ola ‘alāmeti ğamdan hādīs olup” 134b-1

gālib (Ar.) üstün gelen “ya’nī bu ‘illeti def’e ‘ilāc her kaᅅı ğılıt gālib ise” 63b-1

gālibā (>Ar.) galiba “üçinci bağırsağa a’ver dērler bu bağırsak gālibā yā ğāyetle yaramazdur”98b-3,4

gāliye (Ar.) misk ve anber karışımı ile yapılan güzel kokulu bir macun “şıfat-ı gāliye bir mişkāl ‘anberi eridüp bir..” 78a-7

ğalīz (Ar.) 1.çirkin 2.yoğun, kesif (krş. **ğalīz**) “vardur biri raķīķ ve biri ğalīz ğāh olur” 15a-13

ğam-gīn (Ar. Far.) kederli “ve ışıtmā dāīmā ğam-gīn ve enduh-nāk olmaķdur” 53b-4

ğamm (Far.) gam, keder (krş. **ğam**) “ya’nī her ğün ışıtmā tıtmāğa sebep ğammdur mümkün” 134b-7

ğamm-ı mafrat (Ar.) aşırı kederli olma hali “her ğün tıtmāķdur vuķū’ı ğamm-ı mafratdan sonra” 134b-2

ğam-nāk (Ar. Far.) kederli “ētmezler ise helāk olursun dōstlarıñ ğam-nāk olurlar” 20b-5,6

ğaraż (Ar.) maksat “dīğerī def’-i ‘illet-i merzā neşr ya’nī tıbdan ğaraż iki nesnedür” 2b-14

ğareb (> ğārb Ar.) göz pınarı çıbanı, siĝil “ya’nī bu ğareb bir çıban ĝibi şeydür” 35b-3,4

ğarĝara ét- gargara yapmak , aĝzı sıvı ile çalkalamak (krş. **ğarĝara eyle-**) “ĝarĝara édeler veremü’l- lisān amās-ı zebān” 63b-14

ğarĝara étdir- gargara yaptırmak “evvel zinhār ğarĝara étdirmeyeler zirā” 67a-12

ġarġara gargara, ağız sıvı ile çalkalama “ġarġara-i mezkūr bir miqdār summākı bir kāse Őu ile” 66a-7

ġarġara olun- gargara yolu ile ağız çalkalanmak “sirke ve ġardal ile biraz zemān ġarġara oluna” 63b-10

ġariķūn Ar.(> Gr.)katran köpüġü (Agaricus campestris) “elekden geķmiŐ niŐf direm ġariķūn izāfesiyle” 120b-10

ġarķ ēt- (Ar. Tr.) boġmak “ve bi- Őıdķ-i Muġammedū’l- emīn beŐ on ādemi ġarķ ēderdi” 144a-5

ġarġaniŐā bir diken kökü (Cyclamen caum?) (krŐ. **müherrā**, **āzer-bū**, **ķılķi**, ‘**usluc**) “māzeryūn ve māhūdāne ve ġarġaniŐādur bunlaruŋ” 42b-15

ġaŐ (bkz. **ġaŐy**)

ġaŐy (Ar.)bayılmak (krŐ. **ġaŐ**) “ya’nī bu ġaŐy ve ġaŐ her ne (11)ise tūrķice bayılmak” 78b-10,11

ġāv (Far.) sıġır “cuġrāt-ı ġāv ya’nī yunmamış ve ķavrulmıŐ” 100a-4

ġavr (Ar.) esas “kūllyet ile ġavrına ve aŐl olmaġa mecāl-i maġal” 2a-7

ġāyāt-ı mūnife(Ar.) yüce gayeler “ġāyāt-ı mūnife vārid ü Őādır olduġından” 1b-15

ġāyet (Ar.) pek, çok “beyāz olur ba’zı eķibbā maġmūd(e)nūŋ ġāyet laķifi anķākya” 43b-7

ġāyetle (Ar.) çok fazla, son derece “ġāyetle nāfi’dür buġārı dimāġa su’ūddan men’ ēder” 24b-10

ġāyıt (> ġā’it Ar.) dıŐķı “aġa bevvāb ya’nī ķapucı dērler ġāyıtı (98b)(1)ma’deden anuŋ cānibine o def’ ēder” 98a-15, 98b-1

ġāyir (> ġā’ir Ar.) batık “vāz’ olunur ki ‘illet cildi geķüp laġma ġāyir ya’nī” 154b-8

ġayr (Ar.) başka (krş. **ġayrı**) “ķālib-i ma’nā-yı el-mā’ānī ola ol ġayrı baġŐdür bu” 24a-4

ġayrihā (Ar. Far.) diġer baŐkaları “ve sirke ve enār-ı turŐ ve ġayrihā bu maķūle” 67a-15

gebe gebe, hamile “Őāġibinūŋ gebe ġātun gibi ķarnını ŐiŐirir” 124b-8

gece gece “bir gece şabāha degin ısladup ba‘dehu” 135a-8

geç (geç) geç, erken karşıtı “ta‘ām fem-i ma‘dede geç hazm olmaqdır” 88a-78

geç- geçmek “ve elekden geçdükden sonra on mişkāl ‘asel” 106b-1

geçir- geçür- geçirmek “ve elekden geçirüp” 51a-7

geçüril- geçirilmek “geçürilmiş ola zīrā ġārikūn sā’ir eczā gibi” 12b-2

gel- 1. gelmek 2.erişmek 3.uygun olmak “hudūdı bu āna gelince yüz elli üç sene mürūr” 5a-12

gendenā (Far.) yabancı pırasa (Allium porrum) “ola ve on mişkāl gendenā şuyı bu cümleyi bir yere..” 109a-8

gerek gerek “bilmek gerek nāzım-ı merhūm her birini bu vechile beyān” 3b-1

geril- gerilmek “zifti vaz‘édeler ve ol bez ziyāde gerilmiş ola” 122b-8

geriven (Far.) temriye hastalığı (Dermatose) (krş. **ķübā, temregi**) “olup geriven ya’nī temregi gibi elde ve ayakda” 154a-9

germ (Far.) sıcak “nīm germ ol şuyun içine ayaklarını komaqdır” 6a-14

germ ü huşk (Far.) sıcak ve kuru “tabi‘atı āteş gibi germ ü huşk hār u yābis ma’nāsına” 3b-11

germ ü ter (Far.) sıcak ve yaş “germ ü ter hār u raṭb ma’nāsına türkice issi ve yaş” 3b-8

getür-, getir- getirmek “getürüp āteşden indirüp” 25b-4

gevşek gevşek “eti gevşek olmağa dērler” 61a-4

gevşet- gevşetmek “‘uzvı harāret ve ruṭbet ile yumuşada ve (8)gevşede” 121b-7,8

ġıbb (Ar.) ateşli hasta “édeler eger ġıbb ġayr-ı hāmız olacaķ olur ise136b-5

ġıdā (>Ar.) gıda , besin “şāhib-i ‘illete içireler ġıdā nīm kūfte noḡūd-āb” 55a-1

ġılāf (Ar.) kılıf “levni siyāh ve kırmızı-ya mā’ildür ġılāfı bögrölce” 43a-12

ġinā gel- (Ar. Tr.) bıkmak “cū‘īl- bakar sığır gibi me’külâtđan ġinā gelmeye” 88b-8

ġiroş (Alm.) kuruş “hattā her kim ‘ilāc eder ise biñ ġiroş vereyin” 143b-10

ġibi gibi “tabī‘atı āteş gibi germ ü huşk hār u yābis ma‘nāsına” 3b-11

ġici- kaşınmak “şeklinde sivilcilerdür ġicimek ve huşūnet ile olur” 149a-2

ġici kaşıntı “bir ġici hādış olur ba‘zı eşyā ile tahrik” 120a-14,15

ġicik uyuz hastalığının bir türü (krş. **cereb**) “ġicik ġāh kuru ve ġāh yaş olur” 155a-7

ġicit- kaşındırmak “harīfiñ mevzi‘-i ma‘hūdını ġicide” 104b-11

ġideġān (Far.) kuzgun otu. (krş. **serahs**, **cildārū** , **cümān saġber**,**baťāris** ,**efliħūn**) “saġber ġideġān yunānca...”103b-8

ġider- gidermek “asel ile beyāz düşen göze çekeler beyāzını ġiderür” 40a-12

ġil (Far.) kil (Clay) “etrāfına sirke ile ġil-i ermenī süreler”158a-9

ġildār (Far.) kuzgun otu. (krş. **serahs**, **cildārū** , **cümān saġber**, **ġideġān** ,**baťāris** ,**efliħūn**) “ġildār cümān saġber ġideġān yunānca”103b-8

ġil-i ermenī (Far.) kil, kilermeni (Clay) “ve ġil-i ermenī ve keşirā nişāste ve erik zamġı” 113b-8

ġir- girmek “vèreler ki eczā biri birine ġire” 102b-13

ġiriftār (Far.) tutulmuş, yakalanmış “ya‘nī bu ‘illete ġiriftār olan kebāb ve kavurma” 55a-15

ġiril- girilmek “kaçmak ‘alāmeti oldur ki muġaddem şuya ġirilmiş ola” 48a-4

ġit- 1. gitmek 2. akmak “şirūġanla şuyı ġidüp yaġı ġalınca ġaynadalar” 46b-5

ġiy- giymek “bir baġşını ekl edeler ve mu‘tedil libāslar ġiyeler” 152a-2

ġiyāh (Far.) ot “saġmūniyādur bir ġiyāhiñ ‘uşāresidür” 42b-13

ġonça (> ġonca Far.) ġonca , açılmamış çiçek “ya‘nī sende olan ġıban ġonça gibi” 157a-4

göbek göbek “göbek etrafında veda’ ola” 100a-15

gögercin güvercin “taze gögercin şıfat-ı rûgan-ı kuş dört mişkâl” 8b-12

gögercin palazı güvercin yavrusu “mâ’-i uşul veler ağdiyeden gögercin palazı” 29a-9

gögüs göğüs “gögsinden boynına varınca şâlda setre edeler ki” 152b-6

gök keçi tüm tüyleri beyazolan keçi “keyfiyyet-i mâ’ il-cübün bir kâse gök keçinün gözleri dahı gök ola” 108a-1,2

gök mavi , mavimsi, beyaza yakın mavi “gözi gök olanlarda olağandır” 44b-3

göl göl “taze göl nilüferi yüz mişkâl dühn-i bādām ile” 78b-3

gölge gölge “südi ile ısladup gölgede tecvif edükden sonra” 40a-3

gönli dön- midesi bulanmak (hık.)“ede ve gönli döne ve göbegi bura ve dudakları kuru ola” 103a-9,10

gönül 1.yürek 2.iç, mide “ede ve gönli döne ve göbegi bura” 103a-9

gör- 1. görmek 2. geçirmek “aheste kesüp bir şu görmüş pāk cedid bez üzerine” 122b-7

gör- görmek “mübtelā göresen emr eyle ki sefer ile riyāzati cem” 93a-1

göre göre, gereğince “etmiş olur aña göre tekayyüd olunur rubā’iyye” 131a-5

görin- 1. görünmek 2. ortaya çıkmak “alāmeti burun şulanup gözün tamarları görünmekdür” 41b-8,9

görmek göz ile görme , görmek duyusu. “za’f-ı başār dedükleri gözde olan görmek kuvveti” 44b-11,12

görül- görülmek “nāmı mağzu’ t-ıbb tesmiye olmak münāsib görüldi” 5b-3

gösteril- gösterilmek “gölgede tecvif edüp bir miqdār ateşe dahı (4)gösterilmiş ola” 57b-3,4

götür- 1. taşımak 2. bulundurmak 3. kullanmak “şubh ve şām götüreler” 121a-15

gövde insan vücudu, bedeni “gövdesini etıbbā mücevvef kāmışa teşbih ederler” 149a-5

göz göz “olur ise ‘alâmeti göz ve burun ve bevl şarı olmağdur” 21a-8

ğubār (Ar.) toz “dağk ve sağk ve elekden geçürüp ğubār édeler” 37b-1

ğudde I(Ar.) bez (Aden) (krş. **bez**) “ğudde ya ‘nī bezdür gāh müntefih olur” 65b-2

ğudde II (Ar.) vücutta çeşitli yerlerde en çok kasıkta çıkan şiş (krş. **yer şişi**) “tılā édeler ğudde ki”145a-5

ğulve (Ar.) taşma, kaynama “tā kendi zātından ğulveye başlayınca temām kaynaması” 89b-6

ğulve, ‘ulve (< ğuluvv Ar.) taşma, kaynama, fıkırdama “ğulve édince taḥḥ ba ‘dehu”9b-15

ğüne (Far.) bir çeşit “ya ‘nī bu daḥı bir ğüne şişdür” 145a-7

ğüre (Far.) koruk, ham üzüm (Sedum album) “ḥammāmdur ve her gece āb-ı limūn yā ğüre yā sirke-i rūḡan” 156a-7

ğusl ét- (Ar.Tr.) “şāniyā şovuk şu ile daḥı ğusl étmek cā’iz degüldür” 99a-4

ğüş (Far.) kulak “veca ‘u’l- üzñ derd-i ğüş türkice kulak ağrısı”

ğüyyā (Far.) güya “ğüyyā āyīne-i ‘ālemnümādur her kim bakşa” 26b-9

ğüç zorlukla “veca ‘-ı mesāne ve ğüçle tebevül ve ağırılı olmağ” 114a-6

ğüçük (Far.>gücük) siyatik hastalığı “bir tamar ağrısıdur fārsīde reg ğüçük ve {tüyen} dērler” 132b-15, 133a-1

ğüher-feşān (Far.) cevher saçan “ḥuğka raḥminden kināyet olduğı gibi ğüher-feşān ol” 77b-9

ğül I (Far.) gül (Rosa canina) (krş. **verd**)“gerekdür ğül yağı ve mürd yağı gibi” 46a-14

ğül II (Far.) bir bitkinin genelde kokulu olan çiçek kısmı “der zat-i riyye āb-ı ğül-i nīlüfer” 74a-9

ğül yağı (Far. Tr.) gül kaynatma ve damıtma yolu ile elde edilen yağ “beyāz bal mūmı dört direm ğül yağıla ḥall olunup” 47a-9

gölüb (Far.) gül suyu “beş mişkāl gölübla içüreler” 29a-5

göl-be-şeker-i ‘alī (Far. Ar) gül yaprağından yapılan bir macun, tatlı (krş. **göl-engübīn**)
“gölbeşeker-i ‘alī-ki göl-engübīn dërler” 9b-8

göl-engübīn (Far.) gül yaprağından yapılan bir macun, tatlı “göl-engübīn dërler anuñla
hall ve şaf édüp” 9b-8,9

göl-gāfişe(Far.) dikenüzümü, kadıntuzluğu (Berberis vulgaris) (krş.**zereñ, zererk,**
zereñk, za‘ferān renk , kadın tuzluğu) “enberbārisdür türkice kadın tuzluğu dërler” 68a-
2,3

gölgünī (Far.) pembe renkli “ve şarı ve gölgünī tūdūrī ki” 115b-9

gölhatmi (Far. Ar.) gölhatmi (Althaea rosea) (krş. gölī-ğatmi)“şonra bir avuç gölğatmī
ve bir avuç benefşe” 6a-12

göl-i nilüfer-i deryāyī (Far.) göl nilüferi çiçeği (Nymphaea) “ve göl-i nilüfer-i deryāyī her
birinden üçer direm bu cümleyi” 148a-6

göl-i surğ (Far.) kırmızı gül (Rosa gallica) “ğaynadup ba‘dehu elli mişkāl göl-i surğ”
84a-10

gölī-ğatmi (Far. Ar.) gölhatmi (Althaea rosea) (krş. gölhatmi)“şonra bir avuç gölğatmī
ve bir avuç benefşe” 6a-12

göl-ğand (Far.) gül şekerı , bir tür tatlı, göl-be-şeker “nişfi ħalınca ħaynadup on mişkāl
göl-ğand ya‘nī” 9b-7

gölñār (Far.) yabancı nar ağacı (Punica granatum) “efyün ve dığāk-ı kündür ve zāk ve
‘ades gölñār” 51b-3

gölmiş gölmiş madeni (Ag.) “ve yā gölmiş igne ile deşeler ki” 160b-11

gölñ gölñ “ğırğ gölñ aftāba ħarşu aşı ħoyalar” 11a-15

gölñüz gölñüz “gölñüz ħoğ uyumağ bu ħadar ħimyeden şonra” 3a-7

gölñlük gölñlük ağacı ve zamkı (krş. **kölñdür**) “şehdāne gölñlükdür her birinden onar
direm” 117a-12

gürde (Far.) böbrek “nīm germ nūş édeler gürde” 109b-11

gürüz kambur (Kifoz) (krş. ‘**akk, ħadbe**) “aḡa ‘akk daḡı dèrler türkçe gürüz olup” 130a-15

güvāriş (>cevāriş Far.) öd ağacı (Aquileraia agallocha) (krş. ‘**ūd**) “oldı ise ‘ilāc güvāriş-rīze ve güvāriş” 57a-13

güvāriş-i kemmūn (Far. Ar.) öd ve kimyon ile yapılan ilaç (krş. **güvāriş-rīze**) “şekere izāfe édeler güvāriş-i kemmūn olur” 57b-7

H

ḡā‘ Arap alfabesinin altıncı harfi, ha “mühmele şāniyā kesr-i cīm şālişā sükūn-ı ḡā-i mühmele” 100a-12

ḡāb- (Far.) uyku “cem‘ ve vaḡt-i ḡābda kifāyet miḡdārı isti‘māl” 104b-1

ḡabb (Ar.) hap haline gelmiş minik yuvarlak ilaç, hap “şonra şu ile ḡabb édüp isti‘māl édeler” 8a-7

ḡabbe (Ar.) küçük tahıl tanesi “türkçe ḡadın ḡuzluḡı dèdükleri ḡabbedür” 93a-6

ḡabbetü’l- mülk sütleḡen tohumu (Daphne mezereum)(krş. **māhūdāne, ferfiyūn, şebrem, südlüḡen**) “fārsīde ḡabbetü’l- mülk dèrler” 43a-11

ḡabb-ı iştamḡikūn ?(>Ar.) bir çeşit tıbbi ilaç “ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc yā ḡabb-ı iştamḡikūn” 10a-3

ḡabb-ı iştamḡikūn ?(>Ar.) bir çeşit tıbbi ilaç “ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc yā ḡabb-ı iştamḡikūn” 10a-3

ḡabb-ı zeheb (Ar.) altın hapi, altın renkli hap, çeşitli tıbbi malzemeyle yapılan bir ilaç “...şıfat-ı ḡabb-ı zeheb” 42b-10

ḡabbu’ n-nīl (Ar.) çivit otu veya mavi su zambaḡı tohumu “sukutrī ve bir direm türbid ve ḡabbu’ n-nīl ve anīsūn” 32a-9

ḡabbu’l- fakd (Ar.) ayıt otu (krş. **fencengüş, eşlak, erşed, sibistān, sehād, a‘yunī s-serātīn, sencsbūye, aḡīs, ayıd, ḡāhire, ḡanḡafilūn, zū-ḡamse-i avrāk, zū-ḡamse-i aşābi**‘

ḥabbu' l- fūl (Ar.) defne ağacı (Laurus nobilis) “ve ḥabbu' l- fūl ve cünd-i bīdester ve şaytarac ve ḥardal” 96b-13

ḥabbū' l- as mersin yemişi tanesi (krş. **mürd-dāne, mersin**) “ḥabbū' l- as fārsīde mürd-dāne ve mürud-dāne” 86b-2,3

ḥabsū' l- bevl (Ar.) idrar yolu tutulması “ḡidā kebāb ve emşāleṣ ḥabsū' l- bevl ya' nī” 116a-1

ḥacāmet (>Ar.) hacamat, kan alma “ḥacāmet ētdireler eṣribeden toḥm-ı reyḥān” 108a-11

ḥacer-i rūṣenāyī (Ar.) göztaşı (krş. **ḥacerū' n- nūr, merḳaṣīṣā**) “daḥı ḥacerū' n- nūrdur ve bir adı daḥı ḥacer-i rūṣenāyīdür” 36b-3

ḥacerū' d- dem (Ar.) kan taşı (krş. ṣādene, ṣādenc) “ṣādene ve ' arabīde ḥacerū' d- dem dērler envā' dur” 38b-3

ḥacerū' l- yehūd (Ar.) zeytinden büyük çapraz çizgili taş (krş. **seng-i yehūdān, ḥacerū' z- zeytūn**) “ya' nī ḥacerū' l- yehūd isti' māli bu ' illeti def' ēder dēmekdür” 112b-5

ḥacerū' n- nūr (Ar.) göztaşı (krş. **ḥacer-i rūṣenāyī, merḳaṣīṣā**) “daḥı ḥacerū' n- nūrdur ve bir adı daḥı ḥacer-i rūṣenāyīdür” 36b-3

ḥacerū' z- zeytūn (Ar.) zeytinden büyük çapraz çizgili taş (krş. **seng-i yehūdān, ḥacerū' l- yehūd**) “yehūdān ve ḥacerū' z- zeytūn dērler zeytūna müṣābih” 112b-14

ḥācet (Ar.) gerek olduğu kadar “ola ve deligi daḥı olmaya ya' nī içinde ḳurd olmaya ḥācet miḳdārı aḥz olunup” 121a-11,12

ḥadbe (>ḥādba' Ar.) kambur (krş. ' **akk, ḡürüz**) “ya' nī bu ḥadbe dēdikleri bir ' illetdür” 130a-14

ḥadd (Ar.) sınır “odur ki ḥadden ziyāde līnet ' arız ola” 105b-6

ḥader (>ḥader Ar.) uyuşukluk (Parestezi) “ya' nī ḥader türkīce uyuşmaḡa dērler” 28a-6

ḥadīd (Ar.) demir “ḥadīd ḳıṣacla āteşe ḳoyup temām ḳızduḡdan ṣoṡra” 18b-15

hādīm ét- (>Ar.) hadım etmek, iğdiş “hādīm étmek ol imiş ki bu soğanın erkegi ve” 62b-8

hādiş ol- (Ar.) meydana gelmek, ortaya çıkmak “illet bağırsaklarda kabz tabi’at ile hādiş olur” 101b-6

hafakān (>hafakān Ar.) çarpıntı, yürek oynaması “bir şu saç ya’nī hafakān bir āteş-i tiz ki bir maraz” 77a-9

hafif (>Ar.) hafif “laṭīfi odur ki şāf ve hafif ve mütehalhıl ola” 43b-4

hāk (Far.) toprak “dem hevā balgam āb şāfrā āteş sevdā hāk ve” 4a-1

hākīkat (>Ar.) 1.hakikat, tasavvufi makam 2.gerçek “ēder Allāh’ u-a’lem murād-ı nāzım bāde-i hākīkātür ki” 23a-6

hākīkī (>Ar.) hakiki, gerçek “bi’z-zāt olan işk-ı hākīkī ki şūret-perest olmayup” 24a-3

hakīm (Ar.) doğruyu bilen anlamında Allah C.C. “hakīm vedūd olan hālīk kevn ü mekān ve rāzīk” 5b-4

hakīmāne (Ar.) bilgili bir şekilde, bilerek “kulağın içine hakīmāne vaz’ edeler” 47b-1

hākīr (Ar.) 1.değersiz 2.bendeniz anlamında tevazu sözü “rubā’iyyāt tal’ātī-yi hākīr bu illete mübtelā oldum” 143a-8,9

hākķ (Ar.) Allah C.C. için tanrı manasında “tevekkül-i hākķdan ğayra çāre yokdur” 5b-14

hākķ (Ar.) gerçek, hakikat “étmişler hākķ-ı inşāf ile nazar olunsa” 5a-14

hāl (>Ar.) hal, durum “ise hāl müşkil olur demekdür” 72b-12

hāl (>Ar.) hal, durum “ve siyāha ma’il Allāhu a’lem bi-hākīkatü’l- hāl” 142b-6

hālāş (Ar.) kurtuluş “kayd-ı illet ve bend-i emrāz ve zilletden hālāş buyurup” 5b-7

hālāş ol-, bul -(Ar.) kurtulmak “içmekdür eger anuñla dahı hālāş olmaz ise sikencübīn”

hālī (Ar.) boş “bağırsağa şā’im dērler ekşer evkātta hālī turur” 98b-2

hālik (Ar.) yaratıcı Allah C.C “hākīm vedūd olan hālik kevn ü mekân ve rāzik” 5b-4

hāliš (Ar.) katıksız, saf “mişkāl za‘ferān ve nişf mişkāl hāliš misk” 84b-8

hāliš (Ar.) katıksız, saf “zencebīl ve misk-i hāliš...”58b-5,6

hāliš (Ar.) saf, katıksız “hāliš misk ba‘de‘d- daḳḳ ve‘s- saḥḳ bu cümleyi” 83b-4

halk (>halk Ar.) boğaz “ihrāc ve def‘eder qarḥatü‘l- halk ya‘nī riş” 68b-4

halk (Ar.) halk, insanlar “ve halk seniñle hem-dem olmaḳdan hırāsān ola” 58a-11

halk ét- (Ar.) yaratmak “halk étدیği eşyā ile zāhiren mu‘ālece ve bāṭinen” 5b-13

hall ét- (Ar.Tr.) 1.halletmek, çözmek 2.eritmek “tāze kişniş suyu ile hall édüp gözlerine” 160b-8 36b-12

hall ol- (Ar.Tr.) 1.hallolmak ,çözümlemek 2.erimek, eritmek “ile hall olmuş olanı daḥı izāfe edüp”

hall olun- (Ar.Tr.) 1.hallolunmak, çözümlenmek 2. eritilmek “beyāz bal mūmı dört direm gül yağıla hall olunup” 47a-9

halt ét-, eyle- (Ar.) karıştırmak “bezr-i ḳaṭūnādur bir yere halt édüp şāhib-i ‘illetiñ” 13b-1

halt olun- (Ar.) karıştırılmak “izāfe olunup yā zeyt yā şiruḡān ile halt olunup” 14b-2,3

hal‘u‘l- meşāne (Ar.) idrar kesesinde oynama, sarkma “èder hal‘u‘l- meşāne ya‘nī” 114b-10

hām (>Far.) 1.ham 2. İşlenmemiş “mışrī olandur ki hām olmaya siyāh renk ola ki” 81b-12

hām şeker (>Far. Tr.) işlenmemiş şeker (krş.şeker-i sürh) “hām şeker ve maḡz-ı fülüs her birinden onar mişkāl ki cümlesi” 138a-4

hāmız (Ar.) ekşice (krş. hāmız) “ise ‘alāmet-i dem ya‘nī ḳan eger hāmız turş” 4b-10

hāmil (Ar.) < hāmile , gebe “ya‘nī hāmiliñ saḡ memesi büyük olsa erkek” 129a-14

hamir (Ar.) (krş. hamir) “olunduktan sonra āb-ı bādyān ile hamir edüp” 117a-14

hamire (Ar.) konserve “on mişkāl müleyyin gül-be-şeker ve on mişkāl nilüfer hamiresi” 24b-4

hamiş (Ar.) açıklama notu “ve hamiş-i varaçada mübeyyen ve mestürdür...” 79b-14

hammām (Ar.) hamam “ya ‘nī bu ‘illete ‘ilāc her gün hammāma müdāvet” 148b-12

hamr (Ar.) şarap “olunmuşdur ki hamr helāl olsa bile isti‘māl etmez idük” 23a-1

hamr-ı hāliş (Ar.) saf şarap, natürel şarap “ba‘dehu yüz mişkāl ayva şuyı ve elli mişkāl hamr-ı hāliş ya‘nī eyü şerāb ile hālî ve ol kir-pas ile..” 85b-14,15

hamsin (Ar.) elli “illet ve sen ise mā-fevķ-ı hamsin tedbir-i beden cümleden” 2a-12

hanaz (Ar.) keçi boynuzu ağacı özü, (krş. **harnüb, sant, aķāķiyā, ķazt**) “ağacınun rubbı ola mırda sant ve hanz” 52a-1

hanāzir (Ar.) sıraca, bir çeşit çıban “belki bizim hanāzire fa‘idesi ola deyu fı l- hāl” 144a-2

hande (Far.) gülüş “dā‘imī dەرler gāh olur ki hezeyān söyler ve gāh beyhüde handeler” 15b-1

hani hani “hüzāldür erbāb-ı riyāzat semiz olmazlar hani meşhürdür ki” 124a-1

hār (Far.) rahatsız edici , diken gibi “o isābet eden hār çıbanlardan” 158b-10

harāret (Ar.) 1.vücut ateşi 2.eski tıpta yer alan dört ana esastan biri 3.susuzluk “harāret yokdur dēmiş intihā harāret ve yubūseti” 83b-1 “harāretten görine teşvīşe düşüp anuñ ‘ilācı” 92a-3

harātin (Ar.) yer solucanı (krş. **yer şoğulcanı**) “sülükdür harātin balçık içinde hāşıl olur” 122b-15

harbaķ-ı siyāh (Ar. Far.) kara çöpleme (Helleborus orientalis) (krş. **ķaraca ot**) “bir mişkāl eftimün ve nīm direm besfāyic ve harbaķ-ı siyāh ki” 12b-8

hardal (>Ar.) hardal otu (Snapis) “ğargara-i mezkūr on mişkāl hardalı bir kāse ū ile” 63b-11

hareket (>Ar.) (krş. **hareke**) hareket, kıvıldaama “şāhibi hiss ve hareketden qalur” 19a-10

hareket-i anife (Ar.) sert ve haşin hareket “ya’nī bu ‘illeti def’ ilācı terk-i hareket-i anifeden” 6a-11

hareket-i dem kan deveranı “‘illeti def’ e ilāc eger hareket-i demden ise” 15b-5

hargüle muz ağacı “ya’nī bu ‘illete ilāc āb-ı hargüle ile ūerbet-i zirik” 119a-8

hārib (Ar.) cıva (krş. **sīmāb**, **abd**, **zībaq**, **jīve**) “hārib dērler ve zībaq dērler..” 151b-7

hāric (>Ar.) hariç, dış “ēdūp hāric-i hammāmda ūovuk ū ile ğusl ētmemekdür” 148b-13

harif (Ar.) adam, kiři “harif hedeyān-gū ve bed-ħū ola” 16a-6

hāriř (>hāriř Ar.) kaşıntı(lı) “cerebe ve hāriř a’zāya daħı nāfi’dür cereb” 155a-5

hāriř (hāriř>Ar.) tahriş, kaşıntı “cerebe ve hāriř a’zāya daħı nāfi’dür ...” 155a-5

harqatū l- lisān (Ar.) dil yanması “zehr-i kātildür harqatū l- lisān ya’nī sūziř-i zebān” 64b-4

harnūb (Far.) keçiboynuzu ağacı (Ceratonia siliqua) (krş. **sanı**, **hanz**, **aķāķiyā**, **kaztı**) “şecer-i harnūb ola ya’nī türkīce keçi boynuzu” 51b-15

hārr u raıb (Ar.) sıcak ve yaş “germ ü ter hārr u raıb ma’nāsına türkīce issi ve yaş” 3b-8

hārr u yābis (Ar.) sıcak ve kuru “ıabı’atı āteř gibi germ ü huşk hārr u yābis ma’nāsına” 3b-11

hārrre (Ar.) acı verici “bu ‘illetiñ ħudūřı mādde-i hārrre-i raķīkadur” 133a-11

hārrre (hārrre>Ar.) yakıcı “...edviye-i hārrreden dārçini ve zencebil” 93a-8

haşaf (Ar.) kurdeşen (Urticaria) “şabāħ hammāma varalar haşaf ya’nī..” 148b-3

haşbe (Ar.) kızamık, purpura hastalığı (Measles) (krş. **sürhce**)“haşbedür ‘alâmeti teb-i dâ’imî ve nefesi bed” 161a-3

hâşıl ol- (Ar.) meydana gelmek, ortaya çıkmak “eyle çünki tenkıye eyle çünki tenkıye temâm hâşıl ola ta’ dîl-i mizâc” 88a-13

hâşıl-ı kelâm (Ar.) sözün kıyası “hâşıl-ı kelâm her gün on nevbet böyle édeler..”122b-11

hâşibe (Ar.) boşaltmak “gele ammâ ve kat’î gelmedin itmeyeler zirâ hâşibe” 129b-15

hâşş (>Ar.) has, saf “beş mişkâl nîm küfte hâşş sinâmekkî besfâyc” 137b-14

hâşşa (Ar.) özellik, özel hal “şebb-i yemânîdür hâşşası sirke ve ‘asel ile kaynadup” 57a-3

hâşşaten (Ar.) özellikle “bir şeydür hâşşaten bu ‘illete ‘ilâcdur ve pâk buğday” 151b-11

hâşşâtü l- meşâne (Ar.) idrar yolunda taş olması “ihrac étmekdür hâşşâtü l- meşâne ya’ nî seng-i meşâne” 112a-13

haste (>Far.) hasta “şâhibi hiss ve hareketden kalur ve bir hastedür ki” 19a-10

haşem (Ar.) boş burun sendromu (Ozena) “ve galîza-i bevl est ya’ nî haşem burun ‘illetlerinden” 48a-13

haşerât (Ar.) yılan, akrep gibi hayvanlar “kâtil-i haşerâtdur şîh yarpuz müşâbih yavşan” 103b-12

haşhâş (>Ar.) haşhaş (Papaver somniferum) “zûfâ-yı kebîrdür kuru olur ise şerâb-ı haşhâş” 71a-15

haşhâş-ı berrî (Ar.) kara haşhaş (Papaver somniferum) “dêrler şekil ve kıyâfette haşhâş-ı berrîye müşâbihdür” 39b-3

haţ (haţt> Ar.) çizgi “üstünde haţlar olur birbirine muvâzin..”113a-3

haţar (Ar.) tehlike “haţar-ı ‘azîm vardur sâ’ir eyyâmda olur ise” 50b-5

haţar-ı derâ (Ar.Far.) çınlama korkusu “haţar-ı derâ ve bayılmalar içinde câ’iz ki sefer görine” 79a-5

ḥatmī (Ar.) hatmi, ağaçküpesi (L. *Althae officinalis*) “toḥm-ı ḥatmī (7)ve toḥm-ı kerefs ve sünbül” 112b-6,7

ḥattā (>Ar.) hatta, üstelik “étmek gerek ḥattā ḥammāme daḥı az vara” 121b-6

ḥātun (>ḥātūn Far.) kadın “şāḥibinūn gebe ḥātun gibi ḥarnını şişirir” 124b-8

ḥavāss (Ar.) duyular, hasseler “cümle ḥavāss mütekedir baş ağır ve uyku” 45a-14

ḥavāşş (Ar.) “olan nev’idür ve min ḥavāşşa şu ile lü’ābı” 64b-1

ḥavāss-ı ḥamse (Ar.) beş duyu “ḳuvveti ki vardur ḥavāss-ı ḥamse-i zāhireden aḥa..” 44b-12

ḥāven (Far.) havan , toz haline getirilmek için maddelerin bulunduğu kap. “geçürilmiş ola zīrā ḡāriḳūn sā’ir eczā gibi ḥāvende” 12b-2

ḥavf u ḥatar (Ar.) korku ve tehlike “olasın saḥa bir söz diyeyin tā ki ḥavf u ḥatardan” 75b-11

ḥayāl (>Ar.) 1.hayal 2.düş 3. hayalet “ma’lūm ola ki bu kābūs bir ḥayāldür” 27b-5

ḥayāt (>Ar.) hayat, yaşam “görür şöyle ki ḥayāt gide ol daḥı zā’il olur” 26b-10

Ḥayātī-zāde (Ar. Far.) Hayatizade Mustafa Feyzi 17.yy Sultan IV. Mehmet dönemi hekimbaşısı.

ḥāye (Far.) yumurta, testis “bir ḥaşdur gögercin ḥāyesi ḳadarca olur” 113a-1

ḥayevān (Ar.) hayvan , canlı “aḥyānā ya’nī ḳulaḡa ḥayevān girmek ve anda ḳurd” 47b-6

ḥaylī (>Far.) hayli, epey “ḥaylī teklife muḥtācdur” 97b-1

ḥayyāt (Ar.) yılanlar, kurtlar “ḥayyāt ḥayyenūn cem’idür yılanlar demekdür” 103a-6

ḥayye (Ar.) yılan, kurt “ḥayyāt ḥayyenūn cem’idür yılanlar demekdür” 103a-6

ḥayz gör- (Ar.Tur.) aybaşı durumu (menstruasyon) “ya’nī bī-vaḳt zenān ḥayz görmek ki” 123a-11

ḥayz tutul- (Ar. Tr.) aybaşı durumunun olmaması , döngü bozulması “ḥayz tutilmak eger farṭ-ı semenden ya‘nī ziyāde semizlikden” 123b-9

ḥazlanmak (Ar. Tr.) hoşlanmak “étmeyüp issi hevādan diñlenmek ya‘nī ḥazlanmak” 77b-15

hazm (Ar.) hazmetme, sindirme (krş.**hazm**) “imtilā ve kuşūr-ı hazmdandır” 142b-12

hazm ol- (Ar. Tr.) sindirilmek (krş.**hazm**) “gagirmek ve ta‘ām fem-i ma‘dede geç hazm olmaḡdur” 88a-7,8

ḥazret (Ar.) saygı ifadesi olarak , “Hazret” “...Rabbü l- ‘ālemīn ḥazretine şükr edüp kurbān” 144a-10

ḥazz (Ar.) zevk, hoş giden his “ḥazzı yokdur netice eger ru‘āf buhrān günlerinde” 50a-11

ḥazz ét- (Ar.Tr) hoşlanmak “‘alāmeti cemī‘ zemānda sıkmaḡdan ve ovmaḡdan ḥazz eder” 124b-10,11

hedeyān-gū (Far.) sayıklayan “ḥarīf hedeyān-gū ve bed-ḥū ola ...” 16a-6

hefte (Far.) hafta “bir batman toḡranmış başal-i ‘unşulı bir hefte gölgede” 62b-14

ḥekīm (>Ar.) hekim , tıp doktoru “bir ṭabīb ve bir ḥekīm ve bir cerrāḥ ve bir mücerrib ḡalmadı” 143b-9

ḥelā (>ḥelā‘ Far.) hela, tuvalet “ḡicir ve ḥelāda ḥurūc ve zuḥūr eder”

helāk ét- (Ar. Tr.) mahvetmek “yetürir degüldür elbette helāk etmek muḡarrerdür demek” 74a-1

helāk ol- (Ar. Tr.) mahvolmak “étmezler ise helāk olursun dōstlarıñ ḡam-nāk olurlar” 20b-5,6

ḥelāl (Ar.) helal, dini olarak haram olmayan “olunmuşdur ki ḥamr ḥelāl olsa bile isti‘māl étmez idük” 23a-2

hele (>Far.) hele , nihayet “hele her ne ḥāl ise ḡalkdum ‘arızaya naḡar” 144a-7

helile (Far.) helile otu ve türleri (Myrobalan or citron-tree) (krş. **helile-i kâblî**, **helile-i siyâh**, **helile-i kâbulî**, **helile-i zengî**, **helile-i kâbilî**) “siyâh ve post-ı şarı helile ve helile-i kâblî” 54b-7

[**hellüme-ceran**] ? “altıncı gün tutar hellüme-ceran ‘alâmeti nabz muhkem..” 138b-6

hem (Far.) hem “èder ziyâde ihtimâmlarum hem der ‘ilâc-ı cünün rubâ‘iyye”22b-7

hemân (Far.) hemen , çabucak “‘ilâc hemân tenkiye-i dimâğdur” 41b-15

hem-dem ol- (Far.) arkadaşlık etmek “ve halk seniñle hemdem olmağdan hırāsân ola” 58a-11

hemîşe (Far.) her zaman “tenâvül olunup hemîşe hâr u yâbis eţ‘imeye meyl” 120a-8

hemze (Ar.) Arapça hemze işareti “keşr-i hemze ve feth-i fâ” 128a-9

heniye (>henî’e Ar.) sıhhatli gıda “‘atiyyetü l- heniyedür âdem anı kendünden def‘e” 23a-5

her (Far.) her “mezkrür büre ve şâbün her birinden dörder mişkâl” 158a-1

her çend ki (Far.) her ne kadar “ile maħlûţ isti‘mâl édeler her çend ki tebevül (6)ıktizâ éde” 116b-5

her gâh (Far.) her vakit “ya‘nî bâha kuvvet vèmekiçün her gâh ki iştihâ ile..” 119b-5

her kangi < herhangi (Far.Tr) “ya‘nî her kangi ħılt bu maddenin ħuduşına sebep” 133a-4

her kangısı < herhangi biri olan (Far.Tr.) “ve elekden geçmiş ola her kangısı”60a-5

herise (Ar.) keşkek yemeği “ağdiyeden şıgır eti ile herise tenâvül étmekdür” 44b-7

hevâ (Ar.) hava “tabî‘atı hevâ gibi (8)germ ü ter hâr u raţb ma‘nâsına” 3b-7-8

hezeyân (Ar.) sayıklama , sanrı “dâ‘imî dèrler gâh olur ki hezeyân söyler” 15b-1

ħıfz (Ar.) koruma, saklama “bu cümleyi bir şışede ħıfz ve laħza laħza şışe ağzına..” 15b-15

hıfz-ét- (Ar.) korumak “şovuk rüzgārdan vücūdını hıfz edesen” 99a-3

hıfz-ı şıhhat (Ar.) sağlığı koruma veya koruyucu hekimlik “neşr bu dağı hıfz-ı şıhhatdür ki buhâr-ı ğalîz mütevellid” 3a-5

hıkke (Ar.) kaşıntı “olunsa rāhat bulur hıkke gibidür” 120a-15

hıkketü'l- a'zâ (Ar.) uzuvlarda kaşıntı “nīm germ anuñla bedenini pāk edeler hıkketü'l- a'zâ” 155b-9

hıkketü'r- rahm (Ar.) rahimde kaşıntı “nef'i müşāhede olunur hıkketü'r- rahm” 126a-2

hıl̄t (Ar.) eski tıp ilminde ahlât-ı erbaa denen dört unsurdan her biri “ne maķūle hıl̄ta mā'il idi ki fehm olunur meşelâ” 4b-7

hıl̄tīt (Ar.) kadiağacı , baldırgan (Ferula assa-foetida) (krş. **engüze, kaşını**) “hıl̄tīt ki engüze dağı dërler” 116a-12

hınnâ (Ar.) kına yaprağı ve tozu “altına hınnâ uralar ve yâ kâfûrı ve yâ sirkeyi..” 160b-7

hınzîr (Ar.) domuz “kendime dëdüm-ki hınzîr cem'-i hınzîrdür” 143b-15

hırāsân (Far.) korkmuş “hem-dem olmaķdan hırāsân ola 'ilâc...” 58a-11

hırrîf (Ar.) buruk “olur bununı hırrîf-i laṭîfinden-dür” 147a-5

hırva' (Ar.) kene otu “bîd-encîr , hırva' , kinetü, kene ağacı ” 114a-12

hısrım (>hısrım Ar.) koruk, ham üzüm (Sedum album) “kabak kalyesi yemek gerek şıfat-ı rubb-ı hısrım” 118b-14

hıyâr (>Far) hıyar, salatalık (Cucumis sativus) “kāk nec ve mağz-ı toḥm-ı hıyâr ve mağz-ı bādrenğ ve muķaşşer bādām” 117a-8

hıyâr-ı kışâ (Ar.) gebreotu, keditırnağı (Capparis spinoza) (krş. **hıyârü'l- keber , kebere, keber**) “hıyâr-ı kışâ ve hıyârü'l- keber dëmekle meşhürdür eyüsi” 96b-3

hıyârşenber (Far.) hınthıyarı, acur (Cassia fistula) (krş. mağz-ı fülüs) “mağz-ı fülüs ki hıyârşenber balıdur her birinden onar mişķâl” 19b-13

ḥıyāru'l- keber (Ar.) gebreotu, keditırnağı (Capparis spinoza) (krş. **ḥıyāru'l- kıřā** , **kebere**, **keber**)“ ḥıyār-ı kıřā ve ḥıyāru'l- keber demekle meşhürdur eyüsi” 96b-3

ḥıbr (Ar.) çok süt veren deve “‘alāmeti irinç çıkmak ve uyuşmış ḥıbr gibi ğalız” 111b-8

ḥıç (Far.) hiç “tecribe eyledim Allah bilür ḥıç teḥallüf étmedi” 5a-9

ḥıddet (Ar.) sertlik, keskin olma hali “bir veca‘dur kähı kemāl-i şıddet ve ḥıddetinden beyne‘l- ketefeyn” 101b-7

ḥıffet (Ar.) hafıflık “olan ādemi dā‘imā ḥıffet üzre ışıtma tıtar” 73b-3

ḥıkmet (Ar.)bilgece ve uygun “ya‘nı tarık-i ḥıkmet oldur ki mā-‘i uşül ile” 114a-9

ḥılāf (Ar.) ters, karşıt “mübtelā oldum lākin bu‘illet ḥılāf-ı ma‘hüd benim” 143a-9

ḥılāliye (Ar.)sarılık otu (Glacium corniculatum) (krş.**māmıřān** , **māřıyā**, **řakāyık-ı nu‘ mānı**, **kinse otı**) “sukıtrı ve māmıřān ve ḥılāliye” 39b-2

ḥımye (Ar.) perhiz “gündüz çok uyumak bu kadar ḥımyeden şonra” 3a-7

ḥınd (Ar.) Hindistan, Hint diyarı “çokdur kimi ḥınd zeytününün varakı” 142b-3

ḥındı (Ar. Far.) Hint kökenli olan veya Hint ile ilgili. “çekirge ayağına müřābih olduğıçün ḥındıler” 84a-15

ḥındıbā (Ar.) kasni, güneyik acı marul (Cichorium endiva) (krş. **kāsnı**) “ağaç şavunu şabı ve ḥındıbā” 137b/E

ḥın-i şay (Ar.) kusacak zaman “ısti‘māl edeler ve ḥın-i şay‘de gözünü ve şarnını” 28b-6

ḥır ebegümece (Malva sylvestris) (krş. **toḥm-ı ḥıbbāzi**, **ḥır**, **nān-ı kelāđ**, **ebem-gümece**) “fārsıce ḥırdür řırāz dilince nān-ı kelāđ..” 127a-6

ḥıss (Ar.) 1.his 2.sezgi “řāḥıbi ḥıss ve ḥareketden şalır ve bir ḥastedür ki ” 19a-10

ḥıss ét- (Ar.Tr.) hissetmek “çāřnıřinden ve şa‘āmından ḥıss ve fehm éde” 63a-11

ḥıss ol- (Ar.Tr.) hissedilmek “ve ziyādeliđi ḥıss olunur ise faşd olunup...”146a-4

hōh (Ar.) şeftali “édüp ba‘dehu lübüb ki cem‘-i lübbdur mağz ma‘nāsınadur hōh” 126b-7

hörgüc deve hörgücü “kohān şutur ya‘nī deve hörgücünüñ yağı ki” 109a-6

hüb (Far.) hüzel, iyi “müntefih ola ya‘nī şişe ‘alāmet-i hüb olmak üzere” 17a-11

hübān (Far.) güzeller “hübānla ülfet ve şuhbet ve esvāt-ı hasene..”22b-3

hubbāzī (Ar.) ebegümece (Malva sylvestris) (krş. **ebem-gümece**, **hır**, **nān-ı kelāğ**)

hubüb (Ar.) tahıl taneleri “müshilāt ve eşribe ve ağdiye ve hubüb ve nuṭul” 143b-2

hudā Allah C.C

hudūd (Ar.) son çizgi, sınır “hudūdı bu āna gelince yüz elli üç sene mürür” 5a-12

hudūş (Ar.) 1.ortaya çıkma 2.baş gösterme “bu ‘illetin hudūşı mādde-i hārre-i rakīkadur” 133a-11

huḳka (Ar.) kadın üreme organı veya rahim “huḳka rahminden kināyet olduğu gibi güher-feşān ol” 77b-9

huḳm ol- (Ar.Tr.) hakkına karar verilmek “siyāha mā‘il olsa sevdā huḳm olunur ve yine..” 4b-3

huḳne (Ar.) lavman “olmuş ola nīm germ huḳne edeler ğidā māş..”136a-6

hulbe (Ar.) çemen otu, boy otu (Trigonella foenum-graecum) (krş. **boy**, **şebş**)“ve şebş ve hulbe her birinden üçer mişkāl ve gül-i benefşe” 102a-5

hülencān (>hülencān Far.) havlincan otu (L. Galanga officinalis) “ve sünbül ve turunc kabı ve hülencān her birinden birer” 58b-2

humḳ (Ar.) aptallık, ahmaklık “ihrāc edeler ki şıfat-ı ru‘ūnet ve humḳda taḫrīr olunmuşdur” 78b-1,2

humḳā (Ar.)şiddetli ateş, sıtma “ya‘nī şafrādan olan humḳā gāh lāzım olur ya‘nī” 135b-1

ḥummā-yı yevmiyye (Ar.) her gün tutan sıtma (krş. ḥummā-yı yevm, sūnūḥūs) “ya’ nī ḥummā-yı yevmiyye ki sūnūḥūs demekle ma’ rūfdur 134a-14

ḥummā-yı balġamī (Ar.Ar.>Yun.) balgam kaynaklı sıtma “dārçinī ve dār-ı fūlful ekilmiş ola ḥummā-yı balġamī ya’ nī” 137a-4

ḥummā-yı dıkkī (Ar.) erime hastalığı, verem (tuberculosis) “ile ṭabḥ olunmuş isfanāḥ ḥummā-yı dıkkī ya’ nī teb-i dıkkī” 139b-4

ḥummā-yı diqq (Ar.) tüberkiloz, verem, ateşli akciğer hastalığı ve sürekli ateş (Tuberculosis) “ya’ nī ḥummā-yı diqq-in ‘alāmeti dā’imā ṭutmağdur” 139b-7

ḥummā-yı ġıbb (Ar.) 1.üç günde bir tutan sıtma 2.malerya “olmaz ḥummā-yı ġıbb teb-i şafrāyī” 135a-12

ḥummā-yı ġıbb (Ar.) üç günde bir tutan ateş, tersiyan ateşi, sıtma “olmaz ḥummā-yı ġıbb teb-i şafrāyī” 135a-12

ḥummā-yı muṭbıka (Ar.) iyileşmeyen sıtma “ġalebe-i demden ise ‘ilācı faşddur ḥummā-yı muṭbıka” 134b-9

ḥummā-yı sevdāvi (Ar.) sevda kaynaklı ateş “bir laṭif şerbetdür ḥummā-yı sevdāvi ya’ nī” 138a-8

ḥumre (Ar.) yılancık (Erysipel) (krş.sürḥubbād) “ve kabağ ḥumre ya’ nī sürḥ-bād ki..” 141a-6

ḥumret (Ar.) kızılık “neşr bir ādemiñ beşeresi ve levni ḥumrete mā’ il ise” 4a-9

ḥums (Ar.) beşte birlik oran “ġayrı olur meşelā teb-i ḥums ki üç gün ṭutmaz” 138b-3

ḥumūzat (Ar.) ekşilik “temürhindī şuyı ile yā limūn ḥumūzati verilmiş” 148a-12

ḥūn (Far.) kan “bed ola māddeşi ḥūn ise faşd édüp” 66a-5

ḥūn-alūde (Ar.) kanlı “derd dā’imī ve zeker ḥūn-alūde olmağdur” 126b-14

ḥūn-ı dü-birāder (Far.) (krş. kardeş kanı ağacı (Calamus draco) (krş. **ḥūn-ı siyāvşān**, **ḥūn-ı dü-birāder**, **iki kardeş kanı**, **demü’ l- aḥaveyn**) “demü’ l- aḥaveyndür fārisīde ḥūn-ı dü-birāder ...” 117a-10,11

h n-ı siy v ş n (Far.) kardeş kanı ağacı (Calamus draco) (krş. dem  l- ağaveyn, h n-ı d -bir der, iki  ardaş  anı) “h n-ı siy v ş n ki dem  l- ağaveynd r f riside h n-ı d -bir der t rkide iki  ardaş  anı d rler” 117a-10,11

h nn k (> h nn k Ar.) boğaz iltihabı, anjin “şeyhu’ l- isl m bah y  efendin n marağ-ı mevti h nn k idi” 65b-3,4

h r c (Ar.) derideki  ıban, yumru, t m r “ya’ n  bu dağı h r ca m ş bih” 157b-10

h rde (Far.) k c k, ufak “bir cins h rde bey z sivilcilerd r ki” 159a-3

h rkat ’l- bevl (Ar.) idrar yolu yangısı “m nfetiğ ola h rkat ’l- bevl ya’ n ” 116b-7

h rm  (>Far.) hurma “mişk l ceviz i i beş mişk l  ekirdeksiz h rm ” 104a-12

h r c (Ar.)  ıkma,  ıkış “gicir ve hal da h r c ve zuh r  der..” 104b-7

h r s (>Far.) horoz “h r s eti ile řabđ olunmiş şurba ten v l  tdireler” 102a-15

h ş ş  (Ar.)  zellikle “muğtelif olmak h ş ş  ki mağb bını g rd kde y ” 23b-7

h şye (Ar.) testis, haya “yerd r ol mevzi’ a ve  azıyup ve h şyelerine nuğ l” 116b-2

h şk (Far.) 1.kuru 2.ruhsuz “şabi’ atı  teş gibi germ   h şk h rr u y bis” 3b-11

h ş net (Ar.) sertlik, haşinlik “şeklinde sivilcilerd r gicimek ve h ş net ile olur” 149a-2

h ner  t- (Far. Tr.) beceriklilik g stermek “neş-i h ner  d p d r ki  nki” 77b-4

h sn-i şem ’il (Ar.) y z g zelliği “cuv n nla keşret-i iğtil tdan ve h sn-i şem ’ilini tefekk r” 23b-4

h z l (Ar.) zayıflık, bitkinlik hali “ illet-i ekl m cib-i h z ld r”123b-15

h z n (>Ar.) h z n, gam “t  ki şışhat ile g nli h z nden hal ş ola” 126a-10,11

I

iğtil t (Ar.) g r şme “cuv n nla keşret-i iğtil tdan ve h sn-i şem ’ilini tefekk r” 23b-4

ılgun ılgın ağacı ve yemişi (Tamarix tetrandra) “kış günlerinde ise ılgun ağacını etegi altına” 160b-13

ıncıkır- > hıçkırık “ıncıkursa mutazarrır olmaz za‘fu‘l- ma‘de geh” 88a-2

ırk (Ar.) kök “bādyān ırkı ile hall edüp içürel eger memzūc” 94b-8

ırk-ı medenī (Ar.) baldır ve bacaklarda ve başka organlarda da olan bir damar, varis (krş. **illet-i rişte**) “ışıcağ şu ile pāk etmek gerekdür ırk-ı medenī ya‘nī” 159a-13,14

ırku‘n- nār (Ar.) gut hastalığı (Gutta) (krş. **reg-güçük, tüyen**) “‘alé‘r- rīk isti‘māl oluna ğıdā nohūd-āb ırku‘n- nār” 132b-13

ısfanāh (Yun.>Far.) ispanak (Spinacia oleraceae) “ve erişte ve ısfanāh bevāsīr bevāsīr ki dāne-i çend” 106b-6

ışıcağ sıcak “üzerine taħlīl için dā‘imā ışıcağ kül” 142a-3

ışır- ısırık “kabarçık gibi çıbanlardur ‘uzvı ışırur şanki ol” 148b-7

ışırğan diken ısırğan otu (Urtica) (krş. **tohm-ı encüre**) “kabi ve tohm-ı encure ki ışırğan dikenidür ve ferfiyün” 71b-10

ışıt- ısıtmak “gözleri daħı gök ola südini ışıdup” 108a-2

ışıتما 1. ateş ve ateşli hastalık 2. sıtma, hastalık ateşi 3. besin maddeleri sebepli oluşan vücut sıcaklığı “ve ışıتما dāimā ğam-ğīn ve enduh-nāk olmağdur” 53b-4

ıslāh (Ar.) düzeltme, iyileştirme “edyānını niçe ıslāh buyurdılar ise...”2a-3

ıslāh olun- (Ar.Tr.) düzeltilmek, iyileştirilmek “nīm direm şarı helīle kabi ve ıslāh olunmuş” 8a-4

ıslan- ıslanmak “bu cümleyi bir gece şuda ıslanmış ola” 136a-14

ıslat- ıslatmak “südi ile ısladup gölgede tecvīf etdükdün sonra” 40a-3

ışıılık cinsi münasebete engel bir hastalık, denef (krş. **denef**) “türkçe ışıılık dedükleri illetdür ferçin” 124a-6

ıstıbbān tuderıç otu, karahasana otu (Polygonum aviculare) (krş.tüdüri, kuş etmegi)“ve ıstıbbān dağı derler ve behme-yi beyāz...”115b-10

ıstılāh (Ar.) terim “etıbbā ıstılāhında ya‘nı cümleyi dağk ve sağk edüp” 61b-8

ıstırāb (Ar.) acı, zahmet “ve ıstırāb ve bī-ħābī ve tişnekkī-est” 161a-1

ışhun yabancı ravent (Reun ribes) (krş.rīvāc, rīvās, kuzı kulağı, ayrık, lahana) “türkçe ışhun dedükleri otdur ba‘z buña” 113b-14

ıtlāk ol- (Ar.) adlandırılmak “bir çıbandur anlara dağı tāğün ıtlāk olunur” 158b-11

ıtrifil-i kebır (Ar.) bir tür tedavi macunu “şıfat-ı ıtrifil-i kebır post-ı helile-yi kablī ve siyāh” 115b-5

ıtrifil-i muğl (Ar.) günlük ağacı zamkı ile yapılan bir tür tedavi macunu “ıtrifil-i muğl otuz mişkal muğl ki ışıcak” 107a-15

ıtrifil-i sağır (Ar.) cennet biberi (Amonum meleguetta roscoe) “mişkal ıtrifil-i sağır ma‘cūnı bu cümleyi bir yere ğalt” 24b-8

İ

‘ibād (Ar.) kullar “‘ālemde muhtāc ‘ilāc olan ‘alīl ü-l mizāc ‘ibādını”5b-6

‘ibādet (<Ar.) ibadet, tapma “ma‘lūm oldu-ki şığhat-i beden olmayınca tāt ve ‘ibādete” 1b-12

‘ibāret (<Ar.) ibaret, -den oluşmuş “za‘findan ‘ibāretdür ‘alāmeti ekşi ekşi” 88a-6

ibdā‘ ét- (Ar. Tr.) meydana getirmek “mutlakā gözde bir nūr ibdā‘ étmiş” 26b-8,9

ibn (Ar.) oğul “mütercim-i ibn-i rubā‘ıyyāt tal‘ātī-yi ğakır” 143a-8

ibne (> ibn Ar.) eşcinsel ilişki hastalđı, makatte olan bir hastalık (krş. ‘illet-i şığ) “ibne ez ‘illet-i şığ..”120a-11

ibrişim (>ebrışum Far.) ibrişim, ipek iplik “kırkılmış ibrişim ve zürünbād ve derünece-i ‘akrebī” 82b-11

ibrişim (Ar.) iplik , ipek iplik “kırkılmış ibrişim ve zürünbād”82b-11

ibrişim-i munğariş (Ar.) kesilmiş ipek iplik “beyāz mercān ve ibrişim-i munğariş ya‘nī” 82b-10

ibtidā (<ibtidā’ Ar.) başlangıç “ol-ki ince ve şāfi şudur aña ibtidāda dārū ve” 42b-3

Īcā (Ar.) ağrıtmak “...kat‘ā ne ĩcā‘ ederdī ve ne te‘şīr” 143b-7

Īcāb (Ar.) kaçınılmaz “ya‘nī eger ‘illet keşret-i bayzadan ĩcāb ētdi ise” 41b-14

icābet ēt- (Ar. Tr.) uymak “dört nevbet ṭabī‘at-ı icābet ēde” 151a-6

ictināb ēt- (Ar. Tr.) kaçınmak “ve ictināb ētmek şāniyā arpa şuyı ki” 79b-13

ictināb olun- (Ar.Tr.) sakınılmak “ağdıyeden perhīz ve ictināb oluna” 120a-9,10

ictināb(Ar.) kaçınma “ḥāşıl-ı kelām şovukdan ziyāde ictināb gerekdür” 99a-5

iç bir şeyin iç kısmı, dış karşıtı “direm büre-i ermenī ve on beş direm ‘asel içinde” 30a-6

iç- içmek “ol şudan içmek gibi dört mişķāl buzağınun” 159b-13

iç yağı geniş getiren hayvanların boşluk yağı “pīh-i murğ ki tavuğun iç yağıdır” 55b-2

içebil- içebilmek “içebildigün kadar şehvet-i kelbiyye ki” 89b-8

içil- içilmek “andan nāşi kulunc bir miķdār içilse gerekdür..” 102b-1

içün için “eşahhā için degüldür zīrā marīz olmayan ādemin burnı” 50a-9

içür- içirmek “ḥall ēdüp içürelər bu cümleden” 94b-12

idhāl (Ar.) içeri sokma “fercine idhāl ve fercinde....” 129a-8

idrāk (Ar.) algı “her ḥıltın keyfiyyet-i idrāki ve ṭabī‘atları...” 133a-6

idrāk ēt (Ar.Tr.) anlamak, algılamak “fehm ve idrāk ēdüp ednā bir şey ile mübtelā olduğı” 5a-3

idrāk olun- (Ar.Tr.) anlaşılmak “dahı fehm ve idrāk olunur meşelā beyt” 4a-13

ifehā (Ar.) peynir mayası, kuzu kursağındaki madde “ḥā-i mühmele-i meftūḥa ile ifehā ot otlamağı” 128a-10

ifrāğ ét- (Ar.) şekillendirmek “ifrāğ étmege var kuvveti bāzūya getürdüm” 2b-4

ifrāz ét- (Ar. Tr.) ayırmak , bölmek “ki iki kīse ğiroş mālımdan (12)ifrāz ve mümtāz étdüüm” 143b-11,12

ifriķī (Ar.) Afrika, Afrikalı “būraķ dađı dērler iki nev‘dür biri ifriķī biri” 20a-11

igne > iğne “igne batsa bir direm mıķnāṫisi bir miķdār” 69b-4

iḥāṫa (Ar.) çevreleme “..ol ignenün eṫrāfını iḥāṫa ve cezb étmişlerdür”70a-4

iḥmāl ét- (<Ar. Tr.) ihmal etmek ,önemsizce bir kenara bırakmak “anuḡ ‘ilācıyla teķayyüd étmek lāzımdur iḥmāl éder ise” 27a-15

iḥmāl olun- (<Ar. Tr.) ihmal edilmek, önemsizce bir kenara bırakılmak “dimāğdur iḥmāl olunup ‘illet ṫurduķça ziyāde” 32b-10

iḥrāc (> Ar) ihraç, çıkarma “iḥrāc bu ṫarīķ ile olur ki marīz bī-ṫu‘ūr iken iḫṫikān” 19b-4

iḥrāc ét-, eyle- (>Ar. Tr.) ihraç etmek, çıkarmak “bedenden iḥrāc étmekdür ṫıfat-ı dārūyi ki dāfi‘-i” 45b-4

iḥrāc olun- (>Ar.Tr.) ihraç olunmak “vaż‘ édeler ba‘de‘ ṫ- ṫabḡ iḥrāc olunduķda üzerene”141b-5

iḥrāz olun- (Ar. Tr.) “dāreyn anuḡla iḥrāz olunur” 23a-14

iḫsās (Ar.) hissetme “nīk ü bed revāyih iḫsāsı saḡa müṫkil ola” 48b-6

iḫtibāsu‘ ṫ- ṫamṫ (iḫtibāsu‘ṫ-tamṫ> Ar.) aybaşı kanamasının olmaması “ve bunun emṫali ġalīz ṫa‘āmlardur iḫtibāsu‘ṫ- ṫamṫ” 123b-6

iḫṫikān (Ar.) lavman, tenkiye metodu “eṫribe ve iḫṫikān ba‘dehu mu‘addilāṫına mizācı ta‘dīl” 22a-11

iḫṫikān ét- (Ar. Tr.) tenkiye yapmak“nīm germ iḫṫikān édeler sübāt” 20a-1

iḫṫikānāt (Ar.)tenkiye yapma “‘ilāc eṫribe-i müṫhilāt ve muvāfiķ-ı iḫṫikānātdur” 19a-15

iḫṫilāc (Ar.) seğirmek “iḫṫilāca başlaya ol didreyen ‘uzva” 32a-3

ihtilāf (Ar.) ayrılık “yā kev dahı dەرler bunda ihtilāf çokdur” 142b-3

ihtilām (Ar.) düş azması, uykuda cenabet olma “tevellüd eder rubā’iyye keşret-i ihtilām..” 120a-4

ihtimāl (Ar.) ihtimal , olasılık “ammā buña bir şey te’sİR etmek ihtimāli yok” 143a-15

ihtimām (>Ar.) özen,ihtimam “eder ziyāde ihtimāmlarum hem der ‘ilāc-ı cünün” 22b-7

ihtirā’ (Ar.) icat etmek “ve kendi ihtirā’ etmiş meşelā” 58b-12

ihtirāz ét- (Ar.Tr.) çekinmek “ihtirāz edeler ve tā mizāc şihhat-i müteveccih olunca” 153b-5

ihtirāz olun- (Ar. Tr.)çekinmek, sakınmak “ol maħalde rāyihāsından be-gāyet ihtirāz olunmaħ gerekdür” 19a-4

ihtiyāc (Ar.) ihtiyaç, gerek “aña ihtiyāc vardur”154b-10

ihtiyār ét- (Ar.Tr.) seçmek, tercih etmek “vakte ve tab’a münāsib ise ihtiyār edüp” 79b-15

ihtiyār olun- (Ar.Tr.) tercih edilmek “ve zımād ve kimād var ise cümlesi ihtiyār olundı”143b-3

İhtiyārāt-ı Bedī’i (Ar.) Zeyneddin el-Attar derlemesi olduğu kabul edilen aynı adlı Farsça eser olduğu düşünülür. “dەرler ihtiyārāt- (14)bedi’ide mufaşşal mezkürdur” 14a-13,14

iḥvān (Ar.) samimi dostlar, kardeşler “iḥvān evvelā aḥlāt-ı erba’ayı”3a-15

i-imek eylemi “eger buḥār-ı balğamdan ḥādiş oldı ise” 24a-10

iḳdām ét- (Ar. Tr.) çaba göstermek “‘atıyyetü l- heniyedür ādem anı kendünden def’e nice iḳdām eder” 23a-5,6

iki iki sayısı “ve iki mişķāl gül-i sürḥ ve iki mişķāl nīm kũfte” 7b-5

iki ardaş anı kardeş kanı ağacı (Calamus draco) (krş. **demü 1- aaveyn, hün-1 dü-biräder, hün-1 siyāvşān**) “hün-1 siyāvşān ki demü 1- aaveyndür fāriside hün-1 dü-biräder türkide iki ardaş anı dەرler” 117a-10,11

ikinci ikinci “evvelki gün teniye ikinci günü faşd tdirmek” 161a-9

ikişer ikişer “ikişer mişāl sūrincān nīm kūfte bir buuk mişāl” 131b-11

ikiyüz elli iki yüz elli sayısı “şonra ikiyüz elli mişāl ‘asel ve on mişāl” 18b-3

iklilü 1- melik (Ar.) koboynuzu (Melilotus officinalis) “ve uru benefşe ve iklilü 1-melik ve bunların emşāli” 108b-1

iklīmā-yı nure (iklīmiyā Ar>Gr) iklimiya, madenlerin ertilmesi ile oluşan köpük, posa (krş. **ilīmā**) “olur laifi odur ve iklīmā-yı nure ki ilīmā daı” 36a-14

iklīmā-yı zer, iklīmiyā-yı zer (Ar.) altın köpüğü, altın iklimiyā “bir direm iklīmā-yı zer bu cümle da” 38b-9

iktiāl (Ar.) sürme ekme “basilikūn dödükleri sürmeyi iktiāldür” 39a-4

iktiāl t- (Ar. Tr.) sürmek ekmek “anı iktiāl deler tā-ki gözün nūrını..”153a-4

iktiāl olun- (Ar. Tr.) sürme ekilmek “geürüp ubār oldudan şonra iktiāl olunur” 37b-13

iktizā t-,eyle- (Ar.Tr.)gerekmek “ışıtmadan alāşa mecāl olmaya iktizā der ki” 16a-5

‘ilāc (<Ar.) ila “ya‘nī bu ‘illet şovukdan oldu ise ‘ilac”56b-12

ilāhī (Ar. Far.) Allah‘ait, Allah‘la ilgili “teayyüd lāzım gelmeyen li-menşe‘i talebkār-ı füyüzāt-ı ilāhī” 2a-10

ilbās t- (Ar.) giydirme “maşüde türkī libās ilbās tmegi ma‘ül görüp” 2b-7

ile ile, birlikte “ise hār u yābis ile me‘ālice oluna tıbb ile...”3a-14

ilet- iletmek, götürmek “gönin den ferāı ilette...” 100b-4

ilkā t-, eyle- (<ilkā‘ Ar. Tr.) koymak “eczāyı ba‘dehu ilkā düp ma‘cün deler..” 106b-3

- ilkā olun-** (Ar. Tr.) koyulmak “mişkāl kıvāma gelmiş ‘asele ilkā oluna” 107b-2
- illā** (Ar.) illa, mutlaka “fe-bi-hā ve illā neşter ile ol çıbanları deşdirüp” 108b-7
- ‘illet** (Ar.) illet, hastalık “ya‘nī bu ‘illeti def‘e ‘ilāc semiz otunun tohumını”60b-3
- ‘illet-i devār** (Ar. Tr.)baş dönmesi “şıfat-ı rûgan-ı bādām ‘illet-i devārda”78b-5
- ‘illet-i nisyānī** (Ar.)unutmak hastalığı (Amnesia) (krş. **unutmaçlık, nisyān**) “ya‘nī ‘illet-i nisyānī def‘ine ‘ilāc..” 17b-4
- ‘illet-i rişte** (Ar.) baldır ve bacaklarda ve başka organlarda da olan bir damar, varis (krş. **ırq-ı medenī**) “medenī ya‘nī ‘illet-i rişte ya‘nī fārsīde..”159a-14
- ‘illet-i şerā** (Ar.) toprak hastalıkları “‘illet-i şerāda keyfiyeti mezkūrdur..”156a-9
- ‘illet-i şülül** (Ar.) siğil hastalığı (Wart) “der-‘illet-i şülül.....”156b-1
- ‘illet-i şih** (Ar.) eşcinsel ilişki hastalığı, makatte olan bir hastalık (krş. **ibne**)“ya‘nī buña ‘illet-i şih dērler” 120a-13
- ‘illet-i şih** (Ar.) eşcinsellik hastalığı, oğlancılık (krş.**ibne**) “ya‘nī buña ‘illet-i şih dērler bu bir ‘illetdür” 120a-13
- ‘illīye** (Ar.) bağ, sebep-sonuç ilişkisi “eflātūn ve bu ‘illīye ‘aql i‘tā eder” 23a-9
- ‘il(i)m** (Ar.) ilim “lākin bu ‘ilm-i şerīf” 2a-5
- ilm-i ebdān** (Ar.) vücut ilmi, tıp (krş. ilmü‘l-ebdān) “‘aleyhi ve sellem el-‘ilme l- ‘ilmān ‘ilmü‘l- ebdān” 1b-10
- ilmi-i edyān** (Ar.) dini ilimler (krş. ilmü‘l- edyān) “buyurmalarıyla ‘ilm-i ebdān ‘ilm-i edyān üzerine” 1b-11
- i‘māl ét-** (Ar.Tr.) amel etmek, yemek “birer ikişer dāne i‘māl edeler ya‘nī”69a-4
- imdi** >şimdi “dağı iktizā eylediki bir miqdār beyān oluna imdi” 27b-4
- imtilā’, imtilā** (Ar.) dolgunluk “sebel imtilā’-i dimāgdandur ve göz tamarlarının” 36a-5
- imtizāc** (Ar.) uyuşma, kaynaşma “erba‘anın ittiḥād ve imtizācı var imiş meşelā” 3b-15

in- inmek “cānibine ine aḡa nezle dērler çünki issiden ola” 52b-4

‘**ināyet eyle-** (Ar. Tr.) ihsan etmek “Allahu te‘ālā ‘ināyet eyleye rīḡu ṡ- ṡihāl..”97b-2

ince ince “ḡālīṡ bu cümle muḡkem daḡḡ ve saḡḡ olunup ince elekden” 45a-9

incü istiridyeden çıkan inci “misk ve delüksüz incü her birinden nıṡf miṡḡāl” 111a-1

‘**ind** (Ar.) yanında, katında “‘inde‘l-ba‘z on altı ve ‘inde‘l- ba‘z sekiz miṡḡāl” 10b-6

‘**inde‘l- fiḡhā** (Ar.) fıkıh dairesinde “‘inde‘l- fiḡhā aḡa istiḡaḡa dērler” 123a-11,12

‘**inde‘n-nevm** (Ar.) günlük , bir gün içinde “‘inde‘n-nevm beṡ miṡḡāl tenāvül oluna”24b-9

indir- indirmek (krş.**endir-**) “ṡonḡa ateṡden indireler bir a‘lā ṡerbet olur” 92a-10

‘**inebü‘ṡ- ṡa‘leb** (Ar.) köpek üzümü, tilki üzümü (Solanum nigrum)(krş. it üzümü) “ve ‘inebü‘ṡ- ṡa‘leb türkice it üzümüdür” 76a-8

inek inek “ḡıyārṡenbe balıdur bir piyāle yā inek südi” 67b-8

inhād (Ar.) cömertçe “.....inhād ṡuyından bir miḡdār” 159b-10

ins (Ar.) insan “ins ü cānñ cennet....” 5b-5

inṡāf (Ar.) adaletle davranma “ētmıṡler ḡaḡḡ-ı inṡāf ile nazar olunsa ḡatı bī-naṡır” 5a-14

insān (Ar.) insan, adem “n-nazar ḡiss olunur ve insānuḡ tabi‘atı ḡarūresinden” 4a-12

inṡā‘ Allāh (>Ar.) Allah isterse “dērler zehr-nāk ve ḡātil ṡeylerdür her biri inṡā‘ Allāh” 14a-3

intihā (Ar.) nihayet, sonunda “muḡkem baḡlayalar ki mutazarrır olmaya intihā fālic” 28b-7

intikāl ét- (Ar. Tr.) geçmek, bulaṡmak “mevzi‘den bir mevzi‘e intikāl édüp”80a-7

intiṡār göze su inmesi hastalığı (Glokom) (“ya‘nī intiṡār aḡa dērler ki gözün ṡabāḡatı bālāda” 40b-3

inzāl (Ar.) erkek için meni gelmesi “...ya‘nī uyurken inzāl olmak” 120a-2

Īrād (Ar.) söyleme “bir kaç muḳaddime ĩrādı lāzım” 2b-10

‘Īrāk (Ar.) Irak memleketi “zeyt-i rikāb dĕrler ki ŗāmdan ‘irāḳa develer ile..” 14a-12

ĭrāŗ ĕt- (Ar.)sebebiyet vermek “göze zarar ĭrāŗ ĕder ve” 152b-8

iri iri, büyük “ve ağız kuru ve dil iri olmaḳdur” 71a-5

iriñ irin,cerahat “ya‘nĭ bir ŗudā‘ ŗāhibinün burnından iriñ ve yā ḳan” 14b-9

ĭŗābet ĕt- (Ar. Tr.) değmek, ulaŗmak “göze buḫār ĭŗābet ĕtmiŗ olsa..” 153a-1

Īŗfahān (>Ar.) ĩran‘da bir eyalet “ve zerenk Dımaŗḳ ve Īŗfahānda gül-gāfiŗe” 68a-1

isfināḫ (Ar.>Yun.) (Spinacia olereca) yabani ıspanak, bir cins ıspanak “isfināḫ müzevveresi zereñ fāriside zererḳ” 67b-15

ishāl (Ar.) 1.ishal, sürgün (diarrhea) 2.boŗaltma “ya‘nĭ bu ‘illete ‘ilāc ishāl ve ḳay ĕtmek” 95a-9

ishāl-ı demevĭ (Ar.) kandan olan ishal “bu ‘illete ishāl-i demevĭ dĕrler”99b-3

ishāl-ı ŗafrawĭ (Ar.)safra fazlalığından olan ishal “ziyāde ictināb gerekdür ishāl-i ŗafrawĭ” 99a-5,6

iskān ĕt- (Ar. Tr.) yerleŗtirmek “maḫallerde iskān ĕdeler bu daḫı” 95a-3

iŗmid (Ar.) ismit taŗı, antimon, Īŗfahan sürmesi (krŗ. **kühl-i ŗimānĭ ki kühl-i cilā**)“sürme-i iŗfahānĭki iŗmid dĕdükleri ŗeydür” 39a-8

issi sıcak , sıcaklık oluŗturan “illetedür eger issiden oldu ise ‘alāmeti göz” 38a-10

istanböl (>Yun)İstanbul ŗehri. “İstanböl gibi bir ŗehr-i ‘azimde ‘arż olunmadıḳ” 143b-8

iste- istemek “gündür ehlimiz vaż‘-ı ḫaml eylemek ister” 130a-5

istifrag (Ar.) kusma “olur ise sebebi keŗret-i sevdādur yāḫūd istifrag” 96a-2

istiḫāza (Ar.) aybaŗı (Menstrüasyon) (krŗ.**ḫayz görmeḳ**) “aḫa istiḫāza dĕrler ekŗer ğalebe-i demden ise” 123a-12

isti‘mā (Ar.) dinleme “müŗahŗsene isti‘māıdur bu maraḫun ḫudūŗı ise” 22b-4

isti'mā' ét- (Ar. Tr.)dinlemek “türbid dahı izāfe oluna zīrā üstādımdan böyle istimā'édüm dér” 104a-14,15

istimā' olun-(Ar. Tr.) dinlenmek “kātı çok fuḥūlden 'alā ʔarīku' l- cüdā istimā' olunmuşdur” 23a-1,2

isti'māl (Ar.) kullanma “müte'affın oldı ise müshilāt-ı isti'māl ile” 58a-13

isti'māl ét-, eyle (Ar. Tr.)kullanmak “kerefs ile ḥabb ve isti'māl édeler..”45b-9

isti'māl olun- (Ar. Tr.)kullanılmak “olunur daḳḳ olunup isti'māl olunsa mühlikdür” 64b-3

istīnās (Ar.) alışmak, yakınlaşmak “ekşer-i nās fürsle istīnās eylemedigine binā'en” 2b-6

istirḥā'ı l- lehāt (Ar.) bademciklerde gevşeklik “ğargara étmekdür istirḥā'ı l- lehāt ya'nī” 66a-10

istirḥā'ı l- lişse (Ar.) diş diplerinde gevşeklik “ya'nī istirḥā'ı l- lişse deyu eṭıbbā..”61a-3

istişāl kökünü kazıma “istişāle ma'cūn-ı hıyārşenber lāzımdur anı” 102b-2

istiskā (Ar.)1. su toplanması 2. verem (Hydrops) “ya'nī demişler ki istiskāya” 93b-15, “büzüri keşiru' n- nef'dür ba'z demişler ki istiskā” 94a-1

istiskā-i laḥmī (Ar.) siroz hastalığı “istiskā-i laḥmīnün 'alāmeti şāhibinün cemī” 93a-14

istişmām ét- (Ar. Tr.) koklamak “şāhib-i 'illetün burnın vaż' ve istişmām éde hem” 16a-1

istişmām (Ar.) koku alma “sebebi ile bāṭıl olur bir şey'i istişmāmına kadar olamaz” 48a-15

istişmām olun- (Ar. Tr.) koklanmak “muḥteliṭ rāyiḥalı şeyler istişmām oluna” 15b-7

iş iş “belādır 'inde'l- eṭıbbā müşkil işlerün biri dahı budur” 18b-12

işāret (>Ar.)işaret “bu bir dārūya işāretdür ki nisvān ḥayzından” 128a-5

işe- işemek “döşege işeyenün eger galebe-i ruṭübet vāsıtasıyla” 118a-4

işte işte “kıvāma gelince kaynadalar işte ayva şerābı budur” 86a-12

iştihā (< iştihā’ Ar.) 1.yeme arzusu 2.cinsi arzu “ve çok cima’ etmemek ve iştihāsız yemek” 150b-9

it- itmek “gele ammā ve kat’i gelmedin itmeyeler” 129b-15

it üzümü köpek üzümü, tilki üzümü (Solanum nigrum)(krş. ‘inebü’ş- şa’leb) “ve ‘inebü’ş- şa’leb türkice it üzümüdür” 76a-8

i’ t̄ā ét- (Ar. Tr.) vermek “ve bu ‘illīye ‘aql i’ t̄ā eder” 23a-9

i’ tidāl (Ar.) ölçülülük, ortada olma hali “bir marāzdur ḥadd-i i’ tidālī geçmiş ola” 21a-7

ittifāk ét- (Ar.Tr.) birleşmek, aynı fikirde olmak “...üzre ittifāk ederler” 95a-13

ittihād (Ar.) birleşik olma “erba’anun ittihād ve imtizācı var imiş meşelā” 3b-15

izāfe (Ar.) ekleme “bir miqdār gülāb izāfesiyle bir kaç kerre nīm germ” 66a-9

izāfe et-, eyle- (Ar.Tr.) eklemek “gül toḥmı izāfe edüp ba’dehu bir miqdār ḥurde fitiller edüp”69a-2

izāfe olun- (Ar. Tr.) “rubb-ı enār-ı mey-ḥōş izāfe olunup bir iki ‘ulveden”92a-9

izāle (Ar.) ortadan kaldırma “ya’nī buḥā sebeb eger ruṭūbet-i raḥm ise anun izālesiçün” 124b-2

J

jengār (Far.) tıbbi pas, özel olarak bakır pası (krş.zengār) “şıfat-ı şiyāf-ı aḥzar üç direm jengār” 36a-11

jīve (Far.) civa ‘abd . (krş. sīmāb, hārib, zībaḳ, ‘abd) “türkçe jīve dedükleri üsrüb-i müzābe müşābih” 151b-7,8

K

ḳabaḳ kabak (Cucurbita) (krş.kedū. ḳar’) “ḳabaḳ ḳalyesi yemek gerek”118b-14

ḳabar- kabarmak “işābet etse bence ḳabarup şulanur”147a-14

ķabarcık Şiş, yumru , ķıban “ya‘nı ķıbandsız ve ķabarcıksız gıcimek”155b-11

ķab I (krŐ. ķap) kılıf, kabuk “kābli ķabı ve belıle ķabı ve fūlful”152a-9

ķābız (Ar.) sıkan, peklik veren “ekşi ķābız Şeylerden perhız..”108b-15

ķābil ol- műmkűn olmak “hıĳ bir vechle toĳrultmak ķābil olmaz” 32b-4,5

ķabl űn, vulva “Őeftālű mıŐmıŐ zerdālű nisvānuĳ ķablinűĳ aĳzını”126b-8

ķabuķ kendiliĳinden oluŐmuŐ doĳal sert tabaka “demiŐ bir ķalın ķabuķdur dārĳinı-ye műŐābih”142b-5

ķābűs(Ar.) aĳırlık basması (krŐ. ‘abdűl- cinne)“ya‘nı ķābűs ‘illetine ‘avām-ı vilāyet...”27a-2

ķabz (Ar.) peklik, kabızlık “..evvel ųabı‘atda ķabz var ise” 135b-8

ķabz ět- (Ar.Tr.)1.teslim almak 2.tutmak “def‘aten dimāĳı ķabz ěder ādem hiss ve hareketden” 27b-11

ķabz ol (Ar.Tr.) tutulmak, pek olmak “odur ki ųabı‘at-ı ķabz olduķdan Őonra hādiŐ ola” 106a-6

ķaĳ kaĳ (soru zamiri ve sıfatı) “nım germ bir kaĳ kerre ĳargara eyleyeler”68b-3

ķaĳan ne zaman (ki) “budur ki kaĳan ol ‘illetűĳ űzerine..”35b-5

ķāĳize (Far.) yalancı safran (Carthamus tinctorium) (krŐ. aŐfűr)“yedi miŐķāl ķāĳize ki toĳm-ı‘aŐfűrdur” 76a-11

ķadar (< Ar.) 1.kadar, űlĳűde 2.yaklaŐık “peynir Őuyı ile ol ķadar ovalar ki” 107b-10

ķadarca (Ar.Tr.) yaklaŐık miktar “ ųaŐdur ĳoĳercin hāyesi ķadarca olur”113a-1

ķadar-ı kifāye (Ar.) yeterli miktarda olan “otını dűĳűp ve eleyűp ķadar-ı kifāye sirke ile” 159a-11

ķadd (Ar.) boy “...ki bir zıra‘ ķaddi ve ĳurde budakları” 43a-2

ḳadeḥ içki için kullanılan bardak ve alabileceği sıvı miktarı “bu cümle şey bir ḳadeḥ şu ile..”7b-7

ḳader (Ar.) kader, alın yazısı “ḳazā ve ḳader-i āteş-i ğamm yakmağā”76b-9

ḳadın tuzluğı dikenüzümü (Berberis vulgaris) (krş.zereḅ, zererḅ, zerenḅ, gül-gāfişe, za‘ferān renk , ḳadın tuzluğı, enberbāris)

ḳadīd (Ar.) “ve nān-ı ḳadīd ve āb-ı ḳadīd ve māş..”82b-4

kāfir (<Ar.) kafir, uğursuz, kahrolası “mülāḥaza eder ba‘zı kāfir-i mā-cerā-yı erāzīl..”101b-9

kāfūr (Ar.) kāfur otu (Camphorosma monspeliaca) “mişḳāl beyāz şandalı iki dānek kāfur ve..”77a-12

kāfūrī bal mūmı (Ar. Tr. Far.) kāfurdan yapılmış bal mumu “kāfūrī bal mūmı ve gül yağı ile maṭbūḥ bir yağ” 68b-12

kāğıd (Far.) kağıt “ile taḥmīr ve bir kāğıdın üzerine” 15a-4

kāhil (Ar.) tembel “a‘zā süst ve kāhil ve unutmağı olmağdur” 24a-11

ḳā’imā (Ar.) ayakta, dik durumda “iḳtizā ede ḳā’imā tebevḅül edeler ...”116b-6

kāknec (kākūnec <Ar.) kanbil otu (Phisalis alkekengi) “kāknec ve mağz-ı toḥm-ı ḥıyār ve mağz-ı bādrenĝ” 117a-8

ḳāḳūle (ḳāḳulle >Ar.) kakule bitkisi ve tohumu (Elettaria cardamomum) “zencebīl ve ḳāḳūle ve ḳaranfūl..”85b-12

ḳal- kalmak, bulunmak, olmak “şuyı bu cümleyi bir kāse şu ile nışfı ḳalınca”102a-8

ḳalb (Ar.) kalp, yürek “demez ammā ḥarāret ḳalbde olsa..”91b-11

ḳaldur- kaldırmak “‘alāmeti gözün üst ḳapağını ḳaldurmağda”35a-9

ḳāleb (Ar.) kalıp “bundan özge kitāb olmaz deyu bunı türkīce bir ḳālebe” 2b-3

ḳalem (Ar.) 1.kalem 2.ince çubuk “ru‘āfuḅ burnına bir ḳalem ile üfüreler” 51a-8

kalın kalın, ince olmayan (krş.kalın) “...meşhür şadef nev‘indendür kalın ve buruşuk” 37a-12,13

kalk- 1.kalkmak, doğrulmak 2.dik duruma gelmek “ve etrâfında kalkmış tamarlar müşâhede olunur”145b-2

kalye (Ar.<Yun?) etli veya az etli sebze yemeği “kabağ kalyesi yemek gerek” 118b-14

kamış buğdaygillerden içi delikli bitki, kamış “bir ince kamışdur sîsâm çöpine..”130b-12

kâmil (Ar.) noksansız tam “murâd-ı nuṭṭ mürşid-i kâmindür” 23a-7

Kâmus Firûzabâdi‘nin Kâmus adlı eseri, sözlük “za‘îf olmak üzere kâmus beyân etmiş” 98b-5,6

kan 1.kan, vücut dokularını besleyen sıvı 2.Ahlat-ı erbaa’ da yer alan unsurlardan biri “miḳdâr kan yâ bir miḳdâr balğam cüdâ ola..”105a-10

kan- kanmak, çokça doymak “şudan kanmağa mecâl olmaz”91b-5

kana- kanamak “kanamak katı maḥûf şey degüldür”50a-10

kanat kuş kanadı “ya‘nî kuzgun kanadı gibi siyâh etdi”100b-6

kanbîl (Ar.) kanbil otu, güveyi feneri (Phisalis alkekengi) “şâhib-i kâmus kanbîl zenbîl vezni üzere...”103b-1

kand (Ar.>Far.) şeker kamışı usaresi “ba‘de‘l- ḥurûc üzerine kand..” 70a-6

kand-ı nebât (Far. Ar.) nöbet şekeri “bu ikisini bir miḳdâr kand-ı nebât ile şalâbe édüp”84b-9

kand-ı sefid (Far.) üç kez kaynatılarak elde edilen beyaz renkli şeker “şifat-ı rîvâc bir batman kand-ı sefidî şu ile”113b-1

kand-ı siyâh (Far.) siyah şeker, çürük şeker (krş.kutâre) “sîmâb ve on beş mişḳâl kand-ı siyâhki”151b-9

kaṅtafilūn (Yun.) ayıt otu, hayıt.(Vites agnuscastus)(krş. fencengüşt ,eşlak , erşed ,sibistān ,sehād , a‘yuni‘ s- serātīn ,sencsbūye, aġīs , ḥabbu‘ l- faḳd , ṭāhire , ayıd , zū-ḥamse-i avrāk, zū-ḥamse-i aşābi‘ ,pencgüşt ,fülfül-i berrī, şırāze-i tohm-ı dil-āşüb “kaṅtafilūn ve zū-ḥamse-i avrāk zū-ḥamse-i aşābi”96b-14

kaṅtaryūn-ı şaġır (<kaṅtūriyūn Ar.<Gr.) (Ar.) kantaron çiçeġi, küçük kantaron (Erythraea centaruium) (krş. **kaṅtūryūn**) “ve iki mişkal kaṅtaryūn-ı şaġır ve persiyāvşān”20b-9

kaṅtūryūn-ı daķık (Ar >Gr.)kantaron çiçeġi (Erythraea centaruium) (krş.**kaṅtaryūn**) “ve nīm küfte besfāyic ve kaṅtūryūn-ı daķık” 30a-11

kaḫ II (krş. kaḫ) sıvı konan şey, testi “taķtır olunup ba‘dehu bir baķır kaḫ ile āteşe koyup”11b-7

kaḫa- kapamak “sūrāḫı bir çöple muḫkem kaḫayup”43b-14

kaḫaḫ kapak , göz kapaġı “‘alāmeti gözün üst kaḫaġını ḳaldurmakda” 35a-9

kaḫla- kaplamak, örtmek “ḫamīr ile kaḫlayup temām ṭabḫ olunca..”141b-4

kaḫucı mide girişi, mide kapısı (Pylorus) (krş. bevvāb) “aḫa bevvāb ya‘nī kaḫucı dērler”98a-15

ka‘r (Ar.) dip “şonra eczā-yı ‘arziyyesi ka‘rine çökdükde”159b-12

ka‘r(Ar.) kabak ve çeşitleri (Cucurbita) (krş. **ka‘r** ,**kedū**) “ya‘nī ka‘r ve kedū türkice kaḫaḫdur”104a-4,5

ka‘r kar tanesi “kaḫsūrī ve riyāḫīdūr ki ka‘r gibi beyāz olur” 140a-7

ka‘r- karmak, birbirine katmak “bir kāse şu ile nişfa kaḫrup kaḫnadup..”139a-12

ka‘ra çörek otı çörekotu (Nigella sativa) (krş.**şevnīz**) “ve kuşt ve vecc ve ka‘ra çörek otı her birinden” 18a-14

ka‘ra siyah renk, siyahlık “ka‘ra üzüm bu cümle daḫḫ ve üçyüz direm”17b-10

ka‘ra tut (Tr.Far.)(Morus acedosa) “şāhtūt ekşi ka‘ra tutdur”68a-4,5

kara üzüm kırmızı üzüm (Vitis vinifera) “kara üzüm bu cümle dağk ve üçyüz direm”17b-10

karabaş (krş.us^tuh^udu^s)keşiş otu (Lavandula stoechas) “türkice karabaş dedükleri çeçekdür” 11b-12

karaca ot kara çöpleme, dana bağırtan (Helleborus orientalis) (krş.har^bağ⁻ı siyāh) “türkice karaca ot dەرler” 12b-9

karanfül (Ar.) karanfil (Eugenia caryophyllata) “kamārī ve dört direm turunc kabı ve karanfül ve bāzbāz..”57b-12

karanlık >karanlık “ya‘nī lakve şāhibi bir karanlık evde oturup” 31a-3

karar- (<Ar.) kararmak , aydınlığı azalmak “ya‘nī seder türkice göz kararmağa dەرler” 24a-8

karar vēr- (<Ar. Tr.)“eṭibbā ve mücerrebīn karar vērmişler” 17a-12

karğa düvelegi zeravent (Aristolochia) “gibi za‘ferān renk olur türkice karğa düvelegi demekle meşhürdur “ 96b-9,10(krş. zerāvend-i ṭavīl , şecere-i rüstem, aristulūhiya ,masmağārīr , maskarān , kaṭūr, liṭūs, zerāvend-i müdahrec)

karğa düvelegi zeravent “türkice karğa düvelegi demekle....” 96b-9 (krş.zerāvend-i ṭavīl , şecere-i rüstem ,masmağārīr , maskarān , kaṭūr, liṭūs, aristulūhiya, zerāvend-i müdahrec)

kār-gāh-ı zemīn (Far.) dünya (mcz.) “görmez ise mürdedür hālīk-ı kār-gāh-ı zemīn” 26b-7

karha (Ar.) çıban, yara “bağırsaklarda olan karhalar ya‘nī çıbanlar..”100b-3

karhatü'l- üzn (Ar.) kulak çıbanları, kulak yaraları “karhatü'l- üzn de mezkürdur” 68b-15

karın karın (Abdomen) “şāhibinün gebe hātun gibi karını şişirir”124b-8

karışdır- karıştırmak “tere yağı ile karışdırup zemān zemān..”71a-9

karīb (Ar.) yakın “dەرler şişdür ekşer tırnağa karīb mevāzi‘ de”156b-7

ķarpuz karpuz (Citrullus vulgaris) “ķarpuz ķadar olur bu ‘illet balġam-ı ġalīzden tevellūd” 144b-8

ķarŗu karŗı “āftāba ķarŗu aŗa ķoyalar..”21b-13

ķarūre (Ar.) idrar konulan tahlil kabı “beŗeresinden ve ķarūresinden ve lu‘ābından mehmā- emken” 5a-2

ķaŗaba-i em‘ā (Ar.) barsaklar “ķaŗaba-i em‘ānuġ ya‘nī baġırsaklarıġ”65b-8

ķaŗābe-i ŗuŗ (Ar.Far.) akciġer hava borucukları (Bronŗ) “ve merī ve ķaŗabe-i ŗuŗda olan veca‘dur”65a-12

ķaŗabu‘z-zerīre (Ar. Far.) kazayaġı otu (Chenopodium album) “ķaranfūl ve nīm kūfte ķaŗabu‘z-zerīre”89a-5

ķaŗbek (Far.) tūtya, gōz hastalıġı ilacı, sūrme taŗı (krŗ.tūtiyā-yı maġsūl, ŗibġ, tūtiyā-yı ekber , vedā‘ , aķ boncuķ, yılan baŗı, ķaŗtır boncuġı) “fārsīde ve ŗīrāzda ķaŗbek”37a-10

ķasd (Ar.) amaķ “ve bunda ķasd dil altından alınur”67a-11

ķāse (< Far.) kase, ķukur ķanak “benefŗe gūlini bir ķāse ŗu ile nıŗfı ķalınca ķaynadup” 21b-14

ķasık kasık (İngvine) “ve ŗayıķlamak ve ķasıkda bir mertebe..”112a-7

ķaŗnı kadiaġacı , baldırgan (Ferula assa-foetida) (krŗ. ġiltīt, engūze) “tūrkŗe ķaŗnı dēdūkleri ķamġdur”116a-12,13

ķāsnī yaban marulu, hindība (Cichorium endiva) “ķaŗuķ ŗerbete yedi ķaŗuķ ‘ırķ-ı ķāsnī ile ġall olmıŗ ola” 94a-15

ķaŗŗımūnī (<Ar) Kastamonu memleketi “ķaŗŗımūnī vilāyetinde kinse otı dērler” 39b-6

ķaŗı- ķaŗımak “ya‘nī meŗāne ġicimek ‘alāmeti ķaŗıyup yūrimek”114b-3

ķaŗuķ kaŗık “ba‘dehu bir ķaŗuķ ŗerbete yedi ķaŗuķ ŗu ķoyup” 7a-15

ķaŗ‘ēt- (Ar. Tr.) kesmek “ķaŗ‘ēderler imiŗ o ma‘nāyadur”35a-14

ķat huzur, ön“‘uķalā ķatında ‘aseli rāzyāne ŗuyı ile”44a-13

kaṭ'ā (Ar.) asla “ecel-i muḳaddere kaṭ'ā fā'idesi yokdur” 5b-10

kaṭ'ā (Ar.) asla “èderdüm kaṭ'ā ne icā' èderdi”143b-7

kaṭı çok, pek çok “ağız acı ve dil kaṭı ve nabz serī' olmakdur” 64b-9

kaṭı katı, sert “ağız acı ve dil kaṭı ve nabz serī'”64b-9

kaṭ'-ı naẓar (Ar.) itibar etmeme “ğāyāt-ı münife vārid ü şadır olduğından kaṭ'-ı naẓar” 1b-15

kaṭır boncuğı tūtya, göz hastalığı ilacı (krş.tūtiyā-yı mağsül, şibh, tūtiyā-yı ekber , vedā' , aḳ boncuğ, yılan başı, kaşbek) “ve buruşuğ bir şeydür ya'nī kaṭır boncuğı...” 37a-13

kaṭī (Tr.) kesin , kesinlikle (krş. kaṭ'ī)“kaṭ'ī gelmedin itmeyeler zīrā...”129b-15

kaṭil (Ar.) öldürücü “kaṭil-i haşerātdur şih yarpuzı müşābih...”103b-12

kaṭl ét- (Ar.Tr.) öldürmek “sā'atde şübhesiz kaṭl eder”158b-7

kaṭl ol- (Ar.Tr.) öldürülmek “ve sīmāb kaṭl (15)olınca elleri ile ovup”154b-14,15

kaṭ' olun- (Ar.Tr.) kesilmek “..... kaṭ' olunsa vāfir südi çıkar”43a-5

kaṭre kaṭre (Ar.) damla damla “taḳṭirū'l- bevl ya'nī kaṭre kaṭre”115a-5

kaṭvī (Ar.) 1.güçlü 2.sağlam “ekşisi ile ṭabḥ olunmuş ola ve kaṭvī 'ilācdur” 97a-15

kaṭvl (Ar.) 1.söz, kelam 2.hüküm

kaṭvme (Ar.) namazda rüku ile secde arası dosdoğru ayakta durma “rükū'dan kaṭvmeye ve secdeden kıyāma” 24a-9

kaṭvrul- kavrulmak “bir miḳdār kaṭvrulmuş ṭarı..”100a-6

kaṭvun kavun (Citrullus melo) “kaṭvun çekirdegi içi her birinden ikişer mişḳāl”113b-7

kaṭvur- kavurmak “otı toḥmını bir miḳdār āteşde kaṭvurup”99b-12

kaṭvurma kendi yağı ile kavrulmak saklanan et “ya'nī bu 'illete giriftār olan kebāb ve kaṭvurma”55a-15

ḳay (>ḳay' Ar.) kusma, istifra “cümle emrāza ‘ilācdur bu ḳay ki” 85a-13

ḳay et- (Ar.Tr.) kusmak, istifra etmek “‘illete ‘ilāc ishāl ve ḳay etmek ve derlemek”95a-9

ḳayd (Ar.) –dıkça anlamında, müddetçe “ḳayd-ı ‘illet ve bend-i emrāz ve zilletden” 5b-7

ḳay’ı d- dem kan kusmak “laṭif şerbet olur ḳay’ı d- dem” 87b-12

ḳayna- kaynamak “iki üç ‘ulve dahı ḳaynaya”86a-7

ḳaynat- kaynatmak “bu cümleyi bir batman şu ile nişfi ḳalınca ḳaynadup”29b-5

ḳaz kaz “ğidā erişte aşı ve tavuk ve yāhūd ḳaz yağıla”127a-10

ḳazā (Ar.) kaderde ezeli olarak yazılanın zamanı geldiğinde gerçek olması “ya ‘nī çünkü ḳazā ve kader-i āteş-i gamm”76b-9

ḳazā’-i hācet (Ar.) ihtiyaç giderme, büyük abdest bozma “ḳazā’-i hācetde ve gayr-ı vakitde anlaruḡ hurūcudur”104a-7

ḳazı- kazımak “ol mevzi’ a ve ḳazıyup ve huşyelerine..”116b-2

ḳazṭ (Ar.) 1.bazı dikenli çalılıarın kökü, diken 2. akasya (krş.**aḳāḳıyā**, **dükenlü**, **ḡarnüb**, **sanṭ**) “aḳāḳıyā bu ki ‘uşāre-i ḳazṭ dēmişler” 51b-8

kebāb (Ar.) ateşte pişirilen yemekler “iki mişḳāle varıncadur ġidā kebāb ve ḳavurma” 18a-1

kebābe (Ar.) kebabe, hint biberi (Piper cubeba) “şıfat-ı ḡabbu’l- misk kebābe ve sünbül” 58b-1,2

kebedī (Ar. Far.) karaciğerle ilgili “....kebedī dērler ‘alāmeti”99b-4

keber, kebere (Ar.) gebreotu, keditırnağı (Capparis spinoza) (krş.**ḡıyāru’l- keber** , **kebere**, **ḡıyār-ı ḳıṣā**) “ḡıyār-ı ḳıṣā ve ḡıyāru’l- keber dēmekle meşhūrdur eyüsi” 96b-3

kebūd (Far.) mavi renk “ve sürḡ ve sebz ve kebūd ve ġalız ve tıre..”42a-15

kec kec (Far.) çarpık çarpık “‘alāmeti şuya çoklık meyl etmek ve nabz kec kec” 116a-5

keçi boynuzu (Ar.) keçi boynuzu (Ceratonia siliqua) (krş. **sant, akâkıyâ, hanaz, harnüb, kazt**) “şecer-i harnüb ola ya'nî türkice keçi boynuzu”51b-15

keder (<Ar.)keder, tasa “şu'ūd eder ise 'azīm zarar ve keder irāş eder” 19a-6

kedū (Far.) kabak ve çeşitleri (Cucurbita) (krş. **kar, kabaq**)

ke-ennehu (Ar.) sanki “dahı dەرler imiş ke-ennehu südi sinege müşābih ola” 150A-10

kef (Far.) köpük “sonra otuz mişkāl süzülmiş ve kefi alınmış” 72a-3

kef-i deryā (Far.) mürekkep balığı sırtı veya deniz kabuğundan elde edilen tuz (krş. **deniz köpüğü**) “on beş direm tabāşir ve kef-i deryā ki” 39a-5

kehhāl (Ar.) göz hekimi “dest-kārī ba'zı üstād kehhāller...” 35a-13

kehrübār, kehrübā (< kehrübā Far.) kehribar, bir çeşit fosil reçine “delüksiz incü ve kehrübār ve mercān-ı sefid ya'nî”82b-9

keklik keklik (Perdrix)“tīhū ile ve keklik ile ve dārçinī...” 60a-12

kelām (<Ar.) kelām,söz, söyleş, ifade “anların kelām-ı hikmet-i encāmları” 23a-7

kelimāt (Ar.) sözler “ve niçe kelimāt-ı hikmet” 1b-14

kemāfī l-evvel (Ar.) önceden olduğu gibi “tā-ki gözün nūrını kemāfī l-evvel yerine getüre”153a-4,5

kemāl (Ar.) tam ve eksiksiz derecede olma “bir veca'dur gāhī kemāl-i şiddet ve hiddetinden”101b-7

kemik kemik “bir ādemün boğazına kemik yā diken..”69a-12

kemīne (Far.) zavallı “kemīne tal'atī-yi 'abd-i şāhī” 2a-11

kemmūn (Ar.) kimyon (Cuminum cyminum) (krş. **kimmūn, rīze**) “ağdiyeden nohūd-āb ve ma'cūn-ı kemmūne müdāvemet” 80b-10”

kenār (<Far.) kenar, yan “yanında ve yā ateş kenārında...”155a-2

kendir kendir (Cannabis) “tohm-ı reyhān ve tohm-ı kendir...”106a-7

kendü,kendi kendi “zeytün yaprağına ve kendi şebreme benzer siyāh” 43a-9

kene ağacı kene otu. (Ricinus communis)(krş. **hırva, bî-dencîr , kînetü**) “kene ağacı mağz-ı bîd-encîri döğüp”114a-13

kepek elenen tahıllardaki kabuklar “kuru şeyler ile olur toz ve kül ve kepek ve darı”21b-4

kerefs (Ar.) kereviz (Apium graveolens) “kerefs yā āb-ı bādyān ile tahmîr édeler” 10b-12

kerre (<Ar.) kere, defa “iki üç kerre müşhil şerbet vèreler ki...” 29b-13

kes- kesmek “āheste kesüp bir şu görmüş pāk cedîd bez..”122b-7

keşîr (Ar.) çok, bol “büzüri keşîru‘ n- nef‘dür ba‘z demişler ki..”94a-1

keşîrā (Ar.) kitre, şamgü‘l-ķatād (Astragalus) “olunur ba‘dehu yā beyāz keşîrā veyā..” 59a-3

keskin >keskin 1.çok şiddetli 2.sert “hüdüşü bir māddedendür ki hem keskin hem ekl edici..”62a-11

kesr (Ar.) Arapça kesre harekesi “ve meddü‘l- yā‘i ve kesrü‘l- bā‘i...” 118b-3

keşret (Ar.) çokluk, fazlalık “cuvānānla keşret-i ihtilātdan ve hüsn-i şemā‘ilini tefekkür...”23b-4

keşretü‘ ĩ-ķamş (Ar.) regl düzensizliğı (Metroraji) “ķa‘ifesine maķşüş olan emrāzdan biri keşretü‘ ĩ-ķamş” 123a-10

keşķāb (Far.) yulaf lapası veya arpa suyu “bir laķif keşķāb olur anı isti‘māl édeler” 7a-7

keşķek (Far.) et ve buğdaylı dövme usulü ile yapılan bir yemek “eşribeden turunc şerābı ağıdiyeden keşķek ki” 7a-4

ketefeyn (Ar.) iki kürek kemiğı “aķsāmda derd-i miyān-ı dü-şāne ‘arapķa ketefeyn”70b-1

kevn ü mekân(Ar.) varlık, mevcudiyet (tasavvufi anlam) “ḥakīm vedūd olan ḥālik kevn ü mekân ve rāzik” 5b-4

keyfiyyet (Ar.) durum, vasıf “‘illet-i şerāda keyfiyyeti mezkūrdur...”156a-9

kezālik (Ar.) öylece, böylece “bunı daḥı kezālik on dört baḥş édüp”152a-13

Ḳıbrıs (<Yun.)“ḳıbrıs cezāresinde bulunur ve zamğ-ı ‘arabī” 36b-5

ḳıl elek bir tarafına ḳıl gerili kasnaktan yapılmış elek “ve ḳıl elekden geçmiş bir mişkāl ḡārikūn”42a-7

ḳıl- kılmak “bir mertebe neş’e baḥş ḳılup”23a-8

ḳılīmā (< Gr) iklimiya, madenlerin ertilmesi ile oluşan köpük, posa (krş. **iklīmā-yı nuḳre**) “olur laṭīfi odur ve iḳlīmā-yı nuḳre ki ḳılīmā daḥı” 36a-14

ḳılḳī bir tür diken kökü (Cyclamen caum?) (krş. **ḡarṭanişā** , **āzer-bū kökü**, **müherrā**, ‘**usluc**) “ḳılḳī ve ba’zī ‘aşāblar ‘aslec dērler” 43a-15

ḳillet (Ar.) azlık “..māddesi ḳillet üzre ise fi’l- ḥāl def’ olur”32a-5,6

ḳilletü’l- leben (Ar.) süt azlığı “ḳilletü’l- leben ya’nī ki şīr ya’nī süd az olmaḳdur”79b-8

ḳıp-ḳızıl çok kızıl, çok kırmızı “burnı ḳıp-ḳızıl ola elbette ḥareket-i demdendür”26a-14

ḳırfetü’ d- dārçīnī, **ḳırfe** amber kabuḡu (Croton eluteria)“ḳırfetü’ d- dārçīnīdür dārçīnī daḥı dērler”58b-4

ḳırıl- kırılmak “ḳırıldıḡda içi fustuḡa beḡzer”103b-11

ḳırḳ kırk sayısı “ḳırḳ mişkāl rūḡan-ı bādām ile curab”102b-10

ḳırḳıl- kırılmak, makasla kesilmek “ḳırḳılmış ibrişim ve zürünbād..”82b-11

ḳırmızı(< Ar.)kırmızı renk, al “ḳırmızı yā şarı yā yeşil ḳum...”110a-1

ḳırr ḳırr (Ar.) kuş sesi gibi ses, organlardan gelen ses “beyāz olup eli ve ayaḡı şişmek ve ḳarnı ḳırr ḳırr”92b-12

ḳışaç (> kışḡaç) kışkaç “ḥadīd ḳışacla āteşe ḳoyup temām ḳızduḡdan ...” 18b-15

kısm (Ar.) 1.bölüm 2.cins “ḥayevānuḥ ḥareketi ḥiss oluna ve kısm-ı tábında” 47b-8

kıvām (<Ar.) 1.kıvam, koyuluk 2. istenen kararı bulmak “tekrār ŧeker kıvāma gelince kıynadalar” 52b-14

kıyāfet (Ar.) görünüş, ŧekil “dérler ŧekil ve kıyāfetde ḥaŧḥāŧ-ı berrīye müŧābihdür”39b-3

kıyām (Ar.) 1.ayakta durma 2.namazda ayakta kılınan kısım “rūkū’dan kıvmeye ve secdeden kıyāma teveccühde”24a-9

kıyye (Ar.) okka , ağırlık ölçüsü “kıyye pelini dögüp” 138a/E

kız evlenmemiş diŧi “vaḳitde yā kızlar nā-bāliġ iken yedirseler”128b-8

kız- kızmak, aşırı ısınmak “...temām kızduḳdan ŧonra”18b-15

kızar- kızmak, rengi kırmızıya yakın bir hal almak “olsa ‘alāmeti göz kızmak ŧovuḳdan olsa” 38b-15

kızdur- kızmasını saġlamak, ısınmasını saġlamak “ḫuzı kızdırup üzerine laḫza laḫza kimād”32a-4

kızıl parlak kırmızı renk “gözleri kızıl ve ḫamarları ḫolu olmaḳ..”123a-13

ki (Far.) ki (baġlaḳ) “manzūmede dér ki nazm ġaraḫ” 2b-12

kibār-ı ‘ulemā (Ar.) önde gelen ilim adamları “bu rubā’ıyyātı terceme eŧnāsında kibār-ı ‘ulemādan..”130a-2

kibriyā Allah C.C.“ve āsmān teḫaddüs-i kibriyā..”26b-8

kifāyet (Ar.) yeterli –miktarda- “cem’ ve vaḳt-i ḫābda kifāyet miḳdārı”104b-1

kifāyet ét- (Ar.Tr.) yeterli gelmek, yetmek “yemek kifāyet éder demekdür”81b-6

kiliyye (Ar.) böbreġe dair “gerek demekdür ḳarḫatü’l- kiliyye” 11b-6

kim kim (soru zamiri) “her kim baḳsa kendini görür..”26b-9,10

kimād (Ar.) sıcak bez ile yapılan sargı, yakı “ve zīmād ve kimād ve naṭūl ve ve ṭilā ve sūfūf ki” 5a-6

kimi bazı “işābet êtdi kimi dēşildi ve kimi ṭağıldı” 158b-9

kinmūn (< kemnūn Ar) kimyon (Cuminum cyminum) (krş.**kemmūn, rīze**) “ve rīze ki kinmūndur” 29a-10

kimse, kimesne >kimse “illetini çünki bir kimse bile ki bu renc-i sevdā..”82b-1

kināyet (<Ar.) kinaye, dolaylı olarak anlatan söz “cemī‘ a ‘zānuḡ açlığında kināyetdür” 88b-9

kinetū kene otu (Ricinus communis)(krş. **hırva, bī-dencir , kene ağacı**) “şīrāz dilince kinetū” 114a-2

kinse otı gelincik çiçeği (Papaver rhoeas)(krş. **şakāyık-ı nu‘ mānī**) “kaştımuni vilāyetinde kinse otı dērler” 29b-6

kir kir “raṭb dērler koyun yapağısının vesahı ya‘nī kiridür” 71b-6

ķirāṭ (Ar.) dört-beş arpa ağırlığı mücevher ölçüsü“ve sürme her birinden nīm mişkāl ve bir ķirāṭ” 45a-8

kireç kireç, kalsiyum oksit (CaO) “fārsīde şu yetmemiş kireçdür” 144b-14

kiriş saz teli “kirişine benzer vāfir şeyler çıkar...” 159b-1

kirpās (Far.) ham bez, keten ve pamuk bez “ḡālīş ya‘nī eyü şerāb ile ḡalt ve ol kirpās ile” 85b-15

kirpās-pāre (Far.)(klp.) ham bez ,keten ve pamuk bez parçası “vaż‘ êdūp kirpās pārelere taḡsīm eyledükden” 143a-6

ķirūṭī-yi cīve (Far.?) bir çeşit tıbbi iksir –ilaç “ķirūṭī-yi cīve nişf mişkāl bāl mūmını”153a-12,13

kīse (< Far.) kese, ufak torba “bunı evvelā bir kettān bezi kīsenūḡ içine koyup” 43b-11

kişniş (< kişnic Far.) kişniş otu (krş. **kişniz**)(Coriandrum sativum) “..muğaşşer mercimek ve erişte aşı ve taze kişniş”72a-6

kitāb (<Ar.) kitap “bundan özge kitāb olmaz” 2b-3

kizb (Ar.) yalan “‘alime- Allāh kizb degüldür...”144b-1

kohān şutur (Far.) deve hörgücü “kohān şutur ya‘nī deve hörgücünün yağı ki”109a-6

koğ- kokmak “ya‘nī seniñ ağızıñ koğa”58a-10

koğı koku “bevl-est ya‘nī baħar deyu türkice ağız koğısına”58a-4

kol kol “ma‘lūm ola ki insānuñ kollarında”75b-15

koğtuk ardı koltuk altı, kol ve omuz kesişiminin altı “ve koğtuk ardlarına degürmekden...”153b-4

koğuk ham üzüm “ağdiyeyi ekşer koğuk ile isti‘māl eylesün”92a-5

koğ-, ko- “hadid kışacla āteşe koğup temām kızduğdan şonra”18b-15

koğun koyun “erkek taze koğun eti taze kişniş vee ısfanāhla”7b-10

köhne (<kuhne Far.) eskimiş “dığāk-ı kündüri köhne kettān bezi ile fetil edüp” 51a-12

köhne kettān bezi, köhne bezi (Far.)(klp.)eskimiş keten bez, eskimiş bez “köhne kettān bezi” 7a-3

kök kök, bitkilerin toprak altı dip kısmı “kabı ve kerefs köki kabı ve kebere köki kabı..” 29a-12

köpük köpük “koğup köpügi alınduğdan şonra...”89b-2

kör kör, ama “ya‘nī ‘aşā deyu bağar köre derler”44a-9

koğbā (Ar.) 1. Uçuk 2. uyuz, saçkıran (Herpetique) (krş. geriven, temregi) “koğbā ya‘nī geriven”154a-13

koğkuru kupkuru, çok çok kuru “ağızında koğkuru olur eger”65a-3

koğdret (Ar.) güç, iktidar “koğdret ve koğdreti miğdārı müshil şerbet vereler”126a-9,10

ḳudret ḫalvāsı (Ar. Tr.) çeşitli kuru bitkilerle yapılan bir macun “ḳudret ḫalvāsı dەرler on mişḳāl gül-āb ile” 54a-9

kūfte (Far.) ezilmiş, dövülmüş “çıḳmış nīm kūfte arpayı bir miḳdār şu ile ğalīz” 7a-5

ḳuḫḫ- (Ar.) orijinal “ıṣṫılāḫ-ı etibbādur buḫrān ḳuḫḫ ‘arābī degüldür” 50a-14

ḳūḳiyā (Sr.) büyük kunduz “ḫabb-ı ḳūḳiyā şabr-ı suḳuṫrī ve ‘uşāre-i afsentīn”10b-9

ḳulā’ (Ar.) pamukçuk hastalığı .)(Candida albicans) “ya’ nī ḳulā’ deyu ağızda zuhūr eden ufacıḳ”56a-10

ḳulaḳ kulak (Auris) (krş. **gūş, üzn**) “ya’ nī ḳulaḳda olan çıban yeñi ise” 47a-6

ḳulapa mezeron, sarı sütleğen (Daphne mezereum) (krş. **māzeryūn**) “ḳulapa dedükleri otdur iki nev’ olur” 43a-8

ḳulūn (<Ar.<Yun.) beşinci barsak , kalın barsak “ve ḳulūn bağırsağınun menfa’atıdır”98b-11

ḳulunc(< külenc Ar.<Yun.) kulunç rahatsızlığı, bir tür sancı “ya’ nī bu ḳuluncı evvelā def’e ‘ilāc..”101b-14

ḳum kum “ḳırmızı yā şarı yā yeşil ḳum zuhūr etmek”110a-1

ḳumsal kumluk yer “ya’ nī ḳumsal yerlerde nābit olur”103b-2

ḳunduz ḫāyesi (Tr. Far.) çavşır otu (Ferula elaeochytris) (krş. **cünd-i bīdester, şīr-ḫışt**) “cünd-i bīdester ki türkīce ḳunduz ḫāyesidür”8b-15

ḳurbān kes- (Ar. Tr.)ibadet amaçlı hayvanı keserek öldürmek “Rabbü l- ‘ālemīn ḫazretine şükr edüp ḳurbān kesdüm”144a-10,11

ḳurd 1.sürüngen küçük hayvan 2.küçük böcek ve larvaları (krş. **ḳurt**) “ḳurdlar mütevellid olur ‘alāmeti odur ki” 104b-6

ḳurd kene “odur ki ḳurdlar eḫyānā taşra çıḳa”47b-9

ḳurluğan (<*ḳurlağan Lex.) 1.dolama, etyaran 2.*beyazlık (krş. **şülül, dāḫıs**) “ḳurluğan dەرler şişdür”156b-6,7

ķurş (Ar.) yuvarlak hap biçiminde ilaçlar “ķurşlar édeler ve her gün iki direm ķurş” 117a-15

ķursak kursak, bazı hayvanlardaki ilk sindirim borusu “başlamazdan muķaddem ķuzunun ķursağında olan”128a-11

ķurşun kurşun madeni (Pb) “ya ‘nī bu ‘illeti ovup üzere ķurşun bağlamak”145a-12

ķuru- “tılā édeler eger abile ķuruyup”154a-8

ķuru, ķurı kuru, yaş ve taze olmayan “ķuru benefşe ve iklilü’l- melik” 108b-1

ķurūh (Ar.) yaralar, çıbanlar “ya ‘nī burunda zuhūr eden ķurūhı def‘e ‘ilāc..” 50a-2

ķuruluk “eger harāretten ve ķurulukdan”65a-3

ķurūt ? “ķurūtı iki sā‘at ışıcak şu ile ışladup”155b-1

ķuruķ- kurutmak “tāhir édüp gölgede ķurudalar”123a-2

ķuş- “teb tīz ve ķuşmak ve şusuzlık...”85a-6

ķuşt (Ar.) kıst otu, topalak , kırkboğum (Costus arabicus) (krş.**topalak, su’d**)“rūğan-ı ķuşt ve ferfiyūn ve şevnīz ki...”30a-13

ķuşūr (Ar.) eksiklik “imtilā ve ķuşūr-ı haźmdandır”142b-12

ķuş etmegi tuderıç otu, madımak (Polygonum aviculare) (krş. ıstıbān,tūdūrī) “gūlgūnī tūdūrī ki türkçe ķuş etmegi” 115b-9

ķuş kuş “ve laħm-ı tīhū ki türkīce ūgū ķuşıdır” 28a-3

ķuķāre (Ar.)damıtılmış şeker ? “ķuķāre (10)dérler şekerıń ķürügidür”151b-9,10

ķuvvet (<Ar.) 1.kuvvet, dayanıklılık 2.zindelik “ķuvvet ve liyāķat mutaşavver degül imiş” 1b-13

ķuvvet-i şämme (Ar.) koku alma duyusu “revāyih eden ķuvvet-i şämme” 48a-14

ķuvvetli (<Ar. Tr.) kuvvetli, etkili “renk olanı ķuvvetli olur”43a-10

ķuzğun kara, kapkara “ya ‘nī kuzğun ķanadı gibi siyāh étđi” 100b-6

ķuzı ķulađı kuzukulağı (Rumex acetosella) (krş. **ayrık?**, **laķana?**, **işhun?**)“ğālib budur ki ķuzı ķulađı dēdükleri...”114a-1

ķüçük küçük “bir küçük taş ķadar farz olunsa..”144a-12

ķüdüret (Ar.) bulanıklık “bu bādişnām ķüdürete mā’ il kırmızı bir ‘illetdür” 54a-14

ķühl (Ar.) sürme “geçüreler laķif ķühl ve isti ‘māl olunur taraş”45a-10

ķühl-i basilikün(Ar. Gr.) (glt.vāsilikün) şah-ı sürme, göz uyuzuna faydalı bir ķühl, toz “ve saķķ ve elekden geçürüp ğubār olduğda ķühl-i basilikün” 39b-10

ķühl-i cilā (Ar.) ismit taşı, antimon, İsfahan sürmesi (krş. **işmid**, **ķühl-i sīmānī**) “ķühl-i sīmānī ki ķühl-i cilā dağı dērler” 39a-8,9

ķühl-i rüşenāyī (Ar. Far.) bir çeşit sürme formlu göz ilacı “ķühl-i rüşenāyī iktiķālidür..”45a-5

ķühl-i sīmānī (Ar.) ismit taşı, antimon, İsfahan sürmesi (krş. **işmid**, **ķühl-i cilā**) “ķühl-i sīmānī ki ķühl-i cilā dağı dērler” 39a-8,9

ķühsār (<ķüh-sār Far.) dağlık yer “ol-ki yemen ķühsārında olur beyāz olur ve şarıya” 57a-1

ķükürd (<Far.) kükürt “dögülmiş elenmiş on mişķāl şarı kükürdi”155b-4

ķül yanan maddelerden kalan toz “ķamir ile ķaplayup temām taķķ olunca āteşli ķül içine” 141b-4

ķüll-i leyletin (Ar.) her gece “ķüll-i leyletin ‘inde’ n-nevm beş mişķāl” 24b-9

ķüll-i yevm (Ar.) her ğün “māddetü’ l- ğayāt dēdükleri ma’cūndan ķüll-i yevm bir mişķāl”17b5

ķülliyet (Ar) bütünlük “ķülliyet ile ğavrına ve aşl olmağa mecāl-i maķal” 2a-7

ķüncüd (< ķüncid Far.) susam (Sesamun indicum) (krş. **şirugān**)“ķüncüd ki şirugāndur izāfe ēdüp”9a-11

kündür (Far.) günlük (Boswellia thurifera) “bu ‘illete ‘ilac kündür ki (13)günlükdür” 117b-12,13

kündür-i deryāyī (Far.) iri taneli günlük , buhur (Boswellia thurifera) “iki kardaş kanı dەرler ve kündür-i deryāyī ki” 117a-11

kündüs (Ar.) aksırık otu, kunduz otu (Gypsophila struthium) (krş. ‘ūdū’1- ‘uṭas) “ve bir mişkāl ‘ākırkarhā ve nīm mişkāl kündüs ki” 9a-6

küp küp, toprak kap “zencebīl ve kākūle ve karanfūl ve nīm küp ‘ūd” 85b-12

kürek kemigi, kürek kürek kemiği (Scapulae) “türkice sırtta olan *iki kürek kemigi ki vardır” 70b-2

küşüt (Ar.) bağboğan , küsküt (Cuscuta epythimum) “kabı ve lisānū ş- şevr ve küşüt ki” 80b-1(krş. ükşüt, şeker-i şāviz-ḥamūl, yapraksız şarmaşık)

kütüb (Ar.) kitaplar “elzem ve ehem-i kütüb-ı tıbb” 2a-13

L

lāciverd (Far.) lacivert taşı “geçürdükden şonra lāciverd-i mağsūl ve..”12a-15

lāciverdī (Far.) lacivert renkli olan, laciverde çalan “ve ma’denī ve ‘amelī ve lāciverdī”36b-1

lāden (Far.) laden otu ve zamkı (Citrus creticus) “lādin ve müşk bu mecmū’ini zeyt ile ḥall”13b-12

lāgiyye (<lā’iyye Ar.) güçlü müşhil, zehirli bitki “yatū’at dēdükleri şebrem ve lağiyye mādezyūn”42b-14

laḥana (Yun.) lahana (Brassica oleracca) “ba’z ayrık ve ba’z laḥana dēmiş”113b-15

laḥm (Ar.) et “keskin sikkīn ile kesmekdür bu laḥmı olduğı”124a-10

laḥm-ı zā’id, laḥm-ı zā’ide (Ar.) vücudun değışik organlarında sonradan oluşan fazla et “bedene yapışmış bir laḥm-ı zā’ide”142b-10

laḥn (Ar.) sapma, eğim “vêreler ol taş elinde iken veled laḥn vechile”129b-13

- lahza** (Ar.) an, kısacık zaman “tuzı kızdurup üzerine lahza lahza kimād”32a-4
- lākin** (Ar.) ama, ancak “ve lākin olkadar şiddetli olmaz hafif olur”16b-9
- lakve** (< lakvā Ar.) yüz felci (Fasiyal paralizi) “ya’nī lakve şahibi bir karanlık evde oturup”31a-3
- lāle** (Far.) lale (Tulipa) “ya’nī şakāyık ki muṭlak lālenūñ şuyını şıkup”40a-11
- laṭif** (Ar.) hoş, iyi “nābit olur gayetle laṭif beyāz ve ḥūş-būy”39a-15
- lāzım** (Ar.) gerekli “ya’nī şafrādan olan ḥummā gāh lāzım olur”135b-1
- lāzıme** (Ar.) gerekli olan şey “ḥummā ki balğamdan olsa gāh lāzıme”137a-9
- leb** (Far.) dudak “piliç ve’s- selām emrāz-ı leb..”55a-3
- leben** (Ar.) süt “killetü’l- leben ya’nī ki şir ya’nī sūd”79b-8
- lede’l- ḥāce** (Ar.) ihtiyaç olduğu zaman “ve lede’l- ḥāce isti’māl edeler”81a-5,6
- lehāt** (Ar.) boğaz “şuş būd ya’nī ḥalkdan murād lehāt ve levzeteyn”65a-11
- lerzān** (Far.) titreyen “boş bögrekde veca’ ve a’zā lerzān olmaḫdur”124a-14
- levāzım** (Ar.) hayata dair gerekli şeyler “gider geh levāzım-ı dāreyn anuñla iḥrāz olunur”23a-3,4
- levn** (Ar.) 1.renk 2.beniz “neşr qarūrenūñ levni sürḫ olsa”4b-1
- levzeteyn** (Ar.) bademcikler “intihā levzeteyn daḫı”65a-15,65b-1
- lezzet** (Ar.) tat “lezzet vērüp ḥall eyledükden şonra”117b-2
- li-** (Ar.) için, ötürü anlamlı Arapça harf-i cer “lāzım gelmeyen li-menşe’i talebkār” 2a-10
- libās** (Ar.) elbise “maḫşūde türkī libās ilbās étmegi ma’kūl görüp” 2b-7
- līmūn** (Far.) limon (Citrus limonum) “yigirmi mişkāl līmūn rubbı izāfe olunup..”25b-5
- līnet** (Ar.) yumuşaklık “ḥadden ziyāde līnet ‘arız ola...”105a-6

lisān (Ar.) dil, söyleyiş “müvellidīn lisānidur anlarda..”50a-15

lisānū 1- **‘aşafir** (Ar.) biberiye, kuşdili (Rosmarinus officinalis) “ve lisānū 1- ‘aşafir ve tohm-ı haşhāş..”115b-11

lisānū **ş-sevr** (Ar.) sığırdili bitkisi (Anchusa officinalis) “ya‘nī lisānū ş-sevr ki tağlarda nābit ola”138b-12

lişse-i dāmiye (Ar.) diş eti kanaması “çün lişse-i dāmiye...”61a-15

liyākat (Ar.) yeterlilik “kuvvet ve liyākat mutaşavver degül imiş” 1b-13

lu‘āb (Ar.) salya , salya kıvamında olan “boy otunu lu‘ābıyla sirişte édüp”140a-13

luğat-ı ‘aşşābīn (Ar.) otçuların sözlüğü ? , otçuların lisanı ? “luğat-ı ‘aşşābīnde seng-i meşāneye....”113a-5

luğme (Ar.) lokma “isti‘māl éde tā ki luğme..”69a-13

lübüb (Ar.) öz, iç (krş. **mağz**)“ba‘dehu Lübüb ki cem‘-i Lübbedur”126b-7

lügat (Ar.) kelime, söyleyiş “üçü dahı lügatdur ya‘nī aña müşābih...”23b-2

M

mā’ , mā (Ar.) su “meflūc mā’-i ‘asel içmek gerek”29a-2

ma‘adā (Ar.) –den başka “...ğüre қорук ma‘adāsı ma‘lūm”

ma‘a-zālik (Ar.) bununla beraber “ma‘a-zālik içdigi şu fı’l-ḥāl..”118b-9,10

mā-cerā (Ar.) serüven “ba‘zı kāfir-i mā-cerā-yı erāzil...”101b-9

ma‘cūn (Ar.) yoğrularak yapılan ilaç, macun “bu ma‘cūnı bir pāk mermer ile yine”57b-8

mādde (<Ar.) 1.madde 2.bir şeyin unsurlarından her biri 3.cisim “ya‘nī bu māddeye her kaḡı ḡılt sebep oldı ise..”133a-14

māddetü 1- ḡayāt (Ar.) bir çeşit tıbbi macun “māddetü 1- ḡayāt dedükleri ma‘cūndan...”17b-5

mādde-yi nuzc (Ar.) olgunlaşmış, olmuş madde “.....zīrā mādde-yi nuzc vemiş”14b-10

- ma‘de** mide (Gaster) “...édüp ma‘de ta‘āmdan hālī iken”77a-14
- ma‘denī** (Ar. Far.)madenle ilgili olan “dérler iki nev‘dür biri ma‘denī”36a-12
- māder** (Far.) anne “vardıki veledi māderinden kaç‘ étdük”130a-6
- mafraṭ** (Ar.) en üst sınır “vuḳū‘ı ğamm-ı mafratdan şonra...”134b-2
- maḟsal** (Ar.) eklem (Articulatio) “maḟsallarında olan veca‘...”131a-15
- maġaş** (Ar.)barsaklarda oluşan bir sancı, göbek burmak (krş.**göbek borusı**) “maġaş baġırsaqlarda bir veca‘dur..”101a-8
- maġsūl** (Ar.) yıkanmış “..sādenc ki tūtiyā-yı maġsūldür” 36b-14
- maġşūş** (Ar.) saf olmayan, karışık “hālīşi ve maġşūşı olur...”13b-14
- maġz** (Ar.) öz, iç. akıl, düşünce “nāmı maġzu‘ ı-tıbb tesmiye olmak ...”5b-3
- maḫall** (Ar.) “ve aşl olmaġa mecāl-i maḫall ve..”2a-7
- maḫall** (Ar.) yer, mekan “ġulve édinceden taḫḫ ba‘dehu maḫallinde isti‘ māl édeler”9b-15
- maḫbes** (Ar.) hapsolmuş “ve dimāġda muḫabbis ve..”147b-3
- maḫbūb, maḫbūbe** (Ar.) sevgili “‘ilācı vuşlat-ı maḫbūbdur”23b-11
- maḫlūl** (Ar.) çözülmüş “..tīz ḫall olur maḫlūlı sūd gibi”43b-6
- maḫlūṭ** (Ar.) karışık “maḫlūṭ isti‘ māl édeler..”116b-5
- maḫlūṭan** (<maḫlūṭ Ar.) karışık şekilde “beyāz şeker ile maḫlūṭan sūfūf édüp”117b-14
- maḫmūde** (Ar.) mahmudiye otu (Convolvulus scammonia) (krş. **saḫmūniyā**) “bir direm maṭbūḫ maḫmūde ve bādyān...”106a-14
- maḫmūm** (Ar.) hummaya tutulmuş “ya‘nī bu maḫmūm hemīşe...”139b-12
- maḫşūş** (Ar.) özgü, has “ya‘nī maḫşūş bir renkde ḫarār..”70b-9,10
- ma‘hūd** (Ar.) bilinen, adı geçen “...yine ma‘hūd yemekleri yeyeler”152b-8

māhūdāne sütleğen tohumu ,şibab (Daphne mezereum)(krş. **ḥabbetü l- mülk, şebrem, ferfiyün**) “olanı kuvvetli olur biri daḥı māhūdānedür” 43a-10

maḥūf (Ar.) korkunç, tehlikeli “bu ‘illet ziyāde maḥūf ‘illetdür”

maḥv ét- (Ar.Tr.) yok etmek “ya‘nī eczānuḥ içinde maḥv-ı vücūd édince...”151b-14

maḥv-ı vücūd (Ar.) yok olma “ya‘nī eczānuḥ içinde maḥv-ı vücūd édince..”151b-14

maḥzūn (Ar.) üzüntülü, kederli “dā‘imā endūhnāk ve maḥzūn...”68a-9

mā‘ī (Ar.) su rengi, mavi “ve azār ve isfereg bunlar mā‘ī-ye mā‘ildür”140a-6

mā‘-i ‘asel (Ar.) bal suyu “meflūc mā‘-i ‘asel içmek gerek...”29a-2

mā-i qarāḥ(Ar.) saf su “bādyān ve yāḥūd mā-i qarāḥ..”97a-11

ma‘i l- uşūl (Ar.)çeşitli tıbbi bit köklerinden elde edilen su “mā‘-i uşūl vèreler..”29a-9

mā‘i uşūl (Ar.) çeşitli tıbbi bitki köklerinin suyu “‘alé r- rīḳ mā‘i uşūl isti‘māl oluna”110a-14

mā‘il (Ar.) bir tarafa doğru yakınlığı , meyli olan “kırmızı-ya mā‘il ve ḥōş-būy”14a-5

mā‘il-cübün (Ar.) peynir suyu “keyfiyyet-i mā‘il-cübün” 108a-1

maḳ‘ad (Ar.) makat, oturulacak yer (Anus)“bu ‘illetin ḥudūşı maḳ‘adın süstlüğinden nāşī”121a-5

maḳ‘ad ḳurdı (Ar.Tr.) (Enterobius vermicularis) kıl kurdu “oluna demiş maḳ‘ad ḳurdı”104b-2

maḳbūl (Ar.) makbul, geçerli “démekdür maḳbūlı hindī ve ‘adesī ...”38b-5

maḳsūd (Ar.) amaçlanan, maksat “müşāhid-i maḳşūde türki libās..”2b-6

maḳūle (Ar.) cins, tür, çeşit “bu maḳūle müzīl-i ‘aḳl olan şey”22b-13

māl (Ar.) mal “iki kīse ğiroş mālımdan”143b-11

mālābijen (?) (bkz. **sāzec**) **sāzec-i hindī** hint sümbülü (Nardostachys jatamansi) (krş. **sāzenc, sādenc, sāzec**) “ve mālābijen dèrler”82b-15

Mā-lā-yesa (Ar.) Materia medica isimli bir çalışma “mā-lā-yesa’ kavlince her eşmār..”83a-13

mālḥūlyā (<Ar.<Gr.) melankoli, depresyon halüsinasyon belirtili ruh hastalığı (Melancholia, depression) (krş.**māliḥūlyā mā-ḥūlyā**) “bir marāz dur ki mā-ḥūlyā ve mālḥūlyā ve māliḥūlyā”23b-1

māliden (Far.) ovmak “fāriside māliden ‘arabide tılā”126b-3

mālih (Ar.) tuzlu “eger mālih nemekīn ma‘nāsına” 4b-13

ma‘lūm (Ar.) herkes tarafından bilinen, açık olan “manṭara müṣābih bir şey ma‘lūmdur”12b-3

māmehistān (Far.) **sāzecz-i hindī** hint sümbülü (Nardostachys jatamansi) (krş. **sāzecz**, **sādenc**, **sāzecz**) “rūmī hindīsine māmehistān”82b-14

māmīrān (Far.) kırlangıç otu, zerdeçav (Chelidoniummajus) “bu üç eczāyı cem‘ eger māmīrān bulunmaz”37b-9

māmīṣā(bkz. **māmīṣān**)

māmīṣān,ṣ māmīṣā (Far.) sarılık otu (Glacium corniculatum) (krş.**māmīṣān** , **māṣiyā**, **māmīṣā**, **ṣaḳāyık-ı nu‘ mānī**, **kinse otu**) “ve māmīṣān ve māṣiyā ve hilāliye...”39b-2

ma‘mūl (Ar.) yapılmış olan şey “ma‘mūl ve kıvāma gelen ‘aselden..”84b-3

ma‘nā (Ar.) anlam “kaṭ‘ éderler imiş o ma‘nāyadır”35a-14

mānī’ (Ar.) engel “eṭrāfında ḥādīṣ olup cimā‘a mānī’ olur”124a-7

manṣab (Ar.) sıvının akarak biriktiği yer “bu renc-i sevdā manṣab olmasından..”82b-1,2

manṣūṣ (Ar.) tayin edilmiş, belirli olan “egerçi ḥamr nāfi’ oldığı manṣūṣdur..”22b-13

manṭar (Gr.) çeşitli türlere sahip bitki “..manṭara müṣābih bir şey ma‘lūmdur”12b-3

manzūme (Ar.) vezinli, kafiyeli eser “fevāyidü’l- aḥyār manzūmesinde dēr ki...”119b-8

marāz (Ar.) hastalık, illet “bir marāz dur ḥadd-i i‘tidāli geçmiş ola”21a-7

marazī (Ar.) hastalıkla ilgili, hastağa dair “..vèrilüp nūş édeler marazī ki”14b-1

marhī (Ar.) gevşeten, gevşek olan “marhī ol nesneye dèrler ki..”121b-6,7

marhiyāt (Ar.) gevşeticiler “şāhib-i ‘illet hemīşe marhiyātndan ictināb..”121b-5

marīz (Ar.) hasta, hastalıklı “marīza ekşi şeyler vèrmeyeler...”161a-8

mārru ‘z-zikr (Ar.) adı geçen, zikredilen “āb-ı enār- ı meyhūş ile mārru ‘z- zikr..”8b-2

ma‘rūf (Ar.) 1.bilinen 2.ünlü “..sūnūhūs dèmekle ma‘rūfdur”134a-14

marūl (Gr.) marul (Lactuca sativa) “oluna haşhāş ve marūl gibi..”46a-12

mashūkan (Ar.) toz haline getirilmiş “ya‘nī māzūyı mashūkan gülābla..”66b-9,10

maskarān (bkz. **masmaķārīr**)

masmaķārīr (Far.) zeravent (Aristolochia) “aristolūhiya ve endülüsde (7)masmaķārīr ve maskarān dèrler” 96b-6 (krş.zerāvend-i tavīl , şecere-i rüstem , aristolūhiya , maskarān, kaţūr, liţūs, karğa düvelegi , zerāvend-i müdahrec)

maşnū‘ (Ar.) sanatla yapılmış, yapılmış “bu üçinden maşnū‘ bir şeydür”36b-4

maşş ét- (Ar. Tr.) emerek çekmek, soğurmak “maşş etseler fı‘l- hāl def‘ olur”48a-10

maştakī (Ar.) sakız ağacı reçinesi (Pictacia lentesticus) “şıfat-ı ayāric-i fayķara maştakī ve za‘ferān”10b-3

‘māş (Ar.) mürdümük (Lathyrus sativus) “māş ve kabak tenāvül ètmekdür”59b-2

māşerā (Ar.) yüzde olan kan çıbanı “bir şerbetdür ki māşerā emrāzına...”54a-3

māş-ı muķaşşer kabuğu soyulmuş mürdümük “māş-ı muķaşşer ve erişte aşı..”56a-4

māşiyā (bkz. **māmīşān**)

maţbūh,maţbūha (Ar.)1.pişirilmiş yemek 2.sıvı içinde kaynatılmış ilaç (krş. **maţbūh**)“evvel faşd ba‘dehu maţbūh-ı helile isti‘mālidür”54b-5

ma‘vī (Ar.) bir barsak hastalığı “biri dağı ma‘vīdür”99b-6

māye (Far.) maya “ve tuzsuz māyeli etmek..”152a-6

māzeryūn (Ar.) mezeryon, sarı sütleğen (Daphne mezereum) “māzeryūn ve māhūdāne”42b-15

mazhar (Ar.) erişen, ulaşan “nāzırı mazhar-ı ‘ināyet eyleye”5b-8,9

mazmaza (Ar.) 1.suyu ağızda çalkalama 2.ağızda çalkalanmak için yapılan ilaç “mazmaza etmek gerek eşribeden...”59b-1

māzū (Far.) mazi ağacı ve meyvesi (Thuja) “....mezķūr bir māzū ki yeşil renk”121a-10

me‘ācīn(Ar.) macunlar, öğütülmüş veya toz haline getirilmiş otların, bal, şurup vb.ile karıştırılarak yapılan ilaçlar.[tahrir olunan me‘ācīn ve eşribe ve ağdiye]

me‘an (Ar.) birlikte “mişkāl şeker bu ikisini me‘an kıvāma gelince..”106b-2

mecāl (Ar.) 1.güç, takat 2.imkan “ışıtmadan ĥalāşa mecāl olmaya..”

mecāl (Ar.) kuvvet, takat, güç “bir ān ışıtmadan ĥalāşa mecāl olmaya” 16a-4,5

mecmū‘ (Ar.) toplanmış, bütün “..her birinden aĥz ve mecmū‘ini”12b-4

mecmū‘ā (Ar.) düzenli bir şekilde biriktirilmiş olan şey “balgām bu mecmū‘ānuĥ şū ķadar fā’idesi”4b-14

mecrā (Ar.) vücutta sıvıların aktığı yollardan her biri “...ya‘nī verem mecrā-yı ta‘āmda” 70a-14

medd (Ar.) uzatma,çekme harekesi “ve meddü‘l- yā’i...”118b-3

medķūk (Ar.) kırılmış, ufalanmış (krş.**medķūķa**)“nīm mişkāl medķūk mürr-i mekkī..”14a-15

mefāşıl (Ar.)mafsallar, eklemler (Articulatio) “..veca‘u‘l- mefāşıl..”131a-11

mefhūm (Ar.)anlaşılmış olan “mefhūm rubā‘ī budur ki...”20b-3

meflūc (Ar.) felçli “ĥalt ve a‘zā’-i meflūce tılā edeler”30b-4

mefţūĥa (Ar.) üstün harekesi 128a-10

mehilāt (Ar.) verilen süre “isti‘māl edeler beyān-ı mehilātī ki..”9b-1

mehmā-emken (Ar.) mümkün olduğu kadar “ve lu‘ābından mehmā- emken..”5a-2

mekān (Ar.) yer “hālik kevn ü mekān ve rāzik..”5b-4

mekke ayrığı (Ar.Tr.)ayrık otu (Andropogon nardus) (krş. **adhır**) “adhır ki mekke ayrığı dedükleri otudur”29a-12,13

mektūme (Ar.) gizli saklı olan “esrār-ı mektūmedendür” 129a-1/E

me’külāt (Ar.) besinler, yiyecekler “ya’nī bu ‘illet eşnāsında me’külāt māş-ı mukaşşer” 160a-11

melāze (Ar.) 1.badem ağacı tarlası 2. bademcik boşluğu 3. küçük dil“melāzedür aşıl bādām hāşıl olan arza dەرler”65b-12

meme 1.meme 2.vücutta sonradan olan meme benzeri kabartı, kabarcık “türkīce insānuñ memeleri şişmek...”79a-11

memzūc (Ar.) karışmış, karışık “gülāb ile memzūc şü ile hāll...”80b-7

memzūcen (Ar.) karışık olarak “memzūcen her şabāh ‘alé’r- rīķ..”137b-8

men’ èt- (Ar.Tr.) engellemek “nefsi tażyīķ ve hareketi men’ èder”27b-6

menāfi’ (Ar.) faydalar “sengīn olur havāşş ve menāfi’i bī-nihāyedür”14a-6

menfa’at (Ar.) fayda, yarar “ve ķulūn bağırsağınınuñ menfa’ati-dür”98b-11

menfez (Ar.) delik, burun deliği “çok ağşıra ve burnınınuñ menfezi tıtıla”145b-15

menī (Ar.) meni, nutfe (Sperma) “alāmeti menī zor ile çıķmākdur”119b-2

menşe’ (Ar.) kaynak, köken “bu marađın menşe’i źa’f-ı ciger ola...”93a-3

merāhim (Ar.) merhemler (L.unguentum) “merāhim ve źimād ve kimād ve naťul ve tıla” 5a-5,6

merc çekirge ayağı –otu- (Taxus bacacat) (krş. **serner-güstānī**, **zerneb**, **ıclü’l-cerād**) “merc ve ‘acemler serner güstānī dەرler..”84b-1

mercān (Far.) mercan “ya‘nī incü ve mercān ve kehrübā..”83b-5

mercān-ı sefid (Ar.Far.)beyaz mercan, Akdeniz mercanı “delüksiz incü ve kehrübār ve mercān-ı sefid”82b-9

mercimek (Far.) beyaz çiçekli bir baklagil ve onun tohumu (krş.**merdimek**)“piliç ve mukaşşer mercimek”72a-6

merdimek (bkz.**mercimek**)

merhem (Ar.) yumuşak sürülebilir formda tıbbi ilaç “bu ikisini merhem édüp üzerine vaż‘ étmek”55b-4

merhūm (Ar.) ölen müslüman erkek, rahmetli “yerine getüre nāzım-ı merhūm yūsufinūñ”153a-5

merī (merī‘<Ar.) yemek borusu (Oesophagus) “merī boğazda mecrā-yı ta‘ām ve şerāb olmağ...”65b-5

merkaşışā (Far.) göztaşı ,ruşena taşı (Marcasitae) (krş. **hacerü‘ n- nūr, hācer-i rüşenāyī**) “hacerü‘ n- nūrdur ve bir adı dağı hācer-i rüşenāyīdür” 36b-3

mermer (Yun.) mermer taşı “bir yaşşı mermer üzerinde..”57b-8

mersin, mersīn mersin ağacı ve yemişi (Mirtica communis) (krş.**mürd, mürud-dāne, as**)“mürd-dāne ve mürud-dāne türkīde mersīn yemişi”86b-2,3

mertebe (Ar.) 1.miktar, ölçü 2.basamak “bir mertebe neş‘e baħş kıilup..”23a-8

mertek (bkz.**mürdeseng**)

mervārid-i nā-sufte (Far.) delinmemiş inci “devā‘ı l- misk mervārid-i nā-sufte ya‘nī”82b-8

merzā (Ar.) hastalıklı kişiler “..mutlak merzā içindür”50a-8

merzencūş ezānū‘l- fār mercanköşk, farekulağı (Origanum majorana)

mesāmāt (<mesāmmāt Ar.) vücutta yer alan küçük gözenekler “ekşer şovuk gecelerde mesāmātıñ mün‘akid..”149a-3

mesāme (<mesāmme Ar.) vücutta yer alan gözenek “nüfüz êde aña mesāme dërler”149a-8

mesā (Ar.) akşam “şubh mesā isti‘ māl êdeler” 156b1/E

mesāmmāt (Ar.) gözenekler“...tebevül êdeler ki mesāmmāt-ı bevl”116b-6

meşāne (Ar.) (Cyst) mesane, sidik torbası “meşāne şişmek cemī‘ aqsāmda...”112a-4

meşelā (Ar.) örnek olarak, söz gelimi. “meşelā her çend bir ādem ki”4b-7,8

meslül (Ar.) veremli hasta“bu ‘illetün ‘alāmeti odur ki meslül..”73b-2

mesmū‘ (Ar.) duyulmuş “bir ma‘nāyadur türkice mesmū‘ degüldür”18a-6

meşr (<Ar.) mesir macunu “ve meşr isti‘ māl olunur ise..”115b-4

meşrudīfūs (<Gr.) mesir macunu “ve meşrudīfūs isti‘ mālīdür...”115b-2

mestāne (Far.) sarhoşça “evvelā ‘ilāc birez mestāne kay‘i êtmekdür”142a-10

meştūr (Ar.) yazılmış “...mübeyyen ve meştūrdur”79b-14

meşhūr (Ar.) herkesçe bilinen, ünlü “başı demekle meşhūr şadef nev‘indendür”37a-12

meşne (Ar.) derin olmayan geniş yara “olunur ise gitdükçe meşne olur..”73b-14

meşuviyye (Ar.) söktürücü ilaç (Laxativus, purgativus)“beş mişkāl maḥmūde-i meşuviyye ile..”102b-8,9

mevādd (Ar.)maddeler (krş. **mevād**)“bir mevzi‘a mevādd dökilüp...”157b-1

mevāzi‘ (Ar.) yerler “tırnağa qarīb mevāzi‘de olur”156b-7,8

mevīz (Far.) kuru üzüm “encir ve mevīz tazmīd eyleye”157a-5,6

mevīzec (<mevīzek Far.) yabancı üzüm, dağ üzümü (Delphinium staphisagria) (krş. mevīzec-i ḥacerī zebīb-i cebelī, **mevīzek**) “nīm mişkāl mevīzec...”9a-7

mevīzec-i ḥacerī bir çeşit yabancı üzümü (Delphinium staphisagria) (krş.**mevīzec,mevīzek**) “siyāh renk ola ki aña mevīzec-i ḥacerī daḥı”81b-12,13

mevt (Ar.) ölüm “ola ‘alāmet-i mevtdür zīrā..”17a-3

mevzi (Ar.) yer, mahal “ağrı bir mevzi ‘den bir mevzi ‘e..”80a-7

mevān (<miyān Far.) bir şeyin ortası “mevānında fark oldur ki bu ‘illetde..”125a-10

mevhūş (<māye-ḥūş Far.) tatlı ile ekşi arası, ekşimsi “eşribe şerbet-i enār-ı mevhūş...”92a-2

meyl (Ar.) eğilim gösterme, ilgi gösterme “‘alāmeti şuya ziyāde meyl..”71a-4

meyl ét- (Ar. Tr.) 1.yönelmek 2.ilgi göstermek “ağır olup şuya ziyāde meyl étmeyüp..”137a-12

meysūs (Far.?) süsen şerbeti “ve seher meysūs ile olur demekdür”89a-3

mezc ét- (Ar.Tr.) bir şeyi diğerine katmak “gül-āb ile mezc édüp..”9b-13

meze (Far.) tat, lezzet “mezesi çıkınca ovalar..”146a-13

mezkūr (Ar.) az önce anlatılan, adı geçen (krş.**mezküre**)“geçdükdən sonra ‘asel-i ma‘mül-i mezkūr ile”17b-14

mezkūrāt (Ar.) az önce adı geçenler “ya‘nī bu mezkūrātı cem‘ ve isti‘māl eyle..”104a-10

mezküre (Ar.) (bkz.mezkūr)

mezleka (Ar.) kaygan yer “ruṭūbet-i mezleka-i süst olmaḡdan..”130b-5

mıknāṭīs (<Ar.<Gr.) mıknatıs taşı “igne batsa bir direm mıknāṭīsı bir miḡdār”69b-4

mıkrāş (<mıkrāz Ar.)(bkz.**munḡarış**)

Mış(ı)r (Ar.) Mısır memleketi “..baḡladan murād mışır baḡlasıdır”149b-2

mış(ı)r baḡlası (Ar. Tr.) acı bakla (Lupinus termis) (krş.**türmis,termiş**) “baḡladan murād mışır baḡlasıdır ki..”149b-2

mışmış (Ar.)(hık.) kayısı, şeftali “şeftālū mışmış zerdālū...”126b-8

mi‘ā (Ar.) barsak (Intestinum) “mi‘ā-yı ḡlūnest Allāhu -a‘lem ya‘nī em‘ā”98a-10

mi'ā -yī iṣnā 'aṣerī (Ar.) on iki parmak barsağı (Duodenum) “evveli mi'ā-yī iṣnā 'aṣerīdür ki tūlā ya'nī..”98a-12

mi'ā-yī ḳulūn (Ar.) kalın barsak (Intestinum) “mi'ā-yī ḳulūn ve münfe'ateṣ bi-tedric”98a-8

midde (Ar.) (vlg.) madde (bkz. **midde-i iriṅ**)

midde-i iriṅ (Ar.) irin, cerahat (krş.**midde**) “ya'nī midde-i iriṅ ve gözde”39b-15

miḳdār (Ar.) miktar, kifayet, nicelik, bir şeyin ölçülebilmesi “ta'mı bir miḳdār acıdur”78a-12

mīl (Far.) göze sürme çeken fildişi çubuk “her şabāḥ mīl ile..”153a-3

milḥ-i enderānī (Ar.Far.) billur renkte tıbbi tuz, kaya tuzu (krş.**tuḫ**, **nemek**) “iki-şer direm ve milḥ-i enderānī..”89a-6,7

min (Ar.) –den ötürü “..aḥa min ba'di- 'ilāc olmaz”124a-11

min ba'di (Ar.) bundan sonra “yedürseler min ba'di ḥāmil olmaz..”128b-12,13

minvāl (Ar.) yol, tarz “...tutmaḳ şu minvāl üzre”51a-5

mirāren (Ar.) tekrar, tekrar “gūlābla ḥalt' edüp mirāren ḡargara' etmek”66b-10

mir'āt-ı 'abdülcinne (Ar.) kabus , ağırlık basması “mir'āt-ı 'abdül- cinne derler..”27a2,3

misk (Ar.) misk otu (Artemisia abrotanum) “za'ferān ve iki dānek misk..”89a-9

miṣḳāl (Ar.)1,3 veya 1,5 dirhem ağırlık karşılığında ölçü birimi “her birinden üçer miṣḳāl ve gül-i benefşe”102a-5

mīve (Far.) meyve, bitkinin tohum taşıyan kısmı “illetini def'e 'ilāc evvel yaṣ mīvelerden perhīz”25b-15

miyān (Far.) ara, orta “aḳsāmda derd-i miyān-ı dū-şāne..”70b-1

mizāc (Ar.) yaratılış, huy, tabiat “meşelā bārid mizāc olanlara...”22a-12

mu'ālece (Ar.) 1.ilaçlar 2.ilaçla tedavi “ḥalḳ' etdiği eşyā ile zāhiren mu'ālece ve...”5b-13

mu‘āşeret (Ar.) ilişki kurma “nisvānla mu‘āşeret...”23b-14

mu‘azzamat (Ar.) alışılmışın dışında , çok büyük olanlar, olaylar “mu‘azzamat-ı zeker..”122b-1

mu‘ceme (Ar.) noktalı harf “bi-kesrū’l- za’i’l- mu‘ceme..”118b-3

mūcib (Ar.) sebep olan, sebep, vesile“eger mūcib-i ‘illet aḥlaṭ-ı ḡalīza..”48b-6,7

mufaşşal (Ar.) ayrıntılı, açıklamalı “muḡaddimesinde mufaşşal beyān olunmuşdur”133a-7

muḡallizāt (Ar.) son derece güçlü “‘ilāc eṭ’imeden muḡallezāt...”46a-11

muḡallebi (Ar.Tr.) pelte kıvamındaki tatlı “..muḡallebi gibi olduğda ekl eyleyeler”152a-5

muḡallil (Ar.) paraçlara ayıran, iltihap çözen “muḡaṭṭa‘ ve muḡallildür” 137b/E

muḡān (Ar.) alçak –fare- (krş.fāre) “ya‘nī muḡān buṅa mā’ildür...”62b-4

muḡarrike (Ar.) harekete geciren “fi’l- ḡāmus el- ḡadb-i (2)muḡarrike ḡurūcu‘ ḡ-zahr...”130b-1,2

muḡkem (Ar.) sağlam, dayanıklı “beş direm şeker ile muḡkem dögüp..”11b-5

muhmele (Ar.)noktasız harf “vāv ve tā-’i muhmele ile..”120b-15

muhmeleteyn (Ar.) noktasız iki harf “sūkūnu’s- sīnū’l- muhmeleteyn..”118b-5

muḡtāc (Ar.) ihtiyacı olan “‘ālemde muḡtāc ‘ilāc olan ‘alīl’ü-l mizāc..”5b-6

muḡtelif (Ar.) çeşitli, türlü türlü “muḡtelif olmak ḡuşūşā ki maḡbūbını gördükde..”23b-7

muḡteliṭ (Ar.) karışık, karma “muḡteliṭ rāyihālī şeyler..”15b-7

muḡterik (Ar.) için yanan, yanıp tutuşan “muḡterik demden ḡāşıl olup”22b-5

muḡaddem (Ar.) önce, evvelden “‘alāmeti oldur ki muḡaddem şuya girilmiş ola”48a-4

muḡaddemā (Ar.) daha önce “muḡaddemā ol şuda ḡall olmuş..”131b-15

muḳaddeme (Ar.) öncül, başlangıç “segirse muḳaddeme-i sektedür..”31b-14

muḳadder (Ar.) alın yazısında olan “ecel-i muḳaddere kaṭ‘ā fā’idesi yokdur”5b-10

muḳaddime (Ar.) 1.önsöz 2.giriş, başlangıç “ya‘nī sū‘ī l- kınye istiskā muḳaddimesidür”92b-10

muḳaddime-i istiskā (Ar.) ödem başlangıcı “sū‘ī l- kınye ki muḳaddime-i istiskā”92b-7,8

muḳārin (Ar.) yakın “şemse muḳārin olmuş ola...”13a-10

muḳarrer (Ar.) kesinleşmiş, muhakkak “yetürir degüldür elbette helāk etmek muḳarrerdür”74a-1

muḳaşşer (Ar.) kabuğu soyulmuş “muḳaşşer bādāmi beş direm şeker ile..”11b-5

muḳaṭṭa‘ (Ar.) kesik, kesilmiş “muḳaṭṭa‘ ve muḳallildür” 137b/E

muḳavvī (Ar.) 1.güçlü, etkili 2.kuvvet verici ilaç “zerenbād gibi müferriḥ ve muḳavvīdür..”84b-2

muḳavviyāt (Ar.) kuvvetlendirici ilaçlar “kuvvet verecek muḳavviyāt isti‘māl etsün”93a-4

muḳayyed olun- dikkat ve ilgi ile üzerine düşölmek“def‘iyle ziyāde muḳayyed olunup..”79b-3

muḳayyi‘āt (Ar.) kusturucular, kusrtucu ilaç “muḳayyi‘āt ve müshilāt ile ḥımye..”91a-11

muḳl-ı azrak (Ar.) günlük ağacının bir türü (Boswellia carteri) “muḳl-ı azrak ve iki mişḳāl büre-i ermenī”20b-15

muḳl-ı siyāh (Ar. Far.) günlük ağacının bir türü (Boswellia carteri) “intihā ve muḳl-ı siyāh daḥı zamūğdan bir cümleyi”97a-3

mulatṭıf (Ar.) seyreltici , seyreltici ilaç (Diluent) “olmaya ve mulatṭıf şeyler vermek..”142a-1

mulattıfât (Ar.) seyrelticiler, seyreltic ilaçlar (Diluent) “müshilât ve mulattıfât ile tenkiye-i dimâğ-dur”159a-8

mu'lem (Ar.) acı verici “bir âteş-i tîz ki bir marâz-ı mu'lemdür”77a-9,10

mûm-ı rûgan (Far.) bal mumu ve yağ ile yapılan merhem “ya'nî mûm-ı rûgandan murâd bir yağdur”68b-11

munķarış (Ar.) makas (krş.mıķrâş) “munķarış ya'nî mıķrâşla kırķılmış”82b-10,11

munzic (Ar.) hazmı kolaylaştıran, kolay sindirim için yapılan ilaç“balğam ise 'ilacı munzic ve müshil şeyler”45b-3

murâd (Ar.) 1.dilek, gaye 2. kastedilen “murâd-ı nuķ mürşid-i kâmindür”23a-7

mûrd (Far.) mersin ağacı ve yemişi (Mirtica communis) (krş.mersîn, mûrud-dâne, as)“mûrd-dâne ve mûrud-dâne türkide mersîn yemişi”86b-2,3

mûrd-dâne (Far.) (bkz.mûrd)

muştarib (<mużtarib Ar.) acı içinde kıvranan “ziyâretine varduķ ğayetle muştarib gördüm”130a-3

muţayyeb (Ar.) mutlu edilmiş “muţayyak ve muţayyeb ferc zıkr-i dârû-yı..”128b-13

mutazarrır (Ar.) zarar gören “çok uyumaķ ve soğuk şeylerden mutazarrır olmaķdur”18a-9

mu'tede (Ar.) sayısı belirli “vaķt-i cā-yı mu'tede”126b-14

mu'tedil (Ar.)1.orta karar 2.yumuşakça “ħall édüp içüreler bu cümleden mu'tedildür”94b-12

muţlak (Ar.) kayıtsız şartsız, kesin “ya'nî şakâyıķ ki muţlak lālenün şuyını..”40a-11

muţlak (Ar.)kesin,tam “ya'nî eger bu 'illet muţlak rîħdan ħâşıl oldu”101a-15

muţlakā (Ar.) şüphesiz “muţlakā gözde bir nûr..”26b-8

muttaşıl (Ar.) bitişik “dêrler muttaşıldur ve ķulün bağırsağınınuñ menfa'ati-dür”98b-11

muwāfıķ (Ar.) uygun “‘ilāc eşribe-i müşilāt ve muwāfıķ-ı ihtikānātdur”19a-15

muwāfıķ (Ar.)uygun “her kaᅅıısı tab‘a muwāfıķ ise..”76a-4

muwāzıbe (Ar.) gayretli, istikrarlı “nā‘ibiyye ve muwāzıbe ya‘nī her gūn tuta..”137a-10

muwāzin (Ar.) aᅅırlık olarak eşit, denk olan “birbirine muwāzin şām....”113a-3

mūy (Far.)kürk “mūyine beᅅzer anıda ya‘nī...”132a-2

mużayyaķ (Ar.)daraltılmıř “mużayyaķ ve muţayyeb ferc..”128b-13

mużırr (Ar.) zararlı “bunlaruᅅ cūmlesi mużırrdur”72b-11

mūbāşeret eyle- (Ar.Tr.) bir iře giriřmek, bařlamak “...‘azımet ve mūbāşeret eyledūm”2b-8

mūbāşeret olun- (Ar.Tr.) bir iře bařlanmak, giriřilmek “eger def‘ine mūbāşeret olunmaz...”104b-13

mūbeyyen (Ar.) aķıkça beyan edilmiř olan “ve hāmiř-i varaķada mūbeyyen ve meřtūrdur”79b-14

mūbtelā (Ar.) tutulmuř, alıřmıř “ya‘nī bu ‘illete mūbtelā olan...”72b-8

mūbtelā olun- (Ar. Tr.) hastalıᅅa tutulmak “ya‘nī bu ‘illete mūbtelā olan ādem”96a-13

mūcāma‘at (Ar.) cinsi mūnasebette bulunma “getürse ba‘de l- mūcāma‘at hāmil olur”128b-4

mūcerreb (Ar.) denenmiř, tecrübe edilmiř “ba‘dehu iᅅrāc ēde mūcerrebdür..”129a-9

mūcerrib (Ar.) deneyen, terübe eden, hekim “ve bir cerrāᅅ ve bir mūcerrib ķalmadı”143b-9

mūcerribān (Ar.) deneyenler, tecrübe edenler, hekimler “ᅅayrı ķāre yoķdur ammā mūcerribān ķatlarında..”158b-4

mūcerribīn (Ar.)deneyenler, tecrübe edenler “eᅅıbbā ve mūcerrebīn ķarar vērmiřler”17a-

- mücevvef** (Ar.) içi boş, oyuk “gövdesini eṭıbbā mücevvef kıamıſa...”149a-5
- müdüam** (Ar.) devamlı, sürekli “tedbiri budur ki müdüam ol cerāhatiñ..”158a-8,9
- müdüvā** (Ar.) hastayı tedavi etme, ilaç verme “..müdüvā ile tekıayüdü olundu”143a-14
- müdüvā ét-,eyle-** (Ar.Tr.) tedavi etmek, hastayı takip etmek “bitirici süfüf ile müdüvā eyle demekdür”113a-15
- müdüvā olun-** (Ar.Tr.) tedavi edilmek “ṣāniyā müleyyin ſeyler ile müdüvā olunmağ..”55b-14
- müdüvemet** (Ar.) aralıksız sürdürme “encübāra müdüvemet ile....”100b-9
- müdüvemet ét-, eyle-** devam etmek “müdüvemet eylese def` eder...”110a-5
- müdüvemet olun-** aksatmadan sürdürölmek “res dedükleri ſey’e müdüvemet olunmağ gerek”81b-4
- müdemmil** (Ar.) iyileſtirici “müdemmil bitirici süfüf ile...”113a-15
- müdevver** (Ar.) yuvarlak “müdevver tirāſ edüp anı kıoyalar..”116a-11
- müferriḥ** (Ar.) ferahlatıcı, ferahlatan “zerenbād gibi müferriḥ ve muķavvidür”84b-2
- müferriḥāt** (Ar.) ferahlatıcı ilaç “ba`zı müferriḥātdur meſelā....”22a-12
- müfettiḥ**(Ar.) açıcı, sökücü ilaç, gıda “oluna müfettiḥ açıcı demekdür”124a-3
- müfettiḥāt** (Ar.) açıcı, sökücüler “südde içün müfettiḥāt tenāvül....”124a-3
- müfid** (Ar.) faydalı “ſöyle bir müfid zımād...”144a-11
- müherrā** (Ar.) 1. bir tür buhür-ı meryem, diken kökü.(krſ. ğarṭaniſā, ‘usluc , kıılķi, āzerbū köki) “buña ehl-i ſām müherrā ve ehl-i ſarķ...”43a-14,. 2. lime lime dökölünceye kadar piſmiſ, ufak parçalara bölünmüſ “enciri muherrā olunca kıaynadup”157a-8
- mühlik** (Ar.) öldürücü “...ziyāde mühlik marāzdur”65b-3
- müjde** (Far.) müjde, sevindirici haber “yakında ſaņa ſiḥḥatden müjde gelür..”53b-8,9
- mülāḥaza** (Ar.) düşünce “mülāḥazasıyla issi ve ſovuķ büzüri memzüc vèreler”94a-5

- mülâhaza ét-** (Ar.) etraflıca düşünmek “ müdāvā mülâhaza édesen..”99a-2
- mülâkat-i bürüdet** (Ar.) soğuk alma “mülâkat-i bürüdet tekaddüm étmişdür”13b-6,7
- müleyyin** (Ar.) 1.yumuşatan şey 2.hafif kolaylaştırıcı ilaç “ve üç güne varınca müleyyin şeyler isti‘mâl..”135a-4
- müleyyini** (Ar.) yumuşatan şeylere dair “şifat-ı müleyyini ki der teb-i muṭbıka...” 135a-5
- mümkün** (Ar.) mümkün mertebe “eger anıḡla def‘ mümkün olmaz ise..”32a-6
- mümtâz ét-** (Ar.Tr.) seçmek, ayırmak “ifrâz ve mümtâz étđüm”143b-12
- mümtedd** (Ar.) uzamış, devamlı “nef‘ görmek degül belki gitdükçe mümtedd”143b-4
- mün‘akid** (Ar.) 1.balı 2.kabul edilebilir düzeyde “mesâmâtiḡ mün‘akid ya‘nî bağılı” 140a-4
- münâsib** (Ar.) uygun, yerinde olan “ol hıḡlı münâsib tedâbir...”16b-14
- müncemid** (Ar.) donuk “ba‘de‘n- nüzül buz müncemid olur”56b-15
- münevver** (Ar.) aydınlık “..yüzi münevver olmak” 139b-9
- münevvim** (Ar.) uyşturucu, uyutucu “ve münevvim şeyler te‘şir étmeye”22a-5,6
- münfataḡ**(Ar.) yarılmış “ol münfataḡ olan mevzi‘i kıyâm..”121b-10
- münfetih** (Ar.) açık “münfetih ola..”116b-7
- münkasım** (Ar.)bölünmüş olan “iki kısma münkasımdur...”99b-3
- müntefih** (Ar.) şişkin “ol maḡalliḡ müntefih olmasıdır..”65b-15
- müntine** (Ar.) kötü kokulu “oldı-ki ne‘ûzu bi‘l-lâh ol rāyiḡa-i müntineye”143a-12
- münzirât** (Ar.) ihtar ve ikaz edici olanlar “münzirâtdan bir maḡûf ‘illetdür”27b-7
- mürde** (Far.) ölü “..bî-şu‘ür yata zinde mi mürde mi”26b-4
- mürdeseng** (<murdäseng) Far.)(krş. mertek) doğal kurşunoksit “mertek ki mürdesengdür”122a-12

mürdümük mürdümük (Lathyrus sativus) (krş.māş) “ğidā mercimek ve mürdümük”6b-10

mürekkeb (Ar.) birleşik “ve üç ruṭūbetden mürekkebdür..”33b-5

mürr-i mekkī (<murr Ar.) mırra, mürra adlı Arabistan‘da yetişen bir ağaç usaresi (Comiphora myrrha) “başa ıılā étmekdür mürr-i mekkī...”13b-13

mürşid-i kāmīl (Ar.) manevi anlamda olgun ve yüce kişi, ilim sahibi üstün insan “murād-ı nuṭk mürşid-i kāmildür”23a-7

mürür (Ar.) geçme, geçiş “āy mürürından şonra bu şeylerde”143a-11

müşelleş (Ar.)üçte ikisi azalıncaya kadar kaynatılarak yapılan şerbet, ilaç “kaṭ‘ olduğan şonra bir laṭif müşelleş olur.”89b-7

müşelleř-i řer‘ī (Ar.) meřhur olmuř bir müşelles ilaç (krş. müşelleř-i yūsufi, řerbet-i yūsufi) “řer‘ī ki řerbet-i yūsufi demekle meřhürdur”89a-11

müşelleř-i yūsufi (Ar.) (bkz. müşelleř-i řer‘ī)

müşhil hafifletici, söktürücü, kolaylaştırıcı “bedenden gāh faşd ve gāh müşhil ve gāh ḥuḳne”76a-3

müşhilāt (Ar.) hafifletici veya boşaltıcı ilaçlar (Laxative , Purgative) “taṭḥīr ve bāṭın teni müşhilātla pāk eylemekdür”133b-10

müşhilī (Ar.) müşhile dair “şıfat-ı müşhilī ki ḥummā-yı balğamī..”137b-13

müştaḥsene (Ar.)beğenilen “müştaḥsene isti‘ māıdur..”22b-4

müşteḳīm (Ar.) barsağın bir bölümü “altıncı-ya müşteḳīm dەرler”98b-10,11

müştesḳī (Ar.) siroz hastası “ba‘z demişler ki müştesḳīye verem ve ...”94a-4

müştevlī (Ar.) yaygın “ve eger balğam müştevlī olmasından”81a-12

müşābih (Ar.) benzeyen, benzer “..benefşe řerābı yāḥūd ana müşābih”12b-13

müşāhede ét-, eyle- (Ar.Tr.) gözlemek “ziyāde nef‘ müşāhede éder”91a-9

- müşāhede olun-** (Ar.Tr.) gözlenmek “günlükde ol kadar nef müşāhede olunmaz”50b-10
- müşk** (Far.) misk “...lāden ve müşk bu mecmū‘ini”13b-12
- müşk-i ezfer** (Far.Ar.) güzel kokulu misk “nısf mişkāl müşk-i ezfer...”58b-13
- müşkil** (Ar.) güç, zor “olmak iktizā ede sonra ‘ilāc müşkil olur”32b-11
- müştāk** (Ar.) isteyen “dahı suhte müštāk ola..”108b-13
- müştedd** (Ar.) şiddeti artmış, şiddetlenmiş “müştedd oldu şeb-i yemeni ne kadar..”143b-5
- müte‘affin** (Ar.) kokuşmuş, çürümüş “müte‘affin oldu ise müşhilāt-ı isti‘māl..”58a-13
- müte‘azz** (Ar.) –organ- oluşmuş “ya‘nī müte‘azz hılt ma‘lüm olduğdan sonra..”134a-7,8
- müte‘azzir** (Ar.) imkansız “sevdāyı bedenden ihrāc müte‘azzir ola”96a-3
- müte‘eşsir** (Ar.) etkisi altında kalan “müte‘eşsir olduğca dühni çıkar..”11b-8
- müteğarriķ** (Ar.)boğulmuş “şu içinde müteğarriķ buldum”144a-5
- müteğayyir** (Ar.) başkalaşan, değişen “...lahza lahza levni müteğayyir”92b-1
- müteħaccir** (Ar.) taşlaşmış “...yeter ile müteħaccir olunca”25b-5
- müteħalhıl** (Ar.)gözenekli, seyrek “la‘ifı odur ki şāf ve ħafif ve müteħalhıl ola”43b-4
- müteħarrik** (Ar.) hareketli olan, oynar halde olan “müteħarrik olan dişleri”57a-4
- müteħavvil** (Ar.) değişmiş “müteħavvil ve uyķu gelmemek”11a-14
- mütekeddir** (Ar.) 1.üzüntülü 2.bulanık “..ħavāss mütekeddir olmaķdur”46a-7
- mütercim** (Ar.) çeviren “mütercim-i ibn-i rubā‘iyyāt tal‘ātı-yi ħaķir” 143a-8
- müteveccih** (Ar.) yönelmiş, yönelen “bir miķdār sākin olmağa müteveccih olunca”80b-9
- mütevellid** (Ar.) ortaya çıkmış, doğmuş “ķurdlar mütevellid olur”104b-6

müttefekun -‘aleyh (Ar.) üzerinde görüş birliği olan “müttefek(un) ‘aleyh olduğundan kaç‘-ı nazar..”24b-14,15

müttefik (Ar.) hemfikir olan “bunun üzerine müttefiklerdür” 122b-13

müvelledât (Ar.) sonradan oluşanlar “müvelledât dimāğına şu‘ūd etmiş olur...”17a-4

müyesser ol- (Ar.)1.nasip olmak 2.kolayca yapılmak “müyesser olandan cümlesini şu ile...”108b-2

müzāb (Ar.) eritilmiş, erimiş “üsrüb-i müzābe müşābih bir meşhūr..”151b-8

müzevvere (Ar.) 1. taklit, sahte 2.dövülmüş olan “tāze kişniş müzevveresi...”67b-3

müzil-i ‘aql (Ar.) akıldan eden, akılı yok eden “bu maķüle müzil-i ‘aql olan şey...”22b-13

müzil-i ‘aşk (Ar.) aşkı yok eden “elbette müzil-i ‘aşkdur bu..”23b-15

müzmin (Ar.) yerleşmiş, kronik “müzmin olup oñulmayup bir zemān tursa”153b-15

N

nā-bāliġ (Far. Ar.) buluġa ermemiş, ergen olmamış “yā kızlar nā-bāliġ iken...”128b-8

nābit (Ar.) yerde yetişen, büyüyen “lisānū‘ ş- şevr ki taġlarda nābit ola”138b-12

nabz (Ar.) kalbin dakikadaki atış sayısı, nabız “şulanup nabz yumşak ve bevl beyāz olmaķdur”20a-6

nāfi‘ (Ar.) faydalı “cerebe ve hāriş a‘zāya daġı nāfi‘dür”155a-5

naġmāt (Ar.) kulaġa hoş gelen güzel sesler, naġmeler “esvāt-ı ḡasene ve naġmāt-ı müstaḡsene”22b-3,4

nā-hemvār (Far.) uygunsuz “ba‘zı nā-hemvār evzā‘ın naķl ile...”23b-13

naḡif (Ar.) zayıf, çelimsiz “naḡif ederler zaḡir-i şādık..”104b-15

naḡnaḡ ét- (Ar.) hırıltı ile solumak, öksürmek “ve yāḡud naḡnaḡ édüp aḡ tūf étdukçe”72b-15

- naḥv-hümā** (Ar.) tıpkı o ikisi gibi “kebāb ve kavurma ve naḥv-hümā”18a-1
- nā’ ibiyye** (Ar.) nöbetleşme “dā’ imi ve gāh nā’ ibiyye ve muvāzibe..”137a-10
- nākış** (Ar.) eksik, kıt “fikri bāṭıl ve nākış olmakdur”18a-7
- naql** (Ar.) bir fikri anlatma, hikaye etme “naql ile tebrīd edeler ki..”23b-13
- nām** (Far.) isim, ün “fevā’ idü l- aḥyār nām risāle-i manzūme...”2b-9
- nānā** (<Far. <nā’ nā Ar.) nane (Mentha piperita)“..mişkāl yā nānā yā yarpuz”9a-5
- nān-ı kādīd** (Far. Ar.) kuru ekmek “nān-ı kādīd ve āb-ı kādīd..”82b-4
- nān-ı kelāg**(Far.) ebegümece (Malva sylvestris)(krş. **ḥubāzī**, **ḥīr**, **ebem-gümece**) “ve toḥm-ı ḥaṭmī ve nān-ı külāg”108a-15
- nārcīl** (Ar.) koki veya yenedünya olarak bilinen bir tür yemiş, tropik yemiş, narçıl (Phytelephas) “...hindī ki nārcīldür her birinden”17b-8,9
- nārīnc** (<nāreng Far.) turunç (Citrus aurantium amara) “yaprağı nārīnc yaprağına..”153a-7
- nārsīde** (Far.) ham, olmamış “çıkan iriñ aynī ile nārsīde ḥaṣḥāṣ toḥmı..”159a-4
- nās** (Ar.) halk, insanlar “bu ‘ illete ekşer-i nās...”35b-6
- nāşī** (Ar.) 1. –dan dolayı 2. neşet eden “..maḥ’ adıñ süstlüğinden nāşī”121a-5
- natrūn** (Ar.) boraks madeni. (krş. **būraḳ**, **büre-i ifrīkī**, **büre-i ermenī**) “mezkūr büre-i ermenī ki natrūndur”20a-10
- nā-yāb** (Far.)(klp.) bulunmaz “her ne ise müşkilāt ve nā-yāb degül”2b-2
- naẓar** (Ar.) bakma, bakış “ba’ de’(12)n-naẓar ḥiss olunur” 4a-11,12
- naẓar ét-** (Ar.) 1.bakmak 2.düşünerek ele alma “ āyīneye naẓar éde”31a-4
- naẓar olun-** (Ar.) 1. bakılmak 2. düşünölmek, ele alınmak “ḥaḳḳ-ı inşāf ile naẓar olunsa” 5a-14
- naẓc** (Ar.) (bkz. **nuẓc**)

- nāzım** (Ar.) yazar,düzenleyen “bilmek gerek nāzım-ı merhūm..”3b-1
- nāzır** (Ar.) 1.bakan 2.bir işi yöneten “ve ‘āmil ve nāzırı mazhar-ı ‘ināyet eyleye”5b-8,9
- nāzil ol-** (Ar.Tr.) inmek “āteş ile ṭabağa nāzil olan”19a-3
- nāzil, nāzile** (Ar.) inen şey, nezle durumu (Rinore) “
- naẓm** (Ar.) ölçülü söz dizisi, kafiyeli ölçülü metin “manẓūmede dēr ki naẓm..”2b-12
- ne** soru adılı “bir ādem tabī‘atı ne maḳūle..”5a-1
- ne** soru adılı “sebeb nedür eger dem ise..”78b-14
- nebāt** (Ar.) bitki “yā nebāt ile ḥalt ēdüp muḥallebi gibi..”152a-4,5
- nebātāt** (Ar.) bitkiler “her eṣmār ve nebātāta şarıla”83a-13
- nebāt-ı mışrī** ? “ve beş mişkāl nebāt-ı mışrī...”37a-15
- nebātü’l- leyl** gece beyazı, gece biten hastalık “nebātü’l- leyl ya ‘nī..”148b-14
- necāḥ** (Ar.) bir tür tıbbi macun “necāḥ ve yā ḥabb-ı eftīmūn ve yā..”12a-10
- necāset** (Ar.) dışkı “ya ‘nī fil necāsetini bal..”128b-11
- neccār erigi** (Ar. Tr.) bir çeşit erik “ve şāf ve üç kaşuḳ neccār eriginūḡ”107b-12
- nef** (Ar.) fayda, yarar “nef müşāhede etmekdür”40b-11
- nefes** (Ar.) hava, soluk “ışıtma ve nefesi dar olup yatmaḳ”74a-7
- neffāt** (Ar.)ateşçi,ateşe dair bir hastalık,sulu kabarcık (Vezikül) “maḳūlelerine daḡı neffāt dērler”147b-1
- neflḥ** (Ar.) fitık, yırtık “olup yā neflḥ temām ḥāşıl ola”108b-5
- neflḥatü’r- raḥm** (Ar.) rahimde şişkinlik, ağrı “neflḥatü’r- raḥm ya ‘nī....”125b-1
- nefret** (Ar.) nefret etme, tikslenme “naḳl ile tebrīd ēdeler ki sebeb-i nefretdür”23b-13,14
- nefret ēt-** (Ar.Tr.) nefret etmek, tiksilmek “ṭa ‘āmdan ma ‘de nefret ēde...”88b-10

nefs (Ar.) 1.can, ruh 2.beden ihtiyaçları “‘ārız olur nefsi taẓyīk ve hareketi..”27b-6

nefsūd- dem (Ar.) kan tükürme “ya‘nī nefsū d- dem odur ki”72b-14

nemek-i hindī (Far.Ar.) bir çeşit tuz (krş.**milh, tuz**)“ beyāz türbid nemek-i hindī ve rubb-ı sūs”102b-4

nemek-i nişāburī (Far.) bir çeşit tuz (krş.**tuz, milh**)“bulunmaz ise nemek-i nisabūrīyi simsim gibi”116a-10

nemekīn (Far.) tuzlu “eger māliḥ nemekīn ma‘nāsına türkīce tuzlu..”4b-13

nemle (Ar.) vücutta küçük kabarcıklarla görülen bir cilt hastalığı “ya‘nī bu nemle kabarcık..”147a-3

nergis (Far.) nergis (Narcissus) “ekşer nergis nābit olan yerlerde..”62b-6

nesne nesne, şey “odur ki kuvvet-i zāyika her nesneyi lezzetden..”63a-10

neşr (Ar.) düz yazı “neşr gördüm mizācda birez (12)‘illet ve sen ise..”2-11,12

neş’e (Ar.) iç ferahlığı, sevinç “bir mertebe neş’e baḥş kıluḡ..”23a-8

neşeffe’-i ş- şifāh (Ar.) dudak çatlamak “emrāz-ı leb neşeffe’-i ş- şifāh..”55a-3

neş’et ét- (Ar.Tr.) meydana gelmek “dimāğa şu‘ūd étmeden neş’et éder”

neşr ét- (Ar.) yayımlamak “neşr-i hüner édüp dér ki..”77b-4

neşter, nişter (Far.) neşter, bisturi “fe-bi-hā ve illā neşter ile ol çibanları”108b-7

netice (Ar.) 1.sonuç 2.son, nihayet “netice bunların her birinden aḡz..”12b-4

netīcetü’l- kelām (Ar.) (klp.) sonuç olarak “netīcetü’l- kelām bu ‘illeti def’e”19a-14

ne‘ūzu bī l-lāh (Ar.) “Allah korusun” anlamında bir ifade “ne‘ūzu bī l-lāh ol rāyiḡa-i müntineye”143a-12

nev’ (Ar.) cins, tür “‘asel şeklinde bir nev’ iriḡ çıkar”149b-9

nevādir (Ar.) nadir olanlar, az bulunan şeyler “gördüm-ki bu nevādirde bir nüṣṡa-i müfide”2a-15

nevbet (Far.) nöbet “her gün on nevbet böyle édeler”122b-11

nev-civān (Far.) delikanlı, genç erkek “kāvī nev-civānuñ ki kuvveti..”125a-14,15

nevmīd (Far.) ümitsiz “hazretlerinden nevmīd olma..”60b-12

nezāket (Far.) incelik, dikkatli olma “ola bögrülce gibi tā ki nezāketle rīhī mün‘akid”141b-15

nezle (Ar.) nezle hastalığı (Rinore) (krş. **nāzile**, **zūkām**) “cānibine ine aña nezle dەرler çünki issiden ola”52b-4

nıkris (Ar.) Gut, damla hastalığı (Gutta) “beyān olunmuşdur nıkris ki..”133a-7,8

nışf (Ar.) yarı, yarım “bu cümle şey bir kadeh şu ile nışfi kılınca”7b-7

nışfet (Ar.) uygun, denk “nışfet mişkāl beyāz şandalı..”77a-11,12

nice nasıl “şu nice olur ise..”110b-5

niçe ne kadar “edyānımı niçe işlāh buyurdılar”2a-3

nīdlān (Ar.) Kabus, ağırlık basması.(krş.**sürk** , **sūkāce**, **kābūs** , **zāgūt**, **cāşūm**, ‘abdü l-cenen, ağır basma) “ve nīdlān ve türkīde ise ağır basma dەرler”27b-14

nihāyet (Ar.) sonunda, en son “nihāyet şāhib-i ‘illete tesellī...”73b-14,15

nīk ü bed (Far.) (klp.) iyi ve kötü “nīk ü bed revāyih ihsāsı saña müşkil ..”48b-6

niķāb (Ar.) örtü, örtülü olan “müsteķāb dahı ref‘-i niķāb édüp” 2a-2

nīlūfer (<nīlūberg Far.) nilüfer çiçeđi (Nymphaea) “‘ilāc erik şuyı ile nīlūfer şerbeti içirüp..”67a-6

nīm (Far.) yarım, yarı “nīm direm ve bir direm iķlīmā-yı zer..”38b-9

nīm germ (Far.) yarı sıcak, ılık “nīm germ nūş édeler” 54b-11

nīm kūfte (Far.) yarı ezilmiş, yarı dövülmüş “enderānī ve nīm kūfte selīha...”89a-7

nisā (>nisā’ Ar.) kadınlar “ya‘nī nisā’ ta’ ifesine maşşūş..”123a-9,10

Niṣābū ṣ- ṣıbyān (Ar.) Mesub b. Ebī Bekir –el- Ferāhi’ye ait Arapça-Farsça bir sözlük “ṣerḥ eyledigümüz niṣābū ṣ- ṣıbyān-ki nāmı beyāndur”27b-2,3

nısvān (Ar.) kadınlar “raḥm nısvānuḥ raḥmi yumrulanup..”124a-12

nısyān (Ar.) unutmama “oldı ise ‘alāmeti nısyān ve a‘zāsı ağır”31a-11

niṣāste (Far.) nişasta “ve gil-i ermenī ve keṣīrā niṣāste ve erik zāmgı”113b-8

noḥūd (Far.) nohut (Cicer arietinum) “ve noḥūd gibi ḥabb”58b-9

noḥūd-āb (Far.) nohut suyu “ḡidā kūfte noḥūd-āb ve māṣ-ı muḳaṣṣer..”7b-9

nuḳta, noḳta (<nuḳta Ar.) nokta, benek “bu ṭarfe dedükleri ‘illet noḳtaya..”37b-15

nuḳū’ (Ar.) çeşitli bitkilerin suları ile yapılan şurup “yā nuḳū’ - i müshil yā āb-ı enār”8a-1,2

nūr (Ar.) ışık, fer “..tā-ki gözün nūrını”153a-4

nūre (Far.) kireçten yapılan ilaç “ṣubḥ ve ṣām merhem-i nūreyi..”154a-1

nūṣ ét- (Far. Tr.) içmek “ṣu ile ḥall ve nūṣ edeler”95b-12,13

nūṣ étdir- (Far. Tr.) içirmek “bir iki kerre nūṣ étdireler”30a-8

nūṣādur (Far.) nişadır, amonyak tuzu “ve nūṣādur ve zerdeçüpe bunları..”39b-8

nūṣ-ı dārū (Far.) tatlı ilaç “ṣıfat-ı nūṣ-ı dārū ṣīrāmula ve..”83b-13,14

nuṭḳ (Ar.) söz söyleme yeteneği “murād-ı nuṭḳ mürşid-i kāmildür”23a-7

nuṭūl (Ar.) kaynatılan bitki suları ile yapılan tıbbi ilaç “ve zımād ve kimād ve nuṭūl” 5a-6

nuṭūl ét-(Ar.) nutul adlı tıbbi sıvı ile yıkamak “baṣdur nuṭūl edeler ıṣılāḥ-ı eṭıbbāda”21a-14-15

nuzc, nazc (Ar.) olgunlaşma “zīrā mādde-yi nuzc vèrmiş”14b-10

nüfüz ét- (Ar.Tr.) içine işlemek, içine geçmek “nüfüz ede aḥa mesāme dèrler”149a-8

nühāsī (Far.) bakırla ilgili “envā‘dur fizza ve zehebī ve nühāsī”36a-15

nümāyān ol- (Far. Tr.) ortaya çıkmak, görünür olmak “..‘asel nümāyān olduğda bir yaşşı”18b-14

nüşha (Ar.) bir yazının veya eserin kopyası, eşi “mücerribīn bu nüşhaya raġbet etmişler”5a-14

nütüvvu’ r-raġm (Ar.) rahim sarkması “nütüvvu’ r-raġm nisvānuġ raġmi yumrulanup”124a-12

nüzül (Ar.) inme “ya‘nī nüzülinden ġādīs olmışdur”82b-2

O

o ol adılı “zīrā ġabb-ı misk o maġūle...”58a-15

oġlan çocuk, bebek “ya‘nī nisvānuġ oġlan yataġında...”125-4,5

oġlan yataġı döl yataġı, rahim “nisvānuġ oġlan yataġında riġ”125b-4,5

oġul otı oġulotu veya kovan otu. (Melissa officinalis) (krş. **bādreng**, **bāzrenbūya** , **turcān** ,**baġla-i utriciyye**, **bādrencbūya**) “bādrencbūya ki oġul otıdır” 11b-12,13

oġ ok , yayın attığı ucu ince demirden deġnek “şafrāvīde batup oġ gibi”61b-1

ol- olmak, bulunmak, meydana gelmek “yeşil ve gök ve bulanıġ renk ola”42b-5

ol, o I o adılı “kīse ile ortasına vaż‘ ve ol aġzı olan”43b-13

olġadar (Tr. Ar.) (klp.) o kadar “olġadar dögülmüş tuz”60a-6

olun- olunmak, olma işine konu olmak “miġdārı aġz olunup ba‘de‘d- daġġ..”121a-12

on altı on altı sayısı, on altı “..şonra on altı mişġāl şīr-ġışt ki”131b-14

on beş on beş sayısı, on beş “basilīkūn on beş direm šabāşīr”39a-5

on beşer on beşer “her birinden on beşer mişġāl”135a-6

on bir on bir sayısı, on bir “bu on bir ‘aded eczāyı daġġ ve saġġ...”84b-6

- on birinci** on bir sıra sayısı “dördüncü ve toğuzüncü ve on birinci”50a-13
- on dördüncü** on dört sıra sayısı “ve on üçüncü yâ on dördüncü günü ...”160b-10
- on dört** on dört sayısı, on dört “şonra on dört mişkâl terencübîn..”148a-8
- on iki** “şâhibinün parmağı ile on iki parmağdur”98a-13
- on ikinci** on iki sıra sayısı “onıncı ve yâ on ikinci ve yâ on altıncı...”136a-9
- on** on sayısı, on “hâşıl-ı kelâm her gün on nevbet böyle édeler”122b-11
- on üçüncü** on üç sıra sayısı “ve on üçüncü yâ on dördüncü...”160b-10
- on yedi** on yedi sayısı, on yedi “bu on yedi ‘aded eczâyı...”83b-9
- onar** onar “birinden onar mişkâl nîmküfte..”28b-2
- onar** onar “her birinden onar direm ve üç direm sekbinec”107a-4
- onda** (bkz. **anda**)
- onda, anda** o adılının buluma durumu “kimse dağı onda bir şey”26b-11
- orta** orta “kîse ile ortasına vağ‘ ve ol ağız...”43b-13
- ot** ot “ve semiz otınuğ toğmı ve...”113b-9
- otla-** otlamak , hayvan için ot yemek“...ifehâ ot otlamağa”128a-10
- otur-** oturmak “lağve şâhibi bir karanlık evde oturup”31a-3
- otuz** otuz sayısı, otuz “üçer direm ve otuz ‘aded sibistân..”127a-7
- otuz üç** otuz üç sayısı, otuz üç “yüsufi otuz üç batman üzüm şırasını...”89b-1
- otuzar** otuzar “otuzar ‘aded ve beş ‘aded âlû-yı buğârâ”76a-10
- ov-** ovmak “iç yağı ile ol ‘azâyı ovmak gerek”33a-10
- oyna-** oynamak, hareket etmek “ya ‘nî diğ oynamak ve düşmek”60a-15

Ö

öbür diğer, öteki “ve öbür sürāḥ ya ‘nī şefbe”40b-5

öksür- öksürmek “ve öksürdükçe boğazından iriḡ gelür”73b-4

öksürük öksürük “ya ‘nī öksürük ki yaş ola def‘ine ‘ilāc”71a-14

örül- örülmek “biri-birine örülmiş tamarlar” 36a-3

öyle öyle, o şekilde “mevzi‘a igne batırurlar öyle ḥiss olunur”148b-8

öylece tam öyle olduğu biçimde “...öylece mu‘ālece oluna”131a-8,9

özge kendine has, başka “bundan özge kitāb olmaz deyu...”2b-3

P

paça (Far.) keçi, koyun veya sığır ayağı “ve yā buzağı paçası yeyeler”152a-7

pāk (Far.) 1.temiz 2.saf, katıksız “ba‘dehu seksan mişkāl pāk şeker ile”86a-2

palaz kuş yavrusu “zencebīl ile ṭabh olunmuş gögercin palazı”120a-7

pārça (Far.) parça, bütünden ayrılmış bir bölüm “eline bir pārça mıḵnātīs taşı”129b-12

pāre (Far.) parça “iki pāre ederler imiş ḥādīm étduk”62b-10

parmaḡ parmak “bu derd ayak parmaḡlarının bendlerinde olur”133a-10

pehlū (Far.) vücudun iki yanından her biri “ve pehlūsında ve eli ayağı ve ḡulaḡ ardı...”140b-8

pelid yosunı pelid veya çam ağaçlarında olan yosun (Mescus Aboreus) (krş. **uşne** ,şeybetü‘l- ‘acūz, devāle ,devālī ,devā‘īl- misk) “dérler türkīsi pelid yosunıdır”83a-7

pelin pelin otu (Artemisia absinthum) (krş. **afsentīn**) “dört direm afsentīn ki türkçe pelin dérler”137b-2

perde (Far.) perde, bir şeyin görünmesini engelleyen engel “taş gibi bir māddedür ve sebel bir perdedür”36a-2

perhiz (Far.) perhiz, diyet “ve bu maḡüle şeylerden perhiz étmek”156a-2

persiyāvšān baldırıkara (Aspelinum adianthum) (krş. **baldırıkara**) “anīsūn ve persiyāvšān ki türkīce baldırıkara”9b-5

[peşte-i hürdekī] ?

peydā ét- (Far. Tr.) meydana getirmek “peydā édüp bir kaç gün fercine...”127b-3

peydā ol- (Far. Tr.) belirlemek, açığa çıkmak “eṭ’imededen perhīz ve gēce çok peydā olup”3a-6

pey-der-pey (Far.) yavaş yavaş, azar azar “ya’nī bu ‘illete ‘ilāc pey-der-pey müshilāt”156a-6

peynir (Far.) peynir, süttten yapılan yiyecek “peynir şuyına çıka ba’dehu ol şu ile...”107b-11

peynir-māye (Far.) peynir mayası, kuzu şirden mayası “adı peynir-māyedür hattā bir miqdār ışıcağ”128a-13

pilic, piliç piliç, civcivden büyük ergin olmamış tavuk “nohūd-āb ve piliç ve mās-ı mukaşşer”120b-13

pirinç buğdaygillerden pirinç (Oryza sativa) “kavrulmuş pirinç gibi olmaz demekdür”99b-1

piş- pişmek “pişmiş isfanāh qarhatü’r- raḥm ya’nī”127a-11

pişir- pişirmek “zımād-ı mezkrū yā kuru ve yaş enciri pişirüp”157b-7

piyāle (Far.) kadeh, fincan –ölçü- “bir piyāle şu ile nışfı kalınca”66b-12

post (Far.) kabuk “helile ve post-ı belile”115b-6

R

rā’ (Ar.) Arap alfabesindeki onuncu harf, ra “ya’nī fetḥa rā’i”72a-11

rağbet ét- (Ar. Tr.) istemek, ilgi göstermek “rağbet eyle demekdür”75b-14

rāḥat (Ar.) ferah ve sıkıntısız olma durumu, rahatlık “odur ki şovuk şudan ziyāde rāḥat bula ki”91b-7

rahîk (Ar.) saf duru şarap “tālībāndur ki ol rahîkîñ cür‘a-nūşî”23a-8,9

rahm (Ar.) rahim “hukka rahminden kināyet olduğı gibi...”77b-9

rahmetu’l- lāh-ı ‘aleyh (Ar.)(klp.) “Allah ona acısın, rahmet etsin” anlamında bir ifade “nāzım-ı merhūm yūsufî rahmetu’l- lāh-ı ‘aleyh”104a-13

rahv (Ar.) yumuşak, gevşek “ve‘s- selām verem-i rahv ya‘nî”142a-4

rā’i (Ar.) gören kişi “eger rā’i kendini anuñ gözünde”26b-5,6

raķîk , raķîka (Ar.) ince “bevl raķîk olup ğalîz olmaķdur”1199a-5

rāsih (Ar.) rastık taşı (krş. **tabāşîr, rüy-ı suhte, rüy-ı rāsuht, rastuķ**) “rāsih daħı olmaķ ihtimāldür”38b-2

rast gel- (Far. Tr.) tesadüf etmek “rubā‘iyyātına rast geldüm”2a-14

rastuķ taşı (<rasuht Far.) rastık taşı (krş. **tabāşîr, rüy-ı suhte, rāsih, rüy-ı rāsuht**) “rüy-ı rāsuht ki türkîce rastuķ taşı dەرler”55b-3

ra‘şe (Ar.) titreme hastalığı , parkinson (Parkinson) “demeķdür ra‘şe ya‘nî...”31a-5

raṭb (Ar.) yaş, ıslak “eger bārid-i raṭb-ı māddeden”31a-10

rāyiha (<rā’iha Ar.) koku, güzel koku “buḥārundan ḥāşıl olan rāyihası...”19a-5

rāziķ (Ar.) rızık veren Allah “kevn ü mekân ve rāziķ”5b-4

rāzyāne (<rāzyānec Far.) rezene (Foeniculum) “‘aseli rāzyāne şuyı ile ḥalt edüp”44a-13

rebv (Ar.) astım hastalığı (Astma) (krş. **zayķu’n- nefes, ‘usru’n- nefes**) “olunmuş ola rebv ya‘nî...”72a-8

recā (<recā’ Ar.) arzu, istek –hastalık- “şıfat-ı ğāliye ḥafaķānda mezkūrdur recā...”124b-4

redî (<redî’ Ar.) kötü “buḥār-ı redîsi dimāğa şu‘ūd étmeden”22b-6

ref (Ar.) kaldırmak “daħı ref’-i niķāb edüp”2a-2

remed (Ar.) göz ağrısı “remed iktihāl ede”37b-8

remliyye (Ar.) kumluk “remliyye ya‘nī kıumsal yerlerde nābit olur”103b-2

renc (Far.) 1.ağrı, sızı 2.sıkıntı, eziyet “bu renc-i sevdā manşab”82b-1

renk (<reng Far.) renk “...güline müşābih beyāz renkdür”43b-3

res dırağt-ı engür isimli bitki ,asma (Vitis) “res dedükleri şey’e müdāvemet olunmağ”81b-4

resmī (Ar.) Őekle bağlı “ve biri rümī resmī bādyān hindden...”94a-7

revāyih (Ar.) kokular, güzel kokular “nīk ü bed revāyih ihsāsı saña müşkil ola”48b-6

reyhān reyhan (Ocimum basilicum) “ve tođm-ı reyhān içüp ađdiyeden nođūd-āb”70a-7

rıclü’l- cerād (Ar.) çekirge ayağı otu (Taxus bacacat) (krş. **merc**, **serner-güstānī**, **zerneb** “ve zerneb ki rıclü’l- cerād demekle meşhürdur”84a-14

rīh (Ar.) vücutta hissedilen ağrı, sızı “ya‘nī ma‘de ağrımağ eger rīhden oldu ise”80a-6

rīh-i ğalīz (Ar.) kalın barsak ağrısı “eger rīh-i ğalīzdan ħādiş oldu ise”124b-9

rīhu’l- kiliyye (Ar.) böbrek ağrısı “def‘ eder demekdür rīhu’l- kiliyye”110a-5

rīhu’l- meşāne (Ar.) mesane ağrısı (İntersitisyel Cystit) “‘ataşda zıkr olundu rīhu’l- meşāne ya‘nī”114a-3

rīhu’ t- tıhāl (Ar.) dalak ağrısı, dalak hastalığı “‘ināyet eyleye rīhu’ t- tıhāl ya‘nī...”97b-2

riķķat-i dem (Ar.) kanın incelmesi “yāĥūd riķķat-i demden ise ‘alāmeti”123a-13,14

risāle (Ar.) bir konuda yazılmış kitapçık “fevā’idü l- aĥyār nām risāle-i manzūme...”2b-9

rīş (Far.) yara “rīş-i çeşm türkīce gözde...”39b-11

rīş-i ğuş (Far.) kulakta iltihaplı yara “rīş-i ğuş türkīce kulağda çıban olmağ”47a-3

rīş-i meşāne (Ar.) mesane çıbanı, mesane iltihabı (Cystitis) (krş. **ķarĥatü’l- meşāne**) “ķarĥatü’l- meşāne ya‘nī rīş-i meşāne”113a-7

rīş-i zeker (Ar.) tenasül uzvunda çıkan iltihaplı yaralar “rīş-i zeker ya‘nī...”122a-4

rişte (Far.) 1.iplik 2. bir deri hastalığı (krş. **ırk-ı medenî**, **illet-i rişte**) “ya‘nî illet-i rişte ya‘nî fârsîde rişte derler”159a-14,15

rīvâc- (Ar.) ayırık otu. (Cynodon daktylon) (krş.**rīvās**, **işhun**, **ķuzı ķulađı**, **ayrık**, **laķana**, **ayrık**) “mişķālını on mişķāl şerbet-i rīvâc ile ĥall”113b-12

rīvās (Far.) ayırık otu. (Cynodon daktylon) (krş.**rīvâc**, **işhun**, **ķuzı ķulađı**, **ayrık**, **laķana**, **ayrık**) “rīvâc fârsîde rīvās-dur”113b-13

rivāyet (Ar.) halk arasındaki söylenti, söz “ola ve bir rivāyet dağı vardır”51b-14

rivāyet êt- (Ar. Tr.) nakletmek, anlatmak“dağı rivāyet êderler ki aķāķıyā...”51b-13

rīvend (> rāvend Far.) ravent, ilaç için kullanılan bitki kökü (krş. **rāvend-i ċinî**) “ya‘nî bu illeti def‘e ilâc rīvend ile şerbet-i dīnārī”80a-12

riyāĥ (Ar.) vücuttaki ağrılar, sızılar “dāfi‘-i riyāĥ olan ba‘zı...”125b-12

riyāĥî (Ar.) bir kafur otu çeşidi “ve riyāĥî bunlar beyāz dur”140a-5

riyāzat (Ar.) perhiz “ve riyāzat üzre olmaķdan...”40b-10

rīze (Far.) kimyon (Cuminum cyminum) (krş.**kimnūn**, **kemmūn**, **rīze**) “ve rīze ki kimnūndur” 29a-10

ru‘āf (Ar.) burun kanaması (Epistaksis) “netice eger ru‘āf buĥrān günlerinde...”50a-11

ru‘āfiyye (Ar.) burun kanamasına dair “ru‘āfiyye ki vardır sīciyye-i tafşille inşā‘ Allāh”51a-4

rub‘ (Ar.) dörtte bir, çeyrek tahıl ölçüsü “şarı helîle ķabı her birinden rub‘ direm”10a-7

rubā‘iyyāt (Ar.) rubailer, dörtlüler “bāzūya getürdüm bu rubā‘iyyāti”2b-4

rubā‘iyye (Ar.) dörtlü, rubai “olmaķdur rubā‘iyye...”6b-4

rubb (Ar.) öz, meyve özü “yigirmi mişķāl līmūn rubbı izāfe olunup”25b-5

rūfudān (<rophiton Yun.) kaynamış ama katı olmamış yumurta “ğidā tāze rūfudān yumurta şarısı”69a-5

rūġan (Far.) yağ “zıkr olunan rūġan-ı gül ki vardur”122a-10

rūmī (Ar.) Anadolu’ya ait “ve biri rūmī resmī bādyān hindden...”94a-7

rūşenālīk (Far. Tr.) parlaklık, ışıklı olma hali “gözün rūşenālīġı andandur”40b-5

rūşenāyī (Far.) göz taşı, ruşena taşı “elekden geçdükden sonra bir laţif rūşenāyī”38b-10

ruţūbāt (Ar.) nemlilikler, gözdeki akışkan sıvılar (Humors) “ve bu ruţūbāt bilinmeye”33b-11

ruţūbet (Ar.) dört unsura göre nemli olma hali “döşege işeyenün eger ġalebe-i ruţūbet vāsıtasıyla”118a-4

ruţūbet-i beyziyye (Ar.) gözdeki lens, mercek “tabāka-i ġarniyye ruţūbet-i beyziyye”33a-14

ruţūbet-i būraġiyye (Ar.) bir çeşit hastalık “hūdūş-ı cereb ruţūbet-i būraġiyye ve tevellüd”36a-4

ruţūbet-i celīdiyye (Ar.) gözün ön bölümündeki sıvı (Aköz Humor) “‘ankebūtiyye ve ruţūbet-i celīdiyye”33b-8,9

ruţūbet-i züccāciyye (Ar.) gözdeki kornea, saydam tabaka “ve ruţūbet-i züccāciyye...”33b-9

ru‘ūnet (Ar.) ahmaklık “ya‘nī ġumġ ve ru‘ūnet ikisi de”18a-5

rūy-ı rāsuġt (Ar.) rastık taşı (krş. **ţabāşīr**, **rūy-ı suġte**, **rāsiġ**, **rastuġ**) “rūy-ı rāsuġt ki türkice rastuġ taşı dērler”55b-3

rūy-ı suġte (Far.) rastık taşı (krş. **ţabāşīr**, **rāsiġ**, **rūy-ı rāsuġt**, **rastuġ**) “bu cümleyi ya‘nī sāzenc ve zāmġ ve rūy-ı suġte”37a-6

rūz (Far.) gün “yedinci rūzda birūn étmez”160a-4

rūzgār (Far.) rüzgar “şovuk rūzgārdan vücūdımı ġıfz edesen”99a-3

rūkū‘ (Ar.) namaz sırasında kıyam ve secde arası eğilme ritüeli “rūkū‘dan ġavmeye ve secdeden kıyāma”24a-9

S

sā'at (Ar.) saat “sā'atde şübhesiz katl eder eger...”158b-7

şab(1)r ét- (Ar.) sabretmek, katlanmak “ya'nī bu 'illete giriftār olan şabr ve taḥammül”120b-3

şabāḥ (Ar.) sabah, gün başlangıcı (krş. **şubḥ**) “a'zāya sürüp şabāḥ ḥammāma varalar”155b-7

şabr-ı sūkuṭrī (Ar.) sabırlık otu ve tıbbi zamkı (Agave americana) “bir direm şabr-ı sūkuṭrī türbid ve...”120b-6

şābūn (Ar.)sabun “mezḳūr būre ve şābūn her birinden”158a-1

şaç- saçmak “ba'de'd- daḳḳ ve's- saḥḳ üzerine şaḳalar”56b-13

şaded (Ar.) asıl konu ,meram “gitmez imiş geldük şadede”62b-13

şadef (Ar.) istiridye, midye gibi kabuklulardan elde edilen parlak sert süs maddesi “meşhūr şadef nev'indendür”37a-12

sādenc (<sādec Far.) hint sümbülü (Nardostachys jatamansi) (krş. **sāzenc**, **sāzec**, **māmehistān**, **mālābijen**) “altı direm sādenc ki tūtiyā-yı maḡsūldür”36b-14

şādıḳ (Ar.) samimi, sadakatli “şādıḳ ola 'ilācı vuşlat-ı maḥbūbdur”23b-11

şādır ol- (Ar. Tr.) ortaya çıkmak “ḡāyāt-ı münīfe vārid ü şādır...”1b-15

şadr (Ar.) göğüs, sine “zatū'l- cenb insānuḡ şadrı içinde olan”75b-5

şāf (Ar.) arı, duru, katıksız “ba'dehu bir miḳdār şāf şeker ile”

şāf eyle-, ét- (Ar. Tr.) temizlemek, arı hale getirmek “nışfi ḳalınca ḳaynadup şāf eyledükden şonra”76a-13

şafā (Ar.) huzur, rahatlık “ḥavāss şafā üzre olup”46a-5,6

sa'fe (Ar.) genelde çocuklarda görülen bir tür kellik “daḡı sa'fe cinsindendür”150a-9

şāfen (Ar.) bacadaki ana toplardamar “enār ve ḳarpuz ve şāfen tamarından”106b-11

şāfi (Ar.) temiz, saf “ol-ki ince ve şāfi şudur”42b-3

şafra (Ar.) 1.karaciğer sıvısı, öd 2. Ahlat-ı erbaa’da yer alan unsurlardan biri “şafra’yı ve şafra’nın ‘ufūnetini...”16a-12

şafra’vī (Ar.) mizacı safra dolayısıyla değişmiş, safrası çok olan, safra ile ilgili “demevī sarıya mā’ il ise şafra’vī beyāza mā’ il”4a-10

şāğ sağ taraf, sağ “ya’ nī hāmiliñ şāğ memesi büyük olsa”129a-14

şāğber kuzgun otu, fistiği.(krş. **baṭāris**, **cildār** , **gildār** ,**cümān** ,**seraḥs**, **gidegān** , **efliḥūn**)
“gildār cümān şāğber gidegān...”103b-8

şāğir (Ar.) küçük “ve iki mişkāl kaṭaryūn-ı şāğir...”20b-9

şāhib (Ar.) sahip, malik –hasta- “geçdi dērlē ‘alāmeti şāhibinūñ ağızı ışıcağ”13a-11

şāhib-i illet (Ar.) hasta , dertli “şāhib-i illetin burnın vaz’ ve istiḥmām ēde”16a-1

şāhiḥ (Ar.) doğru, gerçek “degüldür şāhiḥ olmaz”88a-1

şāḥk (Ar.) ezme “ve şāḥk ve elekden geçürdükden”13a-3

şāḥk ēt- (Ar. Tr.) ezmek “şeker ile daḥk ve şāḥk ēdüp”18b-8

şāḥk olun- (Ar. Tr.) ezilmek “muḥkem daḥk ve şāḥk olunup”45a-9

şāhrā (<şahrā’ Ar.)geniş yer, ova “ve şāhrā-yı bī-pāyāndur” 2a-6

şaḥt (Far.) güç, zor “bedīd ola ve bīmār daḥi şaḥte müştāk ola”108b-13

şaḥt-ı balğam (Far. Ar.) katı, yoğun balgam “şaḥt-ı balğamdan ḥādiş ola”88b-11,12

şā’im (Ar.) kalın barsağın bir bölümü “ikinci bağırsağa şā’im dērlē”98b-1,2

sā’ir (Ar.) başka, diğer “yāḥūd sā’ir a’zada olur”154a-10

sā’ir (Ar.) diğer, başka “kifāyet miḥdārī ‘asel ile sā’ir me’ācīn”12b-5

saḥa (Ar.) eve su taşıyan kimse, saka “ēden şu bir kaç saḥa”144a-13

saḥaṭ (Ar.) düşük “fī’l- ḥāl cezb ēder saḥaṭ vāḥi’ olur”130a-1

şakın- sakınmak, çekinmek “ve ğubārdan ziyāde şakınmak”72b-9

sākıt (Ar.) düşmüş, düşük “sākıt olan kuvvetiñ tekrār yerine gele”97b-12

şakız 1.sakız, masteki 2.sakız kıvamında olan şey “beyāz şamġ ve şakız fūlful ve...”105b-13

sākin ol- (Ar. Tr.) sakinleşmek, yatışmak “veca‘ bir miqdār sākin olmaġa müteveccih”80b-9

şakmūniyā (Ar.> Gr.) bingöz otu, mahmudiye otu (Convolvulus scammonia) (krş. **maḥmūde**) “biri daġı şakmūniyā ki maḥmūdedür”43b-1

şalābe (Ar.) 1.sertleştirme işlemi, katılık verme 2.bir taş “ya‘nī şalābe bir taşdur ki üzerinde edviye...”59a-2

şalāt (Ar.) namaz “ekşer şalātda rükū‘dan kavmeye”24a-8,9

şalyārlan- (<Tr.<Yun.)salyalanmak, ağızda salya fazla olmak “‘alāmeti aġız şalyārlanmak...”20a-5

şanc- (bkz. **şancı-**)

şanca- (bkz. **şancı-**)

şancı-, şanca-, şanc- sancımak, şiddetle batar gibi ağrımak “batup oġ gibi şancımaġdur”62a-1,2

şandal (Ar.) sandal ağacı (Santalum)“‘ilāc şandalı kişniş şuyı ile..”7a-2

şandāl-ı beyāz ak sandal ağacı (Santalum album) “zamġ-ı ‘arabī ve şandāl-ı beyāz”140a-13,14

şāniyā (Ar.) ikinci olarak “ictināb étmek şāniyā arpa şuyı”79b-13

sanṭ (Ar.) keçi boynuzu ağacı özü, (krş. **ḥarnūb**, **ḥanaḡ**, **aḡāḡiyā**, **ḡazṭ**) “aġacınunṭ rubbı ola mışırda sanṭ ve ḥanaḡ” 52a-1

şap bitkilerin yer ve çiçek arasındaki uzun bölümü “...gül-i benefşe ve nīlūfer şapı”76a-

şar (Ar.) sara, epilepsi (Epilepsia) “bir maḥūf ‘illetdür ve muḳaddime-i şar‘dur”27b-7

şarı sarı renk “on mişkāl şarı kükürdi...”155b-4

şarıca sarıya yakın, sarı gibi “gibi aḳça ve şarıca çiçekleri olur”43a-3

şarıl- sarılmak, dolanmak “her eṣmār ve nebātāta şarıla”83a-13

şarılık sarılık durumu (Icterus) “ya‘nī türkīce şarılık sebebi”95a-5 “

şarımsak sarımsak (*Allium sativum*) “tenāvül édüp şogan şarımsak emşālinden”24b-1

şarmaşuk sarmaşık “şarmaşuk ve çam ve cevz...”39a-14

sa‘ter (Ar.) kekik, güveyi otu (*Origanum vulgare*) “ve sa‘ter bu cümleyi ‘ale‘ seviyye”125b-14

sa‘y (Ar.) çabalama, gayret gözsterme

sa‘y olun- (Ar.) gayret gösterilmek, emek verilmek “mertebe maḡmūm olmaḡa sa‘y oluna”134b-8

şayıḳ- sayıklamak “ve şayıḳlamak ve ḳasıḳda bir mertebe”112a-7

sāzec-i hindī hint sümbülü (*Nardostachys jatamansi*) (krş. **sāzenc**, **sādenc**, **māmehistān**, **mālābijen**) “sāzec-i hindī ki iki nev‘dür”82b-13,14

sāzenc (<sādec Far.) hint sümbülü (*Nardostachys jatamansi*) (krş. **sādenc**) “bu cümleyi ya‘nī sāzenc ve zamḡ”37a-6

sebeb (Ar.) 1.sebep 2.gerekçe “ḥılt sebeb ise müshilātla teḳayyūd oluna”26a-4

sebel (Ar.) katarakt hastalığı (Cataracta) “sebel imtilā‘-i dimāḡdandur”36a-5

secde (Ar.) namazda rükudan sonra yere kapanma ritüeli “ve secdeden ḳıyāma teveccühde...”24a-9

seḳ (Ar.) 1.barsak hastalığı 2.dışkı “seḳ baḡırsaḳlarda çıban-lar zühūr...”100a-13

sedef sedef otu (*Ruta graveolens*) “türkīce sedef dedükleri yapraḡı”36b-10

seder (Ar.) göz kararması “ya‘nī seder türkīce göz ḳararmaḡa derler”24a-8

şedi (Ar.) meme “veremü ş- şedi ya nî...”79a-8

sefer (Ar.) kez, defa “içinde cā' iz ki sefer görine”79a-5

sefer êt- (Ar. Tr.) yolculuğa çıkmak “riyāzat hem sefer êtsün çünkü”93a-2

sefid (Far.) beyaz, ak “sefid müyine benzer”132a-2

sefide-i kâçgarî-yi şüste (Far.) esfîdaç, üstübeç (krş. **esfidâc**) “sefide-i kâçgarî-yi şüste ki murād esfidâcdur”47a-10

sefidî-yi erzîr (Far.) halis beyaz altın (krş. **tabâşir**) “ve sefidî-yi erzîr her birinden ikişer”36b-8

segir- seğirmek, kas ve derinin kımıldaması “segirmege dërler”31b-9

sehād sencebūye ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus)(krş. **fencengüş** ,**eşlak** , **erşed** ,**sibistān** ,**sencebūye** , a 'yuni' s- **serātīn** , **ayıd** , **ağis** , **habbu'l- fakd** , **taşire** , **kañafilūn** , **zū- hamse-i avrāk** , **zū- hamse-i aşābi** , **pencgüş** , **fülful-i berri** , **şirāze-i tohm-ı dil-āşüb**) “ve sibistān ve sehād...”96b-12

seher (Ar.) şafak vakti, sabaha karşı “eyledükden sonra seher 'ale' r- rik nüş edeler”135a-9

seher (Ar.) uykusuzluk hastalığı “ya nî seher uykusuzluğa dërler”21a-6

sekbinec (Ar.) kasnı ağacının zamkı (Feula persica) “üç direm sekbinec”107a-4

şekel (<şekl Ar.) ölü, kayıp “ol sigil şekel çıbanlar deşilür ise”108b-6

şekil (Ar.) ağır, sıkıntı verici “şovuk olup yan kemikleri şekil ve”132b-4

sekiz sekiz sayısı, sekiz “tecvi' edüp ba' dehu gölgede anı sekiz batman”62b-15

sekizer sekizer “her birinden sekizer direm ve”95b-4,5

seksan seksen sayısı, seksen “yā siyāh turpuñ seksan mişkāl şuyını...”45b-12

sekte (Ar.) inme, felç (Hemipleji) “ya nî sekte cemī' a' zānuñ...”26a-7

selesü'l- bevl (Ar.) idrar tutamama hastalığı “selesü'l- bevl ya nî bî-ihtiyār”117b-5

seliḥa (Far.) aselbent sakızı, tıbbi bir zamk “enderānī ve nīm kūfte seliḥa her birinden”89a-7

sell (<sell Ar.) barsak veremi, sil “fārsīdūr ‘arabīsi sill (73b)(1)türkīsi”73a-15,73b-1

selm-alū (Far.) erik püsi, bir çeşit zamk “şonra nışf mişkāl selm-alū ki”112b-8

semiz otı semizotu (Portulaca oleraceae) (krş. **toḥmekān**) “kaṭūnā lu‘ābını semiz otı lu‘ābıyla...”65a-8

semiz yağlı, şişman “erbāb-ı riyāzat semiz olmazlar”124a-1

semizlik şişmanlık , yağlılık “ya‘nī buña sebeb eger semizlik ise” 123b-14

sen sen adlı “ya‘nī çünkü sen bu‘illete giriftār oldıñ”142a-9

sencsbüye ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus)(krş. **fencengüşt** ,**eşlak** , **ersed** ,**sibistān** ,**sehād** , a‘yuni‘ s- **serātīn** , **ayıd** , **ağīs** , **ḥabbu‘l- faḫd** , **ṭāhire** , **kaṭāfilūn** , **zū-ḥamse-i avrāk** , **zū-ḥamse-i aşābi‘** ,**pengüşt** ,**fülful-i berri** , **şirāze-i toḥm-ı dil-aşüb**) “ve sencsbüye ve ağīs...”96b-13

sene (Ar.) yıl, sene “yüz elli üç sene mürūr”5a-12

seng-i āhen-i rubā (Far.) mıknatıs taşı “...seng-i āhen-i rubā dەرler”69b-7

seng-i meşāne (Far.) mesanede taş oluşumu “luğat-ı ‘aşşābīnde seng-i meşāneye müfid”113a-5

seng-i yehūdān (Far.) zeytinden büyük çapraz çizgili taş (krş. **ḥacerü‘l- yehūd** , **ḥacerü z-zeytūn**) “ḥacerü‘l- yehūd seng-i yehūdān”112b-13,14

sengīn (Far.) taş gibi sert “sengīn olur ḥavāşş ve menāfi‘i bī-nihāyedür”14a-6

senūn (Far.) diş ağrısı ilacı “süfūf edüp dişe sürmege senūn dەرler”61b-7

sepyūs (<Yun.) pireotu tohumu. (Plantago psyllium) (krş.**bezr-i kaṭūnā** , **bağa yaprağı** , **asfiyūs**) “lu‘āb-ı sepyūs ile ki”13a-15

ser (Far.) baş, kafa “ya‘nī nīm derd-i ser ya‘nī...”14b-11

ser-eṭibbā (Far. Ar.) hekimbaşı “naḫl ser- eṭibbā ḥayātī-zāde” 138a-1/E

şerā (<serā' Ar.) toprak “‘illet-i şerāda keyfiyyeti mezkūrdur”156a-9

seraḥs (Far.) kuzgun otu, fıstığı.(krş. **baṭāris**, **cildārū** , **gildār** ,**cümān** ,**sağber** ,**gidegān** , **eflihūn**) “ma'lūm seraḥs her diyārda bir adı var imiş”103b-7

serçe serçe “ekşer zemānda serçe beynisi ile”119b-6

serd ü huşk (Far.) (klp.) soğuk ve kuru “serd ü huşk bārid ü yābis mā'nāsına”3b-13

serd ü ter (Far.) (klp.) soğuk ve yaş “ṭabī'atı şu gibi serd ü ter...”3b-9

sereṭān (Ar.) iyileşmez ur, kanser “gerekdūr dērler sereṭān...”145a-13

serī' (Ar.) hızlı, süratli “şuyı çok içmek ve nabzı serī' olmaḳdur”58a-6

serner-güstānī (Far.) çekirge ayağı –otu- (Taxus bacacat) (krş. **merc**, **zerneb**, **riclū'l-cerād**) “merc ve 'acemler serner güstānī dērler..”84b-1

ser-sām (Far.) menenjit, beyin humması “ser-sām bir şişdür ki ādemün beynisi üzerinde”15a-12

setre ét (Ar. Tr.) örtmek “varınca şālda setre édeler ki”152b-6

sevdā (Ar.)Ahlat-ı erbaa'da yeralan unsurlardan biri “dem hevā balğam āb şafrā āteş sevdā ḥāk ve”4a-1

sevdāvi (Ar.) sevda ile ilgili, üzüntülü, melankolik “balğamī siyāha mā'il ise sevdāvi idi”4a-11

şevnīz (Far.) çörekotu (Nigella sativa) (krş. **ķara çörek otı**) “ferfiyūn ve şevnīz ki ķara çörek otı”30a-13

seyelān ét- (Ar. Tr.) akmak “vaḳtinde raḥmden seyelān éden”125a-8,9

seypūs pire otu (Plantago psyllium)(krş. **bezr-i ķaṭūnā**, **bağā yaprağı** , **asfiyūs**) “fārsīde aṅa seypūs ve asfiyūs dērler”64a-14

seyrek seyrek, aralıklı “seyrek ve şarıya mā'ildür”43a-6

sezāb (bkz. **sezāb**)

sezāb, sezāb (Ar.) sedef otu (*Ruta graveolens*) “sezāb ve dūhn-i pāpūden türkīce yarpuz yaprağı”81a-1

şıbyān (Ar.) küçük çocuklar “ya‘nī şıbyāna maḥşūş olan...”160a-6

şıdķ (Ar.) doğruluk “rāh-ı şıdķda tavr-ı ‘āşıkā gibi”23b-10,11

şıfat (Ar.) 1. bir şeyin nitelikleri, vasıfları 2.tarif, içerik “şıfat-ı şerāb-ı nārīnc seksan mişkāl”7a-11

sıǧır sığır, manda, öküz gibi büyükbaş hayvanlar “cū‘ī l- baķar sıǧır gibi me‘kūlātdan”88b-8

şıḥḥat (Ar.) sağlık, esenlik “vêreler tā ki şıḥḥat ile gönli...”126a-10,11

şık bitişik, aralıksız “ermenīsi beyāz ve şık olup”20a-12

sık- sıkmak “‘alāmeti cemī‘ zemānda sıkmaķdan...”124b-10

şık- sıkmak “lālenün şuyını şıkup...”40a-11

şıklu‘ l-lisān dil ağırlaşması, dil uyuşması “şıklu‘ l- lisān ya‘nī...”63b-2

şırāca (?) (>şıraca) kronik deri veremi (*Sacrofula*) “buña şırāca dêrler bu ‘illetin ḥudūşı...”142b-11

sırça cam, camdan yapılmış “ya‘nī sırçaya müşābih”88b-11

şirt sırt, vücudun üst arka kısmı “türkīce şirtde olan *iki kürek kemigi ki vardur”70b-2

şıvuk sıvı “nāzile şey’ şıvuk şıvuk nāzil ola”53a-3

şızı ince, hafif ağrı “diş şızısı eger şovuk şeylerden...”60a-3

sīb (Far.) elma “şıfat-ı şerbet-i sīb altmış...”101a-2

sibistān (Far.) sibistan ağacıve meyvesi (*Cordia mixa*) “ikişer direm ve ‘ünnāb ve sibistān”54b-10

siciyye-i tafşil (Ar.)(klp.) detaylı hazırlık “vardur siciyye-i tafşille inşā‘ Allāh”51a-4

sifāle-i hind (Far.) Hint toprakları “...ecnāsdur cümlesi sifāle-i hindde”140a-8

sigil 1.siğil 2.basur memesi “fem-i maḳ‘ adde sigil ḥādiş ola”108a-6

sikencübīn (<sikengübīn Far.) bal, sirke ve neve öz suları ile hazırlanan şurup “eşribeden sikencübīn ağdıyeden”59b-1

sikencübīn-i dīnārī (Far. Ar.) bir çeşit sikencübīn şerbeti “‘ilācdur şıfat-ı sikencübīn-i dīnārī”95b-3

sikkīn (Ar.) bıçak “ya‘nī buḡa ‘ilāc keskin sikkīn ile”124a-10

sil‘a (<sil‘at Ar.) vücudun çeşitli yerlerinde çıkan urlar “sil‘aya müşābih ammā bu...”145a-8

sīmāb (sīm-āb Far.) civa (krş. ‘abd, hārib, zībaḳ, jīve “ḥabb-ı sīmāb ve yā süfūfdan”151b-4

sīmāb-geşte (Far.) civalı hale gelmiş “ḥalt‘ edüp sīmāb-geşte olunca”151b-13

simsim (<semsem Ar.)(Sesamum indicum) susam “nemek-i nisabūrīyi simsim gibi...”116a-10

sināmekī (bkz. sināmekkī)

sināmekkī, sināmekī (>senā-i mekkī Ar.) sinameki (Cassia officinalis) “şonra beş mişḳāl sināmekkī ve kırmızı gül”69b-11

sīne (Far.) 1.göğüs, bağır 2.iç “insānuḡ sīnesi içinde”31b-12

siṅek sinek “ke-ennahu südi siṅege müşābih ola”150a-10

siṅir sinir “siṅirler çekilüp büzülemege dērler”32b-3

sinn (Ar.) diş “...veca‘u‘ s- sinn”59a-8

sīr-āb (Far.) suya kanmış “hiç bir vechle sīr-āb ve ziyān”91b-4

sirişte (Far.) karıştırılmış, yoğrulmuş “ḥıyārşenber balı ile sirişte ve...”102b-11

sirke (<Far.) 1.ekşi üzüm suyu 2. Kimyevi usulle hazırlanan bileşik “bir ḳaşuḳ sirke izāfesiyle nīm germ”28b-5

sirke (> Far.) 1. ekşi üzüm suyu 2.bazı meyve özleri ileyapılan bileşik “şebb-i yemānīdür ḥāşşası sirke ve ‘asel”57a-3

sīsām (<şusām Ar.) (vlg.) “diger isti‘māl-i sīsām dahı”119b-12

sivilci sivilce, iltihaplı küçük oluşum “‘alāmeti demevīde sivilciler kırmızı”56a-12

siyā (<siyāh Far.)(vlg.)siyah, kara renk “yeri dāğ-ı siyā gibi...”146b-11

siyāh, siyā (Far.) siyah, kara “rengi kızıl olup siyāha mā’il olmaḫdur”134a-3

soğan soğan, bitkilerin toprak altındaki yumrusu “bu soğanuḫ erkegi...”62b-8

şoğuk soğuk (krş. **şovuk**)“şoğuk ve yaş biri dahı şafrādur”3b-10

soğulcan solucan , yassı kurt “insānda olan ḫurtlar ve soğulcanlar demekdür”104a-6

şok- sokmak “būre-i ermenī soḫmaḫdur”116a-9,10

şol sol taraf, sol “ḥāmiliḫ şol eline...”129b-12

şonra sonra “ḫalınca ḫaynadup cirminden tecrīd étdükden şonra” 15b-10

şori (bkz. **şoru**)

şoru, şori soru, sual “bu ‘illeti def’e şoru olan ‘ilāçlardan”22b-2

şovu- “zekere zımād édeler tā şovuyınca”122b-10

şovuk soğuk (krş. **şoğuk**) “ya ‘nī şovukdan olan zükāma...”53a-7

söyle- söylemek, demek “gāh olur ki hezeyān söyler”15b-1

söz söz, laf “saḫa bir söz diyeyin”75b-11

şu su “bir kāse şu ile nışfı ḫalınca ḫaynadup”28b-3

şu yolu, şu yolu idrar yolu “şu yolını yaḫarak gelmek”116b-11

su‘āl (Ar.) öksürük “surfe türkice (11)öksürük envā’ıdur”71a-11

şubḫ (Ar.) sabah vakti, sabah (krş. **şabāḫ**) “şubḫ ve şām merhem-i nūreyi”154a-1

su'd (Ar.) topalak otu , kırkboğum (Cyperus rotundus) (krş.**topalak, kıst**) “ve su'd ve karanfül ve maştakî”84b-4

şudā'-i balgamī (Ar.) balgam fazlalığından olan baş ağrısı “faykara ki şudā'-i balgamīde mezkūrdur”12b-11

şudā'-i sevdāvī sevda fazlalığından olan baş ağrısı “ve şudā'-i sevdāvīde mezkūr olan”18b-10

şuḥbet (Ar.) konuşma, sohbet “ḥübānla ülfet ve şuḥbet...”22b-3

sū'-i haẓm sindirim bozukluğu “...sevdānuḥ buḥārundan ve sū'-i haẓmdan”27b-8

sū'îl- kınye, sū'î- kınye (Ar.) karaciğer rahatsızlığı sonucu oluşan halsizlik “ya'nî sū'îl- kınye istiskā muḳaddimesidür”92b-10

şulan- sulanmak, sulu olmak “ağız şulanup ve dil kızarup”61a-5

şulu suyu olan, suyu bol “bu daḥı bir şulu kabarcıkdur”147a-13

summāk (Ar.) sumak (Rhus) “ve döğülmüş summāk bu mecmū'ını”56b-1

sūnūḥūs (Ar.) her gün tutan sıtma (krş. **ḥummā-yı yevm**) “sūnūḥūs demekle ma'rūfdur”134a-14

şūret-perest (Ar. Far.) şekilci “‘aşk-ı ḥaḳīkī ki şūret-perest...”24a-3

surfe (Far.) öksürük “su'āl ya'nî surfe türkīce...”71a-10

sūrincān (Far.) soruncan bitkisi(Colchum autumnale)“ikişer mişḳāl sūrincān”131b-11

sūs (Ar.) meyan otu ve kökü (Glycyrrhiza glabra) (krş.**buyān**) “ve bādyān ve aşl-ı sūs-i muḳaşşer ki türkīce buyān”11b-14

şusa- susamak “kuru ve şusamak”64a-8

şuşa- susamak “ya'nî bu 'illet ziyāde şuşamakdan”118b-8

sūsen (Ar.) süsen (İridaceae) “kırk 'aded gül-i sūsen ve...”89a-4

şusuzlık susuzluk , hararet “ağız kuru ve şusuzlık ve sūr'at-i nabz ve”77a-4

şu‘ūd (Ar.) yukarı çıkmak “dimāğa su‘ūddan men‘ eder”24b-10

sübāt (Ar.) koma durumu, bilinç bulanıklığı, soğuk sıtma “ya‘nī sübāt ziyāde uykuya mübtelā olmağdur”20a-4

sübhānehu (Ar.) “O her kusurdan münezzehtir” anlamında dua sözü “bi-iznih sübhānehu iħrāc eder”70a-5,6

süd 1.süt 2.bazı bitkilerdeki beyaz sıvı “otlar ki südleri çıka ol maķūleleri...”14a-2

südde (<seddet Ar.) peklik, şişkinlik (Obstruction) “südde içün müfettiħāt tenāvül...”124a-3

südlügen sütleğen (Euphorbia peplis) (krş. **ħabbetü l- mülk**, **māhūdāne**, **şebrem**, **südlügen**, **ferfiyün**) “südlügen dedükleri ot gibi”14a-1

süfuf (Ar.) toz halindeki ilaçlar “nuṭül ve ve tılā ve süfuf ki”5a-6

sükāce (Far.) kabus, ağırlık basması.(krş. ‘**abdü l- cenen**, **sürk**, **kābūs** , **zāgūt**, **cāşüm** , **nīdlān** ,**ağır basma** “ve sükācedür ‘ arabīde...”27b-13

sükün (Ar.) Arap alfabesinde harfte harekesizlik, sakin olma “ve sükün bā’i ve vāv ile” 72a-11

şülül (Ar.) 1.sigil 2. bir çeşit dolama (Wart) (krş. **ķurluğan**) “der-‘illet-i şülül ”156b-1

sülük (<selük <zelük Far.) sülük (Hirido medicinalis) (krş. ‘**alaķ**, **zalü**)“ya‘nī türkīce boğaza sülük girmek”68a-8

şümme (Ar.) sonra “‘ilmü‘l- ebdān şümme ‘ilmü‘l- edyān”1b-10

sünbül (< sunbul Ar.) sünbül (Hyacinthus orientalis) (krş. **sünbülü t- tıbb sünbül-i ‘aşāfir**) “bir dānek şaħm-ı ħanzal ve sünbül ve za‘ferān”48b-10

sünbül-i ‘aşāfir (Ar.) sünbül (Hyacinthus orientalis) (krş. **sünbül**, **sünbül-i tıbb**) “sünbül-i ‘aşāfir dērler”39a-10,11

sünbülü t- tıbb (Ar.) sünbül (Hyacinthus orientalis) (krş. **sünbül**, **sünbül-i ‘aşāfir**) “rümī cibillī ve sünbülü t- tıbb”39a-10

sünnetlice (Ar. Tr.) yoğurt otu (Galium aparina) “bir miqdār sünnetlice otını gölgede kurudup” 156b-1/E

sür- 1. sürmek , değdirmek 2. yaşayıp geçirmek “türkide bir ‘uzva bir şey sürmege derler”126b-4

sürāh (Far.) delik “andandur ve öbür sürāh ya ‘nī...”40b-5

sür‘at (Ar.) hız, hızlılık “‘alāmeti kan sür‘atle çıkup”123a-14

sür‘at-i nabz (Ar.) hızlı nabız , nabzın hızlanması “gāh māddeci sür‘at-i nabz ve”76b-5

sürh (Far.) kırmızı “kaldursalar yine sürh olur”141a-11

sürhce (Far. Tr.) kızamık, purpura hastalığı (Measles “hāşbe ya ‘nī sürhce...” 160b-14

sürhubbād (sürh-bād <Far.) kızıl yel hastalığı “buña sürhubbād derler”141a-9

süril- sürülmek “yumşak ve bir yere sürilse...”43b-5

sürk (Far.) kabus, ağırlık basması.(krş. ‘abdü l- cenen, sükāce, kābūs , zāgūt, cāşüm , nīdlān ,ağır basma “fāriside adı ‘abdü l- cenen ve deyu sürk”27b-12

sürme 1. göze şifa veya süs amaçlı sürülen toz, antimon 2. ismid “ve sürme her birinden nīm mişkāl”45a-8

sürme-i işfahānī İsfahan sürmesi, şifalı sürme , ismid (Antimon) (krş. kühl-i sīmānī , kühl-i cilā, ismid) “sürme-i işfahānīki işmid dedükleri şeydür”39a-8

süst (Far.) gevşek, zayıf “uyuyup a ‘zāsı hemīşe süst olmağdur”8b-7

süstī-yi - ‘azele-i meşāne (Far.) “süstī-yi ‘azele-i meşāneden oldı ise”118a-5

süstlük (Far. Tr.) gevşeklik “‘illetin hūdūşı mağ‘adin süstliginden nāşī”121a-5

süzül- süzölmek “şonra otuz mişkāl süzölmüş...”72a-3

Ş

şādenc (<şādene Far.) kan taşı “dahı olmağ ihtimāldür ve şādenc ki”38b-2 (krş. şādene, hācerü ‘d-dem)

şādene (<şādene Far.) kan taşı “fārisīde şādene ve...”38b-2,3

şāf (<şiyāf Ar.)göz hastalıkları ve diğer bazı hastalıklarda kullanılan merhem şeklindeki ilaç “ile tahmīr ve şāf edeler hem...”20a-15

şāh-ı mercān (Ar.) (mcz.)tenasül uzvu “ya‘nī hūkkasına şāh-ı mercān...”77b-8

şāhid-i bāzār (Ar.) cariye ve gulamlar “bir yād-kār bir şāhid-i bāzāre...”24a-1

şāhm-ı hanzāl (Ar.) acıelma (Citrullus colocihynthis)(krş. **ebū cehil karpuzu**) “ve şāhm-ı hanzāl ki ebū cehīl karpuzıdır”10a-8

şāhterec (Ar. >şāhterre Far.) şahtere otu (Fumaria officinalis) “ve şāhterec her birinden”151a-9

şāhtūt (Far.)ekşi kara dut (Morus nigra) “ve zirik ve şāhtūt ve güre”67a-14

şākākul-i mısrī (Ar.) yabancı havuç, karakök (Pastinaca sativa) “şaytarac-ı hindī ve şākākul-i mısrī”115b-8

şākāyık (bkz. **şākāyık-ı nu‘mānī**)

şākāyık-ı nu‘mānī (Ar.) gelincik, yaban lalesi (Papaver rhoeas) (krş.**şākāyık**) “şākāyık-ı nu‘mānī ki kırmızı çiçekleri olur”

şākīka (Ar.) yarım baş ağrısı, bir çeşit migren “def‘ etmiş olur şākīka ya‘nī nīm”14b-11

şākık (Ar.) parça, yarık “ya‘nī rahm iki şākık olmak”126b-13

şāl (Far.) boyun atkısı, şal “boynına varınca şālda setre”152b-6

Şām (<eş-şām Ar.) bugünkü Suriye’de yer alan Şam şehri “şāmdan ‘irāka develer ile getirürler”14a-12

şām (Far.) akşam vakti “şonra her şubh ve şām kulağına nīm germ”45b-10

şām fustuğı (Ar.) özel olarak Şam kökenli fıstık (Pistacia vera) “şām fustuğı içi ve mağz-ı...”17b-8

şārīh (Ar.) şerh eden, izahlı olarak yazarak anlatan “nāzım ve şārīh ve mütercim...”5b-8

şark (Ar.) doğu, Asya ülkeleri “ehl-i şām müherrā ve ehl-i şark”43a-14

şavşa zatülcenb veya zatürre hastalıklar ve ağrısı (krş. **zātü l-cenb**)“şerābı olur şavşa ya‘nī zātü l-cenb” 74b-2

şaytarac (<şiterec Ar.) serkile otu ve ilacı (Plumbago zeylanica) “emlec ve şaytarac ve zerāvend-i müdahrec”17b-12

şaytarac-ı hindī (bkz. **şaytarac**)

şeb (Far.) gece “eger şeb-i marāz tīreligi dūr olsun”100b-6,7

şebb (Ar.) şap, alüminyum potasyum sülfat (krş. **şebb-i yemānī, zāc-ı bellūd**) “hinnā ile şebbi ba‘de d- daḳḳ...”56b-13

şebb-i yemānī (Ar.) göztaşı, bakır sülfat (krş. **şebb, zāc-ı bellūd**) “şebb-i yemānīdür hāşşası sirke”57a-3

şeb-i yemenī (Ar.) Mısır şapı “ oldı şeb-i yemenī ne kadar hār şeydür”143b-5

şebrem (Ar.) sütleğen bitkisi (krş. **hābbetü l- mülk, māhūdāne , südlügen, ferfiyūn**)“ve kendi şebre me benzer”43a-9

şebş torak oru, çemen otu (Anethum graveolens) (krş. **hulbe, boy**) “ve anīsūn ve şebş ki torak otıdur”30a3

şecer (Ar.) ağaç “ve bir gayrı şecer dahı olmak”51b-10

şecere-i rüstem (Ar.) zeravent(Aristolochia) (krş.zerāvend-i **tavīl, aristulūhiya, masmaḳārīr , maşḳarān, ḳaṭūr, liṭūs, ḳarğa düvelegi , zerāvend-i müdahrec**) “tavīl ki şecere-i rüstem ve aristulūhiya”96b-6

şeftālū (Far.) şeftali (Persica vulgaris) “şeftālū mişmiş zerdālū nisvānuḳ ḳablinūḳ aḡzını”126b-8

şehdāne (Far.) iri parlak inciye benzeyen“şehdāne günlükdür her birinden”117a-12

şehd-i şīrīn (Ar. Far.) bal, tatlı bal (krş. **asel**)“şonḡra on mişḳāl şehd-i şīrīn”9a-15

şehr (Far.) şehir “İstanböl gibi bir şehr-i ‘azīmde”143b-8

şehvet-i kelbiyye (Ar.) aşırı yeme arzusu, doymama “ya‘nī şehvet-i kelbiyye gıdāya ziyāde”89b-12

şek(i)l (Ar.) şekil, biçim, görünüş “dérler şekil ve kıyāfetde hāşhāş...”39b-3

şeker (<sükker Ar.) “beyāz şekeri yedi kaşuk şu ile”6b-8

şeker-i şāviz-hamūl (Ar.) bağboğan , küsküt (Cuscuta epythimum) “ükşüt ve şeker-i (2)şāviz-hamūl dérler” 80b-1,2 (krş. **ükşüt, küşüt , yapraksız sarmaşık**)

şeker-i sürh (Far.) pekmez, saf şeker “şeker-i sürh ki hām şekerdür”19b-12

şems (Ar.) güneş “şemse muķārin olmış ola”13a-8

şerāb (Ar.) 1.şurup, şurup biçimindeki ilaçlar 2. şerbet (krş. **şerbet**) “bir batman ayva şerābını ki...”86a-13

şerbet (Ar.) 1.şurup, şurup biçimindeki ilaçlar (krş. **şerāb**) “gelince kaynadalar laţif şerbet olur”86b-11

şerbet-i eftimūnī eftimūn şerbeti “şıfat-ı şerbet-i eftimūnī yedi mişķāl eftimūn” 11a-9

şerh eyle- (Ar. Tr.) bir metin yazarak açıklamak “bu marāz muķaddemā şerh eyledigümüz”27b-2

şerīf (Ar.) şerefli, kutsal “lākin bu ‘ilm-i şerīf...”2a-5

şey’ ,şey (Ar.) şey, nesne, durum “şu gibi bir şey’ dökmege dérler”21b-1

şeybetü’l- ‘acūz (Ar.) ağaç yosunu, ketencik (Mescus aboreus) (krş. **uşne, pelid yosunu**) “uşne ki şeybetü’l- ‘acūzdur”39a-12,13

şih (<şeyh Ar.)(vlg.) 1. şeyh 2. yaşlı kimse “şāhibi şih-ı feyzī hindī bu...”5b-15

şih-ı feyzī hindī 16.yy alimlerinden Feyzī-yi Hindī

şikāk-ı rahm (Ar.) rahim zorlanması, vajinal fitik (Rektosel) “şıfat-ı müleyyinī ki şikāk-ı rahm”127a-4

şikāku’l- maķ’ad, şikāk-ı maķ’ad (Ar.) makat çatlağı, makat zorlanması “olmaz şikāku’l- maķ’ad rubā’iyye”108b-9

şib' (Ar.) tokluk, doyma hissi “ve ta'āmdan şib' gelmemek”90b-13

şiddet (Ar.) bir hareketin gücü, derecesi “bağırsaqlarda dörd şiddet üzre”101a-11

şifā-baḥş (Ar. Far.) iyileştiren, şifa veren “şifā-baḥş olan vedūd Allāh”60b-11

şifā-yāb (Ar. Far.) şifa bulan, iyileşen “müdāvā olunur ise şifā-yāb olur” 73b-13

şih (<şih Ar.) yavşan otu “ḥabbu'n- nīl ve şih her birinden”103b-15

şikem (Far.) karın “muḳaddeme-i laḳvedür eger şikemde olur”31b-10

şikeste (Far.) kırık “ḳabından tenükdür ve tiz şikeste olur”78a-11

şir (Far.) süt (krş. **süd**) “ya'nī ki şir ya'nī süd az olmaḳdur”79b-8

şir -hışt (Far.)çavşır otu ve zamkı (Ferula elaeochytris) (krş. **ḳunduz ḥāyesi, cünd-i bīdester**) “enār şir -hışt isti'māl etmekdür”8a-2

şirāmula, şirāmulac (Far.) kiraz eriği, myrobalan meyvesi (Prunus cerasifera) “nūş-ı dārū şirāmula ve şirāmulac...”83b-14

şirāmulac (bkz. **şirāmula**)

Şirāz (Far.)bugünkü İran'da bir şehir “encir 'arabça ḥırva' şirāz dilince kinetü”114a-12

şirāze-i toḥm-ı dil-āşüb ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus)(krş. **fencengüşt, eslak , erşed ,sibistān ,sehād , a'yuní's- serātīn ,sencsbüye, aḡīs , ḥabbu'l- faḳd , tāhire , ḳanḫafilūn , zū-ḥamse-i avrāk, zū-ḥamse-i aşābi' ,pencgüşt ,fülfül-i berrī, ayıd)“şirāze-i toḥm-ı dil-āşüb türkīde ayıd”97a-1,2**

şire (Far.) sıra “beş mişḳāl şir-hışt şire-i danı”69b-15

şir-i ḳadīd (Far. Ar.) bayat süt “şir-i ḳadīd ve nān-ı ḳadīd”82b-3,4

şirīn (Far.) tatlı “şirīn ma'nāsına türkīce tatlı”4b-9

şirinc (bkz. **şirīnec**)

şirīnec , şirinc (<şirīne Far.) suluca, çocukların başında çıkan bir sivilce , koyun uyuzu “aḫa şirīnec ve şirinc derler”149b-12

şirnāk (Ar.) göz kapağında kalınlaşma ile görülen bir hastalık “kalınca kaynadalar şirnāk ki”35a-5

şirugān şırlağan otu (Sesamum indicum) (krş. **küncüd**) “yā zeyt yā şirugān izāfe...”9a-2

şiş şiş, çıban, ur “ser-sām bir şişdür ki ādemiñ...”15a-12

şiş- şişmek “perdenüñ şişmesi muḳaddemesidür”31b-13

şişe (Far.) şişe “elekden geçirüp bir şişede”10a-7

şişür- şişirmek “şāhibinüñ gebe ḫātun gibi ḳarnımı şişürür”124b-8

şiyāf (Ar.) şaflar, göz hastalığı ilaçları “ba‘de‘l- ḫalt ve‘t- taḫmīr şiyāf edeler”36b-13

şol şu, o “şol nesnedür ki andan riḫī mütevellid”141b-14

şöyle ki (<şu ile ki) şu şekilde ki, anlatılacağı üzere “görür şöyle ki ḫayāt gide...”26b-10

şu şu “bu mecmū‘ānuñ şu ḳadar fā‘idesi”4b-14

şüniz (Far.) çörek otu (Nigella sativa) (krş. **şevniz**, **çörek otı**, **kara çörek otı**) “ḫall ve şüniz zımādı lāzımdur”159a-9

şürbā (Far.) çorba “ṭabḫ olunmuş laṭīf şürbālar tenāvül ētdireler”60a-13

şürü‘ ét- (Ar. Tr.) başlamak “āteş-i ḡamm yakmaḡā şürü‘...”76b-9

şürüṭ (Ar.) şartlar “dahı şürüṭındandur ‘aṭaş-ı mufriṭ”91a-12

şūşa (Far.) şişkinlik “inşā‘ Allāh marāz-ı şūşada”67b-6

şübhesiz (Ar. Tr.) kuşkusuz “sā‘atde şübhesiz ḳatl eder”158b-7

şükr ét- (Ar.) şükretmek, minneti dile getirmek “Rabbü‘l- ‘ālemīn ḫazretine şükr edüp”144a-10

şürb (Ar.) içmek “şürb-i şerāb yā cimā‘dan oldı ise”31b-3

T

ṭā (Ar.) Arap alfabesindeki on altıncı harf, tā, tı “ ve kesrū ṭ- ṭā’i ve sükūnu s- sīnū l- muhmeleteyn”118b-4,5

tā (Far.) ta, abartılı olarak –e kadar “tā mizāc şıḥḥat-i müteveccih olunca”153b-5

tā ki (Far.) (klp.) yeter ki, öyle ki “édeler tā ki gözlerinde çiçek çıkmaya”160b-9

ta’affün (Ar.) çürüme “ḥudūsı ta’affün ve ruṭubetdür”60b-6,7

ta’allüm (Ar.) ders ederek öğrenme “imdi ‘ilm-i ṭıbbı ta’allüm”2a-4

ṭā’ām (Ar.) yemek “çāšnīsinden ve ṭā’āmından ḥiss ve fehm éde”63a-11

ṭā’at (Ar.) Alla’ın emirlerine uyma “olmayınca ṭā’at ve ‘ibādete...”1b-12

ṭab’ (Ar.) huy, yaratılış, mizaç “ammā ‘akla ve ṭab’a şerāb”22b-11

tāb (Far.) ışık, parlaklık “geh bir cevher tābına gider”23a-3

ṭabaḳ (Ar.) tabak, yemek konan düz kap “tutup altına bir ṭabaḳ vaż’...119a-2

ṭabaḳa (Ar.) 1.tabaka, katman 2.gözün bölümü “mezḳürdür ol ṭabaḳadan biri”40b-4

ṭabaḳa-i ‘ankebūtiyye (Ar.) gözün dördüncü katmanı “ṭabaḳa-i ‘ankebūtiyye ve ruṭubet-i celīdiyye”33b-8,9

ṭabaḳa-i ‘inebiyye (Ar.) gözün üçüncü katmanı “ve ṭabaḳa-i ‘inebiyye ve ruṭubet beyze”33b-7,8

ṭabaḳa-i ḳarniyye (Ar.) gözün saydam katmanı “ṭabaḳa-i ḳarniyye ve...”33b-7

ṭabaḳa-i meşīmiyye (Ar.) gözün damarlı katmanı, koroid (Choroide) “ṭabaḳa-i meşīmiyye ṭabaḳa-i şulbiyye”33b-10

ṭabaḳa-i mültaḥime (Ar.) gözün dış yüzündeki zar, konjonktiva (Conjonctiva) “ṭabaḳa-i mültaḥime ve...”33b-7

ṭabaḳa-i şulbiyye (Ar.) gözün sert tabakası (Sclerotique) “ṭabaḳa-i şulbiyye mādāmki bu ṭabaḳāt”33b-10

ṭabaḳa-i ūebekiyye (Ar.) gözün ađ katmanı, retina (Retine) “ruṭūbet-i züccāciyye ṭabaḳa-i ūebekiyye”33b-9

ṭabaḳāt (Ar.) gözün bölümleri “hevā cānibine olan ṭabaḳāt”33b-6

taban ayak tabanı (Plantar) “...ḳarīb ola ūāhibinūḡ tabanı”160b-6

ṭabāūir , **ṭabāūir I** (Ar. Far.) rastık taūı (krū. **rūy-ı suḡte**, **rāsih**, **rūy-ı rāsuhṭ**, **rastuḳ**) “basilikūn on beū direm ṭabāūir”39a-5

ṭabāūir-i hindī ,**ṭabāūir II** (Ar. Far.) Hint menūeili bir beyaz madde, kireç taūı, (krū. **rūy-ı suḡte**, **rāsih**, **rūy-ı rāsuhṭ**, **rastuḳ**) “ve buyān balı ve ṭabāūir-i hindī”140a-2,3

ṭabāyi‘ (Ar.) mizaçlar, yaratılıūlar “anlaruḡ ṭabāyi’ni bilmek gerek”3a-15,3b-1

ṭabḡ (Ar.) 1.piūirme, piūirilme 2.ilāç kaynatma “‘asel ile sā’ir me’ācīn gibi ṭabḡ”83b-10

ṭabḡ ēt- (Ar. Tr.)1.piūirmek 2.ilāç olarak kaynatmak “sā’ir me’ācīn gibi ṭabḡ ēdüp”105b-8

ṭabḡ olun- (Ar.Tr.) 1.piūirilmek 2.ilāç olarak kaynatılmak “‘ilāç ayva rubbı ile ṭabḡ olunmuş”105a-15

tāb-ı aftāb (Far.) parlak güneū, güneūin en parlak zamanı “tāb-ı āftāba aūa ḳoyalar”89a-13

ṭabī’at (Ar.) huy, mizaç, yaratılıū “bir ādem tabī’atı ne maḳūle”5a-1

ṭabīb (Ar.) tabip, hekim “bir ṭabīb ve bir ḡekīm ve bir cerrāḡ”143b-8

ṭabīḡ (Ar.) piūirilmiş “ūıfat-ı ṭabīḡ-i eftīmūn”146a-5

ta’biye olun- (Ar. Tr.) bir metod ile uygun hale gelmek “ekūi ile ta’biye olunmuş ola”95a-11,12

ṭabl (Ar.) davul “ūāhibinūḡ ḳarnı ṭabl gibi...”93b-3

ṭablī (Ar.) 1.gaz birikimi, karın ūiūkinliđi, ödem 2.bir çeūit siroz (Tympanitis) “ve ṭablīnūḡ ‘alāmeti odur ki”93b-2

ta’dād (Ar.) sayım, sayma “ta’dād-ı edviye-i ru’āfiyye ki...”51a-15

ta'dīl (Ar.) düzeltme, onarma “üzre ta'dīl-i mizācdur ve's- selām”96a-5

ta'dīl ét- (Ar. Tr.) düzeltmek, onarmak “mizācı ta'dīl éde”22a-11,12

tafşīl (Ar.) ayrıntılı anlatma “vardur sīciyye-i tafşīlle inşā' Allāh”51a-4

tafşīl olun- (Ar. Tr.) ayrıntılarıyla açıklanmak “nāmı beyāndur anda tafşīl olunmuşidi”27b-3

tafşīli ātī (Ar.)(klp.) gelecekte detaylı anlatılacak olan “tafşīli ātī bārid şeyler ile”77a-10,11

tağ dağ “türkice tağ üzümü...”81b-10,11

tağıl- dağılmak “deşildi ve kimi tağıldı”158b-9

tağlīz ét- (Ar. Tr.) kalınlaştırmak “tağlīz étmek gerek ta'āmdan muğallızāt...”123b-5

tağūn (tā'ūn <Ar.)bkz. **tā'ūn**)

taḥammül (Ar.) dayanma, katlanma “tağlar taḥammüle kādīr olamazdı”143a-13

taḥammül ét- katlanmak, dayanmak “el taḥammül édecek”25b-4

taḥfif (Ar.) Arapça gramere göre şeddeli harfi şeddesiz okuma, hafifletme “feth-i fā ve taḥfif-i ḥā-i mühmele...”128a-9,10

tāhir (Ar.) temiz “tāhir édüp gölgede kurudalar”123a-2

tāhire ayıt otu, hayıt.(Vites agnuscastus)(krş. **fencengüşt ,eşlak , ersed ,sibistān ,sehād , a'yunī s- serātīn ,sencsbüye, aḡīs , ḥabbu'l- faḡd , ayıd, ḡantaḡılūn , zū-ḡamse-i avrāk, zū-ḡamse-i aḡābi' ,pencgüşt ,fūlfül-i berrī, şīrāze-i toḡm-ı dil-āşūb**) “...ve ḡabbu'l- faḡd ve tāhire”96b-13

taḡkīḡ (Ar.) araştırma, soruşturma “cerīdenūḡ anı taḡkīḡa taḡammūli”24a-5

taḡlīl (Ar.) çözmeye “üzerine taḡlīl içün dā'imā ışıcaḡ kül...”142a-3

taḡlīl ol- (Ar. Tr.)çözülme “taḡlīl olup yā nefḡ temām ḡaşıl ola”108b-4,5

taḥmīn olun- (Ar.Tr.) değerlendirilmek , yaklaşık olarak belirlemek “ṭūl ve ‘arżı ve ‘umkı taḥmīn olunduḡdan”122b-9

taḥmīr  t- (Ar. Tr.) 1.yoġurmak 2.mayalandırmak“c mleyi g l- b ile taḥmīr  d p”15a-1

ṭaḥmīr olun- (Ar. Tr.) 1.yoġrulmak 2.mayalanmak “taḥmīr ve ḥabblar oluna”10b-2

taḥr k (Ar.) kımıldatma “a‘z  tostoġru  alur taḥr ke  adır”33a-1

taḥr k  t- (Ar. Tr.) harekete ge mek “m teḥaccir olunca taḥr k  deler”25b-5,6

taḥr r olun- 1.kaleme alınmak, yazılmak 2.kaydedilmek“olmak  zre taḥr r olunmuŗ”113a-6

taḥr r t (Ar.) resmi metinler, yazıŗmalar “bir n ŗ a-i m fide ve taḥr r t ”2a-15

taḥt (Ar.) altında anlamı veren  n ek “bi-nok ta taḥte ve s k nu’l- y ’i bi-nok tayn”118b-4

ṭ ’ife (Ar.) topluluk, tayfa “nis ’ ṭa’ifesine maḥŗuŗ”123a9,10

taḥd m olun- (Ar. Tr.) sunulmak “ilm-i edy n  zerine taḥd m”1b-11

taḥd rce (Ar. Tr.) varsayılan durum “oldıġı taḥd rce d r amm ...”15a-6

taḥs m eyle- (Ar.) pay etmek “taḥs m eyled kden Őonŗa ‘illetin  zerine”143a-6,7

taḥt r  t- (Ar.Tr.) damlatmak “ ulaġına taḥt r  tmek d r”48a-1

taḥt r olun- (Ar. Tr.) damıtılmak “taḥt r olunup ba’dehu bir ba ır”11b-7

taḥt r olun- (Ar.Tr.) damlatılmak “taḥt r olunup ba’dehu bir ba ır”11b-7

taḥt r ’l- bevl (Ar.) idrar ka ırma “ taḥt r ’l- bevl ya’n   atre  atre”115a-5

ṭalak dalak “ṭalak Őiŗmege d rler”96a-9

ṭaleb  t- (Ar. Tr.) istemek “derm n ṭaleb  der ise”93b-6

ṭalebk r (Ar. Far.) istekli, isteyici “menŗe’i ṭalebk r-ı f y z t-ı il h ”2a-10

ṭ lib (Ar.) istekli, isteyen “vuŗlat ṭ libi ola amm ...”24a-2

ṭālibān (Ar. Far.) 1.öğrenciler 2.isteyenler “ṭālibāndur ki ol raḥīḳıñ”23a-8

ṭa‘m (Ar.) lezzet, tat “ṭa‘mı bir miḳdār acıdur”78a-12

ṭamar damar, kan damarı “evvel baş ṭamarından faşddur”6b-7

ṭanbūra (Ar.) tambura, telli ve mızraplı saz “insānuñ vücūdında ṭanbūra kirişine benzer”159a-15,159b-1

ṭanīn (Far.) kulak çınlaması “ṭanīn türkīce çınlamağa dērler”46a-4

ṭaraf (Ar.) yan, ön, arka, sağ, sol gibi yanlardan biri “ağrıyan ṭarafına ṭilā edeler”15a-5

ṭaraş (Far.) kısmi sağırlık “ve isti‘māl olunur ṭaraş”45a-10

ṭarfe (Far.) bir göz hastalığı, kırmızı nokta “çeşm ya‘nī bu ṭarfe dedükleri”37b-15

ṭarḥ ét- (Ar.Tr.) koymak, atmak “ma‘mül-i maṭbūḥa ṭarḥ edüp”84b-11

ṭarı darı (*Panicum uiliaceum*) (krş.darı) “bir miḳdār kavrulmuş ṭarı”100a-6

ta‘rīf (Ar.) tanıtma, ibare, tarif “merḥūm yūsufi ta‘rīflerinde...”65b-9

tāriḥ (Ar.) tarih “dört senesi tāriḥ-i terceme biñ altmış”5a-11

ṭarīḳ (Ar.) 1.yol 2.usul 3.araç “ya‘nī ṭarīḳ-i ḥikmet oldur ki”114a-9

taşfiye olun- (Ar. Tr.) arıtılmak “yigirmi mişḳāl taşfiye olunmuş”8a-13

taş 1.taş 2. organlarda oluşan katı madde, taş “vèreler ol taş elinde iken”129b-13

taşra dışarı, dışarıya “ma‘deden taşra çıka”85b-4

taḥḥir ét-, eyle- (Ar. Tr.) temizlemek “taḥḥir ve bāṭın teni müshilātla pāk eylemekdür”133b-10

taḥḥir olun- (Ar. Tr.) temizlenmek “ve köki alınmış ve taḥḥir olunmuş”84a-7

ṭatlı tatlı, acı olmayan , şeker tadında (krş. **şirīn**) “...ağız ṭatlı olmaḳdur”62a-1

tā‘ūn, ṭāḡūn (Ar.) veba hastalığı (Pestilentia) “tā‘ūna ‘ilāc olmaz dünyāda”158b-5

ṭavr (Ar.) tavır, davranış, hal “ṭavr-ı ‘āşıkā gibi şādık ola”23b-11

tavşan tavşan “...meşelâ tavşan tersini bir kaç”118a-15

tavuk tavuk “ağdiyeden tavuk ve kuru üzüm”92b-6

tāze (Far.) 1.yeni 2. kurumamış, yeşil “üç baş tāze ve yāhūd cüdā-cüdā”159b-14

tazmīd eyle- fileto ile bağlama, veya flaster ya da lapa uygulaması yapmak “encir ve mevīz tazmīd eyleye”157a-5,6

tazyīk (Ar.) sıkıntı verme “‘arız olur nefsi tazyīk ve hareketi...”27b-6

te‘ālā (Ar.) “Şanı yücedir” anlamında Allah C.C için kullanılan bir ifade “vedūd Allāh sübhānehu ve te‘ālā...”60b-11

teb (Far.) ateş, vücut ısısının yükselmesi “‘alāmeti teb ve ağız acı olmak”85a-5

tebahgāh (Far.) boşluk, boş böbrek (krş. **boş böğrek**) “mağ‘adde ve tebahgāhda ya‘nī”124a-13

tebhīr èt- (Ar. Tr.) 1.kaynatarak buğu yapmak 2.tütsülemek “koyup âteşle anı tebhīr ède”160b-14

teb-i dā‘imī (Far. Ar.) devamlı ateş “‘alāmet-i sūnūhūs teb-i dā‘imī”134a-12

teb-i hams (Far. Ar.) üç gün ara veren ateş “meşelâ teb-i hams ki üç gün tutmaz”138b-3

teb-i muṭbīka (Far. Ar.) iyileşmeyen ateş “ya‘nī teb-i muṭbīka ki demden hādīs ola”135a-2

teb-i nerm (Far.) hafif ateş “oldı ise ‘alāmeti teb-i nerm-i dā‘imī demek”16b-8

teb-i seb‘ (Far. Ar.) beş gün ara veren ateş “ve yāhūd teb-i seb‘ ki beş gün tutmaz”138b-5

teb-i sūdüs (Far. Ar.) dört gün ara veren ateş “yāhūd teb-i sūdüs ki dört gün tutmaz”138b-4

tebrīd èt- (Ar. Tr.) arasını açmak, arasını soğutmak “naql ile tebrīd èdeler ki”23b-13

teb-tīz (Far.) keskin ateş “olur ammā teb-tīz ve ziyāde...”140b-14

tecāvüz ét-, eyle-(Ar.) 1.sınırı aşmak 2. saldırmak “dahı tecāvüz édüp lahma dahı te’şir eder”146b-10

tecribe (Ar.) tecrübe, deneyim “bu dahı kendi tecribemizdür”130a-9,10

tecribe ét-, eyle- (Ar.) denemek , tecrübe etmek “birez şeylerini tecribe étdüm”2a-14

tecrīd (Ar.) 1. soyma, soyulma 2. ayırma 3.temizleme “şabāh gülābı zamğdan tecrīd”59a-5

tecrīd ét-, eyle- (Ar.) 1.soymak 2. ayırmak 3. temizlemek “cirminden tecrīd eyledükden”63a-3

tecrīd olun- (Ar.) 1.soyulmak 2. ayrılmak 3. temizlenmek “cirminden tecrīd olunmuş ola”76a-15

tecvīf (Ar.)içini oyma, kurutarak içini boşaltma “ba’de’l- iḥrac gölgede tecvīf”80b-13

tecvīf ét-, eyle- (Ar.) içini oymak, kurutarak içini boşaltmak “tecvīf eyledükden sonra”84a-4

tedārik olun- (Ar. Tr.) sağlanmak, hazır edilmek“ve tedārik olunmağa...”5a-7

tedbīr (Ar.) önlem, hazırlık “nisvānıñ tedbīri beyānındadır”129b-7

tedbīr ét- önlem almak “tedbīr édecek қадardır” 5b-12

tedbīr-i beden (Ar.) (klp.) beden sağlığını koruma “tedbīr-i beden cümleden elzem”2a-12,13

tedrīc (Ar.) derece derece, yavaş yavaş “...tedrīcle def’i fażalāt eder”98b-10

te’ehhül étdir- (Ar. Tr.) evlendirmek “ve yāḥūd te’ehhül étdireler”23b-14

te’ekkülü’l- lişse (Ar.) diş etleri yenmek “ve’ s- selām te’ekkülü’l- lişse”62a-9

tefekkür ét-, eyle- (Ar. Tr.) düşünmek “vāfir tefekkür étdüm ammā”144a-6

tefsīr (Ar.) Kur’ân-ı Kerīm-i açıklayan kitap “bī- nuқта tefsīr şāḥibi” 5b-14,15

teftīḥ (Ar.) açma, geçirme “süddeden ise teftīḥ-i südde için”124a-2,3

tehallüf ét- (Ar. Tr.) değişmek “Allah bilür hiç tehallüf étmedi”5a-9

teḳaddüm ét- (Ar. Tr.) öne geçmek “teḳaddüm étmişdür ‘alāmet-i şahibinün”13b-7

teḳaddüs-i kibriyā (Ar.) (klp.)“O her noksanlıktan beri ve ulu olan Allah C. C” anlamında bir ifade “kār-gāh-ı zemīn ve āsmān teḳaddüs-i kibriyā”26b-7,8

teḳayyüd (Ar.) 1.çalışma, çabalama 2.dikkatle özenle davranma “teḳayyüd lâzım gelmeyen”2a-10

teḳayyüd ét- (Ar. Tr.) 1.çalışmak 2.dikkatli davranmak, özen göstermek “anun ‘ilācıyla teḳayyüd étmek”27a-15

teḳayyüd olun- (Ar. Tr.) 1.çalışılmak 2.dikkatli davranılmak “müshilātla teḳayyüd oluna”26a-4

teklif (Ar.) görüş, öneri “...ḥaylī teklife muhtācdur”97b-1

tekrār (Ar.) yeniden, yine, tekrar “beyāz şeker ile daḥı tekrār kıvāma...”11a-11

telezzüz (Ar.) hoşlanma, zevklenme “keşret-i telezzüzdendir”121a-6,7

te’lif (Ar.) bir eseri yazma, kaleme alma “ve tāriḥ-i te’lif-i rubā’iyyāt”5a-10

telyīn (Ar.) 1.yumuşatma 2.kabızlığı giderme “telyīn-i ṭabī’atdan sonra her gece”148a-13

telyīn ét- (Ar. Tr.) 1.yumuşatmak 2.kabızlığı gidermek“şeyler ile telyīn édüp”127a-3

temām (Ar.) 1.tam olarak 2.olması gerektiği gibi “kırmızı şışdür temām insānun yüzini” 53b-2

temregi temriye hastalığı (Dermatose) (krş. **ḳübā**, **temregi** “ya’nī temregi gibi elde ve...”154a-9

temürhindī (<Far. <temr-i hindī Ar.) “temürhindī şuyı ile bir miḳdār”56a-5

ten (Far.) 1.cilt, ten 2. vücut “ola ol māddeyi tenden iḥrāc”27a-11

tenāvül ét-, eyle- (Ar. Tr.) -yemek- yemek

tenāvül êtdir- (Ar. Tr.) -yemek- yemesi sağlanmak

tenāvül olun- (Ar. Tr.) –yemek- yenilmek olunmuş tavuk tenāvül oluna”

tenbîh (Ar.) uyarı, duyuru “tenbîh mu ‘ālece-yi ‘alîlün mizâcını”16b-4 “tenbîh mu ‘ālece-yi ‘alîlün mizâcını...”16b-4

tenbîh êt (Ar. Tr.) tembih etmek, bir şeyin yapılması için sıkça uyarmak “ya ‘nî nâzım tenbîh êdüp dêr ki”79b-2

tenbûl (Far.) Hint menşeilî tırmanıcı biber türü (Chavica betel) “her birini tenbûl ile...”152b-11

teneffür êt- (Ar. Tr.) nefret etmek “ta‘âmdan teneffür (9)ède”103a-8,9

tenkiye (Ar.) barsağa veya bir organa ilaç verme, veya lavman “şuyı ile dimâği tenkiye êdeler”21a-13

tenûk (Far.) zayıf, ince “kabından tenûkdür ve tîz şikeste olur”78a-11

ter (Far.) ıslak, yaş “germ ü ter hâr u raṭb ma ‘nâsına”3b-8

terceme (Ar.) tercüme, çeviri “bu rubâ‘iyyâtı terceme eşnâsında”130a-2

terceme olun- (Ar. Tr.) tercüme edilmek, bir dilden başka bir dile çevrilmek “bina’ en-‘aleyh terceme olundu”144b-2

tere yağı (<kere yağ Far.) tereyağ “tere yağı ile karışdırup”71a-9

terencübîn (Ar.) Basra balı, bir çeşit kudret helvası (krş. **başra balı**, **terengübîn**, **terencübîn-i sefid**)“...on mişkâl terencübîn lezzet vèrüp”127a-9

terencübîn-i sefid (Ar.) (bkz. terencübîn)

terengübîn (Far.) (bkz. **terencübîn**)

terk (Ar.) bırakma “daḥî terk lâzımdur”31b-4

terkîk êt- (Ar.Tr.) 1. inceltmek 2. yumuşatmak “terkîk êde zūfâ gibi andan şonra”142a-2

termiş (Lat.) acı bakla (Lupinus termis) (krş. **türmis, mış(1)r bakılası**) “ve biring ve serahs ve termiş...”103b-14

ters ? hayvan pisliği “meřelā tavşan tersini...”118a-15

tertīb (Ar.) bir ilacın çeşitli malzemelerle hazırlanması “şıfat-ı tertīb-i edviye-i mezkūr”103b-13

teselli (Ar.) avutma “‘ illete teselli için...”73b-15

te’şir (Ar.) etki gücü, etki “ya’ nī gün te’ şirinden olan”13a-8

te’ şir ét- (Ar. Tr.) etkilemek “buņa bir şey te’ şir etmek ihtimāli...”143a-15

teskīn (Ar.) yatıştırma, dindirme “teskīn-i derd için ĥatmī yā...”153b-9

tesmiye ol- (Ar. Tr.) isimlendirilmek “nāmı mağzu’ t-tıbb tesmiye olmak”5b-3

teřakķķu’l- lisān (Ar.) dil çatlaması (Lingua plicata) “teřakķķu’l- lisān ya’ nī...”64a-4

teřbīh ét- (Ar. Tr.) benzetmek “mücevvef ķamıřa teřbīh ederler”149a-5

teşennüc (Ar.) spazm, damar büzülmesi (Spasm) “ya’ nī teşennüc deyu türkīce”32b-2

teřvīř (Ar.) zihinde karışıklık “teřvīře düşüp anuĥ ‘ ilācı”92a-3

tetebbu’ ét- (Ar. Tr.) etraflıca araştırma “tıbb tetebbu’ ederek”2a-13

tevaķķuf (Ar.) bekleme “édüp bir miķdār tevaķķufdan řonŗa”48a-9

tevaķķuf ét- (Ar. Tr.) durmak “tevaķķuf eder ĥattā derler ki”65a-14

teveccūh (Ar.) 1.yönelme 2.hořlanma, iltifat “ķiyāma teveccūhde ‘ arız olur”

tevekkūl (Ar.) hazırlık yaparak Allah’a güvenme, kadare rıza gösterme “tevekkūl-i ĥakķdan ģayra...”5b-14

tevellūd (Ar.) meydana gelme, doęum “bu maraźıñ tevellūdi”147b-1,2

tevellūd ét- (Ar.Tr.)meydana gelmek, doęmak “balęamdan tevellūd eder”142a-6

tezevvüc ét- (Ar.Tr.) evlenmek “bir maĥbūbeyi tezevvüc édüp”77b-6

tıbb (Ar.) tıp bilimi “...tıbb ile teḳayyüd eden”3a-14

tıf(ı)l (<Ar.) küçük çocuk “tıfl ise bunları māderine...”160b-5

tıḥḥāl (tıḥāl <Ar.) dalak, dalak hastalığı “tıḥḥālın üzerine el ile başalar”96a-9,10

tıka- tıkamak “ḳarnına el ḳosalar şü ile ṭolu tıḳamışın...”93b-1

tılā (<tılā’ Ar.) sürülerek kullanılan ilaçlar “nuṭul ve ve tılā ve süfuf ki”5a-6

tılā ét-,eyle- (Ar. Tr.) ilaç sürmek “çıbanuḥ üzerine tılā édeler”157a-12

tılā olun- ol- (Ar. Tr.) ilaç için sürülmek “muḳavvī dühnler tılā olunmaḳ”46a-13

tırnaḳ tırnak “...ve tırnaḳla ezilmeye”43b-9

tīhū (Far.) çil kuşu , gri keklik (Perdix cinereus) (krş. **ügü**) “tīhū ile ve keklik...”59b-12

tīmūr (Far.) (<temür Tr.) demir madeni (Fe) (krş. **demir**)“tīmūr buḥurdān ile etki altına”152b-3,4

tirāş ét- (Far.Tr.) tıraş etmek, kazımak “müdevver tirāş édüp anı ḳoyalar”116a-11

tiregī (Far.) bulanıklık, karanlık “degirmi şekil rengi tiregī şekil yeşile ma’ildür”145b-1

tirelik (Far. Tr.) bulanıklık , karanlık “tireligi dūr olsun dersen...”10bb-7

tire-reng (Far.) bulanık “beyāz ve tire-reng olmaḳdur”131b-2

tire-reng (Far.) bulanık renkli “ve yüz ve göz tire-reng olmaḳ”70b-9

tişnekī (< tişnegī Far.)“verem ve tişnekī mülāḥazasıyla”94a-4

tiz (Far.) çabuk , seri “şuda tiz ḥall olur”43b-6

toḡran- doḡranmak, kesilerek ufaltılmak “bir batman toḡranmış başal-i ‘unşulı”62b-14

toḡrult- doḡrultmak “hīç bir vechle toḡrultmaḳ”32b-4

toḥm (Far.) tohum, bitki tohumu “toḥmını bir miḳdār āteşde ḳavurup”99b-12

toḥmekān (<tuḥmegān Far.) semizotu (Portulaca oleraceae) (krş. **semiz otı**) “şarı helile ḳabı ve toḥmekānı”8a-9

tohm-ı dil-āşüb (Far.) ayıt otu , hayıt (Vıtex agnuscastus) (krş. eşlak , erşed, sibistān, sehād , a ‘yuni’ s- serātīn , sencsbūye , aġīs , ḥabbu’ l- faqd, tāhire , kaṅtafilūn, zū-ḥamse-i avrāk , zū-ḥamse-i ašābi’, fencengüşt, pencgüşt, fülful-i berrī ,şirāze-i tohm-ı dil-āşüb, ayıd) “şirāze-i tohm-ı dil-(2)āşüb türkide ayıd ve ayıd tohmı yaprağı dەرler” 97a-1,2

toksan doksan sayısı, doksan “şonra toksan mişkāl ‘asel ile”111a-2,3

toğun- dokunmak, saġlıġına zarar vermek “...şoġuk toğuna”33a-4

toğuz dokuz sayısı, dokuz “rubā’ iyyāt toğuz yüz on dört senesi”5a-10,11

toğuzıncı dokuzuncu “dördinci ve toğuzıncı ve on birinci” 50a-13

tolu dolu “tamarlar tolu olup”26a-9

ton- katılaşmak, sertleşmek “‘illet menī tonmağdan”120a-3

topalak topalak otu , kırkboğum (Cyperus rotundus) (krş. **kuşt, su’ d**) “su’ d ki topalakdur bu iki-sini...”117b-13

toprak 1. toprak 2. Anâsır-ı erbaa’dan bir unsur, toprak “ṭabī’ atı toprak gibi”3b-12

torak otı torak otu, çemen otu (Anethum graveolens) (krş. **ḥulbe, boy,şebş**) “ve nān-ı külāġ ve şebş ki torak otıdır”108a-15

toşoġru eğri olmayan, doġru düzgün “a’ zā toşoġru kalur”33a-1

toz toz , un haline gelmiş madde “toz ve kül ve kepek...”21b-4

tübāl (Far.) bakır, altın veya gümüş tozu “tübāl ve tūvāl dağı dەرler demirden çıkar”144b-14,15

tūdūrī (Far.) tuderıç otu, madımak (Polygonum aviculare) (krş. ıştıbān, kuş etmegi) “ve sarı ve gülgünī tūdūrī ki türkçe kuş etmegi” 115b-9

tūfāl-mis (Far.) bakır tozu (krş. **tübāl ve tūvāl**)“tūfāl-mis ki tūbāl ve tūvāl dağı...”144b-14,15

tuġla (Yun.) kerpiç kalıp, tuġla “bu ṭarık eyle ki tuġlayı”62b-11

ṭūl (Ar.) boy, uzunluk “ṭūl ve ‘arżı ve ‘umķı taḥmīn”122b-9

ṭūlā (Ar.) uzun olarak, uzun haliyle “ṭūlā nıṣf-ı beden ḥıss ve...”28b-11

ṭur- 1.durmak ,hareketsiz olmak 2.devam etmek, varlığını devam ettirmek 3.belli bir durumda olmak “ekşer evķātda ḥālī ṭurur”98b-2 “oñulmayup bir zemān ṭursa”153b-15

turb (Far.) turp (Raphanus sativus) “şıfat-ı rūġan-ı turb”45b-11

turcān (<turuncān Far.) oġulotu veya kovan otu. (Melissa officinalis) (krş. **bādreng**, **bāzrenbūya** , **bādrencbūya** ,**baķla-i utriciyye**, **oġul otu**) “ve bāzrenbūya ve turcān...”94b-3

turş (Far.) 1.ekşi 2.turşu, özel olarak ekşitilmiş “ve sirke ve enār-ı turş ve ġayrihā”67a-15

turunc (<Ar.) turunç (Citrus aurantium) “turunc şerābı aġdiyeden keşkek”7a-4

tūt (Far.) dut (Morus) (krş. şāhtūt) “...tūtdur ġüre ķoruk ma‘adāsı”68a-5

ṭut- 1.tutmak, el ile kavramak 2.durdurmak, önünü almak 3. hastalıġa yakalanmak 4. Olduġu yerde durdurmak 5. üzerinde uygulamak “dā‘imā ıṣıtma ṭuta ki...”15a-15 “ustura ṭutacak maḥalde”112a-6 “zemān zemān aġızda ṭutalar”153b-11

ṭutıl- 1.tutulmak 2.hastalıġa yakalanmak 3.ele geçirilmek 4.tutuk hale gelmek “ya‘nī türkīce āvāz ṭutılmak”71a-3 “ve burnının menfezi ṭutıla”145b-15

tūtiyā (Ar.) toz halindeki sürme taşı (Primula veriş) (krş. **şibḥ**, **tūtiyā-yı ekber** , **vedā‘** , **aķ boncuķ**, **yılan başı**, **ķaķır boncuġı**, **ķaşbek**) “şibḥ bu daḥı tūtiyā nev‘indendür”37a-14,15

tūtiyā-yı ekber (Ar.) tūtya, göz hastalıġı ilacı, sürme taşı (krş.**tūtiyā-yı maġsūl**, **şibḥ**,**vedā‘** , **aķ boncuķ**, **yılan başı**, **ķaķır boncuġı**,**ķaşbek**) “tūtiyā-yı ekber dērler ve vedā‘ daḥı”37a-14

tūvāl (<tūbāl Far.))(bkz.**ṭūbāl**)

tūyen ? “ve [tūyen] dērler”133a-1

ṭuz tuz (krş. **milḥ**, **nemek**)“ṭuzı kızdurup üzerine laḥza laḥza”32a-4

ṭuzlu tuzlu, tuz oranı fazla (krş. **nemekīn**)“bir miķdār ṭuzlu ıṣıcaķ...”18b-9

tuzsuz tuzsuz “ve tuzsuz m̄yeli etmek”152a-6

tüffāh (Ar.) 1.elma ve türleri (Pirus malus) 2. elma gibi? “aᅇa tūfā ŐiŐler v̄ermemek”141b-13

türbid türbit otu (< tirbid Far.) (Convolvulus turpethum) “miŐkāl beyāz türbid nemek-i hindi”102b-4

türkçe Türkçe (krş. **türkice**) “türkçe erik püsi d̄dükleri zamğdur”112b-9

türkī (Tr. Ar.) Türklere ait “mağŐüde türkī libās...”2b-7

türkice Türkçe (krş.**türkçe**) “ma’ nāsına türkice Şoğuk ve yaş”3b-10 **türkçe** Türkçe “bu ise türkçe bel Őovuğluğı” 11b-13

türmis (Lat.)(bkz.**termiş**)

tütsi ̄t-, eyle- tütsülemek “c̄veyi tütsi eylemekd̄r”151b-5

tütsi tütsüleme işi “buᅇār-ı Őimābdan tütsi eŐnāsında”152b-15

U

uçuğ içi su dolu kabarcık (Herpes) “ağızda olan uçuğ gibi sivilciler”153b-8

‘ūd I (Ar.) ağaç,odun “n̄im k̄fte ‘ūd-i belesān”89a-8

‘ūd II(Ar.) öd ağacı (Aquilaria agallocha) “‘ūd ve ‘anber gibi...”22a-13

‘ūd-ı k̄umārī (Ar.) Hindistan civarında çıkan, öd ağacının en iyi türü “beŐ direm ‘ūd-ı k̄umārī”57b-11,12

‘ūd-ı Őālīb (Ar.) ayı gülü, Őakayık (Paoenia officinalis) (krŐ. **ayu güli**) “‘ūd-ı Őālīb türkice ayu...”26a-2

‘ūd-i belesān (Ar.) pelesenk ağacı ve yağı (krŐ. **belesān**) “ve d̄ört direm n̄im k̄fte ‘ūd-i belesān”89a-8

‘ūdū’l- **‘uᅇas** (Ar.) aksırık otu, kunduz otu (Gypsophila struthium)(krŐ.kündüs) “‘ūdū’l-‘uᅇas dağı d̄erler”9a-7

ufacıḳ çok ufak, küçücük “ya ‘nī bu daḫı ufacıḳ kıızıl renk”148b-6

ufak ufak, küçücük “künder günlük ufaḡına derler”50b-7

‘**ufūnet** (Ar.) 1.çürüyerek oluşın koku 2.irinlenme “bu ḫummā ki ‘ufūnet-i demden ola”134b-12

uḡunma bayılma “türkīce bayılmaḳ ve uḡunmaḡa”78b-11

‘**uḳalā** (Ar.) akıllı, bilgili kimseler “‘uḳalā ḳatında ‘aseli rāzyāne şuyı ile”44a-13

‘**uluv** (< ḡuluvv Ar.) taşkınlık, coşma “bir iki ‘uluv edince”59b-5

‘**ulve** (bkz. ḡulve)

umca leḡen kemiḡi, saḡrı (Rump-bone) “başlarında olan umca kemiklerinün üzerine”108a-9

‘**umḳ** (Ar.) derinlik “tül ve ‘arzı ve ‘umḳı...”122b-9

un un, öḡütölmüş tahıl tozu “baḳla unını beş mişḳāl”149a-14

‘**unşul** (Ar.) adasoḡanı (Urginea maritima) (krş. **başalü l- fār** , **eşkil**, **aḡa soḡanı**, **başalü l-ḡuz**) “‘unşul eşkil dedükleri şoḡandır”62b-1

unutmaḳ unutmama hali, unutkan olma (krş. **unutşaq**) “kāhil ve unutmāḡı olmaḳdur”24a-11

unutmaḳlıḳ unutmama hastalıḡı , unutkanlık (krş. **nisyān**) “ya ‘nī türkīce unutmāḳlıḳ balḡamīde”17a-15

unutşaq unutkanlık (krş. **unutmaḳ**) “ve kāhil ve unutşaqı ola”28a-11

ur- 1.urmak, uygulamak 2. sürmek “ḡüyā ki igne ururlar”112a-8 ‘**urūḳ** (Ar.) damarlar “maḳ ‘adın ‘urūḳı ya ‘nī ḡamarları”17a-10

‘**urūḳ-ı yūsufi** (Ar.) Yusufi’ye ait olduḡu tahmin edilen bir şerbet, ilaç “‘urūḳ-ı yūsufi nūş edeler”136b-14

‘**uşāre** (Ar.) öz su, meyve ve bitki öz suyu “...ve ‘uşāre-i afsentīn”10b-9

‘usluc (Ar.) bir tür buhūr-ı meryem, diken kökü.(krş. **ġarṭaniṣā**, **müherrā** , **ķılıķī**, **āzer-bū köki**)

‘usret (Ar.) sıkıntı, güçlük “aķsāmda ‘usret üzre tebevül”112a-4

‘usr-ı bevl (Ar.) işeme güçlüġü “...aķsāmda ‘usr-ı bevldür”12b-11,12

‘usrú n- nefes (Ar.) (krş. **rebv**, **đıķu n- nefes**) astım hastalığı (Astma) “‘usrú n- nefes ve đıķu n- nefes dedükleri” 72a-12

uṣṭuhūdus (uṣṭuhūdūs <Far.<Gr.) karabaş otu (Lavandula stoechas) (krş. **ķarabaş**) “uṣṭuhūdus ve besfāyic ve eftīmūn”12a-13

ustura (<ustira Far.) “ustura tutacaķ maħalde”112a-6

uṣaķ (Ar.) çadıruṣaġı otu ve zamķı “uṣaķ ki altmış miṣķāl sirke ile”150a-15

uṣnān (Ar.) çöven otunun bir türü, Şam çöveni (Salicornia herbacea) (krş. **çoġan**) “ve beş miṣķāl uṣnān”150a-4,5

uṣne (<uṣnā Ar.) ketencik, aġaç yosunu (Mescus aboreus) (krş. **şeybetü’l- ‘acüz**, **pelid yosunı**) “ve ķaranfül ve uṣne ki...”39a-12

uṣne-i devā’ı l- misk (Ar.) uṣne ve misk ile beraber yapılan tatlı bir ilaç “uṣne-i devā’ı l- misk budur”83b-13

uṣne-i nūṣ-dārū-yı ṣaħıḥ (Ar. Far. Ar.)uṣne ile beraber yapılan bir tür tatlı ilaç “uṣne-i nūṣ-dārū-yı ṣaħıḥ budur”84b-14

uyanıķ uyku durumunda olmayan “ķuru ola uyanıķ iken ve uyur iken”103a-10

uyķu uyku “mütehāvvil ve uyķu gelmemek”11a-14

uyķulamak uyuklamak “aġzı şulanmak ve uyķulamak”17b-2

uyķusuzlık uykusuzluk hastalığı, uyuyamama (krş. **seher**) “ya’nī seher uyķusuzlığa dەرler”21a-6

uyluk uyluk kemiġi, uyluk (Femur) “ve yā uyluk aralarında”158a-15

uyu- uyumak “ ķoķup enduh-nāk olmak ve uyumak”161a-4

uyuş- uyuşmak “ve uyuşmuş hibr gibi galîz”111b-8

uyuşmak kan dolaşımının bozulması ile hareketin durması, uyuşma (Parestezi) (krş. **hader**) “uyuşmağa dەرler a‘zâda hareket...”28a-7

‘uz(u)v (Ar.) organ “...ol didreyen ‘uzva” 32a-3

uzun uzun, kısa olmayan “uzun ve yaşşı ve degirmi”113a-4

uzunlık uzunluk “uzunlığı şâhibinün parmağı ile”98a-13

Ü

üç üç sayısı, üç “ve üç mişkâl pāpādyā yağı”19b-14

üçer üçer “üçer buçuk mişkâl”12a-14

üçünci üçüncü “üçünci gün tuta”138b-2

üçyüz üç yüz sayısı , üç yüz “sonra üçyüz mişkâl şeker”95b-10

üfür- üfleme, üfürmek “bir kalem ile üfüreler”51a-8

üğü kuşu çil kuşu , gri keklik (Perdix cinereus) “ve lahm-ı tihū **ki** türkice üğü kuşudur”28a-3

ükşüt (<küşüt Ar.) bağboğan , küsküt (Cuscuta epythimum) “kabı ve lisānū ş- şevr ve küşüt ki” 80b-1(krş. **küşüt**, **şeker-i şāviz-hamül**)

ülfet (Ar.) dostluk, ahbaplık etme “hübānla ülfet ve şuhbet”22b-3

ümme-i za‘ife (Ar.) güçsüz muhtaç müslüman topluluğu “ümme-i za‘ifenün edyānını...”2a-2,3

‘ünnāb (Ar.) kızılığde, hünnap (Ziziphus jujuba) “şerbet-i ‘ünnāb ile şerbet-i nīlūfere”75b-13

üsrüb-i müzāb (Far.Ar.) eritilmiş kurşun (Pb) “üsrüb-i müzābe müşābih bir...”151b-8

üst üst, bir şeyin yukarı bakan yüzü “üstinde hatlar olur birbirine...”113a-3

üstād (Far.) bir konuda söz sahibi, ehil “ba‘zı üstād kehhāller” 35a-13

üzer üzer (krş. **üzre**) “bunların biri biri üzerine”4a-2

üzñ (Ar.) kulak “karhatü'l- üzñde mezkûrdur”68b-15

üzre (bkz. **üzer**)

üzüm- yaban üzümü-**kara üzüm- kızıl üzüm-it üzümü-kuru üzüm**

V

vāfir (Ar.) bol, çok bol “sirke ile vāfir kaynadup”63a-3

vāfirce (Ar. Tr.) bolca, çok bolca “vāfirce şu ile ısladup”54a-7

vāki' (Ar.) 1.olan 2.meydana gelen “bevl yā düşdükdən sonra vāki' ola”114b-13

vaqt (Ar.) vakit, zaman “cem' ve vaqt-i ħābda”104b-1

vaqt-i cā-yı mu'tede (Ar. Far. Ar.) (klp.)“alışılmış olanın vakti geldi”anlamında bir kalıp
“vaqt-i cā-yı mu'tede...”126b-14

var var, mevcut “ve imtizācı var imiş”3b-15

var- varmak, ulaşmak, gitmek “zemān zemān każā-'i ħācete vara”105a-9

varağ (Ar.) yaprak , ot veya ağaç yaprağı (krş. **yapraq**) “bir varağdur ta'mı
karanfüle...”153a-7

varağa (Ar.) üzerinde yazı bulunan kağıt “ve hāmiş-i varağada...”79b-14

vāreşte (Far.) kurutulmuş “ğidā māş-ı muķaşşer vāreşte ve”117b-3

vārid ü şādır (Ar.)(klp.) gelen giden “ğāyāt-ı münife vārid ü şādır olduğından”1b-15

vāsıta (Ar.) araç, araç olma “eger bevāsır vāsıtasıyla...”108a-5

vāv (Ar.) Arap alfabesinin yirmi altıncı harfi, vav “ve sükün bā' i ve vāv ile”72a-11

vaz' (Ar.) koyma, konulma “kise ile ortasına vaz'”43b-13

vaz' ét-, vaz' eyle- (Ar. Tr.) koymak “burnının delüklerine vaz' edeler”51a-14

vaz' olun- (Ar. Tr.) koyulmak, içine konmak “vaz' olunur ki illet cildi...”154b-8

vaz´-ı haml (Ar.) “ya´nī vaz´-ı hamlıñ maḥalli”129b-10

ve (Ar.) ve bağlacı, ve “otuzar´aded ve beş´aded”76a-10

ve´ s- selām (Ar.)(klp.) işte bu kadar, son söz anlamında sözü bitiriş ifadesi “ekmek gerek demekdür ve´ s- selām”61b-9

ve yāḥūd (Ar. Far.) veyahut, yahut “iç yağını üç baş taze ve yāḥūd”159b-14

veca´ (Ar.) ağrı, acı “alāmeti ziyāde veca´ olup”61b-15

vecā´-ı dendān (Ar. Far.) diş ağrısı “şıfatı vecā´-ı dendānda mezkūrdur”146b-1

veca´-ı ma´de (Ar.) mide ağrısı “veca´-ı ma´de ya´nī...”80a-2

veca´ u´l- mefāşıl (Ar.) eklem ağrıları “veca´ u´l- mefāşıl ya´nī”131a-11,12

veca´ u´l- üzn (Ar.) kulak ağrısı (krş. **derd-i gūş**) “veca´ u´l- üzn derd-i gūş türkice...”46b-6

veca´ u´l- verik (Ar.) yan kemiklerde ağrı, kalça ekleminde ağrı “veca´ u´l- verik ya´nī”132a-5

veca´ u´s- sinn (Ar.) diş ağrısı, diş uru (Odontom) “emrāz-ı dendān veca´ u´s- sinn”59a-8

veca´ u´z- zahr, veca´ ı zahr (Ar.) arka ağrısı, sırt ağrısı “veca´ u´z- zahr ya´nī”130b-13

vecc (Ar.) egir otu, kasıkotu (Acorus calamus) (krş. **egir**) “ve kuş ve vecc ve kara çörek...”18a-14

vech (Ar.) 1.tarz, usul 2. sebep, vesile “bir mertebe ve bir vechile”112a-7

vedā´ (Ar.) tütüya, göz hastalığı ilacı, sürme taşı (krş. **tütüyā-yı mağsül, şibḥ, tütüyā-yı ekber, kaşbek, ak boncuq, yılan başı, kaṭır boncuğı**) “ve vedā´ daḥı dērler”37a-11

vedūd (Ar.) “kullarını çok seven” anlamında Allah C.C için kullanılan bir iafe “şifā-baḥş olan vedūd Allāh”60b-11

vefk (Ar.) uygunluk “lā yetrikü küllüh vefkınca”2a-9

veled (Ar.) çocuk “ol taş elinde iken veled laḥn vechile”129b-13

vér- 1.vermek, iletmek 2. katmak 3.yaymak “ve gülâb ile şeker şerbeti vèreler”151a-15
“şâhibinüñ karnı tabl gibi âvâz vère”93b-3

verd (Ar.) gül “ve nîm küfte bezrû'l- verd...”95b-4

verem (Ar.) ur, çıban, şiş “ya'nî verem mecrâ-yı ta'âmda”70a-14

verem-i kebed (Ar.) karaciğerde ur “bu verem-i kebed eger hareket-i demden ise”91a-8

verem-i melâze (Ar. Far.) küçük dil şişmesi “senüñ ahvâlün verem-i melâzeden”66a-4

verem-i rahv (Ar.) yumuşak verem “verem-i rahv ya'nî” 142a-4

verem-i riḥî (Ar.) yelden olan verem, ülser? “verem-i riḥî ya'nî âmâs ki”141b-7

veremü'l- ḥuşye (Ar.) testislerde ur olması “bend édeler veremü'l- ḥuşye”121a-11

veremü'l- killiye (Ar.) böbrek şişmesi, böbrekde ur “veremü'l- killiye ya'nî”111a-6

veremü'l- lehât (Ar.) boğaz veremi “veremü'l- lehât ol maḥallinḡ müntefih olmasıdur”65b-1415

veremü'l- lisân (Ar.) dilde şişme ve şişmeyle ağızdan sarkma (Glossocela) “ğargara édeler veremü'l- lisân...”63b-14

veremü'l- lişse (Ar.) diş etlerinde ur (Epulide) “veremü'l- lişse deyu etıbbâ...”61b-14

veremü'l- maḡ'ad, verem-i maḡ'ad (Ar.) makadde ur olması, makat şişmesi “verem-i maḡ'ad insânunḡ maḡ'adı”109a-12,13

veremü'l- merî (Ar.) yemek borusu veremi “veremü'l- merî ya'nî...”70a-8

veremü'l- meşâne (Ar.) mesane şişmesi, mesanede ur “veremü'l- meşâne ya'nî âmâs-ı meşâne”111b-15

veremü'r- rahm (Ar.) rahimde ur olması “vaż' édeler veremü'r- rahm”127b-8

veremü's- sedî (Ar.) memelerde şişme, meme iltihabı “veremü's- sedî ya'nî”79a-8

veremü's- şifah (Ar.) dudak şişmesi, dudak veremi “veremü's- şifah ya'nî...”55b-5

veremü't- tıhāl (Ar.) dalak şişmesi (krş. âmās-ı süpürz) “veremü't- tıhāl ki fārsīde âmās-ı süpürzdür”96a-8

vèril- 1.verilmek 2. eklenmek“müshil şerbet vèrile”137b-13

vesahı (Ar.) kir “koyun yapagısınını vesahı”71b-6

veyā (Ar. Far.) veya, ya da “yā kerefs veyā bādyān”10a-11

vezn (Ar.) ölçü,ölçülmüş olan “yā şīrūgan ile ki vezni yigirmi mişkāl”45b-13

vilāyet (Ar.) 1.il 2.memleket “kaştımūnī vilāyetinde kinse otı dèrler”39b-6

vuķū' (Ar.) olma, meydana gelme “vuķū'ı ğamm-ı mafratdan şonra”134b-2

vuşlat (Ar.) kavuşmak “vuşlat müyesser olmaz”23b-12

vücüb (Ar.) gerekli olan “ba'zı büzür-ı vücüb isti'mālidür”125b-12

vücūd (Ar.) 1.vücut, beden 2.varlık “bir bahşını vücūda bütün tılā...”153b-3

vüs' (Ar.) genişlik, zenginlik “bi-ķadri 1- vüs' teķayyüd lāzım”2a-9,10

Y

yā.....yā (Far.) veya, veyahut “yā dīvāne olur yā sekteye mübtelā olur”27b-1

yaban eşegi Asyayarı eşeği, kulan (Equus hemnous) “hemīşe yaban eşeginün südini...”114b-7,8

yabān üzümü mevizec (krş .mevīzec, mevīzec..) yabani üzüm, dağ üzümü (Delphinium staphisagria) “ki ufacık yabān üzümidür”9a-8

yābis (Ar.) 1.kuru, rutubetsiz olan 2. Ahlat-ı erbaa' ya göre kuru mizaçlı olan “māddesi hārr u yābis ise”3a-13

yādigār (Far.) bir kimse veya olaydan kalan hatıra “meysūs dèdükleri yādigār budur”89a-15

yād-kār (Tr. Far.) sinsi, gammaz “ahvāl-i 'aşķdur ki bir yād-kār...”24a-1

yağ 1. yağ 2. bitki meyve ve çekirdeklerinden elde edilen kıvamlı madde “otuz mişkāl acı bādām yağı”30b-1

yağla- yağlamak, yağ sürmek “dühnləri ile yağlayalar demekdür”126b-9

yāhūd (Ar.) yahut, veya “keşret-i sevdādur yāhūd istifrāğ”96a-2

yā’i (Ar.) Arap alfabesinin yirmi sekizinci harfi, ya “sükūnu’l- yā’i bi-nuqtayn...”118b-4

yağ- yakmak “āteş-i gāmm yağmağā” 76b-9

yağı yakı, lapa ve bezle uygulanan bir tedavi metodu (krş. **zīmād**) “zīmād türkīce yağıdır”21b-1

yağın yakın “gam çekme yakında saña şıhhatden müjde”53b-8

yağma yanma acısına benzer acı “hem gicisi hem yağması”147a-4

yallı kurd sırtlan , andık kurdu (krş. **anduk**) “dédükleri yallı kurduñ iç yağı ile”33a-9

yama yama “göz kapağında yama gibi lahm-ı zā’id”35a-8

yan 1.yan, taraf, yön 2.vücudun sağ veya sol tarafı “ya’nī yan kemiklerinde ağrı”132a-7,8

yan- 1.yanmak 2.vücut ısısı yükselmek “āteş gibi yanar”64b-8

yandır- kızdırmak, ateşlendirmek “ve āteş gibi yağar yandırur”146b-9

ya’nī (Ar.) yani, “şu anlatılıyor ki” anlamında açıklayıcı ifade “dīk ya’nī dar olmasından”121a-6

yapağı kırkılmış koyun yünü “raṭb dērler koyun yapağısının”71b-6

yapış- 1. yapışmak 2.sıkı tutmak 3.aralıksız bitişmek “‘uzva bir ādem yapışsa...”33a-3 “bedene yapışmış bir lahm-ı zā’ide”142b-10

yapışdır- yapıştırmak, üzerine kondurmak “...sülük yapışdıralar”108a-10

yaprağ yaprak , ot veya ağaç yaprağı, bitkinin yeşil uzantısı (krş. **varak**)

yapraksız sarmaşuk (bkz. **küşüt**)

yaramaz 1.işe yaramayan, uygunsuz 2.fena, zararlı, kötü “ya‘nī bu bir yaramaz ‘illetdür”35a-12

yārān (Far.) dostlar “giriftār olan yārān şāfrā tevellüd edecek”155b-15

yāre yara “ya‘nī oñulmayan yāreler”158a-7

yarım yarım, bütünün yarısı “ķurusından yarım avuķ mersini”46b-3

yarpuz yarpuz , bir nane türü (Mentha pulegium) “ķātil-i ḥaşerātdur şih yarpuzā müşābih”103b-12

yaşşı yayvan, basık “yine bir yaşşı mermer üzerinde”57b-8

yaş 1. nemli 2.taze “yā kırı ve yā yaş yā şovuk”88b-2

yaşar- gözün içi suyla dolmak “dā’imā göz yaşarmağa...”38b-14

yaşlı genç olmayan, kart “ziyāde yaşlı ḥurūs eti”102a-14,15

yat- yatmak “şāhib-i sekte bī-şu‘ūr yata”26b-4

yataķ 1.yatak 2. döl yatağı “yatağında riḥ peydā olmak”125b-5

yatū‘āt (<yattū‘ Far.) zehirli bitkiler “nev‘indendür yatū‘at dēdükleri şirem ve lāgiyye”42b-14

yavşan yavşan bitkisi, pelin (Artemisia) krş. **ḥabb-ı nīl**, **seraḥs** , **cildārū** , **gildār** ,**cümān** ,**sağber** ,**gidegān**, **baķāris**, **efliḥūn**) “yavşan dēdükleri otdur”103b-12,13

yaz yaz mevsimi, yaz “gēķ kırur ise yaz günlerinde...”160b-12

ye- (<yè) yemek yemek “şāniyā buzağı etin yeye”26a-1

yedi (<yèdi) yedi sayısı, yedi “tāriḥ-i terceme biḥ altmış yedi”5a-11

yedinci yedi sıra sayısı, yedinci “altıncı ve yedinci rüzda bīrūn étmez”160a-14

yedir- yedirmek “noḥūd-āb yedireler”29a-11

yedir- yedirmek “noḥūd-āb yedireler”29a-11

yedişer yedişer “her birinden yedişer mişkāl”102b-5

yek-ser engüşt (Far.)(klp.) tüm parmaklarla beraber “yek-ser engüşt isti‘ māl edeler”82a-4

yel (<yél)1.vücuttaki gaz 2. romatizma ağrısı “bögrekde yel olmak”110a-7

yemek pişirilmiş yiyecek, aş (krş. **aş**, **ta‘ām**)“ve iştihāsız yemek yememektür”150b-9

Yemen (Ar.) Yemen ülkesi “ol-ki yemen kühsārında olur”57a-1

yemīn ü yesāre (Ar.)(klp.) sağ ve sol “şirtı üzerine yatar yemīn ü yesāre yatmağa”74a-7,8

yemiş yemiş, meyve “türkīde mersīn yemişi-dür”86b-3

yeñi yeni, sonradan olmuş olan “ya‘nī kulağda olan çıban yeñi ise”47a-6

yenmek yıpranmak, aşınmak “ya‘nī diş etleri yenmek”62a-10

yer (<yèr) “nergis nābit olan yerlerde çok bulunur”62b-6

yer şogulcanı yer solucanı, bir çeşit sülük (krş. **harāṭīn**) “ve kırmızı yer şogulcanıdır”123a-1

yer şişi vücutta çeşitli yerlerde çıkan bezeler, şişler (krş. **gudde**) “olmaz türkçe yer şişi dèrler”145a-9

yereḵān-ı aşfer sarılık (Icterus) “ya‘nī yereḵān-ı aşfere bir ‘ilāc dahı”95b-1

yeşil yeşil renk, yeşil “tamar yeşil olmağdur”25b-10

yet- yetmek, ulaşmak “fārsīde şu yetmemiş kireçdür”144b-14

yeter yeter, gereken kadar, kafi “yeter ile müteḥaccir olunca”25b-5

yetmiş yetmiş sayısı, yetmiş “yüz mişkāl şu ile yetmiş direm”29a-3

yetür- yeterli olmak, yetişmek “yetürir degüldür elbette”74a-1

yevm (Ar.) gün (krş. **gün**)“küll-i yevm bir mişkāl”17b-5

yıkā- yıkamak “tāze eti yıkasalar”110b-4

yılan başı tūtya, göz hastalığı ilacı, sürme taşı (krş. **tūtiyā-yı mağsūl**, **şibh**, **tūtiyā-yı ekber** , **vedā** , **ağ boncuğ**, **kaşbek**, **katır boncuğı**) “türkice yılan başı demekle meşhūr”37a-11,12

yılanlar kurtçuklar (krş. **hayyāt**)“yılanlar demekdür”103a-6

yigirmi (< yègirmi)yirmi sayısı, yirmi “yigirmi mişkāl līmūn rubbı izāfe olunup”25b-5

yigirmişer yirmişer “yigirmişer ‘aded ve temürhindi...”54b-11

yine yine, yeniden “hukm olunur ve yine dèr ki”4b-3

yoğurt yoğurt (krş. **cuğrat**) “cuğrat ki yoğurt-dur”155b-2,3

yok yok “harāret yokdur demiş”83b-1

yol “tizde olan devā yolunda”77a-8

yubūset 1. kuruluk 2. Ahlat-ı erbaa’da yer alan unsurlardan biri, kuru olma hali “intihā harāret ve yubūseti”83b-1

yufka ince, zar gibi ince “it derisi gibi yufka deriler”111b-9,10

yukarı yukarı, bir şeyin üstte kalan tarafı “boğaziñ yukarisından aşılmış”66a-1

yumru yuvarlak ve şişkin şey “ve üzerinde yumru yumru şeyler”134a-1

yumrulan- toplanmak, top gibi olmak “yumrulanup taşra çıkmak”124a-12

yumşak 1.yumuşak 2.ılımlı, mutedil 3.hafif “ve nabz yumşak olmak sevdāvide”78a-1 “yumşak ve bir yere sürilse”43b-5

yumurta ağı yumurta akı , yumurtanın proteinden zengin kısmı “ba’dehu yumurta ağıla ālūde...”51a-13

yumurta sarısı yumurta sarısı, yumurtanın orta kısmı “birer birer tāze yumurta sarısı ile”69a-3

yumuşat- yumuşatmak “ve ruṭūbet ile yumuşada”121b-7

yun- yıkanmak “yunmuş ve gölgede kurumuş”154a-5

yūnān dili (Ar. Tr.) (krş. **yūnānca**) Yunanca “maskarān dەرler yūnān dilinde”96b-7

yūnānca (Ar. Tr.) Yunanca “cümān saġber gidegān yūnānca”103b-8

Yūsufi (Ar.) 1.Yūsufi, 16. yy hekimi, şair ve yazar Yūsufi b. Muhammed b.Yūsuf et-Tabīb el-Herevī 2.Fevâyidü'l-Ahyâr adlı eserin yazarı

yüñ yün, koyun tüyü “ba‘dehu koyun yüñine...”127b-7

yürek oynaması çarpıntı, yürek sıkıntısı (krş. **hafaķān**) “türkice yürek oynamasına dەرler”76b-45

yürimek yürümek, adım atarak ilerlemek “südini içüp yürümek gerek”114b-8

yüz altmış yüz altmış sayısı, yüz altmış “yüz altmış mişkāl ‘asel”105b7

yüz elli üç yüz elli üç sayısı, yüz elli üç “hüdūdı bu āna gelince yüz elli üç sene”5a-12

yüz göz (klp.) bütün yüz “ve yüz göz kızıl olmaķdur”77a-3

yüz I yüz sayısı, yüz “eyledükden sonra yüz mişkāl emleci”84a-4

yüz II yüz, çehre “za‘f-ı cigeriñ ‘alāmeti yüzi şarı”92a-15

yüz tüt- yönelmek “kurumaġa yüz tuta”160b-11

yüz yeyici sivilceli, kabarcıklı hastalık , akne (Acne Pustules) (krş. **büşür**) “‘inde‘ l-etıbbā yüz yeyici demekle...”159a-2

Z

zāc-ı bellūd (Ar.) demir sülfat (krş. **şebb, şebb-i yemānī**) “aņa zāc-ı bellūd derler”56b-14

za‘f, za‘af (Ar.) zayıflık, eksiklik “za‘f-ı başarı dödükleri gözde olan”44b-11

za‘ferān (Ar.) safran (Crocus sativus) (krş. **za‘ferān-ı sünbül**) “maşķakī ve za‘ferān ve sünbül”10b-3

za‘ferān-ı sünbül (Ar.)(bkz. **za‘ferān**)

zafere (Ar.) gözün kapanması ile belirti veren bir göz hastalığı “ya'nī zafere tırnağa müşābih...”38a-9

za'f-1 bāh (Ar.) erkekte cinsel iktidarsızlık “cümleden za'f-1 bāh ki cimā'a”119a-15

za'f-1 baṣar (Ar.) görme kusuru za'f-1 baṣar dedükleri gözde olan ...”44b-11

za'f-1 ciġer (Ar.) karaciğer hasarı “za'f-1 ciġerīñ 'alāmeti yüzi ŧarı ve...”92a-15

za'f-1 dimāġ (Ar.) beyin zayıflığı, beyin hasarı “eger za'f-1 (7)dimāġdan ḥādiṣ”46a-6,7

zāġuṭ (Ar.) ağır basma, kabus (krş. 'abdü l- cenen, sürk ,sükācedür , kābūs, cāṣūm , nīdlān, ağır basma) “ve zāġuṭ ve cāṣūm ve nīdlān”27b-13,14

zaḥīr II-I (> zaḥīr Ar.) kabızlık “'ilāc-ı zaḥīrde (11)beyān olunan berṣa'ṣā”118a-10,11

zāhir, zāhire (Ar.) görünür, görünen , açık “rāyiḥa zāhir olur”73b-6,7

zāhiren (Ar.) görünür olarak, açıkça “... eṣyā ile zāhiren mu'ālece”5b-13

zaḥīr-i kāzib II(zaḥīr > Ar.) barsak tembelliği, kabızlık (Adiarrhae constipation) “ya'nī zaḥīr-i kāzib odur ki”106a-5,6

zaḥīr-i ṣādīk I(zaḥīr > Ar.)dizanteri (Dysentery) “ya'nī zaḥīr-i ṣādīk odur ki”105a-5

zaḥmet (Ar.) eziyet, sıkıntı “ēderken zaḥmet çeken nisvānuḡ”129b-7

zahr (Ar.) sırt, arka “ṣıfatı veca'ı zahrda mezkūrdur”145a-3,4

za'if (Ar.) güçsüz, kuvvetsiz “olan ādem ki dā'imā za'if”89a-1

zā'il èt- (Ar. Tr.) ortadan kaldırmak “belki 'aklı zā'il èder”22b-12

zā'il ol- (Ar. Tr.) ortadan kalkmak “gide ol daḡı zā'il olur”26b-10

zāk-i siyāh (Far. Ar. >zāc Ar.) kükürt demir birleşimi, demir sülfatın siyah olanı (krş. zāc, ṣebb, ṣebb-i yemānī, zāk-ı zerd) “kökdür iki miṣkal zāk-i siyāh”150a-4

zāk-i zerd(Far.>zāc Ar.) kükürt demir birleşimi, demir sülfatın sarı olanı (krş. zāc, ṣebb, ṣebb-i yemānī, zāk-ı siyāh)

zalū (Far.) sülük, hacamat için de kullanılan bir tür solucan (*Hirido medicinalis*) (krş. ‘**alaq**, **sülük**) “fārisī zalū türkīsi sülükdür”122b-14,15

zamğ-ı ‘arabī, **zamğ-ı ‘arabī** (Ar.) Arap zamkı, bir çeşit akasya zamkı “yumurta şarısını zamğ-ı ‘arabī ile”111a-5

zamğ, **zamğ** (şamğ >Ar.) zamk, camsı yapışkan kıvamlı doğal bitki özü “

zamm (zamme >Ar.) Arap alfabesi için ötre harekesi “mu‘ceme ve zamm-ı bā’i ve sükün”120b-14

zamm ét- (Ar. Tr.) ilave etmek, katmak “zamm édüp nīm germ nüş édeler”138a-7

zamm ol- (Ar. Tr.) ilave edilmek “şığır yağı ile ki zamm olmuş ola”136a-5,6

zarar (Ar.) zarar,ziyan, kötü sonuç “göze zarar irāş eder”152b-8

zarf (Ar.) kılıf, mahfaza “şuyı bir zarf içine koyup”159b-11

zarīf (Ar.) hoş görünümlü “kavī olup harīfi ve zarīfi”104b-14

zāt (Ar.) maddi varlık, cisim “bir şey ancak ve zātında egrilik”98b-7

zāyika (zā’ika > Ar.) tat alma “odur ki kuvvet-i zāyika her nesneyi”63a-10

zehār (Ar.) kasıklar (krş. ‘**āne**) “zehārına ya’nī ‘ānesine ki”116b-1

zehebī (Ar.) altın renginde , altınla ilgili “envā‘ dur fızza ve zehebī ve nüḥāsī”36a-15

zeḥīr (Ar.) hububat, erzak “olunur şıfat-ı ‘ilāc-ı zeḥīrde”113b-4

zehre-i gāv (Far.) sığırı ödü, öküz ödü “eski ise ‘ilāc-ı zehre-i gāv ki şığır ödüdür”47a-7

zehr-i kätıl (Far. Ar.) öldürücü zehir “zehr-i kätıldür ḥarḳatü’l- lisān...”64b-4

zehr-nāk (Far.) zehirli “dérler zehr-nāk ve kätıl şeylerdür”14a-3

zeker (Ar.) erkeklik organı “ya’nī buḡa ‘ilāc zekerinün içine”116a-9

zemān (Ar.) 1. zaman, vakit 2. süre, dönem “bir zemān isti‘māl...”117b-15

zemān zemān (Ar.) (klp.) ara sıra, belirli olmayan aralıkla “zemān zemān nīm germ ğargara êtdireler”67b-12

zenān (Far.) kadınlar “ise zenānuñ gözleri kızıl olur” 123b-3

zenbīl (Far.) hurma liflerinden örülmüş torba “kanbīl zenbīl vezni üzre”103b-1

zencebīl (Ar.) zencefil (*Zingiber officinale*) “otuzar direm ve zencebīl ve buzaydān”115b-7

zengār (Far.) tıbbi pas, özel olarak bakır pası (krş. **jengār**) “zengār dahı dērler”36a-12

zenī (Far.) kadına ait olan “beyān-ı tedbīr-i zenī”129b-6

zer (Far.) altın sarısı “ve kārūresi hemīşe zer olmağdur”135b-4

zerāvend-i müdahrec (Ar.) dişi zeravent (*Aristolochia*) “aristulūhiya ve endülüsde masmağārır ve maskarān dērler” 96b-6 (krş. **zerāvend-i tavīl** , **şecere-i rüstem** , **masmağārır** , **maskarān**, **kağūr**, **liğūs**, **kağā düvelegi**, **aristulūhiya**) “ve şaytarac ve zerāvend-i müdahrec”17b-12

zerāvend-i tavīl (Ar.) (bkz. **zerāvend-i müdahrec**)

zerd 1. sarı renk 2. sararmış, solgun renk “zerd olsa şafrā beyāza mā’ il olsa”4b-2

zerd-āb (Far.) sarı su denen bir sarı ilaç “ol şuya zerd-āb dērler”108a-5

zerdālū (Far.) sarı erik, kayısı (*Armeniaca vulgaris*) “şeftālū mışmış zerdālū nisvānuñ kağlinūñ ağızını”126b-8

zerdeçūpe (< zerde-çūp Far.) zerdeçal (*Cucurma longa*) “ve nūşādur ve zerdeçūpe...”39b-8

zereñ (Far.) dikenüzümü, kadıntuzluğu (*Berberis vulgaris*) (krş. **gül-gafişe**, **zereñk**, **zereñk**, **za’ferān renk** , **kağın tuzluğu**)

zereñ (Far.) diken üzümü, kadın tuzluğu. (*Berberis vulgaris*) (krş. ‘**anberbāris**) “ve zereñ ekşisi ile tağ olunmuş”95b-14

zereñk (Far.) (bkz. **zereñk**)

zērerik (Far.) (bkz.**zereṅ**)

zereb (Far.) çekirge ayağı otu (Taxus bacacat) (krş. **merc**, **serner-güstānī**, **riclū 1- cerād**)
“ve sūnbül ve zereb...”84b-5

zernih (Far.) zırnık, arsenik “ikişer mişkāl ve zernih ve būre-i ermeni”145a-1

zerūr-ı ağber (Ar.) toz halinde olan göz otu, göz ilacı “ilāc zerūr-ı ağber(11)dür” 36a-10,11

zevk (Ar.) tat alma, lezzet “buṭlān-ı zevk odur ki”63a-9,10

zeyt (Ar.) 1.zeytinyağı 2.yağ “yā zeyt yā şīruḡān izāfe...”9a-2

zeyt-i felestīn (Ar.) (krş. zeyt-i rikāb)

zeyt-i infāk (Ar.) ham zeytinden çıkarılan yağ, tatlı zeytinyağı (Lampant) “ve zeyt-i infāk ḡām zeytūndan”14a-10

zeyt-i rikābī , **zeyt-i rikāb** (krş. **zeyt-i felestīn**) (Ar.) tatlı zeytinyağı, ham zeytinden çıkan yağ “zeyt-i rikāb dērler ki şāmdan ‘irāka” 14a-12

zeytūn (Ar.) zeytin (Olea europea) “zeytūn yapraḡına ve kendi şīreme beṅzer”43a-9

zıkkī (< zıkkī Ar.) siroz hastalığının bir çeşidi (krş. **ṭablī**“ve zıkkī odur ki...”93a-15

zībaḡ civa (krş. **sīmāb**, **hārib**, **zībaḡ**, **jīve**, ‘**abd**)“hārib dērler ve zībaḡ dērler”151b-7

zift (Ar.) zift, çam ağacı veya maden kömüründen elde edilen, ateşte eriyen bir madde
“evvelā bir miḡdār pāk zifti...”122b-6

zıkr (Ar.) anma “cenāb-ı bārī celle zıkrinūḡ ḡalḡ ētdiḡi”5b-12,13

zıkr olun- (Ar. Tr.) anlatılmak, bahsi edilmek “bir kīse içine ḡoyup zıkr olunan”146a-12

zıkrī ātī (ātiyü’z- zıkr >Ar.)(klp.) gelecekte anlatılacak olan, az sonra bahsedilecek olan
“ya ‘nī buṅa zıkrī-ātī zīmād ‘ilācdur”157b-14

zillet (Ar.) aşağılık durum “bend-i emrāz ve zilletden ḡalāş buyurup”5b-7

zinde (Far.) canlı, diri “görür ise zindedür”26b-6

zinhār (Far.) asla, sakın “...zinhār ğargara étdirmeyeler” 67a-12

zīrā (>zīrā‘ Ar.) dirsek ve parmak ucu arasını ifade eden ölçü birimi “bir zīrā‘ kaddi ve ħurde budakları”

zīrā (Far.) zira, çünkü “eşahhā için degüldür zīrā marīz olmayan”50a-9

zirik kızamık bitkisi, kadın tuzluğu (Barberry) (krş. **zereñ**)“āb-ı summāk ve zirik...”67a-14

ziyābīṭus (Ar.>Yun.) şeker hastalığı (Diabetes mellitus) “ve sūkūnu’ s- sīnū l- muhmeleteyn ziyābīṭus”118b-5

ziyāde (Ar.) 1.fazla, çok 2. ilave 3. daha çok “ya‘nī sūbāt ziyāde uyķuya mübtelā”20a-4

ziyān (Far.) boşa harcama “hiç bir vechle sīr-āb ve ziyān”91b-4

ziyāret (Ar.) bir kmse veya bir yeri görmeye gitme “ziyāretine varduķ”130a-3

zor I (>zūr Far.) 1.ızdırıp, zorluk 2. kabızlık çekme (Vigour) “‘alāmeti menī zor ile çıkmākdur”119b-2

zūfā (Ar.) çördük otu, zufa (Hyssopus officinalis) “iki direm zūfā ve bādyān köki”53a-9 (krş. **zūfā-yı mıṣrī**)

zūfā (bkz. zūfā)

zū-ħamse-i aşābi‘ (Far. Ar.) ayıd ayıt otu, hayıt (Vites agnuscastus)(krş. **fencengüşt** ,eşlak , erşed ,sibistān ,sehād , a‘yuni‘ s- serātīn ,sencsbūye, aĝis , ħabbu‘ l- faķd , ṭāhire , kaṅtafilūn , zū-ħamse-i avrāk, ayıd, pencgüşt ,fülfül-i berrī, şīrāze-i toħm-ı dil-āşūb) “zū-ħamse-i aşābi‘ ve fencengüşt”96b-14,15

zuhūr ét- (Ar. Tr.) görünmek , meydana çıkmak “ya‘nī kulā‘ deyu aĝızda zuhūr éden”56a-10

zumūĝ (şamĝ >Ar.) zamklar “muķl-ı siyāh daħı zumūĝdan bir cümleyi”97a-3

zūr II (Far.) güç, kuvvet (krş.**zor**) “ķuvveti ve zūrı yerinde ola”125a-15

zücāci (Ar.) saydam, cam gibi “çünkü balĝam-ı zücācīden..”88b-10

zükām (Ar.) nezle hastalığı (Rinore) (krş. **nāzile** ,nezle, **zükām-ı bārid**, **zükām-ı germ**)
“ya‘nī zükām dimağdan yā boğaza...”52b-2

zükām-ı bārid (bkz.zükām)

zürünbād (Far.) zidvar, cedvar (Curcuma zedoaria) (krş. cedvār) “zürünbād gibi müferrih ve muḳavvīdür”84b-2

SONUÇ

Bu tez çalışmasında 17. yy dönemine ait bir tıp metni çalışılmıştır. Bu metin Milli Kütüphane 06 mil Yz A 2719/1 no ile kayıtlı *Mağzü'-t-Ṭıbb* adlı eserdir. Yûsufî'ye ait *Fevâ'idü'l- Ahyâr* isimli manzum rubâiyyatın Tal'atî Çelebi tarafından Türkçe çevirisi ve şerhi yapılmış bu eser te'lif-tercüme olarak kabul edilmelidir.

Metin bir tercüme çalışmasıdır. Farsça orijinalinden Türkçeye çevirisi yapılmış bir tercümedir. Manzum bir *Rubâiyyat* hem tercüme edilmiş, hem şerh edilmiştir. Eser hakkında kaynaklardaki bilgi son derece sınırlıdır. Kütüphane kaynaklarında müellif/müstensih belli olmaksızın Tal'atî Abd-i Şâhî olarak kaydedilmiştir. Eserin ismi ise *Muğzı't-tıbb* olarak yanlış kayıtlıdır. Bu isim içerikteki bilgiye istinaden *Mağzü'-t- Ṭıbb* olarak düzeltilmiştir. Metin 15.yy-18. yy arası bir geçiş dönemi metni olarak kabul edilebilir. 17.yy Osmanlı Türkçesi yazım ve imla özellikleri görülen metnimizdeki kimi farklılıklar ve kimi Eski Anadolu Türkçesi dönemi benzerlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Kapalı ü sesinin metindeki görünümü tespit edilmeye çalışılmış, harekesiz olan bu metinde dönemin önceki döneme göre biçimde veya kullanımda değişim göstermiş ekleri belirlenmeye çalışılmıştır. İlaveten, dönem dilinin fonetiği hakkında ipuçları elde edilmesi amaçlanmıştır. Buna göre metinde ses uyumlarının kısmi olarak başladığı söylenebilir. Ekleşmenin Osmanlı Türkçesi imlâsı gereği henüz kemikleşmediği ve yabancı dilden gelen başta Arapça ve Farsça olmak üzere alıntı kelimelerin metin içerisinde büyük oranda yer aldığı tespit edilmiştir. Klasik Osmanlı Türkçesi metinlerinde görülen yabancı dilden gelen gramer kuralları ve tamlamalar da metinde yoğun olarak görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen standart imlâ özelliklerinin bulunmaması, ikili sözcük kullanımları ve kimi arkaik sözcükler metinde görülmektedir. Metinde tıp tarihi alanında müfred-mürekkebi şeklinde nitelendirilen devalar, hastalıklar ve detaylı ilaç tarifleri, bitki, hayvan ve organ isimleri yer almaktadır. Dolayısıyla; dil malzemesi yoğun bu çalışma için hazırlanmış metin sözlüğü ile Türkçe için yapılan araştırmalara katkı sunacak yeni bir veri grubu elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adamoviç, M.(2009).*16. Yüzyıl Türkçesi*.Ankara:Tdk
- Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-İ Osmânî*,(1876). [2 Cilt., 1293 S.;2. Basım 1900, 1455 S.], İstanbul
- Aktunç, H., (2002). *Büyük Argo Sözlüğü*, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul
- Alper, M. (2023). Risâle-İ Tıbb Adlı Eserdeki Tıp Terimleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı 1, 219-238*.
- Argunşah, M. (1999). *Tuhfe-İ Murâdî*. Ankara: Tdk.
- Atanyazov, S., (2004), *Türkmen Dilinin Sözköki Sözlüğü*, Aşgabat
- Aydın, M. B. (2005) - Osmanlı Tıbbında 'Müfred Deva' Kullanımı Ve 'Müfredat' Eserlerinin Genel Özellikleri - *Osmanlı Bilimi Araştırmaları - Vol.2 - Pp.299 - 2005*
- Aydın, M. B. (2013) Kitabü'l-Filaha'da Gök Cisimleri - Tarım İlişkisi - *Acta Turcica - Vol.9 - Pp.1 - Issn : 1308-8351 - Ocak - 2013*
- Aydın, M. B. (2018). Osmanlı Tıp Metinlerinde (15-17. Yüzyıl) Hava - Sağlık İlişkisi. *Sosyal Ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (Skad), 4(7), 33-55*.
- Aydın, M. B., Murad,(2019). S. *Sakızlı İsa Efendi, Nizamü 'l-Edviye*, Ankara: Tüba Yayınları
- Ayverdi, İ. (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, C. 3, İstanbul.
- Ayverdi, İ., (2005) *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3 Cilt, İstanbul
- Azmi Özcan, "Mevlânâ Yûsuff", *Tdy İslâm Ansiklopedisi*, <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Mevlana-Yusufi> (01.06.2024).
- Banguoğlu, T. (1959). *Türk Grameri, Birinci Bölüm, Ses Bilgisi*, Ankara: Tdk Yayınları.
- Bayat, A. H. (2016) Tıp Tarihi, İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, Zeytinburnu Belediyesi
- Bayat, A.H, Okumuş, N. (2004), Mahmûd-I Şîrvânî, *Mürşid (Göz Hastalıkları)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Bayat, A.H. (1999) *Abdülvehhab Bin Yusuf İbn-İ Ahmed El-Mardani-Kitabu'l- Müntehab Fî't-Tıb*
- Bayat, A.H. (2003), *Tıp Tarihi*, Sade Matbaa, İzmir.
- Bayat, A.H. (2018) *.Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık Kurumu Ve Hekimbaşılar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, İstanbul

- Bayram, M. (1996) "Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi", *V. Selçuklu Kültür Ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, Konya*.
- Baytop, T. (2007), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Baytop, T. "Akrâbâzîn", *Tdv. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, C. Iı, S. 287-288.
- Bilgin, A. (1990), Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Karışık Dilli Unsurlar, Taşıyan Eserler Ve Dil Özellikleri', *Türk Dünyası Araştırmaları S: 69, Aralık 90, 67-76*.
- Bilgin, A. Azmi, "İzzetî Mehmed Efendi", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/izzeti-mehmed-efendi> (01.06.2024).
- Bilgin, O. "Ferâğ Kaydı", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ferag-kaydi> (01.06.2024).
- Burhân-I Katı (Haz. M. Öztürk, D. Örs), (2006) Tdk Yayınları, Ankara,
Caferoğlu, A. *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, İstanbul. 1993
- Canpolat M.,Önler Z.(2007), *İshâk Bin Murâd, Edviye-İ Müfrefede*, Tdk Ankara.
- Canpolat M., Önler Z., (2007), *İshâk Bin Murâd, Edviye-İ Müfrefede*, Tdk Yayınları
- Canpolat M.,Önler Z., (2007). *İshâk Bin Murâd, Edviye-İ Müfrefede*, Tdk yayınları, Ankara.
- Carl Brockelmann, (1954) *Osttürkische Grammatik Der İslamischen Literatürsprachen Mittelasiens, Leiden*
- Ceylan, Emine, (1991). "Ana Türkçede Kapalı E Ünlüsü", *Türkdilleri Araştırmaları*
- Clauson, G. (1972) *An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford
- Clauson, G. (1972) *An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford
- Çetin, H. A. (2020). Eski Anadolu Türkçesi Eczacılık ve Tıp Terimleri Sözlüğü, Tdk Yayınları
- Demir, N. Ve Yılmaz, E.,(2006) *Türk Dili El Kitabı* Grafiker Yayınları. Ankara
- Demir, N.- Yılmaz, E. (2010). Türk Dili El Kitabı, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Grafiker.
- N. Demir, Emine Yılmaz, "Türkçenin Tarihi Dönemleri", Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım, s. 43-50, N. Demir, Emine Yılmaz (Editör), Nobel Yayın Dağıtım: Ankara 2009 (Birinci baskı), 2009.

Demirhan Erdemir, A. "Emîr Çelebi", (1995). *Tdv. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul C. Xı, S. 129-130.

Derleme Sözlüğü (1963-1979). 11 Cilt, Tdk Yay. Ankara

Develi , H., (1998) .“18. Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine” *Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi S1*

Develi, H. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri Ve Uyumlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Develi, H. (1998). “Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesisi Metni: Fatih Tefsiri”, *İlmi Araştırmalar*, S: 6, 64-81.

Develi, H.(2006).*Osmanlı ’nındili* İstanbul, Türkdilleri

Develi, H., (1998). “18. Yüzyıl Türkiyetürkçesineüzerine” ,Doğu Akdeniz Akdeniz,S.I,1998.

Develi, Hayati (1998), “Ağız Özellikleri Taşıyan Bir Eski Türkiye Türkçesisi Metni: Fatih Tefsiri”, *İlmi Araştırmalar*, S: 6, 64-81.

Devellioğlu, F.(1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Dilçin, C.(1983) *Yeni Tarama Sözlüğü*, Tdk Yayınları, Ankara, 1983.

Doğan Ş. (2016), “Tarihî Tıp Metni Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yıl: 20, Sayı: 3

Doğan, Ş. (2009). *Terceme-İ Akrebâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin (Girişinceleme-Metin-Dizinler)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya.

Doğan, Ş. (2010) “XVI. Ve XVII. Yüzyıl Başlıca Tıp Yazmaları Ve Buldukları Kütüphaneler”, *Türkiye Klinikleri*, B, S. 162-177.

Doğan, Ş. (2016). "Tarihî Tıp Metni Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar Üzerine". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(31), 257–270.

Doğan, Ş. “Onyedinci Yüzyılda Kaleme Alınmış Bir Tıp Ve Eczacılık Sözlüğü: Lugat-I Müşkilât-I Eczâ”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 2011, Xı/2, S. 95-104.

Doğan, Ş. (2009)15. Yy'a Ait Bir Tıp Terimleri Sözlüğü : Terceme-İ Akıbadin'in İstilah Lügatı *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 4/4 Summer*

Doğuer, B., (2013). *Tuhfe-İ Mübarizi*. Metin- Sözlük Tdk Yay. Ankara

Duman, M. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Ankara: Tdk.

Duman, M. (1996) : “Klasik Osmanlı Türkçesinde Konuşma Dili”, *Türk Dil Kurumu, 3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı, Ankara 1996'da Sunulan Bildiri*

Duman, M. (2008). “Bazı Çeviri Yazılı Metinlerdeki Çok Şekilli Kelimelerin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri, 20-23, 2008. 17, 2008.*

Duman, M., (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Duman, M., (2012). “Arapça Ve Farsça Tamlamaların Cümleye Katılma Şekilleri” *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi 29- 35,66*

Duman, Musa, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre17.Yüzyılda Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre17.Yüzyılda Ses Değişimleri*, (1995).Ankara.

Elbir, Zekiye Gül: *Salih Bin Nasrullah (İbn Sellum El-Halebi) / Gayetü`L-Beyan Fi Tedbiri Bedeni`L-İnsan; Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Eliaçık, M. (2012) Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kalıplaşmış Zarf, Sıfat, Edat Vb. İfadeler *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkicvolume 7/3, Summer 2012, P. 1123-1158, Ankara-Turkey*

Ercilasun, A. B., (2015) *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara

Erdağı Doğuer, B.(2007) “Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde Yazılmış Tıp Eserleri I”, *Journal Of Turkish Studies (In Memoriam Şinasi Tekin I) Volume 31/I, 2007, S. 315-331.*

Erdağı, B.(2013) *Tuhfe-İ Mübârizi - İnceleme, Metin, Sözlük-* Tdk Yay.

Erdağı, Doğuer, B.(2016), *Hekim Bereket - Hulâsa, Metin-Sözlük*, Ankara: Ürün Yayınları.

- Erdal, M., (1991), *Old Turkic Word Formation, Vol.I-Ii, Otto Harrassowitz, Wiesbaden*
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara
- Ergin, M. (1993), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay. İstanbul.
- Ergin, M., (1990) *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Eyüboğlu, İ. Z., (1991), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul
- Göksoy, H. A., Hatemi, H., Sarı, N. (1986) *Tıp Tarihi Araştırmaları*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı Ve Tıp Tarihi Bilim Dalı Yayınları Özel Seri No:1 İstanbul
- Gül Elbir, Z.(2005). “Önemli Bir Tıp Kitabı” Bal-Tam Tütlük Bilgisi Balkan *Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren 125-137*
- Gülensoy, T., (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, I, A-N, I, O-Z*, Ankara.
- Gülensoy, T., (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, I, A-N, I, O-Z*, Ankara
- Gülsevin, G. – Boz, E. (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi Yay. Ankara
- Gülsevin, G. Ve Boz, E., (2007) “*Eski Anadolu Türkçesi*” Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G.(1997) *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Tdk Yayınları, Ankara
- Gülsevin, Gürer, (2007), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Gümüştam, G. (2010), “Eski Anadolu Türkçesinde Eczacılık Terimleri Ve Bu Terimlerin Tıp, Botanik, Zooloji, Madencilik, Kimya Terimleriyle İlişkileri”. *Turkish Studies*, C.5, S.2, S. 1076-1080.
- Gümüştam, G. (2012), “Eski Türk Tıbbında (XIV. - XVI. Yüzyıllar) Ölçüler Ve Ölçme Usulleri”. *Turkish Studies*, C.7, S.1, S.1189-1216.
- Gürlek, M., (2015),” Osmanlı Tıp Metinlerinde Geçen Cerrahi Adlar Üzerine “*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal Of Social Science Cilt: 25, Sayı: 1, Sayfa: 39-49, Elazığ-2015*

Gürlek, Mehmet, (2011) *İbrahim Bin Abdullah'ın Cerrâhnâme (Alâ'im-İ Cerrâhîn) Adlı Eseri (Giriş-Metin-Sözlük)* (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Güven, M. (2009) Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Tıp Yazmalarındaki Organ Adları Üzerine, *Tübar-Xxvi-/2009-Güz 109-140*

Hasan, E., (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara .

İhsanoğlu, E., Şeşen R.,Bekar S.,Gündüz, G., Bulut, V. (2008).*Osmanlı Tıbbî Bilimler Literatürü Tarihi, 1. Cilt*. Ed.Ekmeleddin Ihsanoğlu, İstanbul İrcîca

İpşirli, M.,Uzun, M.İ. "Bahâî Mehmed Efendi", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahai-mehmed-efendi> (01.06.2024).

İz, Fa. (1996). Eski Türk Edebiyatında Nesir Ankara. Akçağ

Kahya, E. "On Dört Ve On Besinci Yüzyıllarda Osmanlılarda Tıp Dili" *1. Edirne Tıp Tarihi Günleri Bildirileri 3-4 Ekim 2001, Dr. Rıfat Osman Anısına*

Kahya, E. Erdemir, (2000).*A. Bilimin Işığında Osmanlıdan Cumhuriyete Tıp Ve Sağlık Kurumları*, Tdv Yayınları, Ankara

Karaağaç, G., (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü* Tdk Yay. Ankara.

Kartallıoğlu, Y. (2015) "Carbognano'ya Göre Osmanlı Türkçesi Yazı Ve Konuşma Dili İlkeleri" *Dil Araştırmaları Sayı: 16 Bahar 2015, 7-27 Ss.*

Kartallıoğlu, Y. Osmanlı Türkçesinde Ara Biçim-I: Arapça Ve Farsça Kelimeler *Intermediate Forms İn Ottoman Turkish-I: Arabic And Persian Words Dil Araştırmaları, Bahar 2016/18: 103-124*

Kartallıoğlu, Y., (2008).“Osmanlı Türkçesinde Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, C. 3/6 Sonbahar , S. 449-471*

Kartallıoğlu, Y., *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 Ve18. Yüzyıllar)*, Ankara 2011.

Kartallıoğlu, Yavuz, *Osmanlı Konuşma Dili*, İstanbul 2017.

Kocaoğlu, T. (2003). "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı ê/i Meselesi" *Türk Kültürü Dergisi, Temmuz- Ağustos , s. 266-281*

Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Tdk Yayınları. Ankara

- Korkmaz, Z., (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri -Şekil Bilgisi-*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z., “Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Üzerine Notlar”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I* (1995), S. 491-508.
- Korkmaz, Z.,(2005). “Arap Alfabeti Ve Türk Dili”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt*, Ankara: Türk Dil Kurumu, S.861-867.
- Korkmaz, Z. “Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler”, *Türkoloji Dergisi*, 8 (1) (1979), S. 67-77.
- Korkmaz, Z. (2020). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Küçüker, P. (2010), “Lügat-İ Müşkilât-I Eczâ’da Türkçe Bitki Adları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.3, S. 11, S. 401-415.
- Küçüker, P., *Yadigar-I İbn Şerif (İnceleme -Metin - Sözlük - Dizin)*, (1994).(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Mansuroğlu, M. (1988), 'Eski Osmanlıca', *Tarihi Türk Şiveleri*, Çev.: Mehmet Akalın, Ankara: *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, 247-276.
- Muallim N.(2000), *Lugat-İ Naci*, Çağrı Yayınları, İstanbul. Mütercim Asım Efendi
- Muallim Naci (1987), *Lügat-İ Naci*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Murad, S.(2009) *Lügat-I Müşkilat-I Ecza; Derviş Siyahi Larendevi*, 3. C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 2009
- Mütercim Asım Efendi (2000), *Burhân-I Katı* (Haz. M. Öztürk, D. Örs), Tdk
- Nişanyan, S. (2002) “Sözlerin Soyağacı”. *Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul
- Nişanyan, S. (2002) “Sözlerin Soyağacı”. *Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul.
- Olgun, İ. (1985)1029-Ferhengi Istanbuli-Farsca Turkece Sozluk-Cemshid Direxshan-Latin-Ebced--402s.Pdf
- Önler, Z. (1990), *Celâlüddin Hızır Paşa, Müntahab-I Şifâ I Giriş-Metin*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Önler, Z. (1999), *Celâlüddin Hızır Paşa, Müntahab-I Şifâ I Sözlük*, Simurg Yayınları, Ankara.
- Önler, Z. (2000), *Revnağ-I Bustan*, Tdk Yayınları, Ankara.

- Önler, Z. “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri”, *Tday Belleten*, S.87-130, 1989
- Önler, Z.(1999) .*Celâlüddin Hızır (Hacı Pasa) Müntahab-I Sifâ İ Sözlük*, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Önler, Z., (2017) “Cerrahiyetü’l-Hâniyye’deki Tıp Terimleri Üzerine, *Uluslararası Amasya Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, 4-7 Ekim 2017 Amasya, S. 1317-1327
- Önler, Z. “14-15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitaplarındaki Bitki Adları Üzerine”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.52, S.53-63, 1988
- Önler, Z. (2-19). *Tarihsel Tıp Metinleri Sözlüğü*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Özçelik, S. (2001), *Kitâbü'l-Mühimmât*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Özçelik, S. Nidayî (1990) *Menâfiü 'n-Nâs (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)* (Doktora Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özer, O. (1995) *Ahmedî Tervihü 'l-Ervah (Giriş-Metin-Dizin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özkan,M. (2007) “Osmanlı Türkçesi” *Tdv İslâm Ansiklopedisi İstanbul 33. Cilt*, 483-485
- Özön, M.N.(1962) *Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, [244 S.], İstanbul.
- Redhouse, Sir James W, *Turkish And English Lexicon*. Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006
- Redhouse, Sir James William. *Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*,(1968). [1292 S.; 2. Basım. 1974, Mit 45 S. İlave Ekleri İle], İstanbul.
- Sarı, N, Zülfikar, M. B, (1992). The Paracelsusian Influence On Ottoman Medicine In The Seventeenth And Eighteenth Centuries. *Studies And Sources On The History Of Science Series No: 5157-179*
- Stengass, F., *Persian- English Dictionary. Including The Arabic Words And Phrases To Be Met With İn Persian Literature, Librairie Du Liban*, 1963.
- Storey Persian Literature (1971) “Yüsufi” Vol İ.2 E Medicine 2-236
- Tezcan, N. (2009) “Seyahatnâme” *Tdv İslâm Ansiklopedisi İstanbul 37.Cilt* 16-19
- Tietze, A., (2016). Tarihi Ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati, Türkiye Bilimler Akademisi
- Timurtaş,F.K. (1976), *Eski Anadolu Türkçesi*, Türk Dünyası El Kitabı. Ankara
- Timurtaş,F.K. (2011), *Osmanlı Türkçesi Grameri* Alfa Yay.İstanbul

- Toparlı, R., (1999) *El-Ğavânînü 'l-Küllîyye Li-Ğapti 'l-Lugâti 't-Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, R.. (2000). *Ahmed Vefik Paşa "Lehçe- İ Osmanî"* , Ankara
- Tuğlacı, P.(1995).*Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük*. İstanbul : Abc Kitabevi Yayın- Dağıtım A.Ş
- Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi Ve Söz Varlığı*. Tdk Yayınları. Ankara.
- Tulum, M. (2014). *Osmanlı Türkçesine Giriş-I*, (Ed. Mustafa Koç, Mehmet Mahur Tulum), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 2032
- Tulum, M., (2002).“*Xvii Vexviii. Yüzyıllarda İstanbul Türkçesi: Sesler Ve Uyumlarıüzerinebirdeğerlendirme*”,Türkler 11,Ankara
- Tuncer, H. (1978)*Yabanî Bitkilerin Tıpta Laç Olarak Kullanısları-Hayatîzâde Mustafa Feyzi Efendi*, T.C. Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Basın Yayın Ve Halkla İskiler Dairesi Başkanlığı, Atak Matbaası, Ankara
- Turan, F., Gülsevin, G., Kartallıoğlu, Y., Develi, H., Duman, M.(2011), *Xvi-Xix. Yüzyıllar Türk Dili*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Turan, Z. (1992), *Hacı Paşa, Teshil - Dil Özellikleri, İnceleme, Söz Dizini*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Tuzlacı, E. (2006), *Türkiye Bitkileri Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Türkmen, S. (2006). *Eski Anadolu Türkçesinde Tıp Terimleri*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Kırıkkale.
- Unat E.K., İhsanoğlu E., Vural, S. (2004), *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Uzel, İ., (1992).*Cerrâhiyyetü 'L-Hâniyye*, I-Iı, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Ünal, M. Ş. (1994). *Mü'min Bin Mukbil Miftah 'ün-Nur Ve Hazainü's-Sürur*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ünver, İ., (2007). “Eski Türkiye Türkçesine Farsçadan Geçen Kelimelerde Ses Değişiklikleri”, *Uluslar Arası Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildiriler (0304 Aralık 1999)*, Ankara: Türk Dil Kurumu, S.167-182.

XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (1995), Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara

Yaylagül, Ö.(2010). *Ebvāb-ı Şifā* , Köksav Yayınları, Ankara.

Yılmaz, E. (2007).”Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü”, *Turcology in Turkey, Selected Papers, Studia Uralo-Altica* 47: 521-539

Zülfikar, H. (1991). “İmlâmızın Geçirdiği Evrelerden Örnekler”, *Türkdili Türkdili*, S.470,Ankara

<https://Dijital-Kutuphane.Mkutup.Gov.Tr/Tr/Manuscripts/Catalog/List>

Çeçen, Mehmet Korkut (2000) “ Tala‘ti Hüseyin Efendi “ Maddesi

<https://Teis.Yesevi.Edu.Tr/Madde-Detay/Talati-Huseyin-Efendi>

<https://Www.Osmanlicasozlukler.Com/Osmanlica-Sozluk-Madde-167725.Html>

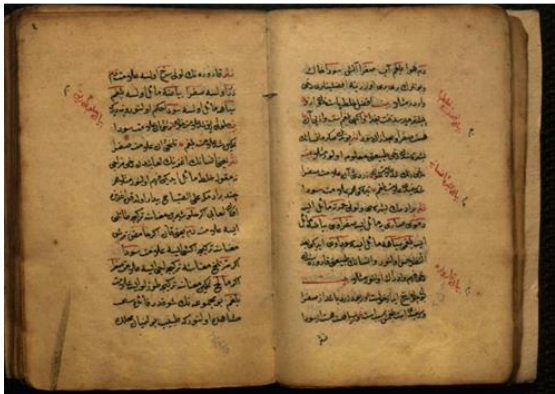
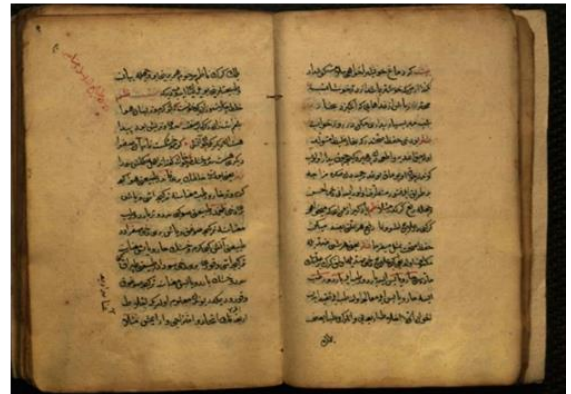
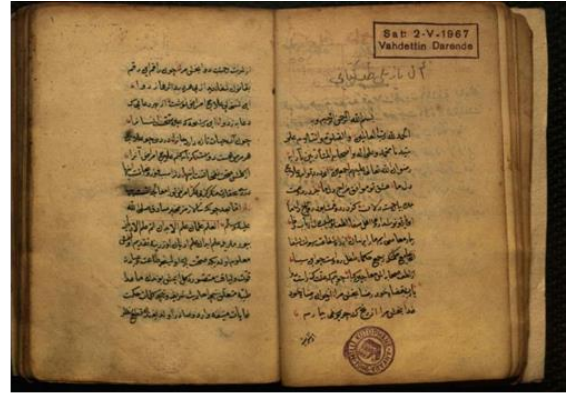
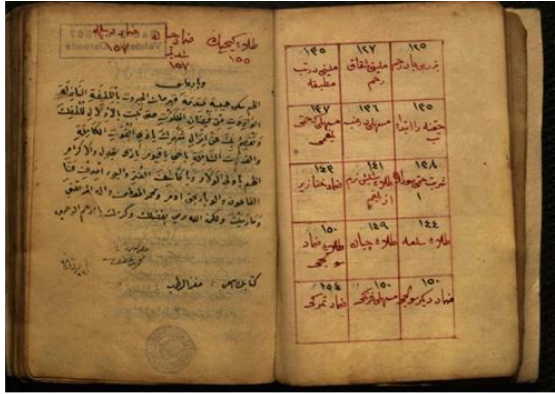
Yıldız Ayşe, “İzzeti Mehmed Efendi” Maddesi

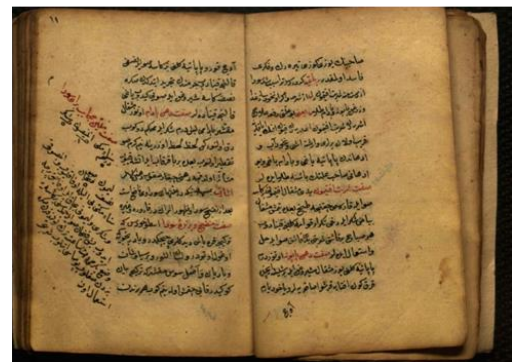
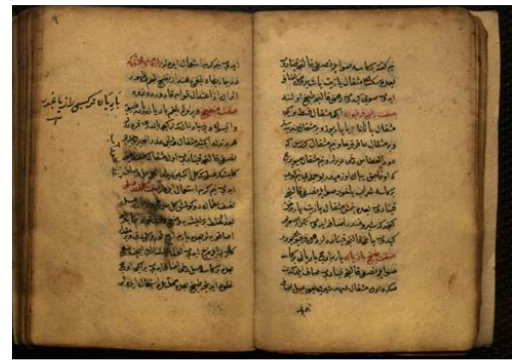
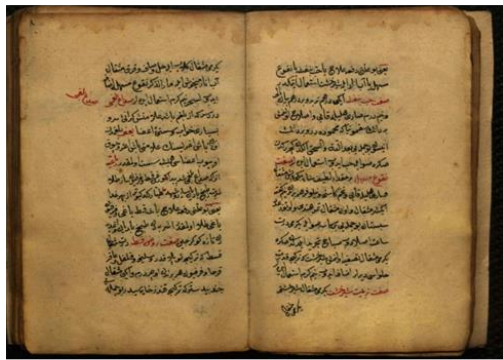
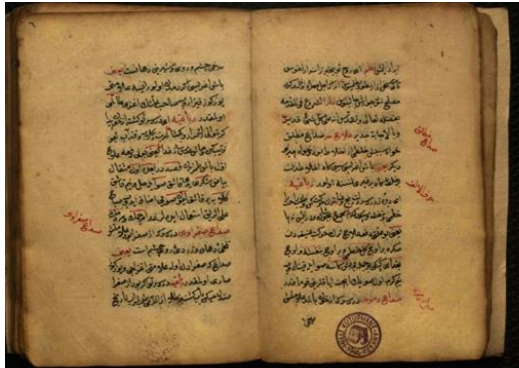
<https://Teis.Yesevi.Edu.Tr/Madde-Detay/İzzeti-Visnezade-İzzeti-Mehmed>

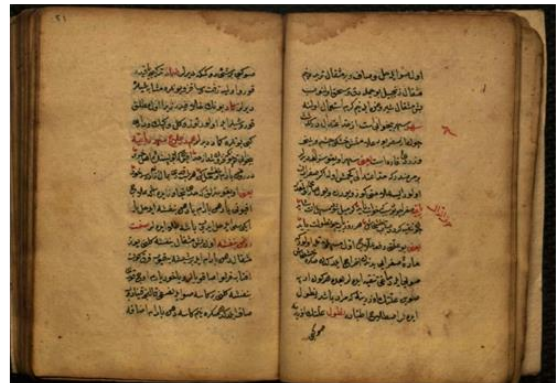
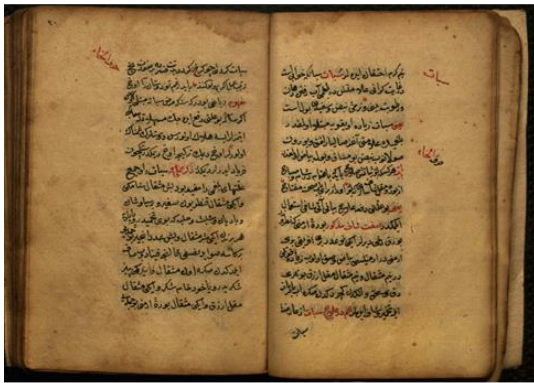
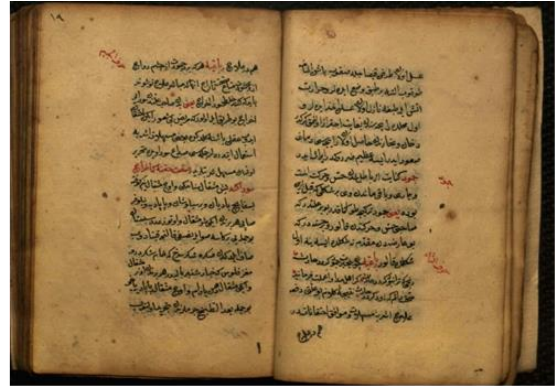
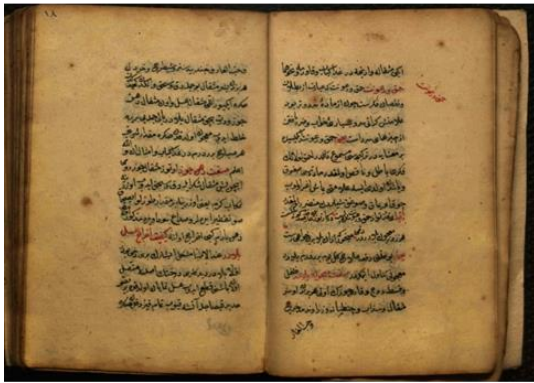
Uludağ, Erdoğan (2020) “Şeyhülislam Bahayi Azizzade Mehmet Efendi” Maddesi

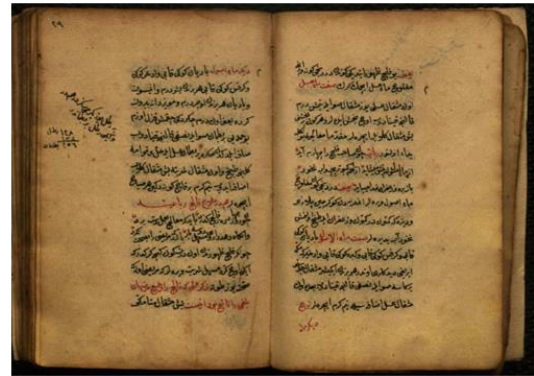
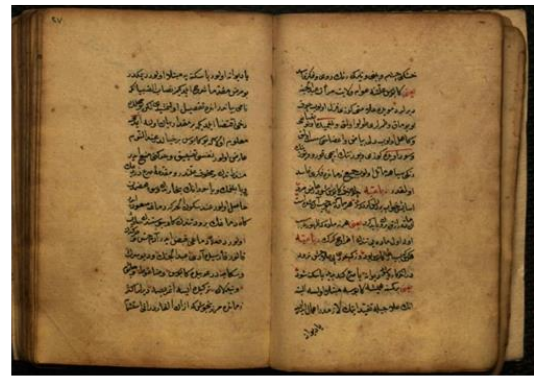
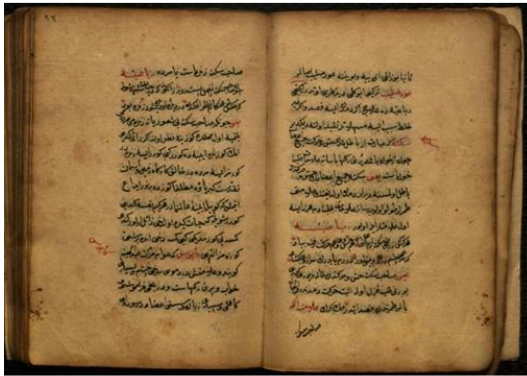
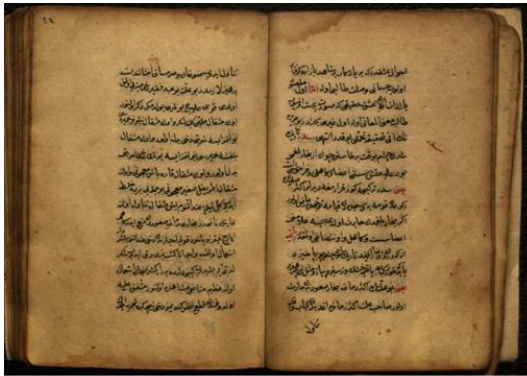
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/bahayi-mehmed-efendi>

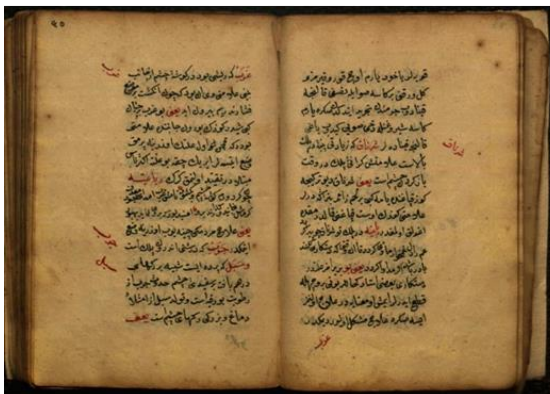
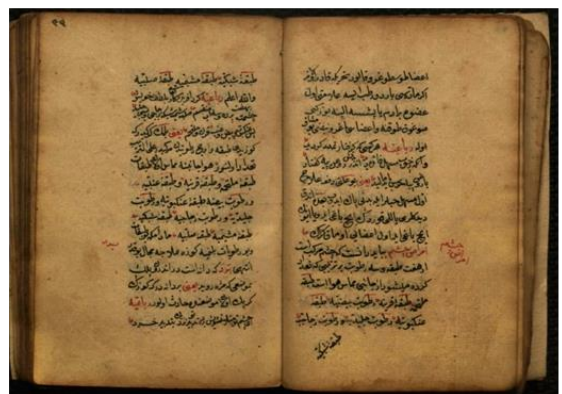
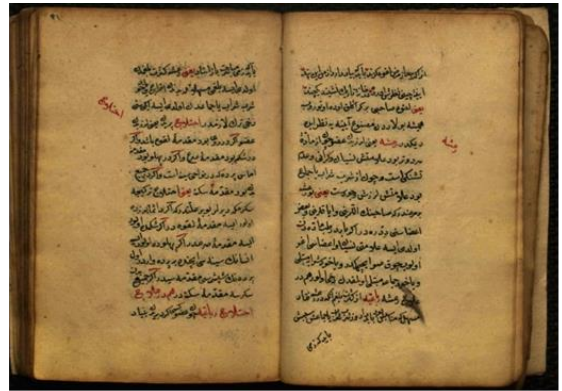
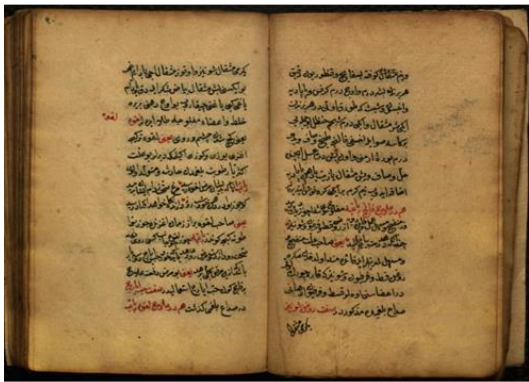
EK 1.ORIJINAL NÜSHA

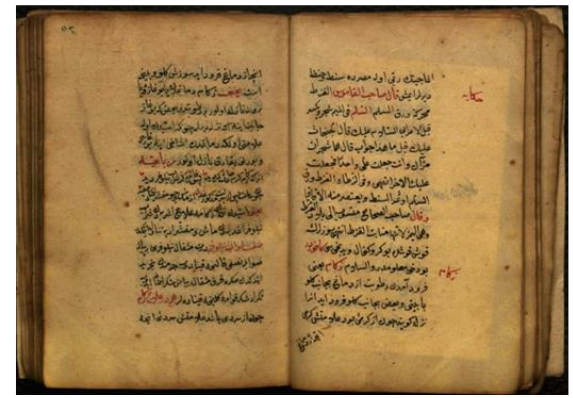
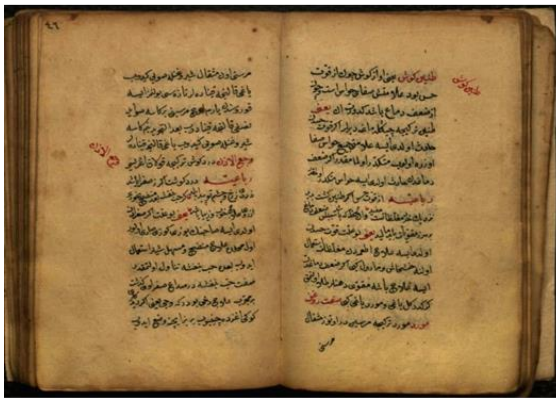
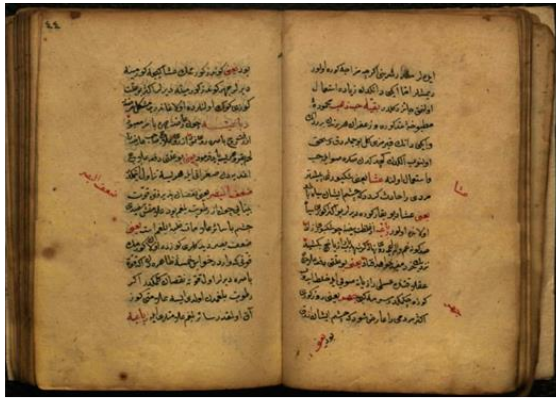

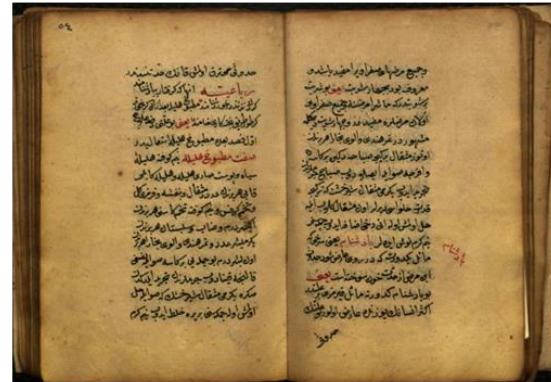
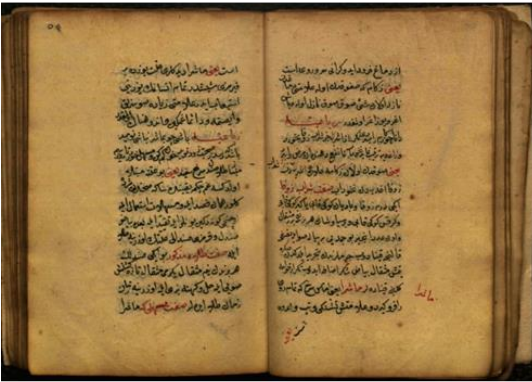
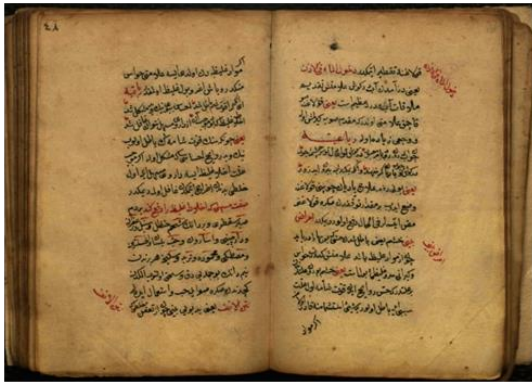

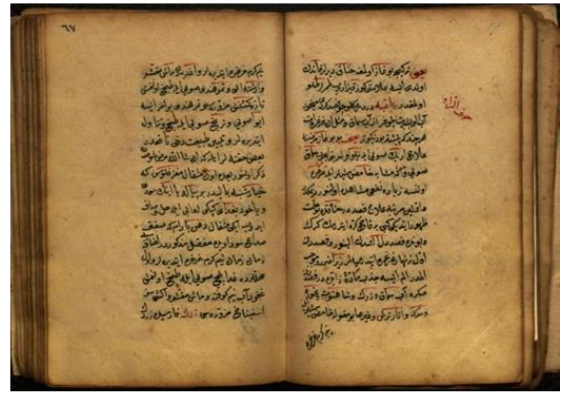
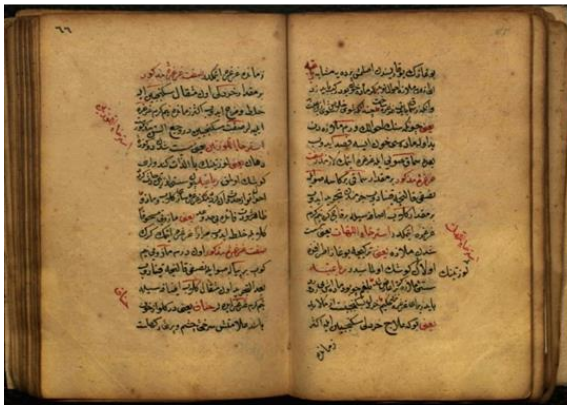
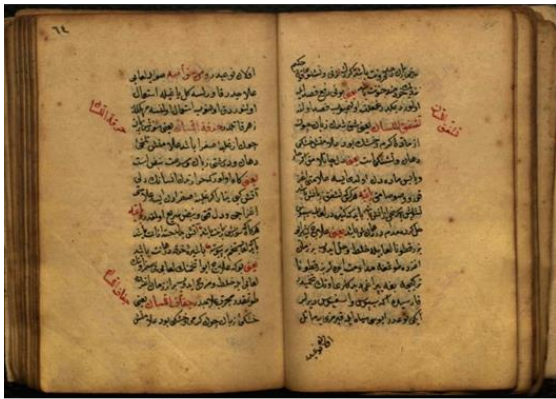

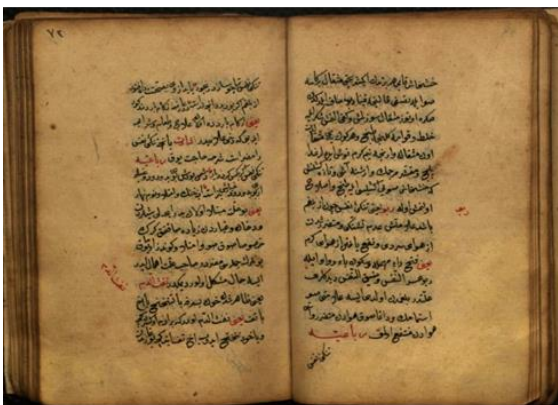

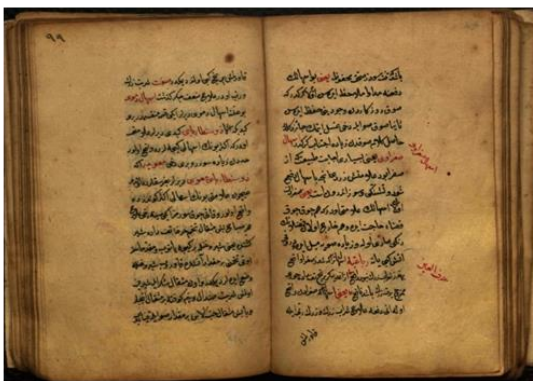
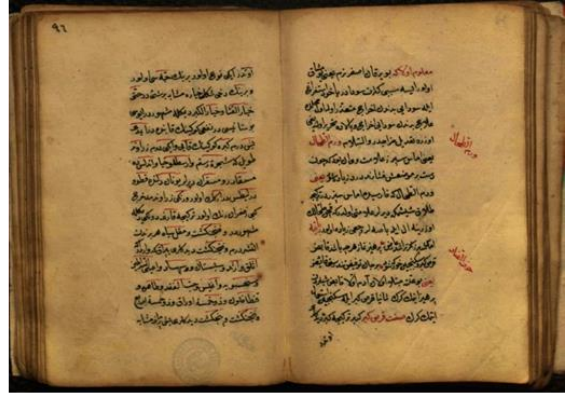
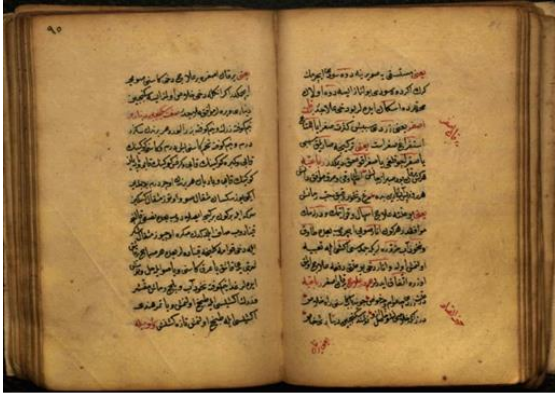

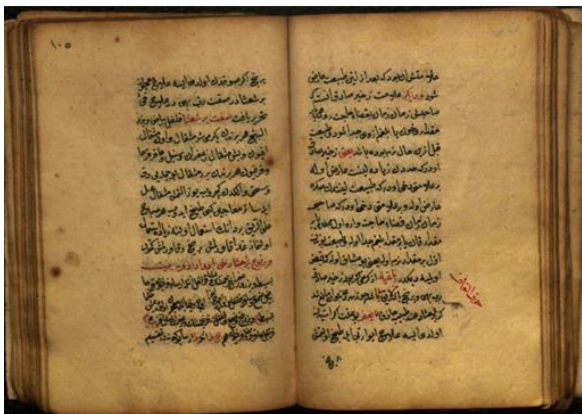
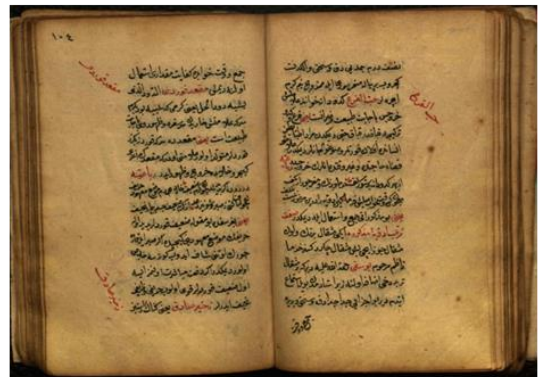
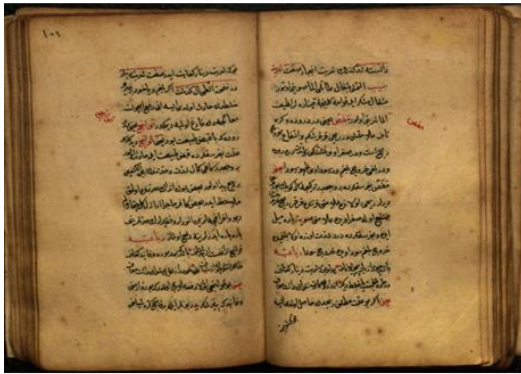

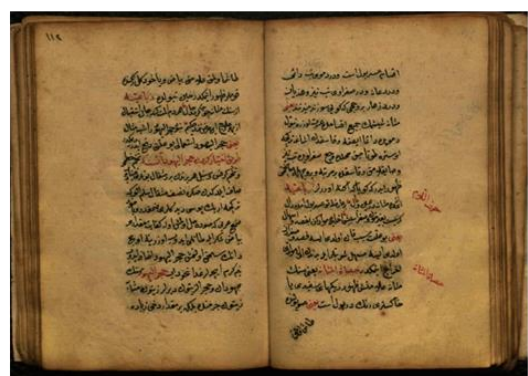
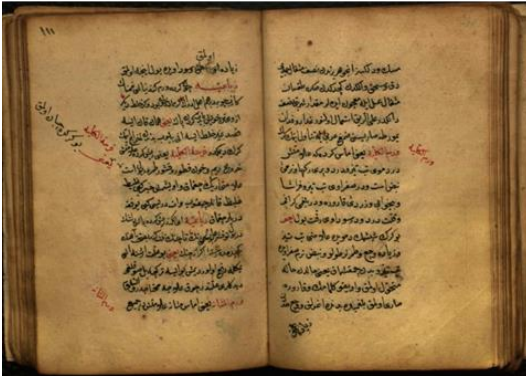
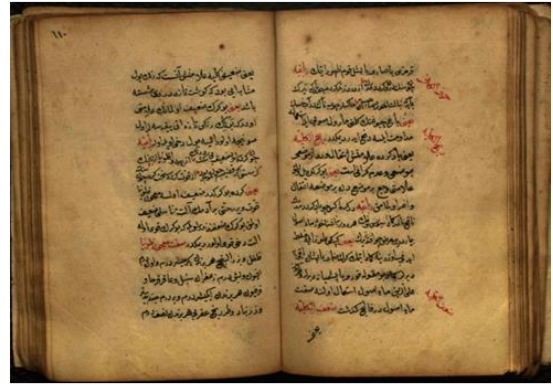
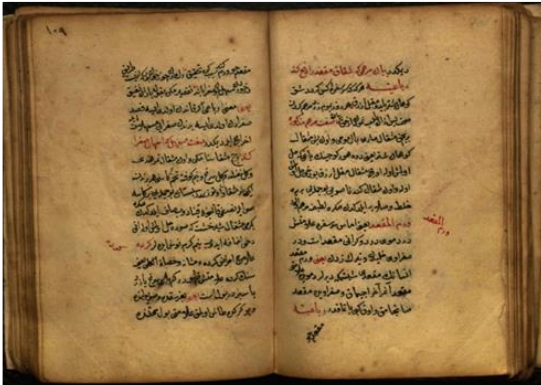
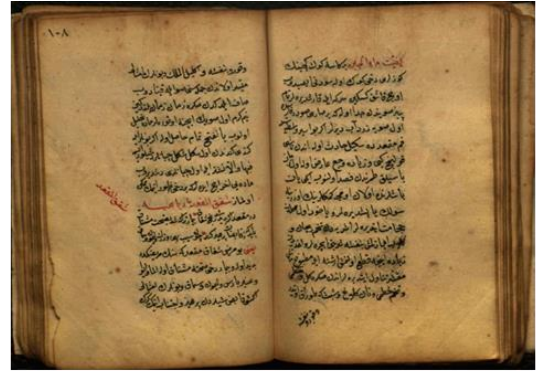
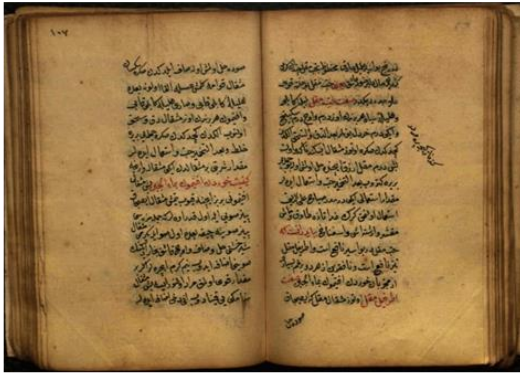

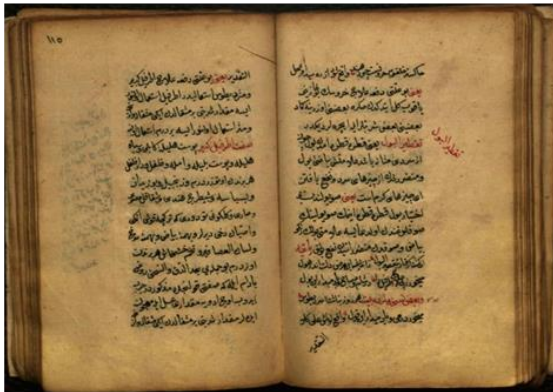
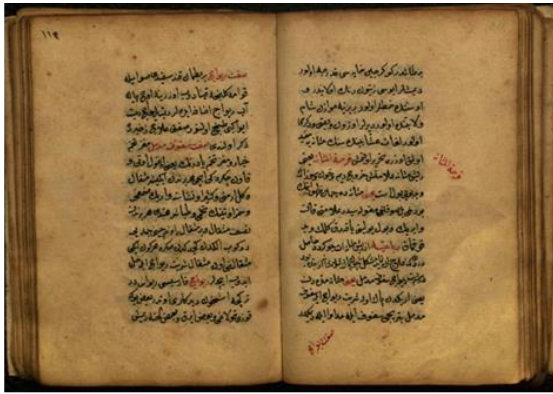
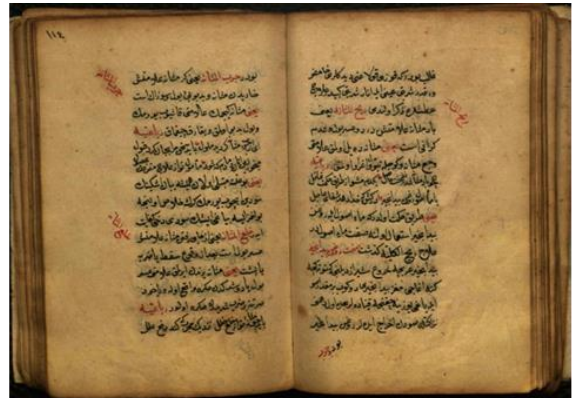

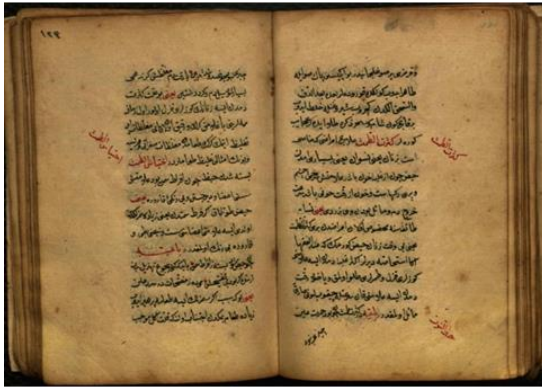
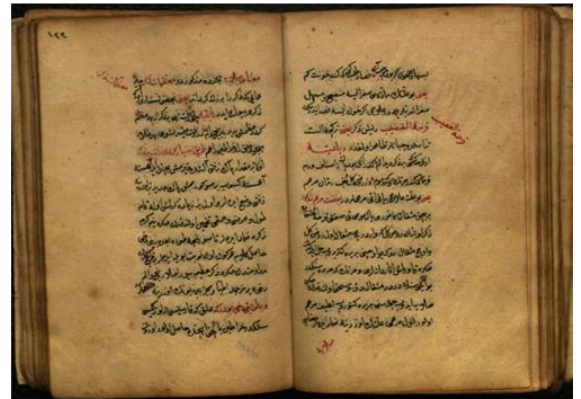
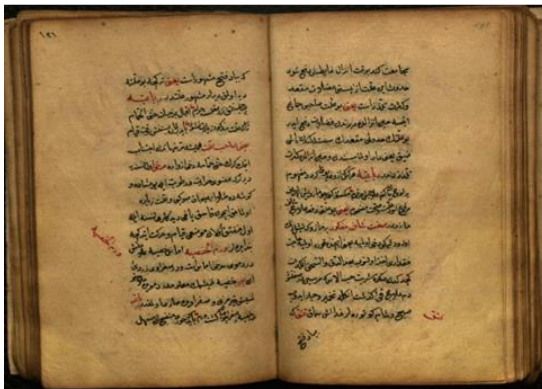
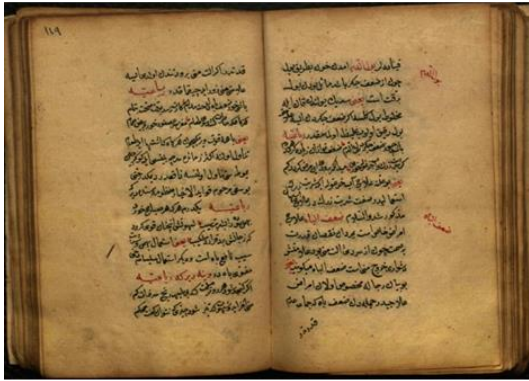

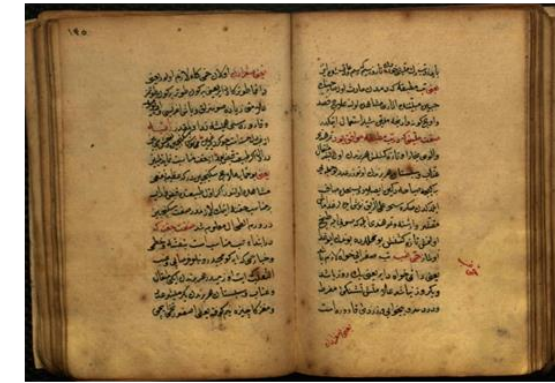
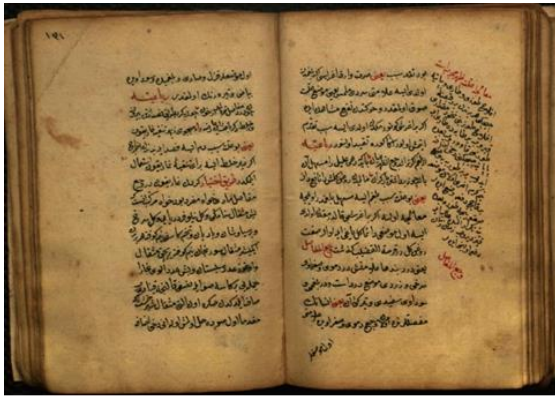

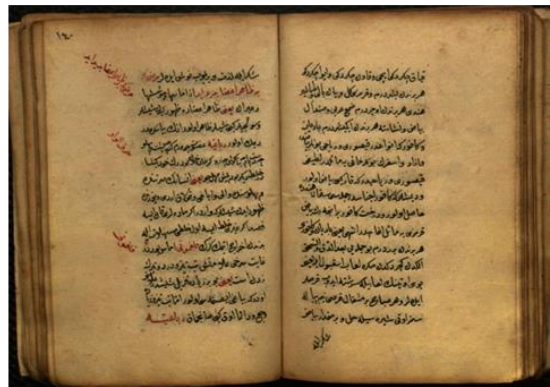
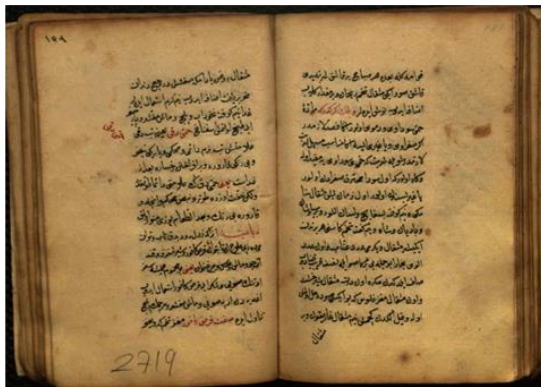
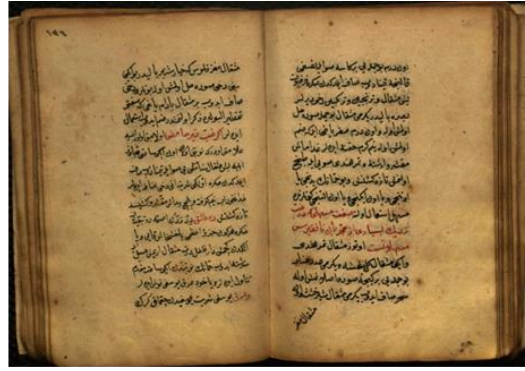

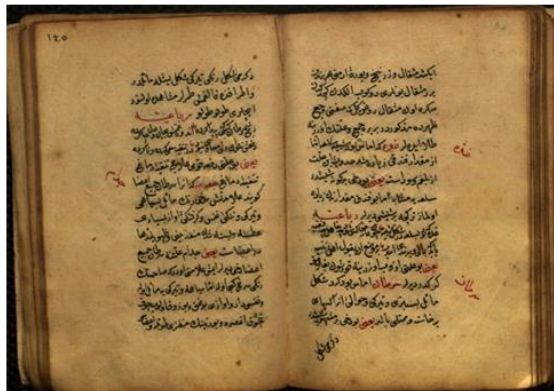
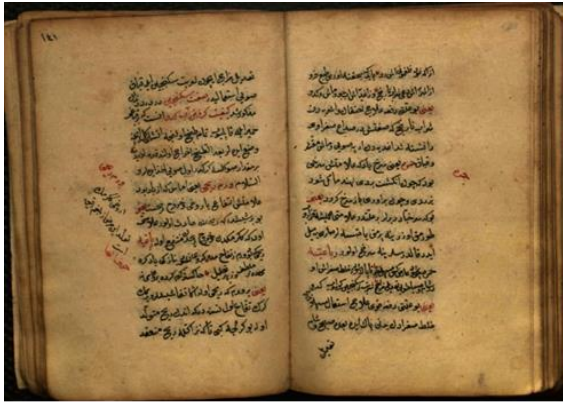

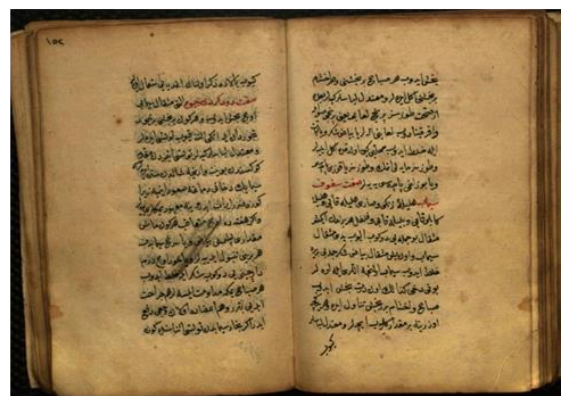
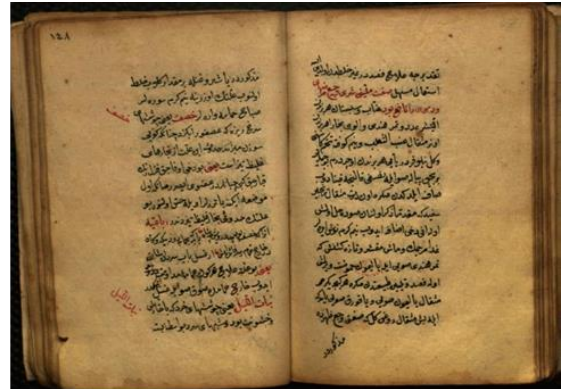

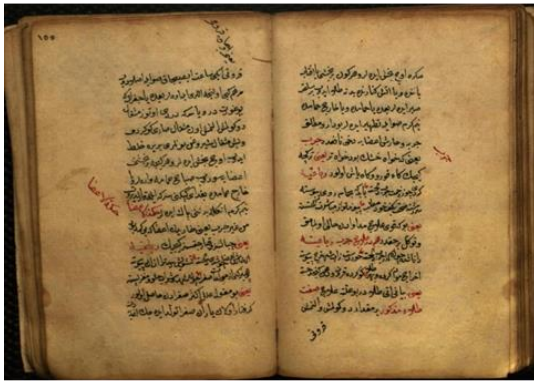
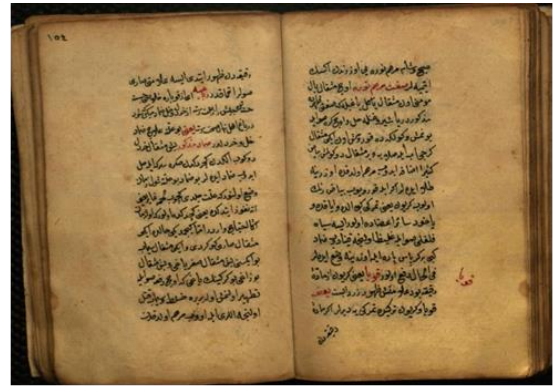
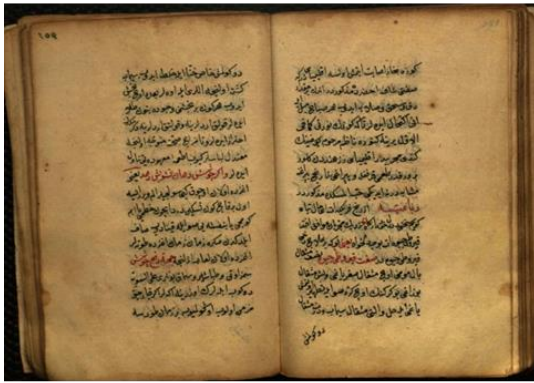

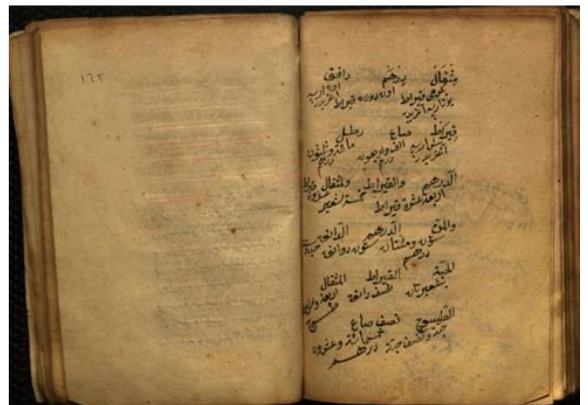

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 09/07/ 2024

Tez Başlığı: TALA'ATİ ÇELEBİ MAĞZÜ'Ŧ-ŦİBB (METİN-İNCELEME-SÖZLÜK)

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tezimin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...434..... sayfalık kısmına ilişkin, ...09.../...07.../...2024..... tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ...3.. 'dir.

Uygulanan filtrelemeler*:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezimin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad-Soyad/İmza

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	ASLI BAZMAN
	Öğrenci No	N21136644
	Enstitü Anabilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	TÜRK DİLİ

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISCH LANGUAGE and LITERATURE

Date: 09/07/2024

Thesis Title (In English): ȦAL 'ATİ ÇELEBİ MAGZÜ'Ȧ-ȦİBB (TEXT-ANALYSIS-DICTIONARY)

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on ...09.../...07.../...2024... for the total of434..... pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is3... %.

Filtering options applied**:

- Approval and Declaration sections excluded
- References cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	ASLI BAZMAN
	Student Number	N21136644
	Department	TURKISH LANGUAGE and LITERATURE
	Programme	TURKISCH LANGUAGE

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Title, Name and Surname, Signature)

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 09/07/2024

Tez Başlığı (Türkçe): TAL'ATİ ÇELEBİ MAĞZÜ'Ŧ-ŦİBB (METİN-İNCELEME-SÖZLÜK

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad-Soyad/İmza

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	ASLI BAZMAN
	Öğrenci No	N21136644
	Enstitü Anabilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	TÜRK DİLİ

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE and LITERATURE

Date: 09/07/2024

ThesisTitle (In English): ȦAL'ATĦ ÇELEBĦ MAĞZÜ'T-ȦİBB (TEXT-ANALYSIS-DICTIONARY)

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	ASLI BAZMAN
	Student Number	N21136644
	Department	TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
	Programme	TURKISH LANGUAGE

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Title, Name Surname, Signature)

